Школски програм
ОШ „Свети Сава“ Београд

за период од 2026. до 2030.

Рад Кристине Дивац

Београд, јун 2026.

Школски програм

Школски програм представља основу на којој сваки наставник и стручни сарадник планира и реализује свој рад. Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља, односно другог законског заступника у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика. Школски програм се доноси на основу програма наставе и учења у складу са Законом. Поједини делови Школског програма иновирају се у току његовог остваривања.

Школским програмом обезбеђује се остваривање исхода, циљева и стандарда постигнућа, према потребама ученика и родитеља, односно старатеља и локалне заједнице. Школски програм за први и други циклус основног образовања и васпитања је основни радни документ који обухвата све садржаје, процесе и активности који су усмерени на остваривање циљева, задатака и исхода, а који су регулисани на националном и школском нивоу.

Циљеви школског програма

Циљеви школског програма: Континуирано унапређивање квалитета наставног процеса и учења ради развијања компетенција ученика и наставника, потребних за сналажење и активно учешће у савременом друштву, у подстицајном и безбедном окружењу.

Школским програмом обезбеђује се остваривање циљева образовања и васпитања:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју детета, ученика и одраслог;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) шири обухват деце предшколским васпитањем и образовањем и свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета, ученика и одраслог, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање позитивних људских вредности;
13) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

План наставе и учења основног образовања и васпитања

Програм обавезних предмета

План и програм наставе и учења обавезних предмета по разредима се реализује по следећим важећим документима:
1. разред – Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ – Просветни гласник, број 10/17, 12/18, 15/18, 18/18, 1/19 и 2/20
2. разред – Правилник о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, 16/18, 3/19 и 5/21)
3. разред – Правилник о програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, 5/19, 1/20 и 6/20)
4. разред – Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, 11/19, 6/20 и 7/21)
5. разред – Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, бр. 15/18, 18/18, 3/19, 3/20, 6/20 и 17/21)
6. разред – Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, бр. 15/18, 18/18, 3/19, 3/20, 6/20 и 17/21)
7. разред – Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, 5/19, 1/20, 6/20, 8/20, 5/21 и 17/21)
8. разред – Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС“ - Просветни гласник, 11/19, 2/20, 6/20, 5/21 и 17/21)

Изборни програм

План и програм обавезних изборних предмета по разредима се реализује по правилницима (Службени Гласник РС - Просветни Гласник) наведеним у вези са програмом обавезних предмета.

Ученици у другом циклусу могу да бирају између два страна језика: француског и руског а на почетку оба циклуса један од два обавезна изборна предмета верска настава и грађанско васпитање. Групе ученика формирају се на основу броја заинтересованих ученика на основу спроведене анкете.

Слободне наставне активности

План и програм слободних наставних активности реализује се на основу следећих Правилника: Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања (Сл. гласник РС - Просветни гласник, бр.17/2021), Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања (Сл. гласник РС - Просветни гласник, бр.17/2021) и Правилника о допуни Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања (Сл. гласник РС - Просветни гласник, бр.17/2021).

Ученици свих разреда у другом циклусу основног образовања опредељују се анкетом за похађање програма слободних наставних активности који су део школског програма. Слободне наставне активности планиране за период од 2026/2027. до 2030/2031. године су: Медијска писменост, Вежбањем до здравља, Животне вештине, Вредности и врлине као животни компас 1 и 2, Моја животна средина, Предузетништво, Боравак у природи и планинарење, Безбедно у саобраћају, Драмска уметност и Каковидим себе и друге-интеркултурано учење

Часови слободних наставних активности се реализују у оквиру фонда од 36, односно 34 часова на годишњем нивоу.

Садржаје и реализацију програма наставе и учења раде, према задужењима, предметни наставници и они су саставни део Школског програма, као прилог.

Програм допунске и додатне наставе

Допунска настава

Допунска настава се организује за све ученике школе који имају тешкоћа у учењу или су им потребна додатна појашњења. Организовање ове наставе из појединих наставно-образовних области утврђује се решењем о 40-часовној радној недељи. Родитељи ће писменим путем бити обавештени о термину одржавања допунске наставе, а наставници су у обавези да воде писмену евиденцију о напредовању ученика. Направиће се план напредовања ученика и допунски часови реализовати у складу са програмом. На часовима ће се примењивати индивидуализована настава уз већу употребу разноврсних наставних средстава.

Циљ: омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно-образовни процес. Након ближег

одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате, савлађивање ових садржаја усклађују се са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад и стално се прати њихово напредовање. Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина и дубина обраде, као и дидактичкометодички поступци су под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у допунски рад.

Додатна настава

Додатна настава се организује за ученике од трећег до осмог разреда који показују посебна интересовања и испољавају изразите способности за поједине наставне и научне области, односно за наставни предмет који, на тај начин могу садржајније да савладају (него што је предвиђено редовним наставним програмом) и да своје испољене способности брже и адекватније развију.

Циљеви:

- омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима,
- подстицање ученика на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења
- оспособљавање за даље самообразовање,
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење,
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности,
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада,
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Садржаји додатног рада полазе од редовног плана и програма, али се, сходно интересовањима и потребама ученика, проширују, продубљују и допуњују новим садржајима, одређених наука, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада. Самим тим, садржаји додатног рада су индивидуализовани, како у односу на ученика, тако и у односу на наставника.

Планови за допунску и додатну наставу се предају у годишњим плановима рада наставника због различитих индивидуалних потреба ученика и промене наставних планова. Додатну наставу школа ће остварити за ученике који постижу изузетне резултате или показују интересовање за продубљивање знања из одређеног предмета.

Садржаје и реализацију активности програма раде, према задужењима, предметни наставници и они су саставни део Школског програма, као прилог.

Програми наставе и учења

Први разред

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Српски језик**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета:

Циљ учења српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Опште предметне компетенције:

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевно – језичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Опште предметне компетенције – области и нивои:

1. Почетно читање и писање и Вештина читања
Основни ниво:
Препознаје, именује и пише сва велика и мала слова ћирилице.
Чита краће речи и једноставне реченице написане штампаним словима.
Повезује прочитане речи са одговарајућим сликама или предметима.
Средњи ниво:
Течно чита краће текстове (штампана и писана слова) уз поштовање логичких пауза.
Издваја кључне речи и одговара на директна питања о прочитаном тексту.
Самостално записује краће реченице по диктату.
Напредни ниво:

Изражајно чита дуже непознате текстове у складу са узрастом.
Разуме скривено значење или поуку у једноставном тексту.
Уме самостално да састави и напише неколико повезаних реченица на задату тему.

2. Језик (Граматика и правопис)
Основни ниво:
Препознаје и разликује глас и слово.
Правилно употребљава велико слово на почетку реченице.
Правилно ставља тачку на крај обавештајне реченице.
Средњи ниво:
Разликује реченицу, реч и глас/слово у писаном облику.
Правилно користи знак питања (?) и знак узвика (!) на крају реченице.
Зна правила писања великог слова код личних имена и презимена.
Напредни ниво:
Уочава и исправља словне и основне правописне грешке у сопственом тексту.
Разликује потврдне и одричне реченице.
Правилно пише речцу *не* уз глаголе и речцу *ли* у упитним реченицама.

3. Усмено изражавање и Говорна култура
Основни ниво:
Пажљиво слуша саговорника, учитеља или звучни запис.
Користи основне форме учтивог обраћања (*молим, хвала, изволи, опрости*).
Одговара пуном реченицом на једноставна питања.
Средњи ниво:
Слободно и јасно препричава краћи доживљај, причу или бајку по хронолошком реду.
Описује предмет, биће или појаву из непосредног окружења наводећи њихове главне особине.
Напредни ниво:
Самостално и маштовито осмишљава наставак приче или мења њен крај.
Изражајно казује напамет научене песме, поштујући ритам и интонацију.
Учествује у дијалогу и образлаже своје мишљење једноставним аргументима.

4. Књижевност
Основни ниво:
Разликује песму од приче на основу визуелног изгледа текста.
Именује главне ликове у прочитаном књижевном делу.
Одређује где и када се одвија радња (на основном нивоу).
Средњи ниво:
Разликује народну од ауторске књижевности (бајке, басне, загонетке).
Карактерише ликове на основу њихових поступака (добар, лош, вредан, лењ).
Препознаје основна осећања која текст буди (радост, тужна атмосфера).
Напредни ниво:
Уочава пренесено значење у баснама и формулише поуку дела.
Повезује поступке ликова са ситуацијама из сопственог живота.
Препознаје основне стилске елементе прилагођене узрасту.

Специфичне предметне компетенције:

Усвајање правилног изговарања гласова, гласовних скупова, речи и реченица; савладавање технике читања и писања на ћириличном писму; навикавање на употребу књижевног језика у говору и писању; формирање навике за читко, уредно и лепо писање; поступно увођење у доживљавање и разумевање књижевних текстова; уочавање врста књижевних дела према захтевима програма; усвајање основних књижевно-теоријских и функционалних појмова према захтевима програма; оспособљавање за усмено и писмено препричавање; причање и описивање према захтевима програма.

Специфичне предметне компетенције - области и нивои:

1. Језик (Граматика, лексика и правопис)
Ова компетенција оспособљава ученика да свесно користи граматичке и правописне норме прилагођене узрасту.
Основни ниво (Препознавање):
Разликује глас од слова и реч од реченице.
Препознаје и правилно именује предмете, бића и радње у свом окружењу.
Уочава разлику између питања, обавештења и заповести.
Средњи ниво (Примена):
Правилно примењује велико почетно слово на почетку реченице.
Пише велико слово код личних имена и презимена.
Правилно употребљава тачку, упитник и узвичник на крају реченице.
Напредни ниво (Интеграција):
Самостално уочава и исправља сопствене грешке у писању.
Склапа смислене, проширене реченице користећи богатији речник.

2. Читање и разумевање прочитаног
Ова компетенција фокусира се на прелазак са препознавања симбола на течно читање и анализу текста.
Основни ниво (Техника читања):
Позната и савладана оба писма (фокус на ћирилици у првом разреду).
Чита краће речи спајајући слова (слоговно или глобално читање).
Проналази експлицитно наведене податке у тексту (нпр. име главног лика).
Средњи ниво (Разумевање):
Чита краће текстове и реченице са тачном интонацијом и паузама.
Може да преприча прочитани текст хронолошким редом.
Разликује реалне догађаје од измаштаних у причама.
Напредни ниво (Интерпретација):
Изводи једноставне закључке који нису директно исказани у тексту.
Препознаје поруку или поуку краће басне, приче или песме.

3. Усмено и писмено изражавање (Говорна култура)
Ова компетенција омогућава ученику да јасно артикулише своје мисли, учествује у дијалогу и ствара краће писане текстове.
Основни ниво (Репродукција):
Одговара пуном реченицом на директно постављена питања.
Уме да започне, одржава и заврши једноставан разговор са вршњацима и одраслима.
Правилно изговара све гласове српског језика.
Средњи ниво (Продукција):
Самостално описује непосредну околину, играчку или слику помоћу неколико повезаних реченица.
Поштује основна правила учтивости (коришћење речи: *молим, хвала, изволи, опрости*).
Пише краће диктате (од неколико реченица) са високим степеном тачности.
Напредни ниво (Креација):
Саставља кратку усмену или писану причу на основу задатог низа слика или теме.
Користи синониме и сликовите речи како би избегао понављање у говору.
4. Књижевност
Ова компетенција подразумева препознавање основних књижевних родова и развијање читалачких навика од најранијег узраста.
Основни ниво:
Разликује песму од приче.
Препознаје главне и споредне ликове у књижевном тексту.
Средњи ниво:
Одређује место и време вршења радње у тексту (на основу јасних назнака).
Изражава свој став о понашању ликова (да ли је поступак добар или лош).
Напредни ниво:
Уочава звучност, ритам и риму у песмама за децу.
Повезује догађаје из књижевног текста са сопственим искуством.

Опште међупредметне предметне компетенције:
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област - **Почетно читање и писање**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице;
- влада основном техником читања и писања ћириличког текста;
- разуме оно што прочита;

Садржаји:

- Глас и слово; штампана и писана слова ћириличког писма.
- Речи и реченице као говорне и писане целине.
- Текстови засићени словима која се обрађују / текстови предвиђени за глобално читање.
- Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима.
- Језичке игре.
- Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе.
- Писање (преписивање, самостално писање и диктат).
- Читање (шчитавање/глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног.
- Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. ћ, ђ; џ, ч; ј, љ).

Наставна тема/област – **Књижевност**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- активно слуша и разуме садржај књижевно-уметничког текста који му се чита;
- препозна песму, причу и драмски текст;
- одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом;
- уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина;
- изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу;
- препозна загонетку и разуме њено значење;
- препозна басну и разуме њено значење;

Садржаји:

- песма; прича; догађај; место и време збивања; књижевни лик –изглед, основне особине и поступци; драмски текст за децу; шаљива песма; басна; загонетка

Школска лектира
Поезија
Проза
Драмски текстови
Популарни и информативни текстови

Домаћа лектира

Наставна тема/област – **Језик**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- разликује слово, реч и реченицу;
- правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају;
- правилно употреби велико слово;

Садржаји:

-Реченица; реч; слово. улога гласа/слова у разликовању значења изговорене односно написане речи.
-Реченице као обавештење, питање и заповест.
-Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа.
-Правилно потписивање (име, па презиме).
-Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.

Наставна тема/област – **Језичка култура**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- учтиво учествује у вођеном и слободном разговору;
- обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима;
- усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима;
- усмено описује ствари из непосредног окружења;
- бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору;

- напамет говори краће књижевне текстове;
- учествује у сценском извођењу текста;
- пажљиво и културно слуша саговорнике;
- слуша, разуме и парафразира поруку;
- слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања;
- примењује основна правописна правила;
- пише читко и уредно;
- писмено одговара на постављена питања;
- спаја више реченица у крађу целину;
- пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила;
- гласно чита, правилно и са разумевањем;
- тихо чита (у себи) са разумевањем прочитаног;
- пронађе информације експлицитно изнете у тексту.

Садржаји:
Говорење
-Вођени и слободни разговор. Говорни предлошци.
-Усмена порука.
-Причање и описивање.
-Казивање књижевног текста.
-Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација.
-Сценско извођење текста (драмско и луткарско).
-Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе.
-Разговорне, ситуационе и језичке игре.

Слушање
-Стварне и симулиране ситуације.
-Слушна порука.
-Аудио-визуелни записи.
-Игре за развијање слушне пажње.

Писање
-Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту.
-Писана порука.
-Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста.
-Реченице/кратак текст погодан за диктирање.

Читање
-Књижевни текстови.
-Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др.
-Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др.
-Информативни текстови:

1. уџбенички
2. вануџбенички

Облици рада:
Фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада
Методе рада:
Аналитичко - синтетичка метода, комплексна метода, дијалошка, стваралачка, метода графичких радова, текстуална, демонстративна , илустративна, учење путем открића, игра улога, активно учење
Активности ученика:
Слуша, посматра, прича, преписује, шчитава, чита текстове, активно учествује у разговору, износи своје мишљење, поставља питања, препричава
Активности наставника:
Планира, припрема, води разговор; примењује различите облике и методе рада; демонстрира и илуструје; подстиче ученике на увиђање и повезивање са садржајима; проверава оствареност исхода
Ресурси:
Уџбеници и радне свеске, дигитални уџбеник, панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, ПП презентације, интернет стране, књиге и часописи, адекватни дидактички материјали.
Дидактичко-методичко остваривање програма:
Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона. Користити методе/технике и облике рада које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду. Обезбеђивање корелације са сродним предметима. Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења. Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације.
Увежбавати јасно, прецизно и разговетно изговарање реченице, поштовање интонације и правилно акцентовање у реченицама. Реализовати различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке). Примењивати правописне вежбе:диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и правилног избора речи. Кроз игровне активности, посебно кроз језичке и ситуационе игре, неговати језичку културу говора. Реализовати говорне вежбе у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес процењивања почиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази на почетку школске године, а завршава се на крају године проценом нивоа знања завршним тестом. Процес оцењивања се заснива на прикупљању информација из различитих извора као што су: свакодневна посматрања, усмена одговарања, активност на часу, самосталан рад, рад у групи, рад у тиму, рад на пројектним задацима, тестови који помажу да се сагледа постигнуће ученика и оствареност исхода.

Критеријум оцењивања писаних радова (контролних задатака, тестова, домаћих задатака), усмених одговора, активности и ангажовања ученика биће усклађен међу наставницима. Наставници треба да воде прописану педагошку документацију - белешке о: активностима, самосталности у току рада, практичним радовима, свескама ученика, учешћу у различитим активностима. Потребно је заједничко вредновање ученика и наставника, као и самопроцена оцене и ангажовања од стране ученика.

Начин прилагођавања рада ученицима:

За рад са ученицима који имају потешкоћа у савладавању градива осмислиће се активности за лакше савладавање кроз индивидуални рад са наставником и додатни рад код куће и биће организовани часови допунске наставе. На тај начин ће наставник, пошто је већ упозназ са могућностима ученика, моћи боље да процени потребе ученика. У случају да ученик има потешкоће у савладавању градива, урадиће се одговарајући поступак у индивидуализацији наставе која може водити ка изради ИОП1/ИОП2 плана за тог ученика у сарадњи са ПП службом. За ученике који лакше и брже усвајају предвиђене садржаје припремаће се додатни материјали са проширеним садржајем који би ученици користиоли на часовима редовне наставе. За изузетно даровите ученике урадиће се одговарајући поступак у индивидуализацији наставе која може водити ка изради ИОП3 плана за тог ученика у сарадњи са ПП службом.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред**: први**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:
Основни циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему икултури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другимјезицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција: разумевање говора, усмено изражавање, медијација.

-Лингвистичка компетенција:
Ученик треба да:
-препознаје гласове (посебно оне којих нема у матерњем језику) у говорном ланцу, акценат, ритам и интонацију,

-разуме вербални садржај уз помоћ невербалне комуникације,
-разуме кратке дијалоге, приче и песме о познатим темама које чује уживо или са аудио-визуелних записа.
-разговетно изговара гласове акцентује речи, поштује ритам и интонацију при говору и читању,
-даје основне информације о себи и свом окружењу,самостално и уз наставникову помоћ,
-описује кратким и једноставним исказима себе и друге у познатим ситуацијама,
-репродукује, сам или у групи, кратке рецитације или бројалице и познате песме.
-Интеракција:
Ученик треба да :
-реагује вербално и невербално на постављена упутства и питања,
-поставља једноставна питања,
-изражава допадање и недопадање,
-учествује у заједничким активностима на часу,
-поставља питања и тражи разјашњење када нешто не разуме.

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција - Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује основне елементе у области умећа живљења, познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, комбиновани

Методе рада:
аудио-лингвална, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави

Активности ученика:
Посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим словарицама, црта, рецитује, драматизује, смишља приче, слуша, практично комуницира,усмено говори и описује шта види

Активности наставника:
Прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Дидактичко-методичко остваривање програма енглеског језика у првом разреду заснива се на комуникативно-хуманистичком приступу и развоју две језичке вештине: слушање, говор. Акценат је на интерактивним методама, учењу кроз игру и стварању стимулативног окружења које подстиче природно усвајање језика без страха од грешке.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (слушање, говор), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Садржаји:
Поздрављање
Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!

Представљање себе и других; ддавање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима
My name's Maria/I'm Maria. What's your name? This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's your teacher. How old are you? I'm seven. He's ten. Who's this/that? It's my father. Is Tom your brother/friend? Yes, he is/No, he isn't. Is Jane your sister/friend? Yes, she is/No, she isn't. Who's in the picture? It's my sister. Her name's Susan.
Subject pronouns - I, you ...
Possessive adjectives - my, your...
- this, that
to be - the
Present Simple Tense
questions Who /How (old)
numbers (1-10)
Разумевање и давање једноставних упутстава и налога

Let’s start. Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in. Come here/to the board. Give me your book, please. Don’t do that. Listen and say/sing/do/number/match/draw/repeat… Cut out/stick/touch/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now. Hurry up! Quick! Watch out! I understand/I don’t understand. I’m finished.

Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности

Let’s play football/the memory game/go to the park/sing. Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can’t.

Исказивање молбе, захвалности и извињења

Can I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria/Thanks. You’re welcome. No, sorry/Not now/No, you can’t. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can’t see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I’m sorry I’m late. It’s OK. No problem.

Честитање празника, рођендана и других значајних догађаја

Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Thanks, same to you!

Описивање бића, предмета, места и појава
It’s a/an… It’s short/long/small/big/blue… It’s a blue ruler. I can see one red apple and two yellow bananas/three blue and four orange balloons. Here’s a crayon. What colour is it?It’s blue/The crayon is blue.
Глаголи *have got, to be* за давање описа
Правилна множина именица: *book - books, apple - apples…*
Модални глагол *can* уз глагол *see*

Исказивање потреба, осета и осећања
I’m thirsty/hungry. Here’s a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. No, thank you. Are you happy/sad/hot/cold?
The Present Simple Tense (be, want)
CAN for proposition

Исказивање положаја у простору
Where’s my dad? Is he in the bedroom? No, he’s in the bathroom. Where’s your dog? It’s in the garden. Where’s my bag? It’s on the chair. Where’s the toilet? It’s here/over there.
Where for questions; space prepositions

Изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања

This is my ball. Is that your bike? I' ve got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a/an...?
Possession – my, your, HAVE GOT for possessions
Изражавање допадања / недопадања
Do you like ice cream? Yes, I do/No, I don't. I like apples and oranges. I don't like milk or cheese. Do you like games?
The Present Simple Tense of like

Исходи:
-поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;
- представи себе и другог;
- разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;
- разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
- даје кратка и једноставна упутства и налоге;
- разуме позив и реагује на њега;
- упути позив на заједничку активност;
- разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;
- упути кратке и једноставне молбе;
- искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;
- разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих;
- упути једноставне честитке;
- препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења;
- разуме једноставне описе живих бића, предмета и места;
- опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;
- разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;
- изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;
- разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих;
- тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору;
- разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих;
- тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;
- разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;
- тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета:

Циљ наставе математике у основној школи је да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање, као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Опште предметне компетенције:

Основни математички концепти (нумерички, геометријски, статистички), математички процеси (расуђивање, комуникација, повезивање, примена, моделовање), вештине (рачунање, мерење, рад са подацима, процена, коришћење информационо – комуникационих технологија). Анализирање и тумачење природних и друштвених појава и решавање проблема у свакодневном контексту. Развијена комуникација коришћењем математичког језика.

Основни ниво: Препознаје и пише бројеве до 100. Броји унапред и уназад. Сабира и одузима једноцифрене бројеве без прелаза преко десетице. Препознаје основне облике (круг, квадрат, троугао, правоугаоник).

Средњи ниво: Сабира и одузима у оквиру прве стотине са и без прелаза. Самостално решава једноставне текстуалне задатке са једном операцијом. Повезује математички запис са реалним ситуацијама.

Напредни ниво: Решава сложеније текстуалне задатке (са две операције или непознатим бројем). Објашњава поступак решавања и проналази више начина за решење проблема. Уочава правилности у низовима.

Специфичне предметне компетенције:

Математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема, математичка комуникација.

Области и нивои:

1. Област: Бројеви

Основни ниво:
Чита, пише и упоређује бројеве до 20 (и визуелно до 100).
Зна таблицу сабирања и одузимања до 10.
Разликује парне и непарне бројеве на конкретним примерима.
Средњи ниво:
Успешно сабира и одузима бројеве у оквиру прве стотине (нпр. (20 + 30), (45 + 3)).
Користи редне бројеве.
Користи својства замен места сабирака за лакше рачунање.
Напредни ниво:
Одређује вредност непознатог броја у једноставним једначинама (нпр. (x + 5 = 12)).
Решава проблемске задатке који захтевају комбиновање сабирања и одузимања до 100.

2. Област: Геометрија

Основни ниво:
Користи просторне одреднице: *горе/доле*, *испред/иза*, *лево/десно*, *унутар/изван*.
Препознаје и именује геометријска тела (коцка, квадар, лопта) и облике (круг, квадрат, троугао).
Разликује праву, криву и изломљену линију.
Средњи ниво:
Црта праву линију користећи лењир.
Повезује моделе геометријских тела са предметима из окружења (нпр. кутија је квадар).
Уочава заједничка својства геометријских облика (број страница и углова).
Напредни ниво:
Самостално конструише и наставља сложене геометријске шаре и низове.
Решава логичке задатке који укључују пребројавање геометријских фигура на сложеном цртежу.

3. Област: Мерење и мере

Основни ниво:
Препознаје и користи новац (динарске новчанице и кованице до 100 динара).
Разликује временске одреднице: *дан, ноћ, јутро, вече, јуче, данас, сутра*.
Упоређује предмете по дужини непосредним прислањањем (дужи, краћи).
Средњи ниво:
Мери дужину нестандардним мерама (педаљ, корак) и исказује резултат бројем.
Решава практичне задатке са новцем (рачуна кусур у једноставним куповинама).
Набраја дане у недељи по реду.

Напредни ниво:
Решава сложеније текстуалне проблеме који комбинују новчане износе и кусур. Повезује време на часовнику (пуни сати) са свакодневним активностима и решава проблеме везане за трајање (нпр. "Ако је филм почео у 5, а траје 2 сата...").

Опште међупредметне предметне компетенције:

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

***Образовни стандарди за основно образовање**

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област - **Бројеви**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- броји унапред и уназад и са прескоком;
- прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој;
- користи редне бројеве;
- разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и следбеника;

- користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика;
- сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак;
- сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице;
- растава број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања;
- реши текстуални задатак са једном операцијом;

Садржаји:

-Бројање, писање и читање бројева.

-Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој.

-Упоређивање бројева.

-Редни бројеви.

-Сабирање и одузимање бројева у оквиру 20 и приказивање на бројевној правој.

-Сабирање и одузимање бројева до 100 без прелаза преко десетице и приказивање на бројевној правој.

-Својства сабирања.

-Откривање непознатог броја у једнакостима с једном операцијом.

-Динар, кованице и новчанице до 100 динара.

Наставна тема/област - **Геометрија**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло;

- упореди предмете и бића по величини;

- уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине;

- именује геометријска тела и фигуре;

- групише предмете и бића са заједничким својством;

- сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика;

- разликује: криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију;

- црта праву линију и дуж помоћу лењира;

- преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства.

Садржаји:

-Просторне релације.

-Величина предмета и бића.

-Геометријска тела: лопта, коцка, квадар, ваљак, пирамида и купа.

-Геометријске фигуре: круг, правоугаоник, квадрат и троугао.

-Права, крива и изломљена линија.

-Затворена и отворена линија.

-Тачка и линија. Дуж.

Наставна тема/област – **Мерење и мере**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере;

Садржаји:

Мерење дужине нестандардним јединицама мере.

Облици рада:

Фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада

Методе рада:

Дијалошка, монолошка, демонстративна, решавање проблема, истраживачка, диференцирана, метода практичних активности, графичка, активно учење

Активности ученика:

Посматра, уочава, именује, повезује, упоређује, разликује, открива релације и изражава их , закључује, проверава , групише , пребројава, броји, сређује по редоследу, математички се изражава, рачуна , примењује стечено знање, мери и процењује, прави моделе.

Активности наставника:

Планира, припрема, води разговор; примењује различите облике и методе рада; демонстрира и илуструје; проверава оствареност исхода; усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, поставља проблем, подстиче, дискутује, анализира, мотивише, координира, наводи на повезивање и примену знања, подстиче на логично мишљење, развија кооперативност.

Ресурси:

Уџбеници и радне свеске, дигитални уџбеник, панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, ПП презентације, интернет стране, књиге и часописи, он – лајн квизови, адекватни дидактички материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива и број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрадановог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

За остваривање програма планирано је 5 часова недељно тј. 180 часова годишње.

Дидактичко-методичко остваривање програма подразумева: комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона; коришћење метода/техника и облика рада које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду; обезбеђивање корелације са сродним предметима; припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације; упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета; коришћење е-уџбеника и др.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес процењивања почиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази на почетку школске године, а завршава се на крају године проценом нивоа знања завршним тестом. Процес оцењивања се заснива на прикупљању информација из различитих извора као што су: свакодневна посматрања, усмена одговарања, активност на часу, самосталан рад, рад у групи, рад у тиму, рад на пројектним задацима, тестови који помажу да се сагледа постигнуће ученика и оствареност исхода.

Критеријум оцењивања писаних радова (контролних задатака, тестова, домаћих задатака), усмених одговора, активности и ангажовања ученика биће усклађен међу наставницима. Наставници треба да воде прописану педагошку документацију - белешке о: активностима, самосталности у току рада, практичним радовима, свескама ученика, учешћу у различитим активностима. Потребно је заједничко вредновање ученика и наставника, као и самопроцена оцене и ангажовања од стране ученика.

Начин прилагођавања рада ученицима:

За рад са ученицима који имају потешкоћа у савладавању градива осмислиће се активности за лакше савладавање кроз индивидуални рад са наставником и додатни рад код куће и биће организовани часови допунске наставе. На тај начин ће наставник, пошто је већ упозназ са могућностима ученика, моћи боље да процени потребе ученика. У случају да ученик има потешкоће у савладавању градива, урадиће се одговарајући поступак у индивидуализацији наставе која може водити ка изради ИОП1/ИОП2 плана за тог ученика у сарадњи са ПП службом. За ученике који лакше и брже усвајају предвиђене садржаје припремаће се додатни материјали са проширеним садржајем који би ученици користили на часовима редовне наставе. За изузетно даровите ученике урадиће се одговарајући поступак у индивидуализацији наставе која може водити ка изради ИОП3 плана за тог ученика у сарадњи са ПП службом.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Свет око нас**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:

Циљ учења предмета Свет око нас јесте упшознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Опште предметне компетенције:

Развијање основних појмова о непосредном природном и друштвеном окружењу и повезивање тих појмова; развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности; развијање основних елемената логичког мишљења; развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења; оспособљавање за самостално учење и проналажење информација; интегрисање искуствених и научних сазнања у контуре система појмова из

области природе и друштва; стицање елементарне научне писмености и стварање основа за даље учење; развијање еколошке свести.

Специфичне предметне компетенције:

Формирање елементарних научних појмова из природних и друштвених наука; овладавање почетним техникама сазнајног процеса; посматрање, уочавање, упоређивање, класификовање, именовање; подстицање дечијих интересовања, питања, идеја и одговора у вези са појавама, процесима и ситуацијама у окружењу у складу са њиховим когнитивно-развојним способностима; подстицање и развијање истраживачких активностима деце; подстицање уочавања једноставних узрочно-последичних веза, појава и процеса, слободног исказивања својих запажања и предвиђања; решавање једноставних проблем-ситуација кроз огледе, самостално и у тиму; развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других.

Предмет *Свет око нас* развија три кључне специфичне компетенције:

Компетенција за сналажење у природном окружењу: Разумевање основних појмова о живој и неживој природи, природним појавама и материјалима.
Компетенција за сналажење у друштвеном окружењу: Разумевање односа „Ја и други", улога у породици и школи, правила понашања и сналажења у времену и простору.
Компетенција за одговоран однос према себи, другима и околини: Примена правила безбедног понашања (у саобраћају, кући и школи), очување здравља и еколошка свест.

Нивои постигнућа (Компетенције по нивоима за 1. разред)
1. Основни ниво

На овом нивоу ученик демонстрира базична знања, препознаје и именује очигледне појаве и предмете уз директно ослањање на сопствено искуство.
Природно окружење: Именује делове тела, домаће и дивље животиње, биљке из свог окружења и основне материјале (дрво, папир, пластика).
Друштвено окружење: Наводи чланове уже породице, препознаје просторије у школи и разликује делове дана (јутро, подне, вече).
Одговоран однос: Препознаје основне хигијенске навике (прање руку) и примарне саобраћајне знакове (семафор, пешачки прелаз).

2. Средњи ниво

На овом нивоу ученик разуме везе међу појмовима, самостално описује, упоређује и класификује податке на основу задатих критеријума.
Природно окружење: Разликује живу од неживе природе, описује шта је биљкама и животињама потребно за живот (вода, ваздух, храна) и групише материјале по својствима (тврдо/меко, провидно/непровидно).
Друштвено окружење: Описује права и дужности ученика у школи, уочава сличности и разлике међу вршњацима и одређује редослед дана у недељи и годишњих доба.

Одговоран однос: Објашњава зашто су важни правилна исхрана и сан, и адекватно реагује у познатим ситуацијама у саобраћају и школи.

3. Напредни ниво

На овом нивоу ученик показује функционално знање, повезује узроке и последице, решава једноставне проблеме и примењује научено у новим, несвакидашњим ситуацијама.

Природно окружење: Повезује промене у природи са сменом годишњих доба, објашњава кружење воде у природи на једноставном примеру и предвиђа понашање материјала под утицајем топлоте или механичке силе.

Друштвено окружење: Самостално се оријентише у широј околини школе и дома, решава ситне конфликтне ситуације у групи поштујући договорена правила и повезује историјске приче са појмом прошлости.

Одговоран однос: Предлаже конкретне акције за очување природе (рециклажа, штедња воде) и препознаје и избегава потенцијално опасне ситуације у кући, школи и на улици (оштри предмети, непознате особе, лекови).

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област – **Друг и ја**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге;
- правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет;
- се понаша тако да уважава различитости својих вршњака и других људи;

Садржаји:

-Основна осећања (радост, страх, туга и бес).
-Основне животне потребе (дисање, храна, вода, спавање и потреба за тоалетом).
-Сличности и разлике по полу, старости, способностима и интересовањима.
-Групе људи: породица, школска заједница,разред, одељење, суседи.
-Права и обавезе чланова група.
-Правила понашања појединаца и групе.

Наставна тема/област - **Сналажење у простору и времену**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката;

-одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра;

Садржаји:

-Кретање и сналажење у простору у односу на просторне одреднице: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичне објекте.

-Сналажење у времену у односу на временске одреднице: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.

Наставна тема/област – **Човек ствара**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо – меко, провидно – непровидно, храпаво –глатко;
- учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене;

Садржаји:

-Човек ради и ствара (материјали и средства за рад, производи људског рада).

-Материјали за израду предмета (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и њихова својства (тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво- глатко).

Облици рада: индивидуални, рад у пару, групни облик рада

Методе рада:

Дијалошка, монолошка, метода рада на тексту, демонстративна, илустративна, метода игре, амбијентална метода, лабораторијско-експериментална метода, активно учење

Активности ученика:

Посматра, описује, групише, испољава, препознаје, упоређује, именује , процењује , посматра, експериментише, истражује, ствара , игра се, бележи, сналази се у простору и времену, практикује.

Активности наставника:

Планира, припрема, води разговор; примењује различите облике и методе рада; демонстрира и илуструје; проверава оствареност исхода; усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, поставља проблем , подстиче, дискутује, анализира, мотивише, координира, наводи на повезивање и примену знања, постављање занимљивих питања.

Ресурси:

Уџбеници и радне свеске, дигитални уџбеник, панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, предмети и бића у околини и учионици, ПП презентације, интернет стране, књиге и часописи, он – лајн квизови, адекватни дидактички материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Програм предмета Свет око нас задржао је постојећи оквир, фонд од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип. Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи.

Дидактичко-методичко остваривање програма подразумева: посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика); илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења; праћење – континуирано посматрање ради запажања промена; комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона; користити методе/технике и облике рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду; обезбеђивање корелације са сродним предметима; припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес процењивања почиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази на почетку школске године, а завршава се на крају године проценом нивоа знања завршним тестом. Процес оцењивања се заснива на прикупљању информација из различитих извора као што су: свакодневна посматрања, активност на часу, самостални рад, рад у групи, рад у тиму, рад на пројектним задацима, тестови који помажу да се сагледа постигнуће ученика и остварености исхода. Критеријум оцењивања писаних радова (контролних, писмених задатака, тестова), усмених одговора, активности и ангажовања ученика биће усклађен међу наставницима.

Начин прилагођавања рада ученицима:

За рад са ученицима који имају потешкоћа у савладавању градива осмислиће се активности за лакше савладавање кроз индивидуални рад са наставником и додатни рад код куће. За ученике који лакше и брже усвајају предвиђене садржаје биће припреман додатни материјал за рад на часу.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Циљ учења предмета Ликовна култура је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа

Опште предметне компетенције:

Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад и рад у групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења. Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске, музичке...) али уочава и њихове заједничке принципе и сличности. Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања из различитих области или предмета. Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовна култура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик кроз предмет Ликовна култура развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост. Специфичне компетенције се у првом разреду основне школе структурирају кроз три нивоа постигнућа (основни, средњи и напредни) и прате три кључне области предмета:

1. Медији, материјали и технике визуелних уметности.

2. Елементи, принципи и садржаји визуелних уметности.

3. Улога, развој и различитост визуелних уметности.

1. Основни ниво

На основном нивоу ученик препознаје базне елементе и безбедно рукује основним прибором.
Медији и технике: Безбедно користи базичне материјале попут оловке, бојица, пластелина и лепка.
Ликовни елементи: Препознаје и именује основне боје, облике и врсте линија у свом окружењу.
Текстуре: Опажа и разликује најочитије површине као што су глатко, храпаво, меко и тврдо.
Изражавање: Ликовно изражава једноставне доживљаје и осећања из свог непосредног окружења.
Разумевање: Разликује природне облике од оних које је човек направио.

2. Средњи ниво

На средњем нивоу ученик самосталније комбинује материјале и свесно примењује ликовне појмове.
Медији и технике: Комбинује различите традиционалне и алтернативне материјале попут папира, картона и колажа.
Ликовни елементи: Свесно користи линије, боје и облике да би приказао једноставан простор или мотиве.
Терминологија: Правилно користи једноставне појмове као што су цртеж, слика, сликар, вајар и стрип.
Изражавање: Показује већи степен маштовитости и детаља приликом обликовања и цртања.
Разумевање: Уочава основне разлике између појединих уметничких дисциплина.

3. Напредни ниво

На напредном нивоу ученик показује висок степен самосталности, креативности и критичког односа према свом раду.
Медији и технике: Потпуно самостално бира адекватне материјале за реализацију сопствене ликовне идеје.
Ликовни елементи: Експериментише са односима светлине, нијансама боја и распоредом облика у композицији.
Изражавање: Трансформише облике из маште у оригиналне визуелне целине са јасним детаљима.
Разумевање и став: Вербално описује лични доживљај уметничког дела и уме да образложи процес настанка свог рада.
Истрајност: Показује стрпљење, уредност и упорност током завршавања комплекснијих ликовних задатака.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;

4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област - **Ликовна култура и окружење**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни
-црта на различитим подлогама и форматима папира
-користи материјал и прибор у складу са инструкцијама
-обликује једноставне фигуре од меког материјала
-преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад
-изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања
- преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену

Садржаји:

Простор.

- Отворени и затворени простор, природа и простор који је човек обликовао.
- Карактеристичне визуелне одлике по којима се препознаје врста простора.
- Значај чувања споменика или значајних објеката у најближем окружењу.

- Значај уређења простора у коме ученик борави.
- Уметничка занимања и продукти.
- Сликар – слика, вајар – скулптура, фотограф - фотографија...
- Изглед употребних предмета које су дизајнирали уметници.
-Установе културе (биоскоп, музеј, галерија, позориште, библиотека…).
-Правила понашања и облачења у различитим установама културе, договорена правила понашања.

Наставна тема/област- **Односи у видном пољу**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима
-црта на различитим подлогама и форматима папира
-гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад
-наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/- ла жељени тон
-обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком
-преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност
-одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала
-комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену
-објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе
-разматра, у групи, како је учио/-ла о облицима и где та знања примењује
- искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно

Садржаји:

Облици.

-Облици из природе, облици које је створио човек, правилни и неправилни облици.
-Својства облика (цело, део,велико, мало, високо, ниско, краће, дуже, уско, широко, светло, тамно, обојено,безбојно, једнобојно, шарено, меко, тврдо, глатко, храпаво, обло, рогљасто).
-Положај облика у простору и у равни (горе, доле, између, испод, у, на, испред, иза, усправно, положено, косо, лево, десно).
Кретање.
-Покретни и непокретни облици.
-Кретање бића и машина. Смер кретања облика (налево, надесно, нагоре и надоле).
-Безбедност у саобраћају – илузија величине покретних и непокретних објеката у односу на
удаљеност од посматрача.
-Светлост и сенка. Природни и вештачки извори осветљења. Промена осветљености у току дана.
-Изражајна својства линија у односу на материјал и прибор.
-Обликовање слике. Боја природних облика и боја облика које је створио човек.
-Изражајна својства боје у односу на материјал и прибор.

-Преобликовање. Предмети и материјал погодни за преобликовање (оштећени предмети, амбалажа, остаци тканина...).

Наставна тема/област – **Обликовање**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања;
-преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену;
-изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука;

Садржаји:

Материјал и прибор.

-Поступци правилног и безбедног руковања и одржавања
материјала, прибора и радне површине, значај одржавања хигијене и безбедног руковања прибором.
-Обликовање скулптуре. Обликовање меких материјала поступком додавања. Спајање разноврсних материјала.
-Обликовање цртежа. Врсте линија (отворена, затворена, права, крива, светла, тамна, широка, уска, дугачка, кратка,непрекинута, испрекидана, груба, нежна, спирална, таласаста, степенаста...).

Наставна тема/област – **Споразумевање**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука
-повеже одабрану установу културе са њеном наменом
-поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе
-опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор
-пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења
-користи материјал и прибор у складу са инструкцијама

Садржаји:

-Различите информације као мотивација за стваралачки рад.
-Природа и непосредно окружење; машта и стварни догађаји;приче, песме и текстови из књига и часописа за децу и уџбеника, уметничка дела...
-Читање визуелних информација.
-Илустрација у дечјим књигама и уџбеницима.
-Стрип.

Цртани и анимирани филм

-традиционално урађени (слободоручно обликовани или нацртани ликови) и савремени (урађени у апликативном програму).
- Прича у цртаном и анимираном филму.
-Изглед места и ликова.

Знак.

-Графички знак (ноте, слова и цифре), гестовни и звучни знак.
- Лепо писање.
-Украсна слова.
Традиција.
-Празници и украшавање.
-Невербално изражавање.
-Пантомима,игре, перформанс.

Облици рада:

фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада

Методе рада:

Аналитичко посматрање, метода ликовног сценарија, метода разговора, метода демонстрације, метода рада на тексту, метода усменог излагања.

Активности ученика:

Посматра, опипава, објашњава, црта, слика, лепи, изражава, ствара, дискутује, комуницира, закључује, мисли, креира, слуша, обликује, истражује, додирује, асоцира, обликује, уочава, опажа, имитира.

Активности наставника:

Планира, припрема, води разговор; примењује различите облике и методе рада; демонстрира и илуструје; подстиче ученике на увиђање и повезивање са садржајима; проверава оствареност исхода; усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује , анализира, мотивише, координира, развија кооперативност.

Ресурси:

Репродукције, модели, фотографије, филмови, слике, интернет странице, изложбе, презентације.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

За остваривање програма планиран је 1 час недељно, тј. 36 часова годишње. Програм предмета ликовна култура усмерен је на изградњу компетенција које су ученицима неопходне за живот у савременом свету. Улога наставника је да креира свој програм, при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода. Предвиђено је да се већина исхода достиже постепено и континуирано током целе школске године, кроз разноврсне задатке и активности. Изузетак су они исходи који се достижу кроз периодичне активности, као што је одлазак у установу културе.

Дидактичко-методичко остваривање програма подразумева: комбиновање различитих врста дидактичког материјала (илустрација, шема, графикона); коришћење метода/техника и облика рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду; обезбеђивање корелације са сродним предметима; припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације; примену модификоване активности уз примену огледа; испитивање својстава материјала у циљу одабира одговарајућег ; примену различитих облика и метода рада; играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре; упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа и др.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Оцењивање из предмета ликовна култура обавља се полазећи од ученикових способности и степена умешности. Узима се у обзир индивидуално напредовање у односу на сопствена претходна постигнућа, могућности и ангажовање ученика. Оцењује се одговоран однос према раду, постављеним задацима, активно учествовање у настави, сарадња са другима, рад у групи, рад у тиму, учешће у пројектима, исказано интересовање и мотивација за учење и напредовање.

Начин прилагођавања рада ученицима:

За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остављање задатка часа. Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на конкурсе, такмичења, рад у тимовима.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Опште предметне компетенције:

На основу музичког искуства у основној школи ученик ужива у музици и отворен је за различите музичке садржаје. Користи музичко знање и вештине да изрази своја осећања, размишљања, ставове и на креативан и конструктиван начин остварује своје циљеве.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања и идеја и за комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик истражује везу између музике и изражавања покретом.

Специфичне компетенције у првом разреду основне школе структуриране су кроз три кључне области (теме) програма:

1. Извођење музике (певање и свирање)

2. Слушање музике

3. Музичко стваралаштво

У првом разреду, када се рад заснива претежно на учењу песама по слуху и музичким играма, ове компетенције се по нивоима постигнућа деле на основни, средњи и напредни ниво:

Основни ниво
На основном нивоу ученик репродуцесује базичне музичке елементе уз стално вођење и подршку учитеља.
Извођење музике: Пева једноставне дечје песме по слуху у групи (колективно).
Свирање: Изводи једноставне ритмичке мотиве тапшањем, корацима или на једноставним дечјим инструментима (нпр. штапићи, триангл).
Слушање музике: Препознаје и разликује основне звуке из окружења, као и очигледну разлику између певања и свирања.
Музички речник: Разликује најочитије контрасте у музици, као што су гласно–тихо и брзо–споро.
Покрет: Прати ритам бројалице или музичке игре кроз једноставан, координисан покрет тела.

Средњи ниво
На средњем нивоу ученик показује већу самосталност, тачност и прецизније уочава музичке карактеристике.
Извођење музике: Тачно и изражајно пева научене песме у групи, а краће целине може да изведе и самостално.
Свирање: Самостално понавља и одржава стабилан ритмички пулс током извођења бројалица или пратње песме.
Слушање музике: Разликује боју људских гласова (дечји, женски, мушки) и препознаје звуке појединих дечјих и народних инструмената.
Музички речник: Правилно уочава и именује умерене промене у музици (нпр. умерено брзо, тонови који иду узлазно или силазно).
Стваралаштво: Предлаже једноставне покрете за музичку игру или осмишљава сопствену ритмичку пратњу за познати текст.

Напредни ниво
На напредном нивоу ученик показује изразиту музичку меморију, креативност и уме да вербализује свој доживљај музике.
Извођење музике: Потпуно самостално, тачно (интимно и ритмички) и са јасном дикцијом пева песме из расеченог репертоара.
Свирање: Може паралелно да пева и тачно свира ритмичку пратњу на дечјем инструменту без губљења пулса.
Слушање музике: Препознаје карактер и расположење музичког дела (нпр. нежно, тужно, свечано, шаљиво) и повезује га са садржајем.
Стваралаштво: Самостално осмишљава оригиналне звучне илустрације прича или ствара нове стихове и мелодијске фразе на задати ритам.
Вербално изражавање: Речима описује своја осећања и асоцијације које у њему буди одређено музичко дело.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област - **Слушање музике**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело и зашто је тишина важна;
-разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе;
-препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу;
-повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела;
-поштује договорена правила понашања при слушању музике;
-користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука;

Садржаји:

-Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима.
-Однос звук – лик, музика – радња.
-Композиције које илуструју различита осећања.
-Звук и тон (извори).
-Звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...). Звуци из природе и окружења. Звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...).
-Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак – дуг), јачина (гласан – тих), висина (висок – дубок).
-Тишина и одсуство звука.
-Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената.
-Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача оркестар).
-Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања,новогодишње и божићне песме...).
-Музичка прича.
-Карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност).
-Музички бонтон. Музика и здравље.
-Носиоци звука (це-де плејер, ем пе 3 плејер, рачунар...).

Наставна тема/област – **Извођење музике**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-Изговара у ритму уз покрет бројалице;
-Пева по слуху песме различитог садржаја и расположења;
-Пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игре;
-Примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању;
-Свира по слуху звучне ономатопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма;
-Повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом

Садржаји:

-Изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу.
-Звучне ономатопеје и илустрације.
-Држање тела и дисање – правилан начин певања.
-Правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица.
-Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера.
-Певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме
-Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа- плаво и
сол-црвено).

-Дечји ритмички инструменти и начииа свирања на њима.
-Свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара.
-Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације.
-Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука.
-Свирање графички представљеног ритма.
-Музички бонтон.

Наставна тема/област – **Музичко стваралаштво**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-Објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења;
-Учествује у школским приредбама и манифестацијама;
-Направи дечје ритмичке инструменте;
-Ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на крађи задати текст;
-Изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај.

Садржаји:

-Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала.
-Стварање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом.
-Креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша.
-Стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука
Облици рада:

Фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада

Методе рада:

Текстуална, дијалошка, илустративна, посматрање, комуникација, анализа, уочавање, изражавање, слушање, демонстративна, певање.

Активности ученика:

Посматра, опипава, објашњава, црта, слика, лепи, изражава, ствара, дискутује, комуницира, закључује, мисли, креира, слуша, обликује, истражује, додирује, асоцира, обликује, уочава, опажа, имитира.

Активности наставника:

Планира, припрема, води разговор; примењује различите облике и методе рада; демонстрира и илуструје; подстиче ученике на увиђање и повезивање са садржајима; проверава оствареност исхода; усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује , анализира, мотивише, координира, развија кооперативност.

Ресурси:

Уџбеник, музичке збирке, компјутер, металофон, добош, даире, штапићи, звечке, триангл, илустрације, слике, визуелни записи музичких догађаја.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета. Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

За остваривање програма планиран је 1 час недељно тј. 36 часова годишње.

Дидактичко-методичко остваривање програма подразумева: комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона; коришћење метода/техника и облика рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду; обезбеђивање корелације са сродним предметима; припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације; играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре; упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија...

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Оцењивање из предмета музичка култура обавља се полазећи од ученикових способности и степена умешности. Узима се у обзир индивидуално напредовање у односу на сопствена претходна постигнућа, могућности и ангажовање ученика. Оцењује се одговоран однос према раду, постављеним задацима, активно учествовање у настави, сарадња са другима,

рад у групи, рад у тиму, учешће у пројектима, исказано интересовање и мотивација за учење и напредовање.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на конкурсе, такмичења, манифестацијеу организацији школе или општине, рад у тимовима. За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остваривање задатка часа.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 108

Циљ учења предмета:

Циљ учења предмета Физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знањаиз области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Опште предметне компетенције:

Учењем наставног предмета физичко васпитање ученик стиче вештине и овладава знањима и културним вредностима телесног вежбања, примењује их у свакодневном животу, новим и ванредним животним ситуацијама; разуме значај континуираног развоја физичких способности, разноврсних моторичких активности, утицај на здравље, здравље околине и квалитет живота. Сагледава да физичка активност и спорт омогућавају исказивање: личног идентитета, креативности, емоција, самопотврђивања и учешћа у тимском раду, као и да смањује негативне утицаје савременог живота на здравље и социјално понашање. Јача свест о толеранцији, одговорности, поштовању правила и квалитетним комуникацијама. Активно учествује у развоју хуманих односа, односа према окружењу у оквирима локалних, регионалних, националних и ширих оквира.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик је стекао знања и у стању је да користи разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања и разне изворе информација, како би усавршио своја знања и унапредио своје моторичке способности и вештине. Има позитиван став према физичким активностима и спорту у свакодневном животу, поштује правила и негује здраве међуљудске односе. Промовише улогу физичке активности и спорта у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

Специфичне компетенције у првом разреду основне школе структуриране су кроз три кључне области:

Физичке способности и моторичка кретања (природни облици кретања, гимнастика, игре)

Спортска и плесна култура (елементарне игре, ритмика и народни плесови)

Здравствено васпитање (хигијена, правилно држање тела, безбедност)

Основни ниво

На основном нивоу ученик изводи базична кретања уз стални надзор и вођење учитеља, пратећи најједноставнија правила безбедности.

Природна кретања: Изводи основне облике кретања (ходање, трчање, скакање, пузање) без постављања посебних захтева за брзину или естетику покрета.

Елементарне игре: Учествује у једноставним колективним играма и поштује њихова основна правила (нпр. линије терена, улоге у игри).

Руковање реквизитима: Прихвата, држи и додаје лопту или друге реквизите (обруч, вијача) обема рукама, уз честа испуштања.

Здравље и хигијена: Препознаје потребу за прањем руку пре и после часа и разуме важност пресвлачења у спортску опрему.

Безбедност: Реагује на знак учитеља за прекид активности и безбедно се креће у простору вежбаонице.

Средњи ниво

На средњем нивоу ученик показује координисаније покрете, лакше се прилагођава групним задацима и примењује научене здравствене навике.

Природна кретања: Координисано повезује ходање и трчање са променом правца и смера кретања на звучни или визуелни сигнал.

Моторичке вештине: Успешно изводи једноставније гимнастичке елементе (нпр. колут напред на косој равни, ходање по ниској клупи са одрученим рукама).

Руковање реквизитима: Котрља, баца и хвата лопту са веће удаљености, показујући бољу контролу над реквизитом.

Плес и ритам: Изводи једноставне ритмичке кораке и дечје народне плесове пратећи задати ритам и темпо музике.

Здравље и хигијена: Самостално одржава личну хигијену након физичког напора и препознаје знаке умора у свом телу (убрзано дисање, знојење).
Напредни ниво
На напредном нивоу ученик показује висок степен координације, спретности, свесно контролише своје држање и помаже другима у групи.
Сложенија кретања: Течно, брзо и прецизно савладава полигоне препрека који комбинују различите врсте кретања (нпр. провлачење, прескакање, ношење терета).
Спортске вештине: Самостално и технички правилно изводи колут напред на равној подлози и одржава равнотежу у специфичним положајима (нпр. "вага" на једној нози).
Тактичност и фер-плеј: Показује иницијативу у елементарним играма, помаже саиграчима, мирно прихвата победу или пораз и поштује фер-плеј.
Правилно држање тела: Препознаје и демонстрира правилан положај тела приликом седења, стајања и ношења школске торбе.
Здравствена свест: Може вербално да објасни везу између редовног вежбања, здраве исхране и доброг здравља, те свесно примењује мере заштите од повреда.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област – **Физичке способности**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања);
- правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
- комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу
- одржава равнотежу у различитим кретањима;
- разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело;
- примењује правилну технику дисања приликом вежбања;

Садржаји:

-Вежбе за развој снаге.
-Вежбе за развој покретљивости.
-Вежбе за развој издржљивости.
-Вежбе за развој брзине.
-Вежбе за развој координације

Наставна тема/област – **Моторичке вештине**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-Правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
-Комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу;
-Одржава равнотежу у различитим кретањима;
-Разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело;
-Изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу;
-Игра дечји и народни плес;

Садржаји:

- Ходање и трчање
- Скакања и прескакања
- Бацања и хватања
- Пузања, вишења, упори и пењања
- Вежбе на тлу
- Вежбе равнотеже
- Вежбе са реквизитима
- Плес и ритмика
- Полигони

Наставна тема/област – **Физичка и здравствена култура**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- користи основну терминологију вежбања;
- одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;
- поштује правила игре;
- навија фер и бодри учеснике у игри;
- прихвати сопствену победу и пораз;
- уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;
- наведе делове свога тела и препозна њихову улогу;
- уочи промене у расту код себе и други;
- уочи разлику између здравог и болесног стања;
- примењује здравствено - хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
- одржава личну хигијену;
- учествује у одржавању простора у коме живи и борави;
- схвати значај коришћења воћа у исхрани;
- правилно се понаша за столом.

Садржаји:

-Вежбам безбедно.
-Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара.
-Некад изгубим, а некада. победим.
-Навијам фер.
-Растемо.
-Видим, чујем, осећам.
-Моје здравље.
-Ко све брине о момздрављу.
-Лична хигијена.
-Хигијена простора у коме живим..
-Животне намирнице и правилна исхрана.
-Заједно за столом.

Облици рада:

Фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада

Методе рада:

Практична активност, демонстација, вербалне методе, експеримент.

Активности ученика:

Планирају време које ће провести у вежбању, реализују вежбе, активно учествују у реализацији задатака на часу; планирају време које ће провести у природи, реализују вежбе и учествује у игри, активно учествују у реализацији задатака на часу и сарађује са вршњацима; слушају, примењују, проналазе различите изворе знања, правилно се хране и примењују здраве стилове живота.

Активности наставника:

Прати напредовање ученика и упућује ученике како да развију физичке способности, мотивише ученике да се баве спортом и побољшају моторичке вештине, демонстрира, проверава колико ученици знају о здрављу и начину очувања, учествује у вежбању и игри, вреднује.

Ресурси:

Справе и реквизити, текстови и музички и видео записи.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Програм првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и

образовања. За остваривање програма планирана су 3 час недељно тј. 108 часова годишње.

Дидактичко-методичко остваривање програма подразумева: редовно вежбање; постепено увећење термина везаних за вежбање; истицање неопходности поштовања правила понашања током вежбања; организовање одељењских и такмичења на нивоу генерације; указивати на значај вежбања; примењивати одговарајуће облике и методе рада; користити методе/технике и облике рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду; организовање боравка у природи - организовати дане здраве исхране - организовати ситуационе игре везаних за бригу о здрављу; упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације; обезбеђивање корелације са сродним предметима; припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:стање физичких способности; стање здравља и хигијенских навика; достигнути ниво савладаности моторичких вештина; однос према раду.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на такмичења, манифестације у организацији школе или општине, рад у тимовима. За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остваривање задатка часа.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Дигитални свет**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе, ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Опште предметне компетенције:

Дигитална компетенција, компетенција за учење, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу.

Специфичне предметне компетенције:

Код ученика треба развијати свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење.

Специфичне компетенције у првом разреду основне школе структуриране су кроз три кључне области званичног програма:

Дигитално друштво (улога уређаја, здравље и безбедност на мрежи).

Безбедно коришћење дигиталних уређаја (заштита здравља, животне средине и личних података).

Алгоритамски начин размишљања (решавање задатака кроз логичке кораке и управљање дигиталним играчкама).

У првом разреду, нивои постигнућа прате прелазак са препознавања основних појмова на самостално управљање и решавање логичких проблема:

Основни ниво
На основном нивоу ученик препознаје дигиталне уређаје и користи их уз стални надзор и усмеравање одраслих.
Дигитално друштво: Препознаје и именује основне дигиталне уређаје у свом окружењу (телефон, рачунар, таблет, телевизор).
Безбедност: Зна да дигиталне уређаје сме да користи само уз одобрење и присуство родитеља или учитеља.
Здравље: Препознаје када је време да прекине рад на уређају (зна да предуго гледање у екран штети очима и телу).
Алгоритми: Прати и извршава једноставна упутства од неколико корака које му задаје одрасла особа (нпр. „иди напред, па скрени десно“).

Средњи ниво
На средњем нивоу ученик самосталније примењује правила безбедности и успешно прати логичке кораке у раду.
Дигитално друштво: Разликује дигиталне од недигиталних играчака и уређаја и уочава њихову сврху (за комуникацију, учење или забаву).
Безбедност: Зна да на интернету не сме да дели личне податке (име, презиме, адресу, школу) непознатим особама.
Здравље и околина: Правилно седи током коришћења рачунара и зна да се стари уређаји морају одлагати као посебан електронски отпад.
Алгоритми: Самостално проналази грешку у кратком низу корака (упутству) ако ствар не ради како треба и исправља је.
Управљање: Успешно помера елементе на екрану (помоћу миша или додира) у образовним играма или квизовима.

Напредни ниво
На напредном нивоу ученик показује висок степен логичког размишљања, креативности и самостално доноси одговорне одлуке у дигиталном окружењу.
Дигитално друштво: Препознаје добре и лоше стране дигиталног света и уме да објасни разлику између стварне и виртуелне ситуације.
Безбедност: Препознаје непријатне или сумњиве садржаје на екрану и одмах самоиницијативно обавештава одрасле о томе.
Алгоритми: Самостално креира кратак низ корака (алгоритам) како би решио проблем, водио дигиталну играчку или лик на екрану до циља.
Креативност: Комбинује дигиталне елементе (нпр. спаја облике, слаже дигиталне пузле или боји текстуре) да би изразио сопствену идеју.
Критичко мишљење: Разуме да се понашање и правила из стварног живота (пристојност, помагање другима) морају примењивати и у дигиталној комуникацији.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:

Наставна тема/област – **Дигитално друштво**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих;
-наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова;
- упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја;
- упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих;
- користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника);
- упореди дигитални и папирни уџбеник;

Садржаји:

Различит изглед дигиталних уређаја.
Дигитални уређаји у различитим занимањима.
Учење уз помоћ дигиталних уџбеника.
Креативно изражавање са дигиталним уређајима и без њих.
Комуникација посредством дигиталних уређаја.
Дигитални уређај и паметни дигитални уређај.
Коришћење дигиталних уређаја за повећање прилика за учење и стицање искуства ученика у области науке, културе и уметности.

Наставна тема/област- **Безбедно коришћење дигиталних уређаја**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- наводи на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине;
-наводи основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље;
- наводи неке од здравствених ризика везаних за прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја
- доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине;
- наброји основне податке о личности;
- објасни зашто саопштавање података о личности представља ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја;
- именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин;
- наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их.

Садржаји:

Дигитални уређај и наше здравље (вид, положај тела, време пред екраном, дигитални уређај као отпад).
Подаци о личности и њихова заштита при комуникацији помоћу дигиталних уређаја.
Помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним
садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин.
Одговорно руковање дигиталним уређајем (мере физичке заштите, коришћење лозинке).

Наставна тема/област- **Алгоритамски начин размишљања**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-анализира једноставан познати поступак/активност и предлаже кораке за његово спровођење;
- протумачи симболе познатог/договореног значења и спроведе поступак описан њима;

- уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму),
провери ваљаност свог решења и по потреби га поправи (самостално или сарадднички);
- доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја

Садржаји:

Разлагање проблема на мање целине.
Осмишљавање корака који воде до решења једноставног проблема. Тумачење постојећих и креирање алгоритама изражених симболима. Уочавање и исправљање грешака у алгоритму.
Тумачење понашања дигиталног уређаја у односу на приказани алгоритам.

Облици рада:

Фронтални, индивидуални, рад у пару, групни облик рада.

Методе рада:

Дијалошка, монолошка, демонстративна, решавања проблема, истраживачка, диференцирана, метода практичних активности, графичка.

Активности ученика:

Тумачи симболе, процењује и даје мишљење о постигнућима, формулише задатке, проналази изворе, прикупља информације, анализира добијене информације, стиче нова знања – самопроцењивање у оквиру коришћења дигиталних уређаја као извора знања; препознаје, пореди, понавља, комуницира са другима, користи дигитални уџбеник.

Активности наставника:

Планира, одређује садржаје у сагласности са очекиваним исходима, координира, подстиче, организује, усмерава, реализује, демонстрира, објашњава, даје упутства, омогућује примену наученог, партнер у учењу, сагледава слабости, оцењује педагошки ефекат рада, мотивише ученике, обезбеђује ресурсе, прати ефекте сопственог рада, прати ефекте рада ученика.

Ресурси:

Дидактички материјали, онлајн квизови, панои, шеме, слике, фотографије, презентације, интернет стране, књиге и часописи.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Наставник треба да креира образовну ситуацију у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих, и да нису то само десктоп и лаптоп рачунари и таблети,

већ и телефон, клима уређај, фрижидер, веш – машина и једни именом их зовемо дигитални уређаји. Навести ученике да дају примере коришћења дигиталних уређаја из свакодневног живота. Наставник треба да спроведе обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника. Омогућити ученицима да, на часу вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Наставник користи прилику да са ученицима разговара о комуникацији са дигиталним уређајима и без њих. Ако постоји могућност организовати одлазак у природу, посебно је значајно да наставник употреби неку од постојећих веб – презентација и виртуелно упозна ученике са местима које ће посетити.

Указати на чињеницу да се број занимања у којима је дигитални уређај доминантно средство за рад непрестано увећава и да отуда потиче потреба да негујемо здраве навике када је употреба дигиталних уређаја у питању . Нагласити да проблеми који настају са видом и коштано – мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса. Заједно излистати неке од здравствених ризика. Правилно одлагање електронског отпада важно је за очување здраве животне средине. Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Нагласити ученицима на који начин да се понашају и коме да се обрате за помоћ у случају непримереног садржаја или понашања појединаца на интернету

знања ученика и садржаје осталих обавезних предмета и изборних програма требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак – поступак који треба да анализирају и предложе кораке за његово спровођење (колут унапред, писање слова, низ сличица од којих треба саставити причу, низ сличица међу којима има сувишних…). Наставник треба да уведе термин алгоритам и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка. Наставник треба ученицима да обезбеди упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак. Наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења. Ако су ученицима на располагању рачунари, рад у програму на адреси https://scratch.mit.edu/ projects/19685257/ може да допринесе досезању дефинисаних исхода.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћењем постигнућа ученика усменим испитивањем; бележење постигнућа ученика оценом; усмене и писмене провере степена усвојености знања; свеске ученика и њихови практични радови; примена стечених знања на рачунару и продукти рада.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на такмичења у организацији школе или општине, рад у тимовима. За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остваривање задатка часа.

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Циљ учења програма Грађанско васпитање је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правимадругих, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Опште предметне компетенције:

Општа предметна компетенција за предмет Грађанско васпитање огледа се у томе да ученик развија свест о себи, сопственим правима и одговорностима, као и способност конструктивне комуникације и мирног решавања сукоба. Ученик се оспособљава да активно, одговорно и критички учествује у животу одељењске заједнице и школе, поштујући различитости и принципе демократског друштва.

Специфичне предметне компетенције:

Зна своје особености и различитости у односу на друге, препознаје особености и различитости других и уважава их, разуме и прихвата међусобне разлик, разуме појам пријатељства, зна права која има као дете, разуме појмове: право, правда, неправда, насиље, разуме појам одговорности, схвата разлике између одговорности према себи, другим људима, заједници, зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници, да препозна и разуме сопствена осећања и потребе, штити своје потребе на начин који не угрожава друге, комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење, сарађује са вршњацима; договара се у групи, конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима, самостално доноси одлуке и изводи закључке, учествује у доношењу одлука у

групи, разреду, понаша се у складу са правилима и дужностима у одељењу и школи, реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге, учествује у раду тима, поштујући договорена правила. Свест о себи као појединцу/појединки и свест о припадности групи.

Специфичне компетенције у првом разреду основне школе усмерене су на рани развој социјално-емоционалних вештина. Оне су структуриране кроз три кључне области (теме) званичног програма:

Људска права и права детета (разумевање потреба, права и одговорности).

Демократско друштво (правила групе, доношење одлука и тимски рад).

Грађански активизам (учешће у животу одељења и брига о окружењу).

У првом разреду, нивои постигнућа (основни, средњи и напредни) прате развој од препознавања личних осећања до активног доприноса заједници:

Основни ниво
На основном нивоу ученик препознаје сопствене потребе и основна правила понашања уз директно усмеравање учитеља.
Свест о себи: Препознаје и именује своја основна осећања (срећа, туга, љутња, страх) и личне особине.
Права и правила: Зна да постоје одељенска правила и прихвата их као обавезу у свакодневном раду.
Комуникација: Слуша саговорника (друга из клупе или учитеља) кратко време без прекидања.
Различитости: Примећује очигледне разлике и сличности међу децом у одељењу (пол, изглед, интересовања).
Сукоби: Препознаје ситуацију сукоба (свађе) у игри и обраћа се одраслој особи за помоћ.

Средњи ниво
На средњем нивоу ученик самосталније примењује правила комуникације и показује разумевање за потребе других.
Свест о себи: Изражава своја осећања на друштвено прихватљив начин (речима, а не агресијом).
Права и правила: Разуме разлику између жеља и стварних потреба (нпр. потреба за храном наспрам жеље за играчком).
Комуникација: Успешно користи „магичне речи“ (молим, хвала, изволи, опрости) и активно учествује у заједничком договору.
Различитости: Прихвата вршњаке који се разликују од њега и дели са њима школски прибор или играчке.
Сукоби: Покушава да реши мањи неспоразум мирним путем, разговором и објашњавањем свог става.

Напредни ниво
На напредном нивоу ученик показује висок степен емпатије, иницијативу и самостално нуди конструктивна решења за групу.
Свест о себи: Препознаје како његови поступци и речи утичу на осећања и понашање других људи у одељењу.
Права и правила: Самостално предлаже нова, корисна правила за групне игре или одељенску заједницу.
Комуникација: Аргументовано брани свој став у групи, али је спреман да направи компромис зарад заједничког циља.
Различитости: Показује изразиту емпатију и активно укључује у игру децу која су повучена или одбачена од стране групе.
Активизам и окружење: Самоиницијативно покреће акције чишћења учионице, чувања школске имовине или помагања другу који је пропустио градиво.

Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно , да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи:
Наставна тема/област- **Људска права**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-Наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује;
-Уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу;
-Понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других;
-Препозна код себе и других основна осећања;
-Препознаје примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима;
-Преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву;
-Тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права;

Садржаји:

Идентитет

-Ко сам ја? Наше јаке стране, у чему смо успешни, у чему бисмо волели да напредујемо.
-Таленти и интересовања која поседујемо.
-Наше сличности и разлике.
-Основна осећања (радост, страх, туга, бес) и како се препознају.
-Потребе и права
-Разлике између жеља и основних животних потреба.
-Права детета
-Кршење и заштита права
-Препознавање кршења права детета.
-Коме се обратити у ситуацијама кршења права детета.
-Одговорност према себи и другима.

Наставна тема/област- **Демократско друштво**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-Сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму;
-Договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима;
-Својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници;
-Препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати
Садржаји:
-Функционисање заједнице
-Одељење/група као заједница.
-Вредности одељења/групе –равноправност, одговорност, солидарност, поштовање и брига за друге, толерантност, праведност, поштење.
-Уважавање различитости.
-Правила у одељењу/групи и њихова функција.

-Одлучивање у одељењу/групи.
-Одговорност деце и одраслих за функционисање заједнице.

Наставна тема/област- **Процеси у савременом свету**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-Разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима;
-Комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме;
-Слободно износи мишљење, образлаже идеје и прихвата да други могу имати другачије мишљење;

Садржаји:
-Комуникација
-Слушање/неслушање.
-Кад разговарамо држимо се теме.
-Изношење мишљења.
-Уважавање саговорника.
-Сарадња
-Групни рад, договарање и сарадња са вршњацима и одраслима

Наставна тема/област- **Грађански активизам**

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-Заједно са вршњацима и наставником учествује у решавању проблема у одељењу;
-Учествује у изради плана једноставне акције;
-Са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију;
-Доприноси промоцији акције;
-На једноставан начин вреднује изведену акцију.

Садржаји:

-Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи
-Кораци у планирању и извођењу акције.
-Чиме се поносимо и чиме нисмо задовољни у одељењу.
-Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити.
-Одређивање циља и израда плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације.
-Извођење и документовање акције – видео, фотографије, текстови и сл.
-Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу.
-Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Облици рада:

Фронтални, радионичарски облик рада, индивидуални, групни, рад у пару.

Методе рада:

Игровна метода, текстуална, илустративно- демонстративнма, вербално-текстуална.

Активности ученика:

Слушају, износе своје мишљење, заједнички формулишу закључке дискутују, глуме, истражују примењују научено у новим ситуацијама учествују у самооцењивању и вредновању резултата рада.

Активности наставника:

Планира, истиче циљ теме и часова, прати, пружа подршку и усмерава подстиче ученике на стваралачко истраживање, подстиче сарадњу и тимски рад ученика, заједно са ученицима вреднује резултате процеса рада у току часова.

Ресурси:

Панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, интернет стране, књиге, и часописи, адекватни дидактички материјали, презентације.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

За наставу грађанског васпитања предвиђен је један час недељно, односно 36 часова годишње.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада, одабир и коришћење одговарајућих метода и техника:радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције; примена искуственог учење, изношење доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Оцењивање ученика у грађанском васпитању је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима блиско јер се описно оцењују из свих предмета. Из изборног предмета грађанско васпитање ученик се оцењује описно на основу остварености циљева, постигнућа и ангажовања. Закључна оцена може бити: Истиче се, добар и задовољава. Критеријуми за оцењивање су редовност у похађању наставе, заинтересованост и активно укључивање у процес наставе. Праћење ће се остваривати систематским посматрањем.

Начин прилагођавања рада ученицима:

За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остављање задатка часа. Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на конкурсе, такмичења, рад у тимовима.

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Верска настава**

Разред: **први**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције: Похађањем наставе Православног катихизиса у првом разреду, ученик започиње развој компетенција које му омогућавају да изгради целовит хришћански поглед на свет, утемељен на слободи, љубави и заједници:

Изградња духовног и литургијског идентитета: Ученик препознаје Бога као Створитеља, разуме значење хришћанских празника и постепено развија свест о важности заједнице (Цркве) у свом животу. Оспособљава се да изрази радост кроз молитву, литургијско сабрање и хришћанске симболе.

Развој моралних врлина и емпатије: Ученик развија осетљивост за потребе ближњих, препознаје важност праштања, помагања и дељења. Кроз јеванђељске приче развија унутрашњи морални путоказ (разликовање добра и зла) и учи да гради односе засноване на љубави, искрености и узајамном поштовању.

Одговоран однос према свету као творевини Божијој: Ученик развија еколошку свест, препознајући природу и сва жива бића око себе као дар Божији, према којем треба да се односи са пажњом, љубављу и одговорношћу.

Неговање дијалога и поштовања различитости: Ученик изграђује сопствени идентитет уз истовремено развијање отворености и поштовања према припадницима других вероисповести и култура, препознајући у сваком човеку вредност и достојанство људске личности.

Специфичне предметне компетенције:

-Ученик поседује базична знања о православној вери и Цркви, именује Бога као Пресвету Тројицу, Оца, Сина и Духа Светога, Створитеља света, препознаје основне хришћанске симболе (крст, икону) и православни храм (цркву) као место заједничког сабрања, идентификује и разликује највеће хришћанске празнике у току године (Божић и Васкрс) и разуме њихов радосни карактер, зна основне јеванђељске приче о Божијој љубави прилагођене узрасту.

-Ученик примењује стечена сазнања кроз практичне вештине изражавања и понашања, правилно се понаша приликом уласка у православни храм, показујући пажњу и поштовање према светињи, практикује кратке молитве као израз захвалности Богу на почетку и крају дана или заједничког учења, решава једноставне конфликте са вршњацима кроз вештину праштања, дељења ствари и упућивања лепе речи.

-Ученик развија хришћански морал и емпатију према својој околини, показује љубав, саосећање и спремност на помоћ друговима у одељењу, члановима породице и наставницима, изражава захвалност за живот и све дарове које добија од Бога и људи, исказује бригу и пажњу према животињама и природи, препознајући свет око себе као Божији дар који треба чувати, негује пријатељски став и поштовање према деци која се разликују по изгледу, пореклу или верским уверењима, препознајући у њима своје ближње.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце“), свеска, иконе, бојанке, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.

Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Допунска настава

Наставни предмет: **Српски језик**

Разред**: први**

Циљ реализовања допунске наставе:

Оспособљавање ученика да правилно користи српски језик у говору и писању тако што ће овладати основним правописним и граматичким правилима српског језика; да чита и тумачи књижевна дела кроз основне теме, мотиве, анализу ликова, облике приповедања и стилска изражајна средства; да негује љубав према српском језику и књижевности који су важни чиниоци за изградњу националне културе и идентитета.

Исходи

Почетно читање и писање

Ученик ће моћи да:
- разликује изговорени глас и написано слово; изговорене инаписане речи и реченице;

упознавање са писаним и штампаним словима
правилан изговор свих гласова
-увежбавање графички правилног и естетски ваљаног писања
влада основном техником читања и писања ћириличког текста;
разуме оно што прочита;

Књижевност

Ученик ће моћи да:
- активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текстакоји му се чита;
препозна песму, причу и драмски текст;
одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом;
уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних инегативних особина;
изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу;
препозна загонетку и разуме њено значење;
- препозна басну и разуме њено значење;

Језичка култура

Ученик ће моћи да:
- учтиво учествује у вођеном и слободном разговору;
обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима;
пажљиво и културно слуша саговорнике;
слуша, разуме и парафразира поруку;
примењује основна правописна правила;
пише читко и уредно;
- писмено одговара на постављена питања;

Начин остваривања програма (облици, методе, ресурси, праћење напредовања и вредновање постигнућа):

Часови допунске наставе реализоваће се у првом разреду једном у две недеље, што је укупно 18 часова годишње, а по потреби и више. У допунски рад током целе школске године могу се укључити и ученици који из било ког разлога нису разумели обрађено

градиво, а посебно ученици који раде по ИОП-у 1 или 2. Допунски рад траје док ученик не савлада одређено градиво. Допунска настава прати план редовне наставе уз одређена одступања и у зависности од потреба ученика.

Учитељ применом различитих метода рада и дидактичких материјала кроз дискусију, анализу, проблемске ситуације и разговор помаже ученицима да савладају основне елементе читања и писања. - Ученици кроз различите моторичке вежбе, вежбе изговора гласова, слушање, учешће у дискусији, посматрање и континуирано залагање настоје да савладају предвиђене садржаје. Вођени и слободни разговор ; усмена порука; причање, препричавање и описивање; стварне и симулиране ситуације; слушна порука;питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама; Писана порука -

континуирано са ученицима кроз различите вежбе указивати на основна правописна правила. Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа, кратких излагања Коришћење е-уџбеника,и др. Обезбеђивање корелације са сродним предметима Комбиновање различитих врста дидактичког материјала Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела, -ученик треба да разликује опис , приповедање, дијалог Усмерено читање краћих и познатих текстова и одговарање на постављена питања у вези са истим. Читање непознатих текстова уз навођење ученика да износе своја запажања о њима, читање и учење стихова напамет; неговање љубави према читању.

Допунска настава

Наставни предмет: **Математика**

Разред: први

Циљ реализовања допунске наставе:

Да ученик напредује ка остваривању одговарајућих исхода,да стекне или употпуни базичну језичку и математичку писменост,даовлада вештинама потребним за даље школовање и да усвоји или употпуни основна математичка знања која су потребна за схватање појава у животу и друштву.

Исходи

Линије
Ученик ће моћи:
- да се оријентише у простору користећи одредницегоре-доле, испод-иза, лево-десно
- да разликује и именује различите линије и области: крива и права линија, затворена и отвореналинија, унутрашњост и спољашност, дуж

Бројеви
Ученик ће моћи:
- да усвоји основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима
- да научи да броји, чита, записује и упоређује бројеве до 100 као и да исправно употребљава знаке једнакости и неједнакости

Мерење и мере
Ученик ће моћи:
- да савлада сабирање и одузимање, без прелаза и са прелазом десетице
- да измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере;

Начин остваривања програма (облици, методе, ресурси, праћење напредовања и вредновање постигнућа):

Идентификација ученика за допунску наставу реализује се у септембру месецу и током године на основу запажања наставника као и мишљења самих ученика. У допунски рад могу током године да се укључе и ученици који из различитих разлога нису успели да савладају делове градива. Допунски рад за поједине ученике траје док ученик не савлада одређено градиво. Допунска наставаје планирана да се реализује као један час сваке друге недеље (по потреби и више), тј. осамнаест часова годишње.

Допунска настава ће садржином пратити редовну наставу уз одређен степен одступања у зависности од потреба ученика који је похађају. Неговаће се сарадднички однос и вршњачка едукација.

Манипулација очигледним средствима (жетонима, штапићима, картицама, прстима) Пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој. Визуелно представљање сабирања на бројевној правој (добројавање, односно одбројавање), бројевним дијаграмима и бројевним сликама. Спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20. Упоређивање и размена новца; рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.

Уочавање предмета и бића у окружењу и њихових међусобних односа. Посматрање и класификација облика на основу уочених особина. Коришћење игроликих активности у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели. Практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура) и активности цртања геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењир са геометријским облицима) и слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже. Затезање канапа ради добијања модела праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Кад укрстимо два конца или канапа, добијамо тачку.

Упознавање са стандардним мерним јединицама применом очигледних средстава; решавање једноставнијих задатака повезивањем са свакодневним ситуацијама; самостално мерење различите предмета из окружења.

Остали облици образовно-васпитног рада

Час одељењског старешине

Разред: **први**

Циљ реализовања:

Циљ наставе је развој моралних особина, ставова и уверења ученика, упознавање ученикса са школским животом и односима којима уважавају друге. Упућује на естетска осећања, формирање културно-хигијенских и здравствених навика и формирање става о заштити животне средине.

За Час одељењског старешине (ЧОС) у првом разреду основне школе, компетенције се не дефинишу кроз класичне оцене, већ кроз праћење социјалног,

емоционалног и моралног развоја ученика. ЧОС има кључну улогу у транзицији детета из вртића у школску средину, развијању припадности групи и формирању радних навика.

Опште предметне компетенције:

Сазнање о себи, другима, околини

На Часовима одељењског старешине огледа се у томе да ученик развија лични и професионални идентитет (у нивоима прилагођеним узрасту), усваја основне моралне и естетске вредности, те развија вештине комуникације и сарадње унутар школске заједнице. Ученик се оспособљава за препознавање сопствених права и обавеза, развој емпатије и активно учешће у животу одељења.

Зна правила понашања, зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници, има свест о припадности групи, поштовању правила групе, разуме појам пријатељства, комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење, сарађује са вршњацима, договара се у групи, конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима, самостално доноси одлуке и изводи закључке, учествује у доношењу одлука у групи, разреду, понаша се у складу са правилима и дужностима у одељењу и школи, реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге, учествује у раду тима, поштујући договорена правила.

Специфичне компетенције се у првом разреду структуирају кроз три главне области васпитног рада:

Развој личности ученика и школске навике (самоорганизација, хигијена, однос према учењу).

Комуникација и живот у одељењској заједници (дружење, толеранција, заједничка правила).

Безбедност, здравље и права ученика (понашање на путу до школе, безбедност у школи, еколошка свест).

Школске навике: Уз помоћ учитеља припрема прибор за час, одржава основну хигијену руку и радног простора. Самостално пакује своју торбу, брине о уредности своје клупе и рационално користи школски прибор. Показује унутрашњу мотивацију за рад, помаже другима у организацији школских обавеза и сналази се у распореду часова.

Правила понашања: Препознаје школска правила (нпр. дизање руке пре говора, мирно седење на часу) и труди се да их поштује. Разуме зашто су одељењска правила важна за

све и придржава их се без сталне опомене. Примећује када је неко у одељењу тужан, усамљен или повређен и покушава да га утеши или позове у игру.
Комуникација: Идентификује своје вршњаке из одељења по имену и учествује у заједничким играма на одмору. Слуша друге ученике док говоре на ЧОС-у, дели играчке и школски прибор и користи речи захвалности и извињења.
Безбедност: Зна најсигурнији пут од куће до школе (прелазак улице на пешачком прелазу) и препознаје школске дежурне наставнике. Препознаје ситуације које могу бити опасне у школи (нпр. трчање по ходницима, гурање на степеницама) и избегава их.
Однос према имовини: Разликује своје личне ствари (торба, перница) од ствари других ученика. Одлаже отпад на за то предвиђена места у учионици и школском дворишту.
Решавање проблема: Уместо тужакања или сукоба, предлаже мирна решења и компромисе у случају неспоразума међу вршњацима.
Активно учешће: Самоиницијативно предлаже идеје за одељењске активности (нпр. како украсити учионицу за празнике, коју игру играти на ЧОС-у).
Критичко мишљење: Може вербално да објасни како његово понашање утиче на другу децу и спремно прихвата одговорност за своје поступке.

Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција
Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- Поштује правила понашања у школи
- Поштује простор у коме борави у школи
- Упознаје се са основним дечјим правима и обавезама.
- Разуме важност правилног односа унутар групе
- Упознаје разлоге настајања сукоба;
- Упознаје начине спречавања или мирног решавања сукоба
- Разуме важност правила културног понашања, како у школи, тако и на јавним местима
- Разуме зашто учи и ко га учи;
- Зна да важност бриге о себи и другима;
- Разуме разлоге настајања сукоба, и начине спречавања и решавања
- Схвата важност пристојног понашања и да основна правила примењује у свакодневном животу са одраслима и са својим вршњацима
- Разуме да без обзира на разлике, сви имају једнака права и сви су једнако вредни

- Зна да реално сагледа своје способности, склоности и интересовања
- Осећа да се свако право другарство, пријатељство доказује делом, поступцима и понашањем-

Садржаји:

Упознавање ученика првог разреда
Договарамо се о раду
Упознавање са простором школе
Кућни ред школе

Октобар
Обележавање Дечије недеље
Буквар дечијих права
Бонтон
Безбедност деце у саобраћају и безбедност деце у ванредним ситуацијама-
Пројекат „Заједно и безбедно кроз детињство“

Новембар
Понашање на часу
Радионица – Сви смо исти и сви смо различити (Дан толеранције)
Помогао сам другу
Како да решимо сукоб
Моја соба

Децембар
Здрав начин живота
Хајде да се дружимо
Празници
Идемо у позориште

Јануар
Обележавање Дана Светог Саве

Фебруар
Игре које волимо
Како се осећаш у свом одељењу
О учењу

Март
Честитке за маму, баку
Учимо о пријатељству
Ваннаставне активности (посета библиотеци, музеју...)
Сарадња у групи и одељењу

Април

Дан шале
Међународни дан дечје књиге
Шта читам кад не учим
Бринемо о природи

Мај
Обележавање Дана школе
Недеља школског спорта – важност физичких активности
Односи у породици, моји родитељи, ја и остали
Организација излета

Јун
Научили смо
Приредба за крај године
Представљамо

Облици рада:

индивидуални, групни, фронтални, рад у паровима, радионичарски

Методе рада:

Дискусија, играње улога, разговор, „олуја идеја", „тим билдинг", илустративна, кооперативна, монолошко-дијалошка, демонстративна, писаних радова, рад на тексту.

Ресурси:

Текстови, припремљени материјал, рачунар, интернет, филмови, материјал за цртање и писање, друштвене игре...

Активности ученика

Слушају, износе своје мишљење, заједнички формулишу закључке, анализирају свој и рад других, дискутују, глуме, истражују, планирају акције, учествују у самооцењивању и вредновању резултата рада.

Активности наставника

Планира, истиче циљ теме и часова, прати, пружа подршку и усмерава, подстиче ученике на стваралачко истраживање, подстиче сарадњу и тимски рад ученика, заједно са ученицима вреднује резултате процеса рада у току часова започиње и усмерава разговор и дискусију подстиче сарадњу и тимски рад ученика.

Начин остваривања програма (облици, методе, ресурси, праћење напредовања и вредновање постигнућа):

Повезивање садржај рада са ситуацијама из свакодневног живота у школи и ван ње; одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада; организовање истраживачких активности; оцењивање позитивних страна понашања и рада и како се могу још побољшати; израда паноа; организовање радионица; постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације. За остваривање програма планиран је 1 час недељно тј. 36 часова годишње.

Други разред

Обавезни предмет
Назив наставног предмета: **Српски језик**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета:

Циљ наставе и учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Опште предметне компетенције

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Специфичне предметне компетенције

Специфична предметна компетенција: **Језик**

Основни ниво

Разуме шта је језик, поштује свој језик и поштује друге језике. Разликује појмове књижевног и народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и реченицама. Разуме значење речи из уџбеника, лектире и свакодневне комуникације и уме правилно да их употреби у одговарајућем облику и контексту. Говори јасно и саговорника слуша пажљиво, уз уважавање. Саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Влада основним жанровима писане комуникације потребним за учешће у друштвеном животу. Примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа.

Средњи ниво

У говору и писању примењује одређена граматичка правила у вези са гласовима, облицима и врстама речи српског језика. Употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања. Примењује правописна правила у сложенијим примерима и уме да се служи речницима, приручницима и енциклопедијама. Јасно формулише своје мишљење. Саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе једноставнијег књижевног и неуметничког текста.

Напредни ниво

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Има шира знања о гласовима, врстама, подврстама и облицима речи и реченица српског језика и зна да примени та знања у говору и писању. Има богат речник и доживљава језик као низ могућности које му служе у изражавању. Говори о одабраним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом, примењујући основне говорничке вештине. Саставља једноставнији аргументативни текст. Користи препоручену литературу у писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе, имајући на уму читалачку публику. Доследно примењује правописну норму из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом

Специфична предметна компетенција: **Књижевност**

Основни ниво:

Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита, разуме и парафразира краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Уме укратко да опише свој доживљај књижевног дела и издвоји тражене информације у неуметничком тексту. Познаје ауторе књижевних дела предвиђених програмом. Прави разлику између усмене и ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног дела из обавезне школске лектире. Анализира издвојен проблем у краћем једноставнијем књижевном тексту. Своје утиске и закључке илуструје основним примерима из књижевног и неуметничког текста.

Средњи ниво:

Тумачи и критички промишља дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Истраживачки тумачи кључне чиниоце структуре књижевног дела, као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Познаје основне књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела. Самостално анализира издвојен проблем у књижевном тексту и уме да аргументује своје мишљење. Познаје основне стратегије читања и уме да их примени у типичним читалачким ситуацијама. Заузима јасан став према тексту који чита. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу. Испољава читалачку радозналост (нпр. радо посећује библиотеке) и схвата значај читања за развој сопствене опште културе и знања.

Напредни ниво

Доживљајно, истраживачки и критички чита, тумачи и вреднује књижевне и неуметничке текстове средње сложености из школског програма. Самостално уочава и анализира проблеме у таквим књижевним текстовима. Користи више гледишта у тумачењу књижевног дела. Аргументовано износи свој суд о тексту. Има развијену читалачку културу; чита ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда. Уме да препоручи књижевно дело и да образложи свој избор. Исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа.

Кључни појмови садржаја програма

Књижевност (школска и домаћа лектира), језик (граматика, правопис, језичка култура) учење другог писма латинице.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу

на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-разликује књижевне врсте: песму, причу, басну, бајку, драмски текст;
-одреди главни догађај, време и место дешавања у прочитаном тексту;
-одреди редослед догађајау тексту;
-уочи главне и споредникове и разликује њихове позитивне и негативне особине;
-разликује стих и строфу;
-уочи стихове који серимују;
-објасни значењепословице и поуке коју уочава у басни;
-наведе једноставнепримере поређења из текстова и свакодневног живота;
-чита текст поштујућиинтонацију реченице/стиха;
-изражајно рецитује песму;
-изводи драмске текстове;
-износи своје мишљење отексту;
-разликује глас и слог ипрепозна самогласнике и сугласнике;
-разликује врсте речи утипичним случајевима;
-одређује основнеграматичке категорије именица и глагола;
-разликује реченице пооблику и значењу;
-поштује и примењујеосновна правописна правила;
-влада основном техникомчитања и писања латиничког текста;
-пронађе експлицитноисказане информације у једноставном тексту
(линеарном и нелинеарном);
-користи различите обликеусменог и писменог изражавања: препричавање, причање, описивање;
-правилно састави дужу ипотпуну реченицу и споји више реченица у крађу целину;
-учествује у разговору и
пажљиво слуша саговорника;
-разликује основне деловетекста (наслов, пасус, име аутора, садржај);
-изражајно чита ћирилички текст.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.
Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.
Програм наставе и учења предмета Српски језик у другом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура (у оквиру које уче и друго писмо – латиницу). Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 70 часова, Језик-40 часова и Језичка култура 70 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.
Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању

текстова према различитим критеријумима – природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за описмењавање/ читање/ разумевање/ препричавање/ тумачење; методе и поступци
учења латиничког писма; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колек-тива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна по- везаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима. Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):
• пријатељство (М. Антић: Тајна – Су Ју Ђин: Свитац тра- жи пријатеља – Феликс Салтен: Бамби (одломак по избору);
• породица (народне успаванке Мајка Јова у ружи родила / Санак иде низ улицу – Душан Радовић: Лепо је све што је мало, Мама – Григор Витез: Дохвати ми, тата, мјесец – Градимир Стој- ковић: Деда Милоје – Весна Видојевић Гајевић, Бркљача);
• ђачко доба (Драган Лукић: Школа – Мирослав Антић: Тајна – Александар Поповић: Два писма – Ана Миловановић: Слатка математика – Гвидо Тартаља: Оцене);
• хумор (народна песма: Да вам певам што истина није/ Мишја моба – Душко Трифуновић: Два јарца – Бранко Ћопић: Огласи из Шумских новина (одломци) – Ђани Родари: Кад дедица не зна да прича приче – избор из збирке песама Ма шта ми рече Љ. Ршумовића – избор песама Драгомира Ђорђевића);
• усамљеност и проблеми у одрастању (Гроздана Олујић: Шаренорепа – Андерсен: Девојчица са шибицама);
• описивање (Јован Јовановић Змај: Пролећница – Војислав Илић: Први снег – Драган Лукић: Равнотежа – Десанка Максимовић: Сликарка зима, Чика-Мраз, Божић-батини цртежи);
• бајколики свет (Александар Сергејевич Пушкин: Бајка о рибару и рибици, Ханс Кристијан Андерсен: Принцеза на зрну грашка, Царево ново одело – ДесанкаМаксимовић: Бајка о лабуду, Ако је веровати мојој баки, Прстен на морском дну, Бајка о трешњи, Сликарка зима, Како су пужу украли кућу, Три патуљка, Чика-Мраз, Божић-батини цртежи, Траве говоре бакиним гласом, Орашчићи-палчићи, Кћи вилиног коњица);
• поучне приче (народна прича: Свети Сава, отац и син/ Свети Сава и отац и мати са малим дететом – народна прича: Седам прутова – Доситеј Обрадовић: Пас и његова сенка, Коњ и магаре).

Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања. У другом, као и у првом разреду, чита се текст у наставцима Бајка о рибару и рибици Александра Сергеје- вича Пушкина. То подразумева да се на неколико планираних ча- сова, према плану који учитељ сам осмисли и одговарајућом дина- миком, чита и анализира део по део Пушкинове бајке у стиховима.
Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Садржаји:
Садржаји наставе Српског језика остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају садржаје из области језика, књижевности и језичке културе. Ученици развијају вештине читања и разумевања прочитаног, усменог и писменог изражавања, богаће речник и овладавају основним језичким и правописним правилима. Кроз

књижевне текстове подстиче се развој читалачких навика, језичке културе, критичког мишљења и стваралачког изражавања.

Остваривање наставе и учења

Књижевност

У настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читање тражи време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код деце интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет уче- ника, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором на- учнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен и делима за децу из светске књижевности. Избор дела примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

• народну песму Да вам певам што истина није или Мишја моба;

• народну песму Мајка Јова у ружи родила или Санак иде низ улицу;

• народну причу Свети Сава, отац и син или Свети Сава и отац и мати са малим дететом једну од две народне басне и једну од две басне Доситеја Обрадовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достиза- њу исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значај- ним личностима српског језика, књижевности и културе (Доситеј Обрадовић, Никола Тесла).

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире, али и популарних, информативних текстова из часописа за децу, енциклопедија и сл., треба уочити тему, главне догађаје, просторне и временске односе у прочитаном тексту, поуке и битне појединости у описима бића и природе; уочити главне и споредне ликове у књижевном делу, њихове позитивне и негативне особине и поступке; њихова емоционална стања и разликовати појмове добра и зла.

Ученик треба да уочи формалне разлике између поезије, прозе и драмског текста и њихове основне карактеристике (нпр. од- суство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова и строфа, при- суство риме или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања појмова. Ученик треба да разликује књижевне врсте: лирску песму (успаванку и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне и бајке) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније термино- лошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да разуме пренесено значење загонетке, али се не именују постојећи стилски поступци у њој; да препозна жанр басне као приче са пренесеним значењем (не уводи се појам алего- рије), да у баснама и бајкама ликови могу бити и животиње, биљке, предмети, антропоморфна бића (Срећа, Нада) или људи, и да разуме пренесено значење басне, открије и објасни поуку. Ученици се уводе у тумачење пословица.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поезију (успаванку, шаљиву и описну песму) и прозна дела ученици не уче да разликују на теоријском нивоу. Поређење као стилска фигура се такође не учи на теоријском нивоу, већ се од ученика очекује да је уочи у тексту (на пример у песми Мајка Јова у ружи родила) и наводи једноставне примере поређења из свакод- невног живота (на пример: румен као ружа, брз као зец, вредан као пчела итд.).

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се моти- вишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). При- том ученици усвајају и правила примереног понашања у позоришту. Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.
Књижевна дела која су доживела екранизацију (Бамби, Бајка о рибару и рибици, Царево ново одело, Принцеза на зрну грашка, Девојчица са шибицама) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.).
Језик

У настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Разликовање гласа и слога у изговорном смислу – слог се објашњава само на основу типичних случајева са самогласником на крају слога док се други случајеви обрађују у вишим разредима. Пожељно је направити корелацију са наставом музичке културе (указати им на то да песме певају тако што деле речи на слогове).

Из морфологије се развијају основна знања о именицама, глаголима, придевима и бројевима. За сваку врсту речи најпре се уводи појам, а затим разликовање подврста. Нпр. најпре треба радити на схватању појма именице као врсте речи и то на типичним примерима властитих и заједничких именица. Након тога уводи се разликовање подврста именица: властитих и заједничких. У вези са глаголима, најпре се обрађује глагол као врста речи, а онда се уводи разликовање категорије времена. Бројеве као врсту речи треба повезати са наставом математике.

Синтаксичка знања се надовезују на већ научена и проширују разликовањем реченица по облику и значењу.

Правопис

Правописна правила ученици усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз упознавање са новим садржајима, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченица и текстова. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице ћириличким и латиничким писмом. Потребно је да ученици усвоје правилно писање општих скраћеница које свакодневно користе, и то само пет: ОШ, бр., итд., стр. и нпр.

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена одговарајућих правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да правописна правила ученици практично и спонтано примењују. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне да се савлада само једно правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом

поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање.

Језичка култура (усмено и писмено изражавање)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе српског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсисходно усмено и писмено комуницирају.

Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Препричавање – у другом разреду, настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика усменог и писменог изражавања ученика. Потребно је ученике да уоче шта је битно, а шта може остати непоменуто када препричавају, како се не би догодило да препричани текст буде дужи од оног који препричавају. Потребно је, такође, вредновати препричавање, тј. указати ученицима на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање – обухвата причање догађаја и доживљаја, прича- ње на основу маште, на задату тему, причање на основу слике или низа слика.

Описивање – најсложенији облик усменог и писменог изра- жавања у разредној настави. Због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања потребно је приступити посебно одговорно и поштовати принципе наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис природе, годишњих доба, предмета, биљака и животиња, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање техника описивања као трајне вештине.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Могу се одабрати и ребуси, загонетке, питалице, брзалице, разбрајалице, једноставне укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица.

Лексичко-семантичке вежбе служе да се богати речник ученика и да се укаже на различите могућности приликом избора речи и израза и упути на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби, такође, треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Смисао за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза развија се кроз различите вежбе, на пример опис бића и предмета, а за ученике овог узраста изазовне могу бити и вежбе допуњавања реченица (на пример, дати реченице у којима недо- стаје глагол).

Учење другог писма

Усвајање другог писма латинице планира се најчешће за друго полугодиште јер су ученици у првом разреду овладали ћириличким писмом, али је потребо добро утврдити читање и писање ћириличког писма и радити на што бољој техници читања. Због свега наведеног, учитељ има могућност да самостално одлучи када ће почети са усвајањем другог писма. У срединама у којима би писање представљало оптерећење за ученике, писана слова другог писма могу се обрадити у првом полугодишту трећег разреда. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на писање слова č и ć, dž и đ, nj и lj. Код учења писаних слова латинице посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Писање се може увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целин

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење развоја, напредовања и остварености постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.

Ученик се оцењује бројчано из обавезних предмета, у складу са законом и правилником. Бројчана оцена из обавезних предмета, у току школске године, утврђује се на основу следећих критеријума: оствареност исхода, самосталност и ангажовање ученика.
-свакодневно посматрање, разговор и презентација радова.
-писмено испитивање, 5-15 мин. Вежбе, контолни задаци, диктати, писмене и усмене провере знања наставни листови после сваке реализоване теме.
-активност на часу.
-израда домаћих задатака.
-опште ангажовање ученика.

Писмени и контролни задаци, вежбе, тестови, писмене и усмене провере знања, диктати, иницијални тест, тестови, контролне вежбе, диктати, израда домаћих писмених задатака и њихова анализа на часу

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):

Присуство учитеља на семинарима из ове области, Огледи часови по избору наставика

Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:
- у настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације)
- користи се пројектор;
- у настави се користе и радне свеске са тестовима и дечији часописи.

Начин прилагођавања програма и начини измене програма

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога)

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога.

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене да појединии ученици одступају од Правилника оцењивања, ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 180
Циљ учења предмета:

Циљ наставе математике у основној школи је овладавање математичким концептима, знањима, вештинама и њиховом применом у решавању проблема и разумевању природних и друштвених законитости, развој основа апстрактног и критичког мишљења, истраживачког духа, позитивних ставова према математици и другим наукама, развој способности комуникације математичким писмом и језиком, повезивање стечених знања и вештина са новим сазнањима и применама у даљем школовању.

Опште предметне компетенције

Ученик је кроз нставу математике усвојио основне математичке концепте (нумеричке, алгебарске, геометријске,), овладао је основним математичким процесима (расуђивањем, комуникацијом, повезивањем, применом, моделовањем) и вештинама (рачунањем, алгебарским поступцима, мерењем, просторном визуелизацијом, радом са подацима, проценом, коришћењем калкулатора потребним за даље школовање и живот. Оспособљен је да анализира и тумачи.

Специфичне предметне компетенције

Специфичне предметне компетенције су: математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема и математичка комуникација.

Основни ниво

Примењује једноставне математичке поступке када су сви подаци непосредно дати. Примењује основна математичка знања на решавање једноставних ситуација из свакодневног живота.
Решава проблеме у једноставном контексту који се своде на једноставан рачун, решавање једначина, мерење, цртање и рад са подацима.
Разуме основе писане и усмене математичке комуникације.

Средњи ниво

Примењује математичке концепте, процесе и вештине у различитим ситуацијама.
Бира оптималне начине решавања проблема користећи нумеричке, алгебарске и геометријске методе.
Анализира податке користећи основне статистичке методе.
Уме да користи одговарајуће средство ИКТ-а за организацију и обраду података.
Разуме захтеве сложенијих математичких задатака и решава их.
Одговарајућим математичким појмовима и симболима саопштава своје ставове.

Напредни ниво

Бира математичке поступке за решавање проблема и доноси закључке.
Истражује различите начине решавања проблема.
Уме да примени математичка знања у анализи сложених природних и друштвених појава.
Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ-а и да га користи на одговарајући начин.
Разуме и користи формални математички језик.
Уме да критички дискутује о добијеним резултатима и анализира их.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Кључни појмови садржаја програма

сабирање, одузимање, множење, дељење, једначина, део целине, мерење дужине и времена, правоугаоник, квадрат, дужина, обим, римске цифре.

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу

на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-одреди десетице најближе датом броју;
-усмено сабира и одузима бројеве до 100;
-користи појмове чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац;
-примени замену места и здруживањесабирака и чинилаца ради лакшег рачунања;
-усмено множи и дели у оквиру прве стотине;
-израчуна вредност бројевног израза санајвише две операције;
-реши текстуални задатак постављањемизраза са највише две рачунске операције и провери тачност решења;
-одреди непознати број у једначини са једномаритметичком операцијом;
-одреди делове (облика) дате величине;
-изрази одређену суму новца прекоразличитих апоена;
-прочита број записан римским цифрама инапише дати број римским цифрама;
-прикаже мањи број података у таблици истубичастим дијаграмом;
-уочи правило и одреди следећи чланзапочетог низа;
-разликује дуж, полуправу и праву;
-одреди дужину изломљене линије (графичкии рачунски);
-одреди обим геометријске фигуре;
-нацрта правоугаоник, квадрат и троугао наквадратној мрежи и тачкастој мрежи;
-уочи подударне фигуре на датом цртежу;
-уочи симетричне фигуре;
-допуни дати цртеж тако да добијена фигурабуде симетрична у односу на дату праву;
-изрази дужину у различитим јединицама замерење дужине;
-измери дужину дужи и нацрта дуж датедужине
-чита и запише време са часовника;
-користи јединице за време у једноставним ситуацијама

Садржаји:

Садржаји наставе математике остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају бројеве и операције са бројевима, геометријске садржаје, мерење и обраду података. Ученици развијају логичко и критичко мишљење, способност решавања проблема и примену математичких знања у различитим животним ситуацијама. Настава доприноси развоју математичке писмености и функционалног знања.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)

Ради лакшег планирања наставе, даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви геометрија, мерење и мере. Теме се деле због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Бројеви – први део; Мерење и мере; Геометрија – први део; Бројеви – други део; Геометрија – други део;

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног развијања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је то за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици граде основне математичке концепте, основним математичким процесима и вештинама оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење развоја, напредовања и остварености постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Ученик се оцењује бројчано из обавезних предмета, у складу са законом и правилником. Бројчана оцена из обавезних предмета, у току школске године, утврђује се на основу следећих критеријума: оствареност исхода, самосталност и ангажовање ученика.
Свакодневно посматрање, разговор и презентација радова.
Писмено испитивање, 5-15 мин. вежбе, контолни задаци, диктати, писмене и усмене провере знања наставни листови после сваке реализоване теме.
Активност на часу.
Израда домаћих задатака.
Опште ангажовање ученика

Писмени и контролни задаци, вежбе, тестови:

Иницујални тест, тестови, математички диктати, домаћи задаци, активност на часу

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):
-учешће на огледним часовима и семинарима
- угледни час
-Присуство семинарима који се тичу методике наставе и унапређења наставе и практично их примењивати у настави (присуствовање Архимедесовим трибинама.)

Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:
У настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације)
-У плану је набавка интерактивне «паметне» табле како би могли користити интерактивно учење , а до тада се може користити пројектор;
-У настави се користе и радне свеске са тестовима и дечији часописи;
-Математичка секција прати теме које се обрађују на часовима редовне наставе проширујући садржаје и на другачији начин –кроз логичке и занимљиве задатке.

Начин прилагођавања програма и начини измене програма

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођајаву садржаји, метод и средства за

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:

Основни циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему икултури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другимјезицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:
разумевање говора, усмено изражавање, медијација.
Лингвистичка компетенција
Ученик треба да:
-препознаје гласове (посебно оне којих нема у матерњем језику) у говорном ланцу, акценат, ритам и интонацију,
-разуме вербални садржај уз помоћ невербалне комуникације,
-разуме кратке дијалоге,приче и песме о познатим темама које чује уживо или са аудио-визуелних записа.
Ученик треба да:
-разговетно изговара гласове акцентује речи, поштује ритам и интонацију при говору и читању,
-даје основне информације о себи и свом окружењу, самостално и уз наставникову помоћ,
-описује кратким и једноставним исказима себе и друге у познатим ситуацијама,
-репродукује, сам или у групи, кратке рецитације или бројалице и познате песме.
Интеракција
Ученик треба да :
-реагује вербално и невербално на постављена упутства и питања,
-поставља једноставна питања,
-изражава допадање и недопадање,
-учествује у заједничким активностима на часу,
-поставља питања и тражи разјашњење када нешто не разуме.
Разумевање писаног текста (на крају 2. разреда)
Ученик треба да:
-препознаје слова, написане речи и реченице у вези са познатим појмовима,
-поштује правописне знеке приликом читања,
-разуме основна значења кратких писаних и илусртованих текстова о познатим темама.

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција
- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика;
примењује основне елементе у области умећа живљења,
познаје положај земље у којој се говори страни језик.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, комбиновани

Методе рада:
аудио-лингвална, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна
настава, ИКТ у настави

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим словарицама,црта, рецитује, драматизује, смишља приче, слуша, практично комуницира,усмено говори и описује шта види, чита, пише кратке садржаје као што су честитке, диктати итд.

Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Дидактичко-методичко остваривање програма енглеског језика у другом разреду заснива се на комуникативно-хуманистичком приступу и развоју четири језичке вештине: слушање, говор, читање и писање. Акценат је на интерактивним методама, учењу кроз игру и стварању стимулативног окружења које подстиче природно усвајање језика без страха од грешке.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (слушање, говор), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Садржаји:

Поздрављање

Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!

Представљање себе и других; давање основних информација , представљањ себе и других других; давање основних информација о себи ; давање и тражење основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима.

My name's Maria /I'm Maria. What's your name? What's your phone number? It's... This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's a doctor. Who's this/that? It's my father. Is this your family? She's not my sister, she's my friend. Who's in the picture? It's my brother. His name'sMilan. How old is he? He's 12.
Subject pronouns – I, You, possessives – my, your… this/that, present simple TO BE, numbers 1-20

Разумевање и давање једноставних упутстава и налога

Let's start/begin. Are you ready? Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your

books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in/over /here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/chant/sing/do/number/find /match/draw/paint/repeat… Cut out/stick/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now. Touch your eyes. Move your body. Put on your T-shirt. Take off your shoes. Hurry up! Quick! Watch out! I understand /I don't understand. I'm finished. Imperative, possessives

Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности

Let's play football /the memory game/go to the park/sing. It's time for lunch/school! Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.

Imperative

Исказивање молбе, захвалности и извињавања

Can /May I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria /Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.
Modals - can/may

Честитање празника рођендана и других значајних догађаја

Happy birthday to you! Here's a present for you! It's New Year's Eve. Happy New Year! It's Christmas Eve. Merry Christmas! It's Valentine's Day! Happy Valentine's Day! Happy Easter! Thanks, same to you! Hurray!

Описивање бића, предмета, места и појава

What's this/that? It's a/an… Is it a/an…? It's not a pen, it's a pencil. It's not short, it's long. What colour is it?It's grey. The crayon is grey. She's got a small nose and big blue eyes. She's wearing a white dress. I've got two hands and two feet. Has he got four legs? No, hehasn't, he's got two legs. This is my house. It's got big windows. Has it got a garden? There's a park/toyshop/supermarket in my town. There are two playgrounds, too. have got, to be for description There is/are…regular plural: leg - legs, arm - arms…irregular plural: foot - feet...
The Present Continuous Tense

Исказивање потреба, осета и осећања

I'm not thirsty, I'm hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. I want fruit. No, thank you. I'm so happy/sad! Are you hot/cold?
The Present Simple Tense (be, want)

Исказивање положаја у простору

Where's my dad? Is he in the house? No, he's in the garage. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's under the chair/in the wardrobe. Where's the toilet? It's here/over there. Position adverbs- here, there, in, on, under
questions with Where

Исказивање времена

What day is it today? It's Monday. It's cold and rainy today.

The Present Simple Tense glagola to be
Questions with What

Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања

This is my ball. Is that your bike?I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a /an...? Here's your pen.
Possessive adjectives my, your…
Have got for possession

Изражавање допадања/недопадања

Do you like orange juice? Yes, I do. /No, I don't. I like fish and chips, but I don't like chicken or rice. Do you like games? I love my family.
The Present Simple Tense of like/love.

Описивање догађаја и спсобности у садашњости

I can/can't sing. I can draw, but I can't read. Can you swim? Yes, I can. No, I can't. No, but I can run
This is my parrot. It can talk. A penguin can't fly.
Modal can for ability.

Изражавање броја и количине

How many balls? 15 balls.
Numbers 1 to 20.
regular plural of nouns
questions with How many.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у
стању да:

- поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;
- представи себе и другог;
- разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;
- разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
- даје кратка и једноставна упутства и налоге;
- разуме позив и реагује на њега;
- упути позив на заједничку активност;
- разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;
- упути кратке и једноставне молбе;
- искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;
- разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих;
- упути једноставне честитке;
- препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења;
- разуме једноставне описе бића, предмета и места;
- опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;
- разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;

- изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;
- разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих;
- тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору;
- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време
-разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих;
-тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;
- разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;
- тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;
- разуме једноставне исказе који се односе на изражавање способности;
- тражи информацију о туђим способностима и саопшти шта он/она или неко други може/не може/уме/не уме да уради;
- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Свет око нас**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:

Циљ учења наставног предмета јесте да ученик упознаје себе, своје природно и друштвено окружење и развија способности за одговоран живот у њему.

Опште предметне компетенције

Сарадња - активно и конструктивно учествује у раду групе или пара поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пару; доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе; критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи релултате рада.

Решавање проблема - препознаје проблем, рашчлањује проблемску ситуацију на делове и уочава везе и односе између њих у светлу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства; планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активности, избор извора информација, средстава/опреме коју ће користити, са ким ће сарађивати, са ким ће се консултовати); решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем различитих предмета и ваншколским искуством; проверава применљивост решења у пракси и корист стечена знања и вештине у новим ситуацијама.

Рад са подацима и информацијама - користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника;користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области; селектује, обрађује наводећи извор и аутора, чува и презентује податке у различитим форматима, укључујући и ИКТ; разликује јавне и приватне податке и користи основна правила чувања приватности података.

Одговоран однос према здрављу - познаје улогу и значај воде и састојака намирница, примењује правила и принципе здраве исхране (редовност, умереност, разноврсност, начин прераде

намирница) и зна последице неправилне исхране; познаје основне карактеристике неких болести органа, принципе преноса заразних болести и шта их изазива и примењује мере превенције, личне хигијене и хигијене простора; разуме утицај природних појава и индустријских производа (фармацеутских, техничких, хемијских итд.) на здравље, чита декларације и упутства на производима, слуша савете стручњака и према њима поступа.

Одговоран однос према околини - уочава чиниоце и понашања који нарушавају природу и квалитет животне средине у широј околини и свакодневном животу; развија свест о положају човека у природи и његовој одговорности за стање животне средине и природе; спознаје везу између квалитета животне средине и квалитета свог живота и разуме да се његова добробит и добробит заједнице и друштва огледа и у квалитету и одрживости његове околине; практикује активности које подстичу одрживост, на пример штедња воде и енергије, разврставање отпада, рециклажа; повезује значај тих активности за свој будући живот, живот заједнице, као и живот будућих генерација; активно се укључује у друштвене акције у школи и заједници које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и ка одрживом развоју.

Специфичне предметне компетенције

Ове компетенције се односе на: овладавање знањима и вештинама о јединству живота на Земљи, његовој разноврсности, као и о месту и улози човека у природи; примену стечених знања и вештина у свакодневном животу, превасходно у очувању сопственог здравља и одабиру квалитетног начина живота; стицање знања, вештина и формирање ставова који ће допринети екологији заштите животне средине, очувању и постизању одрживог развоја.

Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности.

Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима;
-оствари права и извршиобавезе у односу на правила понашања у групама којима припада;
-се понаша тако да уважаваразличитости других људи;
-прихвати последице кадапрекрши правила понашања групе;
-сарађује са другима у групи назаједничким активностима;
-безбедно поступа пре и токомвременских непогода;
-истезањем, савијањем исабијањем одреди својства материјала;
-одабере материјале којисвојим својствима највише одговарају употреби предмета;
-пронађе нову наменукоришћеним предметима;
-наводи примере различитихоблика кретања у окружењу;
-одабере начин кретања тела, узимајући у обзир облик тела, врсту подлоге и средину у којој се тело креће;
-измери растојање које телопређе током свог кретања;
-пронађе тражени објекат унасељу помоћу адресе/ карактеристичних објеката;
-именује занимања људи у свомнасељу са околином;
-одреди време помоћучасовника и календара користећи временске одреднице: сат, дан, седмицу, месец, годину;
-забележи и прочита податкеиз личног живота помоћу ленте времена;
-препозна грб, заставу и химнуРепублике Србије и примерено се понаша према симболима;
-одреди тип насеља на основуњегових карактеристика;
-разликује облике рељефа усвом насељу и околини;
-разликује облике и деловеповршинских вода у свом насељу и околини
-идентификује заједничкеособине живих бића на примерима из окружења;
-повеже делове тела живихбића са њиховом улогом/ улогама;
-разврста биљке из окружењана основу изгледа листа и стабла;
-разврста животиње изокружења на основу начина живота и начина исхране;
-наведе примере који показујузначај биљака и животиња за човека;
-штедљиво троши производекоје користи у свакодневним ситуацијама;
-разврста отпад на предвиђенаместа;
-негује и својим понашањем неугрожава биљке и животиње у окружењу;
-препозна примере повезаностиживих бића са условима за живот;
-повеже промене у природи иактивности људи са годишњим добима;
-изведе једноставне огледепратећи упутства;

Садржаји:
Садржаји наставе Свет око нас остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају упознавање природног и друштвеног окружења, животних заједница, кретања и сналажења у простору и времену, као и очувања природе и здравља. Ученици посматрају, истражују, уочавају повезаност појава и процеса у окружењу и развијају одговоран однос према себи, другима и животној средини.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)

Програм наставе и учења Света око нас задржао је постојећи оквир од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у

свакодневним активностима – играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење развоја, напредовања и остварености постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем.

Ученик се оцењује бројчано из обавезних предмета, у складу са законом и правилником. Бројчана оцена из обавезних предмета, у току школске године, утврђује се на основу следећих критеријума: оствареност исхода, самосталност и ангажовање ученика.

Свакодневно посматрање; Разговор и презентација радова;Писмено испитивање;5-15 мин. вежбе;Контолни задаци;Писмене и усмене провере знања наставни листови после сваке реализоване теме; Активност на часу; Израда домаћих задатака; Опште ангажовање ученика.

Писмени и контролни задаци, вежбе, тестови: Тестови, домаћи задаци, активност на часу

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):

Наставници ће похађати семинар обуке сва стручна предавања и семинаре који се тичу методике наставе и унапређења наставе и практично их примењивати у настави

Предвиђен је један угледни час у току школске године.

Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:

У настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације)

-У плану је набавка интерактивне «паметне» табле како би могли користити интерактивно учење , а до тада се може користити пројектор;

-У настави се користе и радне свеске са тестовима и дечији часописи;

-Природњачка секција прати теме које се обрађују на часовима редовне наставе проширујући садржаје и на другачији начин.

Начин прилагођавања програма и начини измене програма

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога школе.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене да постигнућа појединих ученици одступају од Правилника оцењивања, за ове ученике се прави индивидуалан план подршке и прилагођајаву садржаји, метод и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Разред**: други**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, неговање репродуктивних и стваралачких способности и подстицање музичког, естетског и етичког развоја личности.

Задацима васпитно-образовног рада треба да буду обухваћене основне музике и опште културе, поступност у усвајању народних и уметничких композиција различитих садржаја, развијање извођачких вештина ученика и њихов стваралачки приступ певању, свирању, развијање интелектуалних и моторичких способности, развијање и подстицање стваралачких могућности музичког изражавања ученика, упознавање основних изражајнох елемената, динамике, темпа иритма мелодије, развијање осетљивости за музичке вредности, активно припремање програма за интерне наступе, дружења и друга школска славља, упознавање уметничке традиције и култур свога и других народа.

Опште предметне компетенције
На основу музичког искуства у основној школи ученик ужива у музици и отворен је за различите уметничке садржаје. Користи музичко знање и вештине да изрази своја осећања, размишљања, ставове и на креативан и конструктиван начин остварује своје циљеве.
Искуство и вештину у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног музицирања примењује у комуникацији са другима. Музичка искуства подстичу ученика да разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадње.

Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Развија критички однос према музици. Има одговоран однос према традицији свог народа и других култура.

Специфичне предметне компетенције
Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања и идеја и за комуникацију са другима.
Кроз познавање музичког језика и стилова ученик увиђа везу музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању.
Ученик истражује везу између музике и изражавања покретом

Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Кључни појмови садржаја програма
Слушање, певање, свирање, стварање музике

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима.

Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:
-објасни својим речима утиске о слушаномделу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело;
-разликује различите инструменте по бојизвука и изражајним могућностима;
-издвоји основне музичке изражајнеелементе;
-препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу;
-повезује карактер дела са изражајниммузичким елементима и инструментима;
-изговара бројалице у ритму, уз покрет;
-пева по слуху песме различитог садржаја ирасположења;
-изводи уз покрет музичке и традиционалнеигре;
-примењује правилан начин певања идоговорена правила понашања у групном певању и свирању;
-свира по слуху ритмичку пратњу узбројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма;
-повезује почетне тонове песама-модела ијединоставних наменских песама са бојама; – повезује ритам са графичким приказом;
-објашњава својим речима доживљај свог итућег извођења;
-учествује у школским приредбама иманифестацијама;
-направи дечје ритмичке инструменте;
-осмисли покрете уз музику;
-осмисли ритмичку пратњу за бројалице песме и музичке игре помоћу различитих извора звука;
-осмисли одговор на музичко питање;
-осмисли једноставну мелодију на крајизадати текст;
-према литерарном садржају изабере одпонуђених, одговарајући музички садржај;
-поштује договорена правила понашања прислушању и извођењу музике;
-користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука.

Садржаји:
Садржаји наставе Музичке културе остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају певање, слушање музике, музичке игре, ритмичко и мелодијско изражавање и упознавање музичког стваралаштва. Ученици развијају музичке способности, осећај за ритам и мелодију, музички укус и позитиван однос према музичкој уметности.
Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)
Метода разговора; Рад на тексту; Демонстративна; Илустративна; Дивергентно (стваралачко) учење; фронтални, групни, индивидуални, рад у пару; Тематска настава, тимска настава,

истраживачки рад, ППТ, YouTube канал, употреба мобилног телефона или таблета, електронски и мултимедијални уџбеник.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализујесе у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању Начинпраћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију.

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

-На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

-Критеријум у оцењивању је степен ангажовања, уложен труд и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности, потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

-Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се: осматрањем, разговорима, залагањем при раду, активностима на часу. Вредновање постигнућа ученика врши се формативно, сумативно и дијагностички кроз усмене и писмене провере знања и вештина.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):

Учитељи ће присуствовати предавањима која буду организована ван школе и као и предавањима и огледним часовима у школи.

Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:

У настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације)

У плану је набавка интерактивне «паметне» табле како би могли користити интерактивно учење а до тада се може користити пројектор; Музичка збирка за дриги иразред, дечји ритмички инструменти од различитих материјала (празних кутија, канапа, жице, кестења, пиринча...)

Начин прилагођавања програма и начини измене програма (индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошке документације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене постигнућа појединих ученика која одступају од Правилника оцењивања,таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
Циљ учења предмета ликовна култура је развијање креативности, естетских критеријума и одговорног односа према очувању културе и уметничког наслеђа.

Опште предметне компетенције
Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад и рад у групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења.Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске, музичке...),али уочава и њихове заједничке принципе и сличности. Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања из различитих области или предмета. Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовна култура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

Специфичне предметне компетенције
Ученик кроз предмет Ликовна култура развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост.

Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Кључни појмови садржаја програма
Ликовна уметност, ликовни језик, ликовни елементи тврдо, меко, еластично, растворљиво, композиција, компоновање, елементи.
Образовни стандарди за основно образовање
Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу

на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-користи материјал и прибор на безбедан и одговоран начин;
-изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли;
-користи једноставне информацијеи одабрана ликовна дела као подстицај за стваралачки рад;
-изражава, светлим или тамним бојама, свој доживљај уметничког дела;
-идентификује истакнути део целине и визуелне супротности у свом окружењу;
-преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу;
-тумачи једноставне визуелнеинформације које опажа у свакодневном животу;
-изражава мимиком и/или телом различита расположења, покрете и кретања;
-упоређује свој и туђ естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела;
-повезује уметничко занимање и одговарајуће продукте;
-пружи основне информације о одабраном музеју;
-разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.

Садржаји:

Садржаји наставе Ликовне културе остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају ликовно изражавање различитим техникама и материјалима, визуелно опажање, развој маште и креативности, као и разумевање и вредновање ликовних дела. Ученици развијају естетску осетљивост, способност визуелног комуницирања и самосталног ликовног изражавања.
Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)
Метода разговора; Рад на тексту; Демонстративна; Илустративна; Учење путем открића; Дивергентно(стваралачко) учење; фронтални, групни, индивидуални, рад у пару; Тематска настава, тимска настава, истраживачки рад, ППТ, YouTube канал, употреба мобилног телефона или таблета, електронски и мултимедијални уџбеник.
Упутство за формативно и сумативно оцењивање
Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење прибора за рад. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију.
Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:
Програм ће се остваривати кроз:
- упознавање са степеном ликовног изражавања деце;
- константно опажање,
- праћење и бележење карактеристика и навика ученика при употреби ликовних материјала - прављење изложби
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, прибора за рад. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију.

Вредновање постигнућа ученика врши се формативно, сумативно и бројчано кроз естетске анализе и процене ликовних радова и вештина. Утврђивање степена усвојености знања врши се на крају сваке наставне теме.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):
Такмичења; Наставници ће похађати семинар обуке за рад са интерактивном таблом, као и сва стручна предавања и семинаре који се тичу методике наставе и унапређења наставе и практично их примењивати у настави;
Предвиђен је један угледни час у току текуће школске године.

Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:
У настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације) У плану је набавка интерактивне «паметне» табле како бисмо могли користити интерактивно учење, а до тада се користи пројектор.
Начин прилагођавања програма и начини измене програма (индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3 подршка психолога и педагога)
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да постигнућа појединих ученика одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођајаву садржаји, метод и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**
Разред**: други**
Годишњи фонд часова: 108

Циљ учења предмета

Циљ је да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном (когнитивном, афективном, моторичком) развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.
Опште предметне компетенције
Учењем наставног предмета физичко васпитање ученик стиче вештине и овладава знањима и културним вредностима телесног вежбања, примењује их у свакодневном животу, новим и ванредним животним ситуацијама; разуме значај континуираног развоја физичких способности, разноврсних моторичких активности, утицај на здравље, здравље околине и квалитет живота. Сагледава да физичка активност и спорт омогућавају исказивање: личног идентитета, креативности, емоција, самопотврђивања и учешћа у тимском раду, као и да смањује негативне

утицаје савременог живота на здравље и социјално понашање. Јача свест о толеранцији, одговорности, поштовању правила и квалитетним комуникацијама. Активно учествује у развоју хуманих односа, односа према окружењу у оквирима локалних, регионалних, националних и ширих оквира.

Специфичне предметне компетенције

Ученик је стекао знања и у стању је да користи разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања и разне изворе информација, како би усавршио своја знања и унапредио своје моторичке способности и вештине. Има позитиван став према физичким активностима и спорту у свакодневном животу, поштује правила и негује здраве међуљудске односе. Промовише улогу физичке активности и спорта у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-примени једноставне, двоставнеопштеприпремне вежбе (вежбе обликовања);
-правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
-комбинује усвојене моторичкевештине у игри и свакодневном животу;
-одржава равнотежу у различитимкретањима;
-разликује правилно однеправилног држања тела;
-успостави правилно држање тела;
-правилно дише током вежбања;
-изведе кретања, вежбе и краткесаставе уз музичку пратњу;
-изведе дечји и народни плес;
-користи основну терминологијувежбања;
-поштује правила понашања у и напросторима за вежбање;
-поштује мере безбедности токомвежбања;
-одговорно се односи премаобјектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;
-поштује правила игре;

-навија и бодри учеснике у игри наначин којим никога не вређа;
-прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
-уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;
-уочава улогу делова тела увежбању;
-уочи промене у расту код себе и других;
-препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан;
-примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
-одржава личну хигијену;
-учествује у одржавању простора у коме живи и борави;
-наведе врсте намирница у исхрани;
-препознаје везу вежбања и уноса воде;
-повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље;
-препозна лепоту покрета у вежбању;
-се придржава правила вежбања;
-вреднује успех у вежбању;

Садржаји:
Садржаји наставе Физичког и здравственог васпитања остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају природне облике кретања, вежбе за развој моторичких способности, елементарне игре, спортске активности и садржаје усмерене на очување и унапређивање здравља. Ученици развијају физичке способности, усвајају здраве животне навике и стичу позитиван однос према физичкој активности.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)
Метода разговора; демонстративна; илустративна; фронтални, групни, индивидуални, рад у пару;

Упутство за формативно и сумативно оцењивање
Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење опреме.

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:
Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се: осматрањем, разговорима, залагањем при раду, активностима на часу. Вредновање постигнућа ученика врши се формативно, сумативно и дијагностички кроз писмене провере вештина.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):
Наставници ће похађати семинар обуке за рад са интерактивном таблом, као и сва стручна предавања и семинаре који се тичу методике наставе и унапређења наставе и практично их примењивати у настави; Предвиђен је један угледни час у току текуће школске године.

-Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:
Вијаче, лопте, чуњеви и остала дидактичка средства које школа поседује или наставник изради.

-Начин прилагођавања програма и начини измене програма
(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошке документације.
На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога.
Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања

једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, метод и средства за ра

Обавезни предмет

Назив наставног предмета**: Дигитални свет**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета

Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.

Опште предметне компетенције

компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад са подацима и информацијама; решавање проблема.

Специфичне компетенције предмета

безбедна употреба дигиталних уређаја; развијање алгоритамског начина размишљања; одговорно понашање у дигиталном окружењу; коришћење дигиталних алата у учењу.

Опште међупредметне предметне компетенције

дигитална компетенција; комуникација; сарадња; одговоран однос према здрављу.

Кључни појмови садржаја програма

онлајн учење, дигитална слика, покретна слика, умрежавање дигиталних уређаја, комуникација, лични подаци, одлагање електронског отпада, алгоритам, програмирање у визуелном програмском језику

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-препозна дигиталне уређаје из окружења и објасни њихову намену;
-правилно и безбедно користи дигиталне уређаје;
-наведе основна правила понашања у дигиталном окружењу;
-разликује личне и неличне податке;
-препозна непримерене дигиталне садржаје и зна коме да се обрати за помоћ;
-користи једноставне дигиталне алате за учење и рад;
-прати и даје једноставна упутства и налоге;
-уочи редослед корака потребних за решавање једноставног задатка;
-примени једноставан алгоритам у решавању проблема;
-сарађује са другима током рада у дигиталном окружењу;

-одговорно се односи према времену проведеном уз дигиталне уређаје.

Садржаји:

Садржаји наставе Дигитални свет остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају развој дигиталних компетенција, упознавање са могућностима и значајем дигиталних технологија, безбедно и одговорно коришћење дигиталних уређаја, као и развијање алгоритамског начина размишљања. Ученици стичу основна знања и вештине потребне за активно и одговорно учешће у савременом дигиталном окружењу.
Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првогразреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију.

Начин праћења остваривања програма, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

Напредовање ученика прати се континуирано у складу са исходима учења кроз активности ученика, практичан рад, сарадњу, примену стечених знања и одговоран однос према коришћењу дигиталних уређаја. Вођење прописане педагошке документације у којима су видне белешке о редовност у похађању наставе, заинтересованост активно укључивање у процес рада групе, напредовање и развој, као и самосталности у раду ученика

-заједничко вредновање ученика и наставника

- самопроцена оцене од стране ученика

-тимски рад(посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)

-рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)

-вођење евиденције о учешћу ученика на такмичењи;

-степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених исхода постигнућа у току савладавања програма предмета.

-процењују се: вештине разумевања, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим задацима; вештине, руковање алатима и технологијама и извођење.

Вредновање постигнућа ученика врши се формативно, сумативно и бројчано кроз усмене и писмене провере знања и вештина. Утврђивање степена усвојености знања врши се на крају сваке наставне теме помоћу тестова.

Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):

Наставници ће похађати семинар обуке за рад са интерактивном таблом, као и сва стручна предавања и семинаре који се тичу методике наставе и унапређења наставе и практично их примењивати у настави;

Начин прилагођавања програма и начини измене програма

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога.

Изборни предмет

Назив наставног предмета**: Грађанско васпитање**
Разред: **други**
Годишњи фонд часова: 36
Циљ учења предмета
Подстицање развоја личности и сазнање о себи и другима како би постали аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, које поштују и себе и друге и оспособљавање ученика за активно учешће у животу школе и локалне заједнице, усвајањем знања о демократији, њеним принципима и вредностима кроз практично деловање.
Опште предметне компетенције
Сазнање о себи и другима,
Активно учешће у грађанском животу и друштву
Специфичне предметне компетенције
Знање
-Зна своје особености и различитости у односу на друге.
-Препознаје особености и различитости других и уважава их.
-Разуме и прихвата међусобне разлике.
-Разуме појам пријатељства.
-Зна права која има као дете.
-Разуме појмове: право, правда, неправда, насиље.
-Разуме појам одговорности, схвата разлике између одговорности према себи, другим људима, заједници.
Зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници.
-Препознај предрасуде и стереотипе.
Вештине
-Уме да препозна и разуме сопствена осећања и потребе.
-Штити своје потребе на начин који не угрожава друге.
-Комуницира, размењује мишљење са другима, износисвоја осећања потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење.
-Сарађује са вршњацима; договара се у групи.
-Конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима.
-Самостално доноси одлуке и изводи закључке.
-Учествује у доношењу одлука у групи, разреду.
-Понаша се усклади са правилима и дужностима у одељењу и школи.
-Реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге.
Ставови
-Свест о себи као појединцу/појединки и свест о припадности групи.
-Преузима одговорност за своје поступке.
-Разумевање и уважавање различитости.
-Спремност да учествује уактивностима у школи и да сарађујеса вршњацима и одраслима
Опште међупредметне предметне компетенције
1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;

7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Исходи

По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:
-разликује понашања појединаца којадоприносе или ометају функционисање и напредовање групе;
-успоставља, гради и чува успешнеодносе са члановима групе којој припада;
-искаже своја осећања и потребе наначин који не угрожава друге;
-препозна и уважи осећања и потребедругих;
-наведе и својим речима објасни основнаправа детета садржана у Конвенцији о дечјим правима;
-прихвата и образлаже на примерима изживота да свако дете има иста права без обзира на различитости;
-препозна ситуације кршења својих итуђих права и показује спремност да тражи помоћ;
-се договара и одлучује у доношењу
правила групе и да се понаша у складу са њима;
-наводи примере међусобне повезаностиправа и одговорности;
-разликује ненасилну од насилнекомуникације међу члановима групе на примерима из свакодневног живота, из књижевних дела које чита и филмова које гледа;
-саслуша излагање саговорника безупадица и са уважавањем;
-даје и прихвата предлоге водећи рачунао интересу свих страна у сукобу;
-представи шта садржи и чему служиПравилник о безбедности ученика његове школе;
-се понаша у складу са Правилником обезбедности ученика;
-наводи примере одговорности одраслихи ученика за безбедност у школи;
-препознаје предности, ризике иопасности по себе и друге и одговорно поступа при коришћењу мобилног телефона и интернета;
-сарађује и преузима различите улоге наоснову договора у групи;
-износи мишљење, образлаже идеје, дајепредлоге који могу унапредити безбедност ученика у школи;
-учествује у изради плана једноставнеакције;
-са другим ученицима изводи идокументује једноставну акцију;
-доприноси промоцији акције;
-на једноставан начин вреднује изведенуакцију.

Садржаји:

Садржаји наставе Грађанског васпитања остварују се на основу Програма наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања. Обухватају развијање свести о правима и одговорностима, поштовању различитости, сарадњи, толеранцији, солидарности и ненасилној комуникацији. Ученици развијају социјалне и грађанске компетенције, учествују у заједничким активностима и јачају осећај припадности групи и заједници.

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)

Метода разговора; рад на тексту; демонстративна; илустративна; дивергентно (стваралачко) учење; фронтални, групни, индивидуални, рад у пару; Тематска настава, истраживачки рад, ППТ, YouTube канал, употреба мобилног телефона или таблета, електронски и мултимедијални уџбеник

Упутство за формативно и сумативно оцењивање

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Радове који најбоље

репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију.

Начин праћења остваривања програм, начин праћења и вредновања напредовања ученика:

Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се: осматрањем разговорима, залагањем при раду, активностима на часу.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у разво- ју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенци- је за Одговорно учешће у демократском друштву.

Начин прилагођавања програма и начини измене програма

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације. На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене постигнућа да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаје, методе и средства за рад.

Изборни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Верска настава**

Разред: **други**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције:

Развијање литургијске свести и црквеног идентитета: Ученик развија почетну свест о томе да је Црква заједница љубави Божије у којој он има своје лично, јединствено место. Кроз разумевање смисла Свете Литургије као заједничке Трпезе Господње и прославе Васкрсења Христовог, ученик се оспособљава да литургијско сабрање доживи као средиште свог хришћанског живота.

Разумевање смисла заједништва и служби: Ученик препознаје и разуме важност различитих литургијских служби (епископ, свештеник, ђакон, верни народ), схватајући да различити дарови и задужења служе изградњи јединствене и складне заједнице, чиме гради темељ за одговоран и емпатичан живот у школи и друштву.

Естетско и духовно доживљавање есхатолошке стварности кроз икону: Ученик развија естетску и духовну компетенцију посматрања православне иконе као „прозора у вечност". Оспособљава се да преко ликовног и молитвеног симболизма иконе наслути лепоту Царства Божијег и развије поштовање према светињи.

Неговање емоционалне и социјалне зрелости кроз радост празника: Кроз доживљај живота у Цркви и лепоте хришћанских празника, ученик развија способност за дељење радости, праштање и

емпатију. Преточује празнично искуство у конкретна дела љубави, солидарности и заједништва у одељењском колективу и породици.

Специфичне предметне компетенције:

-Ученик поседује основна знања о црквеном животу, Литургији и православним симболима, зна и описује своје место и улогу у заједници Цркве као равноправног и важног члана, препознаје и именује основне литургијске службе (епископ, свештеник, ђакон и верни народ) и разуме да свако има своје задужење. Објашњава да је Света Литургија заједничка прослава Васкрсења Христовог и радосни сусрет са Богом, препознаје појам „Трпезе Господње" као заједничког дела у Светој Тајни Причешћа, разуме да је православна икона „прозор у вечност", односно слика лепоте Царства Божијег, а не обична слика или фотографија.

-Ученик примењује стечена сазнања кроз конкретна понашања на часу и у заједници, практикује пажљиво, пристојно и активно учешће на Светој Литургији у складу са својим улогама (нпр. одговарање на прозбе, певање, заједничко стајање), препознаје и правилно реагује на литургијске радње и позиве (нпр. препознаје тренутак припреме Трпезе Господње и позив на Причешће), показује поштовање према икони кроз уобичајене црквене поступке (прилажење, целивање, упућивање молитве), изражава доживљај лепоте празника кроз креативне вештине (цртање илустрација са мотивима Литургије, израда празничних паноа или уређење верског кутка у учионици).

-Ученик развија јеванђељске вредности и ставове инспирисане литургијским заједништвом, прихвата и вреднује различитост међу људима и вршњацима, пресликавајући модел складних „литургијских служби" у одељенску заједницу (схватање да иако смо различити, сви смо једнако важни), развија дубоку емпатију и спремност на дељење, повезујући појам „Трпезе Господње" са дељењем материјалних и духовних дарова са онима који имају мање, како у школи тако и у породици, исказује радост, захвалност и оптимизам у свакодневном животу, укорењен у сазнању да је живот у Цркви стална прослава Васкрсења и победе живота над смрћу, негује осећај за духовно и естетско лепо, посматрајући свет око себе и људе очима којима посматра икону – са поштовањем, пажњом и љубављу.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом..

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце"), свеска, иконе, бојанке, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.

Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.
Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Остали облици образовно-васпитног рада

Назив наставног предмета: **Час одељењског старешине**
Разред**: други**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета
- понашање ученика и развој хуманизације међу људима
- елиминисање утицаја који штетно делују на здравље
- подстицање ваннаставних активности
- подстицање социјалног сазнања
- упознавање са дечјим правима
- развијање креативности
- олакшавање адаптације у школи
- развијање односа другарства и сарадње са вршњацима и одраслима
- реализација садржаја и остваривање задатака подручја здравственог васпитања
- превенција малолетничке деликвенције
- превенција болести зависности

Специфичне предметне компетенције
Знање
-Зна своје особености и различитости у односу на друге.
-Препознаје особености и различитости других и уважава их.
-Разуме и прихвата међусобне разлике.
-Разуме појам пријатељства.
-Зна права која има као дете.
-Разуме појмове: право, правда, неправда, насиље.
-Разуме појам одговорности, схвата разлике између одговорности према себи, другим људима, заједници.
-Зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници.
-Препознај предрасуде и стереотипе.
Ставови:
Свест о себи као појединцу/појединки и свест о припадности групи.
-Преузима одговорност за своје поступке.
-Разумевање и уважавање различитости.
-Спремност да учествује уактивностима у школи и да сарађујеса вршњацима и одраслима.
Вештине:
-Уме да препозна и разуме сопствена осећања и потребе.
-Штити своје потребе на начин који не угрожава друге.
-Комуницира, размењује мишљење са другима, износисвоја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење.
-Сарађује са вршњацима; договара се у групи.
-Конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима.
-Самостално доноси одлуке и изводи закључке.

-Учествује у доношењу одлука у групи, разреду.
-Понаша се ускладу са правилима и дужностима у одељењу и школи.
-Реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није уге.

Опште међупредметне предметне компетенције

1) компетенција за учење;
2) одговорно учешће у демократском друштву;
3) естетичка компетенција;
4) комуникација;
5) одговоран однос према околини;
6) одговоран однос према здрављу;
7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;
8) рад са подацима и информацијама;
9) решавање проблема;
10) сарадња;
11) дигитална компетенција

Образовни стандарди за основно образовање

Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних исхода образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте, односно да ли су исходи остварени и у којој мери (основни, средњи и напредни ниво остварености исхода у односу на стандарде). Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима. Образовни стандарди су део документа у односу на који су рађени програми предмета оријентисани на исходе и процесе учења.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-поштује правила понашања у школи и одељењу
-сарађује са вршњацима у заједничким активностима
-развија одговорност према школским обавезама и личним стварима
-препознаје и примерено изражава своја осећања
-примењује правила безбедног понашања у школи и ван ње
-развија хигијенске и здраве животне навике
-показује толеранцију, уважавање и културу комуникације
-учествује у животу и раду одељењске заједнице
-мирним путем решава конфликтне ситуације
-развија другарство, међусобно помагање и позитиван однос према школи и учењу
-развија самопоуздање и позитивну слику о себи
-уочава значај поштења, одговорности и уважавања других
-препознаје своја права и обавезе у школи и одељењу
-развија навике уредности и бриге о школском простору и животној средини
-препознаје значај тимског рада и заједништва
-развија способност ненасилне комуникације
-испољава емпатију и разумевање према другима
-развија свест о значају здраве исхране, одмора и физичке активности
-одговорно користи дигиталне уређаје и интернет
-развија свест о очувању природе и животне средине
-учествује у обележавању важних датума и школских активности
-развија радне навике и истрајност у извршавању обавеза
-прихвата успех и неуспех на примерен начин
-развија осећај припадности одељењу и школи

Садржаји:
Садржаји часа одељењског старешине остварују се у складу са развојним потребама ученика и циљевима васпитно-образовног рада школе. Обухватају теме из области личног и социјалног развоја, здравља, безбедности, међусобних односа, културе понашања, права и обавеза ученика, као и развијања позитивне одељењске климе. Кроз различите облике рада подстичу се одговорност, самосталност, сарадња и активно учешће ученика у животу одељења и школе
Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма (начин и поступци за остваривање програма)
Метода рада : разговора; демонстративна; илустративна;
Праћење остваривања програма
Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се: континуираним посматрањем учешћа ученика у активностима, однос преме вршњацима, сарадње и одговорности у раду.
Начин праћења остваривања програма, начин праћења и вредновања напредовања ученика:
Уобличавање и поимање личних аутентичних доживљаја ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида.
Кроз игру остварују и истражују разноврсна дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају;
Чиниоци који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно подстицајну размену:
1.Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају учесници,
2.Распоред седења (по могућству у круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге;
3.Активности тако конципирати да подстичу и одрже интересовања и сазнајну мотивацију ученика
Иновације и унапређење наставе (огледни часови, предавања, семинари):
Учитељи ће присуствовати предавањима која буду организована ван школе и као и предавањима и огледним часовима у школи.
Коришћење уџбеника, приручника, радних свески, наставних средстава:
плакати, слике
Начин прилагођавања програма и начини измене програма
(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације.На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду. Свака активност је добра прилика за давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати.

Трећи разред

Обавезни наставни предмет
Назив наставног предмета**: Српски језик**
Разред: **Трећи**
Годишњи фон часова:180 часова

Циљ учења предмета: циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Опште предметне компетенције: комуникативна, за учење, за рад са подацима, за решавање проблема, естетичка, дигитална, за сарадњу, предузетничка, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.

Специфичне предметне компетенције:

Компетенција сарадња: изражава своје ставове, мишљења, осећања на позитиван, конструктиван и аргументовани начин. Уважава саговорника реагујући на оно што саговорник говори, а не на његову личност.

Компетенција одговорно учешће у демократском друштву: негује своју националну културну баштину и активно учествује у интеркултуралном дијалогу.

Компетенција решавање проблема: формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину са претходним знањима. Проверава применљивост решења у пракси и користи стечена знања и вештине у новим ситуацијама. Сарадња.

Компетенција за комуникацију: циљ ове компетенције је да ученик научи да сврсисходно, јасно и конструктивно комуницира у приватном, јавном и образовном контексту, прилагођавајући свој тон и средства ситуацији. Јасно усмено изражавање, активно слушање, читање са разумевањем, писана комуникација. Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин Уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његову личност.

Естетичка компетенција: препознаје и развија сопствене стваралачке способности и креативност у свим уметничким и неуметничким пољима свог деловања.

Компетенција рад са подацима и информацијама: ученик проналази информације, разуме једноставне нетекстуалне податке (табеле, графиконе...), разликовање битних од мање битних података, организовање података, препознавање истинитих података.

Међупредметне компетенције: комуникативна, за учење, за рад са подацима, за решавање проблема, естетичка, дигитална, за сарадњу, предузетничка, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини. Кључни појмови: књижевност, језик, језичка култура.

Облици рада: фронтални, групни, индивидуални, рад у пару.
Методе рада: вербална, демонстративна, мапе ума, перцептивна, амбијентална, игра, кооперативна, интерактивна, ИКТ у настави.

Активности ученика: слушање, памћење, разговор, посматрање, анализирање, упоређивање, тражење информација, истраживање, препознавање, именовање, разликовање, читање, одговарање, писање, образлагање, замишљање, груписање, процењивање, употребљавање, сарађивање, играње.
Активности наставника: припремање, организовање, посматрање, праћење, објашњавање, помагање, показивање, вођење, подстицање, предвиђање, проверавање, вредновање, саопштавање, иницирање, слушање, праћење, процењивање, идентификовање, поређење, одлучивање, разговор, читање, цртање.

Ресурси: ученици, наставници, дидактички материјали и средства, уџбеник, радна свеска, граматика, додатна литература, дигитални уџбеник, пројектор, компјутер, табла, интерактивна табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење.

Дидактичко-методичко остваривање програма: програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области (1. Књижевност, 2. Језик-граматика и правопис, 3. Језичка култура-усмено и писано изражавање).

Књижевност: у настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читање тражи време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код деце интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа. Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен и делима за децу из светске књижевности. Избор дела примерен је узрасту ученика. Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа и могућност да изабере оно што је у одређеном моменту најадекватније.
Језик, граматика и правопис: у настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији. Поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика, упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика, правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом поштовати принцип поступности,

систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање састава и сл.
Језичка култура (усмено и писмено изражавање):
развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе српског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсисходно усмено и писмено комуницирају. Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Потребно је редовно проверавати постигнућа ученика у свим фазама наставног процеса и давати препоруке за даље напредовање. Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика. Вредновати постигнућа учника на крају одређене програмске целине, као и за класификационе периоде. Писмено проверавање: - школски задаци - домаћи задаци - контролне вежбе – диктати.
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године. Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Идентификација ситуација у којима ће ученици стећи и показати понашање у складу са прописаним исходима. Инструменти за проверавање остварености прописаних исхода (разговор, посматрање, десетоминутне провере знања, диктати, тематске провере знања, годишња провера знања). Примена инструмената прикупљања података и њихово поређење са прописаним исходима.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима
-додатним активностима омогућити да разумеју оно што уче, примене научено и образложе како су дошли до решења.
-подстицати ученике да повезују градиво са претходно наученим и са животом.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред: **трећи**
Годишњи фонд часова:72

Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Наставни садржаји:

Поздрављање

Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great.
Good morning/afternoon/evening/night.
Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday.
Have a nice day/weekend/holiday! Thanks, same to you!
Личне заменице - I, you …
Глагол to be - the Present Simple Tense
Императив
(Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

Представљање себе и других; давање основних нформација о себи ; давање и тражење основних информација о другима

Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine). I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How do you spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm an only child. How many aunts/uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today?Are they at work? No, they're at home. Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. That is Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names? Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your family/country. Write soon!
Личне заменице - I, you…
Присвојни придеви - my, your…
Показне заменице - this/that, these/those
Have got/Have за изражавање поседовања
Питања са Who/What/Where/How (old/many)
Предлози за изражавање места - from, in…
Саксонски генитив са именицама у једнини
Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом
Императив
Основни бројеви (0-100)
Алфабет
(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; конвенције у писању личних заменица; конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса; употреба титула уз презимена (*Mr, Mrs, Miss*); разлике између српске азбуке и енглеског алфабета; конвенције у писању разгледница и писама.

Разумевање и давање једноставних упутстава и налога

Listen, point and repeat. Listen again. Match the words with the things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It's my/your/Oliver's turn!

Императив
Присвојни придеви - my, your…
Алфабет
Бројеви 0-100
(Интер)културни садржаји: Поштовање основних норми учтивости.

Позив и реаговање на позив за учешће у заједичкој активности

Can we meet on Saturday and play football? I’m sorry, I’ve got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park!
It's hot today. Let’s go to the beach! Sorry, but I can’t swim!
I’m very tired. Let’s go home!
Come and meet my friends!
Listen to the music!
Модални глагол can за изражавање предлога и способости Императив
(Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.

Исказивање молбе, захвалности и извињења Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please?
Can/May I read the story? Of course you can.
Can/May I sit here, please? No, it’s Nina’s seat.
Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are. Thank you/Thanks. You’re welcome.
Thanks for your help.
Модални глаголи за изражавање молбе - can/may
Саксонски генитив са именицама у једнини
(Интер)културни садржаји:
Правила учтиве комуникације.
Честитање празника, рођендана и других значајних догађаја
Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New Year’s Day? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks!
Императив
The Present Simple Tense за описивање уобичајених радњи (само као опција, рецептивно)
Питања са What/How many
(Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.
Описивање бића, предмета, места и појава
Who's this? It’s Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That’s a photo of my family. Look, they’re all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I’ve/I have got two hands. She’s/She has got black hair. He’s/He has got big ears. She’s/She is tall and slim. My dad’s new car is fast and cool. What are these? They’re my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia. Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Where are you in this photo? I’m in Sydney, it’s a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds.
Глаголи have got, to be за давање описа
Показне заменице - this/that, these/those
Егзистенцијално There is/are…
Питања са Who/What/Where/How many...
Правилна множина именица: pen - pens, bus - buses, city - cities…

Неправилна множина основних именица: tooth - teeth...
Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом.
(Интер)културни садржаји:Познате личности из области спорта, глуме, музике...; престонице земаља енглеског говорног подручја; препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
Исказивање потреба, осета и осећања
She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost.
The Present Simple Tense (be, want)
(Интер)културни садржаји:Правила учтиве комуникације.

Исказивање положаја у простору
They're at the cinema/museum. Where's your brother? He's in bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk. Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London Eye is next to the River Thames.
Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа: here, there, in, on, at, next to, under...
Питања са Where
Употреба и изостављање одређеног члана у изразима at the park/beach/cinema/museum, at home/school/work, in bed...
(Интер)културни садржаји: препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
Исказивање времена
What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday.
Питања са What/When
Предлози за изражавање времена: at, on, to, past...
(Интер)културни садржаји: радна недеља и викенд.
Изражавање припадања/неприпадања и поседовања /непоседовања
It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. My friend hasn't got/doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike?
Присвојни придеви my, your…
Показне заменице - this/that, these/those
Have got/Have за изражавање припадања/поседовања
Саксонски генитив са именицама у једнини
(Интер)културни садржаји: породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
Изражавање допадања/недопадања

Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic!
The Present Simple Tense глагола be/like/love
Питања са Who/What
(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији

Описивање догађаја и способности у садашњости

My brother can play football, but he can't act. How many languages can your dad speak? Can you play the guitar? I can't ride a bike.
We are late for our school bus.
Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes, he is. No, he isn't. What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are not/aren't playing, they're watching TV.

Модални глагол can за изражавање способности
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних радњи
Питања са What/Where/When/How many...
(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности.

Изражавање броја и количине

How many children are there in your class? There are 11 boys and 14 girls.
How many classes have we got today? We've got four classes.
Her granny is 65.
Правилна множина именица: boy-boys, girl-girls, class-classes…
Неправилна множина основних именица: child-children...
Питања са How much/many
Основни бројеви 0-100
(Интер)културни садржаји:
Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- поздрави и отпоздрави, примењујући једноставна језичка средства;
- представи себе и другог;
- разуме једноставна питања личне природе и одговара на њих;
- разуме једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
- саопшти једноставна упутства и налоге;
- разуме позив на заједничку активност и на прикладан начин реагује на њега;
- упути позив на заједничку активност;
- разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;
- упути кратке и једноставне молбе;
- искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;
- разуме једноставно исказане честитке и одговори на њих;
- упути једноставне честитке;
- разуме и, примењујући једноставна језичка средства, наведе најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника;
- препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења;
- разуме једноставне описе бића, предмета и места;
- опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;
- разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;
- изрази основне потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима;
- разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих;
- тражи и пружи једноставна обавештења о положају у простору;
- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време;
- разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих;
- тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;
- разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;
- тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;

- разуме једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости;
- размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;
- опише радње и способности користећи једноставна језичка средства;
- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад, комбиновани

Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим словарицама,црта,чита,рецитује,драматизује,смишља приче,користи дечју штампу и непознате текстове,слуша,практично комуницира,усмено говори и описује шта види,саставља реченице,прави самостални речник,пише честитке,писма,пише по диктату.

Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Дидактичко-методичко остваривање програма енглеског језика у трећем разреду заснива се на комуникативно-хуманистичком приступу и развоју четири језичке вештине: слушање, говор, читање и писање. Акценат је на интерактивним методама, учењу кроз игру и стварању стимулативног окружења које подстиче природно усвајање језика без страха од грешке.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички

портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега.Предвиђена су 4 контролна задатка у току школске године.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Допунска настава

План и програм допунске наставе за трећи разред

Наставни предмет: **Енглески језик**

Разред: трећи

Циљ реализовања допунске наставе:

Циљ допунске наставе је да се ученицима који слабије напредује омогући додатна помоћ и подршка у реализовању наставних садржаја.Допунска настава се реализује и за ученике који су били одсутни са часова као и за оне који имају неке недоумице или потешкоће у савладавању неких садржаја као и пружање додатне помоћи ученицима који раде по ИОП-у а све у циљу да ученици према својим способностима остваре напредак у постигнућима.

- читање текстова предвиђених наставним планом

-Разумевање прочитаног текста

- писање кратких реченица

-допуњавање текста речима или деловима реченица

- писање кратких реченица користећи садашње време

-разумевање текста који чују и употреба тих израза и речи у разговору

-разговор на теме предвиђене планом и програмом

- додатна припрема за контролне задатке

Начин остваривања програма

Облици рада:

фронтални, индивидуални, рад у пару

Методе рада:

аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Ресурси:

Уџбеник, радна свеска, свеска,додатни материјал прилагођен ученицима,додатни веб сајтови за учење језика

Праћење напредовања и вредновање постигнућа:

- праћење и посматрање
- разговор
- формативна и сумативна евалуација
- радови ученика
- труд и залагање
- уредност, систематичност
- самоиницијативност
- редовност на часовима

Додатна настава

План и програм додатне наставе за трећи разред

Наставни предмет: **Енглески језик**

Разред: трећи

Циљ реализовања додатне наставе:

Додатна настава је намењена свим ученицима, а посебно онима који показују интересовање за одређене теме или научне области и дисциплине недовољно заступљене у образовном програму. На додатним часовима може да се излази и ван оквира и захтева предметног наставног програма. Додатна настава може да се организује за цело одељење и онда кад ученици изразе интересовање за неку актуелну тему. Додатна настава допушта најразноврсније приступе и многе њихове комбинације. Истраживачки, пројектни, проблемски, интердисциплинарни, мултидисциплинарни, интегрисани, тематски приступи могу у додатној настави да се реализују у пуној мери.

- читање додатних текстова
-комуникација о прочитаним текстовима на разне теме
- писање дужих реченица
-сложенија граматичка вежбања
-разумевање текста који чују и употреба тих израза и речи у разговору
- додатна припрема за контролне задатке

- израда пројеката,учествовање у приредбама
Начин остваривања програма

Облици рада:фронтални, индивидуални, рад у пару

Методе рада:аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Ресурси:

Уџбеник, радна свеска, свеска,додатни материјал прилагођен ученицима,додатни веб сајтови за учење језика

Праћење напредовања и вредновање постигнућа:

- праћење и посматрање
- разговор
- формативна и сумативна евалуација
- радови ученика
- труд и залагање
- уредност, систематичност
- самоиницијативност
- редовност на часовима

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**:Математика**
Разред: **трећи**
Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета: Циљ наставе и учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Кључни појмови: : бројеви прве хиљаде, разломак, децимални запис броја, круг, троугао, правоугаоник, квадрат, угао, паралелне праве, нормалне праве, појам површине, једначине и неједначине, мерење дужине, масе, времена и запремине течности.

Опште предметне компетенције: Комуникативна, за учење, за рад са подацима, за решавање проблема, естетичка, дигитална, за сарадњу, предузетничка, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.
Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција.
Специфичне предметне компетенције:
Комуникација: уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене.
Компетенција за учење
- Користи различите изворе информација и има критички однос према њима. Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања.
Сарадња

- Активно и конструктивно учествује у раду групе или пара, критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада.

Решавање проблема

- Препознаје проблем, рашчлањује проблемску ситуацију на делове и уочава везе између њих. Планира стратегију решавања проблема, решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем и ваншколским искуством.

Дигитална компетенција

- Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ-а и да га користи на одговарајући начин. Рад са подацима и информацијама - Користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их , повезујући их са претходним знањем из различитих области

Облици рада:

фронтални, групни, индивидуални, рад у пару

Методе рада:

Од текста до табеле, мапе ума, кооперативна, амбијентална, перцептивна, интерактивна ИКТ у настави.

Активности ученика:

Слушање, памћење, разговор, посматрање, анализирање, упоређивање, тражење информација, истраживање, препознавање, именовање, разликовање, читање, одговарање, писање, образлагање, замишљање, преписање, процењивање, употребљавање, сарађивање, играње

Активности наставника:

Припремање, организовање, посматрање, праћење, објашњавање, помагање, показивање, вођење, подстицање, предвиђање, проверавање, вредновање, саопштавање, иницирање, слушање, праћење, процењивање, идентификовање, поређење, одлучивање, разговор, читање, цртање.

Ресурси:

Ученици, наставници, дидактички материјали и средства, уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Даје се оријентациони предлог броја часова по темам. Пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима. Бројеви, 136; Геометрија 32; Мерење и мере 12. Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви – први део (бројеви до 1000, усмени поступци рачунања и римске цифре);
2. Геометрија – први део (праве и углови);
3. Бројеви – други део (писмени поступци рачунања, једначине и неједначине);
4. Геометрија – други део (геометријске фигуре);
5. Мерење и мере;
6. Бројеви – трећи део (разломци).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставих стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења. Достизањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава

остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћење и вредновање, оцењивање ученика треба обављати континуирано, уважавајући интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним развојним способностима. Праћење и вредновање вршиће се усмено, писмено и кроз истраживачке и практичне задатке.Оцењивање се врши бројчано. Потребно је да учитељ и у овој етапи наставног процеса делује подстицајно на ученика, користи интересантне начине рада, и диференциране задатке. Класичне провере знања, контролне вежбе и тестови биће реализоване према плану и распореду провера који се евидентирају у есДневнику. Поред мотивационог значаја, оцена је одраз квалитета остварености испуњености постављених стандарда.
Упутство за формативно и сумативно оцењивање:
- Редовно проверавати постигнућа ученика у свим фазама наставног процеса и давати препоруке за даље напредовање. Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика. - Вредновати постигнућа учника на крају одређене програмске целине, као и за класификационе периоде.
Писмено проверавање: - школски задаци - домаћи задаци - контролне вежбе - математички диктат.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима
-Додатним активностима омогућити да разумеју оно што уче, примене научено и образложе како су дошли до решења;
-Помоћи ученицима да повезују градиво са претходно ученим и ситуацијама из свакодневног живота

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Природа и друштво**
Разред:**Трећи**
Годишњи фонд часова:72

Циљ учења предмета:
Циљ наставе је да усвајањем знања, умења и вештина деца развијају своје сазнајне, физичке и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрастају као и шире друштвене заједнице. Упознавање природе и друштва развија код деце сазнајне способности, формира основне појмове и постепено гради основе за систем појмова из области природе, друштва и културе. Истовремено, стичу се знања, умења и вештине које им омогућавају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава и процеса, подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати постижу се уколико деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања - спознају свет око себе као природно и друштвено окружење.

Већина циљева и задатака овог предмета постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника путем следећих активности: посматрања, описивања, процењивања, груписања, праћења, бележења, практиковања, експериментисања, истраживања, сакупљања, стварања, играња, активности у оквиру мини-пројекта,... применом савремених наставних метода.

Опште предметне компетенције:

Комуникативна, за учење, за рад са подацима, за решавање проблема, естетичка , дигитална, за сарадњу, предузетничка, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.

Специфичне предметне компетенције:

Одговорно учешће у демократском друштву

- Има позитиван став према поштовању људских права и слобода, сарадња.
- Поштује друге као равноправне чланове групе
- Решавање проблема
- Самостално или консултује друге у решавању проблема
- Рад са подацима и информацијама
- Користи податке из различитих извора

Компентенција за учење

-Користи различите изворе информација и има критички однос према њима. Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује,открива и повезује нова знања. Користи могућности ваншколског учења, негује и развија лична интересовања.

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву

-Прилагођава се економским и друштвеним променама. Усмерен је на развој нових вештина које примењује у практичном раду,. Учествује у активности са другима у оквиру своје тимске улоге

Дигитална компентенција

-Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ-а и да га користи на одговарајући начин.

Облици рада:

-фронтални, групни, индивидуални, рад у пару

Методе рада:

- Од текста до табеле, мапе ума, кооперативна, амбијентална, перцептивна ,интерактивна ИКТ у настави

Активности ученика:

Слушање, памћење, разговор, посматрање, анализирање, упоређивање, тражење информација, истраживање, препознавање, именовање, разликовање, читање, одговарање, писање, образлагање, замишљање, груписање, процењивање, употребљавање, сарађивање, играње

Активности наставника:

Припремање, организовање, посматрање, праћење, објашњавање, помагање, показивање, вођење, подстицање, предвиђање, проверавање, вредновање, саопштавање, иницирање, слушање, праћење, процењивање, идентификовање, поређење, одлучивање, разговор, читање, цртање

Ресурси:

Ученици, наставници, дидактички материјали и средства, уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса, и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У трећем разреду на тему Крај у коме ученици живе проширује се, а завршиће се у четвртом разреду државом Србијом. Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из ученикoвог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева

отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду – крај у коме ученици живе. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл. Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима – учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници. Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима. Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета. Редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова је помоћ наставнику да их креира. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава. Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности.

Активности наставника је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје. Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости – анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма Природе и друштва. Важно је да се кад год је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи. Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Природу и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који

одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
- Редовно проверавати постигнућа ученика у свим фазама наставног процеса и давати препоруке за даље напредовање. Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика. - Вредновати постигнућа учника на крају одређене програмске целине, као и за класификационе периоде. Писмено проверавање: - школски задаци - домаћи задаци -контролне вежбе

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима
-додатним активностима омогућити да разумеју оно што уче, примене научено и образложе како су дошли до решења.
-помоћи ученицима да повезују градиво са претходно ученим и ситуацијама из свакодневног живота

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Физичко и здравствено васпитање**
Годишњи фонд часа: 108
Разред: **Трећи**

Циљеви учења предмета: циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада. Кључни појмови: скок увис, скок удаљ, тло, координација, кореографија, гимнастика, лопта, скокови, маказице, мачји скок, вијача, плесово, окрети,претклон, заклон, отклон, упор, наскок , сакскок, доскок, козлић, струњача

Опште предметне компетенције: Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује,открива и повезује нова знања; користимогућн ост ваншколског учења, негује и развија лична интересовања. Има позитиван и одговоран однос према учењу. Користи различите изворе информација и има критички однос према њима. Уважава саговорника реагујући оно што говори, а не на његову личност. Уме да саслуша саговорника до краја и без упадица. Одговоран однос према околини; Одговоран је према квалитету сопственог живота, што обухвата и однос према околини и однос према здрављу.

Специфичне предметне компетенције: Одговоран однос према здрављу; Бира стил живота и навике имајући у виду добре стране и ризике тог избора. Разуме да је стил живота ствар личног избора и преузима одговорност за свој избор. Сарадња; Естетичка компетенција: Препознаје естетичке елементе у различитим контекстима као што су: уметничко стваралаштво, културна баштина, језичка култура (свакодневни говор у приватном и јавном животу) Користи терминологију вежбања; Поштује правила понашања на вежбалиштима поштује мере безбедности током вежбања; Одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; Навија и бодри учеснике у игри на начин који никога не вређа; Прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; Уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама;

Облици рада: Фронтални, групни, индивидуални, рад у пару

Методе рада: Демонстративна, дијалошка, метода практичног вежбања, метода усменог излагања

Активности ученика: Ходају и трче на различите начине, раде вежбе обликовања, играју се дечијих игара, скаче у даљ, увис, прескаче вијачу, баца и хвата лопту на различите начине, пењу се на различите начине уз различите предсмете, клечи, чучи, скаче, изводи колут напред, назад, одскаче, наскаче, прескаче, диже и носи реквизите самостално и у групи, или пару, изводи основне гимнастичке елемнте, дружи се, навија, процењује, хода у пару са обилажењем различитих препрека, хода по греди, трчи у страну, у назад, у колони, изводи основне гимнастичарске елементе.

Активности наставника: Усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, анализира, мотивише, координира, развија кооперативност,планира , организује, посматра, демонстрира, похваљује, разговара.

Ресурси: Разни предмети, објекти непосредне стварности, палице, лопте,реквизити, клупа, греда, струњаче, разне справе, столице, кутије, школске торбе, књига, ластиш, ЦД, шведска клупа, канап, трака, картони са бројевима, мараме, шал, санке, грудве, вратило, козлић, сандук,обруч, касета, вијаче, лоптица, табла, листови хартије,штоперица.

Дидактичко - методичко остваривање програма: концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области: физичке способности, моторичке вештине, и физичке и здравствене културе. На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад; подстицање ученика на самостално вежбање; правилно држања тела. Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Физичка и здравствена култура реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад. Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): прикупљање информација из различитих извора: свакодневна посматрања, ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у физичком и здравственом васпитању који обухвата: вежбање у адекватној спортској опреми; активно учествује на часовима физичког и здравственог васпитања; вежбање и играње у слободно време. Приказ једног комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита. Постигнућа у моторичким вештинама. Индивидуални напредак ученика.

Сумативно оцењивање је оцењивање ученика на крају неке програмске целине, теме, као и на крају полугодишта. Критеријум оцењивања, активности и ангажовања ученика биће усклађен међу наставницима, а ученици ће о свим критеријумима претходно бити обавештени.

Начин прилагођавања рада ученицима: Прилагођавање начина, трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика и укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима. Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на такмичења, манифестације у организацији школе, општине или града, рад у тимовима. За ученике који имају извесне потешкоће у раду, осмислиће се активности за лакше остваривање задатака часа.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Ликовна култура**
Разред**:Трећи**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ учења предмета ликовна култура је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
Опште предметне компетенције: Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад и раду групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења. Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске, музичке...), али уочава и њихове заједничке принципе и сличности. Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања из различитих области или предмета. Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовна култура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.
Специфичне предметне компетенције: Ученик кроз предмет Ликовна култура развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост.
Облици рада: фронтални, индивидуални, групни, рад у пару, тимски рад.
Методе рада: аналитичко проматрање, метода ликовног сценарија, метода разговора, метода демонстрације, метода рада са текстом, метода усменог излагања, грађење.
Активности ученика: слика четком и бојом без употребе оловке, на различитим подлогама (папир, текстил, јаја, употребни предмети), прави колаже и деколаже од самолепљивог папира и нешкодљивих материјала, обликује фигуре од меких материјала (пластелин, беолин, глинамол...) на основу посматрања и маште, приказујући карактеристичне облике и детаље, обликује папир и тањи картон поступцима савијања и спајања, без употребе лепка, разликује реалан, приказани виртуелан простор, прави шаре и апстрактне композиције отискивањем предмета и материјала (на пример, згужвана фолија), прави наранџасту, зелену и љубичасту боју мешајући основне боје у произвољном односу, пореди исте идеје или мотиве приказане на различите начине, прикаже, материјалом и техником по избору, облике у покрету, бића и призоре које замишља и сцене из свакодневног живота, доради започете облике, случајно добијене шаре или мрље, прави радове намењене одређеном догађају или за продају, пореди своје и реакције вршњака на свакодневне визуелне поруке, испољава поштовање према свом и радовима других, користи визуелна обележја култура са других континената као подстицај за стваралачки рад, опише догађај културе коме је присуствовао.
Активности наставника: Развија способности ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја у природи, ствара услова да ученици на сваком часу користе технике и средства ликовно –визуелног изражавања, развијање ученичких способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности, стварање интересовања и потребе за посећивање изложби, галерија, музеја и чување културних добара, ликовно изражавање ученика у функцији развијања мишљења и визуелног ликовног естетског сензибилитета за медијуме, уз коришћење разних материјала за компоновање, покрет у композицији, орнаментику, простор, одабирање случајно добијених ликовних односа о личном избору, плакат и ликовне поруке као могућност споразумевања, увођење ученика у различите могућности комуникација, стварање услова за увођење свести о потреби чувања човекове природне и културне околине.
Ресурси: репродукције, модели, фотографије, филмови, слике, интернет странице, изложбе, презентације

Дидактичко - методичко остваривање програма: За остваривање програма планирано је 2 часа недељно тј. 72 часа годишње. Програм предмета ликовна култура усмерен је на изградњу компетенција које су ученицима неопходне за живот у савременом свету. Достизањем исхода ученик постепено развија компетенције. Улога наставника је да креира свој програм, при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке којиће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода. Предвиђено је да се већина исхода достиже постепено и континуирано током целе школскегодине, кроз разноврсне задатке и активности. Изузетак су они исходи који се достижу кроз периодичне активности, као што је одлазак у установу културе.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): Оцењивање из предмета ликовна култура обавља се полазећи од ученикових способности и степена умешности. Узима се у обзир индивидуално напредовање у односу на сопствена претходна постигнућа, могућности и ангажовање ученика. Оцењује се одговоран однос према раду, постављеним задацима, активно учествовање у настави, сарадња са другима, рад у групи, рад у тиму, учешће у пројектима, исказано интересовање и мотивација за учење и напредовање.

Начини прилагођавања рада ученицима: Ученици који показују таленат и посебно интересовање, знање и вештине биће усмеравани на конкурсе, такмичења, рад у тимовима. За ученике који имају извесне потешкоће у раду осмислиће се активности за лакше остваривање задатка часа.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Годишњи фонд часова:72
Разред: **Трећи**

Циљ наставе и учења музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, да се ученици оспособе да се музички изражавају, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Опште предметне компетенције:

Компетенција комуникација -Уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације. -Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин. -Користи на одговарајући и креативан начин језик и стил који је специфичан за различите дисциплине.

Компетенција одговорно учешће у демократском друштву -Негује своју националну културну баштину. -Промовише позитивне вредности друштва у разлишитим активностима (културно уметничке акције).

Компетенција сарадња

-Активно и конструктивно учествује у раду групе или пара. Компетенција дигитална компетенција -Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

Компетенција за учење

- Има позитиван и одговоран однос према учењу.
- Активно и конструктивно учествује у раду групе или пара.

Естетичка компетенција

-Препознаје естетичке елементе у различитим контекстима као што су: уметничко стваралаштво, национална и светска културна баштина. -Показује позитиван однос према сопственој и култури других заједница, упознаје и разуме њихове вредности. - Препознаје и развија сопствене стваралачке могућности.

Дигитална компетенција

-Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

-Специфичне предметне компетенције: ученик кроз предмет Музичка култура развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни.
Методе рада: дијалошка, демонстративна, кооперативна**,** аудитивна.
Активности ученика:
Слушање вредних дела уметничке и народне музике, памћење мелодије, разговор о утисцима, анализирање, певање песама по слуху, свирање, активно учествовање у певању, слушању музике, извођење дечје, народне и уметничке игре, свирање на дечјим музичким инструментима, усвајање основа музичке писмености.
Активности наставника:
Припрема, мотивише, чита, усмено излаже, показује, усмерава активности ученика, ствара ситуацију, дискутује , анализира, координира, развија кооперативност, подстиче ученике на активно слушање и певање музике, води разговор.
Ресурси:
Ученици, наставници, дидактички материјали и средства, уџбеник, радна свеска ,дигитални уџбеник, пројектор, компјутер, CD са музичким песмама, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Програм наставе и учења Музичке културе заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима.
По завршетку прве теме, ученик ће моћи да објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело. Знаће да разликује различите инструменте по боји звука и изражајним могућностима и издвоји основне музичке изражајне елементе. Умеће да препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу и повезује карактер дела са изражајним музичким елементима и инструментима.
По завршетку друге теме, ученик ће моћи да изговара бројалице у ритму, уз покрет, да пева по слуху песме различитог садржаја и расположења. Умеће да изводи уз покрет музичке и традиционалне игре и примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању. Моћи ће да свира по слуху ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма, да повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама.Умеће да објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења и учествује у школским приредбама и манифестацијама.
По завршетку треће теме, ученик ће моћи да осмисли покрете уз музику, да осмисли ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, да осмисли одговор на музичко питање, да осмисли једноставну мелодију на крајњи задати текст . Знаће да поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

Начин праћења постигнућа ученика (Формативно и сумативно оцењивање):
Формативано оцењивање : Редовно проверавати постигнућа ученика у свим фазама наставног процеса и давати препоруке за даље напредовање.
Сумативно оцењивање: Вредновати постигнућа учника на крају одређене програмске целине, као и за класификационе периоде.
Праћење и вредновање, оцењивање ученика треба обављати континуирано, уважавајући интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним развојним способностима. Оцењивање се врши бројчано. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом процењивања узимаће се у обзир индивидуално напредовање у односу на сопствена претходна постигнућа, могућности и ангажовање ученика у наставном процесу.
Активности наставника: наставник прво мора да упозна музичке способности сваког ученика, а затим да редовно прати напредовање ученика. Сагледава се опште ангажовање и рад ученика.

Потребно је да учитељ и у овој етапи наставног процеса делује подстицајно на ученика, користи интересантне начине рада, и диференциране задатке. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.
-посматрање ангажованости на часу, препознавање слушане музике, разговор са учеником, усмено испитивање
-посматрање ангажованости на часу, разговор са учеником, усмено испитивање, певање бројалица и песама по слуху, извођење одговарајуће пратње уз песму (руке, тело), свирање по слуху пратње уз бројалице и песме, певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима.
-прикупљање информација из различитих извора: свакодневна посматрања, активност на часу, степен ангажовања, уложен труд и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим музичким могућностима.

Начин прилагођавања рада ученика:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима
-додатним активностима омогућити да разумеју оно што уче, примене научено и образложе како су дошли до решења;
-подстицати ученике да повезују градиво са претходно ученим и са животом.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Дигитални свет**
Годишњи фонд часова: 36
Разред: **Трећи**

Циљ учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

Опште предметне компетенције су: дигитално друштво и комуникација, безбедно коришћење дигиталних технологија, рад са подацима и обрада текста, дигитално стваралаштво и решавање проблема.

Специфичне предметне компетенције за предмет Дигитални свет у 3. разреду основне школе усмерене су на развој дигиталне писмености-дигитално друштво, алгоритамског начина размишљања и безбедног понашања у онлајн окружењу.

Дигитално друштво: ученик развија вештине претраживања, обраде и етичког коришћења дигиталних садржаја. Претражује и обрађује податке: уме да пронађе жељене информације на интернету, користи дигиталне уџбенике, уређује текст и обрађује слике помоћу одговарајућих алата. Етичко коришћење: објашњава својим речима због чега је неопходно поштовати ауторска права и етички користити материјале пронађене на мрежи. Вештачка интелигенција: наводи примере „паметних“ дигиталних уређаја у свакодневном животу и препознаје ситуације када уређај „размишља“.
Алгоритамски начин размишљања: представља способност ученика да логички рашчлани сложен проблем на мање, разумљиве кораке како би дошао до решења. На овом узрасту, фокус није на

куцању компликованог кода, већ на развоју рачунарске логике кроз визуелне алате. Кључне компетенције су: препознавање и креирање алгоритама, рашчлањивање задатака. Ученик уме да разбије свакодневне активности на логичке кораке. Праћење упутстава: Способан је да тачно изврши низ дефинисаних наредби по тачном редоследу како би постигао циљ. Уочавање грешака: Препознаје када редослед корака није добар (логичка грешка) и уме да га исправи како би алгоритам радио. Рад у визуелном програмском окружењу као што је Scratch. Логичко закључивање и решавање проблема. Узрок и последица: Разуме да одређена акција (нпр. клик на дугме) изазива тачно дефинисану реакцију програма. Алтернативна решења: схвата да се до истог решења може доћи на више различитих начина и кроз различите комбинације корака.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја: заштита приватности, здравља и грађење позитивног дигиталног идентитета. Дигитални углед: разуме појам дигиталног угледа и зна како се он правилно изграђује (нпр. путем примереног коментарисања и објављивања садржаја). Заштита приватности и безбедност: зна које личне податке не сме делити на интернету и препознаје потенцијалне дигиталне опасности. Ергономија: примењује правила о правилном држању тела, осветљењу и ограничавању времена проведеног испред екрана ради очувања здравља.

Облици рада: индивидуални, групни, фронтални, рад у паровима-програмирање у пару.

Методе рада: демонстративно-практична метода, истраживачка метода, метода решавања проблема, илустративно-демонстративна метода, метода разговора.

Активности ученика: ученици креирају, уређују, управљају објектима, рашчлањују и решавају проблеме, исправљају грешке, дискутују, процењују, закључују. Ученици међусобно сарађују и тако развијају тимски дух и комуникацију.

Активности наставника: наставник демонстрира и уводи у рад, организује и води процес, објашњава, усмерава ученике, прати време рада ученика у појединим активностима, даје подршку и формативно их прати, оцењује. Развија свест о благовременом решавању проблема, подстиче на доношење закључака и решења.

Ресурси: уџбеници и приручници, едукативни филмови, сајтови, платформе за визуелно програмирање. Ресурси „без рачунара“, када немамо тренутно рачунар у учионици су радни листићи и коцкице, слагалице, друштвене игре.

Дидактичко-методичко остваривање програма: програм се реализује једним часом недељно, укупно 36 часова годишње.

Засновано је на принципу да се сви исходи остварују кроз практичне активности, релаксацију и сигурну експерименталну атмосферу. Програм је конципиран тако да наставник има улогу ментора који усмерава, а не предавача који износи чињенице.

Кључне дидактичко-методичке смернице су:

Интеграција три тематске целине (Дигитално друштво, Безбедност и Алгоритамски начин размишљања).

Припрема за практичан рад у дигиталном окружењу.

Учење кроз вођену игру и истраживање.

Организација амбијента и опреме.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање). Оцењивање је комбиновано, формативно и сумативно (бројчано), са нагласком на континуираном праћењу активности и практичног рада током целе школске године. Традиционални тестови знања и дефиниције се избегавају, а вреднује се примена вештина у реалном времену.

Формативно праћење је током целе године, када наставник континуирано бележи запажања о напретку у своју документацију: праћење практичног рада, процес решавања проблема, како раде-програмирају у пару, може се применити и самооцењивање и вршњачко оцењивање.

Сумативно праћење. У 3. разреду оцена из Дигиталног света је бројчана (од 1 до 5) и изводи се на основу јасно дефинисаних критеријума за све три наставне области. Оцена се формира на основу резултата практичних задатака и ангажовања ученика.

Начини прилагођавања рада ученицима: начин прилагођавања рада ученицима у предмету Дигитални свет за 3. разред заснива се на принципу диференциране наставе . С обзиром на то да се

деца веома разликују по степену предзнања и моторичким вештинама (нека деца кући већ користе рачунаре, док их нека први пут срећу у школи), прилагођавање је неопходно.
Прилагођавање материјала и окружења (мере индивидуализације и ИОП 1) подразумева визуелно, физичко и временско прилагођавање. То подразумева коришћење већих слова, интензивних боја, јачег осветљења. Продужавање времена за израду практичног задатка.
Прилагођавање метода рада кроз подршку вршњака. Спајање у току рада ученика са напреднијим нивоом знања са учеником коме је потребна помоћ.
Измена садржаја и исхода (ИОП 2). За ученике који имају сложеније сметње у развоју или учењу, исходи и садржаји се мењају и прилагођавају.
Напредни ниво – обогаћивање програма.

Изборни предмет

Назив наставног предмета**: Грађанско васпитање**
Разред: **Трећи**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Опште предметне компетенције: сазнање о себи и другима.

Специфичне предметне компетенције: ученик познаје своје особености и различитости у односу на друге. Разуме и прихвата међусобне разлике, разуме појам пријатељства, зна права која има као дете, разуме појмове: право, правда, неправда, насиље, разуме појам одговорности; схвата разлике према себи, другим људима, заједници, зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници. Ученик зна да препозна и разуме сопствена осећања и потребе, штити своје потребе на начин који не угрожава друге; комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење; сарађује са вршњацима; договара се у групи, конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима; самостално доноси одлуке и изводи закључке, учествује у доношењу одлука у групи, разреду, понаша се у складу са правилима и дужностима у одељењу и школи; реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге. Такође, ученик учествује у раду тима, поштујући договорена правила. Има свест о себи као појединцу/појединки и свест о припадности групи.

Облици рада: фронтални, индивидуални, групни облик рада, рад у пару, тимски рад, пројектна настава, егземпларна настава.

Методе рада: игровна метода, текстуална метода, илустративно-демонстративна метода и вербално-текстуална метода.

Активности ученика: посматра, црта, пише, описује, прича, извештава, процењује, групише, прати, истражује, игра и глуми.
Ученик у свом окружењу препознаје примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства. Понаша се на начин на који уважава своје и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама, препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима. Указује вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка. На основу тимског рада објашњава разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру. Ученик зна да наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце. Кроз егземпларни начин рада

зна да наведе и опише на које све начине његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници.
Активности наставника: припрема, мотивише, чита, усмено излаже, приказује, показује, демонстрира, усмерава активности ученика, подстиче ученике на увиђање и повезивање са садржајима и води разговор.
Наставник развија код ученика јасно артикулисање циља активности којих ће се придржавати сви ученици. Методом демонтрације реализује интерактивне радионице. На часовима грађанског васпитања кроз игровни контекст реализује искуствено учење. Уобличавање и поимање личних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи. Константно подстицање и одржавање интересовања и сазнајне мотивације ученика.
Ресурси: панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, интернет стране, књиге, часописи, адекватни дидактички материјали, презентације.

Дидактичко-методичко остваривање програма: за наставу грађанског васпитања предвиђен је један час недељно, односно 36 часова годишње. Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за Одговорно учешће у демократском друштву. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програ ма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати.

Начини прилагођавања рада ученицима: прилагођавање начина рада и наставног материјала, темпа рада и усмеравање пажње на појединости у раду. Укључивање ученика у заједничке активности и помоћ кроз процес индивидуализације рада. Додатним активностима омогућити да разумеју оно што уче, примене научено и образложе како су дошли до решења. Помоћи ученицама да повежу градиво са претходно ученим и ситуацијама из свакодневног живота.

Изборни предмет

Назив наставног предмета**: Верска настава**
Разред: **трећи**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса, јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције:
Развијање креационистичке и космолошке свести: Ученик изграђује хришћански поглед на свет кроз препознавање Бога као Творца који из љубави ствара свет и човека. Оспособљава се да разуме да постојање природе и свих живих бића није случајност, већ израз непрекидне Божије љубави и бриге према творевини.
Разумевање узвишене улоге човека у свету: Ученик развија свест о сопственом достојанству, али и одговорности, препознајући човека као кључну спону у остваривању заједнице између Бога

и света. Способан је да разуме да је човек створен да уноси склад, љубав и поредак у своје окружење.

Изградња еколошке свести кроз хришћанску призму: Кроз тему „Човек и природа", ученик развија одговоран, заштитнички и благодаран однос према природи. Оспособљава се да превазиђе себично искоришћавање околине и да природу посматра као дар који треба чувати, неговати и у лепоти предати будућим генерацијама.

Доживљавање Литургије као преображења стварности: Ученик развија духовну компетенцију препознавања Свете Литургије као места где се природа и целокупан свет преображавају и улазе у заједницу са Богом. На тај начин ученик учи да свакодневне ствари (хлеб, воду, плодове земље, али и свој труд) посматра као дарове који кроз заједницу добијају вечни смисао.

Специфичне предметне компетенције:

-Ученик поседује базна знања о стварању света, љубави Божијој и односу према природи: зна и описује библијски догађај стварања света и човека из Божије љубави, препознајући да свет има свој почетак и свог Творца, разуме да је човек круна стварања, створен по лику и подобију Божијем са посебним даровима (слобода, разум, љубав), схвата појам заједнице између Бога и света кроз човека, односно улогу човека као домаћина и чувара природе, објашњава како се у Светој Литургији природа преображава, тако што се плодови земље (хлеб и вино) приносе Богу на дар, препознаје хришћанске разлоге за очување животне средине, схватајући да је природа Божија творевина.

-Ученик примењује стечена сазнања кроз конкретна понашања према природи и заједници: практикује одговоран и еколошки свестан однос према природи у свакодневном животу (штедња воде, одлагање отпада, брига о биљкама и животињама), уме да изрази захвалност Богу за дарове природе и живота кроз кратке литургијске и личне молитвене изразе, преточи јеванђељске приче о Божијој љубави у креативне радове (израда паноа о стварању света, цртежи преображене природе, литерарни састави), сарађује са вршњацима у заједничким пројектима који промовишу заштиту природе, очување школског дворишта или уређење амбијента у којем борави.

-Ученик развија јеванђељске вредности и ставове инспирисане поштовањем творевине: изграђује дубоко поштовање према животу у свим његовим облицима, препознајући свет око себе као диван и смислен дар који нам је поверен на чување, развија унутрашњи мотив за несебично деловање, превазилазећи потрошачки и себичан однос према природи и стварима које поседује, осећа сигурност и оптимизам укорењен у сазнању да Бог непрестано воли и чува свет и човека, те да је Његова љубав јача од сваког несклада, прихвата одговорност за своје поступке у заједници, трудећи се да својим понашањем (према друговима, наставницима и природи) уноси мир, ред и хришћанску љубав.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце"), свеска, иконе, бојанке, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.
Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.
Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Секција: Уметничка секција

36 часова
Трећи разред
Годишњи фонд часова: 36

Циљеви секције: мотивисање ученика за креативан, стваралачки и практичан рад а у циљу прихватања нових сазнања, умења и вештина. На ликовној секцији ученици ће се оспособљавати да што боље одговоре на постављене задатке, предстојеће конкурсе и такмичења, разне свечаности, прошире и стекну нова знања о ликовним техникама и њиховим применама у практичним задацима. Развијање способности ученика за опажање облика, величина, боја, светла и положаја облика у природи; оспособљавање ученика за коришћење техника и средстава ликовно-визуелног изражавања; развијање способности за препознавање традиционалне, модерне и савремене уметности; развијање радних навика и подстицање одговорног односа према обавезама; социјализација кроз рад и дружење.
Опште предметне компетенције: ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад и раду групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења. Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања из различитих области или предмета.

Специфичне предметне компетенције: Ученик развија стваралачке способности, индивидуалну креативност и естетску осетљивост.
Облици рада: Фронтални, групни, индивидуални, комбиновани

Методе рада: Дијалошка, аналитичко посматрање, усмено излагање, илустративна, демонстративна, кооперативна, индивидуализована, решавање проблемске ситуације, истраживачка метода.

Активност ученика: Активно учествује, поставља питања, посматра, повезује, закључује, самостално израђује маштовита и оригинална ликовна решења, врши естетске процене радова, истражује и експериментише кроз различите ликовне медије и технике .

Активност наставника: Саопштава наставне садржаје, организује и усмерава процес учења, мотивише, помаже, упућује, процењује, открива даровите и стимулише их у раду. одговара на питања ;подстиче на стваралачко мишљење ;подстиче радове ученика ;буди машту и креативност .

Ресурси: различити природни и вештачки материјали; пластика, камен, дрво, маказе, папир, новине, тканина, видео материјали, литература (уџбеници за Ликовну културу).

Дидактичко - методичко остваривање програма: Реализација садржаја ће се остварити путем ликовне радионице коришћењем корисних идеја са интернет сајтова(крокотак, пинтерест, време игре, зврк...) израда тематских паноа изложбе дечијих радова(декорација ентеријера школе). На крају школске године ради се евалуација целог процеса, што помаже наставнику да планира и унапреди рад секције у наредном периоду.

Начини прилагођавања рада ученицима: Наставник подржава ученике када им је тешко покушава да их мотивише да изразе своје доживљаје, помаже им у избору адекватних натеријала, прибора и сугерише уколико је потребно како би њихов рад био што квалитетније и оригиналније урађен. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. На часу ученик треба да се осећа уважено, да се прихвати његов предлог, да је свако сходно својим афинитетима, укусу и различитостима добродошао у ликовни свет и на тај начин га чини још богатијим и лепшим.

Остали облици образовно – васпитног рада

Час одељењског стрешине

Годишњи фонд часова: 36 часова
Разред: **Трећи**

Циљ учења: коришћење различитих социјалних вештина у непосредном друштвеном окружењу, оспособљавање за самостално учење и проналажење информација, развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других, подстицање групног рада, разумевања и сарадње, развијање свести о потреби чувања и заштите природе.

Опште предметне компетенције: Сазнање о себи, о другима, о околини. Лична компетенција, социјална и комуникативна, грађанска и одговорно учешће, компетенција за очување здравља и безбедности.

Специфичне предметне компетенције: зна правила понашања, зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници, има свест о припадности групи, поштовању правила групе, разуме појам пријатељства, комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење, сарађује са вршњацима, договара се у групи, конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима, самостално доноси одлуке и изводи закључке,учествује у доношењу одлука у групи, разреду, понаша се у складу са правилима и дужностима у одељењу и школи, реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге, учествује у раду тима поштујући договорена правила.

Облици рада: индивидуални, групни, фронтални, рад у паровима, радионичарски.

Методе рада: дискусија, играње улога, разговор, „олуја идеја”, „тим билдинг”, илустративна, кооперативна, монолошко-дијалошка, демонстративна, писаних радова, рад на тексту.

Активности ученика: ученик усваја донета правила понашања и свхата важност њихових поштовања, развија свест о припадности групи, поштовању правила групе, развија социјалне

вештине на тренутном узрасном ниво, самосвесно одређује своје место у групи, правилно и ефикасно функционише у групи, успешно решава проблеме и несугласице, развија принцип праведноти, разуме значај међусобног уважавања, успоставља правила понашања (индивидуална и у групи), успоставља правила понашања на јавним местима и манифестацијама, коректно се понаша у односу на другове у групи, развија свест о одговорном понашању, развија толерантност, успешно превазилази проблеме.

Активности наставника: упознаје ученике са школским календаром и распоредом часова, општом организацијом и структуром школе (просторни услови, постојеће службе, секције, уџбеници, прибор, повластице, члановима Тима за превенцију насиља, злостављања и занемаривања ученика), организује избор председника и других органа одељењске заједнице, подстиче на критичко мишљење, подстиче ученике на размишљања о себи и својој околини, развија еколошку свест и позитиван став о здрављу, развија свест о благовременом решавању проблема, подстиче на доношење закључака и решења.
Ресурси: текстови, припремљени материјал, рачунар, интернет, филмови, материјал за цртање и писање, друштвене игре...

Дидактичко-методичко остваривање програма: програм се реализује једним часом недељно, укупно 36 часова годишње
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Начини прилагођавања рада ученицима: наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. На часу ученик треба да се осећа уважено, да се прихвати његов предлог, да је свако добродошао у својој различитости уз поштовање другачијег мишљења и погледа на свет.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): праћење постигнућа ученика на часовима одељењског старешине (ЧОС) је специфично, јер се на овом предмету ученици не оцењују класичним бројчаним оценама. Уместо знања, на ЧОС-у се прати развој ставова, вредности, понашања и социјалних вештина. Како би то праћење било објективно и корисно, одељењски старешина може да користи комбинацију формативаних, дескриптивних и самооцењивачких метода.

Начини прилагођавања рада ученицима: наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. На часу ученик треба да се осећа уважено, да се прихвати његов предлог, да је свако добродошао у својој различитости уз поштовање другачијег мишљења и погледа на свет.

Допунска настава математика

Трећи разред

Циљ реализовања допунске наставе: циљ допунске наставе из математике јесте да ученик напредује ка остваривању одговарајућих исхода, стекне или употпуни базичну математичку писменост, овлада вештинама потребним за даље школовање и усвоји или употпуни основна математичка знања која су потребна за схватање појава у животу и друштву.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару.
Методе рада: демонстративна, графичка, дијалошка и монолошка метода.
Ресурси: Уџбеник, Радна свеска, математичке игрице, картице, жетони.
Исходи: ученик ће бити у стању да:

– Уочава и црта раван, полуправу, праву, дуж и одреди односе међу њима, круг, угао, правоугаоник и квадрат;
– Црта праве (паралелне и нормалне) и дуж;
– Израчунава обим квадрата и правоугаоника;
– Уочава и црта троуглове;
– Израчунава обим троугла;
– Упознаје и записује бројеве до 1000 (стотине, стотине и десетице), решава простије текстуалне задатке;
– Математички се изражава (математички записује текстуалне задатке, једначине и неједначине и решава их);
– Упознаје, разликује и решава задатке са разломцима 1/5, 1/10, 1/100, 1/1000, 1/3, 1/6, 1/9 и 1/7;
– Упоређује мере; мери дужи, масу, време (година и век), мери запремину течности (литар, децилитар, центилитар, милилитар и хектолитар);
– Примењује стечена знања о мерама и јединицама мере.
Праћење вредновања и постигнућа ученика: идентификација ученика за допунску наставу реализује се у септембру месецу и током године на основу резултата са иницијалног теста и запажања наставника током године. У допунски рад током године могу да се укључе и ученици који из различитих разлога нису успели да савладају делове градова. Током допунске наставе нема оцењивања ученика већ се само прате њихова постигнућа/напредак.

Допунска настава српски језик

Циљ реализовања допунске наставе: циљ допунске наставе српског језика је оспособљавање ученика да правилно користи српски језик у говору и писању тако што ће овладати основним правописним и граматичким правилима српског језика; да чита и тумачи књижевна дела кроз основне теме, мотиве, анализу ликова, облике приповедања и стилска изражајна средства; да негује љубав према српском језику и књижевности који су важни чиниоци за изградњу националне културе и идентитета.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару.
Методе рада: дијалошка, монолошка, текстовна.
Ресурси: Читанка, Граматика, ПП презентације.
Исходи: ученик ће бити у стању да:
– Уочава и препознаје реченице по значењу и облику, врсте речи;
– Уочава главне делове реченице (субјекат и предикат);
– Закључује да речи у реченици имају различиту функцију и означавају место, време и начин вршења радње;
– Дели именице на властите и заједничке и уочава род и број именица;
– Уочава глаголе;
– Усваја знања о роду и броју придева и врши њихову поделу на описне и градивне;
– Пише по правописним правилима; влада техником писања и читања латиничног и ћириличног писма;
– Користи различите облике усменог и писменог изражавања (препричавање, причање, описивање);
– Разликује основне делове текста (наслов, пасус, име аутора, садржај) и чита текст поштујући интонацију реченице/стиха;
– Разликује књижевне врсте;
– Одреди главни догађај, време и место дешавања у прочитаном тексту, одреди редослед догађаја, уочи главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине;
– Наведе једноставне примере поређења из текстова и свакодневног живота.
Праћење вредновања и постигнућа ученика: идентификација ученика за допунску наставу реализује се у септембру месецу и током године на основу резултата са иницијалног теста и запажања наставника током године. У допунски рад током године могу да се укључе и ученици

који из различитих разлога нису успели да савладају делове градива. Током допунске наставе нема оцењивања ученика већ се само прате њихова постигнућа/напредак.

Додатна настава српски језик

Годишњи фонд часова:18 часова

Трећи разред

Додатна настава се организује за ученике који показују посебна интересовања и испољавају изразите способности за наставни предмет српски језик који, на тај начин могу садржајније да савладају (него што је предвиђено редовним наставним програмом) и да своје испољене способности брже и адекватније развију.

Циљ реализовања додатне наставе:

- омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из предмета српски језик у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима;
- подстицање ученика на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења - оспособљавање за даље самообразовање,
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика ;
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару.

Методе рада: игровне активности, дијалошка, монолошка, текстовна, НТЦ систем учења, демонстративно-илустративна, истраживачка,практичног рада, индивидуализована

Наставне теме:

-Књижевност
-Језик (граматика, правопис, ортоепија)
-Језичка култура

Садржај програма:

Књижевност:
-изражајно читање текстова (рад на тексту, уочавање и тумачење садржајних целина у тексту, ликова, порука...)
-рецитовање
-драматизација
Језик (граматика, правопис, ортоепија):
-врсте реченица
-реченице и делови реченице
-писање по диктату
-аутодиктат
-врсте речи
Језичка култура:
-језичка игра (вештина комуникације)
-анализа књижевног лика
-стваралачки рад (писање песама)
- стваралачки рад (писање састава 2 часа)
-вођење читалачког дневника

Садржаји додатног рада полазе од редовног плана и програма, али се, сходно интересовањима и потребама ученика, проширују, продубљују и допуњују новим садржајима и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада. Самим тим, садржаји додатног рада су индивидуализовани, како у односу на ученика, тако и у односу на наставника. Планови за додатну наставу се предају у Годишњим плановима рада наставника због различитих индивидуалних потреба ученика и промене наставних планова.

Праћење вредновања и постигнућа ученика: Посматрање, разговори, белешке, усмене и писане вежбе, продукти ученичке креативности, остварени резултати на такмичењу, посматрање задовољства ученика на часу.

Додатна настава ће се остварити за ученике који постижу изузетне резултате или показују интересовање за продубљивање знања из предмета српски језик.

Додатна настава -математика

Годишњи фонд часова-18 часова

Трећи разреда

Циљ реализовања додатне наставе: циљ додатне наставе је развијање логичког мишљења, поступка решавања проблемских задатака. Развијање способности уочавања битног у задатку, развијање тачности и прецизности при раду, оспособљавање ученика за самостално решавање проблема.

Облици рада: индивидуални, рад у пару, фронтални, групни.

Методе рада: дијалошка, вербално- текстуална, илустративно- демонстративна, решавање проблема, истраживачки рад.

Ресурси: панои, шеме, слике, фотографије, прибор за цртање и бојење, интернет стране, књиге и часописи, адекватни дидактички материјали.

Исходи:

Бројеви: одреди месну вредност цифре; изврши четири основне рачунске операције у скупу N0; састави израз, израчуна вредност бројевног израза и примени својства рачунских операција; реши сложеније једначине и неједначине и провери тачност решења; реши проблемски задатак користећи бројевни израз, једначину или неједначину; савлада текстуалне и проблемске задатке; решава текстуалне задатке са разломцима; савлада решавање магичних квадрата, бројевних ребуса.

Геометрија: црта мреже и прави моделе квадра и коцке; препозна сликовну представу изгледа тела посматраног са различитих страна; израчуна површину квадрата и правоугаоника; израчуна површину и запремину квадра и коцке; решава проблемске задатке са обимом и површином квадрата и правоугаоника; решава проблемске задатке са површином и запремином коцке и квадра.

Мерење и мере: прочита, упореди и претвори јединице за мерење површине и запремине; израчуна површину реши проблемске задатке у контексту мерења.

Начин остваривања програма:

- увођење ученике у проблемску ситуацију и истицање важност поступка
- давање смернице ка решењу
- оспособљава за решавање сложених задатака
- указивање на уочавање односа и законитости
- подстцање на размишљање јер оно води у одабир једног решења
- обезбеђивање стицања знања на вишем нивоу
- осмишљавање и уводи ученика у проблемску ситуацију
- прављење различитих модела
- упућивање на примену стечених знања и коришћење у даљем раду
- навикавање на израду скице као првог корака ка решењу
- упућивање на заједничко проналажење решења
- упућивање на повезивање

- указивање и упућивање на површину код сложених фигура
- настојање да знања буду применљива

Праћење напредовања и вредновање постигнућа (формативно оцењивање и сумативно оцењивање): идентификација ситуација у којима ће ученици стећи и показати понашање у складу са прописаним исходима.

Инструменти за проверавање остварености прописаних исхода (разговор, посматрање, десетоминутне провере знања).

Четврти разред

Обавезни наставни предмет
Назив наставног предмета: **Српски језик**
Разред: четврти
Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета:

Циљ учења српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Опште предметне компетенције:

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Основни ниво

Говори јасно поштујући књижевнојезичку норму.
Пажљиво и с уважавањем слуша саговорника.
Саставља говорени или писани текст једноставне структуре.
Користи оба писма, дајући предност ћирилици.
Разговетно и течно чита.
У различите сврхе чита и тумачи краће једноставније књижевне и неуметничке текстове.
Образлаже свој доживљај књижевног текста.
Проналази и вреднује основне информације у неуметничком тексту.
Разликује књижевни од народног језика.
Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву.
Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и врстама реченица.
Правилно употребљава речи из свакодневне комуникације, уџбеника и лектире.
Зна ауторе књижевних дела из обавезног школског програма.
Разликује усмену од ауторске књижевности.
Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног текста из обавезне школске лектире, наводећи примере.
Тумачи тематске слојеве књижевног дела и свој доживљај уметничког дела.
Средњи ниво

Усмено јасно формулише своје мишљење.

Стваралачки саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе дужег једноставнијег књижевног и неуметничког текста.

У различите сврхе чита, тумачи и критички промишља књижевне и неуметничке текстове. Износи јасан став о тексту који чита.

Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа.

Разликује гласове, облике и врсте речи и реченица српског језика и уме да примени одређена граматичка правила у говору и писању.

Правилно употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања.

Књижевна дела из обавезног школског програма локализује у основне књижевне контексте. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине.

Користи основне књижевне термине у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Анализира издвојен проблем у књижевном делу и уме да аргументује своје мишљење и ставове на основу примарног текста.

Примењује стратегије читања примерене типичним жанровима.

Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу.

Напредни ниво

У званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из језика, књижевности и културе.

Саставља једноставнији говорени и писани аргументативни текст.

У писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе користи препоручену литературу.

Чита и критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености.

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина.

Уочава гласовне промене у речима.

Одређује подврсте речи и начине грађења речи.

Анализира основне моделе реченица. Користи језик као низ могућности које му служе у изражавању.

Критички чита, тумачи и вреднује књижевна дела средње сложености из обавезног и изборног школског програма.

Самостално уочава проблеме у књижевном делу.

Користи више гледишта у тумачењу књижевног текста.

Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове.

Анализира и пореди њихове истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике.

Користи препоручену секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком.

Специфичне предметне компетенције:

Специфична предметна компетенција**: Језик**

Основни ниво

Разуме шта је језик, поштује свој језик и поштује друге језике.

Разликује појмове књижевног и народног језика.

Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву.

Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и реченицама.

Разуме значење речи из уџбеника, лектире и свакодневне комуникације и уме правилно да их употреби у одговарајућем облику и контексту.

Говори јасно и саговорника слуша пажљиво, уз уважавање.

Саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште.

Користи оба писма, дајући предност ћирилици.

Влада основним жанровима писане комуникације потребним за учешће у друштвеном животу.

Примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа.

Средњи ниво

Разликује основне језичке групе у Европи и одређује место српског језика у породици словенских језика.

Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа.

У говору и писању примењује одређена граматичка правила у вези са гласовима, облицима и врстама речи и са реченицама српског језика.

Употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања.

Примењује правописна правила у сложенијим примерима и уме да се служи речницима, приручницима и енциклопедијама.

Јасно формулише своје мишљење.

Саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе једноставнијег књижевног и неуметничког текста.

Напредни ниво

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина.

Има шира знања о гласовима, врстама, подврстама и облицима речи и реченица српског језика и зна да примени та знања у говору и писању.

Има богат речник и доживљава језик као низ могућности које му служе у изражавању. Говори о одабраним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом, примењујући основне говорничке вештине.

Саставља једноставнији аргументативни текст.

Користи препоручену литературу у писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе, имајући на уму читалачку публику.

Доследно примењује правописну норму из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом.

Специфична предметна компетенција:

Књижевност

Основни ниво

Разговетно и течно чита.

У различите сврхе чита, разуме и парафразира краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма.

Уме укратко да опише свој доживљај књижевног дела и издвоји тражене информације у неуметничком тексту.

Познаје ауторе књижевних дела предвиђених програмом.

Прави разлику између усмене и ауторске књижевности.

Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног дела из обавезне школске лектире.

Анализира издвојен проблем у краћем једноставнијем књижевном тексту.

Своје утиске и закључке илуструје основним примерима из књижевног и неуметничког текста.

Средњи ниво

Тумачи и критички промишља дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма.

Истраживачки тумачи кључне чиниоце структуре књижевног дела, као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине.

Познаје основне књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела. Самостално анализира издвојен проблем у књижевном тексту и уме да аргументује своје мишљење.

Познаје основне стратегије читања и уме да их примени у типичним читалачким ситуацијама.

Заузима јасан став према тексту који чита.

Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу.

Испољава читалачку радозналост (нпр. радо посећујебиблиотеке) и схвата значај читања за развој сопствене опште културе и знања.

Напредни ниво

Доживљајно, истраживачки и критички чита, тумачи и вреднује књижевне и неуметничке текстове средње сложености из школског програма.

Самосталноуочава и анализира проблеме у таквим књижевним текстовима.

Користи вишегледишта у тумачењу књижевног дела.

Пореди истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике анализираног књижевног дела са другим делима. Аргументованоизноси свој суд о тексту.

Користи препоручену основну и секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком.

Има развијену читалачку културу; чита ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда, способности аргументације и исказивања мишљења и ставова.

Уме да препоручи књижевно дело и да образложи свој избор.

Исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа.

Облици рада:
фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада:
монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно–илустративна, истраживачка, метода практичног рада, игровне активности; „НТЦ систем учења“ –

развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација); паралелне асоцијације; загонетна питања; примена знања.

Активности ученика:
-посматрају, уочавају, описују, распоређују, пишу, читају, доживљавају, истражују, откривају, анализирају, упоређују, закључују, интерпретирају;
- користе говорну ситуацију за усвајање и примену усвојених знања;
-вежбају, обнављају, класификују и систематизују усвојена знања;
-постављају питања, одговарају, аргументују, објашњавају, критикују;
-повезују и стварају нова дела (пишу, илиструју, глуме);
-воде дневник о прочитаним књигама;
-формирају личну библиотеку.

Активности наставника:

- планира, одабира, осмишљава и припрема одговарајуће текстове и задатке за рад ученика;
-објашњава, демонстрира, упућује, води ученике у процесу учења, откривања, разумевања појава, односа и веза;
-ствара проблемске ситуације ради мотивације ученика;
-постиче, прати и коригује рад ученика;
-утврђује, обнавља и систематизује знања ученика;
- бележи резултате рада и води разговор са ученицима о резултатима и могућностима превазилажења слабости;
-вреднује и самовреднује рад.

Ресурси:
У настави се користе најсавременија наставна средства (CD, DVD, интернет и PPT презентације), користи се рачунар, пројектор, радне свеске са тестовима, Читанка 4, Граматика 4, Радна свеска 4, домаћи задаци ученика, вежбанке за писмене задатке, табла, наставни листићи, часописи, енциклопедије, Читанка 4, Граматика 4. Радна свеска 4, домаћи задаци ученика, вежбанке за писмене задатке, ЦД–плејер, илустрације, школска библиотека, Народна библиотека, Библиотека „Петар Кочић“, дечије одељење „Растко“ на Врачару.

Дидактичко–методичко остваривање програма:
Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у четвртом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 80 часова, Језик – 50 часова и Језичка култура – 50 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Допунски избор лектире који омогућава учитељима да са наведеног списка или по сопственом избору бирају три дела која ће на часовима обрађивати. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Повећан број дела у допунском избору лектире указује и на могућност обраде појединих предложених садржаја на часовима додатне наставе.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе.

Књижевност

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. У разговору са ученицима треба неговати способност ученика да опишу доживљај прочитаних књижевних дела, изнесу мишљење о њима, да разумеју најразличитије особине и поступке ликова и донесу суд о њиховим поступцима и особинама, као и о различитим догађајима у тексту. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Посебно је важно што књижевност код ученика развија емпатију, тиме што се ученици уживљавају у естетски свет дела и емотивно га проживљавају. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
– чита са разумевањем различите врсте текстова;
– укратко образложи свој утисак и мишљење поштујући и другачије ставове;
– разликује књижевне врсте: шаљиву народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст;
– одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту;
– именује позитивне и негативне особине ликова;
– уочи и издвоји основне елементе лирске песме (стих, строфа, рима и ритам);
– тумачи идеје књижевног дела;
– препозна ситуације кршења/остваривања права детета и стереотипе у књижевним делима; – уочи персонификацију и разуме њену улогу у књижевном делу;
– разликује описивање, приповедање (у 1. и 3. лицу) и дијалог у књижевном делу;
– преприча текст из различитих улога/перспектива;
– уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шаљив);
– уочи супротстављеност лица у драмском тексту;
– усвоји позитивне људске вредности на основу прочитаних књижевних дела.

Садржаји рада

Школска лектира
Поезија
Шаљива народна песма Женидба врапца Подунавца
Војислав Илић: Јесен/Владислав Петковић Дис: Зима
Момчило Мошо Одаловић: Молитва за маму
Мирослав Антић: Космонаутска песма
Бранко Миљковић: Песма о цвету
Добрица Ерић: Завичај/Отаџбина је наша очевина
Момчило Мошо Одаловић: Птице косовчице
Мошо Одаловић: Птице косовчице

Мирослав Антић: Прва љубав/Најљубавнија
песма/Алексије Марјановић: Љубав
Бранко Ћопић: Месец и његова бака/Десанка Максимовић: Пауково дело
Бранислав Црнчевић: Кад би мени дали један дан
Владимир Андрић: Дај ми крила један круг
Народна песма Милош у Латинима
Народна песма Јетрвица адамско колено
Проза
Народна прича о животињама: Међед, свиња и лисица
Народна приповетка: Најбоље задужбине
Народна приповетка: Ветар и сунце
Народна бајка: Пепељуга
Бранислав Нушић: Прва љубав (одломак из Аутобиографије)
Бранислав Црнчевић: Босоноги и небо
Гроздана Олујић: Стакларева љубав
Светлана Велмар Јанковић: Стефаново дрво
Лав Николајевич Толстој: Врабац и ласте/Два мраза
Драган Алексић: Позориште на небу
Весна Алексић: Детективско срце
Ханс Кристијан Андерсен: Ружно Паче – читање у наставцима
Драмски текстови
Гвидо Тартаља: Подела улога
Љиљана Крстић: Кад пролеће дође
Дејан Алексић: Слава
Популарни и информативни
текстови
Избор из књига, енциклопедија и часописа
за децу:
- о нашим знаменитим књижевницама,
сликаркама и научницама;
-о природним лепотама и културним
знаменитостима Србије;
-о занимљивим пределима, народима,
обичајима у свету
-бонтон.

Домаћа лектира

Милован Данојлић: Избор из поезије за децу
Драган Лукић: Избор из поезије за децу
Јасминка Петровић: О дугмету и срећи
Рене Гијо: Бела Грива
Ерик Најт: Леси се враћа кући
Александар Поповић: Пепељуга

Допунски избор (са наведеног списка или по сопственом избору бирају се три дела)
1. Избор драмских текстова за децу
2. Бранко В. Радичевић: Песме о мајци
3. Светлана Велмар Јанковић: Књига за Марка/Очаране наочаре
4. Горан Петровић: Разлике
5. Едмондо де Амичис: Срце

6. Јохана Шпири: Хајди
7. Михаел Енде: Бескрајна прича (одломак)
8. Астрид Линдгрен: Пипи Дуга Чарапа
9. Златко Васић: Чаробно путовање
10. Урош Петровић: Мартинина велика загонетна авантура
11. Гордана Тимотијевић: Сличице/Владимир из чудне приче
12. Угљеша Шајтинац: Чарна и Несвет
13. Момо Капор: Сања
14. Весна Алексић: Брљиво срце

Књижевни појмови:
• шаљива народна песма,
• прича о животињама,
• особине народне епске песме,
• приповетка,
• роман за децу,
• персонификација,
• опис природе и ликова,
• приповедање у 1. и 3. лицу,
• сукоб драмских лица.

Провере знања из књижевности

Језик (Граматика, правопис и ортоепија)
У настави језика ученици овладавају граматичким и правописним правилима стандардног српског језика која ће примењивати у писаној и говорној комуникацији.
Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице и краћих текстова.
Исходи
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
П-овеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима;
- разликује речи које мењају облик (именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи) и уочи оне које су увек у истом облику;
-одреди основне реченичне чланове;
-разликује врсту речи од службе речи у реченици;
-поштује и примени основна правописна правила;
-правилно пише сва три модела управног говора.

Садржаји рада
Речи које у писању и говору мењају облик; речи које не мењају облик (без именовања врста непроменљивих речи).
Реченица и реченични чланови (субјекат, предикат, објекат, прилошке одредбе).
Појам субјекта; различите врсте речи (именице и личне заменице) у функцији субјекта; изостављени субјекат.
Појам предиката (глаголски предикат).
Појам објекта (именице у функцији објекта).
Прилошке одредбе за време, место и начин.
Речи и групе речи у функцији субјекта, објекта и прилошких одредаба; придев уз именицу у служби атрибута у оквиру групе речи која има службу субјекта или објекта.

Управни говор (трећи модел).
Велико слово: имена становника држава и насеља; називи улица и тргова; имена из уметничких дела – примери из обрађених дела (нпр. Ружно Паче...); устаљена и посебно наденута имена животиња; називи институција, предузећа и установа, манифестација; устаљена имена историјских догађаја и личности (усклађено са предметом Природа и друштво).
Речца ли; скраћени упитни облик је ли (је л') према узрочном везнику јер.
Предлог са уз заменице (нпр. са мном, с њом и сл.).Писање вишечланих бројева.

Језичка култура
Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, односно на развијање, богаћење и унапређивање њихове језичке способности. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање.

Исходи
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- чита текст поштујући интонацију реченице/стиха;
- изражајно рецитује песму и чита прозни текст;
-изводи драмске текстове;
- употреби основне облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање и описивање;
- употреби речи истог облика, а различитог значења, као и речи истог значења, а различитог облика;
- препозна значење речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији;
-напише разгледницу, честитку, приватно писмо;
-прилагоди језички израз комуникативној ситуацији – формалној и неформалној;
- правилно структурира текст;
-учествује у предлагању садржаја и начина рада.

Садржаји рада
Основни облици усменог и писменог изражавања: препричавање текста у целини и по деловима (по датом плану); причање у дијалошкој форми (уношење дијалога, управног говора у структуру казивања); описивање односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл.
Речи истог облика, а различитог значења; речи истог значења, а различитог облика (на примерима књижевних текстова); устаљени језички изрази.
Разгледница, честитка, писмо.
Књижевни и други текстови (линеарни и нелинеарни) у функцији унапређивања језичке културе.
Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл.
Правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица Ви из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца ли, предлог са, вишечлани бројеви).
Језичке вежбе: допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене речи; асоцијације.
Лексичко-семантичке вежбе: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју.
Два школска писмена задатка – један у првом и један у другом полугодишту.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под

којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.
Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима - на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика.
Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака.
Начини праћења постигнућа ученика могу бити:
посматрање, разговори, белешке, тестирање, усмене, писане вежбе, писмени задаци, продукти ученичке креативности, домаћи задаци, остварени резултати на такмичењу (усмерено и опште) задовољство ученика на часу;

Начин прилагођавања рада ученицима (индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога):

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога.
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације.
На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.
Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.
Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.
Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Допунска настава

План и програм допунске наставе из српског језика за четврти разред

За ученике који у редовној настави теже савладавају делове програма, организује се **допунска настава**. Наставник треба благовремено да уочи све недостатке у знању ученика и предузме мере допунског објашњавања, кориговања грешака и увежбавања како би сви ученици постигли задовољавајући успех и остварили програмом дефинисане резултате учења. Допунска настава из

Српског језика са годишњим фондом од 18 часова (Језик 10 часова, језичка култура 4 часа и књижевност 4 часа), реализује се за ученике који су из објективних разлога одсуствовали из школе или имају различите потешкоће у савладавању наставног програма српског језика. Уколико ученици похађају допунску наставу услед објективног одсуства (болест, дуже одсуствовање из школе...) оперативни задаци допунске наставе су идентични задацима српског језика. Допунска настава се у том случају изводи по потреби. Уколико су у питању различите потешкоће у савладавању наставног програма (слабије интелектуалне способности, специфичне тешкоће учења итд.) акценат се ставља на следеће оперативне задатке.

Оперативни задаци:

- основно описмењавање ученика;

-поступно и систематично упознавање граматике и правописних правила српског језика;

-оспособљавање ученика за успешно служење књижевним језиком;

-развијање смисла и способности за правилно,течно усмено и писмено изражавање;

-увежбавање и усавршавање гласног читања;

-оспособљавање ученика за самостално читање, доживљавање и тумачење књижевноуметничког дела.

Наставна област: Језик

Циљ и задаци

-Усвајање знања о реченици, деловима реченице и врстама реченица по облику и значењу;

- Овладавање терминима; њихово уочавање у реченици и примена у правилном склапању реченица (именице, глаголи, придеви, бројеви, заменице);

- Управни и неуправни говор (уочавање и записивање);

-Усвајање правописних правила.

Садржаји рада

Управни говор

Врсте реченица – по значењу

Врсте реченица – по облику

Главни делови реченице

Писање по диктату латиницом

Писање по диктату- употреба великог слова

Проширивање реченица

Врста речи и служба речи

Књижевност

Циљ и задаци

-Увежбавања и усавршавања гласног читања и читања у себи;

-Оспособљавање за самостално читање и разумевање прочитаног;

-Одређивање главних догађаја и ликова, време и место вршења радње у књижевноуметничком тексту;

Садржаји рада

Изражајно читање

Рад на тексту (догађаји, ликови, место, време вршења радње, поруке...)

Читање и усмено препричавање

Језичка култура

-Развијање способности за правилно усмено и писмено изражавање;

-Оспособљавање за успешно служење књижевним језиком, смисленим реченицама у различитим животним ситуацијама.

Садржаји рада

Језичка игра (учествовање у разговору)

Одговарање и постављање питања (усмено и писано)

Писање краћих састава (описивање замишљених и доживљених ситуација)

Напомена: Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

Облик рада: индивидуализована настава

Методе рада: монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно- илустративна, истраживачка, метода практичног рада, учење кроз игру; „НТЦ систем учења“ – развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација);

Ресурси: табла, свеске, дидактички материјал, модели геометријских тела, прибор за цртање, лењир, шестар, наставни листићи, рачунар и бим пројектор, ЦД–плејер, слике, илустрације.

Праћење и оцењивање ученика на допунској настави српског језика има искључиво формативни карактер и усмерено је на подстицање индивидуалног напретка и мотивације.

Наставник вреднује и прати ученика кроз: посматрање; разговоре; белешке; усмене и писане вежбе; продукте ученичке креативности; посматрање (усмерено и опште) задовољства ученика на часу.

Додатна настава

План и програм додатне наставе из српског језика

Додатна настава из српског језика у четвртом разреду основне школе намењена је ученицима са израженим интересовањима за, правопис, књижевност, граматику и језичку културу српског језика, ученицима који лако савладавају редовно градиво и желе веће изазове, као и полазницима који се припремају за различита такмичења. Програм додатне наставе реализује се са укупним фондом од 18 часова годишње.

Предложени редослед реализације тема и број часова

1. Језик (7 часова)

2. Књижевност (5 часова)

3. Језичка култура (6 часова)

Циљ, задаци и садржаји рада

Област **Језик**

-Практична примена правописних правила;

-Служење правописним речником;

-Проширивање знања о реченици, делововима реченице и врстама реченица по облику и значењу;

-Овладавање терминима; њихово уочавање у реченици и примена у правилном склапању реченица (именице, глаголи, придеви, бројеви, заменице);

-Управни и неуправни говор (уочавање и записивање).

Садржаји рада

Врсте реченица

Реченице и делови реченице

Писање по диктату

Аутодиктат

Врста речи и служба речи

Књижевност

-Увежбавање правилног изговора речи, исказа, реченица, пословица, краћих текстова;

-Интонационо подешавање гласа у изговору појединих реченица;

-Увођење ученика у свет књижевности и осталих књижевних текстова;

-Стицање знања, умења и навика који ће допринети развоју не само књижевне културе, већ и опште културе на којој се темељи укупно образовање;

-Припрема за рецитаторско такмичење, друге конкурсе и такмичења.

Садржаји рада

Изражајно читање текстова
Рад на тексту (уочавање и тумачење садржајних целина у тексту, ликова, порука…)
Рецитовање
Драматизација

Језичка култура

-Развијање смисла и способности за правилно, течно и уверљиво, усмено и писмено изражавање;
-Богаћење речника, језичког и стилског израза;
-Оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникативним ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника);
-Припрема за такмичење

Садржајп рада

Језичка игра (вештина комуникације)
Анализа књижевног лика
Стваралачки рад (писање песама)
Стваралачки рад (писање састава)
Вођење читалачког дневника

Облик рада: индивидуализована настава

Методе рада: монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно–илустративна, истраживачка, метода практичног рада, учење кроз игру; „НТЦ систем учења“– развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација); паралелне асоцијације; загонетна питања; примена знања

Ресурси:
табла, свеске, наставни листићи, модели геометријских тела, прибор за цртање, лењир, шестар, дидактички материјал, домаћи задаци ученика, рачунар и бим пројектор, ЦД–плејер, слике, илустрације.

Начин праћења:

Праћење и оцењивање ученика у додатној настави математике има искључиво формативни карактер и усмерено је на подстицање индивидуалног напретка и мотивације. Ученици се не оцењују класичним бројчаним оценама, већ се њихов рад вреднује кроз редовне повратне информације о начину решавања сложених задатака.

Наставник вреднује и прати ученика кроз: посматрање; разговоре; белешке; усмене и писане вежбе; продукте ученичке креативности; остварене резултате на такмичењу; посматрање (усмерено и опште) задовољства ученика на часу.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред: **четврти**
Годишњи фонд часова:72

Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Наставни садржаји:

Поздрављање

Hi/Hello (everyone/guys)! Nice to see you again! Nice to see you too! How are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great./I'm OK.

Good morning/afternoon/evening/night.

Goodbye./Bye. See you (all) in 5 minutes/soon/later/tomorrow/on Monday/next week/in September/next year!

Have a nice day/weekend/trip/holiday! Thanks, same to you!
Welcome to our school/town/city!
Личне заменице: I, you…
Глагол to be - the Present Simple Tense.
Императив.
Предлози са прилошким одредбама за време: on, in...
(Интер)културни садржаји:

Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

Представљање себе и других; давање основних информација особи; давање и тражење основних информација о другима

Which/What school do you go to? I go to (school's name) Primary School. What's the name of your school?

What year/grade are you in? I'm in year 4/the fourth grade. Which class are you in? I'm in class 4_1 /4a, and you?

Who are they? What are their names? She's Dunja and he's Mateja. They are not in year four/the fourth grade. They're in year three/the third grade.

This is our head teacher, Mrs Parsons. Who's that? It's Miss Herbert, she's a P.E. teacher. Who's your class teacher?

Who's the class monitor? Who's absent? Everybody's present.

Meet my new friend Dorian. He's from Greece. His father's Greek, but his mum's Serbian. He lives on an island. Where does your friend live? She's Montenegrian. She lives in the mountains. Do you live in a flat or a house?

Peter's family are from the USA. His mum works in a restaurant. Where does his dad work?

These are my aunt Slađana and her husband Zoran. They've got twin daughters. Those are my uncle Miodrag and his wife Ana. How many children have they got? They've got three sons. What are your cousins' names? How old are they?

It's Marija's eleventh birthday today./She's 11 today. When's your birthday? It's in May/on 5th May/May 5th.

Who's the winner of the competition?

Who's the world skateboarding champion?

Who are the characters in the story? Who are they? The boys'/girls'/children's names are...

Tell me about your family/friends.

Личне заменице: I, you…

Присвојни придеви: my, your…

Показне заменице: this/that, these/those.

Have got за изражавање поседовања.

The Present Simple Tense.
Питања са Who/What/Which/Where/When/How (old/many).
Правилна множина именица: daughter-daughters, son-sons…
Неправилна множина основних именица: child - children...
Предлози са прилошким одредбама за место: from, in, on…
Предлози са прилошким одредбама за време: in, on...
Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.
Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима.

Императив.

Основни бројеви 0-100.

Редни бројеви 1-30.

(Интер)културни садржаји:

Устаљена правила учтивости; употреба титула уз презимена (*Mr, Mrs, Miss*); конвенције у писању/изговору датума; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису.

Разумевање, тражење и давање једноставнијих упутстава, налога и упозорења

Hurry up! We're late for school!
Stand up! Sit down! Sit up straight!
Take out your books/notebooks! Put them down/away!
Get quiet, everyone!
Which page? Turn to page 20./Page 20, everyone!
Whose turn is it? It's Stefan and Filip's turn!
Listen to the question! Listen and tick or cross. Put up your hand when you finish!
Complete the sentence/dialogue/description.
Describe your room/house. Make a project about your town.
Let's take some photos of the new lab for our school website. E-mail the photos to the ICT teacher.
Put the forks on the left side and knives and spoons on the right side of the plate. How many forks/knives/spoons? Place the teaspoon on the saucer.
Put the candle inside the pupkin! What's next?
Look at my school report card! It's all 5s/As!
Look at the shooting star! Make a wish!
Don't sit down! Don't talk in class! Don't open the window - it's cold in here! Don't touch that - it's hot!
Watch out! The floor is wet.
Take off your shoes! Put on your trainers! Be quick!
Let's practise! Just a second/moment/minute, please! Ready, steady, go!
Time to eat, everyone! Ask the dinner/cleaning ladies.
Come in! Come back! No way! Go away! Stop it! Leave me alone!
Move over! Make way!
Stop! We can't cross the road here! The traffic light is red!
Say hello/goodbye! Say "Cheese"! Wave goodbye!
Anyone else? Is that all? That's all for today!
Императив.

Питања са What/Which/Whose/How many/much...
Правилна множина именица: book-books, notebook-notebooks... Множина именица које се завршава вају на -y, -o, -f/fe: photo-photos, knife-knives...
Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.
Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом.
Бројеви 0-100.
(Интер)културни садржаји**:**

Поштовање основних правила учтивости. **Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности**

Look! There's a game on the playing field/in the playground! Come on, let's go and watch! Sorry, I can't, I don't have/haven't got time.
Let's play hide and seek! I hate hide and seek, let's go swimming!
How about rollerblading/riding bikes? Let's do eeny-meeny-miny-moe to decide! OK then!
Are you coming to the swimming pool with us? No, I'm not, I've got a cold.

Can you join our team and play with us? Great! I love handball! Welcome to the team! Come with us!/Sorry, I can't play handball. I don't know the rules.
Let's buy a present for Luka. What/How about a CD? That's a good/great idea!
Let's make/write birthday/Mother's Day/New Year/Christmas cards!
Императив
Модални глагол can за изражавање предлога и способности.
Have got.
The Present Simple Tense.
The Present Continuous Tense.
What/How about.
Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са називима игара/хобија/спортова.
(Интер)културни садржаји:
Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.

Исказивање молбе, захвалности и извињења

Can/May I have a whiteboard marker/pen, please? Yes, here you are/here it is. Thank you/Thanks. You're welcome.
Can I sharpen my pencil? Of course you can.
Excuse me, teacher, can you repeat the last sentence, please?
Can you spell that for me, please?
Can/May I insert the disc?
Can/May we sit down here? No, they are Nikola's and Ema's seats.
Can I have my ball back? Sorry, it's those boys' ball.
Can I touch the animals? No, you can't, it's dangerous.
Can you pass the salt, please?
Can I have a slice of bread?
Thanks a lot. Thank you for your help/everything.
I'm sorry I'm late. Can you help me with these boxes, please? Oh sorry, I'm in a hurry. I'm late for my piano class.
Модални глаголи за изражавање молбе: can/may.
Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.
(Интер)културни садржаји:
Правила учтиве комуникације.

Честитање празника и других значајних догађаја

Best wishes for the New Year. I wish you a merry Christmas and many gifts from Santa Claus. Dear Family, I love you so much and that's why I'm sending this card.
Happy Easter to you and your family. Hope you have a wonderful day!
Happy Mother's Day! Happy Women's Day! Happy Saint Sava's Day! Happy teachers' Day! Happy April Fools' Day! Happy Halloween! Happy Holiday!
We wish you a great school year! We wish you good teachers and new friends!
Правилна множина именица: teacher-teachers…
Неправилна множина основних именица: woman-women...
Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.
(Интер)културни садржаји:
Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.

Описивање бића, предмета, места и појава

I'm small but strong! My friends are brave and clever. Maša's polite. She's an intelligent girl. That boy isn't nice.
Our teacher is kind but strict.
This homework is easy. Those exercises are hard. Easy peasy! It's a piece of cake!
It's a lie! It's true! That's fair/unfair!
Which is your bag, Sam? The blue bag, Sir/Mr Wilson.
Which girl is Sophie? She's wearing large earrings and sunglasses.
What's the weather like? It's hot and sunny/cold and windy today. It's raining cats and dogs!
On my birthday I usually have a party with my friends from school. How do you celebrate your birthday?
On Women's Day we usually give flowers or small presents to our mums, aunts and grannies.
We celebrate Saint Sava's Day in our school. It's on 27th January. I'm in the school play this year!
April Fools' Day is a special day for jokes and tricks. In fact, it's only half a day because April Fools' Day finishes at midday. No more jokes after lunchtime, please!
Every year at New Year we have a party.
On Easter Sunday we always have a basket of eggs on the table and we eat special food. Do you eat special food on Easter Sunday in your country?
On Halloween children in Britain and America often dress up as witches or ghosts and play 'trick or treat'. Halloween games are fun. What a great pumpkin lantern!
Weekdays aren't fun!
My home is a typical Serbian house. There's a living room, a kitchen, two bedrooms, a bathroom, an attic, and a small garden in front of the house. It's got lots of windows, so it's very light! The attic is spooky. There aren't any windows, so it's very dark. What's your home like?
James Bond is a famous British spy. He's clever and good-looking. Prince Marko is a Serbian national hero. There are a lot of poems abot him.
The colours of the Serbian flag are red, blue and white. What are the colours of your country's flag? How many stars are there on the American flag? There are 50 stars.
London stands/lies on the Thames River. Belgrade stands/lies on the Sava and the Danube Rivers.
Tell me about your town/country.
Глаголи have got, to be за давање описа.
Показне заменице: this/that, these/those.
Егзистенцијално There is/are.
Питања са Who/What/Which/Where/How many...
Правилна множина именица и неправилна множина основних именица.
Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са основним географским појмовима, са редним бројевима и са називима празника.
Редни бројеви 1-30.
(Интер)културни садржаји:
Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје; престонице и препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.

Исказивање потреба, осета и осећања

What's the matter? Are you OK/alright? Is everything OK/alright...? I'm feeling/I feel bad. Here, have a glass of water/an orange!
I'm feeling/I feel crazy. Don't be silly!
I'm angry with you. I'm sorry about that!
I'm so happy/glad for you! Bravo! Well done! Thanks.
Oh, I love you so much!
I'm sorry for your loss. Do you need a hug?
Nina's unhappy. She misses her cat. I'm sorry for her cat.

We're worried. We're having an English test today. Good luck!
Aleksa's upset. He doesn't know the answer. Bad luck! Don't worry!
We are always excited on holidays.
I don't care! It doesn't matter!
The Present Simple Tense.
The Present Continuous Tense.
Императив.
(Интер)културни садржаји:
Правила учтиве комуникације.

Исказивање положаја у простору

Our school is opposite the park.
Where's your classroom? It's on the ground/first/second floor. It's between the language lab and the music room.
The school canteen is downstairs, next to the gym. It's the third door on the left/right.
The library is upstairs.
There's a garden in front of/behind my house.
Where are my new CDs? They are on the bookshelves/on the top/bottom shelf.
The cat's hiding under the bed.
Where's Zoja? She's at Una and Tea's house.
Excuse me, I'm looking for the cinema./Where's the cinema? Go straight on/past the shops. Turn left/right at the cafe. It's on the left/right.
Where are the famous monuments in your city/town? Madame Tussauds is a famous wax museum in London. Where are the famous museums in your country?
Предлози, прилози и прилошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: in, on, at, next to, under, in front of, behind, between, opposite, here, there, downstairs, upstairs, (on the) left/right, straight on/past...
Питања са Where.
Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима.
Редни бројеви 1-30.
(Интер)културни садржаји:
Препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.

Исказивање времена

What's the date today? It's 3rd March.
When's your School Day? It's on 15th November.
What time is it now? It's 10.05. It's time for my Maths class.
When does the fifth class start/finish? It starts/finishes at half past 12.
What time does the ice rink open? What time does it close?
On school days I get up at 6.50. We have breakfast between 7 and 7.30. My school day starts at 8 o'clock in the morning and finishes at half past 1. There is a break between 9.30 and 10. What time does your school start/finish? What time do you have breaks?
In the afternoon I go to my volleyball practice. I train for an hour.
I meet my friends at the weekend. We go on holiday in summer.
There are two terms in the school year in my country. The first term starts in September and finishes in January. The second term starts in February and finishes in June.
When does spring/summer/autumn/winter start? It's usually warm and rainy in spring. Winters in Canada are very cold and snowy.

On 31st October people around the world celebrate Halloween. When are your favourite celebrations/festivals?
In Australia Easter isn't in spring - it's in autumn!
Питања са What/When/What time.
Предлози за изражавање времена: at, on, to, past, between...
Употреба/изостављање чланова у изразима in the. morning/afternoon/evening, at the weekend/at weekends, have breakfast/lunch/dinner, by bus/car/bike, go on holiday и сл., као и са редним бројевима, месецима, годишњим добима и називима празника.
Редни бројеви 1-30.
(Интер)културни садржаји:
Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.

Изражавање припадања/неприпадања и поседовања /непоседовања

I haven't got/don't have my homework today.
Has anyone got/Does anyone have wet wipes? Who's got a paper tissue?
What have you got for lunch?
Whose are these jackets? They are Adrijan's and Petar's/my friends' jackets.
Присвојни придеви: my, your…
Показне заменице: this/that, these/those.
Have got за изражавање припадања/поседовања.
The Present Simple Tense глагола be/have.
Саксонски генитив са именицама у једнини/множини.
(Интер)културни садржаји:

Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини. Изражавање интересовања и допадања/недопадања

What's your favourite book? It's "Charlie and the Chocolate Factory" by Roald Dahl, British writer. Why do you like it? It's fun and interesting.
Dodgeball is my favourite P.E. game. Why? Because it's exciting. What's your favourite P.E. activity?
My brother's crazy about water sports! He thinks/says they're cool. What about you? Do you like dancing? Yes, I love it./No, I hate it. What do you like doing at the weekend?
How do you like the new game? It's boring/fantastic.
I love doughnuts. They are yummy! This pizza's delicious/disgusting. Chips are my favourite food!
I don't like Halloween. Tricks are scary. I love national celebrations. They are fun!
The Present Simple Tense глагола be/like/love/hate.
Питања са Who/What/Which/How.
Употреба/изостављање чланова са називима игара/хобија/спортова/
празника.
(Интер)културни садржаји:
Конвенције у писању знакова навода; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису; интересовања, хобији.

Описивање догађаја и способности у садашњости

What are your friends doing now/at the moment? Lazar's helping Magdalena with her homework. Maksim's talking on his mobile phone. Teodora's looking for her eraser. What are you looking for/at? Why's Vanja crying? I don't know. Why are they smiling? You're joking! I'm having fun with my friends!

I can do a lot of things. I can talk about my family. I can write, but I can't spell! I can say hello and goodbye in German.
Who/What can you see? Can you hear something?
I don't walk to school, I go by bus. My friend Anastasija goes by car. I listen to music on the bus.
We usually have soup, salad, potatoes and some meat for lunch. What does your family have for breakfast/lunch/dinner?
In the UK children start school at the age of 5, but in my country they start school at the age of 7.
The Queen of England lives in Buckingham Palace. Where does the American President live? He lives in the White House.
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних радњи.
The Present Simple Tense за описивање уобичајених радњи.
Модални глагол can за изражавање способности.
Питања са What/Where/When/How many...
Употреба/изостављање чланова и у изразима at the moment, at the weekend/at weekends, go/walk to school, start/finish school, have fun, by bus/car/bike и сл.
(Интер)културни садржаји:
Породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин живљења људи у земљама енглеског говорног подручја.

Изражавање броја, количине и цена

This is our first day at school.
Tuesday is the second day of the week.
November is the eleventh month of the year.
We live in the twenty-first century.
Z is the twenty-sixth letter of the English alphabet.
How many subjects have you got at school? We've got nine subjects. What about you?
How many teeth have you got? I've got 24 teeth, and you?
How tall are you? I'm 1 metre 50 cm tall.
How old is your little brother? He's 2 and a half years old.
Can I have 2 kilos of strawberries/a litre of yoghurt, please?
Excuse me, how much are these bread rolls? They are 50 pence/cents/dinars each.
How much is this dictionary? It's 15 pounds/euros.
Правилна множина именица: subject-subjects, dinar-dinars...
Неправилна множина основних именица: tooth-teeth...
Множина основних именица које се завршa вају на -y, -o, -f/fe: strawberry-strawberries, kilo-kilos, tomato-tomatoes...
Питања са How much/many/old/tall...
Основни бројеви 0-100.

Редни бројеви 1-30.

Употреба одређеног члана са редним бројевима.

(Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке, њеном језику и културном наслеђу.

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- поздрави и отпоздрави, примењујући једноставнија језичка средства;

- представи себе и другог;

- разуме једноставнија питања личне природе и одговара на њих;

- поставља једноставнија питања личне природе;

- у неколико једноставнијих везаних исказа саопшти информације личне природе о себи и другима водећи рачуна о приватности и поверљивости;

- разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на права детета;

- разуме једноставнија упутства, налоге и упозорења и реагује на њих;

- саопшти једноставнија упутства, налоге и упозорења уз одговарајуће образложење;

- разуме позив на заједничку активност и реагује на одговарајући начин;

- упути позив на заједничку активност;

- разуме кратке и једноставније молбе и реагује на њих уз одговарајуће образложење;

- упути кратке и једноставније молбе;

- искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;

- разуме једноставније исказане честитке и одговори на њих;

- упути једноставније честитке;

- разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, наведе најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника;

- именује бића, предмете и места из непосредног окружења;

- разуме једноставније описе бића, предмета и места;

- опише бића, предмете и места у неколико везаних једноставних исказа;

- разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;

- изрази основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;

- разуме једноставнија обавештења о положају у простору и реагује на њих;

- тражи и пружи једноставнија обавештења о положају у простору;

- разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време;

- разуме једноставније исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих;

- тражи и даје једноставнија обавештења која се односе на припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;

- разуме једноставније исказе за изражавање интересовања, допадања/недопадања и реагује на њих;

- изражава допадање/недопадање уз најједноставније образложење;

- тражи најједноставније образложење допадања/недопадања;

- разуме једноставније текстове у којима се описују радње и способности у садашњости;

- размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;

- опише радње и способности у садашњости користећи једноставнија језичка средства

- разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на бројеве, количине и цене;

- учествује у предлагању садржаја и начина рада.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад, комбиновани

Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим словарицама, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.

Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика.

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Дидактичко-методичко остваривање програма енглеског језика у трећем разреду заснива се на **комуникативно-хуманистичком приступу** и развоју четири језичке вештине: слушање, говор, читање и писање. Акценат је на интерактивним методама, учењу кроз игру и стварању стимулативног окружења које подстиче природно усвајање језика без страха од грешке.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године. Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега. Предвиђена су 4 контролна задатка у току школске године.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала

-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика

-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације

-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Допунска настава

План и програм допунске наставе

Наставни предмет: **Енглески језик**

Циљ реализовања допунске наставе:

Циљ допунске наставе је да се ученицима који слабије напредује омогући додатна помоћ и подршка у реализовању наставних садржаја.Допунска настава се реализује и за ученике који су били одсутни са часова као и за оне који имају неке недоумице или потешкоће у савладавању неких садржаја као и пружање додатне помоћи ученицима који раде по ИОП-у а све у циљу да ученици према својим способностима остваре напредак у постигнућима.

- читање текстова предвиђених наставним планом

-Разумевање прочитаног текста

- писање кратких реченица

-допуњавање текста речима или деловима реченица

- писање кратких реченица користећи садашње време

-разумевање текста који чују и употреба тих израза и речи у разговору

-разговор на теме предвиђене планом и програмом

- додатна припрема за контролне задатке

Начин остваривања програма

Облици рада:фронтални, индивидуални, рад у пару

Методе рада:аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Ресурси:

Уџбеник, радна свеска, свеска,додатни материјал прилагођен ученицима,додатни веб сајтови за учење језика

Праћење напредовања и вредновање постигнућа: праћење и посматрање**,** разговор, формативна и сумативна евалуација**,** радови ученика**,** труд и залагање**,** уредност, систематичност**,** самоиницијативност**,** редовност на часовима.

Додатна настава

План и програм додатне наставе

Наставни предмет: **Енглески језик**

Циљ реализовања додатне наставе:

Додатна настава је намењена свим ученицима, а посебно онима који показују интересовање за одређене теме или научне области и дисциплине недовољно заступљене у образовном програму. На додатним часовима може да се излази и ван оквира и захтева предметног наставног програма. Додатна настава може да се организује за цело одељење и онда кад ученици изразе интересовање за неку актуелну тему. Додатна настава допушта најразноврсније приступе и многе њихове комбинације. Истраживачки, пројектни, проблемски, интердисциплинарни, мултидисциплинарни, интегрисани, тематски приступи могу у додатној настави да се реализују у пуној мери

- читање додатних текстова

-комуникација о прочитаним текстовима на разне теме

- писање дужих реченица

-сложенија граматичка вежбања

-разумевање текста који чују и употреба тих израза и речи у разговору

- додатна припрема за контролне задатке

- израда пројеката,учествовање у приредбама

Начин остваривања програма

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару

Методе рада: аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Ресурси: Уџбеник, радна свеска, свеска,додатни материјал прилагођен ученицима,додатни веб сајтови за учење језика

Праћење напредовања и вредновање постигнућа: праћење и посматрање, разговор**,** формативна и сумативна евалуација**,** радови ученика, труд и залагање**,** уредност, систематичност, самоиницијативност**,** редовност на часовима

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: **Четврти**
Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета:

Циљ учења предмета математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Опште предметне компетенције:

Ученик је на крају обавезног образовања кроз наставу математике усвојио основне математичке концепте (нумеричке, алгебарске, геометријске, статистичке), овладао је основним математичким процесима (расуђивањем, комуникацијом, повезивањем, применом, моделовањем) и вештинама (рачунањем, алгебарским поступцима, мерењем, просторном визуелизацијом, радом са подацима, проценом, коришћењем калкулатора и информационо-комуникационим технологијама потребним за даље школовање и живот. Оспособљен је да анализира и тумачи природне и друштвене појаве, решава проблеме и доноси одлуке у свакодневном контексту. Комуницира користећи математички језик, користи информационо-комуникационе технологије и друга средства.

Основни ниво

Решава проблеме и доноси одлуке у једноставним ситуацијама када је захтев јасно формулисан и сви релевантни подаци непосредно дати. Користећи основне елементе математичког језика, једноставне математичке поступке и информационо-комуникационе технологије саопштава решење проблема или донету одлуку.

Средњи ниво

Решава проблеме и доноси одлуке у познатом контексту, при томе прикупља, селектује податке и примењује одговарајуће математичке поступке. Образлаже решење проблема или донету одлуку. Тумачи природне и друштвене појаве користећи математичке концепте, процесе и вештине.

Напредни ниво

Решава проблеме, доноси одлуке и процењује могућности у реалним ситуацијама при чему бира и вреднује пут и начине решавања. Критички анализира природне и друштвене појаве користећи

математичке концепте, процесе и вештине. Аргументује своје ставове и дискутује користећи математички језик.

Специфичне предметне компетенције:
Специфичне предметне компетенције су: математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема и математичка комуникација.

Основни ниво

Примењује једноставне математичке поступке када су сви подаци непосредно дати. Примењује основна математичка знања на решавање једноставних ситуација из свакодневног живота. Решава проблеме у једноставном контексту који се своде на једноставан рачун, решавање једначина, мерење, цртање и рад са подацима. Разуме основе писане и усмене математичке комуникације.

Средњи ниво

Примењује математичке концепте, процесе и вештине у различитим ситуацијама. Бира оптималне начине решавања проблема користећи нумеричке, алгебарске и геометријске методе. Анализира податке користећи основне статистичке методе. Уме да користи одговарајуће средство ИКТ-а за организацију и обраду података. Разуме захтеве сложенијих математичких задатака и решава их. Одговарајућим математичким појмовима и симболима саопштава своје ставове.

Напредни ниво

Бира математичке поступке за решавање проблема и доноси закључке. Истражује различите начине решавања проблема. Уме да примени математичка знања у анализи сложених природних и друштвених појава. Приликом решавања проблема уме да одабере средство ИКТ-а и да га користи на одговарајући начин. Разуме и користи формални математички језик. Уме да критички дискутује о добијеним резултатима и анализира их.

Облик рада: фронтални, индивидуални , рад у пару, групни рад.

Методе рада:
монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно-илустративна, истраживачка, метода практичног рада, учење кроз игру; „НТЦ систем учења“– развој креативног и функционално г размишљања и ефикасног учења: Мисаоне класификације и серијације; Асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација); Паралелне асоцијације; Загонетна питања; Примена знања

Активности ученика:
посматрање , слушање , причање , повезивање , проверавање , читање, писање, описивање , решавање проблема, практична примена , истраживање , уочавање и откривање , цртање , моделовање , конструисање, презентовање игре

Активности наставника:
планирање,организовање, реализовање,презентовање,показивање; избор садржаја, метода и техника , наставних објеката и средстава; објашњавање, усмеравање ученика; мотивисање ученика; преношење информација; пружање подршке ученицима; обезбеђивање ресурса; упућивање ученика на самостално проналажење информација; упознавање и праћење

индивидуалних способности ученика; вредновање и самовредновање рада; израда дидактичког материјала;

Ресурси:
табла, свеске, Уџбеник, Радна свеска, наставни листићи, модели геометријских тела, прибор за цртање, лењир, шестар, дидактички материјал, домаћи задаци ученика, рачунар и бим пројектор, ЦД–плејер, слике, илустрације.

Дидактичко–методичко остваривање програма:

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.
Бројеви (132; 42 + 90)
Геометрија (12; 4 + 8)
Мерење и мере (28; 9 + 19)

Напомена: за реализацију четири писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је осам часова.

Предложени редослед реализације тема:
1. Бројеви – први део (рачунске операције);
2. Мерење и мере – први део (површина квадрата и правоугаоника);
3. Бројеви – други део (једначине и неједначине);
4. Геометрија;
5. Бројеви – трећи део (разломци и децимални бројеви);
6. Мерење и мере – други део (површина и запремина квадра и коцке).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

ПРОГРАМ ОРИЈЕНТИСАН НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Наставна тема/ област – Бројеви

На крају четвртог разреда ученик ће бити у стању да:
-прочита, запише и упореди природне бројеве и прикаже их на бројевној правој;
- одреди месну вредност цифре;
- изврши четири основне рачунске операције у скупу N0;
-састави израз, израчуна вредност бројевног израза и примени својства рачунских операција;
- реши једначине и неједначине и провери тачност решења;
- реши проблемски задатак користећи бројевни израз, једначину или неједначину;
- процени вредност израза са једном рачунском операцијом;
-одреди вишеструке декадне јединице најближе датом броју;
- прочита и запише разломке облика $m\ n$ (m, n ≤ 10);
-упореди разломке облика $m\ n$ са једнаким бројиоцима или имениоцима;
-сабере и одузме разломке са једнаким имениоцима;
-запише резултат мерења дужине децималним бројем са највише две децимале;
-сабере и одузме децималне бројеве са највише две децимале;

-чита, користи и представља податке у табелама или графичким дијаграмима;
- формира низ на основу упутства;
-реши задатак применом различитих начина представљања проблема.

Садржаји рада
Скуп природних бројева са нулом
Декадни систем записивања бројева
Месна вредност цифре
Својства скупа природних бројева
Сабирање и одузимање (писмени поступак)
Множење и дељење (писмени поступак)
Својства рачунских операција (изражена формулама)
Изрази са више операција (бројевни изрази и изрази са променљивом)
Једначине и неједначине у скупу N0
Разломци облика $m\ n$ (m, n ≤ 10).
Упоређивање разломака са једнаким бројиоцима
Једнакост разломака
Сабирање и одузимање разломака са једнаким имениоцима
Децимални запис броја са две децимале
Сабирање и одузимање децималних бројева

Наставна тема/ област – Геометрија

На крају четвртог разреда ученик ће бити у стању да:
-именује елементе и опише особине квадра и коцке;
-црта мреже и прави моделе квадра и коцке;
- препозна сликовну представу изгледа тела посматраног са различитих страна.
Садржаји рада
Квадрат и правоугаоник
Квадар и коцка

Наставна тема/ област – Мерење и мере

На крају четвртог разреда ученик ће бити у стању да:
- прочита, упореди и претвори јединице за мерење површине и запремине;
- израчуна површину квадрата и правоугаоника;
- израчуна површину и запремину квадра и коцке;
- реши проблемске задатке у контексту мерења.

Садржаји рада
Мерење површине (m2, dm2, cm2, mm2, km2, ha, a)
Површина квадрата и правоугаоника
Површина квадра и коцке
Мерење запремине (m3, dm3, cm3, mm3)
Запремина квадра и коцке

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. За објективну процену постигнућа ученика наставнику ће користити:

Разговори
Белешке
Тестирање
Усмене и писане вежбе
Писмене задатке
Продукте ученичке креативности
Домаће задатке
Остварене резултате на такмичењу
Посматрање (усмерено и опште) задовољства ученика на часу;

Начин прилагођавања рада ученицима (индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога):

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога.
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације.
На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.
Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.
Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази.
Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације.
Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.
Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Допунска настава

План и програм допунске наставе

Допунска настава из математике са годишњим фондом од 18 часова реализује се за ученике који су из објективних разлога одсуствовали из школе или имају различите потешкоће у савладавању наставног програма математике. Уколико ученици похађају допунску наставу услед објективног одсуства (болест, дуже одсуствовање из школе и др.) оперативни задаци допунске наставе су идентични задацима српског језика. Допунска настава се у том случају изводи по потреби. Уколико су у питању различите потешкоће у савладавању наставног програма (слабије интелектуалне способности, специфичне тешкоће учења итд.) акценат се ставља на оперативне задатке.

Предложени редослед реализације тема и број часова

1. Природни бројеви и операције са њима 12

2. Геометрија 2

3. Мерење и мере 2

4. Разломци 2

Укупно часова: 18

Циљ, задаци и садржај рада по темама

1. Природни бројеви и операције са њима

-читање и писање бројева прве хиљаде;

-претходник и следбеник броја;

-парни и непарни бројеви;

-упоређивање бројева у низу од 1 до 1000;

-упознавање са бројевима до милион;

-приказивањем на бројевној полуправој;

-сабирање и одузимање природних бројева;

-множење и дељење природних бројева;

-решавање једначина и неједначина;

-развијање логичког мишљења и закључивања.

Садржаји рада

Бројевни низ

Сабирање

Одузимање

Множење

Дељење

Математички изрази

2. Геометрија

-Цртање различитих облика;

-Израчунавање површине правоугаоника, квадрата, квадра и коцке применом обрасца;

-Развијање тачности и прецизности у раду.

Садржаји рада

Стваралачка игра: Правоугаоник и квадрат (израчунавање површине)

Стваралачка игра: Квадар и коцка (израчунавање површине)

3. Мерење и мере

-Усвајање основних јединица мере за површину: mm2, cm2, dm2, m2 и јединица мере већих од m2: a, ha, km2

Садржаји рада

Јединице мере за површину

4. Разломци

- Разумевање односа делова и целог;

- Појам разломка; уочавање дела на цртежу, бројевној полуправој, записивање и упоређивање разломака;

-Усвајање термина: именилац, бројилац и разломачка црта.

Садржаји рада

Читање и писање разломака

Упоређивање разломака

Облик рада: индивидуализована настава

Методе рада: монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно–илустративна, истраживачка, метода практичног рада, учење кроз игру; „НТЦ систем учења“ – развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација).

Ресурси: табла, свеске, дидактички материјал, модели геометријских тела, прибор за цртање, лењир, шестар наставни листићи, рачунар и бим пројектор, ЦД–плејер, слике, илустрације.

Начин праћења:

Праћење и оцењивање ученика на допунској настави математике има искључиво формативни карактер и усмерено је на подстицање индивидуалног напретка и мотивације.

Наставник вреднује и прати ученика кроз:
Посматрање;

Разговоре;

Белешке;

Усмене и писане вежбе;

Продукте ученичке креативности;

Посматрање (усмерено и опште) задовољства ученика на часу.

Додатна настава

План и програм додатне наставе

Додатна настава математике у четвртом разреду основне школе намењена је ученицима са израженим интересовањима за математику, ученицима који лако савладавају редовно градиво и желе веће изазове, као и полазницима који се припремају за школска, општинска и градска такмичења. Програм додатне наставе реализује се са укупним фондом од 18 часова годишње

Предложени редослед реализације тема и број часова

1. Природни бројеви и операције са њима, 12 часова

2. Геометрија, 2 часа

3. Мерење и мере, 2 часа

4. Разломци, 2 часа

Укупно часова: 18

Циљ, задаци и садржај рада по темама

1. Природни бројеви и операције са њима

-Писање,читање природних бројева и приказивањем на бројевној полуправој;

-Извођење рачунских операција сабирања, одузимања,множења и дељења у скупу No (усменим и писменим путем);

-Примењивање својства природних бројева у решавању проблемских задатака;

-Израчунавање вредности израза са више операција, поштујући приоритет;

-Решавање сложенијих проблемских задатака;

-Решење једначина и неједначина;

-Развијање логичког мишљења и закључивања.

Садржаји рада

Задаци са бројевним низом

Логички и комбинаторни задаци

Бројевни ребуси са сабирањем и одузимањем

Решавање сложених текстуалних задатака

Бројевни ребуси са множењем и дељењем

Решавање сложених задатака помоћу једначина и дијаграма

Решавање сложених задатака помоћу неједначина

2. Геометрија

-Цртање, резање и састављање различитих облика;

-Израчунавање обима и површине;

-Развијање тачности и прецизности у раду.

Садржаји рада

Стваралачка игра: Резање и састављање (модел квадра и коцке)

Израчунавање обима и површине

3. Мерење и мере

- Увежбавање основних јединица мере за површину: mm2, cm2, dm2, m2 и јединица мере већих од m2: a, ha, km2

Садржаји рада

Математичке игре мерења

4. Разломци

-Читање, записивање и упоређивање разломака;

-Коришћење термина: именилац, бројилац и разломачка црта;

-Израчунавање дела неке целине и примена у задацима,

Садржаји рада

Занимљиви задаци

Облик рада: индивидуализована настава

Методе рада:

монолошка, дијалошка, вербално текстуална, аналитичко синтетичка метода, демонстративно–илустративна, истраживачка, метода практичног рада, учење кроз игру; „НТЦ систем учења“– развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација); паралелне асоцијације; загонетна питања; примена знања.

Ресурси:

табла, креда, свеске, наставни листићи, модели геометријски х тела, прибор за цртање, лењир, шестар дидактички материјал, домаћи задаци ученика, рачунар и бим пројектор, ЦД–плејер, телевизор, слике, илустрације.

Начин праћења:

Праћење и оцењивање ученика у додатној настави математике има искључиво формативни карактер и усмерено је на подстицање индивидуалног напретка и мотивације. Ученици се не оцењују класичним бројчаним оценама, већ се њихов рад вреднује кроз редовне повратне информације о начину решавања сложених задатака.

Наставник вреднује и прати ученика кроз: Посматрање; Разговоре; Белешке;Усмене и писане вежбе; Продукте ученичке креативности; Остварене резултате на такмичењу; Посматрање (усмерено и опште) задовољства ученика на часу;

Обавезни предмет

Назив наставног предмета **Природа и друштво**
Разред: **четврти**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ учења природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Опште предметне компетенције

1. Моја отаџбина – Република Србија

Основни ниво

Ученик развија основну просторну, друштвену и културну оријентацију у Републици Србији.

Развија свест о припадности својој држави и заједници.

Уочава повезаност природног окружења и живота људи.

Средњи ниво

Ученик разуме међусобну условљеност природних и друштвених обележја Србије.

Развија одговоран однос према природним и културним вредностима.

Користи различите изворе информација за упознавање простора и друштва

Напредни ниво

Ученик критички посматра природне и друштвене процесе у Србији.

Повезује локалне, националне и савремене друштвене појаве.

Испољава активан и одговоран однос према очувању националног и природног наслеђа.

2. Човек – Природно и друштвено биће

Основни ниво

Ученик развија свест о себи као природном и друштвеном бићу.

Уочава значај здравља, сарадње и међусобног уважавања.

Средњи ниво

Ученик разуме значај одговорног понашања према себи и другима.

Развија способности сарадње, комуникације и ненасилног решавања проблема.

Повезује личне поступке са животом у заједници.

Напредни ниво

Ученик испољава социјалну одговорност, толеранцију и емпатију.

Критички разматра понашања и поступке у различитим друштвеним ситуацијама.

Активно доприноси развоју позитивних односа у заједници.

3. Материјали

Основни ниво

Ученик развија способност посматрања и уочавања својстава материјала из окружења.

Развија радозналост и интересовање за испитивање природних појава.

Средњи ниво

Ученик повезује својства материјала са њиховом применом у свакодневном животу.

Развија истраживачки приступ кроз посматрање, испитивање и закључивање.

Напредни ниво

Ученик самостално примењује стечена знања у решавању практичних проблема.

Критички процењује употребу материјала и њихов утицај на животну средину.

Развија одговоран однос према природним ресурсима.

4. Прошлост Србије

Основни ниво

Ученик развија свест о прошлости, традицији и културном наслеђу Србије.

Уочава промене у животу људи током времена.

Средњи ниво

Ученик разуме значај важних догађаја и личности за развој друштва.

Повезује прошлост са савременим животом и идентитетом заједнице.

Напредни ниво

Ученик критички промишља о значају историјског наслеђа.

Развија одговоран однос према очувању културне и националне баштине.

Повезује историјске процесе са савременим друштвеним променама.

Специфичне предметне компетенције

1.Моја отаџбина – Република Србија

Основни ниво

Ученик развија способност сналажења у природном и друштвеном простору Србије.

Развија основну просторну оријентацију и разумевање припадности држави и заједници.

Средњи ниво

Ученик повезује природне услове са начином живота и рада људи у Србији.

Користи различите изворе за упознавање природних и друштвених одлика Србије.

Напредни ниво

Ученик анализира међусобни утицај природе, друштва и привреде.

Развија активан однос према очувању природних и културних вредности Србије.

2. Човек – природно и друштвено биће

Основни ниво

Ученик развија свест о значају здравља, безбедности и припадности заједници.

Препознаје значај сарадње и уважавања међу људима.

Средњи ниво

Ученик примењује одговорне облике понашања у различитим животним ситуацијама.

Развија комуникацијске и сарадничке способности.

Напредни ниво

Ученик критички разматра односе у заједници и сопствену улогу у њој.

Испољава социјалну одговорност, толеранцију и емпатију.

3. Материјали

Основни ниво

Ученик развија способност посматрања и разликовања материјала из окружења.

Уочава повезаност својстава материјала и њихове употребе.

Средњи ниво

Ученик испитује и упоређује својства материјала користећи једноставне поступке.

Развија истраживачки приступ у упознавању природних појава.

Напредни ниво

Ученик примењује знања о материјалима у решавању практичних проблема.

Процењује значај рационалне употребе материјала и очувања природних ресурса.

4. Прошлост Србије

Основни ниво

Ученик развија свест о значају прошлости и културног наслеђа.

Уочава промене у животу људи током времена.

Средњи ниво

Ученик повезује важне личности, догађаје и периоде из прошлости Србије.

Развија способност разумевања историјског континуитета.

Напредни ниво

Ученик критички промишља о значају историјских догађаја за савремено друштво.

Развија одговоран однос према очувању историјског и културног наслеђа.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад

Методе рада: партиципативне методе, решавање проблем ситуација, кооперативне методе, интерактивне методе, амбијентално учење, учење кроз игру, „НТЦ систем учења“– развој креативног и функционалног размишљања и ефикасног учења: мисаоне класификације и серијације; асоцијације (учење помоћу слика, асоцијација); паралелне асоцијације; загонетна питања; примена знања.

Активности ученика:
-Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
-Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
-Процењивање – самостално одмеравање;
-Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
-Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
-Практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
-Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
-Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно–последичних односа;
-Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
-Стварање – креативна продукција;
-Активности у оквиру мини-пројекта: осмишљавање,реализација и презентација.

Активности наставника:
- планирање, организовање, реализовање, презентовање, показивање;
-избор садржаја, метода и техника, наставних објеката и средстава;
-објашњавање, усмеравање ученика;
-мотивисање ученика;

- преношење информација;
- пружање подршке ученицима;
- обезбеђивање ресурса;
- упућивање ученика на самостално проналажење информација;
- упознавање и праћење индивидуалних способности ученика;
- вредновање и самовредновање рада;
- израда дидактичког материјала;
- организовање различитих посета.

Ресурси:
Визуелна наставна средства (природни објекти, макете, модели, цртежи, карте, графикони, глобус, слике, филмови и др.);
Аудио–визуелна наставна средства (телевизијске емисије, филмови и презентације које обједињују у себи различите медије);
Текстуална наставна средства (разноврсни: уџбеници, енциклопедије, речници, приручници, чланци, књижевна дела, радне свеске, програмирани текстови и слично); Наставна помагала (школска табла, ЦД–плејер, рачунар, пројектор и друго);
Амбијентално учење са посетом Народног музеја, Етнографског музеја, Музеј Николе Тесле.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета.

Основна тежња наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Исходи

Моја отаџбина – Република Србија

Природне и друштвене одлике Србије
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-одреди положај и границу Србије, положај главног града и већих насеља на географској карти Србије;
-одреди положај и именује природне и друштвене објекте на географској карти Србије;
-повеже различите природно географске карактеристике Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи;
-уважава националну и културну разноликост као основу за суживот свих грађана Републике Србије;
-представи знамените личности, културна добра и природне лепоте по којима је Србија препознатљива у свету;
-у дискусији даје предност коришћењу локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћењу обновљивих природних ресурса;
-повеже резултате рада са уложеним трудом;
-сарађује са другима у групи на заједничким активностима;

- учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.

Садржаји рада
Положај, територија, граница и симболи Србије (грб, застава и химна) и национална валута. Природне карактеристике Србије – рељеф, воде, шуме.
Типичне, ретке и угрожене врсте биљака и животиња – значај и заштита.
Национални паркови Србије. Друштвене карактеристике Србије (становништво, насеља и делатности).
Грађани Србије (права и обавезе, демократски односи и интеркултуралност).
Привредне карактеристике Србије (природни ресурси и делатности у различитим крајевима).
Одржива употреба природних ресурса (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, разноврсност.

Човек – природно и душтвено биће

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-повеже промене у изгледу свог тела и понашања са одрастањем;
-планира своје дневне активности и време проведено уз ИКТ уређаје;
-затражи помоћ уколико се суочи са непримереним садржајима у дигиталном окружењу
-повеже резултате рада са уложеним трудом;
-сарађује са другима у групи на заједничким активностима;
-учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.

Садржаји рада
Човек – природно, друштвено и свесно биће.
Физичке промене у пубертету.
Дигитална безбедност и последице прекомерног коришћења информационо–комуникационих технологија; непримерени садржаји.

Материјали
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-идентификује и самостално раздваја смеше просејавањем, одливањем, цеђењем и испаравањем;
-испита електричну проводљивост материјала помоћу једноставног струјног кола;
-наведе примере штедљивог коришћења електричне енергије;
-наведе примере употребе магнета у свакодневном животу;
-наведе примере превенције и заштите од пожара;
-повеже резултате рада са уложеним трудом;
-сарађује са другима у групи на заједничким активностима;
-учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.

Садржаји рада
Раздвајање састојака смеше (просејавање, одливање, цеђење, испаравање). Наелектрисавање предмета од различитих материјала.
Електрична проводљивост – проводници и изолатори.
Рационална потрошња електричне енергије и правилно руковање електричним апаратима у домаћинству.
Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност намагнетисавања тела и својства које тада испољавају).
Запаљиви материјали (ознаке за запаљиве материјале).
Ваздух – кисеоник као чинилац сагоревања.
Опасност и заштита од пожара.

Прошлост Србије

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-прикаже хронолошки на ленти времена значајне историјске догађаје и личности;
-опише начин живота људи кроз време користећи различите изворе информација;
-представи ток и резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.);
-пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних);
-представи знамените личности, културна добра и природне лепоте по којима је Србија препознатљива у свету;
-сарађује са другима у групи на заједничким активностима;
-повеже резултате рада са уложеним трудом;
-учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.

Садржаји рада
Живот у далекој прошлости (долазак Словена на Балканско полуострво, области које су Срби населили; начин живота).
Српска држава за време владарске породице Немањића – успон и слабљење (владари – Стефан Немања, цар Душан, цар Урош; култура, начин живота).
Живот под турском влашћу (начин живота, облици пружања отпора).
Настанак и развој модерне српске државе (Први и Други српски устанак – узрок и ток;
вође устанка; култура, начин живота).
Србија у савремено доба (Први светски рат, настанак југословенске државе):
Други светски рат, промена облика владавине, распад југословенске државе и осамостаљење Србије; култура, начин живота).

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*.. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.
Наставник прати напредовање и постигнуће ученика кроз:посматрање; праћење ангажовања ученика; продукте ученикових активности;писмене провере знања; белешке; задовољство ученика на часу.

Начин прилагођавања рада ученицима (индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка педагога и психолога):

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога.
Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке документације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других.

Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Разред: **Четврти**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Опште предметне компетенције:

На основу музичког искуства у основној школи ученик ужива у музици и отворен је за различите уметничке садржаје. Користи музичко знање и вештине да изрази своја осећања, размишљања, ставове и на креативан и конструктиванначин остварује своје циљеве. Искуство и вештину у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног музицирања примењује у комуникацији са другима. Музичка искуства подстичу ученика да разлике сматра предностима што користи у развијању идеја и сарадње. Користи знања о музици у разумевању савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и сопствене културе и идентитета. Развија критички однос према музици. Има одговоран однос према традицији свог народа и других култура.

Основни ниво

Ученик ужива у различитим музичким садржајима. Свестан је различитих утицаја музике на њега и улоге музике у друштвеним догађајима. Ученик разуме неопходност сарадње, међусобног подстицања и уважавања у заједничком музицирању и повезује ставове и искуства у свакодневном групном раду.

Средњи ниво

Ученик повезује музику са историјским, религијским, научним и осталим релевантним димензијама људског живота. Разуме везу између културног идентитета и музике. Ученик повезује музичка знања и вештине са различитим видовима сопственог изражавања. Учествује у музичким активностима школе и заједнице.

Напредни ниво

Ученик разуме музичке стилове у односу на друштвена дешавања и има критички однос према музици. Креативно користи музичка знања, вештине и искуства у подстицању индивидуалног и групног изражавања и сарадње и презентована знања. Даје свој допринос у очувању традиције и културног идентитета путем музике.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања и идеја и за комуникацију са другима. Кроз познавање музичког језика и стилова ученик увиђа везу између музике са догађањима у друштву и доприноси њиховом обликовању. Ученик истражује везу између музике и изражавања покретом.

Основни ниво

Ученик користи језик музике и изражава се гласом, инструментом и покретом индивидуално и/или у групи. Ученик слушно препознаје основне карактеристике музичке уметности и развија естетску осетљивост.

Средњи ниво

Ученик користи различите музичке изражајне елементе у исказивању својих осећања и идеја и у комуникацији са другима. Слушно препознаје различите жанрове музичке уметности са посебним акцентом на аутентични музички фолклор. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања и истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Ученик комуницира покретом уз музику.

Напредни ниво

Ученик креативно примењује стечена музичка искуства у изражавању и представљању ставова и идеја и у комуникацији са другима. Уважава и истражује музичке садржаје различитих жанрова, стилова и култура. Доприноси очувању и развоју музичке културне баштине. Има критички став према музици. Повезује и користи музику са ИКТ-ом у стварању и презентовању знања. Прати и учествује у музичком животу заједнице.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: вербална, демонстративна, практичних и писаних радова, игровне активносити; „НТЦ систем учења“

Активности ученика: - слушају, певају, свирају, тактирају, пишу, илуструју, уочавају, доживљавају, истражују, откривају, упоређују, повезују, закључују, интерпретирају, усвајају, вежбају, обнављају, систематизују и примењују усвојена знања, импровизују, маштају, смишљају, креирају, повезују, изводе дечије народне игре, изводе ритмичке вежбе, бројалице, опонашају звукове импровизацијом, креирају једноставне пратње за бројалице, изводе музичке игре, праве дечије музичке инструменте у корелацији са ликовно културом и стварају нова дела.

Активности наставника: - планира, одабира, осмишљава и припрема материјале и задатке за рад ученика, објашњава, демонстрира, упућује, води ученике у поцесу учења, откривања и разумевања; ствара проблемске ситуације ради мотивације ученика, подстиче, прати и коригује рад ученика, утврђује, обнавља и систематизује знања ученика, бележи резултате рада и води разговор са ученицима о резултатима и могућностима, превазилажења слабости, вреднује и самовреднује рад.

Ресурси: инструмент, цд, уџбеник, нотна свеска, слике, фотографије, илустрације; рачунар и бим пројектор, телевизор

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Наставне теме:

Слушање музике
Извођење музике
Музичко стваралаштво

Исходи:

-опише своја осећања у вези са слушањем музике;

-препознаје народну и уметничку музику;

-опише улогу музике у медијима;

-разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима;

-повеже карактер дела са избором инструмента и елементима музичке изражајности;

-уочи контраст и понављање у музичком делу;

-пева и свира по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења;

-примени изражајне музичке елементе;

-поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;

-коментарише своје и туђе извођење музике;

-самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације:

-учествује у школским приредбама и манифестацијама;

-осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу;

-осмисли музички одговор на музичко питање;

-осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст;

-изабере одговарајући музички садржај (од понуђених) према литерарном садржају.

Садржај рада:

Слушање музике

Композиције различитог карактера, елементи музичке изражајности (инструмент, глас, мелодијска линија, темпо, ритам, динамика), вокална и инструментална музика (композиције домаћих и страних композитора), дела фолклорне традиције српског и других народа, музичка прича, музика у служби других медија, музички бонтон, музика и здравље.

Извођење музике

Музичке игре (дидактичке), певање песама различитог садржаја и карактера по слуху, певање и свирање песама из нотног текста, свирање песама по слуху на дечјим инструментима и/или на другим инструментима, народни инструменти нашег и других народа, музичке драматизације, свирање инструменталних аранжмана на дечјим инструментима и на алтернативним изворима звука, динамика (крешендо, декрешендо), темпо (Andante, Moderato, боја (различити гласови и инструменти), трајање (цела нота и пауза. нота четвртине са тачком), савладавање тонске висине и солмизације у обиму це1–це2, тактирање у 3/4 и 4/4 такту, це-дур лествица, репетиција, прима и секонда волта.

Музичко стваралаштво

Једноставна ритмичка и мелодијска пратња, музичка питања и одговори и музичка допуњалка, звучна прича на основу познатих музичких садржаја, звучне ономатопеје и илустрације на краћи литерарни текст (учење у контексту), креирање покрета уз музику коју ученици изводе, креирање мелодије на одабрани текст.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Начин прилагођавања рада ученицима:
(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3,подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошке

документације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко васпитање**
Разред: **Четврти**
Годишњи фонд часова: 108

Циљ учења предмета: Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Опште предметне компетенције: Учењем наставног предмета физичко васпитање ученик стиче вештине и овладава знањима и културним вредностима телесног вежбања, примењује их у свакодневном животу, новим и ванредним животним ситуацијама; разуме значај континуираног развоја физичких способности, разноврсних моторичких активности, утицај на здравље, здравље околине и квалитет живота. Сагледава да физичка активност и спорт омогућавајуисказивање: личног идентитета, креативности, емоција, самопотврђивања и учешћа у тимском раду, као и да смањује негативне утицаје савременог живота на здравље и социјално понашање. Јача свест о толеранцији, одговорности, поштовању правила и квалитетним комуникацијама. Активно учествује у развоју хуманих односа, односа према окружењу у оквирима локалних, регионалних, националних и ширих оквира.

Основни ниво

Ученик је оспособљен за вођење бриге о властитом здрављу и здрављу околине. Препознаје и разуме законитости утицаја физичког вежбања на телесни статус. Препознаје важност физичког вежбања, хигијене тела, исхране, простора и правила безбедности током вежбања. Критички просуђује о облицима насиља у физичком васпитању, спорту и рекреативним активностима. Здравље околине. Са глобалном присутношћу и активношћу сваки појединац треба да призна своју одговорност према околини. Стално ћемо процењивати и побољшавати утицај на околину

свих наших активности и кроз конкретне акције ћемо представљати добар пример као показати поштовање и бригу за околину.

Средњи ниво

Ученик се бави спортско-рекреативним активностима у циљу унапређивања својих физичких способности и унапређивања здравих животних навика. Током вежбања сарађује, поштује индивидуалне разлике и помаже другима. Ученик самостално вежба у слободно време.

Напредни ниво

Ученик је развио свест о властитим способностима, а тиме и о јачању самопоуздања и самопоштовања. Примењује разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања, поштујући полне и индивидуалне реазлике учесника у телесном вежбању.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик је стекао знања и у стању је да користи разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања и разне изворе информација, како би усавршио своја знања и унапредио своје моторичке способности и вештине. Има позитиван став према физичким активностима у спорту у свакодневном животу, поштује правила и негује здраве међуљудске односе. Промовише улогу физичке активности и спорта у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

Основни ниво

Ученик зна функцију и у стању је да изводи једноставне комплексе вежби обликовања; примењује програме за развој моторичких способности; зна основну технику индивидуалних и колективних спортских игара; познаје основна правила и елементе тактике спортских грана; током вежбања се понаша дисциплиновано и безбедно у односу на себе и друге; способан је да упореди вредности почетних и финалних резултата сопствених моторичких способности у односу на референтне вредности након завршетка разреда. Током вежбања сарађује, поштује индивидуалне разлике и помаже другима.

Средњи ниво

Зна да физичка активност и спорт позитивно делују на психо-физички развој и здравље; ученик ће бити у стању да самостално састави и примени једноставније комплексе вежби обликовања и сложеније техничко-тактичке елементе спортске гране; правилно поступа у случају незгоде на часу и ван часа.

Напредни ниво

Ученик је способан да самостално састави и изведе сложеније вежбе или комбинације вежби; самостално и у сарадњи са другима решава сложене тактичке задатке; препознаје основне законитости оптерећења у физичким и спортским активностима, промовише њихову улогу у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социо патолошких појава.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: вербална, демонстративна, практичних и писаних радова, игровне активносити; „НТЦ систем учења“.

Активности ученика: посматрање, уочавање, откривање, истраживање, анализирање, повезивање, примењивање, проверавање, решавање проблема, креирање, презентовање, извођење,усвајање, вежбање, ходање, трчање, скакање, прескакање, бацање, окретање, играње и плесање, такмичење и сарађивање.

Активности наставника: планирање, организовање, координирање, реализовање, презентовање, показивање, избор садржаја, метода и техника, наставних објеката средстава и реквизита, објашњавање, усмеравање ученика, мотивисање ученика, преношење информација, пружање подршке ученицима, обезбеђивање ресурса, упућивање ученика на самостално проналажење информација, упознавање и праћење индивидуалних способности ученика, вредновање и самовредновање рада.

Ресурси:
За реализацију наставних садржаја користе се ресурси: фискултурна сала са прописаном спортском опремом, отворени спорски терени и школско двориште, справе, реквизити за реализацију садржаја из атлетике, гимнастике, спортских игара и елементарних игара, лопте различитих димензија и намене, струњаче, обручеви, вијаче, чуњеви, маркери, клупе, лествe и други дидактичко-методички реквизити, аудио-визуелна средства и дигитални садржаји у функцији унапређивања наставе и мотивације ученика, стручна литература, приручници, нормативи за реализацију наставе физичког и здравственог васпитања, природни амбијент и локална заједница као ресурс за реализацију активности и развој здравих стилова живота.
Приликом планирања и реализације наставе посебна пажња посвећује се безбедности ученика индивидуалним могућностима, здравственом статусу и поштовању принципа инклузивног образовања, у складу са законским и подзаконским актима којима се утврђује област основног образовања и васпитања.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области: физичке способности, моторичке вештине, физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања и узима се у обзир узраст ученика и сензитивни периоди развоја физичких способности.

Програм четвртог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

Исходи:
-примени општеприпремне вежбе (вежбе обликовања);
-правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
-комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу;
-одржава равнотежу у различитим кретањима;
-правилно држи тело;
-самостално коригује неправилно држање;

-правилно подиже, носи и спушта терет;
-изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;
-изведе дечји и народни плес;
-користи терминологију вежбања;
-поштује правила понашања на вежбалиштима;
-поштује мере безбедности током вежбања;
-навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа;
-прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
-уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;
-прати промене у сопственој тежини и висини;
-сагледа резултате физичких способности;
-препозна здравствено стање када не треба да вежба;
-примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања, као и у другим ситуацијама;
-уредно одржава простор у коме живи и борави;
-увиди значај правилне исхране за вежбање;
-повеже различита вежбања са њиховим утицајем на здравље;
-препозна лепоту покрета и кретања;
-користи научена вежбања у рекреацији породице;
-правилно реагује у случају повреде у школи;
-вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању;
-учествује у предлагању садржаја и начина рада.

Садржај рада:
Физичке способности

- Вежбе за развој снаге са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Национална батерија тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности. Моторичке вештине и игре у развоју моторичих способности,

Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Атлетика

- Технике трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета.
- Скок увис прекорачном техником. Тробој.

Спортска гимнастика

- Основни садржаји Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови (прескок разношка). Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе са променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди. Проширени садржаји Вежбе на тлу: – летећи колут из места. – састав.

Основе тимских, спортских и елементарних игара

- Мини–рукомет. Футсал – „мали фудбал“. Основни елементи кошарке и мини-кошарка. Основни елементи одбојке. Јаџент.

Плес и ритмика

- Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази.

Пливање

- Основна обука пливања. Скок на ноге.

Полигони

- Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.

Физичка и здравствена култура

Култура

Основна правила вежбања. Основна правила мини- -рукомета, футсала, кошарке, мини-кошарке и одбојке. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј" (навијање, победа, пораз, толеранција). Значај вежбања у породици. Вежбање у слободно време.

Здравствено васпитање

Правилно држање тела и здравље. Значај вежбања за правилан рад срца и плућа. Мишићи и зглобови тела. Хигијена простора за вежбање. Исхрана и вежбање. Значај лекарских прегледа за вежбање. Поступање у случају повреде (обавестити наставника и др.).

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања,* препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

-ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:
-вежбање у адекватној спортској опреми;
-активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
-вежбање и играње у слободно време;
-приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита;
-постигнућа у моторичким вештинама;
-индивидуални напредак ученика.
Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достугнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

-познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

-учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

Начин прилагођавања рада ученицима:

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошкецдокументације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, метод и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**

Разред: **Четврти**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Опште предметне компетенције:

Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање икоришћење различитих уметничких медија и техника. Способан је и мотивисан дакористи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад ирад у групи. Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешнопримењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења.Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске,музичке...) али уочава и њихове заједничке принципе и сличности. Ученик познаје иразуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања изразличитих области или предмета. Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовнакултура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и удаљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

Специфичне предметне компетенције:

По завршетку разреда, ученик ће бити у стању да:

-користи материјале и прибор на безбедан начин;

-реализује идеје различитим материјалима и техникама – акварел, темпера,гваш, фротаж и асамблаж;

-примењује поступке – преплитање, везивање (машне), лепљење (течнимлепком), паковање;

-реализује замисли користећи изражајна својства меких материјала(пластелин, беолин, глинамол...);

-пореди бачене и сопствене сенке и планове (предњи, средњи и задњи);

-самостално направи жељени тон секундарних боја;

-користи топле или хладне боје када приказује одређени појам, атмосферу илирасположење;

-прикаже, одабраним средством, простор, своја интересовања, сећања,расположења и опажања;

-разликује портрет, аутопортрет, пејзаж и мртву природу;

-користи основне термине када објашњава своје утиске о уметничким делимаили описује своје и радове других;

-разликује радове дизајнера, костимографа и сценографа;

-користи уметничка дела или визуелна обележја прошлих култура каоподстицај за стваралачки рад и

-поштује договорена правила понашања приликом посете догађајима илиустановама културе.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: вербална, демонстративна, практичних и писаних радова, проблемска и

стваралачка метода, игровне активносити; „НТЦ систем учења “.

Активности ученика: посматрају, уочавају, доживљавају, истражују, откривају, анализирају, упоређују, закључују, маштају, комбинују, повезују, стварају, постављају питања, одговарају, аргументују, објашњавају, усвајају, стварају нова дела, секу, лепе, цртају, боје, сликају, вајају, вежбају, обнављају, класификују, систематизују и примењују усвојена знања и вештине.

Активности наставника: планира, одабира, осмишљава и припрема одговарајући материјал за рад ученика, објашњава, демонстрира, упућује, води ученике у процесу учења, откривања, разумевања појава, односа и веза, ствара проблемске ситуације ради мотивације ученика, подстиче, прати и коригује рад ученика, утврђује, обнавља и систематизује знања ученика, бележи резултате рада и води разговор са ученицима о резултатима и могућностима превазилажења слабости, вреднује и самовреднује рад.

Ресурси: непосредно окружење, уџбеник, фотографије, репродукције, ученички радови рачунар и бим пројектор, ЦД - плејер, телевизор, слике, илустрације.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Општи део

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У четвртом разреду их има шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

Наставна тема:

Споразумевање
Композиција
Наслеђе
Сцена

Исходи:

-поштује инструкције за припремање, одржавање и одлагање материјала и прибора;

-изражава замисли, интересовања, сећања, емоције и машту традиционалним ликовним техникама;

-користи амбалажу и предмете за једнократну употребу у стваралачком раду;

-примени, у стваралачком раду, основна знања о композицији;

-користи одабрана уметничка дела и визуелне информације као подстицај за стваралачки рад;

-тумачи једноставне знаке, симболе и садржаје уметничких дела;

-разговара о значају одабраног уметника, уметничког дела, споменика и музеја;

-учествује у планирању и реализацији ликовног пројекта или радионице;

-разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може применити.

Садржај рада:

Споразумевање

Хералдика – застава, грб, печат. Пиктограми. Споразумевање сликом.

Композиција

Елементи композиције – облик, боја, линија, текстура, светлина (валер). Положај елемената у композицији – хоризонтални, вертикални, дијагонални. Материјали и технике – графитна оловка, туш и четка, туш и перо, акварел, гваш, темпере, фротаж, колаж, деколаж, асамблаж, меки материјали.

Наслеђе

Споменици природе и споменици културе у Србији. Археолошки локалитети, замкови и утврђења, манастири, музеји. Познати уметници и најзначајнија дела.

Сцена

Сценографија за позориште, филм и телевизију. Елементи сценографије.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

-однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);

-однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);

-однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);

-разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);

-повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);

-оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);

-организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);

-вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);

-употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о

уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

Начин прилагођавања рада ученицима:

(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајућеевиденционе педагошкецдокументације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака.Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога.

Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, метод и средства за рад.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Дигитални свет**
Разред**: Четврти**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

Опште предметне компетенције: дигитално друштво и комуникација, безбедно коришћење дигиталних технологија, рад са подацима и обрада текста, дигитално стваралаштво и решавање проблема.

Специфичне предметне компетенције: за предмет Дигитални свет у 3. разреду основне школе усмерене су на развој дигиталне писмености-дигитално друштво, алгоритамског начина размишљања и безбедног понашања у онлајн окружењу.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: Вербална, демонстративна, хеуристички разговор, учење кроз игру, дијалошка, метод практичног рада, илустративна, метода рада на тексту.

Активности ученика: Посматрају, анализирају, одговоарају на питања, постављају питања, упоређују, уочавају сличности и разлике, тимски сарађују, решавају проблемске ситуације;
-Увиђају присуство и употребу дигиталних уређаја у свакодневном животу;
-Размењују искуство са вршњацима о потреби дигиталних уређаја;
-Користе дигиталне уџбенике;
-Покреће програм за унос и обраду текста, едитује текст, селектује, брише текст, уноси сложеније текстове, проверава правопис;
-Именује и чува текстуалне и графичке датотеке;
-Додаје текст на слике;
-Уочава рзлику између програма прегледача и програма претраживача;
-Критички прилази садржајима са интернета;
-Разликује позитиван и негативан дигитални углед;
-Играју образовне игрице понуђене у дигиталним уџбеницима;
-Проналазе, уочавају опис видео игре и ПЕГИ ознака на интернету приликом избора видео игрица;
-Израђују лични план коришћења дигиталних уређаја и прате његово придржавање;
-Препознаје кључне разлике у онлајн комуникацији са наставником, родитељима и вршњацима;
-Решавају једноставне проблеме у блоковском окружењу за програмирање локализовано на српски језик, ћириличко писмо;
-Решавају тестове;
-Усвајају и примењују правила безбедне употребе дигиталних уређаја;
-Континуирано развијају дигиталне компетенције и
-Самовреднују свој рад.

Активности наставника: Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Наставник планира и припрема различите садржаје. Посматра ученике и подстиче процес активног учења, демонстрира и илуструје предвиђене садржаје, упознаје ученике са различитим дигиталним уређајима (рачунар, телефон, пројектор, микро бит), ствара проблемске ситуације, мотивише ученике, самовреднује и вреднује процес учења, јача самопоуздање ученика и саморегулацију у учењу, сарађује са локалном заједницом, континуирано прати напредак ученика.

Ресурси:
Дигитални уџбеник, рачунар, мобилни телефон, микро бит, веб презентације, аудио-визуелна средства.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика четвртог разреда основне школе. Програм наставе и учења за четврти разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.
Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: *Дигитално друштво*, *Безбедно коришћење дигиталних уређаја* и *Алгоритамски начин размишљања*.

Наставна тема:

Дигитално друштво
Безбедно коришћење дигиталних уређаја
Алгоритамски начин размишљања

Исходи:

-промени величину и боју текста, подебља га, искоси и подвуче у програму за обраду текста;

-исече, копира и налепи исечени/копирани текст на одговарајуће место у програму за обраду текста;

-уметне слику у текст, дода јој оквир и позиционира је на жељени начин у односу на текст у програму за обраду текста;

-активно учествује у наставном пројекту чији продукт представља граматички коректан текстуални документ намењен познатој публици који садржи слике са текстуалним објашњењима и информације које су пронађене на интернету;

-активно учествује у наставном пројекту којим се промовише безбедно и одговорно понашање приликом коришћења интернета;

-сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка;

-вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности из свог задужења;

-утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма који садржи понављање и гранање;

-уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму који садржи понављање и гранање;

-креира програм у визуелном програмском језику на основу датог једноставног алгоритма који садржи понављање и гранање;

-примени блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику;

-предвиди садржај промењљиве на основу интеракције корисника са програмом (нпр. блок Питај и чекај и блок Одговор) у датом једноставном програму;

-креира програм у коме остварује интеракцију са корисником, користећи промењљиве, уз помоћ наставника.

Садржај:

Програм се реализује једним часом недељно, укупно 36 часова годишње. Засновано је на принципу да се сви исходи остварују кроз практичне активности, релаксацију и сигурну експерименталну атмосферу. Програм је конципиран тако да наставник има улогу ментора који усмерава, а не предавача који износи чињенице. Кључне дидактичко-методичке смернице су:

-Интеграција три тематске целине (Дигитално друштво, Безбедност и Алгоритамски начин размишљања).

-Припрема за практичан рад у дигиталном окружењу.

-Учење кроз вођену игру и истраживање.

-Организација амбијента и опреме.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):
-самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;
-вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене - ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу);
-отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.
-Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.
Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

Начин прилагођавања рада ученицима:
(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3, подршка психолога и педагога)

Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку психолога и педагога.

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**
Разред**: Четврти**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Опште предметне компетенције:

Сазнање о себи и другима, активно учешће у грађанском животу и друштву.

Специфичне предметне компетенције:

Знање

-Зна своје особености и различитости у односу на друге.

-Препознаје особености и различитости других и уважава их.

-Разуме и прихвата међусобне разлике.

-Разуме појам пријатељства.

-Зна права која има као дете.

-Разуме појмове: право, правда,неправда,насиље.

-Разуме појам одговорности, схвата разлике између одговорности према себи, другим

људима,заједници.

-Зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници.

-Препознај предрасуде и стереотипе.

Вештине

-Уме да препозна и разуме сопствена осећања и потребе.

-Штити своје потребе на начин који не угрожава друге.

-Комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење.

-Сарађује са вршњацима; договара се у групи.

-Конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима.

-Самостално доноси одлуке и изводи закључке.

-Учествује у доношењу одлука у групи, разреду.

-Понаша се ускладу са правилима и дужностима у одељењу и школи.

-Реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге.

Ставови

-Свест о себи као појединцу/појединки и свест о припадности групи.

-Преузима одговорност за своје поступке.

-Разумевање и уважавање различитости.

-Спремност да учествује у активностима у школи и да сарађује са вршњацима и одраслима

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: Метода разговора, рад на тексту, демонстративна, илустративна, дивергентно (стваралачко) учење, истраживачке методе (пројекти, анализе случаја), интерактивне методе (дискусија, расправа, преговарање, дијалог, интервју, дописивање и друге интерактивне методе), симулацијске методе (игра улога, симулирање доношења одлука, симулирање међукултурних односа), игровне методе (драматизација, игре улога из прича, игре опуштања), стваралачке методе(олуја идеја, израда новина, писање писама или прилога за новине, обраћање локалној управи, израда плаката), „НТЦ систем учења“.

Активности ученика: посматрање, слушање, причање, писање, читање, учествовање, доживљавање, уочавање, описивање, истраживање, откривање, повезивање, просуђивање, прикупљање, анализирање, упоређивање, постављање питања, одговарање, расправљање, дискутовање, аргументовање, објашњавање, проверавање, закључивање, изражавање, интерпретирање, играње, драматизација, стварање, преговарање, договарање, уважавање, прилагођавање, сарађивање, решавање, примењивање и извештавање.

Активности наставника: планира, одабира, осмишљава и припрема одговарајући материјал за рад ученика, упућује и води ученике у процесу откривања и разумевања појава, односа и веза, ствара проблемске ситуације ради мотивације ученика, постиче, прати и коригује рад ученика, бележи резултате рада и води разговор са ученицима о резултатима и могућностима превазилажења слабости, вреднује и самовреднује рад.

Ресурси: табла, маркер, креда, стикери, заставице, пак папир, хамер, бојице, фломастери, селотејп, маказе, слике, постери, илустрације, рачунар и бим пројектор, ЦД –плејер.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Изборни програм Грађанско васпитање за четврти разред организован је, као и програми за претходна три, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права*, *Демократско друштво*, *Процеси у савременом свету* и *Грађански активизам)*, али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне и доприносе достизању исхода и развоју међупредметних компетенција.

Наставна тема:

Људска права (Ја и други на планети Земљи)
Демократско друштво (Култура и традиција)
Процеси у савременом свету (Прекомерна потрошња)
Грађански активизам (Еколошка акција)

Исходи:
-разликује примере одговорног и неодговорног понашања људи према животној средини;
-се понаша у свакодневним ситуацијама на начин који уважава животну средину и рационалну потрошњу ресурса;
-образложи важност информисања о стању животне средине и начинима њене заштите;
-аргументује добити од заједничког живота људи припадника различитих култура;
-наведе елементе традиције и културе свог народа и покаже интересовање и поштовање за друге културе и традиције;
-образложи значај подршке избеглицама и мигрантима да у новој средини сачувају свој језик, традицију, културу;
-наведе примере из свакодневног живота којима се илуструје сусретање различитих култура;
-дискутује о томе како непознавање других култура утиче на настанак стереотипа, предрасуда и дискриминације;
-препознаје примере прекомерне потрошње;
-препознаје у медијима поруке које подстичу прекомерну потрошњу, посебно деце и младих;
-критички разматра појаву бацања хране и расипања воде;
-процењује важне чињенице о производима које купује читајући декларацију и води рачуна о односу цене и квалитета;
-испољи заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду;
-учествује у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.

Садржај рада:

Планета Земља припада свима који на њој живе

Узајамни утицај природе и човека. Потребе појединца и опште добро – задовољавање људских потреба без угрожавања будућих генерација. Одговоран однос према свету у коме живимо – Мисли глобално делуј локално.

Право на здраву животну средину

Трећа генерација људских права. Вредности на којима почива – право на живот у здравој животној средини; право на одржив економски развој; право на рационално коришћење природних и

енергетских ресурса; право на спречавање свих облика загађивања животне средине; право на доступност информација о стању животне средине.

Култура и традиција

Материјално и нематеријално наслеђе једне заједнице настало под утицајем свих народа који су ту живели и сада живе.

Културни идентитет

Неговање традиције и културе сопственог народа и поштовање традиције и културе других.

Мултикултуралност и интеркултуралност

Живот поред људи других култура или заједнички живот са њима.

Избеглице и мигранти

Невољно кретање људи из једне у другу културну заједницу. Непознавање других култура као основ за развој стереотипа, предрасуда и дискриминације. Уклопити се у нову средину, а сачувати свој културни идентитет.

Сусретање култура

Сусретање и прожимање различитих култура без губљења културног идентитета.

Потрошачко друштво

Стварне потребе и прекомерна потрошња. Неравнотежа – гладни и жедни у свету у којем се храна баца а вода расипа. Амбалажа важнија од садржаја – гомилање отпада. Притисак произвођача – нови модели новог модела. Деца – омиљена циљна група произвођача.

Медији и потрошачка култура

Поруке медија у подстицању потрошње. Деца у рекламама.

Права потрошача

Информације од значаја за потрошаче. Однос цене и квалитета производа. Права и одговорност потрошача. Заштита потрошачких права.

Планирање и извођење еколошке акције

Одређивање циља и израда плана акције. Извођење и документовање акције. Промоција акције на нивоу школе. Вредновање акције.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се осматрањем разговорима,залагањем при раду,активностима на часу. Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за одговорно учешће у демократском друштву.

Начин прилагођавања рада ученицима:
(индивидуализације, ИОП1, ИОП2, ИОП3,подршка психолога и педагога)

Начин праћења напредовања ученика врши се помоћу одговарајуће евиденционе педагошке

документације.

На сваком часу прати се активност и учествовање ученика у раду, редовно доношење уџбеника, свеске и осталог прибора за рад, као и домаћих задатака. Примена савремених наставних метода за израду, реализацију и евалуацију ИОП-а, индивидуализације и диференцијације у настави уз подршку педагога и психолога. Радове који најбоље репрезентују постигнућа и напредовање ученика у току школске године ученици чувају у свом портфолију, педагошкој свесци, ес дневнику. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других. Приликом процене да поједини ученици одступају од Правилника оцењивања, таквим ученицима се прави индивидуалан план подршке и прилагођавају садржаји, методе и средства за рад.

Остали облици образовно-васпитног рада

Час одељењског старешина

Разред: **Четврти**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Коришћење различитих социјалних вештина у непосредном друштвеном окружењу, оспособљавање за самостално учење и проналажење информација, развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других, подстицање групног рада, разумевања и сарадње, развијање свести о потреби чувања и заштите природе.

Међупредметне компетенције:

-компетенција за учење;

-одговорно учешће у демократском друштву;

-естетичка компетенција;

-комуникација;

-одговоран однос према околини;

-одговоран однос према здрављу;

-предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

-рад са подацима и информацијама;

-решавање проблема;

-сарадња;

-дигитална компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Зна правила понашања, зна важност поштовања правила у учионици, школи, заједници, има свест о припадности групи, поштовању правила групе, разуме појам пријатељства, комуницира, размењује мишљење са другима, износи своја осећања, потребе, мишљење и слуша, разуме и уважава туђе мишљење, сарађује са вршњацима, договара се у групи, конструктивно разрешава сукобе са вршњацима и одраслима, самостално доноси одлуке и изводи закључке, учествује у доношењу одлука у групи, разреду, понаша се у складу са правилима и дужностима у одељењу и школи, реагује у ситуацијама неправде, кршења својих и туђих права на начин који није угрожавајући за друге, учествује у раду тима поштујући договорена правила.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: Вербална, демонстративна, хеуристички разговор, учење кроз игру, дијалошка, метод практичног рада, илустративна, метода рада на тексту.

Активности ученика: ученик усваја донета правила понашања и свхата важност њихових поштовања, развија свест о припадности групи, поштовању правила групе, развија социјалне вештине на тренутном узрасном ниво, самосвесно одређује своје место у групи, правилно и ефикасно функционише у групи, успешно решава проблеме и несугласице, развија принцип праведноти, разуме значај међусобног уважавања, успоставља правила понашања (индивидуална и у групи), успоставља правила понашања на јавним местима и манифестацијама, коректно се понаша у односу на другове у групи, развија свест о одговорном понашању, развија толерантност, успешно превазилази проблеме.

Активности наставника: упознаје ученике са школским календаром и распоредом часова, општом организацијом и структуром школе (просторни услови, постојеће службе, секције, уџбеници, прибор, повластице, члановима Тима за превенцију насиља, злостављања и занемаривања ученика), организује избор председника и других органа одељењске заједнице, подстиче на критичко мишљење, подстиче ученике на размишљања о себи и својој околини, развија еколошку свест и позитиван став о здрављу, развија свест о благовременом решавању проблема, подстиче на доношење закључака и решења.

Ресурси: текстови, припремљени материјал, рачунар, интернет, филмови, материјал за цртање и писање, друштвене игре итд.

Дидактичко-методичко остваривање програма: програм се реализује једним часом недељно, укупно 36 часова годишње Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): Начини прилагођавања рада ученицима: наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. На часу ученик треба да се осећа уважено, да се прихвати његов предлог, да је свако добродошао у својој различитости уз поштовање другачијег мишљења и погледа на свет.

План рада одељенског старешине-четврти разред

Септембар

Поново у школи
Договарамо се о раду
Упознавање са правилима понашања и обавезама ученика у школи
Бонтон

Октобар

Обележавање Дечије недеље
Буквар дечијих права
Моје врлине и мане
Како да учимо

Новембар

Мој радни дан
Радионица – Сви смо исти и сви смо различити (Дан толеранције)
Помогао сам другу
Како да решимо сукоб
Моја соба
Безбедност деце у саобраћају и безбедност деце у ванредним ситуацијама-Пројекат
Заједно и безбедно кроз детињство

Децембар

Здрав начин живота
Хајде да се дружимо
Празници
Идемо у позориште

Јануар

Обележавање Дана Светог Саве

Фебруар

Игре које волимо
Како се осећаш у свом одељењу
О учењу

Март

Честитке за маму, баку
Учимо о пријатељству
Ваннаставне активности (посета библиотеци, музеју...)
Шта ћу бити кад порастем

Април

Дан шале
Међународни дан дечије књиге
Шта читам кад не учим
Бринемо о природи

Мај

Обележавање Дана школе
Недеља школског спорта – важност физичких активности
Односи у породици, моји родитељи, ја и остали
Организација излета

Јун

Научили смо
Приредба за крај године
Представљамо се

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Праћења напредовања ученика тогом школске године врши се: осматрањем и разговорима. Уместо знања, на ЧОС-у се прати развој ставова, вредности, понашања и социјалних вештина.

Начин прилагођавања рада ученицима: наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. На часу ученик треба да се осећа уважено, да се прихвати његов предлог, да је свако добродошао у својој различитости уз поштовање другачијег мишљења и погледа на свет.

Сарадња са вртићима

Сарадња са ПУ „Врачар“ – Припрема и реализација родитељског састанка са родитељима предшколаца под темом „Оснаживање и припрема родитеља и деце за прелазак из вртића у школу“. Реализација од стране ПП- службе и учитеља четвртог разреда.

Сарадња се одржава и кроз радионице са предшколцима како у школи тако и код њих у вртићу које осмишљавају и реализују учитељи четвртог разреда са својим ученицима и васпитачи у вртићу.

Организација „Отворила школа врата за ђака првака“ – организоване радионице у школи које реализују учитељи четвртог разреда као и други запослени у школи.

Завршна приредба и упознавање са одељенским старешинама

Завршна приредба и упознавање ученика и родитеља са одељењским старешинама реализују се у оквиру активности школе усмерених на јачање сарадње школе, ученика и родитеља, као и на успешно укључивање ученика у школски живот.

Завршна приредба организује се на крају школске године и обухвата пригодан културно-уметнички програм који припремају ученици уз подршку наставника. Кроз рецитације, драмске приказе, музичке и плесне тачке, ученици представљају своја знања, способности, креативност и резултате рада током школске године. Активност доприноси развоју самопоуздања, тимског духа, сарадње и позитивне школске климе.

Упознавање са одељењским старешинама реализује се кроз организоване сусрете ученика, родитеља и наставника на почетку школске године, као и приликом преласка ученика у наредни циклус образовања. Том приликом ученици и родитељи добијају основне информације о организацији рада, правилима понашања, начину праћења напредовања ученика и облицима сарадње са школом. Посебан акценат ставља се на развијање међусобног поверења, подршке и успешне комуникације.

Носиоци активности су одељењске старешине, стручни сарадници, наставници и управа школе, у сарадњи са ученицима и родитељима.

Заједничка радионица петака и четвртака (организација техника учења, времена)

Радионица се реализује у сарадњи ученика четвртог и петог разреда са циљем лакшег преласка ученика у наредни циклус образовања, развијања радних навика и усвајања ефикасних техника учења и организације времена.

Кроз интерактивне активности, разговор, рад у групама и размену искустава, ученици петог разреда упознају млађе ученике са начином рада у предметној настави, организацијом школских обавеза, планирањем времена за учење, домаће задатке и слободне активности. Посебна пажња посвећује се техникама успешног учења, као што су вођење бележака, издвајање битних информација, прављење мапа ума, понављање градива и самостално планирање рада.

Радионица доприноси развоју међувршњачке сарадње, осећаја припадности школи, самосталности и одговорности ученика. Активност се реализује у договореном термину током другог полугодишта, у сарадњи одељењских старешина, предметних наставника и стручних сарадника школе.

Тематска настава

1. „Мој завичај“
2. „Животиње“
3. „Пипи Дуга Чарапа“
4. „О дугмету и срећи“
5. „Дани посвећени Светом Сави“
6. „Стефаново дрво“
7. „Пролеће“
8. „Дан пчела“

Пројекти

1. „Виртуелан сајам науке“
2. „Дигитално насиље“
3. „Човек“
4. „Инструменти“
5. „Домовина се брани лепотом и чашћу и знањем“
6. „Српске сликарке и књижевнице“
7. „Националне мањине“
8. „Мали научници“

Пети разред

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Српски језик и књижевност**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 180

Циљ учења предмета: Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.
Садржај:

Књижевност

Лирика
Лектира: Народна песма: Вила зида град, Народне лирске песме о раду (избор); народне лирске породичне песме (избор), Бранко Радичевић: Певам дању, певам ноћу, Милица Стојадиновић Српкиња: Певам песму, Душан Васиљев: Домовина/Алекса Шантић: Моја отаџбина, Војислав Илић: Зимско јутро, Милован Данојлић: Шљива/Десанка Максимовић: Сребрне плесачице, Пеђа Трајковић: Кад књиге буду у моди.
Књижевни термини и појмови
Песник и лирски субјекат. Мотиви и песничке слике као елементи композиције лирске песме. Врста строфе према броју стихова у лирској песми: катрен; врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац). Одлике лирске поезије: сликовитост, ритмичност, емоционалност. Стилске фигуре: епитет, ономатопеја. Врсте ауторске и народне лирске песме: описне (дескриптивне), родољубиве (патриотске); митолошке, песме о раду (посленичке) и породичне.
Епика
Лектира: Народна песма: Свети Саво, Народна песма: Женидба Душанова (одломак о савладавању препрека заточника Милоша Војиновића), Ерo с онога свијета, Ђевојка цара надмудрила, Милован Глишић: Прва бразда, Стеван Сремац: Чича Јордан (одломак), Бранко Ћопић: Поход на Мјесец, Иво Андрић: Мостови, Данило Киш: Дечак и пас, Горан Петровић: Месец над тепсијом (први одломак приче "Бели хлеб од претеривања" и крај приче који чине одељци "Можеш сматрати да си задобио венац славе" и "Мрави су вукли велике трошице тишине"), Антон Павлович Чехов: Шала.
Књижевни термини и појмови
Писац и приповедач. Облици казивања: приповедање у првом и трећем лицу. Фабула: низање догађаја, епизоде, поглавља. Карактеризација ликова - начин говора, понашање, физички изглед, животни ставови, етичност поступака. Врсте епских дела у стиху и прози: епска народна песма, бајка (народна и ауторска), новела (народна и ауторска), шаљива народна прича. Врста стиха према броју слогова: десетерац.
Драма
Лектира: Бранислав Нушић: Кирија, Душан Радовић: Капетан Џон Пиплфокс, Љубиша Ђокић: Биберче

Књижевни термини и појмови Позоришна представа и драма. Чин, појава, лица у драми, драмска радња. Сцена, костим, глума, режија. Драмске врсте: једночинка, радио-драма.
Научно-популарни и информативни текстови (бирати до 2 дела): Вук Ст. Караџић: Моба и прело (одломак из дела Живот и обичаји народа српскога), Доситеј Обрадовић: О љубави према науци, М. Петровић Алас: У царству гусара (одломци), Милутин Миланковић: Успомене, доживљаји, сазнања (одломак). Избор из енциклопедија и часописа за децу.
Домаћа лектира: Епске народне песме (о Немањићима и Мрњавчевићима - преткосовски тематски круг), Народне бајке, новеле, шаљиве народне приче (избор); кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке), Бранислав Нушић: Хајдуци, Данијел Дефо: Робинсон Крусо (одломак о изградњи склоништа), Марк Твен: Доживљаји Хаклберија Фина/Краљевић и просјак/Доживљаји Тома Сојера, Избор ауторских бајки (Гроздана Олујић; Ивана Нешић: Зеленбабини дарови (одломци)), Коларов: Аги и Ема, Избор из савремене поезије за децу (Александар Вучо, Мирослав Антић, Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић...)
Допунски избор лектире (бирати до 3 дела): Јован Јовановић Змај: Песмо моја (из Ђулића), Стеван Раичковић: Велико двориште (избор)/Мале бајке (избор), Иван Цанкар: Десетица, Љубивоје Ршумовић: Уједурме и зврчке из античке Грчке (избор)/Густав Шваб: Приче из старине, Џон Р. Р. Толкин: Хобит (одломци), Никол Лезије: Тајна жутог балона, Корнелија Функе: Господар лопова (одломак), Вида Огњеновић: Путовање у путопис (одломак), Владислава Војновић: Приче из главе (избор, осим приче Позориште), Дејан Алексић: Музика тражи уши (избор)/Кога се тиче како живе приче (избор), Јован Стерија Поповић: Лажа и паралажа (одломак о Месечевој краљици) и Едмон Ростан: Сирано де Бержерак (одломак о путу на Месец) Дело завичајног аутора по избору.

Језик
Граматика Промењљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непромењљиви), глаголи; непромењљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози. Именице - значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске). Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа. Основне функције и значења падежа (с предлозима и без предлога): номинатив (субјекат); генитив (припадање и део нечега); датив (намена и усмереност); акузатив (објекат); вокатив (дозивање, обраћање); инструментал (средство и друштво); локатив (место). Придеви - значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева. Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу. Заменице - личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени облици, употреба личне заменице сваког лица себе, се. Бројеви - врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви, бројне именице на -ица) и редни бројеви. Глаголи - глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), перфекат, футур I. Предикатска реченица - предикат (глаголски; именски); слагање предиката са субјектом у лицу, броју и роду; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, за време, за начин; заузрок и за меру и количину); апозиција.
Правопис Велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева. Заменица Ви из поштовања. Одрична речца не уз именице, придеве и глаголе; речца нај у суперлативу; вишечлани основни и редни бројеви. Интерпункцијски знаци: запета (у набрајању, уз вокатив и апозицију); наводници (наслови дела и називи школа); црта (уместо наводника у управном говору).
Ортоепија Место акцента у вишесложним речима (типични случајеви). Интонација и паузе везане за интерпункцијске знакове; интонација упитних реченица. Артикулација: гласно читање брзалица, најпре споро, а потом брже (индивидуално или у групи).

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

разликује књижевни и некњижевни текст; упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности; чита са разумевањем и опише свој доживљај различитих врста књижевних дела; чита са разумевањем одабране примере осталих типова текстова; одреди род књижевног дела и књижевну врсту; разликује карактеристике народне од карактеристика уметничке књижевности; разликује реалистичну прозу и прозу засновану на натприродној мотивацији; анализира елементе композиције лирске песме (строфа, стих); епског дела у стиху и у прози (делови фабуле; поглавље, епизода; стих); драмског дела (чин, сцена, појава; разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; разликује облике казивања; увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевно-уметничком тексту; процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шаљив, ведар, тужан и сл.); развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела; одреди тему и главне и споредне мотиве; анализира узрочно- последично низање мотива; илуструје особине ликова примерима из текста; вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове; илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; уважава националне вредности и негује српску културноисторијску баштину; наведе примере личне добити од читања; напредује у стицању читалачких компетенција; упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;

Опште предметне компетенције: Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Облици рада: фронтални, индивидуални, групни, рад у паровима

Методе рада: вербалне методе, рад на тексту, метода практичних радова, комбиноване наставне методе, учење путем открића и решавања проблема, практично учење, мисаоно учење, искуствено учење

Активности ученика: разговор, уочавање, препознавање, откривање, истраживање, излагање, процењивање, образлагање, упоређивање, закључивање, анализа

Активности наставника: организатор наставе (усклађује циљеве, исходе, планира садржаје, средства, методе), реализатор наставе (ствара прилике за учење, презентира садржаје, води циљани разговор, омогућује примену стечених вештина, даје повратне информације), партнер у нед. комуникацији (одговара на ученичка питања, поставља питања...), партнер у афективној комуникацији са децом (помаже им да упознају и прихвате своје и емоције других, разговара са децом када им је потребна помоћ, сарађује са родитељима, психологом, педагогом) мотивише ученике и развија њихова интересовања, прети напредовање ученика, оцењивач, утиче на социјалне односе у одељењу, самоевалуација (прати ефекте сопственог рада).

Ресурси: различити образовни ресурси (Гугл учионица, е – уџбеник)

Дидактичко-методичко остваривање програма

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 70 часова, Језик – 70 часова и Језичка култура – 40 часова. Све три области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм *Српског језика и књижевности* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

Планирање наставе и учења

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да дати програм прилагоди, имајући у виду: састав одељења, карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

Остваривање наставе и учења

Књижевност
Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопулар них и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен савременим, актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.
Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ поновног увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.
Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Такође, програмом се подстиче упознавање ученика са завичајном, локалном (или регионалном) културом и стваралаштвом, пошто је омогућено да сваки наставник обради дело по избору писца из завичајног (регионалног) корпуса.
Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и известан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави.

Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама, интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм наставе и учења заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (фикционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини): тема пријатељство: Нушићеви *Хајдуци* – Твенови *Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина*– Кишов *Дечак и пас* – Раичковићево *Велико двориште – Госпо-*

дар лопова К. Функе; социјални мотиви и проблеми у одрастању: Кишов *Дечак и пас* –Цанкарова *Десетица* – Г. Олујић, *Село изнад облака* – Коларовљев роман *Аги и Ема* – Глишићева *Прва бразда*; родољубље: Душан Васиљев, *Домовина* или Алекса Шантић, *Моја отаџбина* – народне епске песме о Немањићима и Мрњавчевићима; савремено детињство: Трајковићева песма *Кад књиге буду моди* – роман *Аги и Ема* – Г. Олујић *Црвена жаба*; детињство у прошлости: Нушићеви *Хајдуци* – Твенови *Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина* – Миланковићеве *Успомене, доживљаји, сазнања* – Кишов *Дечак и пас* – Раичковићево *Велико двориште* – Ћопићев *Поход на Мјесец* – Глишићева *Прва бразда*; детињство великих научника и писаца: о Николи Тесли – Миланковићеве *Успомене, доживљаји, сазнања*; љубав према науци и књижевности: Д. Обрадовић, *О љубави према науци* (по потреби прилагодити узрасту ученика) – Алексићеве приче *Музика тражи уши* или *Кога се тиче како живе приче* – Миланковићеве *Успомене, доживљаји, сазнања* – Трајковићева песма *Кад књиге буду*

моди; описивање: Илићево *Зимско јутро* – Данојлићева *Шљива*– Андрићеви *Мостови – Сребрне плесачице* Д. Максимовић *–Путовање у путопис* В. Огњеновић; обрада портрета: *Чича Јордан*– Миона – хајдуци – хобит Билбо Багинс – бака Ема – Том Сојер / Хаклбери Фин – Шипио; хумор и пародија: *Еро с онога свијета* – Нушићеви *Хајдуци* – Радовићев *Капетан Џон Пиплфокс*; митологија: митолошке народне лирске песме – Ршумовићева обрада грчких митова у књизи *Уједурме и звркче из античке Грчке*; авантуре: Дефоов Робинсон Крусо – проза М. Петровића Аласа о гусарима, пиратима и путовању на „Робинсоново" острво – Радовићев *Капетан Џон Пиплфокс* – Твенови *Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина*. Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајдуци, Аги и Ема, Доживљаји Тома Сојера, Хобит, Робинсон Крусо, Господар лопова) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном

свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.
Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис упознати на конкретном тексту из часописа по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром); појам радио упознати уз обраду текста Капетан Џон Пиплфокс Душка Радовића.
Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности.
Наставник, такође, треба да познаје садржаје предмета природа и друштво за 3. и 4. разред (пример: приликом обраде преткосовских песама у уводном делу часа или приликом мотивације, ученике треба подсетити на оно што су учили о Немањићима и Мрњавчевићима из овог предмета...).
Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.
Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом ступњу школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књи-жевно дело обликује једну могућу слику стварности.
При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.
Проучавање књижевноуметничког дела у настави је сложен процес који започиње наставниковим и учениковим припрема њем (мотивисање ученика за читање, доживљавање и проучавање уметничког текста, читање, локализовање уметничког текста, истраживачки припремни задаци) за тумачење дела, своје најпродуктивније видове добија у интерпретацији књижевног дела на наставном часу, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења наставља се и после часа: у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву, у поредбеним изучавањима књижевноуметничких дела и истраживачко-интерпретативним приступима новим књижевноуметничким остварењима. Средишње етапе процеса проучавања књижевноуметничког дела у настави јесу методолошко и методичко заснивање интерпретације и њено развијање на наставном часу.
Обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова.
У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и

литерарни (књижевноуметнички) проблеми. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима првог основношколског циклуса, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем (компарацијом) и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртом разреду; појму приповедања, облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање) ...

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.

Приликом повезивања књижевних (фикционалних), граничних, односно нефикционалних текстова (путописна и аутобиографска проза) и некњижевних текстова (енциклопедије, речници, часописи и сл.), треба реализовати исходе везане за уочавање разлике између фикционалне и нефикционалне књижевности (засноване на личном сведочењу и проверљивим подацима), као и књижевног и некњижевног текста и упућивати ученика да увиде разлику у књижевном поступку између наведених врста.

Иако ученик усваја појмове народне и ауторске бајке у претходним разредима, сада треба да буде у стању да детаљније познаје одлике народне бајке и њене разлике у односу на ауторску бајку (композиција, (не)постојање стереотипног почетка и завршетка, ликови – човек као главни лик народне бајке и животиње и натприродна бића као јунаци ауторске бајке, поремећај равнотеже као узрок потраге јунака у народној бајци / потрага за идентитетом и животном срећом у ауторској бајци, коришћење (и измена) мотива народне бајке у ауторској бајци), као и у односу на драмску или сценску бајку (адаптација мотива, односно прилагођавање радње драмском облику). Такође, ученик треба да уочава разлике у особеностима народне и уметничке новеле на примерима из лектире. Загонетке и пословице уводе се у наставу српског језика и књижевности од првог разреда, па се знања о овим врстама обнављају и проширују. Исто важи и за причу о животињама и њену дистинкцију у односу на басну – наставник се наслања на знање из првог циклуса образовања, обнавља га и проширује.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. У петом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Језик

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним (књижевним) српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног

градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.
Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Језичке појаве не треба наводити нити приказивати као изоловане (нпр. неповезане речи и смисаоно некореспондентне реченице), већ их увек ваља контекстуализовати везивањем за говорне ситуације у којима се могу јасно препознати, издвојити и објаснити њи-хове карактеристике и функције.
Наставни приступ падежима и вежбе усмерене на утврђивање знања о употреби правилних облика именских речи треба повезивати с одступањима од књижевног језика, колебањима и типичним грешкама које се јављају у усменом и писменом изра-жавању ученика. Стога се садржај вежбања падежа у настави мора одређивати на основу континуираног праћења језичког испољавања ученика (нпр. током дијалога на часу, а такође и на примерима из домаћих и писмених задатака ученика). Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком.
Обрада предлога не може се сматрати окончаном на једном часу, указивањем на њихову непроменљивост, већ основна знања треба поступно проширивати током обраде падежа, и то наводећи најфреквентније примере и њихову типичну употребу. Исто важи за прилоге, чију поделу по значењу треба повезати са прил-шким одредбама, а функцију показивати у реченици и у тексту. И променљиве врсте речи треба повезивати са њиховим типичним функцијама у реченици да би ученици уочили реч као јединицу на морфолошком и синтаксичком нивоу.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава гра-фија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ћ, велико Г, С, Ш итд.).
Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.
Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне

јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање места акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о падежима (именице време, раме, теме и сл. у генитиву једнине и номинативу множине немају акценат на истом слогу итд.); реченична интонација може се с једне стране повезати са правописом, а са друге са синтаксом итд. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.
Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

Језичка култура

Развијање језичке културе један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Ова наставна област, иако је програмски конституисана као посебно подручје, мора се повезивати с обрадом књижевних текстова као репрезентативних образаца изражавања, а такође и са наставом граматике и правописа. Исто тако, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје који доприносе неговању културе усменог и писменог изражавања.
Језичка култура се негује спровођењем лексичко-семантичких и стилских вежби, које имају за циљ богаћење речника и развијање способности и вештине изражавања. Све врсте тих вежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току говорних вежби.
Када су у питању домаћи задаци, препоручује се да се четири задатка пишу ћирилицом, а четири латиницом (наизменично). Годишње се ради четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање побољшане верзије састава). Школске писмене задатке требало би писати ћирилицом, а два исправка латиницом.
Приликом реализације програма предмета српски језик и књижевност наставници треба да користе и савремене технологије (нпр. видео-бим, паметну таблу и сл.). Осавремењивање часова може се постићи и коришћењем електронских уџбеника и других наставних средстава.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање)

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.
Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани бројчаном оценом.
Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

Начин прилагођавања рада ученицима:
Наставник прилагођава рад специфичним потребама одељења и ученика.

Допунска настава

Наставни предмет**: Српски језик и књижевност**

Разред: **пети**

Циљ реализовања допунске наставе: Циљеви учења допунске наставе јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције и да усвоји програмом предвиђене садржаје које није успео да усвоји на редовној настави.

Исходи

Ученик ће бити у стању да:

– процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шаљив, ведар, тужан и сл.);

– одреди тему и главне и споредне мотиве;

– илуструје особине ликова примерима из текста;

– напредује у стицању читалачких компетенција;

– упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;

– разликује промењиве речи од непромењивих;

– разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају деклинацију;

– разликује основне функције и значења падежа;

– употребљава падежне облике у складу са нормом;

– употребљава глаголске облике у складу са нормом;

– разликује основне реченичне чланове (у типичним случајевима);

– доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова;

– користи правопис (школско издање);

– говори јасно поштујући књижевнојезичку норму;

– течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове;

– издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста);

– саставља говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште;

Начин остваривања програма:

Наставне методе: рад на тексту, метода практичних радова,комбиноване наставне методе.

Облици рада: фронтални, индивидуални и рад у паровима

Додатна настава

Наставни предмет**: Српски језик и књижевност**

Разред: **пети**

Циљ реализовања додатне наставе: Циљеви учења додатне наставе јесу да ученик кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области и да усвоји програмом предвиђене садржаје напредног нивоа и припреми се за такмичења из Српског језика и језичке културе и Књижевна олимпијада.

Исходи

Ученик ће бити у стању да:

– развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела;

– анализира узрочно-последично низање мотива;

– илуструје особине ликова примерима из текста;

– вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове;

– наведе примере личне добити од читања;

– напредује у стицању читалачких компетенција;

– разликује променљиве речи од непроменљивих;

– разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају деклинацију;

– разликује основне функције и значења падежа;

– употребљава падежне облике у складу са нормом;

– употребљава глаголске облике у складу са нормом;

– разликује основне реченичне чланове;

– доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова;

– користи правопис (школско издање);

– правилно изговара речи водећи рачуна о месту акцента и интонацији реченице;

– користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу, дијалог;

– проналази експлицитно и имплицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту;

– напамет говори одабране књижевне текстове или одломке

Начин остваривања програма:

Наставне методе: рад на тексту, метода практичних радова,комбиноване наставне методе.

Облици рада: фронтални, индивидуални и рад у паровима

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Наставни садржаји:
The Present Simple Tense за изражавање сталних радњи .
Have got/Have за изражавање поседовања.
Личне заменице у функцији субјекта - I, you …
Присвојни придеви - my, your…

Показне заменице - this/these, that/those
Питања са
Who/What/Where/When/How(old)…
Основни бројеви (1-1000).
Предлози за изражавање места - in, at…
Предлози за изражавање времена –in, on, at...
Употреба неодређеног члана са именицама у једнини.
Изостављање члана испред назива спортова.
Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената.
(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir); имена и надимци; начин писања.
Глаголи have got, to be за давање описа
Питања са Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long…)
Егзистенцијално There is / are…
Употреба одређеног члана са именицама које означавају лица и предмете који су познати саговорнику, као и уз имена река, мора и океана.
Употреба/изостављање одређеног члана уз имена градова и држава.
Поређење придева (правилно и неправилно поређење).
(Интер)културни садржаји: географске карактеристике Велике Британије; биљни и животињски свет
The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање радњи и стања
Императив
How about + глаголска именица
Would you like + инфинитив глагола
Модални глаголи за изражавање предлога - can/could/shall
Глагол will за изражавање одлука
(Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
Why don't we + инфинитивна основа глагола
Императив
Личне заменице у функцији објекта - me, her, him…
(Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.
Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – can/could/may.
(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације.
The Present Simple Tense за изражавање уобичајених радњи.
Изостављање члана испред назива празника.
Изостављање члана испред именица употребљених у општем смислу.
(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.

The Present Simple Tense за изражавање уобичајених и сталних радњи
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи
Модални глагол can за изражавање способности
Прилози за учесталост – usually, often…
Предлози за изражавање правца кретања - to, from...
Предлози за описивање начина кретања - by (car), on (foot)...
(Интер)културни садржаји: породични живот
живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
The Past Simple Tense правилних и најчешћих неправилних глагола
Модални глагол could за изражавање способности у прошлости
(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости (историјска личност, писац,

The Present Simple Tense (want)
Would like + именица/инфинитив глагола.
Going to за изражавање будућих планова.
Употреба неодређеног члана уз називе занимања.
(Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.
The Present Simple Tense (be, want)
Императив
Why don't we /you + инфинитивна основа глагола
How about + глаголска именица
Would like + именица/инфинитив глагола
(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација;употреба емотикона.
Предлози за изражавање положаја и просторних односа - in front of, behind, between, opposite...
Питања са What/Where/Which/How (far, deep, long…)
Поређење придева (правилно и неправилно поређење).
Употреба одређеног члана са суперлативом придева.
(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице (инч, стопа…); природа.
уобичајених радњи.
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи
The Past Simple Tense
Предлози за изражавање времена – in, on, at, to, past, after...
Питања са When, What (time/day)…
Редни бројеви до 100.
(Интер)културни садржаји: климатски услови у Великој Британији; разлика у часовној зони (Београд – Лондон).
The Present Simple Tense за изражавање утврђених програма, планова и распореда (ред вожње, ТВ/ биоскопски програм и сл.) и
Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе – can/can't, must/mustn't
(Not) Have to за изражавање обавезе и одсуства обавезе
(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.

Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend's/friends'/ children's books
Присвојни придеви my, your…
Присвојне заменице mine, yours…
Have got/Have за изражавање поседовања
Питања са Whose
(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
предлошке фразе - interested in, good/bad at, crazy about…
Глаголи like/love/hate + глаголска именица
Питања са What, Who, Why …
(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
The Present Simple Tense (think, like, agree…)
Питања са What, Why, How …
(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
Основни бројеви до 1000.
Правилна множина именица.
Множина именица које се завршавају на -y, -f/fe: strawberries, shelves, knives...

Множина именица које се завршавају на –o: kilos, potatoes…
Синкретизам једнине и множине: sheep, fish...
Најчешћи облици неправилне множине (men, women, children, people, feet, teeth, mice....)
Бројиве и небројиве именице – pounds, money...
Детерминатори - some, any, no.
Квантификатори – much, many, a lot of.
Питања са How much / many.
(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину (фунта); валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.

Исходи:
- разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе;
- поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства;
- постави и одговори на једноставнија питања личне природе;
- у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;
- разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места;
- упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;
разуме једноставније предлоге и одговори на њих;
- упути једноставан предлог;
- пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;
разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње;
- да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);
разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих;
- упути једноставне молбе и захтеве;
- затражи и пружи кратко обавештење;
- захвали и извини се на једноставан начин;
- саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;
разуме честитку и одговри на њу;
- упути пригодну честитку;
- разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;
разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности;
- размени информације које се односе на дату
комуникативну ситуацију;
- опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;
- разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости;
- размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости;
- опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости;
- опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;
разуме жеље планове и намере и реагује на њих;
- размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама;
- саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;
- разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима;

- изрази, основне потребе,
осете и осећања једноставнијим језичким средствима;
- разуме једноставнија питања и одговори на њих;
- разуме обавештења о простору и величинама;
- опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;
разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту;
- опише дневни / недељни распоред активности;
- опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;
разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе;
- размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе;
- представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;
разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност;
- пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;
разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања;
- опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;
разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;
разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега;
- пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставија језичка средства;
- на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта;
- састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне
хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.)
- изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад

Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим
словарицама,црта,чита,пецитује,драматизује,смишља приче,користи дечју штампу и непознате текстове,слуша,практично комуницира,усмено говори и описује шта види,саставља реченице,прави самостални речник,пише честитке,писма,пише по диктату.

Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи,

проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 20 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одговори и сл.).Рад у паровима и тимовима - групама. Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл). Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл). Игре примерене узрасту – пантомима, hangman и сл. Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, пројекти. „Превођење“ исказа у гест и геста у исказ. Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова, идентификација ликова. Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом,

Писмено изражавање:проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

-попуњавање формулара;

-описивање личности;

-писање краћих текстова,

-писање имејлова

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (**формативно и сумативно оцењивање**):
Предвиђена је израда **два писана и два контролна** задатка у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године. Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега

Начин **прилагођавања рада ученицима**:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Обавезан наставни предмет:

Назив наставног предмета: **Биологија**

Разред: **пети**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ наставе биологије је развијање функционалне биолошке писмености, разумевање живог света и основних животних процеса, развијање свести о значају очувања природе, здравља и животне средине, као и подстицање истраживачког и критичког мишљења код ученика.

Опште предметне компетенције:

Ученик: разуме основне биолошке појмове и процесе; уочава повезаност живих бића и средине; примењује знања у свакодневном животу; развија одговоран однос према здрављу и природи; користи различите изворе информација; развија способност посматрања, закључивања и експерименталног рада; развија еколошку свест.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик: препознаје и класификује жива бића; описује грађу и функцију организма; објашњава животне процесе; анализира односе у екосистему; примењује правила здравог живота; користи лабораторијски прибор и микроскоп; тумачи резултате посматрања и огледа.

ТЕМАТСКЕ ЦЕЛИНЕ

Увод у биологију

Особине живих бића

Ћелија

Разноврсност живих бића

Биљке

Гљиве

Животиње

Животне заједнице

Исходи

Ученик: разликује живу и неживу природу; описује грађу ћелије; препознаје основне групе организама; објашњава значај биљака и животиња; уочава односе у животној заједници.

Облици рада: фронтални рад; индивидуални рад; рад у пару; групни рад; лабораторијски рад; теренски рад; пројектна настава.

Методе рада: метода разговора; демонстративна метода; метода практичних радова; истраживачка метода; текстуална метода; проблемска настава; метода учења путем открића.

Активности ученика: посматрање, описивање; упоређивање; мерење; вођење белешки; израда модела и паноа; извођење огледа; рад на пројектима; презентација резултата.

Активности наставника: планира и организује наставу; мотивише ученике; демонстрира огледе; прати напредовање ученика; подстиче истраживачки рад; организује практичне активности; вреднује постигнућа ученика.

Ресурси: уџбеници; радна свеска; лабораторијски прибор; микроскоп; модели; презентације; интернет ресурси; школска библиотека; природни материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Настава се реализује кроз комбинацију теоријског и практичног рада. Посебан акценат ставља се на активну улогу ученика, експериментални рад, теренску наставу и примену знања у свакодневном животу. Програм подстиче корелацију са другим предметима: хемијом, географијом, физиком и здравственим васпитањем.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Формативно оцењивање усмено испитивање; активност на часу, домаћи задаци; практични радови; пројектни задаци; лабораторијске вежбе.

Сумативно оцењивање: писмени задаци; тестови; контролне вежбе; практичне провере; закључна оцена.

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе; диференцирани задаци; додатна подршка ученицима; прилагођени наставни материјали; додатни изазовни задаци за напредне ученике; визуелна и практична подршка.

Допунска настава

План и програм допунске наставе за V, VI, VII и VIII разред

Циљеви допунске наставе: отклањање тешкоћа у учењу; утврђивање основних појмова; развијање самопоуздања ученика. Активности: додатна објашњења; индивидуални задаци; практичне вежбе; припрема за проверу знања.

Додатна настава

План и програм додатне наставе за V, VI, VII и VIII разред

Циљеви додатне наставе: продубљивање знања; развој истраживачких способности; припрема за такмичења.
Активности: истраживачки рад; израда пројеката; лабораторијске вежбе; еколошке акције; учешће на такмичењима.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Географија**
Разред**: пети**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ наставе:
Циљ наставе географије је усвајање знања о природно-географским и друштвено-географским објектима, појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима у геопростору. Настава географије треба да допринесе стварању реалне и исправне слике о свету као целини и месту и улози наше државе у свету.

Задаци наставе:
Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици се оспособљавају да стичу и развијају знања иразумевања, умења и ставове према светским и националним вредностима и достигнућима. Настава географије треба да омогући:
-стицање знања о основним објектима, појавама и процесима у васиони (о Сунчевом систему, Земљи-планети, њеном постанку, облику, величини, кретањима и њиховим последицама)
-стицање знања о објектима, појавама и процесима у географском омотачу Земље
-схватање унутрашње грађе Земље и разумевање распореда копна и мора и изглед рељефа
-разумевање антропогених утицаја на рељеф
-стицање основних знања о структури и саставу атмосфере, времену и метеоролошким елементима, клими, климатским факторима и типовима климе на Земљи
-разумевање потребе очувања и заштите атмосфере
-оспособљавање за коришћење географске литературе, Интернета и различитог илустративног материјала у сврху лакшег савлађивања наставног градива
-развијање способности за активно стицање и примену знања из географије кроз самостално учење и истраживање

Исходи:
На основном нивоу ученик зна и уме:
-разуме појам оријентације и наводи начине оријентисања;
-наводи и описује начине представљања Земљине површине;
-препознаје и чита географске и допунске елементе;
-именује небеска тела у Сунчевом систему и наводи њихов распоред;
-описује облик Земље и препознаје појаве и процесе везане за њена кретања;
-именује Земљине сфере и препознаје њихове одлике.

На средњем нивоу ученик зна и уме:
-одређује стране света у простору и на географској карти;
-одређује положај места и тачака на географској карти;

-препознаје и објашњава географске чињенице;
-приказује понуђене географске податке на немој карти картографским изражајним средствима, графиком, табелом и схемом;
-описује небеска тела и њихова кретања;
-разликује и објашњава географске чињенице – објекте, појаве, процесе и односе у Земљиним сферама.

На напредном нивоу ученик зна и уме:
-доноси закључке о просторним и каузалним везама географских чињеница – објеката, појава, процеса и односа на основу анализе географске карте;
-препознаје димензије Земље и објашњава последице Земљиног облика и њених кретања;
-објашњава физичко-географске законитости у географском омотачу (климатску и биогеографску зоналност) и наводи мере за његову заштиту, обнову и унапређивање

Дидактичко-методичко упутство за остваривање наставе

Планирање наставе и учења
Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима,односно да планира како да оствари исходе,које методе и технике да примени,као и које активности ће за то одабрати.Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот.Приликом планирања часа,исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час.Треба имати у виду да се исходи у програму разликују,да се неки могу лакше и брже остварити,док је за друге потребно више времена,више различитих активности и рад на различитим садржајима.Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године.Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција,и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика,и настојати,где год је то могуће,да ученици самостално изводе закључке.Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса,да подстиче,организује и усмерава активностученика.Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања,како би усвојена знања била трајнија и шира,а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада,што доприноси већој рационализацији наставног процеса,подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом.Избор метода и облика рада зависи од наставних садржајакоје треба реализовати на часу и предвиђенихисхода,али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Активности наставника: Наставник упознаје ученике са садржајем уџбеника и наставним предметом, даје упутства за рад, разговара са ученицима, одговара на ученичка питања, подстиче ученике да испричају своја запажања о процесима у природи која су уочили, објашњава појмове, формира групе, наводи ученике на размишљање и логичко закључивање, истиче позитивне вредности, мотивише за рад и похваљује и награђује ученике.

Активности ученика: Ученици треба да редовно доносе атлас, свеску, уџбеник и по потреби радну свеску и нему карту; да буду пажљиви и вредни на часу, да слушају упутства наставника, да буду активни при обради лекције, да износе своје ставове, постављају питања, труде се да уче са разумевањем, чиме стичу способност логичког размишљања, закључивања и повезивања чињеница.

Међупредметно повезивање:
Наставни програм географије за пети разред ослања се на савремена достигнућа и на перспективе развоја географске науке, корелативан наставним предметима биологија, математика, информатика, техничко и информатичко образовање.
Наставна средства: уџбеник и за пети разред; географски атлас; глобус; пројектор; рачунар; табла; свеска; бојице.
Иновације: коришћење дигиталних уџбеника; коришћење паметне табле; коришћење онлајн платформи за учење.

Евалуација: писмене провере знања; усмене провере знања; активност на часу; рад у тиму; вредновање самосталног рада ученика, решавање задатака у немим картама

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Историја**

Разред**: пети**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Опште предметне компетенције:

Временска и просторна оријентација: Разумевање протока времена, рачунање година (пре и после нове ере) и повезивање историјских догађаја са географским простором.

Рад са историјским изворима: Способност разликовања, проналажења и тумачења писаних докумената, материјалних остатака (археолошких налаза) и усмених предања.

Историјско разумевање: Објашњавање узрочно-последичних веза у друштву (зашто се нешто догодило и какве су биле последице) и разумевање начина живота људи у прошлости.

Развој критичког мишљења: Процењивање историјских личности и догађаја, као и упоређивање различитих извора података.

Неговање културног наслеђа: Изграђивање свести о важности очувања материјалне и духовне баштине, како локалне тако и глобалне.

Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво:
-Ученици: користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном и свакодневном контексту; издвајају и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости и садашњости и повезују их са временским и просторним оквирима; именују раздобља прошлости, историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу;

показују историјски простор на историјској карти; разликују узроке од последица кључних догађаја; објашњавају значај научних открића, технолошких изума и уметничких дела за развој цивилизације.
-Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; користе различите историјске и друге изворе информација у елементарном истраживању; издвајају, у изворима информација, податке који су кључни за тему на којој раде; читају податке са карте, из графикона и табела; препознају стереотипе, пропаганду и манипулацију у изворима; откривају различите погледе, вишеструке перспективе на исти догађај, појаву или личност; идентификују историјске теме у уметничким и књижевним делима.
-Ученици разумеју различита значења појма историја и објашњавају повезаност историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања; препознају историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама; познају историјски развој људских права и објашњавају кључне појаве, догађаје и процесе као и улогу личности у њиховом развоју; објашњавају значај културно-историјског наслеђа и савремене историјске културе за формирање личног и групних идентитета; издвајају репрезентативне примере културно-историјског наслеђа сопственог и других народа; учествују у активностима чији је циљ неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје, као и очување културне баштине у непосредном окружењу.

Средњи ниво:
-Ученици издвајају специфичности појмова из историје цивилизације и повезују их са појмовима из других наставних предмета; објашњавају утицај кључних појава, догађаја, процеса и личности на развој друштва, државе, привреде и културе у прошлости и садашњости; повезују и објашњавају узроке и последице појава, догађаја и процеса у различитим историјским периодима; доводе у везу и објашњавају међусобни утицај географских карактеристика, друштвених и културних појава, уметничких и научно-технолошких достигнућа у националној и општој историји у различитим временским и просторним оквирима.
-Ученици: селектују и процењују историјске изворе и друге изворе информација према релевантности и сазнајној вредности за одређену тему; идентификују вишеструке перспективе на одређене историјске појаве, догађаје и процесе; уочавају сложеност појединих историјских појава и процеса; анализирају сличности и разлике у изворима који се односе на исту појаву, догађај или личност; доводе у везу стереотипе и пропаганду са историјским околностима у којима су настали; разликују митове, легенде и уметничке представе од историјских чињеница; планирају и спроводе истраживање на одређену тему; представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима уз коришћење дигиталних технологија.
-Ученици: објашњавају значај историје, као наставног предмета и као науке, за разумевање савремених друштвених токова, за изградњу историјске свести утемељене на резултатима историјске науке и за формирање ставова, личног и колективних идентитета; разумеју утицај стереотипа , пропаганде и различитих врста манипулације на појаве и догађаје током прошлости и садашњости; аргументовано дискутују о различитим темама и у различитим окружењима, уз уважавање мишљења и ставова саговорника; повезују културно-историјску баштину са историјским и савременим контекстом и учествују у организовању и спровођењу активности усмерених на развој културе сећања, уз поштовање традиције и културног идентитета различитих заједница.

Напредни ниво:
-Ученици: имају развијен речник појмова и користе га за објашњавање специфичности појмова из историје цивилизације као и у комуникацији у школском и ваншколском окружењу; процењују значај историјских појава, догађаја, процеса и личности и повезују их са одговарајућим хронолошким и просторним оквиром; анализирају повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје и процењују значај те повезаности за развој друштва и државе у националним оквирима; формулишу аргументе и објашњавају узроке и последице промена које су

кроз историју доживљавала друштва, државе, културе, привреда и народи; процењују утицај научно-технолошких и уметничких достигнућа на живот појединца и група у прошлости и садашњости.
-Ученици: претражују изворе информација за одређену тему на матерњем и страном језику; критички просуђују историјске, али и савремене изворе информација, њихову садржину, веродостојност и поузданост; селектују и анализирају податке о догађају, појави, процесу, личности и постављају хипотезу; формулишу истраживачко питање и, у складу са његовом природом, бирају одговарајуће методолошке принципе историјске науке; доносе закључке и резултате представљају на различите начине – усмено, писано, табеларно, графички уз коришћење дигиталних технологија; реконструишу и приказују промене на историјско-географском простору поређењем историјских карата са савременим политичким картама; разликују научну од уметничке интерпретације историјског догађаја, појаве и/или личности.
-Ученици: образлажу улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова; разумеју значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности; анализирају друштвене појаве и институције и идентификују промене које су током историјског развоја доживеле; изражавају критички став према различитим врстама манипулације и супротстављају им се користећи аргументе засноване на науци; покрећу и спроводе активности усмерене на неговање културно-историјске баштине и развој културе сећања.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању на основу сликовних историјских извора,доприноси раду у пару или у групи, користи историјске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.
Активности наставника: Припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Ресурси: Уџбеник и свеска, историјски извори, историјске карте и атласи, фотографије, илустрације и репродукције уметничких дела, документарни филмови и видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет, енциклопедије...

Дидактичко-методичко остваривање програма:Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика рада, уз коришћење историјских извора, ИКТ-а и мултимедијалних садржаја, са циљем развоја критичког мишљења, функционалног знања и активног учешћа ученика у наставном процесу.

Начин праћења постигнућа ученика: Постигнућа ученика прате се континуирано кроз усмено и писмено проверавање, активност на часу, рад на историјским изворима, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног и сумативног оцењивања.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Допунска настава

План и програм допунске наставе за V разред

Циљ допунске наставе: Оспособљавање ученика за разумевање основних историјских појмова, сналажење у времену и простору, развијање интересовања за прошлост и отклањање тешкоћа у усвајању наставних садржаја.

Задаци допунске наставе:
Утврђивање и обнављање основних наставних садржаја
Развијање разумевања историјских појмова
Вежбање рада са историјском картом и временском линијом
Оспособљавање ученика за рад са историјским изворима
Развијање способности усменог и писменог изражавања
Подстицање самопоуздања и активног учешћа ученика

Додатна настава

План и програм додатне наставе за V разред

Циљеви: омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима,
- подстицање ученика на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења
- оспособљавање за даље самообразовање,
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење,
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности,
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада,
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 144
Циљ учења предмета:
Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елемнтарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да доприносе

развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика; обраде, вежбају, утврде, продубљују и примењују стечена знања; напредовање према способностима; развијање запажања и критичког мишљења; формирање позитивних ставова према раду.

Садржај:

Основни појмови геометрије (17; 7+10)

Тачке и праве; односи припадања и распореда. Однос правих у равни; паралелност.

Мерење дужине и једнакост дужи. Кружница и круг. Кружница и права. Преношење и надовезивање дужи.

Централна симетрија. Вектор и транслација.

Природни бројеви (34; 16+18)

Својства операција сабирања, множења, одузимања и дељења у скупу N_0.

Дељење са остатком у скупу N_0 (једнакост $a = bq + p$, $0 \leq p < b$).

Својства дељивости; чиниоци и садржаоци природног броја.

Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама. Дељивост са 4 и 25. Дељивост са 3 и 9.

Скупови и скуповне операције: унија, пресек и разлика.

Прости и сложени бројеви. Ератостеново сито. Растављање природних бројева на просте чиниоце. Заједнички делилац и највећи заједнички делилац. Еуклидов алгоритам за налажење НЗД. Заједнички садржалац и најмањи заједнички садржалац. Веза између НЗД и НЗС.

Угао (17; 7+10)

Угао, централни угао; једнакост углова.

Надовезивање углова (суседни углови, конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова).

Упоредни углови; врсте углова.

Мерење углова, сабирање и одузимање мере углова.

Угао између две праве; нормалне праве; унакрсни углови.

Углови на трансверзали.

Транслација и углови.

Разломци (55; 23+32)

Појам разломка a/b ($a,b \in N$).

Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима.

Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака.

Децимални запис броја и превођење у запис облика a/b ($b \neq 0$).

Упоређивање бројева у децималном запису.

Заокругљивање бројева,

Основне рачунске операције са разломцима (у оба записа) њихова својства.

Изрази.

Једначине и неједначине у скупу разломака.

Примене разломака (проценти, аритметичка средина, размере).

Основна неједнакост $p<(p+q)/2<q$

Осна симетрија (13;5+8)

Осна симетрија у равни и њене особине.

Оса симетрије фигуре.

Симеттрала дужи и конструкција нормале.

Симетрала угла.

Писмени задаци и анализа (8;4+4)

Кључни појмови садржаја: операције са природним бројевима, скуповне операције, НЗС и НЗД, врсте углова и операције са угловима, операције са разломцима, проценат, симетрије и транслација.

Исходи:
-израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева)
-реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева)
-примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама
-разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце
-одреди и примени НЗС и НЗД
-изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке
-правилно користи речи *и, или, не, сваки* у математичко-логичком смислу
-анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом
-опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг
-нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор
-упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски
-преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом
-правилнокористигеометријскиприбор
-идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе
-нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор
-измери дати угао и нацрта угао задате мере
-упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно
-реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова)
-прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други
-одреди месну вредност цифре у запису децималног броја
-заокругли број и процени грешку заокругљивања;
-израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину
-реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину
-одредипроценатдатевеличине
-примени размеру у једноставним реалним ситуацијама
-примениаритметичкусредину датихбројева
-сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер
-идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије
-симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор
-конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства
конструише праву која је нормална на дату праву или паралелна датој правој

Опште предметне компетенције:
Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавањ епроблема, сарадња, дигитална компетенција.

Специфичне предметне компетенције:

Сарадња: активно и конструктивно учествује у раду групе или пара; поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пара; доприноси решавању разлика у мишљењу

и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе; критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада.

Решавање проблема: препознаје проблем, рашчлањује га на делове и уочава везе и односе између њих на основу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства; планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активност, врши избор извора информација, средстава која ће користити, са ким ће сарађивати и консултовати се); решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењемразличитих предмета и ваншколским искуством;самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачности и прецизности решења;формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину са претходним;проверава применљивост решења у пракси и користи знања и вештине у новим ситуацијама.

Рад са подацима и информацијама: користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника; користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области.

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву: препознаје сопствене вредности и своје могућности у односу на будуће образовање и професионалну оријентацију. Спреман је да учествује у самосталним и тимским пројектима; је способан да развије идеју, представи је, образложи и преговара у тиму о њеној оријентацији; зна да постави реалне циљеве и наоснову датих могућности уме да планира и проналази начине њиховог остваривања.

Комуникација: уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене; уважава саговорника реагујући на оно што говори; изражава своје ставове и мишљења, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.

Компетенција за учење: има позитиван и одговоран став према учењу; мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење. Разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје.; користи различите изворе информација и има критички однос према њима; примењује одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и временом; способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања. Користи могућности ваншколског учења, негује и развија лична интересовања.

Дигитална компетенција: уме да претражује, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи могућности ИКТ; уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТ средства; ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

Облици рада: фронтални, групни, индивидуални, рад у паровима

Методе рада: метода разговора, метода усменог излагања, хеуристичка метода, метода писаних радова, метода рада с текстом, метода демонстрације, метода писмених и графичких радова.

Активности ученика:

Стичу знања, математичку културу; посматрају, опажају и логички закључују, показују културне, радне, етичке и естетске навике; стичу способност изражавања математичким језиком у усменом и писменом облику; пишу, цртају, обављају основне рачунске операције.

Активности наставника:

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на стварање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство ученика, и настојати, где год је то могуће, да учници самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Наставник: усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, анализира, мотивише, координира, развија кооперативност, планира, организује, посматра, демонстрира, похваљује, разговара.

Ресурси: Настава се реализује у опремљеном кабинету за математику, уз коришћење рачунара, геометријског прибора (шестар, лењири, угломер), уџбеника и других извора информација.
Дидактичко-методичко остваривање програма:
Природни бројеви и дељивост- Ова тема представља природну везу са градивом првог циклуса и у оквиру ње треба проширит и продубити знања која су ученици раније стекли. Обновити својства скупова N и N_0 (претходник или следбеник) и подсетити се придруживања бројева тачкама бројевне полуправе.
Кроз разноврсне задатке са изразима, једначинама и неједначинама из свакодневног живота, наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, променљива, израз са променљивом и

придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ. Код једначина и неједначина задржати се на једноставнијим облицима, у циљу усвајања концепта решавања датог проблема.
Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама и др.). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгоритма, табела резултата неког пребројавања или мерења и др). У овом делу треба користити и примере са геометријским облицима, у којима се појављује зависност међу величинама.
У делу који се односи на дељивост, подсетити ученике да дељење у скупу природних бројева без остатка није увек могуће. Увести дељење са остатком, једнакост $a=bq+p$, $0\leq p<b$ и скуп могућих остатака. Истаћи својства дељивости и анализирати дељивост збира, разлике и производа.
Правила дељивости декадним јединицама и бројевима 2, 5, 4 и 25 увести тако да ученици сами откривају законистости и активно се укључују у процес истраживања и учења, док за правила дељивости са 3 и 9 треба ученике добро изабраним примерима водити до правила. Такође, ученици треба да уоче и везе између ових правила (нпр. Ако је број дељив са 10, дељив је и са 2 и са 5). На овом узрасту, нагласак треба да буде на примени, а не на формалном начину излагања.
На конкретним примерима подскупова N_0, увести различите начине записивања скупова уз увођење појма празног скупа и бесконачног скупа. Увести основне појмове о скуповима и математичком изражавању: скуп, лелементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп, са одговарајућим знацима; скуповне операције: унајиа, пресек, разлика и одговарајуће ознаке. Коришћењем примера из текућих садржаја, посебно аритметичких и касније геометријских, даље осмишљавати појам скупа, изграђивати математички језик и уносити прецизност у изражавању. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: сваки, неки, или, и, не, следи (ако...онда). Скуповне операције над два скупа треба илустровати разноврсним примрима са природним бројевима, уз коришћење Венових дијаграма и без њих. Поред тога, ученици треба да решавају задатке у којима се скуповне операције примењују на скупове делилаца, односно садржалаца бројева, што представља добар увод за увођење појмова највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац.
Увести појамовепростог и сложеног броја, објаснити поступак Ератостеновог сита и поступак растављања природних бројева на просте чиниоце и одређивање највећег заједничког делиоца и најмањег заједничког сдржаоца, Еуклидов алгоритам (на конкретним примерима) и везу између НЗД и НЗС, и оспособити ученике за њихову примеу у проблемским задацима.
Основни појмови геометрије – Главни циљ теме јесте да успостави природни прелаз на више нивое разумевања геометрије, са нивоа визуелизације (на коме су базирани садржаји геометрије у првом циклусу), на нивое анализирања и апстракције (одн. неформалне дедукације). Нови ниво подразумева описивање и репрезентације геометријских објеката на природном и формалном језику, анализирање односа мађу објектима. Ученици усвајају елементе дедукативног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника и , или, а нарочито ако...онда). Садржаје треба да прате задаци у којима се истиче правилно изражавање, договорено означавање, коректно цртање, и којима се подстиче логочко-комбинаторно размишљање.
Полезећи од појмова тачке и праве и односа припадања и распореда увести појам дужи и појам полуправе иначине њиховог обележавања. Неформално истаћи очигледне истине које се односе на неведене појмове и односе.
Разматрати однос две прав у равни; формулисати као очигледну истину да за свеку праву и тачку ван ње постоји јединствена права која пролази кроз дату тачку и паралелна је датој правој; заједно са овом чињеницом показати цртање (обичним и троугаоним лењиром) праве паралелној датој правој кроз тачку која јој не припада. Кроз задатке истаћи симетричност и транзитивност паралелности (без увођења тих појмова), као и области на које је подељена раван задатим правама. Као посебно важне области (заједно са границом) истаћи троуглове и паралелограме и начине њиховог означавања.

Објаснити практичан значај стандардних јединица мере и потребу за деловима јединице мере. Изражавати дужне вишеименованим бројевима и истаћи претварање у једноимене нанјнижих јединица. Једнакост дужи увести као једнакост њихових дужина (уз истицање да се једнакост не односи на једнакост дужи као скупова тачака).
Увести појмове: кружница, круг, центар, полупречник, пречник, лук, тетива и тангента. Однос две кружнице, односно два круга разматрати на конкретним примерима и задацима.
Користити шестар као геометријски инструмент за цртање кружница, упоређивање дужи и операција над њима.
Конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање дужи повезати са мерењем. У задацима користити изломљене линије (отворене и затворене) без експлицитне дефиниције и уведти појам обима затворене изломљење линије.
Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Истаћи основне особине централне симетрије и повезати их са особинама паралелограма.
Увести појмове усмерених дужи и вектора (интезитет, правац, смер). Транслацијом ("паралелним преношењем") пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике и остале једноставне фигуре, користећи при томе геометријски прибор. Истаћи основне особине транслације и повезати их са особинама паралелограма.
Угао – Угаону линију увести као унију две полуправе са заједничким почетком. Ако угаона линија није опружена, истаћи разлику између конвексне и неконвексне области у зависности од тога да ли та област садржи или не садржи дуж чији су крајеви на крацима. Угао увести као унију угаоне линије и једне од поменутих области, али даља разматрања ограничити само на конвексне углове. Увести и означавање углова малим словима грчког алфабета. Користећи се механичким моделима (кретање клатна, лепеза и сл.) мотивисати придруживање кружних лукова (и одговарајућих тетива) угловима. Једнаке углове увести као углове чије су одговарајуће тетиве у круговима једнаких полупречника једнаке. Наово објашњење надовезати конструктивно преношење углова помоћу шестара и лењира, а затим и конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова.
Развити код ученика вештину мерења и цртања углова помоћу угломера. Повезати једнакост углова са једнакошћу њихових мера. Увести делове степена (минуте и секунде) и поступке сабирања и одузимања углова.
Објаснити једнакост унакрсних углова и увести нормалност правих. Ученике треба оспособити да цртају нормалу на праву из дате тачке употребом троугаоног лењира, а након истицања нормалности тангентеи одговарајућрг полупречника, и за цртање тангенте на кружницу у задатој тачки кружнице. Објаснити шта се подразумева под растојањем тачке од праве. Под углом између правих које нису међусобно нормалне подразумевати одговарајући оштар угао.
Истаћи углове које образује трансверзала две паралелне праве. Када трансверзала није нормална на паралелним правама, добијене углове поделити на оштре и тупе и истаћи да су сви углови исте врсте међусобно једнаки.
Обновити једнакост наспрамних страница паралелограма, и извести једнакост наспрамних углова паралелограма. Објаснити шта се подразумева под растојањем две паралелне праве. Истаћи углове са паралелним крацима.
Разломци-Појам разломак, као дела целине, ученици су упознали у првом циклусу. Напочетку увести појмове правог односно неправог разломка, као имешовитог броја. Претварање мешовитог броја у неправи разломак и обрнуто, повезати са поступком дељења са остатком.
Геометријску интерпретацију ненегативних рационалних бројева убодимо помоћу бројевне полуправе. Примери за то треба да буду разноврсни, имениоци разломака не треба да буду већи од 10, ученици треба да схвате важност избора јединичне дужи за прецизно приказивање датих разломака. Бројевна полуправа се може користити и за упоређивање разломака.
Проширивање и скраћивање разломака уводити на основу особине количника да се он не мења каде се дељеник и делилац помноже, односно поделе истим бројем различитим од нуле. Скраћивањем разломка до несводљивог повезати са познатим поступком налажења највећег

заједничког делиоца бројиоца и имениоца. На примерима показати да се скраћивање може извести и поступно, али да је претходни поступак ефикаснији.
Упознати ученике са различитим начинима упоређивања разломака. Примере који се користе треба илустровати помоћу кружних исечака или фигура у квадратној мрежи и на тај начин повезати овај део теме са темама из геометрије (нпр. угао и мерење угла.
Увођење децималног записа разломка и њихово приказивање на бројевној полуправој повезивати са мерењем дужине, масе и запремине течности, коришћењем примера из свкодневног живота. Превођење разломка у децимални запис започети са разломцима који се могу свести на децималне разломке, а након тога увести и појам периодичног децималног записа.
Сабирање и одузимање разломака увести свођењем на заједнички иманилац, с тим што на почетку не треба инсистирати на најмањем заједничком садржаоцу. Множење разломака најлакше је илустровати у квадратној мрежи нпр. преко површине правоугаоника. Само дељење увести помоћу једноставних примера дељења разломка природним бројем и на крају уопштити да је дељење разломко исто што и множење његовом реципрочном вредношћу.
Код сабирања, одузимања и множења децималних бројева користити аналогију са извођењем истих операција природним бројевима. Код дељења увести прво дељење децималног броја природним, а након тога, кроз добро одабране примере, показати како се дељење децималниј бројева свид на претходни случај.
Упознати ученике са чињеницом да особине рачунски опреација које су важиле у скупу природних бројеа, важе и у скупу разломака. Код израза се треба задржати на примерима који нису сувише сложени, јер је циљ увежбавање извођења рачунских операција и примена њихових особина. Приликом обраде једначина и неједначина треба се задржати на једноставнијим примерима и користити аналогију са решавањем једначина и неједначина у скупу природних бројева. Треба и мати у виду да су исходи који се односе на изразе, једначине и неједначине развојног типа, односно исходи који се развијају и током наредних разреда.
Веома вазан део ове теме су проблемски – текстуални задаци у којимасе користе разломци и децимални запис разломка, помоћу којих се подстиче развој логочког начина мишљења. Могу се обрадити и разни проблеми из свакодневног живота, нпр. планирање кућног буџета којим се, поред увежбавања операција са децималним записом бројева, ствара и основа за развој финансијске писмености, а има своју властиту улогу.
У делу који се односи на примену, потребно је ученике оспособити за процнетни запис разломка, аритметичкусредину и размеру повежу са проблемима из свакодневног живота (поуст, поскупљења, подела новца у одређеној размери, израчунавање просечне оцене, висине или примене аритметичке средине у спорту).
Увођење процентног записа разломка пожељно је обрадитит кроз визуелне представе на дијаграмима (најпре квадрата пдељеног на стотине, а затим произвољног правоугаоника правоугаоника, правилног многоугла или круга) и кроз ситуације у којимасе проценат појављује, као што су израчунавања снижења или поскупљења неког производа, најпре за 25%, 50% и 75%, а након разумевања појма и концепта, и за било коју другу вредност. Кроз ове примере уједно се може увежбавати и превођење разломка у децимални и процентни запис, кроз примере који изискују овакву врсту записа броја.
Аритметичку средину је пожељно обрадити и вежбати на конкретним примерима (оцене у дневнику, спорт, кроз истраживачке задатке и сл.).
Важно је правило формирање и разумевање појма размере. Оспособити ученике за њено коришћење у пракси: при цртању разних планова и графикона; при одређивању растојања; при решавању проблема поделе у датој размери и при повећавању и смањивању слика. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање с већ упознатим садржајима матеамтике и других предмета.
Ова област је погодна за развијање разних сругих компетенција, кроз задатке који би од ученика исказивали различите врсте истраживања. Резултате истраживања ученици треба да представљају графички и на тај начин стекну осећај за упоређивање разломака у различитим записима. За исход

који се односи на прикупљање података и приказивање података у табели и кружном дијаграму не постоји одговарајући садржај, јер је предвиђено да се на остваривању овог исхода ради током реализације целе теме.
Осна симетрија- Код увођења појма осне симетрије од велике важности су: примери који се ученицима дају на непосредно посматрање и експериментисање и потања која ученицима постављамо како би дошли до њихових основних представа и најважнијим карактеристикама осне симетрије.
Примере са осном симетријом започети на квадратној мрежи са осама симетрије које су идентичне са линијама мреже, са циљем да ученици самостално дођу до основних особина осне симетрије, а затим прећи на примере без квадратне мреже. Осном симетријом пресликавати тачку, дуж, круг, троугао, квадрат и правоугаоник, а приликом цртања користити геометријски прибор.
Појам осносиметричне фигуре се такође усваја интуитивно, што значи дасе низом примера указује да постоје фигуре које имају једну или више оса симетрије и фигуре које немају ту особину.
Ученике треба анаучити да користећи геометријски прибор, конструишу симетралу дужи, симетралу угла, нормалу из тачке на праву и примене њихове особине у проблемским задацима.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе треба да буде и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену и давање повратне информације, а у ченике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у ствраивању исхода предмета.
Формтивно оцењивање ученика: праћење наставног часа; домаћи задатак, обавезан преглед и дискусија; питања и одговори у току наставе; интеракција наставник-ученик,ученик-ученик; активност ученика и резултати групног,тимског и индивидуалног рада; понашање ученика и однос према предмету, кратке провере усвојеног знања(10-15 минута).
Сумативно оцењивање ученика: свакодневни задаци; усмени одговори и изражавање, писмени и контролни задаци; пректични радови, презентације и пројекти; полугодишњи и годишњи тест.

Праћење и вредновање наставе и учења
Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови).

Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава индивидуалним потребама и карактеристикама ученика, обезбеђујући једнаке шансе за напредак у подстицајној средини без дискриминације.

Допунска настава

План и програм допунске наставе за пети разред

Допунска настава се организује према индивидуалним потребама ученика који имају потешкоћа у савладавању основног нивоа исхода.

Фокус: Савладавање основних операција, решавање једноставних једначина и овладавање основним геометријским појмовима.
Време реализације: Организује се зависно од потреба и броја заинтересованих ученика

Додатна настава

План и програм додатне наставе за пети разред
Додатна настава је усмерена на ученике који показују веће интересовање и постижу резултате на напредном нивоу.
Фокус: Решавање сложених бројевних израза у реалним ситуацијама, коришћење дељивости у проблемским задацима, конструкције фигура које нису непосредно дате и решавање задатака логичко-комбинаторне природе.
Циљ: Припрема за такмичења и дубље разумевање математичких концепта кроз нестандардне задатке

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Техника и технологија**
Разред**: пети**
Годишњи фонд часова: 72 (2 часа недељно)

Циљ учења предмета: је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена и професионална интересовања, и поступа предузимљиво и иницијативно.

Опште предметне компетенције

Циљ учења технике и технологије јесте да ученици развију техничко-технолошку писменост и стваралачко и логичко мишљење кроз стицање теоретског и практичног знања израдом практичних радова и пројеката реализованих самостално или тимски, уважавајући личне способности и вештине сваког ученика. Реализацијом практичних вежби ученици развијају фине моторичке вештине, стичу знања о различитим техничким материјалима и принципима рада основних алата и уређаја. Израдом предмета/модела коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата, ученици развијају креативност, иновативност, као и способност за тимски рад, сарадњу, толеранцију, способност слушања мишљења других и конструктивно решавање конфликата. Кроз развој техничког стваралаштва стичу реалне искуствене техничке основе за будуће школовање и живот. Одговорно и флексибилно се односе према одрживом коришћењу постојећих ресурса и разматрају начине за проналажење нових – чистих извора енергије. Воде рачуна о смањењу отпада и емисије штетних гасова, о неопходној рециклажи материјала, заштити и очувању животне средине и о екологији. Ученици, као учесници у саобраћају, стичу вештине препознавања, процене и избегавања ризичног понашања и опасности. Развијају интересовања за технолошке процесе у грађевинарству, пољопривреди, машинству, електротехници, електроници, роботици, мехатроници. Имају јасан став о потреби поштовања саобраћајних прописа. Ученици проширују стечена информатичка знања и схватају потребу њихове примене у различитим свакодневним животним ситуацијама. Развијају истраживачки дух и способност претраживања, критичког анализирања и систематизације информација у електронском облику уз употребу одговарајућих средстава ИКТ-а. Кроз реализацију различитих пројеката и задатака стичу увид у сопствена професионална интересовања, стичу искуства и самопоштовање и поступају предузимљиво, иницијативно и одговорно.

Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво:

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Познавањем најважнијих достигнућа и личности у техници и технологији, ученици уочавају повезаност техничко-технолошког напретка са развојем друштва и унапређивањем квалитета живота људи. На основу познавања врсте, особина и начина обраде повезују материјале са могућностима њихове употребе у свакодневном животу. На основу врсте машина наводе појам и функцију коју обављају. Наводе конструктивне елементе који чине један грађевински објекат и објашњавају њихову улогу. Ученици разумеју важност заштите животне средине и штетност утицаја загађивача ваздуха, воде и земљишта.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Мере и контролишу основне физичке величине правилном применом прибора и инструмената за мерење и контролу. Праве разлику између правилног и неправилног коришћења електричних уређаја и машина. Цртају једноставне предмете скицом и техничким цртежом примењујући правила техничког цртања. Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем апликација из Office пакета и других доступних апликација. Употребом савремених техничких и технолошких достигнућа увиђају значај технике и технологије у свакодневном животу.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Праћењем техничко-технолошког развоја, развијају радозналост, интересовање за наставак школовања за различита занимања. Стечена знања у руковању алатима и уређајима вешто користе за једноставне поправке примењујући мере заштите на раду. Учествују у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине и рециклаже, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у друштву. Графичка решења саопштавају путем техничких цртежа. Применом правила рационалног коришћења енергије у домаћинству дају допринос уштеди кућног буџета. Развијају предузетничке вештине, стичу одговоран однос према свом и раду других уважавањем различитости и међусобном толеранцијом.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици објашњавају начине обраде техничких материјала издвајајући битне карактеристике традиционалне и савремене технологије обраде материјала. На основу стечених знања из електротехнике, рачунарства и мехатронике, анализирају и врше избор дигиталних и техничких уређаја. Користе стечена теоријска и практична знања о деловима и принципима рада малих кућних апарата за њихово одржавање и поправку једноставних кварова. Уважавајући правила унутрашњег и спољашњег уређења грађевинског објекта, ученици објашњавају начин опремања ентеријера и екстеријера. Анализирају да ли је коришћење одређене технике и технологије у складу са принципима очувања животне средине и природних ресурса на Земљи. Ученици познају примере примене ИКТ-а у области управљања саобраћајним системима и безбедности путника и робе. На основу знања из електротехнике објашњавају начине производње, трансформацију и пренос електричне енергије од места производње до својих крајњих корисника.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

На основу анализе симулиране саобраћајне ситуације увиђају потенцијалне сигурносне ризике за учеснике у саобраћају. Самостално или тимски израђују техничку документацију у оквиру мини пројекта користећи прибор за техничко цртање или рачунарске апликације. На основу техничких цртежа израђују 3Д моделе користећи одговарајуће софтвере. Састављају и симулирају рад једноставних електричних шема ради провере стечених знања о електричним инсталацијама и повезивању саставних електричних елемената. Анализирају примере примене вештачке интелигенције претрагом интернета и других расположивих ресурса.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Конструкторским моделовањем предмета које су сами креирали или по понуђеном конструктивном решењу, презентују моторичке, организацијске вештине, алгоритамски приступ. Применом мера штедње енергије и употребом енергетски ефикасних уређаја стичу корисне навике мотивишући друге да их следе. Анализом техничко-технолошког развоја развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за различита занимања. Ученици креирани производ маркетиншки представљају у школи и локалној заједници ради промоције својих предузетничких вештина. Смисао учења садржаја наставног предмета Техника и технологија је, између осталог, повезивање и практична примена стечених знања из различитих предмета. Иницирају и учествују у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине и рециклаже, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у друштву. Графичка решења саопштавају путем техничких цртежа испољавајући креативност и оригиналност.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
На основу критичке анализе карактеристика електричних машина и уређаја, ученици креирају иновативне моделе машина и уређаја. Кроз развој техничког стваралаштва повезују конструкцију различитих врста робота са њиховом наменом. Ученици на основу знања о дигиталним и техничким уређајима прате развој основних компоненти рачунара, таблет уређаја и паметних телефона.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
На основу анализе конструкторског модела, предлажу мере за његово унапређење уз уважавање естетских компоненти. Анализирају конструкцију и управљање робота користећи доступан школски рачунарски интерфејс. Састављају и управљају роботом помоћу интерфејса, користећи основе вештачке интелигенције. Уочавају међусобну повезаност најважнијих подсистема (погонски, преносни, управљачки и кочиони) код возила друмског саобраћаја и саобраћајних средстава.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)
Конструкторским моделовањем предмета које су сами креирали презентују моторичке, организацијске вештине, алгоритамски приступ и др. Креираним моделима могу управљати вештачком интелигенцијом, чиме усвојена знања добијају функционални значај. Анализом техничкотехнолошког развоја развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за различита занимања.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Активности ученика: Ученици су активни слушаоци, прате излагање наставника, претражују интернет ради прикупљања информација о историјском развоју технике, материјалима и саобраћају и израђују дигиталне презентације. Пратећи упутства, ученици записују кључне појмове и цртају у своју свеску скице и ортогоналне пројекције геометријских тела или делова модела помоћу прибора за техничко цртање. Активно учествују у раду на часу и самостално или у тимовима израђују моделе - макете од папира, картона или дрвета, као и моделе саобраћајне сигнализације и возила према техничком цртежу из кутије са материјалом.

Активности наставника: Предаје, записује на табли, црта на табли, помаже ученицима са потешкоћама у цртању, презентује ученицима мултимедијалне садржаје, упућује их на разне адресе на Интернету, објашњава правилну и безбедну употребу ИКТ уређаја, подстиче ученике да примењују дигиталне технологије у изради задатака, инсистира на практичној примени стечених знања, процењује ниво постигнућа оцењивањем, охрабрује, помаже и подстиче ученике, омогућава ученицима да сами изводе закључке, самовредновање реализације програма, планирање новина и измена за следећу школску годину

Ресурси:
Људски: два наставника реализују наставу у једном одељењу, које је подељено у две групе.
Дидактичко – материјални: уџбеник, конструкторски комплет, дигитални уџбеник, свеска,
Технолошки ресурси: рачунари, пројектори, паметне табле, образовне платформе, алати за обраду, ИКТ опрема
Просторни ресурси: кабинет

Дидактичко-методичко остваривање програма: Програм наставе и учења технике и технологије захтева разноврстан методички приступ с обзиром на различитост функција и карактера појединих делова програмских садржаја, као и психофизичке могућности ученика. У циљу успешног остваривања програма потребно је организовати наставу у складу са следећим захтевима :
- уводити ученике у свет технике и технологије на занимљив и атрактиван начин, чиме се подстиче њихово интересовање
- омогућити ученицима да исказују властите креативне способности
- систематизовано излагати ученике проблемским ситуацијама
- ради што успешније корелације наставних садржаја, усклађивања терминологије, рационалног стицања знања, умења и навика, потребна је сарадња са наставницима математике, физике, хемије, биологије, ликовне културе.

Наставни процес предмета техника и технологија одвија се у две групе у форми блок часа.
Обрађују се следеће наставне теме:
Животно и радно окружење (6)
Техничка и дигитална писменост (16)
Саобраћај (14)
Ресурси и производња (20)
Конструкторско моделовање (16)

Исходи програма по наставним темама
Животно и радно окружење
описује улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице и њихово повезивање,
разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју, наводи занимања у области технике и технологије, процењује сопствена интересовања у области технике технологије, организује радно окружење у кабинету, правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу.
Техничка и дигитална писменост
самостално црта скицом и техничким цртежом једноставан предмет, правилно чита технички цртеж, преноси податке између ИКТ уређаја, користи текст процесор за креирање докумената, примењује основне поступке обраде дигиталне слике на рачунару, користи програм за обраду текста за креирање документа са графичким елементима, преузима одговорност, представи идеје и планове за акције које предузима користећи савремену информационо-комуникациону технологију и софтвер, користи Интернет сервисе за претрагу и приступање онлајн ресурсима.
Саобраћај
процени како би изгледао живот људи без саобраћаја, класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени, наводи професије у подручју рада саобраћаја, направи везу између савременог саобраћаја и коришћења информационих технологија, разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила, правилно се понаша као пешак, возач бицикла и дечијих возила у саобраћају, користи заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилима, аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева на предњем и задњем седишту аутомобила и увек их користи као путник, повеже место седења у аутомобилу са узрастом ученика,

показује поштовање према другим учесницима у саобраћају, анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла.

Ресурси и производња
направи план управљања отпадом, повезује својства природних материјала са применом,
објасни технологије прераде и обраде дрвета и коже, производњу папира, текстила и коже,
сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже и дрвета, правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега), направи план израде једноставног производа.

Конструкторско моделовање
самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ уређаје и Интернет сервисе, одабира материјале и алате за израду предмета/модела,
мери, обележава и оцртава предмет/модел, ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате, користи текст процесор за креирање докумената реализованог решења, самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ, показује иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха, планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова, активно учествује у раду пара или мале групе у складу са својом улогом и показује поштовање према сарадницима, пружи помоћ у раду другим ученицима, процењује остварен резултат и развија предлог унапређења.

Начин праћења постигнућа ученика:
Формативно: континуирано посматрање -наставник бележи у педагошку свеску или есДневник редовност доношења техничког прибора, свеске и кутије са материјалом, степен залагања, безбедно руковање алатима за сечење и обраду, као и сарадњу у групи.
Напредак ученика у остваривању исхода описује се кроз три нивоа:
Основни ниво (Напредује у складу са очекивањима):
Ученик уз помоћ наставника и упутства из кутије препознаје основне материјале (папир, картон, дрво) и разликује неколико алата. Безбедно користи маказе и лепак. Саобраћајне знакове и правила препознаје на нивоу пешака и бициклисте. Технички цртеж (линије и једноставне облике) чита уз сугестије и користи прибор уз помоћ наставника.
Средњи ниво (Углавном остварује исходе):
Ученик самостално чита техничке цртеже у размери и правилним коришћењем прибора (два троугла и лењир) скицира и црта ортогоналне пројекције једноставнијих тела. Правилно бира и безбедно користи алате за обраду папира, картона или дрвета. Прецизно кроји, сече и спаја материјале при изради макете возила или саобраћајнице. Активно учествује у тимском раду.
Напредни ниво (У потпуности остварује исходе):
Ученик самостално, прецизно и креативно израђује функционалну макету или модел, уносећи сопствене иновације у дизајн. Критички размишља о правилној употреби и економичности материјала и предлаже решења за рециклажу отпада. Потпуно самостално користи дигиталне алате за израду презентација, повезује појмове из историје технике и доследно примењује све мере заштите на раду.
Сумативно оцењивање:
Оцењивање крајњих исхода врши се на основу коначног резултата рада и уноси се у есДневник. У складу са Правилником о оцењивању у основном образовању, сумативно оцењивање у 5. разреду из предмета Техника и технологија (ТиТ) представља вредновање постигнућа ученика на крају наставне теме или циклуса. Оцена је јавна, образложена и изводи се на основу јасних критеријума.
Оцена за практичне радове: Оцењује се израда вежби из техничке писмености (нпр. правилно коришћење техничког прибора за цртање линија и ортогоналних пројекција геометријских тела) и

квалитет израде модела возила, макете саобраћајнице или предмета од папира, картона и дрвета из кутије са материјалима.
Критеријуми за макете/моделе: Прецизност кројења, сечења и спајања материјала, функционалност модела, естетски изглед, креативност и поштовање мера заштите на раду при коришћењу алата (маказа, скалпела, залумбатора).
Усмене провере и презентације: Оцењује се разумевање историјског развоја технике, врста и карактеристика природних и вештачких материјала, правила безбедног понашања пешака и бициклиста у саобраћају, као и способност ученика да јавно презентује свој завршени рад.
Начин прилагођавања рада ученицима из предмета Техника и технологија у 5. разреду заснива се на прилагођавању почетних просторних, графичких и ручних техничких задатака могућностима ученика. С обзиром на то да се у петом разреду ученици први пут сусрећу са предметном наставом у кабинету, правилима техничке графичке комуникације, прибором за геометријско цртање, као и безбедним понашањем у саобраћају на путу од куће до школе, прилагођавање је кључно да се превазиђу изазови са почетном просторном оријентацијом, прецизношћу при употреби лењира и развојем основне базне моторике током сечења и обликовања папира и картона.
Прилагођавање захтева и тежине задатака, рад у пару, групи, додатна појашњења ученицима којима је потребна помоћ у савладавању градива, индивидуализација за ученике са сметњама у развоју. За успешније ученике припрема напредних задатака и проширивање захтева.

Програм секције

План и програм секције: Моделарство за пети разред
Годишњи фонд часова: 36 часова (1 час недељно)
Циљ: Проширивање знања стечених на редовној настави, развијање предузимљивости, тимског рада, еколошке свести и вештина безбедног рада са алатима и материјалима.
Циљна група: Ученици од 5. до 8. разреда који показују посебно интересовање за техничко стваралаштво
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Садржај рада моделарске секције:
Увод у моделарство (2 часа)
Техничка писменост (10 часова)
Ресурси и производња (10 часова)
Конструкторско моделовање (14 часова)

Исходи програма по наставним темама:
Увод у моделарство
- ученик зна садржај и циљ секције.

Техничка писменост:
- зна да направи скицу на основу сопствених замисли,
- зна да нацрта технички цртеж,
- уме правилно да користи прибор за техничко цртање.

Ресурси и производња
-повезује својства природних материјала са применом
-објасни технологије прераде и обраде дрвета и коже, производње текстила и папира

-сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже, дрвета, лима, жице, спаја електротехничке и електронске компоненете на, бредборд плочи
-правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега...)

Конструкторско моделовање
– самостално/тимски врши избор макете/модела и образлаже избор;
– креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова)
– припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује;
– израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења

Активности ученика:
Упознаје се са радом секције; учествује у договору о раду секције; уочава основна правила приликом цртања техничких цртежа, скице, врсте линија, правила котирања и примене размере, цртање и тумачење електротехничких и електронских шема; препознаје и правилно примењује савремене материјале и технологије, правилно користи разне алате и прибор за ручну обраду папира, дрвета, текстила, коже, лима, жице; развија сопствену креативност, оригиналност и психомоторне способности; самостално израђује једноставан модел од идеје до реализације.

Динамика рада кроз школску годину (Од септембра до априла/маја)
С обзиром на то да школска општинска такмичења почињу крајем првог полугодишта динамика рада секције је следећа:
Септембар – Октобар (Селекција и теорија):
-Тестирање и избор ученика за секцију.
-Пролазак кроз теоријске основе из уџбеника и подела ученика по областима.
Новембар – Јануар (Интензиван практичан рад):
-Рад са алатима и конструкторима.
-Израда задатака са претходних такмичења (наставник анализира брзину и прецизност ученика).
Фебруар (Симулација такмичења):
-Решавање комплетних тестова из претходних година у задатом временском року (45 минута).
-Израда практичног задатка „на време“ (најчешће 90 или 120 минута у зависности од разреда).
Фебруар – Април (Такмичарски циклус):
-Одлазак на Општинско, Окружно и Државно такмичење.
-Анализа грешака између два нивоа такмичења и отклањање недостатака у изради модела.

Обавезан предмет

Назив наставног предмета: **Информатика и рачунарство**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења:
Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Област/тема: ИКТ
Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-наведе примену информатике и рачунарства у савременом животу;
-правилно користи ИКТ уређаје; -именује основне врсте и компоненте ИКТ уређаја;
-прави разлику између хардвера, софтвера и сервиса; - прилагоди радно окружење кроз основна подешавања;
-креира дигитални слику и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сарадднички);- креира текстуални документ и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сарадднички);
-примени алате за снимање и репродукцију аудио и видео записа;
-креира мултимедијалну презентацију и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сарадднички);
-сачува и организује податке;
-разликује основне типове датотека

Садржаји:
-Предмет изучавања информатике и рачунарства.
-ИКТ уређаји, јединство хардвера и софтвера.
-Подешавање радног окружења.
-Организација података.
-Рад са сликама.
-Рад са текстом.
-Рад са мултимедијом.
-Рад са презентацијама.

Компетенције:
-Дигитална компетенција за основно коришћење ИКТ уређаја и управљање подацима
-Комуникација и сарадња у дигиталном окружењу
-Компетенција за решавање једноставних проблема
-Одговорно и безбедно коришћење технологије
-Компетенција за учење учења

Област/тема: Дигитална писменост
Исходи:
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-реагује исправно када дође у потенцијално небезбедну ситуацију у коришћењу ИКТ уређаја;
-доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштиту животне средине;
-разликује безбедно од небезбедног, пожељно од непожељног понашања на Интернету;
-реагује исправно када дођу у контакт са непримереним садржајем или са непознатим особама путем Интернета;
-приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај;
-информацијама на интернету приступи критички;
-спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на ауторских права;
-препознаје ризик зависности од технологије и доводи га у везу са својим здрављем;
-рационално управља временом које проводи у раду са технологијом и на Интернету;
разуме значај;

Садржаји:
-Употреба ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин.
-Правила безбедног рада на Интернету.

-Претраживање Интернета, одабир резултата и преузимање садржаја.
-Заштита приватности личних података.
-Заштита здравља, ризик зависности од технологије и управљање временом.

Компетенције:
-Дигитална компетенција за безбедно и одговорно понашање на Интернету
-Грађанска компетенција и одговорност у дигиталном окружењу
-Критичко мишљење при приступу информацијама
-Брига о здрављу и безбедности у раду са технологијом
-Одговорно управљање временом

Област/тема: Рачунарство
Исходи
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке;
-схвати математичко-логички смисао речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, израза „ако...онда”;
-зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидов алгоритам) и интерпретира их алгоритамски;
-наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема;
-креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу;
-сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби;
-користи математичке операторе за израчунавања;
-објасни сценарио и алгоритам пројекта;
-анализира и дискутује програм;
-проналази и отклања грешке у програму;
Садржаји:
-Увод у логику и скупове: унија, пресек, разлика; речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, „ако...онда”
-Увод у алгоритме аритметике: писмено сабирање, множење, дељење с остатком, Еуклидов алгоритам.
-Увод у тему програмирања.
-Радно окружење изабраног софтвера за визуелно програмирање.
-Алати за рад са графичким објектима, текстом, звуком и видеом.
-Програм - категорије, блокови наредби, инструкције.
-Програмске структуре (линијска, циклична, разграната).

Компетенције:
-Математичка и логичка компетенција
-Алгоритамско
-Размишљање
-Компетенција за решавање проблема
-Креативност у програмирању
-Дигитална компетенција

Област/тема: Пројектни задатак
Исходи:
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

-сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала у вези са темом, формулацији и представљању резултата и закључака;
-одабира и примењује технике и алате у складу са фазама реализације пројекта;
-наведе кораке и опише поступак решавања пројектног задатка;
-вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен;
-поставља резултат свог рада на Интернет, ради дељења са другима, уз помоћ наставника.

Садржаји:
-Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења.
-Израда пројектног задатка у групи у корелацији са другим предметима.
-Представљање резултата пројектног задатка

Компетенције:
-Сарадња и тимски рад
-Комуникацијска компетенција
-Самосталност и одговорност
-Планирање и организација рада
-Критичко и рефлексивно мишљење
-Дигитална компетенција

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење активности и залагања ученика на часу, увид у самостални рад ученика, бележење напретка ученика у педагошкој документацији, анализа постигнућа ученика, повратна информација ученицима, упоређивање почетног и завршног нивоа знања.
Напредак ученика прати се кроз посматрање рада и активности, усмену и писану проверу знања, анализу урађених задатака и бележење постигнућа.

Међупредметна корелација

Математика — логичко размишљање, алгоритми, скупови, решавање проблема
Српски језик — разумевање и обликовање текста, усмена и писана комуникација
Ликовна култура — креирање и уређивање дигиталних слика и визуелни израз
Техника и технологија — разумевање техничких уређаја и начина њихове употребе
Грађанско васпитање — безбедно и одговорно понашање у дигиталном окружењу
Музичка култура — рад са звуком и мултимедијалним садржајима
Природа и друштво — примена дигиталних алата у истраживању и представљању података

Кључни појмаови садржаја
Информатика, ИКТ уређаји, хардвер, софтвер, сервис, дигитални садржај, датотека, фасцикла, организација података, дигитална слика, текстуални документ, мултимедија, презентација, Интернет, претраживање, безбедност на Интернету, лични подаци, приватност, ауторска права, дигитални отпад, алгоритам, логика, скупови, програм, визуелно програмирање, програмске структуре, пројектни задатак, сарадња.

Дидактичко-методичко остваривање програма

Тема/област **Информационо-комуникационе технологије**
Начин и поступци за остваривање програма

Наставна целина започиње разговором о примерима примене ИКТ-а у свакодневном животу. Ученици дискутују о сопственим искуствима у коришћењу дигиталних уређаја. Упознају се са предметом изучавања информатике и појмом информационо-комуникационе технологије. Објашњавају се појмови хардвер и софтвер и њихова улога. Ученици наводе врсте дигиталних уређаја и њихове основне делове и функције. Уводи се појам меморије и начин на који се подаци представљају бројевима. Скреће се пажња на правилно руковање уређајима. Објашњава се појам оперативног система и његова улога у раду рачунара. Упознају се са корисничким програмима и њиховом наменом. Ученици уче правила рада у кабинету и основне кораке при коришћењу рачунара. Представљају се елементи радне површине као што су иконе и трака са задацима. Уводи се Контролна табла и основна подешавања уређаја и радног окружења. Објашњава се појам датотеке и значај њене организације. Ученици се упознају са различитим типовима датотека. Користе се програми за креирање и уређивање слика, текста и мултимедије. Ученици уче основне алате за обраду дигиталних слика. У раду са текстом примењују алате за уређивање и обликовање и увежбавају чување и штампање. Демонстрира се снимање и репродукција звука и видео-записа. Ученици се упознају са типовима аудио и видео датотека. Тема се завршава израдом мултимедијалне презентације и развијањем појма добре презентације.

Тема/област **Дигитална писменост**

Начин и поступци за остваривање програма

Ученицима се објашњава значај одговорног и безбедног коришћења ИКТ уређаја. Наглашава се да је безбедност обавеза свих корисника, а не само ИТ стручњака. Представљају се основне функције антивирусног програма и заштитног зида. Разговара се о материјалима од којих су направљени дигитални уређаји и могућностима рециклаже. Ученици се упознају са правилним одлагањем дигиталног отпада ради заштите животне средине. Анализирају се искуства ученика у коришћењу веб-прегледача. Објашњавају се претраживачи и начини претраге информација на интернету. Уводе се појмови аутор, ауторска права и основне лиценце. Ученици уче како да пронађу и одаберу релевантне информације. Разматрају се начини креирања и дељења садржаја на интернету. Подстиче се критичко процењивање веб-страна према више критеријума. Ученици се упознају са правилима понашања на интернету и нетикецијом. Организују се активности које помажу разумевање безбедног и небезбедног понашања. Ученици уче како да реагују у потенцијално ризичним ситуацијама на интернету. Подстиче се повезивање знања кроз израду текстова о безбедности на интернету. Посебна пажња посвећује се утицају технологије на здравље. Ученици се подсећају на правилно држање и ограничено време проведено уз екран. Развија се свест о ризику зависности од технологије. Ученици уче да управљају временом проведеним у дигиталном окружењу. Тема се завршава јачањем одговорног и безбедног односа према технологији.

Тема/ област **Рачунарство**

Начин и поступци за остваривање програма

Тема се започиње мотивационим материјалима који ученике уводе у програмирање. Уводе се појмови програм и програмирање и приказују примери анимација и игара. Ученици се упознају са појмом алгоритма као поступка решавања проблема. Истиче се веза између програмирања и решавања свакодневних задатака. У корелацији са математиком уводе се основни логички и скуповни појмови. Ученици користе симболе и логичке везнике и уче дедуктивно закључивање. Обнављају се појмови израза, променљиве и једноставних зависности. Представљају се алгоритми основних рачунских операција и њихово приказивање дијаграмима. Ученици уче да формулишу проблем и разложе га на кораке. Уводе се наредбе, блокови и појам покретања програма. Објашњава се потреба за петљама и условима у програму. Користи се визуелно програмско окружење које омогућава лако укључивање ученика у рад. Ученици се упознају са елементима радног окружења и основним алатима. Представљају се појмови објекта, сцене, пројекта и

сценарија. Демонстрирају се поступци креирања, чувања и измене пројекта. Ученици уче да користе различите блокове за кретање и изглед објеката. Уводи се појам променљиве и њена примена у једноставним прорачунима. Поступно се обрађују линијска, циклична и разграната структура програма. Ученици анализирају програме и исправљају грешке. Тема се завршава систематизацијом поступка израде пројекта и дељењем рада са другима.

Тема/област **Пројектна настава**
Начин и поступци за остваривање програма
Наставницима се препоручује да у петом разреду реализују најмање два пројектна задатка. Један пројекат је из области ИКТ и Дигиталне писмености, а други из области Рачунарства. Време реализације одређује наставник у договору са ученицима и другим наставницима. Ученици се деле у групе или парове према интересовањима. Први пројектни задатак има нагласак на упознавању фаза пројектног рада. Наставник планира активности у складу са ресурсима и сложеношћу теме. Ученици заједно са наставником пролазе кроз све кораке пројекта. Наставник објашњава, подстиче дискусију и даје смернице. Пројектни рад обухвата избор теме, планирање и прикупљање материјала. Ученици припремају решење и представљају резултате. У процесу се подстичу креативност, иницијатива и сарадња. Развијају се стратегије учења и вршњачко учење. Ученици вреднују и самовреднују свој рад. Пројекти се баве темама из реалног живота ученика. Рад подразумева сарадњу са наставницима других предмета. Резултати рада могу се представити у школи или објавити. Ученици израђују пратећу документацију у различитим дигиталним форматима. Други пројектни задатак реализује се по истим фазама. Ученици креирају сценарио и описују поступак решавања задатка. Коначни производ је мултимедијални садржај или програмско решење проблема.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Разред**: пети**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
-Развијање музичке писмености, неговање естетског укуса, креативности и критичког мишљења кроз активно бављење музиком
-Очување традиције,упознавање домаће и светске музичке баштине ради формирања регионалног и глобалног културног идентитета
-Социјализација,подстицање тимског духа,емпатије и самопоуздања кроз заједничко музицирање (певање у хору и свирање)
Опште предметне компетенције:
-Музичка писменост, способност изражавања мисли и емоција кроз певање,свирање, покрет и препознавање основа музичке писмености
-Естетски доживљај-развијање способности критичког слушања, вредновања и селекције музичког садржаја у свакодневном животу
-Разумевање музике као дела националне и светске културне баштине и њеног историјског континуитета
Специфичне предметне компетенције:
-Музичко извођење, извођење мелодијских и ритмичких модела певањем и на инструментима Орфовог инструментаријума
-Слушање и анализа- способностаудитивног препознавања гласова,облика инструменталне музике и стилских карактеристика композиција

-Стваралачко изражавање- примена музичких знања у креирању сопствених ритмичких мотива, звучних прича и покрета уз музику

Облици рада:

фронтални рад: излагање нових теоријских садржаја,заједничко слушање музичких примера и усмеравање пажње ученика

групни рад: певање песама по слуху и из нотног текста, вежбање ритмичких комбинација и реализација једноставнијих музичких пројеката

рад у паровима: међусобна провера тачности певања, тактирања, препознавање нотног записа-темпо,динамика, лествице, предзнаци,метричке ознаке

индивидуални рад:самостално музичко извођење.решавање ритмичких и мелодијских проблема у нотном тексту, индивидуално изражавање кроз покрет

Методе рада:

-Метода живе речи: објашњавање појмова, анализа слушаних дела и вођење разговора са ученицима

-Метода демонстрације: наставниково певање, свирање и показивање правилне технике певања, дисања и тактирања

-Методе практичног рада: певање песама по слуху и из нотног текста, свирање на инструментима Орфовог инструментаријума

-Илустративно-демонстративна метода: коришћење визуелних средстава (слике инструмената, видео снимци концерата,апликације)

Активности ученика:

-Певање: изводе химну, народне, дечије и уметничке песме једногласно и у једноставном двогласу

-Свирање: прате песме инструментима из Орфовог инструментаријума

-Слушање и анализа музичких примера: прате музичке примере, препознају вокалне и инструменталне извођаче, боју гласа, структуру композиције

-Записивање и тактирање: пишу ноте у линијском систему и изводе тактове 2/4,3/4,4/4,6/8

Стварање музике: осмишљавају и импровизују мелодију на задати текст, осмишљавају покрете уз музике, учествују у музичким квизовима и играма

Активности наставника:

-Планира и организује: припрема наставе, материјала, аудио-видео примера, конципирање структуре сваког часа

-Усмерава и води ученике кроз градиво: интонира песме, коригује певање ученика, усмерава пажњу током слушања музике

-Прати и вреднује: континуирано посматра напредак ученика, бележи њихова постигнућа и пружа повратну информацију

-Мотивише, ствара подстицајну атмосферу без страха од грешке и подстиче ученике на ваннаставне музичке активности

Ресурси:

-Уџбеник за музичку културу

-Аудио-визуелна средства: рачунар, пројектор, интернет, звучници,дигитална база звучних примера

-Музички инструмент-синтисајзер, металофони за ученике

Дидактичко-методичко остваривање програма:

-Принцип очигледности и доживљаја: сваки теоријски појам обавезно се уводи тек после слушања и музичког примера

-Повезаност садржаја: области-певање,свирање,слушање музике,теорија музике се не реализују изоловано, већ се прожимају унутар истог часа

-Поступност: рад на песмама (мелодији и ритму) иде од познатог ка непознатом, од лакшег ка тежем, од једногласа ка двогласу

-Корелација: повезивање музичког садржаја са српским језиком (текстови песама), историјом (епоха,традиција) и ликовном културом, понекад и страним језицима
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Формативно оцењивање:
-Континуирано праћење ангажовања, мотивације и напретка на сваком часу
-Описи ученикових реакција на ритам, тачност интонације, ангажовање и рад на часу, заинтересованост за предмет
-Усмена повратна информација током самог процеса учења
Сумативно оцењивање:
-Бројчано оцењивање на основу дефинисаних критеријума (провера певања песама из нотног текста, тактирање, прецизност у ритму и сл)
-Слушање музике- препознавање инструмената, гласова, композиције
Кратне провере знања из музичке писмености- нотне вредности, тактирање,динамика, темпо.
Начин прилагођавања рада ученицима:
За ученике који раде по ИОП-1 и ИОП-2
-Смањење обима текста песама за памћење
-Акценат за једноставној ритмичкој пратњи песама
-Прилагођавање графичког приказа нота- већи фонт, боје за различите ноте
-Слушање музике- препознавање јаких контраста (јако- тихо,брзо-споро)
За талентоване ученике
-Сложенији извођачки задаци,певање двогласа, канона, свирање
-Додатни истраживачки задаци:презентације о омиљеним композиторима или инструментима
-Укључивање у рад школске хорске секције, учествовање у школским приредбама, такмичења соло певача и малих вокалних састава на школском, општинском и градском нивоу.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**

Разред**: пети**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:

-развијање способности ученика за опажање квалитета ликовних елемената-линије, боје,облике

- оспособљаавање ученика за артикулисано ликовно изражавање, упознавањем слободног ритмичког компоновања - покреће стваралачко мишљење.

-проширивање сазнања и искуства учника у коришћењу различитих материјала и средстава за рад у процесу ликовног изражавања. подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за обилажењем музеја, као и чување културних добара и естетског изгледа животне средине

-стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље упознају природне законитости и друштвене појаве.

-мотиваисање ученика на активан однос на заштиту и унапређење човекове природне и културне средине.

Опште предметне компетенције:

Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња; одговорно учешће у демократском друштву; дговоран однос према здрављу; одговоран однос према околини; предузимљивост и предузетничка компетенција.

Специфичне предметне компетенције:
Естетичка компетенција

Облици рада:
индивидуални облик рада
фронтални (колективни) облик рада
рад у паровима
групни облик рада

Методе рада:

Вербално текстуалне методе (кроз разговор и дискусију постепено увођење у дефинисање основних ликовних елемената, са акцентом на ритму и њихова примена уразличитим ликовним медијима. Илустративне методе (корелација са природом и другим наставним предметима, историјом уметности као конкретним примерима датих ликовних проблема- линија, облик, боја, мрља ; - практично демонстративна метода у различитим ликовним техникама (цртачким, сликарским, вајарским); креирање вежби; - подстицање, коректура, естетска анализа и вредновање;

Активности ученика:

перцепција- кроз разговор и дискусију развијају опажање ритма, линија и облика у природним и вештачким материјалима; - аперцепција примена претходно стеченог занања прво кроз појединачне, а потом и комбинације ликовних техника- цртачке, сликарске, вајарске -повезивање

Активности наставника:

припрема за час; усмеравање активности на самостални рад са наглашеном индивидуалношћу; усмеравање на инеактивни рад- у пару и групи са поделом задатака; естетска анализа и самовредновање;

Ресурси:

Аудио визуелна средства, фотографије, ученички радови.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:
-Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...).
-Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).
-Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).
-Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).
-Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).
-Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).
-Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).
-Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).
-Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).
Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава сваком ученику појединачно као и одељењу у зависности од специфичних карактеристика.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**
Разред**: пети**
Годишњи фонд часова:108(72+36)

Циљ учења предмета: учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Опште предметне компетенције:

Предмет и методика

Поучавање и учење

Подршка развоју личности ученика

Комуникација и сарадња

Специфичне предметне компетенције:

Познавање дисциплине и области физичког васпитања

Методика рада и планирање наставе

Безбедност и превенција

Праћење и вредновање напретка

Облици рада: фронтални облик рада, групни облик рада, рад у станицама-полигони индивидуални облик рада

Методе рада: методе поучавања-учење моторичких вештина, метода живе речи-вербална метода, метода демонстрације

Активности ученика: атлетика и базична кретања, спортска гимнастика и акробатика, основни елементи спортских игара, ритмичка гимнастика и плес, здравствено васпитање, мерења и тестирања

Активности наставника: припремне активности, реализација часа, евалуација и администрација

Теме
Физичке способности
Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине
Физичка и здраавствена култура

Обавезни садржаји: Техника истрајног трчања; Истрајно трчање-припрема за крос; Техника спринтерског трчања; Техника високог и ниског старта; Скок увис (прекорачна техника); Бацање лоптице (до 200 г).
Препоручени садржаји: Техника штафетног трчања; Скок удаљ; Бацања кугле 2 kg; Бацање „вортекс-а"; Тробој; Обавезни садржаји; Вежбе за развој снаге; Вежбе за развој покретљивости; Вежбе за развој аеробне издржљивости; Вежбе за развој брзине; Вежбе за развој координације; Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности

Обавезни садржаји: Вежбе на тлу; Прескоци и скокови; Вежбе у упору; Вежбе у вису; Ниска греда; Гимнастички полигон; Препоручени садржај; Вежбе на тлу (напредне варијанте); Висока греда; Трамболина; Прескок; Коњ са хватаљкама; Вежбе у упору (сложенији састав); Вежбе у вису (сложенији састав). Основни елементи технике и правила;
-вођење лопте,
-хватања и додавања лопте,
-шутирања на кош
-финтирање,
-принципи индувидуалне одбране
-основна правила кошарке
Спортски полигон; Покрети уз ритам и уз музичку пратњу; Ритмичка вежба без реквизита.
Скокови кроз вијачу; Народно коло „Моравац"; Народно коло из краја у којем се школа налази; Основни кораци друшвених плесова.
Препоручени садржаји: Вежбе са обручем; Вежбе са лоптом; Сложенији скокови кроз вијачу; Циљ и сврха вежбања у физичком и здравственом васпитању; Основна правила.
Рукомета/минирукомета и Малог фудбала; Понашање према осталим субјекатима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе); Чување и одржавање материјалних добара која се користе у физичком и здравственом васпитању; Уредно постављање и склањање справа и

реквизита неопходних за вежбање; Упознавање ученика са најчешћим облицима насиља у физичком васпитању и спорту; „Ферплеј" (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација); Писани и електорнски извори информација из области физчког васпитања и спорта; Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...); Физичко вежбање и естетика (правилно обликовање тела); Планирање дневних активности; Физичка активност, вежбање и здравље; Основни принципи вежбања и врсте физичке активности.

Одржавање личне опреме за вежбање и поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања; Лична и колективна хигијена пре и после вежбања; Утицај правилне исхране на здравље и развој људи; Исхрана пре и после вежбања

Прва помоћ:

-значај прве помоћи,

-врсте повреда.

Вежбање и играње на чистом ваздуху – чување околине приликом вежбања.

Исходи учења:

По завршетку петог разреда ученик ће бити у стању да:

- примени једноставне комплексе простих и општеприпремних вежби

-изведе вежбе (разноврсна природна и изведена кретања) и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама. Разликује вежбе, истезања, вежбе разгибавања и вежбе снаге. Правилно дозира.

-упореди резултате тестирања са вредностима за свој узрасти сагледа сопствени моторички напредак Правилно изводи тестове према упуству наставника Упоређује резултате са референтним вредностима за свој узраст.

-комбинује и користи досегнути ниво усвојене технике кретања у спорту и свакодневном животу Самостално наброји три основна принципа вежбања.

-доводи у везу развој физичких способности са атлетским дисциплинама. Разликује физичке способности.

-одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела. -користи елементе гимнастике у свакодневним животним ситуацијама и игри-процени сопствене могућности за вежбање у гимнастици.

-користи елементе технике у игри

-примењује основна правила рукомета у игри

-учествује на унутар одељенским такмичењима

-изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу

-игра народно коло, изведе основне кораке плеса из народне традиције других

- изведе кретања у различитом ритму

-објасни својим речима сврху и значај вежбања

-користи основну терминологију вежбања

-поштује правила понашања у и на просторима за вежбање у школи и ван ње, као и на спортским манифестацијама

-примени мере безбедности током вежбања

-одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање

-примени и поштује правила тимске и спортске игре у складу са етичким нормама

-навија и бодри учеснике на такмичењима и решава конфликте на социјално прихватљив начин

-користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортскорекративних активности

-прихвати сопствену победу и пораз у складу са „ферплејом"

-примењује научено у физичком и здравственом васпитању у ванредним ситуацијама

-препозна лепоту покрета и кретања у физичком вежбању и спорту − направи план дневних активности

-наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље

-разликује здраве и нездраве начине исхране
-направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника
-да наведе основне групе намирница
-да процени сопствене енергетске потребе.
-примењује здравствено хигијенске мере пре, у току и након вежбања
-препозна врсту повреде
-правилно реагује у случају повреде
-чува животну средину током вежбања

Ресурси:

-просторни-сала за физичко,отворени терени,помоћне просторије
-материјално –технички ресурси-справе,лопте,струњаче
-дидактички и информатички ресурси-планови,дневник
-људски ресурси-наставни кадар

Дидактичко-методичко остваривање програма:

-Физичке способности
-Моторичке вештине,спорт и спортске дисциплине
-Здравствена култур
-Утврђивање иницијалног стања
-Спровођење вежби и учења техника
-Утврђивање финалног стања
-Редовна настава
-Слободне наставне активности и секциј
-Активности у природи
-Правила организације наставе

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
-Ангажованост и труд
-Индивидуални напредак
-Усвојеност знања

Начин прилагођавања рада ученицима:
-Смањивање и повећавање задатака
-Дозирање оптерећења
-Измене правила у играма

Програм секција
Одбојкашка секција-ученици 5-8разреда
36 часова годишње
Циљ-Продубљивање спортских знања,развој специфичних моторичких способности и припрема ученика за такмичења
Задаци-Усавршавање технике и тактике спорта,развијање фер плеја,тимског рада,здравих навика и селекције школске екипе

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Француски језик**

Разред: **пети**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:
Функционално-прагматична компетенција: разумевање говора, разумевање текста, усмено изражавање, писано изражавање, медијација. Лингвистичка компетенција
Специфичне предметне компетенције:
Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.
Облици рада:
фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.
Методе рада:
аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави.
Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, глуми, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика.
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да

се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности
Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, , боји, отвори/затвори свеску, дођи,изађи,иди,покажи,реци,одговори, итд.).
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд).
Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).
Игре примерене узрасту.
Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.
„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.
Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:
-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
-извршавање прочитаних упутстава и наредби;
-рећање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:
-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
-писање честитки и разгледница;
-писање краћих текстова.
Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Предвиђена је израда **два контролна** и један писмени задатак у току школске године
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин прилагођавања рада ученицима:

-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Руски језик**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:
Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција
Специфичне предметне компетенције:
Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Садржаји:
Ученици треба да разумеју и користе:
Релацију слово - глас и разликовање гласова и слова у руском језику; основна обележја сугласничког и самогласничког система руског језика: изговор гласова који се бележе словима ж, ш, ч, щ, л; изговор и бележење парних тврдих и меких, звучних и безвучних сугласника; изговор и бележење акцентованих и редукованих самогласника; изговор гласова у групама чт, сч, зч, сш, зш, стн, здн. Основне типове изјавне и упитне интонационе конструкције.
Слагање субјекта (именица) и простог глаголског предиката (лични глаголски облик): Вова читает. Миша читал. Маша читала.
Глагол у функцији простог глаголског предиката - презент глагола прве и друге коњугације, перфекат: я читаю, ты читаешь, я люблю, ты любишь, он говорил, она писала, они рассказывали ...
Именице у функцији именског дела предиката: Я ученица. Мама - врач.
Облике личних заменица у функцији субјекта: Меня зовут Аня. Мне одиннадцать лет.
6) Слагање броја и именице: один дом, два (три, четыре) дома, пять домов; одна парта, две (три, четыре) парты, пять парт; один год, два (три, четыре) года, пять лет.
Слагање именица и придевских речи: красный свет, Новый год, зеленая доска, большая елка, вкусное яблоко, синее пальто.
Исказивање питања: Кто он? Что тут? А дом? И двор ваш?

Исказивање посесивности: У меня есть...У меня нет...
Исказивање временских односа: Который час? Ровно час; пять минут второго; половина второго; без пяти два.
Какое сегодня число? Первое февраля.
Исказивање просторних односа (правац и место): куда, где, когда; к врачу, на улицу, в автобус; у парты, на кухне, в городе; налево, направо, прято.
Исказивање императивности (2. лице једнине и множине): читай, читайте; скажи, скажите; познакомьтесь!
Конструкције с основним глаголима кретања: Я иду в школу. Куда идет этот автобус? Ты едешь на автобусе. Куда едут Миша и Саша?

Теме:
-Упознавање/ свакодневна комуникација (представљање себе/ друга/другарице при доласку и одласку, лични подаци; изражавање поштовања)
-Породица /становање (чланови уже и шире породице; кућа/стан; адреса становања)
-Шк-ола /...)
-Врсте занимања (школске просторије; предмети у учионици; школски прибор; школско двориште
-Време /слободно време (дани у седмици, месеци, годишња доба, сат, распуст);
-Здрави стилови живота / исхрана (делови тела ; врсте спортова; воће и поврће);
-Уметност и култура (књижевност:бајке, басне ; цртани филмови...);
-Саобраћај,путовања,географија (врсте саобраћаја)
Граматика:

Имя существительное

- Собственные имена существительные (Иван, Володя; Анна, Женя);
- Нарицательные им.существительные – неодушевленные (стол, книга, комната);
- Нарицательные им.существительные – одушевленные (девочка, инженер, собака);
- Названия событий, фактов, явлений (урок, праздник, дождь).

Род имен существительных:

- **Мужской** род (студент, Антон, словарь, музей);
- **Женский** род (студентка, Катя, страна, деревня, тетрадь);
- **Средний** род (окно, слово, море).

Число имён существительных: единственное и множественное (студент – студенты, словарь – словари, врач – врачи, музей – музеи, комната – комнаты); Формыименительногопадежасуществительныхвомножественномчисле (студентка – студентки, слово – слова, море – моря).

Предложение

Простые, повествовательные, вопросительные, отрицательные, (не) распространенные: (Кто/чтоэто? Этоученик. Нет, этонеученик.).

Местоимение

Разряды (группы) местоимений (без склонения):

- личные (**я, мы, он**...);
- вопросительные (**кто? что?)**;
- притяжательные (**мой, твой, наш**...);
- указательные (**этот, эта, это**...).

Имя прилагательное

Качественные прилагательные в им. и вин. пад. ед.имн. чис. (твёрдое и мягкое склонение)

Согласование прилагательных с существительными в роде, числе (голубой карандаш/голубая рубашка/голубое платье/голубые тетради; синий карандаш/синяя рубашка/синее море/синие брюки).

Имя числительное

Количественные числительные от 1 до 20 (без склонения);

Порядковые числительные до 10. Обозначение времени по часам.

Глагол

Настоящее время глаголов 1 и 2 спряжения;

Прошедшее время (читал, читала; писал, писала...);

Глаголы движения: идти – ходить, ехать – ездить.

Наречие

Значения:

место (**дома, там, здесь**, ...);

время (**сейчас, вчера**, ...);

образ действия (**хорошо, плохо**, ...);

Предлог

Наиболее употребительные предлоги: в, на, у, за.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад
Методе рада:
аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави
Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, глуми, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Планирање наставе и учења
Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења
Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до препоручених језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:
-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
-битно је значење језичке поруке;
-знања ученика мере се јасно одређеним **релативним** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности
Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, , бој, отвори/затвори свеску, дођи,изађи,иди,покажи,реци,одговори, итд.).
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд).
Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).
Игре примерене узрасту.
Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.
„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.
Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).
Разумевање писаног језика:
-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
-извршавање прочитаних упутстава и наредби;
-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.
Писмено изражавање:
-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
-писање честитки и разгледница;
-писање краћих текстова.
Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда два контролна и један писмени задатак у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега

Начин прилагођавања рада ученицима:

-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Додатна настава

Наставни предмет: **Руски језик**

Разред: **пети , шести**

Циљ реализовања додатне наставе:

Циљ додатне наставе је да се ученицима који брже напредује омогући додатна помоћ и подршка у учењу додатних наставних садржаја у вези земље чији језик уче.

Исходи

Ученици ће умети да:

- читају и разумеју интересантне текстове о својим вршњацима

-препричају прочитани текст о обичајима за прославе и празнике

- пишу кратке саставе о познатим личностима

-допуњују текст новим речима или деловима реченица

- пишу кратке саставе о викенду/распусту користећи сдашње, прошло, будуће време

-одглуме кратке дијалоге са различитим темама

-слушају и читају занимљивости,везане за земљу чији језик уче

- певају популарне песме и науче остале другове и другарице

- спреме занимљиве презентације о знаменитостима стране земље

Начин остваривања програма

Облици рада:

фронтални, индивидуални, рад у пару у групи

Методе рада:

аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Ресурси:

Уџбеник, радна свеска, додатни материјал прилагођен ученицима, Интернет,пројектор

Праћење напредовања и вредновање постигнућа: праћење и посматрање, разговор, формативна и сумативна евалуација, радови ученика, труд и залагање, уредност, систематичност, самоиницијативност, редовност на часовима

Допунска настава

Наставни предмет: **Руски језик**
Разред: **пети и шести**

Циљ реализовања допунске наставе:
Циљ допунске наставе је да се ученицима који слабије напредује омогући додатна помоћ и подршка у реализовању наставних садржаја и испуњавању исхода.

Исходи

Ученици ће умети да:
- читају текстове предвиђене наставним планом
-разумеју прочитани текст
- пишу кратке реченице
-допуњују текст речима или деловима реченица
- пишу кратке реченице користећи прошло, садашње и блиско будуће време
-разумеју текст који чују и употребе те изразе и речи у разговору
-разговарају на теме предвиђене планом и програмом
-глуме текст по улогама
- се спреме за контролни задатак уз вежбање

Начин остваривања програма

Облици рада:

фронтални, индивидуални, рад у пару

Методе рада:

аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави

Ресурси:

Уџбеник, радна свеска, додатни материјал прилагођен ученицима,Интернет,пројектор

Праћење напредовања и вредновање постигнућа: праћење и посматрање, разговор, формативна и сумативна евалуација, радови ученика, труд и залагање, уредност, систематичност, самоиницијативност, редовност на часовима

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**

Разред: **пети**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ учења грађанског васпитања је да ученик изучавањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Опште предметне компетенције: Усвајање општих знања из области

људских права, демократског друштва, процеса у савременом свету и грађанског активизма.

Специфичне предметне компетенције: Ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постаје свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности. Развијање међупредметних компетенција, посебно са српским језиком (кроз књижевна дела и поступке, ставове ликова), биологијом (одговорно и неодговорно понашање према живим бићима у окружењу), географијом, информатиком (реаговање у случају потенцијалне небезбедне ситуације).

Облици рада: Групни, индивидуални, фронтални

Методе рада: Дијалошко-монолошке, текстуалне,истраживачке, конфронтативне.

Активности ученика: разликује жеље од потреба и наведе примере везе између потреба и људских права; препознаје своје потребе, као и потребе других и да их уважава; штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; аргументује потребу посебне заштите права детета; на примеру препознаје уграђеност права деце у основним документима која уређују рад школе; наводи примере и показатеље остварености и кршења дечјих права; наводи чиниоце који утичу на остварење дечјих права; поштује права и потребе ученика који су у инклузији у његовом одељењу/школи; препознаје ситуације кршења својих права и права других; исказује свој став о значају правила у функционисању заједнице; препознаје одговорност одраслих у заштити права деце; анализира сличности и разлике између ученика у групи, наводи примере дискриминације, толеранције, нетолеранције по различитим основама, наводи врсте насиља кроз примере, прави разлику између безбедног и небезбедног понашања на друштвеним мрежама, наводи предности конструктивног решења сукоба, препознаје примере грађанског активизма у својој школи и исказује позитиван став према томе, идентификује проблеме у својој школи; прикупља податке о проблему користећи различите изворе и технике.

Активности наставника: наводи разлику између жеље и потреба, као и примере везе између потреба и људских права; учи ученике да штите своја права на начин који не угрожава друге и њихова права, аргументује потребу посебне заштите права детета, наводи примере и показатеље остварености и кршења дечјих права; наводи чиниоце који утичу на остварење дечјих права; исказује о значају правила у функционисању заједнице; наводи начине демократског одлучивања; наводи које су одговорности одраслих у заштити права деце, обшњава улогу појединца и група у

заштити дечјих права; наводи сличности и разлике, између ученика у групи, упознаје ученике са појмом дискриминације, толеранције и нетолеранције по различитим основама, дефинише насиље и објашњава врсте насиља, учи ученике да праве разлику између безбедног и небезбедног понашања на друштвеним мрежама, анализира сукоб из различитих углова (препознаје потребе учесника сукоба) и наводи конструктивна решења прихватљива за све стране у сукобу; аргументује предности конструктивног начина решавања сукоба; наводи примере грађанског активизма у школи, околини, и сл., дискутује са ученицима о проблемима у њиховој заједници.

Ресурси: интернет, приручник, материјали у виду докумената, презентације, кратких видеа и сл.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Програм наставног предмета Грађанско васпитање, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу онога што су стекли учећи овај предмет. Они представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) које се налазе у свим програмима другог циклуса. Теме по областима се спирално развијају што значи да се постојећи садржаји из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, унапређују. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију. Активно слушање и конструктивно реаговање су исходи који се постепено унапређују кроз бројне активности и садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и многе друге исходе који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза. У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): Праћење и вредновање постигнућа се одвија на сваком часу кроз активности. На крају сваког класификационог периода, полугодишта и школске године ученик усменим одговарањем добија описну оцену у зависности од нивоа постигнућа : истиче се, добар, задовољава.

Начин прилагођавања рада ученицима: Све теме су прилагођене ученицима блискошћу свих тема са питањима која се директно њих тичу.

Изборни предмет

Назив наставног предмета**: Верска настава**
Разред: **пети**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције:

-Развијање историјско-културолошке и библијске писмености: Ученик изграђује способност да лоцира и разуме феномен религије у контексту културе старог света, као и да препозна Библију (Свето Писмо) као темељни духовни и културни споменик човечанства. Оспособљава се да се правилно служи библијским текстом, проналази зачала, главе и стихове, тумачи књижевне врсте у њему и разуме значај Божанског Откривења.

-Усвајање старозаветне историје спасења кроз линеарно схватање времена:

Ученик развија историјску свест кроз праћење кључних тачака Старозаветне историје (од стварања света, преко праотаца и пророка, до ропства и ослобођења). Оспособљава се да историју не посматра као низ случајности, већ као динамичан дијалог између Бога и човека усмерен ка заједничком циљу.

-Развијање етичко-правне компетенције (Закон Божији): Кроз проучавање Синајског законодавства (Десет Божијих заповести), ученик развија унутрашњи осећај за правду, моралну одговорност и друштвену солидарност. Схвата Закон Божији као путоказ који штити људско достојанство, слободу и заједницу, а не као скуп крутих забрана, чиме гради основу за одговоран живот у друштву.

-Разумевање Месијанске наде и телеолошке димензије живота: Ученик развија дубље теолошко разумевање вере кроз проучавање пророчких књига и месијанске наде Старозаветног човека. Способан је да препозна да целокупан Стари Завет представља припрему за долазак Месије (Христа) и да унутар свог живота изграђује стрпљење, наду и поверење у коначни тријумф добра и љубави Божије.

Специфичне предметне компетенције:

-Ученик поседује знања о структури Светог Писма, Старозаветној историји и моралном закону: разликује појам опште породице религија и специфичност библијског монотеизма у контексту културе старог света, познаје унутрашњу структуру Библије (поделу на Стари и Нови Завет, законске, историјске, поучне и пророчке књиге) и разуме појам Божанског Откривења, идентификује и хронолошки повезује кључне личности и догађаје Старозаветне историје спасења (Авраам, Мојсије, Давид, Пасха, Синајски савез, ропство и ослобођење), набраја и разуме духовни смисао Десет Божијих заповести (Закона Божијег) као темеља савеза између Бога и људи, објашњава појам Месије (Христа) и суштину Месијанске наде коју су пророци чували кроз векове као најаву Новог Савеза.

-Ученик примењује библијска знања у истраживачком раду, анализи и свакодневном животу: самостално се користи библијским текстом, проналази задата поглавља и стихове у Старом Завету помоћу библијских скраћеница, упоређује и анализира моралне поуке из старозаветних прича са савременим животним ситуацијама и дилемама младих, изражава и аргументује сопствене ставове током дебата о правди, слободи и одговорности, ослањајући се на принципе Синајског закона,

креативно приказује историјске догађаје из Библије израдом географско-библијских мапа, хронолошких ленти времена, писањем есеја или дигиталним изражавањем.

-Ученик уграђује старозаветне етичке принципе у свој карактер и однос према друштву: прихвата Десет Божијих заповести као лични морални путоказ, препознајући у њима заштиту људског живота, достојанства, породице и истине, развија праведан и солидаран однос према вршњацима, одбацујући насиље, лаж и себичност, а негујући поштовање према старијима и слабијима у заједници, изграђује стрпљење, веру и наду (угледајући се на старозаветну месијанску наду), које му помажу да се суочи са животним тешкоћама и кризама са оптимизмом, цени културну и духовну баштину човечанства, показујући поштовање према верским уверењима и текстовима других народа и култура.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце“), свеска, иконе, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.

Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Остали облици образовно васпитног рада

План рада одељењског старешине

Пети разред

Септембар
Упознавање ученика петог разреда и упознавање са календаром рада школе
Упознавање са правилима понашања и обавезама ученика у школи
Радне навике и учење
Самопоуздање и лични развој

Октобар
Обележавање Дечије недеље
Адаптација ученика на предметну наставу
Идентификација ученика за похађање допунске и додатне наставе
Октобар месец књига – одлазак на Сајам књига
„Превенција вршњачког насиља у стварном и виртуелном окружењу“, Пројекат Заједно и безбедно кроз детињство

Новембар
Анализа успеха на крају првог тромесечја
Упознавање са Протоколом у заштити ученика од дискриминације, насиља, занемаривања и злостављања
Радионица – Сви смо исти и сви смо различити (Дан толеранције)
Учење учења
Утицај медија на ставове ученика

Децембар
Здрав начин живота
Болести зависности и штетност пушења
Упознајемо своје потребе и потребе других
Анализа успеха на крају првог полугодишта

Јануар
Обележавање Дана Светог Саве

Фебруар
Успешна комуникација са другима
Радионица - Како препознати осећања и њима управљати
Неговање културе понашања

Март
Безбедност у саобраћају
Обележавање важних дана у вези са заштитом животне средине
Ваннаставне активности (посета библиотеци, музеју...)

Сарадња у групи и одељењу

Април
Анализа успеха на крају првог тромесечја
Праћење резултата на такмичењима
Међународни дан дечије књиге и Светски дан књиге и ауторских права
Шта читам кад не учим

Мај
Обележавање Дана школе
Недеља школског спорта – важност физичких активности
Односи у породици, моји родитељи, ја и остали
Организација излета

Јун
Интересовања и избор занимања
Како проводимо слободно време
Анализа успеха на крају школске године

План рада одељењске заједнице

Пети разред

Септембар
Формирање одељењске заједнице, доношење плана рада
Правила понашања у одељењу
Разлика између потребе и жеље
Путовао сам...

Октобар
Како се осећаш у петом разреду?
Другарство у нашем одељењу
Важност спорта за развој духа и тела – Недеља спорта
Прочитао сам...

Новембар
Значај спота и ферплеј понања у превенцији насиља
Радионица – Врсте насиља
Уређење учионице
Омиљена ТВ емисија
Мој хоби

Децембар
Неспоразуми и како их решити
Хуманитарна акција
Пројекција видео материјала
Честитке за Нову годину

Јануар
Анализа резултата учења – Шта можемо боље?

Фебруар
Припремамо се за такмичења
Методе и технике учења
Професионална интересовања ученика

Март
Цвет и осмех сваки дан, не само за 8. март
Зашто треба да чувамо еколошку равнотежу
Моји узори
Игре по слободном избору

Април
Прихватање различитости (Разлике између полова)
Особине које ми се (не) допадају код мојих другова
Одговорност у чувању школске имовине
Шетња у природи

Мај
Добре ствари ове школске године.
Игре по слободном избору
Покажи шта знаш – такмичење
Шетња у природи

Јун
Шта смо научили ове године?
Најзанимљиији догађаји, најплеменитији ђаци, најдругови... ове године
Заслужили смо одмор

Шести разред

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Српски језик и књижевност**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 144

Циљ учења предмета: Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Опште предметне компетенције: Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Наставни садржаји:

ЛИРИКА

Лектира

1. Обредне лирске народне песме (избор)
2. Ђура Јакшић: Вече
3. Јован Дучић: Село
4. Мирослав Антић: Плава звезда
5. Вељко Петровић: Ратар / Алекса Шантић: О, класје моје
6. Десанка Максимовић: Грачаница / Војислав Илић: Свети Сава
7. Стеван Раичковић: Хвала сунцу, земљи, трави
8. Милован Данојлић: Овај дечак зове се Пепо Крста
9. Сергеј Јесењин: Песма о керуши

*Књижевни термини и појмови:

-Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац).

-Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха.

-Стилске фигуре: контраст, хипербола.

-Врсте ауторске и народне лирске песме: социјалне песме, дитирамб, елегија; обредне песме (коледарске, краљичке, додолске, божићне).

ЕПИКА

Лектира

10. Народна епска песма: Смрт Мајке Југовића
11. Народна епска песма: Марко Краљевић укида свадбарину

12. Петар Кочић: Јаблан
13. Исидора Секулић: Буре (одломак)/Бранко Ћопић: Чудесна справа
14. Иво Андрић: Аска и вук
15. Антон Павлович Чехов: Ванька/Итало Калвино: Шума на ауто-путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду)
16. Светлана Велмар Јанковић: Сирото ждребе (из Књиге за Марка)

Књижевни термини и појмови:
-Основна тема и кључни мотиви;
-Облици казивања: нарација (хронолошко приповедање), описивање,дијалог, монолог.
-Фабула/радња, редослед догађаја.
-Врсте епских дела: приповетка, роман.
-Културно-историјско предање (нпр. Смрт Марка Краљевића)
ДРАМА
Лектира
17. Коста Трифковић: Избирачица (одломак)
18. Миодраг Станисављевић: И ми трку за коња имамо (одломак)
19. Бранислав Нушић: Аналфабета (одломак)
*Књижевни термини и појмови:
Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет).
НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ
(бирати 2 дела)
1. Вук Караџић: Живот и обичаји народа српскога: Божић (одломак);Ђурђевдан (одломак); Додоле, прпоруше и чароице (одломци)
2. Владимир Хулпах: Легенде о европским градовима (избор)
3. Никола Тесла: Моји изуми (поглавље по избору)
4. Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца (избор)
5. Гроздана Олујић: Били су деца као и ти (избор)
ДОМАЋА ЛЕКТИРА
1. Епске народне песме о Косовском бoју (избор)
2. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор)
3. Бранислав Нушић: Аутобиографија
4.Анђела Нанети: Мој дека је био трешња
5. Весна Алексић: Кањави коњ (Прича о богињи Лади – Звездана вода; Прича о богу Сварогу – Небески ковач и Прича о богу Стрибору– Сеченско светло)
6. Бранко Ћопић: Орлови рано лете
7. Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице
Допунски избор лектире
(бирати 3 дела)
1. Добрица Ерић: Месечеви миљеници (песме о свицима) (избор)
2. Бранислав Петровић: избор из антологија песама за децу (Морава, Влашићи, Дунав, Говор дрвећа, Грађење куће, Па шта, па шта и друге)
3. Владимир Стојиљковић: Писмописац (Писмо Бранку Ћопићу)
4. Владимир Андрић: Пустолов
5. Тиодор Росић: Приче старог чаробњака (једна прича по избору)
6. Борислав Пекић: Сентиментална повест Британског царства („Велика повеља слободе у земљи без устава” – одломци)
7. Вилијем Саројан: Зовем се Арам
8. Хенрик Сјенкијевич: Кроз пустињу и прашуму

9. Џејмс Крис: Тим Талир или Продати смех
10. Џек Лондон: Зов дивљине/Бели очњак
11. Реј Бредбери: Маслачково вино (избор)
12. Ивана Брлић Мажуранић: Приче из давнина (избор)
13. Владислава Војновић: Приче из главе (прича Позориште – одломци)
14. Јасминка Петровић: Ово је најстрашнији дан у мом животу
15. Александар Поповић: Снежана и седам патуљака, драмска бајка

Граматика

Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основом и суфиксима.
Настанак гласова и говорни органи; подела гласова: самогласници и сугласници (прави сугласници и сонанти); Подела сугласника по звучности и по месту изговора.
Подела речи на слогове; слоготворно р. Гласовне промене – уочавање у грађењу и промени речи: непостојано а; промена л у о; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника.
Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне). Граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице.
Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола бити); плусквамперфекат.
Независне предикатске реченице – појам комуникативне функције;подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице.

Правопис
Писање имена васионских тела.
Растављање речи на крају реда (основна правила).
Правописна решења у вези са гласовним променама.
Писање именичких и придевских одричних заменица са предлозима.
Писање заменице Ваш великим почетним словом.
Правописна решења у вези са писањем обрађених глаголских облика.

Језичка култура
Текстови у функцији унапређивања језичке културе.
Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка).
Говорне вежбе на унапред одређену тему.
Учтиве форме обраћања.
Лексикологија: аугментативи (са пејоративима), деминутиви (са хипокористицима).
Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту.
Богаћење речника: лексичко-семантичке вежбе (нпр. Избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); стилске вежбе: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предложак за тражење
погодног израза).
Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу.
Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту
(један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређен верзије састава).

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита;
-чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова;
-одреди род књижевног дела и књижевну врсту;
-прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера;
-разликује ауторску приповетку од романа;
-анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима);
-уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње;
-разликује заплет и расплет као етапе драмске радње;
-разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача (наратора) у односу на писца;
-разликује облике казивања (дијалог, монолог, унутрашњи монолог, нарација, дескрипција)
-увиђа звучне, визуелне, тактилне, елементе песничке слике;
-одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту;
-анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди;
-анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста;
-уочава хумор у књижевном делу;
-разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона;
-илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима;
-уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину;
-препоручи књижевно дело уз кратко образложење;
-упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;
-употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање;
-разликује и гради аугментативе и деминутиве;
-саставља обавештење, вест и кратак извештај;
- разуме основна значења књижевног и неуметничког текста;
-проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту;
-драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста;

– повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима;
– препозна делове речи у вези са њиховим грађењем;
-разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора;
-разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму;
-одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик;
-препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом;
-разликује реченице по комуникативној функцији;
-доследно примењује правописну норму;
-користи правопис (школско издање); разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи.
-употребљава различите облике усменог и писменог изражавања:
препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање;
-разликује и гради аугментативе и деминутиве;

-саставља обавештење, вест и кратак извештај;
-разуме основна значења књижевног и неуметничког текста;
-проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту;
-драматизује одломак одабраног

Облици рада: фронтални, индивидуални, групни, рад у паровима

Методе рада: вербалне методе, рад на тексту, метода практичних радова, комбиноване наставне методе, учење путем открића и решавања проблема, практично учење, мисаоно учење, искуствено учење

Активности ученика: разговор, уочавање, препознавање, откривање, истраживање, излагање, процењивање, образлагање, упоређивање, закључивање, анализа

Активности наставника: организатор наставе (усклађује циљеве, исходе, планира садржаје, средства, методе), реализатор наставе (ствара прилике за учење, презентира садржаје, води циљани разговор, омогућује примену стечених вештина, даје повратне информације), партнер у нед. комуникацији (одговара на ученичка питања, поставља питања...), партнер у афективној комуникацији са децом (помаже им да упознају и прихвате своје и емоције других, разговара са децом када им је потребна помоћ, сарађује са родитељима, психологом, педагогом) мотивише ученике и развија њихова интересовања, прети напредовање ученика, оцењивач, утиче на социјалне односе у одељењу, самоевалуација (прати ефекте сопственог рада).

Ресурси: различити образовни ресурси (Гугл учионица, е – уџбеник)

Дидактичко-методичко остваривање програма
Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Пре-поручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура – 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.
Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

Планирање наставе и учења
Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник

наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

Остваривање наставе и учења

Књижевност

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и известан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самерава ју поетику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави.

Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини):

Словенска митологија: обредне народне лирске песме; Вук Стефановић Караџић: *Живот и обичаји народа српскога* (Божић, Ђурђевдан, Додоле, прпоруше и чароице); Весна Алексић: *Каљави коњ*; песма *Влашићи* Бранислава Петровића; Тиодор Росић: *Приче старог чаробњака* (избор); Миодраг Станисављевић: *И ми трку за коња имамо*; Ивана Брлић Мажуранић: *Приче из давнина* (избор), у корелацији нпр. са филмом *Чудотворни мач* Војислава Нановића.
Марко Краљевић: народне епске песме о Марку Краљевићу (*Марко Краљевић укида свадбарину*); предање *Смрт Марка Кра-љевића*; Светлана Велмар Јанковић: *Књига за Марка* (прича *Сиро-то ждребе*); Владислава Војновић: *Приче из главе* (одломци приче *Позориште*).
Авантуре и дружине: Хенрик Сјенкијевич: *Кроз пустињу и прашуму* (одломци); Џек Лондон: *Зов дивљине* или *Бели очњак*; Ференц Молнар: *Дечаци Павлове улице*; Бранко Ћопић: *Орлови рано лете*; Владимир Андрић: *Пустолов*; Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: *Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца* – одломак о Џеку Лондону, прича о Џеку Лон-дону из *Били су деца као и ти* Гроздане Олујић.
Дела заснована на хумору и животном оптимизму: Коста Трифковић: *Избирачица*; Бранислав Нушић: *Аутобиографија*; Владимир Андрић: *Пустолов*; Влада Стојиљковић: *Писмо Бранку Ћопићу* (из *Писмописца*); Стеван Раичковић: *Хвала сунцу, земљи, трави*; Добрица Ерић *Месечеви миљеници* (избор); Александар Поповић: *Снежана и седам патуљака*.
Слике детињства у различитим епохама и срединама: Исидора Секулић: *Буре*; Бранко Ћопић: *Чудесна справа*; Влада Стојиљковић: *Писмо Бранку Ћопићу* (из збирке *Писмописац*); Милован Данојлић: *Овај дечак зове се Пепо Крста*; Сергеј Јесењин: *Песма* о *керуши*; Ференц Молнар: *Дечаци Павлове улице*; Гроздана Олујић: *Били су деца као и ти* (одабране приче); Јасминка Петровић: *Ово је најстрашнији дан у мом животу*; Реј Бредбери: *Маслачково вино* (избор); Џејмс Крис: *Тим Талир или Продати смех*; Анђела Нанети: *Мој дека је био трешња*; Никола Тесла: *Моји изуми* (одломци о детињству) уз приче о Тесли, Ћопићу и Исидори Секулић из *Били су деца као и ти*.
Социјална тематика: Алекса Шантић: *О, класје моје*; Вељко Петровић: *Ратар*; Петар Кочић: *Јаблан*; Антон Павлович Чехов: *Ванька*; Итало Калвино: *Шума на ауто-путу* (из збирке прича *Марковалдо или годишња доба у граду*); Вилијем Саројан: *Зовем се Арам*; уз приче о Петру Кочићу и Чехову из *Били су деца као и ти* Г. Олујић.
Родољубива тематика: Ђура Јакшић: *Вече*; народне епске пе-сме о Косовском бој у; *Смрт Мајке Југовића*; народне епске песме Марку Краљевићу; Десанка Максимовић: *Грачаница*; Војислав Илић: *Свети Сава*; песме *Морава, Дунав* Бранислава Петровића.
Лепота маштања, певања и приповедања: Добрица Ерић: *Месечеви миљеници* (избор); Мирослав Антић: *Плава звезда*; Иво Андрић: *Аска и вук*; песме *Па шта, па шта, Говор дрвећа* Бранислава Петровића; Владимир Андрић: *Пустолов*; Анђела Нанети: *Мој дека је био трешња*; Владимир Хулпах: *Легенде о европским градовима* (избор); Тиодор Росић: *Приче старог чаробњака* (избор).
Животиње и људи: Петар Кочић: *Јаблан*; Вилијем Саројан: *Зовем се Арам*; Сергеј Јесењин: *Песма о керуши*; Иво Андрић: *Аска и вук*; Добрица Ерић: *Месечеви миљеници* (избор); Џек Лондон: *Бели очњак* или *Зов дивљине*.
Међупредметне корелације – наставу историје могуће је допунити одломцима: Борислав Пекић: *Сентиментална повест Британског царства* („Велика повеља слободе у земљи без устава”).
Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.
Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (рецимо, на примеру Поповићеве сценске бајке може се закључити како драмски писац мења познату причу и смешта је у савремено доба), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Препоручује се читање бар једног целовитог драмског текста (од три одређена Програмом). Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/ енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).

Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета обрађиваних у млађим разредима и у петом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом *тумачења текста* ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела, обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалач-ко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем/компарацијом и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртом разреду, а потом им се додају епитет, ономатопеја, контраст и хипербола; са појмом приповедања и

облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање: портрет и пејзаж); са појмовима везаним за драмско дело којима се додају заплет и расплет, као елементи драмске радње. Обнављање и повезивање знања из првог циклуса образовања и петог разреда основне школе је обавезно.
Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.
Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.
Ученик се подстиче да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире, као и да разликује хумористич-ки или оптимистички, дитирамбски тон у певању/приповедању/ драмској радњи од елегичног тона. Теоријско савладавање појма културноисторијско предање није обавезно. Предање *Смрт Марка Краљевића* уводи се као пример, уз описно образлагање ове врсте предања у оквиру категорије народне прозе. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се појава и смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, уче се дитирамб и елегија као врсте лирске поезије.
Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. И у шестом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.
Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.
Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

Језик
У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.
Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.
Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика
Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито

функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност.
Настава творбе речи подразумева пре свега поделу речи по настанку на просте и творенице (у оквиру твореница уочавају се речи настале суфиксацијом, префиксацијом и слагањем). На школским примерима (нпр. *певач, школски, школовати се, праунук, превелик, научити, Београд, пароброд*) ученици треба да уоче саставне делове твореница: творбене основе, префиксе и суфиксе. На примерима породице речи, ученици треба да уочавају корен речи. Тиме се поставља основ за проширивање знања из творбе речи у старијим разредима. На часовима утврђивања градива треба нагласити разлику између граматичке основе и граматичких наставака у поређењу са творбеном основом и суфиксима (нпр. *школ-а, школар-ац* и сл.).
Ученици су се већ раније срели са појмом гласа, а сада проширују своја знања из фонетике основним информацијама о настанку гласова и говорним органима који у овом процесу учествују. На основу изговора гласови се деле на самогласнике и сугласнике (а сугласници на праве сугласнике и сонанте). Сугласници се деле по звучности и по месту изговора (овде је пожељно направити корелацију са наставом страних језика – нпр. различито место изговора неких гласова у српском и енглеском језику и сл.). Подела речи на слогове подразумева проширивање знања у односу на млађе разреде: треба увести и примере слогова који се завршавају на сонант, с посебним нагласком на позицију слоготворног *р*. Ово градиво треба повезати са основним правописним правилима за растављање речи на крају реда. Пошто се ученици у шестом разреду први пут срећу са термином гласовне промене, није потребно правити разлику у односу на гласовне алтернације. Ову разлику ће усвојити у градиву за средњу школу. Препорука је да се, ради лакшег анализирања приме-ра, гласовне промене предају следећим редоследом: непостојано *а,* промена *л* у *о*, палатализација, сибиларизација, јотовање, једначење сугласника по звучности, једначење сугласника по месту изговора, губљење сугласника. Гласовне промене треба уочавати у грађењу и промени речи (а на одступања указати у примерима).
Настава морфологије подразумева проширивања знања о заменицама (у петом разреду су биле обрађене само личне заменице). Сада се уводи подела заменица на именичке и придевске. У оквиру именичких обрађују се: односно-упитне, неодређене, опште и одричне; у оквиру придевских: присвојне (с нагласком на употребу заменице *свој)*, показне, односно-упитне, неодређене, опште и одричне. Такође, треба указати и на граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Знања о глаголским облицима ученици проширују тако што усвајају грађење осталих глаголска времена изузев пре-зента, перфекта и футура I, с тим што се имперфекат обрађује само на нивоу препознавања, а посебно се наводи имперфекат помоћног глагола *бити.* Препорука је да се глаголска времена уводе овим редоследом: аорист, имперфекат, плусквампефекат. Посебно треба нагласити правописна решења у вези са писањем глаголских облика.
Знања из синтаксе ученици проширују поделом независних предикатских реченица према комуникативној функцији. Потребно је посебно скренути пажњу на употребу знака узвика, као и на остале интерпункцијске знаке.

Правопис
Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ћ, велико Г, С, Ш итд.).
Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.
Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују

правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање дужине акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о врстама речи (именица *скуп* има кратак акценат, а придев *скуп* има дуг акценат итд.). На овом нивоу ученици треба само да уоче разлику у дужини акцента, без разликовања интонације и без употребе акценатских знакова. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

Језичка култура (писмено и усмено изражавање)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожељно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.).

Свака од програмских вежби (говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности. Све врсте вежби, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или током говорних вежби.

Циљ говорних вежби јесте унапређивање културе усменог изражавања. Детаљна организација, вешто осмишљене садржајне струкуре и мотивисање ученика за разговор водиће ка правилности, лакоћи, јасности, једноставности, прецизности и флуентности у усменом излагању ученика. Ове вежбе би требало да приближе учеников говор стандардној језичком изговору.

Форме учтивости, односно посебна језичка средства којима се исказује учтивост представљају важан сегмент у реализацији наставе језичке културе. Потребно је код ученика развијати свест о неопходности и значају језичке учтивости, тј. учтивог комуникативног понашања, односно истакнути значај неговања правилног и учтивог говора и писања. Ученицима треба указати на то да су у домену конвенција учтивости најтипичније форме усмене и писмене етикеције: употреба заменице Ви, етикете за исказивање уважавања приликом ословљавања у јавном и службеном комуницирању (господине, госпођо/госпођице, Ваша екселенцијо, Ваша светости...), као и говорни чинови експресивног типа (формуле учтивости): извињавање, захваљивање, честитање, молба.

Лингвометодички текстови који садрже дијалошку форму у којој се испољава језичка учтивост могу послужити за уочавање форми учтивости. Такође, требало би подстицати ученике да износе своје мишљење и сопствена запажања о (не)учтивом комуникативном понашању.

Велики део лексике српског језика сачињавају лексеме настале творбом речи. Она представља продуктиван процес којим се свакодневно богати наш лексички фонд. Стога, у настави језичке културе би лексикологији, односно творби речи требало приступити, најпре, као начину за настајање нових речи, како би ученици схватили њен практични значај. Потребно је оспособити ученике да граде и разликују аугментативе (са пејоративима) и деминутиве (са хипокористицима), тако што обрада теме неће бити само описана, тј. требало би се задржати што краће на формалном приступу теми. Стваралачки и истраживачки приступ може позитивно утицати на мотивацију ученика да упознају ову тематику. Пожено је навести само најчешће суфиксе и за један и за други творбени модел. Требало би подстицати ученике да објасне значење датих изведеница и указати им на њихову улогу у свакодвевном језичком изражавању (нпр. експресивно значење и стилска обојеност изведеница, попут мајчица, сестрица, људина и сл.).

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практич ној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најпогоднији начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Правописне вежбе је потребно најпре припремити. Притом је пожењно поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: *диктат, самостално писање, допуњавање текста*. Може бити подстицајно организовање квиза на часовима посвећеним систематизовању градива из правописа (нпр. *препознај правописну област, пронађи грешку, да ли су тврдње о употреби, нпр. великог слова, тачне* и сл.), а требало би и проверавати да ли су ученици у стању да објасне научена правописна правила у одређеном тексту.

Циљ примењивања лексичко-семантичких вежби јесте богаћење речника ученика и упућивање на различите могућности приликом избора речи и израза и указивање на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и подстицању ученика да размишљају о речима и о њиховим значењима доприносе вежбе којима се ученици упућују на избегавање сувишних речи, поштапалица и туђица. Подстицајне су и вежбе које се односе на фигуративна значења речи, као и вежба *проналажење изостављених реченичних делова* која подстиче ученике да пронађу адекватну реч, али и да у складу са контекстом прошире скалу дозвољених значењских и лексичких могућности.

Применом стилских вежби, ученици се упућују на то да на другачији начин од уобичајеног повезују речи и изразе и да истражују њихове семантичке потенцијале. Њихов циљ није да се само отклоне учињене грешке, већ да ученици стекну адекватне навике да говоре и пишу ваљано, односно да примењују стваралачке поступке у језику. Знања о стилу и изражајним могућностима језика ученици углавном стичу увидом у књижевноуметничке текстове, због чега је неспорна повезаност са наставом књижевности, али се не сме поистоветити са језичко-стилском анализом ових текстова. Стилске вежбе је потребно што непосредније повезивати и са наставом граматике. Може се креирати ситуациони предложак за развијање и унапређивање језичкостилског знања ученика у складу са узрастом и начелом систематичности и условности. Ствара-лачки облик рада на развијању стилског умења ученика може се, на пример, заснивати на тексту као подстицају за сликовито казивање, с обзиром на то да се на различитим књижевноуметничким текстовима лако

увиђа изражајност стилског поступка који може да буде примењен приликом уобличавања језичке грађе у новим комуникативним ситуацијама.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање)
Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.
Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Начин прилагођавања рада ученицима:
Наставник прилагођава рад специфичним потребама одељења и ученика.

Допунска настава

Наставни предмет: Српски језик и књижевност
Разред: **шести**

Циљ реализовања допунске наставе: Циљеви учења допунске наставе јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције и да усвоји програмом предвиђене садржаје које није успео да усвоји на редовној настави.

Исходи:
Ученик ће бити у стању да:
– повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита;
-чита са разумевањем; парафразира прочитано
-одреди род књижевног дела и књижевну врсту;
-прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера;
-разликује ауторску приповетку од романа;
-анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима);
-уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње;
-разликује заплет и расплет као етапе драмске радње;
-разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача (наратора) у односу на писца;
-разликује облике казивања (дијалог, монолог, унутрашњи монолог, нарација, дескрипција)
-увиђа звучне, визуелне, тактилне, елементе песничке слике;
-одреди стилске фигуре;
-уочава хумор у књижевном делу;
-повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима;
-препозна делове речи у вези са њиховим грађењем;
-разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора;

-разликује врсте гласовних промена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму;
-одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик;
-препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом;
-разликује реченице по комуникативној функцији;
-доследно примењује правописну норму;
-користи правопис (школско издање); разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи
-говори јасно поштујући језичку норму.

Начин остваривања програма:
Наставне методе: рад на тексту, метода практичних радова,комбиноване наставне методе.
Облици рада: фронтални, индивидуални и рад у паровима

Додатна настава

Наставни предмет: Српски језик и књижевност
Разред: **шести**
Циљ реализовања додатне наставе: Циљеви учења додатне наставе јесу да ученик кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области и да усвоји програмом предвиђене садржаје напредног нивоа и припреми се за такмичења из Српског језика и језичке културе и Књижевна олимпијада.
Исходи:
Ученик ће бити у стању да:
-прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера;
-разликује ауторску приповетку од романа;
-анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима);
-уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње;
- разликује заплет и расплет као етапе драмске радње;
- разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца;
- разликује облике казивања;
-увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике;
-одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту;
-анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди;
-анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста;
-уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину;
-препоручи књижевно дело уз кратко образложење; – упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; и описивање;– разуме основна значења књижевног и неуметничког текста; – проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту
-повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима;
-препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; – разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора;
-разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму;

-одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик;
-препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом;
-разликује реченице по комуникативној функцији;
-доследно примењује правописну норму;
-разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи;
-употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) – говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму;
-изражајно чита обрађене књижевне текстове.
Начин остваривања програма:
Наставне методе: рад на тексту, метода практичних радова,комбиноване наставне методе.
Облици рада: фронтални, индивидуални и рад у паровима

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Годишњи фонд часова: 72
Разреда: **шести**

Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенције

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад
Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави
Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим словарицама,црта,чита,пецитује,драматизује,смишља приче,користи дечју штампу и непознате текстове,слуша,практично комуницира,усмено говори и описује шта види,саставља реченице,прави самостални речник,пише честитке,писма,пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика
Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до препоручених језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту – running dictation, hangman

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

Превођење исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова,listening comprehension-

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

-одговарање на питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање текста и реченица са сликама/илустрацијама;

-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

-писање честитки и разгледница;

-писање краћих текстова.

Писање имејлова

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (**формативно и сумативно оцењивање**):
Предвиђена је израда **два писана и два контролна** задатка у току школске године
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су

језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин **прилагођавања рада ученицима:**
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Наставни садржаји:

The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи.
The Past Simple Tense глагола to be и осталих глагола (правилних и неправилних).
The Past Continuous Tense.
The Present Perfect Tense учесталијих глагола (правилних и неправилних).
Питања са Who/What/Where/When/Why…
Питања са препозиционим глаголима.
Употреба и изостављање чланова при ближем одређивању лица, у фиксним изразима (go to school/by car/on foot...), са основним географским појмовима (називима улица, градова, држава...)
(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; већи градови у земљама циљне културе.
The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости, The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости.
Поређење придева по једнакости as…as, not so/as…as.
Поређење придева са less и the least.
Придеви са наставцима –ed и –ing.
Творба и употреба прилога за начин (beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...)
Употреба одређеног члана уз суперлатив придева.
Употреба/изостављање одређеног члана уз називе места. (споменици, музеји, улице, паркови…).
Релативне заменице who, which, that, whose, where...
Неодређене заменице (somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything…).
Питања са What…like, How, Why…
Негативни префикси un-, im-...
(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике
The Present Continuous Tense за унапред договорене радње.
Заповедни начин.
Изрази: How about…? What about…? Why don't we…? Would you like…? Do you want…? Shall we…? Let's...
Модални глаголи за изражавање предлога – can/could/may/might.
Модални глаголи should за давање савета.
Први кондиционал.

(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.
Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – can/could/may.
Would you like…?
Will за изражавање молби.
The Present Simple Tense за изражавање утврђених програма, реда вожње, распореда и сл.
Заменице one, ones.
(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања
Заповедни начин.
(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом
The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи.
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи.
Разлике у употреби глаголских облика The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense.
The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају.
Нулти кондиционал.
Питања са препозиционим глаголима.
Модални глагол can за изражавање способности.
(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања
The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе.
The Past Continuous Tense, све употребе
Used to.
Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense.
The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са ever, never, just, already, yet…
Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Present Perfect Simple Tense.
Модални глагол could за изражавање способности у прошлости
Linking words and phrases (first, then, next, as soon as, after that, finally...).
Питања са Who/What/Where/When/Why…
Питања са препозиционим глаголима.
(Интер)културни садржаји: историсјки догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости
Would like + именица/инфинитив глагола.
Stative verbs (want, promise, believe, think...)
The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и
веровања.
Going to за изражавање планова, намера и предвиђања на основу чулних опажања.
The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи.
(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
Заповедни начин.
Why don’t we/you + инфинитивна основа глагола.
Would like + именица/инфинитив глагола.
Употреба придевско-предлошких израза tired of / sick of / fed up with / bored with.
The Present Perfect Simple Tense
(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација
Заповедни начин.

Предлози за изражавање положаја и просторних односа – in front of, behind, between, opposite...
(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.
Заповедни начин.
Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе – can/can't, must/mustn't, have
to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, shoud/shouldn't.
Let/Make + инфинитивна основа глагола.
(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend's/ friends'/ children's books.
Присвојне заменице mine, yours…
Питања са Whose.
(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
Придевско-предлошке фразе – interested in, good/bad at, crazy about…
Глаголи like/love/hate/enjoy/can't stand + глаголска именица
Питања са What, Who, Why …
(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.
Stative verbs (think, like, agree, believe…)
Питања са What, Why, How …
(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима
Основни бројеви преко 1000.
Правилна множина именица.
Множина именица које се завршавају на -y, -f/fe: strawberries, shelves, knives...
Множина именица које се завршавају на –o: kilos, potatoes…
Синкретизам једнине и множине: sheep, fish...
Најчешћи облици неправилне множине (men, women, children, people, feet, teeth, mice....).
Бројиве и небројиве именице – pounds, money...
Квантификатори – much, many, a lot of, lots of, loads of, a few, a little.
Питања са How much/many.
(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

Исходи:

-разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, пред-
стављање и тражење/давање информација личне природе;
-поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једно-
ставнија језичка средства;
-размени једноставније информације личне природе;
-у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;
-разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;
-опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања избивања користећи једноставнија језичка средства;
-разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење;
-упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;
-затражи и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;
-разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих;

-упути уобичајене молбе и захтеве;
-честита, захвали се и извини се користећи једноставнија језичка средства;
-разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;
-пружи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;
-разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости;
-разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа;
-размени појединачне информације и/или неколико информација у
низу које се односе на радње у садашњости;
-опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних
исказа;
-разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји
и способности у прошлости;
-размени појединачне информације и/или неколико информација у
низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;
-опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости;
-опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.
-разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања планове, намере и предвиђања и реагује на њих;
- размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима;
-саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа;
-разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;
-изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставни-
јим језичким средствима;
-разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговори на њих;
-затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета и бића у простору и правцу кретања;
– опише правац кретања и просторне односе једноставним, везаним исказима;
-разуме једноставније забране, правила понашања, своје и туђе обавезе и реагује на њих;
-размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту, као и на своје и туђе обавезе;
-саопшти правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа
језичка средства;
-разуме једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност;
-формулише једноставније исказе који се односе на поседовање и
припадност;
-пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто;
-разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих;
-изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;
-разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих;
-изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење;
-разуме једноставније изразе који се односе на количину и цену;
-пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставнија језичка средства;
-пита/каже/израчуна колико нешто кошта.

Обавезни предмет:

Назив наставног предмета: **Биологија**

Разред: **шести**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ наставе биологије је развијање функционалне биолошке писмености, разумевање живог света и основних животних процеса, развијање свести о значају очувања природе, здравља и животне средине, као и подстицање истраживачког и критичког мишљења код ученика.

Опште предметне компетенције:

Ученик: разуме основне биолошке појмове и процесе; уочава повезаност живих бића и средине; примењује знања у свакодневном животу; развија одговоран однос према здрављу и природи; користи различите изворе информација; развија способност посматрања, закључивања и експерименталног рада; развија еколошку свест.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик: препознаје и класификује жива бића; описује грађу и функцију организма; објашњава животне процесе; анализира односе у екосистему; примењује правила здравог живота; користи лабораторијски прибор и микроскоп; тумачи резултате посматрања и огледа.

Тематске целине

Човек и здравље

Органски системи човека

Исхрана и варење

Дисање и крвоток

Нервни систем

Размножавање и развој

Хигијена и превенција болести

Исходи

Ученик: описује грађу и функцију органских система; примењује правила здраве исхране; разуме значај физичке активности; објашњава значај хигијене; развија одговоран однос према здрављу.

Облици рада: фронтални рад; индивидуални рад; рад у пару; групни рад; лабораторијски рад; теренски рад; пројектна настава.

Методе рада: метода разговора; демонстративна метода; метода практичних радова; истраживачка метода; текстуална метода; проблемска настава; метода учења путем открића.

Активности ученика: посматрање; описивање; упоређивање; мерење; вођење белешки; израда модела и паноа; извођење огледа; рад на пројектима; презентација резултата.

Активности наставника: планира и организује наставу; мотивише ученике; демонстрира огледе; прати напредовање ученика; подстиче истраживачки рад; организује практичне активности; вреднује постигнућа ученика.

Ресурси: уџбеници; радна свеска; лабораторијски прибор; микроскоп; модели; презентације; интернет ресурси; школска библиотека; природни материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Настава се реализује кроз комбинацију теоријског и практичног рада. Посебан акценат ставља се на активну улогу ученика, експериментални рад, теренску наставу и примену знања у свакодневном животу. Програм подстиче корелацију са другим предметима: хемијом, географијом, физиком и здравственим васпитањем.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Формативно оцењивање: активност на часу; домаћи задаци; практични радови; пројектни задаци; лабораторијске вежбе.

Сумативно оцењивање: писмени задаци; тестови; контролне вежбе; практичне провере; закључна оцена; усмено испитивање;

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе; диференцирани задаци; додатна подршка ученицима; прилагођени наставни материјали; додатни изазовни задаци за напредне ученике; визуелна и практична подршка.

Обавезан предмет

Наставни предмет: **Географија**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ и задаци предмета:
Циљ наставе географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно географским, демографским, политичко географским, економско-географским,интеграционим и глобалним појавама и процесима у свету и њиховим међусобним везама у геопростору. Затим да ученик створи реалну слику о свету као целини и месту и улози наше државе у њему.
Задаци:
Стицање знања о основним објектима, појавама и процесима у свету, као и појмовима везаним за географску карту, оријентацију ,становништво, насеља и привредне карактеристике. Разумевање узрочно последичне повезаности појава и процеса у Европи као и у нашој блиској географској

средини. Развијање географског мишљења заснованог на повезаности и међуусловљености географских појава и процеса. Развијање естетских опажања и осећања проучавањем и упознавањем природних,друштвених и политичких феномена у геопростору. Развијање ставова о превентиви, заштити и унапређењу животне средине.

Специфична предметне компетенције

У домену картографске писмености категоризују географске карте по различитим критеријумима, исправно користе појмове везане за природно и механичко кретање становништва, насеља, привреду и државу.

На основном нивоу тумаче елементе географске карте и оријентишу се у простору, ученици илуструју географске карте, појаве и процесе цртежом или скицом.

Одговорно се опходе према очувању животне средине и дају лични допринос у еколошким активностима групе и тима. Поседују географска знања која им омогућавају извођење закључака и доношење одлука релевантних за приватни и живот заједнице.

Теме/садржаји

Друштво и географија
Географска карта
Становништво
Насеља
Привреда
Држава и интеграциони процеси
Географија Европе

Исходи

ГЕО.ОО.С.
1.1.Процењују повезаност географије са осталим природним и друштвеним наукама
1.2.упоређују ,проналазе сличности и разлике у садржају, размери, намени и просторном обухвату географских карата
1.3.Пореде утицај различитих географских фактора на развој и размештај становништва, насеља и привреде
1.4.Анализирају факторе настанка и развоја држава у Европи и у свету у ближој и даљој прошлости
1.5.Уочавају контрасте у области демографских промена , развоја привреде и процеса урбанизације у репрезентативним регијама Европе
1.6.. Идентификују узроке загађивања и предлажу мере заштите воде
2.1.Израђују графиконе, табеле као и тематске карте у немој карти
2.2.Израчунавају вредности основних демографских показатеља , стопе наталитета , морталитета, природног прираштаја,имиграције, емиграције , миграционог салда, укупне промене броја становника и густине насељености на основу готових статистичких података
2.3.Изводе закључке о географским појавама на основу посматрања елемената географске средине
2.4.Доносе закључке о просторним и узрочно последичним везама између физичко географских фактора и друштвено географских елемената на основу информација са географских карата
2.5. Мере дужине и површине на географским картама ситног размера
3.1.Дискутују о демографским (депопулација,емиграција),еколошким(загађење животне средине),економским (сиромаштво,незапосленост),урбаним (бесправна градња) и руралним (деаграризација) проблемима, тако што аргументовано износе свој став постујући ставове других
3.2.Прикупљају и анализирају информације о стању животне средине и активно се укључују у уређење простора свог насеља и локалне средине
3.3.Заступају друштвено прихватљиве ставове , поштовање различитости , толеранције итд.у анализи географских феномена

3.4.Анализирају географске специфичности свога краја у циљу идентификовања потенцијалних занимања
3.5.Образлажу примену географских знања у свакодневном животу

Активности наставника - упознаје ученике са садржајем наставног градива у шестом разреду, даје упутства за рад, разговара са ученицима, одговара на ученичка питања, подстиче ученике да износе своја запажања о процесима у природи и друштву, објашњава непознате појмове везане за картографију, становништво, насеља, државу и интеграције, формира групе, наводи ученике на размишљање и логичко закључивање, истиче позитивне вредности, мотивише ученике на рад, похваљује и награђује ученике.

Активности ученика- Ученици редовно носе географски атлас, уџбеник, нему карту, активни су, пажљиви и вредни на часу, решавају проблеме, посматра, уочава везу са претходо усвојиним градивом, анализира, комбинује, упоређује, процењује, припрема се за час и учи пређено градиво. Слушају, посматрају размењују сопствена знања и мишљења, описују, упоређују, истражују, уочавају утицај на живи и неживи свет у природи, користећи знања из биологије и других наука и примењујући своја стечена из географије у биологији, читају, анализирају, израђују дијаграме; пишу, читају и анализирају реферате и самосталне радове, проналазе и анализирају географске информације. Усмено одговарају и ради задатке уз консултацију са наставником. Разговара са наставником о свим потешкоћама, самостално праве дијаграме, анализирају карту света, користе географску литературу, штампу, интернет, самостално раде, раде у тиму, групи; пишу и израђују тематске карте; оцењују сопствена постигнућа и постигнућа других; израђују тематске зидне паное.
Међупредметно повезивање: математика,информатика, историја,грађанско васпитање, биологија, ликовна култура.
Иновације: Коришћење дигиталних уџбеника и онлајн платформи за учење
Начин провере образовних исхода:
Писмене провере знања, усмене провере знања, учешће у радионицама , израда пројеката и активност на часу.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Историја**

Разред: **шести**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета

Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Опште предметне компетенције:

Временска и просторна оријентација**:** Разумевање протока времена, рачунање година и повезивање историјских догађаја са географским простором.

Рад са историјским изворима**:** Способност разликовања, проналажења и тумачења писаних докумената, материјалних остатака (археолошких налаза) и усмених предања.

Историјско разумевање**:** Објашњавање узрочно-последичних веза у друштву (зашто се нешто догодило и какве су биле последице) и разумевање начина живота људи у прошлости.

Развој критичког мишљења**:** Процењивање историјских личности и догађаја, као и упоређивање различитих извора података.

Неговање културног наслеђа**:** Изграђивање свести о важности очувања материјалне и духовне баштине, како локалне тако и глобалне.

Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво:

Ученици: користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном и свакодневном контексту; издвајају и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости и садашњости и повезују их са временским и просторним оквирима; именују раздобља прошлости, историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу; показују историјски простор на историјској карти; разликују узроке од последица кључних догађаја; објашњавају значај научних открића, технолошких изума и уметничких дела за развој цивилизације.

Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; користе различите историјске и друге изворе информација у елементарном истраживању; издвајају, у изворима информација, податке који су кључни за тему на којој раде; читају податке са карте, из графикона и табела; препознају стереотипе, пропаганду и манипулацију у изворима; откривају различите погледе, вишеструке перспективе на исти догађај, појаву или личност; идентификују историјске теме у уметничким и књижевним делима.

Ученици разумеју различита значења појма историја и објашњавају повезаност историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања; препознају историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама; познају историјски развој људских права и објашњавају кључне појаве, догађаје и процесе као и улогу личности у њиховом развоју; објашњавају значај културно-историјског наслеђа и савремене историјске културе за формирање личног и групних идентитета; издвајају репрезентативне примере културно-историјског наслеђа сопственог и других народа; учествују у активностима чији је циљ неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје, као и очување културне баштине у непосредном окружењу.

Средњи ниво:

Ученици издвајају специфичности појмова из историје цивилизације и повезују их са појмовима из других наставних предмета; објашњавају утицај кључних појава, догађаја, процеса и личности на развој друштва, државе, привреде и културе у прошлости и садашњости; повезују и објашњавају узроке и последице појава, догађаја и процеса у различитим историјским периодима; доводе у везу и објашњавају међусобни утицај географских карактеристика, друштвених и културних појава, уметничких и научно-технолошких достигнућа у националној и општој историји у различитим временским и просторним оквирима.

Ученици: селектују и процењују историјске изворе и друге изворе информација према релевантности и сазнајној вредности за одређену тему; идентификују вишеструке перспективе на одређене историјске појаве, догађаје и процесе; уочавају сложеност појединих историјских појава и процеса; анализирају сличности и разлике у изворима који се односе на исту појаву, догађај или личност; доводе у везу стереотипе и пропаганду са историјским околностима у којима су настали; разликују митове, легенде и уметничке представе од историјских чињеница; планирају и спроводе

истраживање на одређену тему; представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима уз коришћење дигиталних технологија.

Ученици: објашњавају значај историје, као наставног предмета и као науке, за разумевање савремених друштвених токова, за изградњу историјске свести утемељене на резултатима историјске науке и за формирање ставова, личног и колективних идентитета; разумеју утицај стереотипа , пропаганде и различитих врста манипулације на појаве и догађаје током прошлости и садашњости; аргументовано дискутују о различитим темама и у различитим окружењима, уз уважавање мишљења и ставова саговорника; повезују културно-историјску баштину са историјским и савременим контекстом и учествују у организовању и спровођењу активности усмерених на развој културе сећања, уз поштовање традиције и културног идентитета различитих заједница.

Напредни ниво:
Ученици: имају развијен речник појмова и користе га за објашњавање специфичности појмова из историје цивилизације као и у комуникацији у школском и ваншколском окружењу; процењују значај историјских појава, догађаја, процеса и личности и повезују их са одговарајућим хронолошким и просторним оквиром; анализирају повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје и процењују значај те повезаности за развој друштва и државе у националним оквирима; формулишу аргументе и објашњавају узроке и последице промена које су кроз историју доживљавала друштва, државе, културе, привреда и народи; процењују утицај научно-технолошких и уметничких достигнућа на живот појединца и група у прошлости и садашњости.

Ученици: претражују изворе информација за одређену тему на матерњем и страном језику; критички просуђују историјске, али и савремене изворе информација, њихову садржину, веродостојност и поузданост; селектују и анализирају податке о догађају, појави, процесу, личности и постављају хипотезу; формулишу истраживачко питање и, у складу са његовом природом, бирају одговарајуће методолошке принципе историјске науке; доносе закључке и резултате представљају на различите начине – усмено, писано, табеларно, графички уз коришћење дигиталних технологија; реконструишу и приказују промене на историјско-географском простору поређењем историјских карата са савременим политичким картама; разликују научну од уметничке интерпретације историјског догађаја, појаве и/или личности.

Ученици: образлажу улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова; разумеју значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности; анализирају друштвене појаве и институције и идентификују промене које су током историјског развоја доживеле; изражавају критички став према различитим врстама манипулације и супротстављају им се користећи аргументе засноване на науци; покрећу и спроводе активности усмерене на неговање културно-историјске баштине и развој културе сећања.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом.

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању на основу сликовних историјских извора,доприноси раду у пару или у групи, користи историјске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности наставника: Припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Ресурси: Уџбеник и свеска, историјски извори, историјске карте и атласи, фотографије, илустрације и репродукције уметничких дела, документарни филмови и видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет, енциклопедије...

Дидактичко-методичко остваривање програма:Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика рада, уз коришћење историјских извора, ИКТ-а и мултимедијалних садржаја, са циљем развоја критичког мишљења, функционалног знања и активног учешћа ученика у наставном процесу.

Начин праћења постигнућа ученика: Постигнућа ученика прате се континуирано кроз усмено и писмено проверавање, активност на часу, рад на историјским изворима, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног и сумативног оцењивања.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Допунска настава

Циљ допунске наставе: Отклањање тешкоћа у усвајању наставних садржаја, утврђивање и обнављање основних знања из историје средњег века, као и развијање интересовања ученика за историјске садржаје.
Задаци допунске наставе:
Утврђивање и обнављање основних наставних садржаја
Развијање разумевања историјских појмова
Вежбање рада са историјском картом и временском линијом
Оспособљавање ученика за рад са историјским изворима
Развијање способности усменог и писменог изражавања
Подстицање самопоуздања и активног учешћа ученика

Додатна настава

Циљеви: омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима,

-подстицање ученика на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког

мишљења

-оспособљавање за даље самообразовање,

-задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања,

способности за учење,

-подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);

-проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности,

-груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада,

- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Физика**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:

Упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе; Стицање основа научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Тематско планирање из физике обухвата шест наставних тема са укупно 72 часа, од чега су 33 часа предвиђена за обраду новог градива, а 39 часова за остале типове наставе. Тема „Увод у физику" реализује се кроз 4 часа, односно 2 часа обраде и 2 часа осталих типова наставе. За тему „Кретање" планирано је укупно 14 часова, од чега 6 часова обраде и 8 часова осталих активности. Тема „Сила" обухвата 13 часова, са 7 часова обраде и 6 часова осталих типова наставе. За тему „Мерење" предвиђено је такође 13 часова, односно 6 часова обраде и 7 часова осталих активности. Тема „Маса и густина" реализује се кроз 17 часова, од чега је 8 часова намењено обради, а 9 часова осталим типовима наставе. Последња тема, „Притисак", обухвата 11 часова, са 4 часа обраде и 7 часова осталих активности.

По завршетку шестог разреда ученик ће бити у стању да: разликује врсте кретања према облику путање и према промени брзине, као и да одређује средњу брзину. Ученик ће објашњавати узајамно деловање тела у непосредном додиру, као што су промена брзине, правца и смера кретања и деформација тела, али и узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру, односно гравитационо, електрично и магнетно деловање.

Такође, ученик ће разликовати деловање силе Земљине теже од тежине тела, повезивати масу и инерцију, разликовати масу и тежину тела и препознавати их у свакодневном животу, као и решавати различите проблемске задатке. Биће у стању да демонстрира утицај трења и отпора средине на кретање тела и да примењује добре и лоше стране ових појава у свакодневном животу.

Ученик ће демонстрирати појаву инерције тела, деформације тела под дејством силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и магнета, као и притисак чврстих тела и течности.

Ученик ће разликовати преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводити примере примене, као што су хидраулична преса, кочнице аутомобила и ходање по снегу. Познаваће примену хидростатичког притиска у свакодневном животу, на пример у раду водовода и фонтана.

Поред тога, ученик ће изражавати физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система јединица (SI), разликовати основне и изведене физичке величине и претварати веће јединице у мање и обрнуто, користећи префиксе микро, мили, кило и мега. Биће у стању да процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената, односно тачност мерења, као и да мери тежину, дужину, време, запремину и масу, а на основу измерених вредности одређује густину и притисак. Ученик ће одређивати средњу вредност мерене величине и грешку мерења, као и решавати квалитативне, квантитативне и графичке задатке који се односе на брзину, тежину, густину и притисак чврстих тела и течности.

Опште предметне компетенције:

На крају обавезног образовања ученик описује и објашњава природне појаве и процесе физичким законима. Овладао је специфичном терминологијом физике и коректно је користи (симболи, међународни систем јединица, формуле) у описивању физичких појава. Унапредио је апстрактно и критичко мишљење и развио и култивисао истраживачки дух. Оспособљен је да поштује правила заједничког рада и да активно и конструктивно учествује у раду групе. Уме да примени стечена знања и вештине у ситуацијама из свакодневног живота и оспособљен је да их унапређује у даљем школовању.

Специфичне предметне компетенције:

На основном нивоу ученик уме да препозна гравитациону силу и силу трења које делују на тела која мирују или се крећу равномерно, као и смер деловања магнетне и електростатичке силе. Разуме принцип спојених судова и уме да препозна врсту кретања према облику путање и равномерно кретање. Ученик је оспособљен да израчуна средњу брзину, пређени пут или протекло време ако су му познате друге две величине. У области мерења уме да чита мерну скалу, одреди вредност најмањег подеока и препозна мерила и инструменте за мерење дужине, масе, запремине, температуре и времена. Користи основне јединице за ове физичке величине, препознаје јединице за брзину и примењује основна правила мерења. Такође уме да мери дужину, масу, запремину, температуру и време. У области експерименталног рада ученик поседује мануелне способности потребне за рад у лабораторији и придржава се основних правила понашања у лабораторији.
На средњем нивоу ученик препознаје еластичну силу и особине инерције, познаје основне особине гравитационе и еластичне силе и разуме и примењује концепт густине. Зна да хидростатички притисак зависи од висине стуба флуида. Разуме појам механичког кретања и физичке величине које га описују. У области мерења користи важније изведене јединице SI система и њихове ознаке, препознаје дозвољене јединице мере ван SI система, као што су литар и тона, и уме да користи префиксе и претвара јединице. Зна када је потребно поновити мерење више пута. У области математичких основа физике разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност и уме да препозна векторске физичке величине, као што су брзина и сила. Такође уме да користи и интерпретира табеларни и графички приказ зависности физичких величина. У области експерименталног рада ученик уме табеларно и графички да прикаже резултате мерења, врши једноставна уопштавања и систематизацију резултата и реализује експеримент по упутству.

На напредном нивоу ученик зна шта је притисак чврстих тела и од чега зависи, разуме и примењује концепт притиска у флуидима и уме да претвара јединице изведених физичких величина у одговарајуће јединице SI система. Познаје појам грешке мерења и уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења. Такође уме да препозна питање на које се може одговорити посматрањем или експериментом.

Облици рада: фронтални рад, индивидуални рад, рад у пару, групни рад, тимски рад, лабораторијски рад, пројектна настава.

Методе рада: монолошко – дијалошка, индивидуална, демонстрациона, метода практичних радова и огледа, ИКТ метода.

Активности ученика: посматрање и описивање физичких појава, извођење огледа и мерења, решавање рачунских и практичних задатака, рад у групи и пару, вођење бележака и израда домаћих задатака, коришћење дигиталних садржаја и симулација; излагање и образлагање решења.

Активности наставника: планира и организује наставни процес, мотивише ученике за рад и истраживање, демонстрира огледе и упућује ученике у правилан рад, прати напредовање ученика, прилагођава наставу могућностима ученика, подстиче сарадњу и активно учешће ученика, користи различита наставна средства и дигиталне алате, вреднује и оцењује постигнућа ученика.

Ресурси: уџбеник и радна свеска, лабораторијски прибор, мерни инструменти, наставни листићи, рачунар, пројектор и интернет, дигиталне презентације и симулације, видео материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Настава физике реализује се кроз повезивање теоријских садржаја са практичним примерима и огледима. Ученици се подстичу на активно учешће, истраживачки рад, логичко закључивање и примену знања у свакодневним ситуацијама. Посебан акценат ставља се на развој функционалног знања, експериментални рад и коришћење информационо-комуникационих технологија.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика.

Формативно оцењивање: праћење активности на часу, провера домаћих задатака, праћење практичног и лабораторијског рада, самостални и групни рад, презентације и пројекти, бележење напредовања ученика.
Сумативно оцењивање**:** усмено испитивање, контролне вежбе, тестови знања, усмене провере, практичне провере знања.

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе, прилагођавање тежине задатака, додатна објашњења и подршка, употреба различитих наставних средстава, рад у мањим групама, подстицање вршњачке подршке, додатни и допунски рад, прилагођавање темпа рада у складу са могућностима ученика, употреба визуелних и дигиталних материјала ради лакшег усвајања садржаја.

Допунска настава

Програм допунске наставе из физике за шести разред намењен је ученицима којима је потребна додатна подршка у савладавању наставних садржаја и развијању основних знања и вештина из физике. Циљ допунске наставе је да ученици лакше разумеју основне физичке појмове, развију сигурност у решавању задатака и повежу физичке појаве са примерима из свакодневног живота. Укупно је планирано 36 часова.

У оквиру теме „Кретање", ученици усвајају основне представе о механичком кретању, као и величине које карактеришу равномерно праволинијско кретање и средњу брзину као карактеристику променљивог кретања. Настава се реализује кроз објашњавање нејасних појмова, израду рачунских задатака и увођење графичког приказивања и решавања проблема. Ученици развијају способности слушања, посматрања, опажања, именовања, синтезе и упоређивања, као и логичког закључивања кроз хеуристички разговор, објашњавање и повезивање са интуицијом. За ову тему предвиђено је 8 часова.

Тема „Сила" има за циљ да ученик схвати силу као меру узајамног деловања тела која се одређује интензитетом, правцем и смером. Настава се остварује кроз разговор, показивање примера и решавање задатака, уз активно учешће ученика у посматрању, анализирању и објашњавању физичких појава. За ову тему планирано је 8 часова.

У оквиру теме „Мерење", ученици се упознају са појмом апсолутне и релативне грешке, као и са начином настанка грешака при очитавању скала мерних инструмената. Оспособљавају се за правилно руковање мерилима и инструментима као што су метарска трака, лењир, хронометар, мензура, вага и динамометар. Настава обухвата објашњавање нејасних појмова, израду рачунских задатака и практичан рад. За ову тему предвиђено је 6 часова.

Тема „Маса и густина" омогућава ученицима да усвоје појмове масе, тежине и густине и да разликују ове физичке величине. Ученици мерењем масе и запремине одређују густину чврстих тела и течности и увежбавају примену стечених знања у задацима и практичним примерима. За ову тему планирано је 8 часова.

У оквиру теме „Притисак", ученици усвајају појам притиска, разумеју преношење спољашњег притиска кроз течности и гасове и упознају Паскалов закон. Настава се реализује кроз објашњавање, примере из свакодневног живота и решавање рачунских задатака. За ову тему планирано је 6 часова.

План и програм додатне наставе за шести разред

Програм додатне наставе из физике за шести разред намењен је ученицима који показују веће интересовање за физику и желе да прошире своја знања кроз додатне садржаје, истраживачки рад и примену савремених наставних средстава. Циљ наставе је продубљивање знања, развијање логичког мишљења, самосталности у раду и повезивање физичких појава са свакодневним животом. За реализацију програма планирано је укупно 36 часова.

У оквиру теме „Кретање”, ученици усвајају основне представе о механичком кретању и упознају величине које карактеришу равномерно праволинијско кретање и средњу брзину као карактеристику променљивог кретања. Настава се реализује коришћењем рачунара, аплета, видеозаписа и симулација различитих врста кретања у свакодневном животу. Ученици решавају рачунске задатке, упознају графички приказ физичких величина и развијају способност графичког решавања проблема. Током рада подстичу се слушање, посматрање, опажање, синтеза, упоређивање, логичко закључивање и повезивање са интуицијом. За ову тему планирано је 8 часова.
Тема „Сила” има за циљ да ученик схвати силу као меру узајамног деловања тела која се одређује интензитетом, правцем и смером. Настава се реализује употребом рачунара и симулација различитих облика међусобног деловања тела, као и израдом рачунских задатака. Ученици кроз разговор, објашњавање и анализу примера развијају способност разумевања физичких појава и њихове примене у пракси. За ову тему предвиђено је 8 часова.
У оквиру теме „Мерење”, ученици се упознају са појмом апсолутне и релативне грешке и начином настанка грешака при очитавању мерних инструмената. Увежбавају правилно руковање мерилима и инструментима као што су метарска трака, лењир, хронометар, мензура, вага и динамометар. Настава се реализује уз помоћ аплета, симулација мерења и графичког приказивања резултата, као и кроз решавање рачунских задатака и примену графичке методе у решавању проблема. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Маса и густина” обухвата усвајање појмова масе, тежине и густине и разликовање ових физичких величина. Ученици мерењем масе и запремине одређују густину чврстих тела и течности, а кроз симулације и практичне примере упознају појаву инертности тела. За ову тему планирано је 8 часова.
У оквиру теме „Притисак”, ученици усвајају појам притиска, схватају преношење спољашњег притиска кроз течности и гасове и разумеју Паскалов закон. Настава се реализује употребом симулација и видеозаписа различитих примера притиска у чврстим телима, течностима и гасовима, као и кроз решавање рачунских задатака и анализу практичних примера. За ову тему предвиђена су 4 часа.
Као посебан облик додатне наставе може се организовати посета Музеју Николе Тесле. Могу се планирати и посета лабораторији, факултету, научно-истраживачком институту, електрани или фабрици. са циљем да се ученици упознају са радом у савремено опремљеним лабораторијама и институцијама у којима се примењују знања из физике. За ову активност предвиђена су 2 часа.

Обавезни предмет
Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: шести
Годишњи фонд часова: 144

Циљ учења предмета:
Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, да представља основу за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.
Садржај:
Цели бројеви (24;9+15)
Скуп целих бројева (Z). Супротан број. Апсолутна вредност целог броја.
Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоређивање целих бројева.
Основне рачунске операције у скупу Z и њихова својства. Изрази са целим бројевима.

Рационални бројеви (50;18+32)
Први део
Скуп рационалних бројева. Супротан број. Апсолутна вредност рационалног броја.
Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоређивање рационалних бројева.
Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Изрази са рационалним бројевима.
Једначине и неједначине:
$ax + b = c$; $ax + b \leq c$; $ax + b < c$; $ax + b \geq c$;
$ax + b > c$ ($a, b, c \hat{I} Q$, $a \neq 0$).
Други део
Координатни систем. Приказ података у координатном систему.
Приказ зависности међу величинама.
Размере, пропорције и проценти.
Директна пропорционалност.
Обрнута пропорционалност.

Троугао (24;9+15)
Први део
Појам троугла. Обим троугла.
Једнакокраки и једнакостранични троуглови. Висина троугла.
Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима.
Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла.
Конструкције неких углова (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°)
Други део
Основне конструкције троуглова.
Појам подударности и ставови подударности.
Централна симетрија и подударност.
Осна симетрија и подударност.
Центар описане и уписане кружнице троугла.
Четвороугао (22;8+14)
Четвороугао. Углови четвороугла. Збир углова четвороугла.
Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм.
Ромб, правоугаоник и квадрат.
Конструкција паралелограма.
Сабирање и одузимање вектора. Множење вектора бројем.
Трапез. Особине трапеза.
Средња линија троугла и трапеза.
Конструкције трапеза.
Делтоид.
Површина троугла и четвороугла (16;6+10)
Појам површине фигуре, површина правоугаоника и квадрата.
Једнакост површина подударних фигура.
Површина паралелограма, троугла, трапеза.
Површина четвороугла с нормалним дијагоналама.

Кључни појмови садржаја: цео број, апсолутна вредност, рационалан број, изрази, једначине и неједначине, координатни систем, пропорција, конструкције углова, троуглова и четвороуглова, паралелограм, ромб, трапез, делтоид, центар описаног и уписаног круга, површине троуглова и четвороуглова.

Исходи:
Прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве
Одреди супротан број, апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја
Израчуна вредност бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева
Реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину
Примени проценат и пропорцију у реалним ситуацијама
Прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему
Тумачи податке приказане табелом или графички
Класификује троуглове односно четвороуглове на основу њихових својства
Конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције других углова
Уочи одговарајуће елементе подударних троуглова
Утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности
Конструише троугао, паралелограм и трапезз на основу задатих елемената
Примени својства троуглова и четвороуглова у једноставним проблемским задацима
Сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама
Одреди центар описане и уписане кружнице троугла
Примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставним задацима
Израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или разложиву једнакост

Опште предметне компетенције:

Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.

Специфичне предметне компетенције:

Сарадња

-активно и конструктивно учествује у раду групе или пара
-поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пара
-доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе
-критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада

Решавање проблема

-препознаје проблем, рашчлањује га на делове и уочава везе и односе између њих на основу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства
-планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активност, врши избор извора информација, средстава која ће користити, са ким ће сарађивати и консултовати се)
-решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењемразличитих предмета и ваншколским искуством
-самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачности и прецизности решења

-формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину са претходним
проверава применљивост решења у пракси и користи знања и вештине у новим ситуацијама

Рад са подацима и информацијама

-користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника
-користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву:

-препознаје сопствене вредности и своје могућности у односу на будуће образовање и професионалну оријентацију. Спреман је да учествује у самосталним и тимским пројектима
-је способан да развије идеју, представи је, образложи и преговара у тиму о њеној оријентацији
-зна да постави реалне циљеве и наоснову датих могућности уме да планира и проналази начине њиховог остваривања

Комуникација

-уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене
-уважава саговорника реагујући на оно што говори
-изражава своје ставове и мишљења, на позитиван, конструктиван и аргументован начин

Компетенција за учење

-има позитиван и одговоран став према учењу
-мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење. -разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје.
-користи различите изворе информација и има критички однос према њима
-примењује одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и временом
-способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања. Користи могућности ваншколског учења, негује и развија лична интересовања

Дигитална компетенција

-уме да претражује, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи могућности ИКТ
-уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТ средства
-ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу

Облици рада: фронтални; групни; индивидуални;рад у паровима

Методе рада: метода разговора; метода усменог излагања; хеуристичка метода; метода писаних радова; метода рада с текстом;метода демонстрације; метода писмених и графичких радова

Активности ученика:
стичу знања, математичку културу; посматрају, опажају и логички закључују, показују културне, радне, етичке и естетске навике; стичу способност изражавања математичким језиком у усменом и писменом облику; пишу, цртају, обављају основне рачунске операције
Активности наставника:
усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, анализира, мотивише, координира, развија кооперативност, планира, организује, посматра, демонстрира, похваљује, разговара

Ресурси: Настава се реализује у опремљеном кабинету за математику, уз коришћење рачунара, геометријског прибора (шестар, лењири, угломер), уџбеника и других извора информација

Дидактичко-методичко остваривање програма:

При избору садржаја и писању исхода за предмет Математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Цели бројеви

Проширивањем система N_0, природних бројева са нулом, настаје систем целих бројева Z, као скуп који је допуњен негативним целим бројевима и на који се, са N_0, такође проширује значење операција и релација..

Први корак у овом проширењу чини додавање негативних целих бројева скупу N_0, а природни бројеви у том ширем скупу слове као позитивни цели бројеви. Уз то треба истаћи значење тих бројева које они имају на разним скалама (термометарској, табли лифта, приказивању прихода и расхода...). Указати на температуре – 5°C, тастер лифта који носи ознаку – 1, стање на личном рачуну које има ознаку 40 000 динара и – 40 000 динара. У том смислу, пожељно је, на конкретним примерима, на разним скалама приказати неке позитивне и негативне температуре, нека позитивна и негативна финансијска стања, надморску висину...

Ако је n ознака за природне бројеве, онда ће $-n$ бити ознака за негативне целе бројеве и при том:
– n и $-n$ чине пар супротних бројева,
– n је апсолутна вредност за оба броја: n и $-n$.
– броју – n супротан је број n, тј. $-(-n) = n$.

Поређење целих бројева ослања се интуитивно на њиховом представљању тачкама на бројевној правој и прати представу о распореду тих тачака. Уз ту представу иде и она о усмереној дужи као „ходу" од тачке нула до тачке која представља тај број. Треба нагластити да, када се бројевна права позитивно оријентише, кретање у супротном правцу генерише негативне бројеве. У том контексту треба указати и на геометријско тумачење апсолутне вредности целог броја и потенцирати апсолутну вредност целог броја као одстојање тачке од (координатне) нуле, истичући да цео број и њему супротан број имају једнаке апсолутне вредности, тј. једнака одстојања од (координатне) нуле.

Сабирање у скупу Z интерпретира се као настављање „ходова" тј. надовезивање усмерених дужи, у смислу да 3 + 5 представљање наставак „кретања" у истом смеру, а да 3 + (–5) представља кретање за 3 јединице у позитивном смеру и потом 5 јединица у негативном смеру. После рада са конкретним примерима (који би били систематски груписани и записивани, као на пример, 7 + 5, 7 + (–5), (–7) + 5, (–7) + (–5)) треба прећи на формалну дефиницију збира целих бројева. Та формализација може уследити и касније, када ученици у потпуности овладају сабирањем целих бројева. Много је важније да ученици суштински схвате алгоритам сабирања и да тачно извршавају сабирање, него да знају да искажу дефиницију, а не знају да је примене.

Особине сабирања целих бројева (комутативност и асоцијативност) такође треба приказати кроз конкретне примере. Једноставно треба показати да 7 + (–5) има једнаку вредност као и (–5) + 7, тј. да је потпуно свеједно да ли се „крећемо" прво у позитивном смеру за 7 јединичних дужи или у негативном смеру за 5 јединичних дужи.

Одузимање у скупу *Z* дефинише се као сабирање са супротним бројем, па је потребно истаћи да је у скупу *Z* та операција увек изводљива, тј. да више није неопходно да умањеник буде већи или једнак од умањиоца.

Приликом увођења множења у скупу *Z*, први корак је опет интуитиван. То, на пример, значи да проблем множења 3 × 2 поново сводимо на продужено сабирање, тј. на релацију 3 × 2 = 2 + 2 + 2. Аналогно и проблем 3 × (–2) сводимо на релацију 3 × (–2) = (–2) + (–2) + (–2) и кроз низ сличних примера долазимо до правила за множење позитивног и негативног целог броја.

Али и до важних последица, а то је да је $n \times (-1) = (-1) \times n = 1 \times (-n) = (-n) \times 1 = -n$. тј. да је $n \times (-m) = n \times (-1) \times m = -n \times m$.

Остаје да се објасни случај множења два негативна цела броја па производ (–3) × (–2) записујемо као (–3) × (–2) = –3 × (–2) = – (–6) = 6 (на основу већ познате једнакости – (–*n*) = *n*). Уопштеније (–*n*) × (–*m*) = –*n* × (–*m*) = – (–*n* × *m*) = *n* × *m*.

Свуда прво долазе конкретни примери множења, па се после њих дају опште формулације. Својства комутативности и асоцијативности множења илуструју се прво на конкретним примерима, а тек потом се и формално изводе на основу дефиниције множења. На сличан начин, преко примера и кроз задатке, треба илустровати и својство дистрибутивности. Кроз примере треба и показати да скуп *Z* није затворен за дељење, тј. да количник два цела броја није увек цео број.

Уврстимо и ову важну напомену: наративно изражавање дефиниција и својстава је дидактички врло оправдано, али тек када ученици стекну искуство кроз примере и задатке треба дати прецизну математичку формулацију (а не да се прво искажу правила, а потом да се на основу датих правила решавају задаци).

На крају ове теме треба дати преглед основних својстава операција у скупу *Z* користећи *a, b, c* итд. као ознаке за променљиве (а не оне којима се истиче знак целог броја).

Рационални бројеви

Проширивање скупа ненегативних рационалних бројева тече на потпуно аналоган начин као и проширивање скупа N_0, при чему се треба позивати на одговарајуће поступке примењене у случају конструкције система *Z* и тиме скраћивати излагање. Када је $r \in Q^+$, негативне рационалне бројеве треба означавати пишући –*r* и избегавати непотребно нагомилавање заграда. Дељење у систему рационалних бројева *Q* осмишљава се као множење реципрочним бројем, па треба истаћи да је сад

та операција увек изводљива (сем дељења нулом, кад треба рећи да такво дељење нема смисла). На крају, систематизују се основна својства операција у скупу Q.
Решавање линеарних једначина и неједначина обрађивати после проширења бројевних система до скупа Q рационалних бројева. Тек у овом скупу је то решавање изводљиво без познатих ограничења. Позната правила решавања једначина и неједначина наведеног облика треба повезати и објаснити одговарајућим особинама операција у скупу Q: ако је $a = b$, онда је $a + c = b + c$, ако је $a < b$ онда је $a + c < b + c$ итд. На пример, неједначина $5 - 3x < 6$ се може решавати следећим корацима: $5 < 6 + 3x$ (обема странама додато $3x$), $-1 < 3x$ (обема странама додато -6), $3x > -1$, $x > -\frac{1}{3}$ (обе стране помножене са $\frac{1}{3}$). Пожељно је приликом објашњавања користити модел теразија. Кад се бирају нешто сложенији примери једначина и неједначина, непозната треба да фигурише само једанпут (на пример, $3\cdot(7x - 4) = 25$). Решавајући текстуалне проблеме састављањем и решавањем одговарајућих једначина и неједначина, утврђују се научени поступци и сагледава њихова примена.
У делу који се односи на примену, најпре увести појам координатног система (апсцисна и ординатна оса, јединична дуж, квадранти), као и појам координата као уређеног пара који одређује положај тачке у координатној равни. У овом делу постоји могућност за понављање појмова из претходне године, одређивање осно и централно симетричних тачака и објеката у координатном систему у односу на координатне осе и координатни почетак, као и транслације тачака или познатих геометријских објеката за задати вектор. Обрадити одређивање растојања између две тачке само када оне имају једнаке вредности апсциса или ордината, а одређивање средишта дате дужи у координатном систему повезати са појмом аритметичке средине из петог разреда.
Након усвајања основних појмова, ученици могу да прошире знања из петог разреда и приказују податке о зависним величинама табелама, тачкастим, линијским или стубичастим дијаграмима (и са вишеструким стубићима). Важно је да се ученици оспособе да „читају" графиконе и уочавају зависности међу величинама и у случајевима када оне нису приказане директно на графикону или табели (пређени пут – брзина, број килограма – цена и сл.). У овом делу ученици би на једном делу часова, када савладају основне појмове, могли да се оспособе за елементарно коришћење неког од бесплатних динамичких софтвера за приказивање објеката у координатном систему и за цртање дијаграма.

Након понављања о појму размере из претходног разреда, увести појам пропорције и коефицијента пропорционалности. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање са већ познатим садржајима Математике (проценти) и других предмета (Физика, Географија, Биологија, Информатика) у циљу израчунавања непознатог члана пропорције.Кроз практичне примере, увести појам директне и обрнуте пропорционалности уз приказ зависности директне пропорционалности у координатном систему. Директну пропорционалност приказивати графички у координатном систему и условом $y = kx$, при чему се не уводи општи појам функције, а може се поменути назив график линеарне функције. График линеарне функције повезати са практичним примерима из свакодневног живота и других предмета.

Троугао

Основни циљ наставе геометрије је да се настави прелаз, започет у петом разреду, са нивоа визуелизације на ниво анализирања и апстракције са првим корацима према дедукцији. Због тога треба инсистирати на правилним формулацијама, закључивању, коришћењу логичких везника (и, или, ако...онда), али не треба претеривати у строгости код појединих дефиниција и доказа. Изузетно је значајно да се садржаји повезују са познатим појмовима и тврђењима из претходних разреда. У неким једноставнијим ситуацијама дати потпуне доказе тврђења.

Појам троугла повезати са познатим појмом затворене изломљене линије, а обим троугла повезати са збиром дужина дужи.

Повезати тврђење о збиру унутрашњих углова троугла са познатим својствима трансверзалних углова и анализирати својства спољашњих углова троугла. Ученике навикавати да систематски и прецизно користе одговарајуће ознаке при обележавању страница, темена и углова троугла. Инсистирати да класификацију троуглова на оштроугле, правоугле и тупоугле усвоје сви ученици.

Појмове једнакокраког и једнакостраничног троугла повезати са осном симетријом и инсистирати да ученици прихвате да се наспрам једнаких углова у троуглу налазе једнаке странице и обрнуто.

Објаснити чињеницу да се наспрам дуже странице у троуглу налази већи угао и обрнуто, као и теорему о неједнакости троугла.

Увести висину троугла као дуж која садржи теме троугла и нормална је на праву одређену наспрамном страницом, али не помињати ортоцентар, који је предвиђен за седми разред. Конструкције висине лењиром и шестаром повезати са знањима из петог разреда – конструкцијом нормале из тачке на праву.

Објаснити најпре конструкције углова од 90° и 60°, а затим увежбати конструкцију симетрале угла лењиром и шестаром и подсетити ученике на конструктивно сабирање и одузимање углова. На овај начин конструисати углове од 30°, 15°, 7°30’, 75°, 22°30’, 52°30’ и друге углове. Указати на разлику између конструкције неког угла и цртања помоћу угломера.

Јасно истаћи да је у (геометријским) конструкцијама дозвољена употреба само обичног лењира и шестара. Важно је са ученицима поновити конструкције нормале на праву из дате тачке и паралеле дате праве кроз тачку која не припада тој правој.

Након претходних уводних садржаја о троуглу, обрадити основне конструкције троуглова: (СУС) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла између њих; (УСУ) конструкција троугла када је дата дужина једне странице и мера углова који на њу належу; (ССС) конструкција троугла када су дате дужине све три странице; (ССУ) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла наспрам веће од њих. Сваку од основних конструкција треба да прати одговарајуће тврђење о одређености страница и углова троугла. Нпр. тврђење за СУС конструкцију треба да гласи: ако су дате две странице троугла и угао између њих, онда су одређене величине свих углова и свих страница тог троугла. На примерима илустровати ситуације када није могуће конструисати одговарајући троугао: у случају УСУ ако је збир датих углова већи од 180°; у случају ССС ако дате дужи не задовољавају неједнакости троугла. На примерима показати да у случају када су задате две странице и угао наспрам краће од њих постоје три могућности (задатак има два решења, једно решење или нема решења), али не инсистирати на оваквим задацима. На часовима вежбања, кроз задатке истицати специфичности у вези са конструкцијама једнакокраких, једнакостраничних и правоуглих троуглова. (Сложеније конструкције троуглова планиране су за седми разред.)

Обрада појма подударности међу троугловима природно се дели на три фазе. У првој фази увести појам подударности ослањајући се на визуелну перцепцију и геометријску интуицију ученика. Два троугла сматрамо подударним ако се један од њих може пренети тако да потпуно поклопи други, односно ако се ти троуглови разликују само по свом положају (у равни) и осим тога не постоји било каква друга разлика међу њима (по облику и димензијама). У овој фази, најважније је да ученици уочавају парове одговарајућих страница и парове одговарајућих углова два подударна троугла. Друга фаза је упознавање са ставовима подударности. Тврђења СУС, УСУ, ССС, ССУ, раније формулисана у вези са основним конструкцијама, треба да послуже за формулацију одговарајућих ставова. Нпр. тврђење СУС треба да буде преформулисано у став СУС: Ако су две странице и њима захваћени угао једнаки двема страницама и њима захваћеним углом другог троугла, онда су ти троуглови подударни. У другој фази од ученика захтевати примену ставова само у најједноставнијим случајевима. Прецизније, треба се ограничити искључиво на задатке:

– у којима су дата (нацртана или описана) два троугла за које се непосредно (са слике или из текста) могу уочити једнакости из услова неког става;

– у којима се захтева од ученика да уочи који став се може применити и да одреди једнакост осталих парова одговарајућих страница, односно углова.

Кроз задатке наведеног типа истицати специфичности у случајевима када треба утврдити подударност једнакокраких, једнакостраничних, односно правоуглих троуглова. У трећој фази обраде подударности, применом ставова треба извести особине централне и осне симетрије које су ученицима познате из петог разреда. Оваква примена ставова подударности пре свега се односи на детаљна објашњења наставника, кроз која ће ученици постепено усвајати дедуктивни начин закључивања. Доказати најважнија тврђења о симетрали дужи и симетрали угла и из њих касније извести одговарајуће закључке о центру описане и уписане кружнице троугла. (У седмом разреду биће обрађени појмови *ортоцентар, тежишна дуж* и *тежиште*, особине у вези са њима, као и сложеније примене ставова подударности.)

Четвороугао

У овој области треба обрадити дефиниције и основна својства четвороуглова: паралелограма, квадрата, правоугаоника, ромба, трапеза и делтоида. Истицати и логичку повезаност ових фигура (квадрат је правоугаоник, правоугаоник је паралелограм, ромб је паралелограм). Посебно је важно нагласити да све особине паралелограма задовољавају и квадрат, правоугаоник и ромб, али да и сваки од њих има своје специфичне особине. Велики број особина троуглова треба поновити и искористити приликом откривања особина четвороуглова.

Запазити да се четвороугао разлаже на два троугла (дијагоналом), ослањајући се на теореме о угловима троуглова доћи до одговарајуће теореме о угловима четвороуглова. Паралелограму посветити највећу пажњу и пре свега обновити научено о паралелограму у петом разреду. На основу наученог о паралелограму у петом разреду као и наученог о подударности троуглова и централној симетрији, осној симетрији и транслацији у шестом разреду, изводе се особине паралелограма и услови да четвороугао буде паралелограм. Важно је доказати својства паралелограма. Нагласити да су тачни и обрати неких теорема у вези са паралелограмом.

Треба се ослањати на карактеристична (и изведена) својства при извођењу једноставнијих конструкција поменутих геометријских фигура и конструкције са њима повезаним елементима (дужима, угловима и дијагоналама). Сваки задатак са конструкцијом искористити за обнављање основних особина четвороугла који се конструише.

Обновити појам усмерених дужи и вектора (интезитет, правац, смер, једнакост вектора). Увести појам супротног вектора и множења вектора бројем. Објаснити поступак сабирања вектора надовезивањем вектора. Повезати сабирање вектора са паралелограмом, дијагоналом паралелограма. Одузимање вектора увести као сабирање вектора при чему се један вектор сабира са супротним вектором другог вектора.

Трапез дефинисати као четвороугао који има тачно један пар паралелних страница. Разлагањем трапеза на паралелограм и троугао или паралелограм и два троугла проучити његова својства. Такође, иста разлагања применити приликом конструкције трапеза и тако извођење конструкције трапеза свести на оне конструкције које су ученицима већ познате. Код увођења појма средње линије троугла и трапеза и њихових својстава треба се ослонити на знања о векторима.

Увести појам и особине делтоида. Није предвиђена конструкција делтоида.

Површина четвороугла и троугла

Појам површине, којој је посвећено доста пажње, ученици су упознали у првом циклусу. Важно је обновити јединице које се користе за мерење површине. Показати и израчунавање површине неких једноставнијих фигура нацртаних у квадратној мрежи, при чему је један квадрат те мреже изабран за јединицу мере. Једначење површина геометријских фигура осмишљава се на класични начин, ослањајући се на појмове разложиве једнакости. При томе се узима да су површине подударних троуглова једнаке.

Полазећи од формуле за површину правоугаоника, допуњавањем и разлагањем, изводе се формуле за површину паралелограма, троугла и трапеза. Обрадити израчунавање површине четвороуглова са нормалним дијагоналама: квадрат, ромб, делтоид, као и израчунавање површине произвољног четвороугла разлагањем на познате геометријске фигуре. Укључити практичне примене рачунања површина реалних објеката, и кроз ту примену константно обнављати јединице за мерење дужине и површине. Осим тога, важно је обрадити и ситуације у којима се рачуна површина фигура задатих у координатном систему.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања,

активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

формтивно оцењивање ученика: праћење наставног часа ; домаћи задатак ,обавезан преглед и дискусија; питања и одговори у току наставе; интеракција наставник-ученик,ученик-ученик; активност ученика и резултати групног,тимског и индивидуалног рада ;понашање ученика и однос према предмету

сумативно оцењивање ученика: усмени одговори ;кратке провере усвојеног знања(10-15 минута); писмени и контролни задаци; пректични радови , презентације и пројекти полугодишњи и годишњи тест.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Рад се прилагођава индивидуалним потребама и карактеристикама ученика, обезбеђујући **једнаке шансе за напредак** у подстицајној средини без дискриминације.

План и програм допунске наставе

Допунска настава се организује према индивидуалним потребама ученика који имају потешкоћа у савладавању основног нивоа исхода.

Фокус: Савладавање основних операција, решавање једноставних једначина и овладавање основним геометријским појмовима.

Време реализације: Организује се зависно од потреба и броја заинтересованих ученика

План и програм додатне наставе

Додатна настава је усмерена на ученике који показују веће интересовање и постижу резултате на **напредном нивоу**.

Фокус: Решавање сложених бројевних израза у реалним ситуацијама, коришћење дељивости у проблемским задацима, конструкције фигура које нису непосредно дате и решавање задатака логичко-комбинаторне природе.

Циљ: Припрема за такмичења и дубље разумевање математичких концепта кроз нестандардне задатке

Обавезан наставни предмет
Назив наставног предмета: **Техника и технологија**
Разред: шести
Годишњи фонд часова: 72 (2 часа недељно)

Циљ учења предмета: је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких

и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена и професионална интересовања и поступа предуземљиво и иницијативно.
Опште предметне компетенције: Ученик разуме неопходност рада као основне и најважније људске делатности; разуме и усваја привредне и етичке вредности рада сваког појединца, као и важност тимског рада. Ученик стиче знања и вештине из техничко-технолошких области у корист сопственог развоја и чини прве одлуке везане за будуће школовање и професију. Ученик користи информационо-комуникационе технологије (у даљем тексту ИКТ) при решавању проблема у различитим областима и истражује нове могућности њихове примене.
Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво
Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1): Техничко-технолошко окружење и ресурси
Познавањем најважнијих достигнућа и личности у архитектури и грађевинарству, ученици уочавају повезаност грађевинског напретка са развојем друштва, урбанизацијом и унапређивањем квалитета културе становања. На основу познавања врсте, особина (физичких, механичких, технолошких) и начина обраде повезују природне и вештачке грађевинске материјале са могућностима њихове употребе у савременом грађевинарству и свакодневном животу. На основу врсте грађевинских машина наводе појам и функцију коју обављају на градилишту. Наводе конструктивне елементе (темељ, зидови, стубови, таванице, кров) који чине један грађевински објекат и објашњавају њихову улогу, као и функцију кућних инсталација (водовод, канализација, струја, грејање). Ученици разумеју важност заштите животне средине у урбаним срединама и штетност утицаја грађевинских загађивача и саобраћаја на ваздух, воду и земљиште.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2): Техничка и дигитална писменост
Мере и контролишу димензије макета и грађевинских елемената правилном применом прибора за мерење (лењир, метар). Праве разлику између правилног и неправилног коришћења електричних уређаја у домаћинству, кућних инсталација и грађевинских алата. Цртају једноставне објекте и основе зграда скицом и техничким цртежом примењујући правила грађевинског техничког цртања (размера, ортогонална пројекција, симболи инсталација). Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем апликација из Office пакета за текстуално и табеларно приказивање података (нпр. саобраћајне статистике или утрошка материјала) и других доступних апликација за једноставно 2D/3D дигитално моделовање зграда (нпр. *Tinkercad*). Употребом савремених техничких и технолошких достигнућа у саобраћају и урбанизму (паметне зграде, GPS, паметни семафори) увиђају значај технике и технологије в свакодневном животу.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3): Конструкторско стваралаштво и предузетништво
Праћењем техничко-технолошког развоја у грађевинској индустрији и саобраћају, развијају радозналост, интересовање за наставак школовања за различита занимања (архитекта, грађевински инжењер, техничар, путар). Стечена знања у руковању алатима за обраду картона, дрвета и пластике вешто користе за израду макета и једноставне поправке у кући, строго примењујући мере заштите на раду (коришћење заштитних наочара, правилних положаја тела). Учествују у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине, одрживе градње и рециклаже материјала у радионици, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у саобраћају као пешаци и бициклисти. Графичка решења својих макета кућа или раскрсница саопштавају путем грађевинских техничких цртежа. Применом правила рационалног коришћења енергије и концепта енергетске ефикасности у домаћинству (топлотна изолација, штедљиве сијалице) дају допринос уштеди кућног буџета. Развијају предузетничке вештине кроз тимско планирање и израду урбанистичких макета насеља, стичу одговоран однос према свом и раду других уважавањем различитости и међусобном толеранцијом током групног рада у кабинету.
Средњи ниво
Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици објашњавају начине обраде грађевинских материјала издвајајући битне карактеристике традиционалне и савремене технологије у грађевинарству. На основу стечених знања о врстама објеката, анализирају и врше избор дигиталних и техничких уређаја за приказ и планирање простора. Користе стечена теоријска и практична знања о топлотним и електричним уређајима у домаћинству за њихово безбедно коришћење и разумевање принципа рада. Уважавајући правила планирања и градње, ученици објашњавају начин опремања и уређења ентеријера и екстеријера стамбених и пословних простора. Анализирају да ли је градња и коришћење објеката у складу са принципима одрживог развоја, енергетске ефикасности и очувања животне средине. Ученици познају примере примене ИКТ-а у паметним кућама, саобраћајној инфраструктури и регулисању безбедности у грађевинским зонама. На основу знања о енергетици објашњавају начине трансформације и преноса енергије, са посебним освртом на обновљиве изворе.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

На основу анализе симулиране саобраћајне ситуације на раскрсници, увиђају потенцијалне сигурносне ризике за пешаке, бициклисте и возаче тротинета. Самостално или тимски израђују техничку документацију у оквиру мини пројекта (макете објекта) користећи прибор за техничко цртање, ортогоналну пројекцију или рачунарске апликације за дводимензионално цртање. На основу грађевинских техничких цртежа и основа (планова) израђују 3Д моделе кућа или просторија користећи одговарајуће образовне софтвере (нпр. SketchUp). Састављају и симулирају рад једноставних механичких и хидрауличних склопова ради провере стечених знања о грађевинским машинама и конструкцијама. Анализирају примере примене савремених дигиталних технологија у грађевинарству претрагом интернета и других расположивих ресурса.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Конструкторским моделовањем и израдом макета грађевинских објеката које су сами креирали или по понуђеном цртежу, презентују моторичке, организацијске вештине и алгоритамски приступ при склапању. Применом мера штедње топлотне и електричне енергије кроз изолацију објеката стичу корисне навике мотивишући друге да их следе. Анализом развоја архитектуре кроз историју развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за занимања у грађевинској и техничкој струци. Ученици креирану макету или модел маркетиншки представљају у школи кроз изложбе, промовишући своје предузетничке вештине и тимски рад. Смисао учења технике и технологије у 6. разреду је повезивање географских, математичких и еколошких знања кроз практичан рад. Иницирају и учествују у активностима израде предмета од рециклираних материјала (картон, дрво, пластика), чиме развијају одговорно понашање према ресурсима. Графичка решења архитектуре саопштавају путем техничких цртежа уз примену одговарајућих размера, испољавајући креативност и оригиналност.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

На основу критичке анализе карактеристика топлотних, расхладних и механичких уређаја у домаћинству, ученици креирају иновативне моделе или предлажу ефикаснија техничка решења за уштеду енергије. Кроз развој техничког стваралаштва повезују конструкцију различитих врста грађевинских објеката и мостова са њиховом наменом, статиком и стабилношћу. Ученици на основу знања о дигиталним и техничким уређајима прате развој савремених софтвера за 3Д моделовање у архитектури, као и развој паметних технологија које се користе за аутоматизацију савремених стамбених објеката (паметне куће).

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

На основу анализе конструкторског модела (макете објекта или грађевинске машине), предлажу мере за његово унапређење уз уважавање естетских компоненти, функционалности простора и статичке стабилности. Анализирају конструкцију и управљање системима грејања, вентилације или осветљења у објекту користећи доступан школски рачунарски интерфејс или микроконтролере (нпр. Micro:bit, Arduino). Састављају модел паметног објекта или грађевинске див-машине и управљају њима помоћу интерфејса, користећи основе програмирања и сензоре за оптимизацију потрошње енергије. Уочавају међусобну повезаност најважнијих елемената

грађевинске инфраструктуре, саобраћајне сигнализације и уређења раскрсница ради максимизирања безбедности свих учесника у саобраћају.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Конструкторским моделовањем сложених макета грађевинских објеката или модова које су сами креирали, презентују напредне моторичке, организацијске вештине, архитектурални дизајн и алгоритамски приступ при планирању градње. Креираним еколошким и енергетски ефикасним моделима (нпр. модел са мини соларним панелима или ветрогенераторима) могу управљати преко рачунарских програма или апликација, чиме усвојена знања из физике, географије и математике добијају функционални значај. Анализом развоја савремене грађевинске индустрије, еко-архитектуре и урбанизма, развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за занимања у области грађевинарства, архитектуре, дизајна ентеријера и енергетике.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Активности ученика : Ученици су активни слушаоци, прате излагање наставника, претражују интернет ради прикупљања информација о грађевинарству и саобраћају и израђују дигиталне презентације. Пратећи упутства, ученици записују кључне појмове и цртају у своју свеску скице и грађевинске техничке цртеже. Активно учествују у раду на часу и самостално или у тимовима израђују моделе - макете грађевинских објеката или саобраћајне инфраструктуре према техничком цртежу из кутије са материјалом.

Активности наставника: Предаје, записује на табли, црта на табли, помаже ученицима са потешкоћама у цртању, презентује ученицима мултимедијалне садржаје, упућује их на разне адресе на Интернету, објашњава правилну и безбедну употребу ИКТ уређаја, подстиче ученике да примењују дигиталне технологије у изради задатака, инсистира на практичној примени стечених знања, процењује ниво постигнућа оцењивањем, охрабрује, помаже и подстиче ученике, омогућава ученицима да сами изводе закључке, самовредновање реализације програма, планирање новина и измена за следећу школску годину

Ресурси:
Људски**:** два наставника реализују наставу у једном одељењу, које је подељено у две групе.
Дидактичко – материјални**:** уџбеник, конструкторски комплет, дигитални уџбеник, свеска,
Технолошки ресурси**:** рачунари, пројектори, паметне табле, образовне платформе, алати за обраду, ИКТ опрема
Просторни ресурси**:** кабинет

Дидактичко-методичко остваривање програма: Програм наставе и учења технике и технологије захтева разноврстан методички приступ с обзиром на различитост функција и карактера појединих делова програмских садржаја, као и психофизичке могућности ученика.
У циљу успешног остваривања програма потребно је организовати наставу у складу са следећим захтевима :
- уводити ученике у свет технике и технологије на занимљив и атрактиван начин, чиме се подстиче њихово интересовање
- омогућити ученицима да исказују властите креативне способности
- систематизовано излагати ученике проблемским ситуацијама

- ради што успешније корелације наставних садржаја, усклађивања терминологије, рационалног стицања знања, умења и навиак потребна је сарадња са наставницима математике, физике, хемије, биологије, ликовне културе.

Наставни процес предмета техника и технологија одвија се у две групе у форми блок часа.
Обрађују се следеће наставне теме:

1. Животно и радно окружење (6)
2. Техничка и дигитална писменост (18)
3. Саобраћај (8)
4. Ресурси и производња (20)
5. Конструкторско моделовање (20)

Исходи

Животно и радно окружење

-повеже развој грађевинарства и значај урбанизма у побољшању услова живљења;

-анализира карактеристике савремене културе становања;

-класификује кућне инсталације на основу њихове намене;

Техничка и дигитална писменост

-скицира просторни изглед грађевинског објекта;

-чита и црта грађевински технички цртеж уважавајући фазе изградње грађевинског објекта уз примену одговарајућих правила и симбола;

-користи рачунарске апликације за техничко цртање, 3D приказ грађевинског објекта и унутрашње уређење стана уважавајући потребе савремене културе становања;

-самостално креира дигиталну презентацију и представља је.

Саобраћај

-класификује врсте саобраћајних објеката према намени;

-повезује неопходност изградње прописне инфраструктуре са безбедношћу учесника у саобраћају;

-повезује коришћење информационих технологија у саобраћајним објектима са управљањем и безбедношћу путника и робе;

-демонстрира правилно и безбедно понашање и кретање пешака и возача бицикла на саобраћајном полигону и/или уз помоћ рачунарске симулације

Ресурси и производња

-класификује грађевинске материјале према врсти и својствима и процењује могућности њихове примене;

-повезује коришћење грађевинских материјала са утицајем на животну средину;

-повезује алате и машине са врстама грађевинских и пољопривредних радова;

-реализује активност која указује на важност рециклаже;

-образложи на примеру коришћење обновљивих извора енергије и начине њиховог претварања у корисне облике енергије;

-правилно и безбедно користи уређаје за загревање и климатизацију простора;

-повезује значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије;

-повезује гране пољопривреде са одређеном врстом производње хране;

-описује занимања у области грађевинарства, пољопривреде, производње и прераде хране;

-изради модел грађевинске машине или пољопривредне машине уз примену мера заштите на раду.

Конструкторско моделовање
-самостално/тимски врши избор макете/модела грађевинског објекта и образлажи избор;
-самостално проналази информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ;
-креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова) користећи програм за обраду текста;
-припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује;
-израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду;
-учествује у успостављању критеријума за вредновање, процењује свој рад и рад других и предлаже унапређења постојеће макете/модела.

Начин праћења постигнућа ученика:

Формативно: континуирано посматрање
Наставник бележи у педагошку свеску или есДневник редовност доношења прибора/кутије са материјалом, степен залагања, безбедно руковање алатима и сарадњу у групи.
Напредак ученика у остваривању исхода описује се кроз три нивоа:

Основни ниво (Напредује у складу са очекивањима):

Ученик уз помоћ наставника и упутства из кутије препознаје основне грађевинске материјале и кућне инсталације. Безбедно користи маказе и лепак. Саобраћајне знакове препознаје на нивоу пешака и бициклисте. Технички цртеж чита уз сугестије.

Средњи ниво (Углавном остварује исходе): Ученик самостално чита једноставније грађевинске цртеже и тачно скицира моделе. Правилно бира алате и прецизно спаја материјале (картон, дрво). Разуме функцију водоводних и струјних инсталација. Активно учествује у тимском раду.

Напредни ниво (У потпуности остварује исходе): Ученик самостално и креативно пројектује макету грађевинског објекта, уносећи сопствене иновације. Критички размишља о енергетској ефикасности и предлаже решења за рециклажу. Потпуно самостално користи дигиталне алате за 3D моделовање и прецизно примењује мере заштите на раду.

Сумативно:
Оцењивање крајњих исхода на основу коначног резултата рада и уноси се у ес Дневник. У складу са Правилником о оцењивању у основном образовању, сумативно оцењивање представља вредновање постигнућа ученика на крају наставне теме или циклуса. Оцена је јавна, образложена и изводи се на основу јасних критеријума.

Оцена за практичне радове: Оцењује се израда вежби из техничке писмености (нпр. цртање куће у ортогоналној пројекцији) и квалитет израде макете грађевинског објекта или саобраћајне раскрснице из кутије са материјалима.

Критеријуми за макете/моделе: Прецизност сечења и спајања материјала, функционалност модела, естетски изглед, креативност и поштовање мера заштите на раду.

Усмене провере и презентације: Оцењује се разумевање грађевинских технологија, кућних инсталација, улоге ИКТ-а у саобраћају и способност ученика да јавно презентује свој завршени пројекат.
Начин прилагођавања рада ученицима из предмета Техника и технологија у **6. разреду** заснива се на прилагођавању сложених просторних, архитектонских и техничких задатака могућностима ученика. С обзиром на то да се у шестом разреду ученици први пут сусрећу са грађевинарством, урбанизмом и читањем планова структура, прилагођавање је кључно да се превазиђу изазови са просторном оријентацијом и фином моториком.
Прилагођавање захтева и тежине задатака, рад у пару, групи, додатна појашњења ученицима којима је потребна помоћ у савладавању градива, индивидуализација за ученике са сметњама у развоју. За успешније ученике припрема напредних задатака и проширивање захтева.

Програам секције

План и програм секције**: Моделарство за <u>шести</u> разред**

Годишњи фонд часова**:** 36 часова (1 час недељно)

Циљ: Проширивање знања стечених на редовној настави, развијање предузимљивости, тимског рада, еколошке свести и вештина безбедног рада са алатима и материјалима**.**

Циљна група: Ученици од 5. до 8. разреда који показују посебно интересовање за техничко стваралаштво

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Садржај рада моделарске секције:

1. Увод у моделарство (2 часа)

2. Техничка писменост (10 часова)

3. Ресурси и производња (10 часова)

4. Конструкторско моделовање (14 часова)

Исходи програма по наставним темама:

Увод у моделарство

- ученик зна садржај и циљ секције.

Техничка писменост:

- зна да направи скицу на основу сопствених замисли,

- зна да нацрта технички цртеж,

- уме правилно да користи прибор за техничко цртање.

Ресурси и производња

-повезује својства природних материјала са применом

-објасни технологије прераде и обраде дрвета и коже, производње текстила и папира

-сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже, дрвета, лима, жице, спаја електротехничке и електронске компоненете на, бредборд плочи

-правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега...)

Конструкторско моделовање

- самостално/тимски врши избор макете/модела и образлаже избор;

- креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова)

-припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује;

-израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења

Активности ученика:

Упознаје се са радом секције; учествује у договору о раду секције; уочава основна правила приликом цртања техничких цртежа, скице, врсте линија, правила котирања и примене размере, цртање и тумачење електротехничких и електронских шема; препознаје и правилно примењује савремене материјале и технологије, правилно користи разне алате и прибор за ручну обраду папира, дрвета, текстила, коже, лима, жице; развија сопствену креативност, оригиналност и психомоторне способности; самостално израђује једноставан модел од идеје до реализације.

Динамика рада кроз школску годину (Од септембра до априла/маја)

С обзиром на то да школска општинска такмичења почињу крајем првог полугодишта динамика рада секције је следећа:

Септембар – Октобар (Селекција и теорија):

-Тестирање и избор ученика за секцију.

-Пролазак кроз теоријске основе из уџбеника и подела ученика по областима.

Новембар – Јануар (Интензиван практичан рад):

-Рад са алатима и конструкторима.

-Израда задатака са претходних такмичења (наставник анализира брзину и прецизност ученика).

Фебруар (Симулација такмичења):

-Решавање комплетних тестова из претходних година у задатом временском року (45 минута).

-Израда практичног задатка „на време“ (најчешће 90 или 120 минута у зависности од разреда).

Фебруар – Април (Такмичарски циклус):

-Одлазак на Општинско, Окружно и Државно такмичење.

-Анализа грешака између два нивоа такмичења и отклањање недостатака у изради модела.

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Информатика и рачунарство**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења:
Циљ наставе и учења информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења. Програм наставног предмета информатика и рачунарство, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном

моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности студената у три тематске целине: ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство.

Област/тема: **ИКТ**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- правилно користи ИКТ уређаје;
- креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који садрже табеле у програму за рад са текстом и програму за рад са мултимедијалним презентацијама;
- креира и обрађује дигиталну слику;
- самостално снима и врши основну обраду аудио и видео записа;
- уређује мултимедијалну презентацију која садржи видео и аудио садржаје;

Садржаји:

Дигитални уређаји и кориснички програми.
Управљање дигиталним документима.
Рад са сликама.
Рад са текстом.
Рад са мултимедијалним презентацијама које садрже видео и аудио садржаје.

Компетенције:

-дигитална копетенција
-копетенција за управљање информацијама
-комуникација и сарадња у дигиталном окружењу.

Област/тема: **Дигитална писменост**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- чува и организује податке локално и у облаку;
- одговорно и правилно користи ИКТ уређаје у мрежном окружењу;
- разликује основне интернет сервисе;
- примењује поступке и правила за безбедно понашање и представљање на мрежи;
- приступа Интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права;
- објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом ЦЦ лиценцом;
- објасни поступак прикупљања података путем онлајн упитника;

Садржаји:

Употреба ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин у мрежном окружењу.
Интернет сервиси.
Правила безбедног рада на Интернету.
Претраживање Интернета, одабир резултата и преузимање садржаја.
Заштита приватности личних података и ауторских права

Компетенције:

-Рад с подацима и информацијама
-Решавање проблема
-Сарадња
-Дигитална компетенција
-Компетенција за учење
-Естетичка компетенција
-Одговоран однос према околини.

Област/тема: **Рачунарство**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- креира једноставан програм у текстуалном програмском језику;
- користи математичке изразе за израчунавања у једноставним програмима;
- објасни и примени одговарајућу програмску структуру (наредбе доделе, гранања, петље);
- користи у оквиру програма нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности;
- разложи сложени проблем на једноставније функционалне целине (потпрограме);
- проналази и отклања грешке у програму;

Садржаји:

Основе изабраног програмског језика.
Основне аритметичке операције.
Уграђене функције.
Ниске (стрингови).
Структуре података.
Гранање.
Понављање.

Компетенције:

-Рад с подацима и информацијама
-Решавање проблема
-Сарадња
-Дигитална компетенција
-Компетенција за учење
-Естетичка компетенција

Област/тема: **Пројектни задатак**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала, представљању пројектних резултата и закључака;
- користи могућности које пружају рачунарске мреже у сфери комуникације и сарадње;
- креира објављује и представља дигиталне садржаје користећи расположиве алате;
- вреднује процес и резултате пројектних активности.

Садржји:

Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења.
Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима.
Вредновање резултата пројектног задатка.

Компетенције:

-Рад с подацима и информацијама
-Решавање проблема
-Сарадња
-Дигитална компетенција
-Компетенција за учење
-Естетичка компетенција
-Одговоран однос према околини

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење активности и залагања ученика на часу, Увид у самостални рад ученика, Бележење напретка ученика у педагошкој документацији, Анализа постигнућа ученика, Повратна информација ученицима, Упоређивање почетног и завршног нивоа знања.

Напредак ученика прати се кроз посматрање рада и активности, усмену и писану проверу знања, анализу урађених задатака и бележење постигнућа.

Међупредметна корелација:
Математика – логичко размишљање, алгоритми
Српски језик – обрада текста, дигитална комуникација
Ликовна култура – дигитални дизајн и обрада слике
Техника и технологија – примена дигиталних алата
Кључни појмови садржаја:
Информација, дигитални уређаји, софтвер, хадвер, датотека, интернет, безбедностна интернету, алгоритам, програмирање, дигитални садржаји, мултимедија, пројекат
Дидактичко-методичко остваривање програма

Тема/ област: ИКТ
Начин и поступци остваривања програма:
ИКТ-Поновити и дискутовати са ученицима врсте дигиталних уређаја.
- Ученици би требало да знају да наведу и препознају из којих се компоненти састоји стони и/или преносни
рачунар и укратко опишу основну улогу сваке од њих.
- Оспособити ученике за рад у програму за управљање документима на рачунару.
- Представити функције стандардних дијалога за учитавање, снимање и проналажење датотека.
- При раду са текстом фокусирати се на креирање и форматирање докумената из стварног живота који могу
бити блиски ученицима овог узраста.
- Најпре обновити рад са основним алатима за уређивање и обликовање текста (унос текста, додавање,
брисање, копирање, селектовање, поравнање, промена фонта, боје, величине слова, уметање слика, ...).
Наглашавати потребу одабира одговарајућег писма одабиром тастатурног распореда за наше говорно подручје (ћирилица, латиница...) и инсистирати на примени језичког и дигиталног правописа.
- Усвојене вештине је неопходно увежбавати са ученицима, да би што ефикасније вршили основне операције са текстом коришћењем само тастатуре
- Активности ученика усмерити на могућности одабраног текст-процесора, подешавање радног окружења, врсте приказа које су погодније у зависности од тога да ли се уноси текст, исправљају грешке у тексту или врши преглед документа пре штампања и сл.
- Оспособити ученике да подешавају радно окружење изабраног текстпроцесора, подешавају димензије и маргине странице, уносе текст ћириличким и латиничким писмом, сачувају унети текст, отварају постојећи текстуални документ, затварају активни документ, врше основно форматирање текста (својства пасуса, карактера итд.).
- Навести елементе који се могу уметнути у текстуални документ (слике, графички облици, табеле, симболи...).
-Указати на сврху уметања таквих елемената наводећи једноставне примере и повезати технику уметања ових елемената са уметањем слика које су вршили у петом разреду.
- Посебну пажњу посветити табелама. Изабрати једноставне примере (распоред часова, календар и сл.) помоћу којих се уводе елементи табеле: ћелија, ред и колона. Представити алате за рад са табелама који су доступни у програму за обраду текста. Вежбати њихово додавање, брисање, селекцију, применити шаблоне за дизајн и сл.
-Оспособити ученике да уметну табелу у текстуални документ, уносе и уређују садржаје табела, форматирају табелу.
- Објаснити појам логичке структуре документа и приказати како се у документу могу експлицитно означити наслови, поднаслови и пасуси коришћењем уграђених стилова Наслов 1, Наслов 2 и Текст

- Особити ученике да прегледају текстуални документ пре штампања, подесе параметре за штампу и, ако постоје услови, одштампају документ.
- У оквиру уређивања дигиталне слике/цртежа оспособити ученике да поред основних алата изабраног програма (селектовање, копирање, лепљење, промену величине слике, додавање и брисање облика, одсецање дела слике, чување у жељеној величини и квалитету слике, затварање, проналажење и сл.) користе и напредне алате за припрему слике за уметање у текстуални документ и мултимедијалну презентацију (нпр.алати за зумирање, унос текста, употребу четкице, гумице, додавање сенке, додавање тродимензионалних ефеката).
- Снимање звука и видео-записа сходно могућностима започети демонстрацијом употребе уређаја: камера, микрофон, звучници, мобилни телефони, односно других расположивих уређаја који обављају предвиђене функције. Поред основних техника у процесу снимања (покрени, заустави, сачувај, обриши) и репродукције (покрени, паузирај, заустави, пусти од почетка, подеси јачину звука) обучити ученике да одговарајућим алатом модификују видео запис (скраћивање). У вежби чувања аудио/видео записа, скренути пажњу на различите типове датотека у конкретном програму (нпр. mp3, mp4,avi …).
- Пре обраде теме израде слајд-презентација подсетити ученике на основна правила визуелизације и презентовања, а при реализацији наставе стално указивати на најчешће грешке (сувише текста, велики број слајдова, различити фонтови и сл.).
- При изради мултимедијалних презентација демонстрирати примену основних алата за уређивање и обликовање садржаја у изабраном програму. Поред алата за уређивање и обликовање текста и слика, представити алате за рад са уметнутим елементима проширујући примену на рад са табелама, графичким објектима, видео и аудио записима (користити претходно креиране звучне и видео записе, прилагодити тип датотеке изабраном програму – представити ученицима неки од расположивих програма за конверзију формата датотека).
- Оспособити ученике да подесе радно окружење, бирају одговарајући поглед на презентацију, креирају слајдове, уносе текст и друге објекте (слике, табеле, графиконе) и доследно их форматирају (користећи мастер слајд). Теме треба да буду смислене и релевантне за ученике, најбоље је да се користе презентације у којима се обрађују теме из наставе, како информатике и рачунарства, тако и других предмета.
- Ученици неке презентације могу да креирају и у склопу домаћих задатака, а на часу је могуће анализирати презентације направљене код куће. Кроз разговор са ученицима дефинисати појам добре презентације и демонстрирати начине представљања. Нагласити да презентације треба да буду једино у функцији садржаја, избегавати анимације „по сваку цену” које оптерећују презентацију.

Тема/ област: Дигитална писменост

Начин и поступци остваривања програма

Дигитална писменост

- Представити појам и врсте рачунарских мрежа и увести основне појмове и терминологију из ове области (сервер, клијент, локалне мреже, мреже широког распона, глобална мрежа – Интернет).

Подсетити ученике на:

-правила коришћења ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин, сада у мрежном окружењу.

-Представити ученицима основне интернет сервисе: сервис електронске поште, www као јавни информациони сервис, дискусионе групе и сервисе за претраживање интернета. Објаснити чему ти сервиси служе, упознати их са планом коришћења ових сервиса.

- Представити веб као најпознатији интернет сервис. Објаснити да веб функционише тако што су корисницима потребне услуге и њима их пружају уређаји специјализовани за то (сервери). У свакој комуникацији морају да постоје правила, односно протоколи (HTTP и HTTPS) као и правилно навођење и коришћење адреса (домена и УРЛ са једне и IP и MAC адреса са друге стране).

- Објаснити структуру УРЛ адресе и значење појединих домена .edu, .pc, .gov, .rs, .com… Упутити ученике на веб сајт (нпр. www.moja.ipadresa.info/) путем кога могу да пронађу информације о ip-адреси сајта, као и уређаја који је употребљен за претрагу.
- Нагласити значај дигиталног трага који посетилац оставља приликом посете неком сајту. Напредне технике претраге у изабраном претраживачу представити на унапред припремљеном скупу веб-страна (претрага према веб адреси сајта), кроз дискусију и практичан рад на вредновању интернет извора (публика којој је сајт намењен, аутор, тачност/прецизност, објективност, актуелност и интернет адреса) подстицати развој критичког мишљења ученика.
- Код преузимања било ког садржаја са интернета важно је подсетити ученике на поступке преузимања и чувања на жељеној локацији, као и на етичка и правна питања приступа садржајима (лиценце), заштите од нежељених програма, као и на правила понашања на интернету (енг. netiquette).
- Подсетити ученике на значај поштовања ауторских права и сврху CC (Цреативе Цоммонс) лиценци.
-Представити начин лиценцирања сопственог ауторског дела комбинацијом расположивих симбола, на адреси хттпс://цреативецоммонс.орг/схаре-your-work/ .
- Нагласити да се приликом посете сајтовима, као и приликом преузимања садржаја, дигитални уређај који користимо је изложен процедурама којима се прикупљају подаци за које корисник не зна у коју ће сврху бити употребљени (ИП адреса, локација), а уређај може бити изложен дејству нежељених програма (вируси, шпијунски програми). У ту сврху је потребно применити расположиве мере заштите.
- Посебну пажњу посветити питањима дигиталног насиља (приликом обраде или кроз пројектни задатак пожељно је спровести са ученицима истраживање на тему дигиталног насиља, применом онлајн упитника, радионица или квиза, какви се могу наћи, на пример, на адреси http://www.mpn.gov.rs/група-за-превенцијунасиља/, у приручнику Дигитално насиље – превенција и реаговање). Набројати и описати најчешће видове дигиталног насиља (како се дигитални уређаји и сервиси користе као оруђа дигиталног насиља: социјалне мреже, СМС и телефонски позиви, сликовне поруке и видео материјали и др.), како препознати облике дигиталног насиља, посебно вршњачког насиља. Дискутовати ситуације када се неко насиље врши у стварном свету и преноси у дигитални свет, који су најчешћи примери, како исправно реаговати у конкретним ситуацијама, коме се обратити, које поступке је могуће примењивати и која правила понашања установити за безбедно представљање на мрежи.
-Упознати ученике са неким од начина за препознавање и пријаву дигиталног насиља: СОС телефон и онлајн форма за пријаву насиља, као и сајтови који су посвећени пројектима владе у борби против дигиталног насиља.
- Представити предности употребе веб сервиса на примеру алата за креирање онлајн упитника, који не би садржао више од три питања различитог типа. Нагласити значај онлајн упитника као корисног алата за прикупљање података у истраживањима, анкетама, квизовима или тестовима. Наставник креира онлајн упитник на свом налогу на диску, објављује га на школском сајту и ученицима поставља као задатак да на својим радним јединицама попуне упитник. Показати ученицима како изгледа табела са свим њиховим
одговорима. Преузети табелу и без удубљивања у њену структуру показати како за свако питање изгледа колона са њиховим одговорима. Урадити попуну упитника два пута, први пут допустити ученицима да се представе са својим измишљеним именима и други пут, нагласити ученицима да попуне своја права имена.
-Упоредити, заједно са ученицима, одговоре за иста питања у једном и другом случају.
-За утврђивање и појашњавање ове теме организовати квизове или радионице (на теме безбедно-небезбедно, пожељно-непожељно понашање на интернету) као и симулације небезбедних ситуација са акцентом на то како је пожељно реаговати у датим ситуацијама (кроз играње улога и сл.). Једна од активности за ученике, ради повезивања знања, може бити израда текстуалних

докумената или мултимедијалних презентација на тему: Моја правила понашања на интернету, Пет најважнијих правила за безбедан интернет,
Како да интернет постане сигурнији за децу, и сл. Кроз креирање ових докумената увежбавати сарадднички рад и коришћење бесплатних онлајн платформи.

Тема/област: Рачунарство
Начин и поступци за остваривање програма
Рачунарство
- Представити концепт текстуалних програмских језика, укратко, потом изабраног програмског језика, као и неке основне сличности и разлике у односу на визуелни програмски језик који су ученици користили у петом разреду. Укратко представити едитор изабраног текстуалног програмског језика и значај поштовања основних правила приликом писања наредби. Направити везу између наредби које записујемо текстом и очекиваног дејства те наредбе, на једноставном примеру, као и везу између корака алгоритма и одговарајуће наредбе.
- Реализацију теме започети приказом израде задатака израчунавањем, применом операција: сабирања, одузимања, множења и (реалног) дељења. Пожељно је бирати задатке који имају реалну примену у стварном животу из области блиских ученицима (спорт, мода), било у другим наставним предметима (математика, физика, биологија, историја, географија и слично). Увести појам израза у програмском језику и његових
саставних елемената (бројевних константи, променљивих и аритметичких оператора, уз пратећи појам типа).
- Увести променљиве као појам за именовање улазних података и међурезултата израчунавања као и механизам за учитавање вредности улазних података и испис резултата. Променљиве у почетку третирати на исти начин као у математици и не мењати вредности једном додељеним променљивима (императивна додела, попут и=и+1, је нов концепт на који је потребно поново се вратити током обраде итеративних поступака). Ако је приликом уноса података неопходна конверзија учитаног текста у број укратко је описати, а детаљно појашњење дати када се буде обрађивала тема рада са текстом.
- Обратити пажњу на то да се задаци који су у математици обично рађени над конкретним вредностима улазних података сада решавају над симболичким вредностима (у општим бројевима) и дати довољно времена ученицима да савладају ту промену.
- Увести посебно операције одређивања целобројног количника и остатка и показати могуће примене: конверзије метричких јединица (нпр. конверзија центиметара у метре и центиметре, конверзија времена из минута у сате и минуте, конверзија углова из секунди у степене, минуте и секунде, одређивање цифара двоцифреног броја и слично). Обратити пажњу на то да се на часовима математике не уводе функције за одређивање количника и остатка тако да од ученика не треба очекивати предзнање у овом домену.
- Поред израчунавања, још један незаобилазан елемент програмирања чине наредбе и контрола тока програма. Осим секвенцијалног ређања наредби једне иза друге, основу контроле тока чине гранање и понављање.
- Вежбање контроле тока програма може се веома лепо постићи цртањем уз помоћ покретања објекта којитоком кретања оставља траг на екрану и робота који у лавиринту има задатак да дође на одређено место, заобилазећи при том препреке и премештајући предмете. Ова два приступа су често део уводних курсева програмирања заснованих на блоковском програмирању (нпр. на цоде.орг), а за њих постоји и директна подршка у неким програмским језицима и окружењима. Ученицима искорак у рачунарску графику обично бива занимљивији од писања програма који раде у чистом текстуалном режиму и стога има смисла током обраде теме контроле тока програма користити овакве библиотеке.
- У склопу обраде гранања потребно је приказати релацијске операторе (једнако, различито, мање, веће,

мање-једнако, веће-једнако) и писање релацијских израза који се јављају као услови у наредби гранања.
Показати непотпуни (тзв. иф-тхен) и потпуни (тзв. иф-тхен-елсе) облик наредбе гранања. Приказати и логичке операторе (и, или, не) који се користе за изражавање сложенијих услова. На основном нивоу сасвим је довољно да ученици савладају гранање на основу елементарног услова (нпр. да у зависности од унете спољне температуре одреде да ли је довољно топло за купање) и евентуално да повежу два услова на одговарајући начин (нпр. да одреде да ли број припада неком интервалу поређењем са доњом и горњом границом
интервала).
- Понављање започети најједноставнијим обликом у којем се тражи да се неки блок наредби понови одређени број пута (нпр. помери робота десет корака напред, десет пута испиши неки текст, четири пута помери корњачу напред и окрени је за 90 степени). Иако визуелни програмски језици често имају посебну наредбу за ово, у текстуалним програмским језицима се она обично реализује општијим наредбама (класичном петљом фор). Кроз низ задатака ученицима скренути пажњу на измену вредности бројачке променљиве током трајања петље. Претходно, веома пажљиво, скренути пажњу ученицима на то да се вредности променљивих током трајања програма могу мењати (нпр. цена пре и после поскупљења се може чувати у једној променљивој), за разлику од математичког контекста на који су ученици навикли у којем су променљиве само имена вредности и не постоји могућност измене вредности једном уведене променљиве. Описати намену и начин употребе коментара као поруке приликом задавања улазних и излазних вредности за променљиве.
- Поред рада са бројевима у реалним програмима најчешћи је рад са текстуалним подацима. У већини савремених језика постоји посебан тип података за то (ниске тј. стрингови), опремљен великим бројем корисних библиотечких функција. Ученицима приказати како се формирају променљиве текстуалног типа, како се одређује дужина текста, како се врши конверзија између текста (који садржи низ цифара) и бројева, како се врши провера да ли текст садржи карактер, како се издваја део текста на датим позицијама и слично. Ако је директно подржан програмским језиком, илустровати и поредак између ниски (лексикографски, као уречнику).
- Представити концепт декомпоновања сложенијих проблема на једноставније потпроблеме у домену израчунавања кроз дефинисање и употребу помоћних функција. Одабрати пригодне, једноставне задатке, којима се илуструје употреба неких елементарних библиотечких функција (нпр. растојање између два броја се може увести као апсолутна вредност њихове разлике, минимум и максимум више задатих вредности или других пригодних које се могу проналазити у библиотечким функцијама). Ученицима приказати и могућност дефинисања помоћних функција, али инсистирати само на изразито једноставним примерима (нпр. Функција која израчунава обим правоугаоника).
- Од ученика, на овом нивоу, није могуће очекивати креирање сложенијих програма, па сходно томе, задатке прилагодити тако да горња граница дужине текста програма буде десетак линија. У првој фази ученици треба да разумеју како раде готови програми које наставник пише (да могу да предвиде резултат њиховог рада без извршавања програма), затим у наредној фази могу да допуњавају програме чији је основни костур дат и тек
онда да самостално пишу програме од почетка до краја. Метода откривања и отклањања грешака у готовим програмима може се користити у свим поменутим фазама (на основном нивоу, то су једноставне синтаксичке грешке, а на напредном су озбиљнији семантички пропусти).
- У склопу додатне наставе и рада са заинтересованим ученицима препоручује се израда задатака донекле комплексније алгоритамске структуре и упознавање ученика са мало ширим фрагментом библиотеке одабраног програмског језика. Кроз задатке могуће је упознати ученике са сложенијим и угњежденим гранањем (на пример, одређивање агрегатног стања воде на основу температуре или оцене ученика на основу броја поена, упоређивање два датума на основу поређења година, затим месеца и на крају дана и слично). У склопу обраде петљи могуће је обрадити имплементације неколико основних алгоритама: одређивање збира, производа, броја елемената,

минимума и максимума серије елемената, пресликавање и филтрирање серије (на пример, штампање таблице квадрата и корена, издвајање свих дана у којима је дневна температура била испод нуле), линеарна претрага серије елемената (провера да ли серија садржи елемент који задовољава одређено својство) и њихове комбинације. Да би ученици боље разумели ове алгоритме, могуће их је прво имплементирати на кратким серијама, без коришћења петље (на пример, имплементирати прво одређивање максимума пет бројева, па тек онда прећи на максимум n бројева). Ученицима је могуће приказати и алгоритме одређивања цифара у позиционом запису броја и формирања броја на основу датих цифара. У циљу једноставнијег решавања задатака, ученицима је могуће приказати напредније структуре података које савремени програмски језици подржавају: уређене парови и n-торке (на пример, пар географских координата), мапе тј. речнике (на пример, пресликавање имена ученика у број освојених поена, пресликавање имена града у пар његових географских координата) и слично. Такође, могуће је проширити скуп библиотечких функција које ученици могу да користе. Све појмове увести искључиво кроз примере употребе у смисленим задацима и избегавати приступ у коме се нови појмови уводе без јасне мотивације.

Тема/област: Пројектни задатак

Начин и поступци за остваривање програма

- При реализацији тематске целине нагласак је на разради пројектног задатка – од израде плана до представљања решења. Наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложеношћу теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.
- При представљању фаза пројекта може послужити следећи пример: Фаза 1: представљање тема, формирање група и одабир теме; Фаза 2: Одабир материјала и средстава, разматрање додатне подршке предметног наставника у зависности од теме; Фаза 3: Планирање времена и избор стратегије за решавање задатка у складу са роком за предају рада; Фаза 4: Прикупљање и проучавање материјала, израда задатка и припрема за излагање; Фаза 5: Представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (наставник модерира, обезбеђује услове за што успешније излагање, усмерава дискусију и врши евалуацију урађеног са јасном повратном информацијом).
- Пројектни задаци се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. За предвиђени број часова ове тематске целине и са добро испланираним активностима може се очекивати да ученици успешно израде и представе решење пројектног задатка. Акценат је на подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика. Циљ је развијање и неговање: поступности, повезивања и
изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.
- Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:
– израда упутства или туторијала са табеларним представљањем података – израда упитника на тему дигиталног насиља
- Спровести са ученицима истраживање на тему дигиталног насиља, а резултате спроведеног истраживања користити приликом представљања пројектног задатка (пожељно је да наставник користи онлајн упитник приликом прикупљања података, за које би ученици приредили питања). Ученици се могу поделити у групе сходно фази истраживања: група која осмишљава питања, група која анализира прикупљене податке, представља резултате истраживања и група која израђује упутства заштите од дигиталног насиља.

- Додатна мотивација за ученике може бити избор најбољих радова за: школски часопис, сајт школе, огласну таблу (одељење гласа – вредновање, самовредновање) а да остале радове постављају на пано у кабинету информатике и рачунарства…
- Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл.

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:
Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
- развијање способности ученика за опажање квалитета ликовних елемената-линије, боје,облике - оспособљаванје ученика за артикулисано ликовно изражавање, упознавањем слободног ритмичког компоновања - покреће стваралачко мишљење. -проширивање сазнања и искуства уечника у коришћењу различитих материјала и средстава за рад у процесу ликовног изражавања. подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за обилажењем музеја, као и чување културних добара и естетског изгледа животне средине -стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље упознају природне законитости и друштвене појаве. -мотиваисање ученика на активан однос на заштиту и унапређење човекове природне и културне средине.

Опште предметне компетенције:
Компетенција за целоживотно учење. Комуникација. Рад с подацима и информацијама. Дигитална компетенција. Решавање проблема. Сарадња. Одговорно учешће у демократском друштву. Одговоран однос према здрављу. Одговоран однос према околини. Предузимљивост и предузетничка компетенција.
Специфичне предметне компетенције:
Естетичка компетенција
Облици рада: индивидуални облик рада, фронтални (колективни) облик рада, рад у паровима, групни облик рада.

Методе рада:
Вербално текстуалне методе (кроз разговор и дискусију постепено увођење у дефинисање основних ликовних елемената и њихова примена у различитим ликовним медијима). Илустративне методе (корелација са природом и другим наставним предметима, историјом уметности као конкретним примерима датих ликовних проблема- линија, облик, боја, мрља Практично-демонстративна метода у различитим ликовним техникама (цртачким, сликарским, вајарским); креирање вежби; подстицање, коректура, естетска анализа и вредновање;

Активности ученика:
- перцепција- кроз разговор и дискусију развијају опажање ритма, линија и облика у природним и вештачким материјалима; - аперцепцијапримена претходно стеченог занања прво кроз појединачне, а потом и комбинације ликовних техника- цртачке, сликарске, вајарске -повезивање

Активности наставника:
-припрема за час; усмеравање активности на самостални рад са наглашеном индивидуалношћу; - усмеравање на инерактивни рад- у пару и групи са поделом задатака; - естетска анализа и самовредновање;

Ресурси:
Аудио визуелна средства, фотографије, ученички радови.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање:

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

-Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).

-Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).

-Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).

-Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).

-Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).

-Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).

-Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).

-Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Начин прилагођавања рада ученицима:

Рад се прилагођава сваком ученику појединачно као и одељењу у зависности од специфичних карактеристика.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**

Разред: шести

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:

-Развијање музичке писмености, неговање естетског укуса, креативности и критичког мишљења кроз активно бављење музиком
-Очување традиције,упознавање домаће и светске музичке баштине ради формирања регионалног и глобалног културног идентитета
-Социјализација,подстицање тимског духа,емпатије и самопоуздања кроз заједничко музицирање (певање у хору и свирање)
Опште предметне компетенције:

-Музичка писменост, способност изражавања мисли и емоција кроз певање,свирање, покрет, читања, извођења и разумевања сложенијих ритмичких и мелодијских примера
-Естетски доживљај- формирање критичког става према различитим музичких жанровима и способност аргументованог изношења мишљења о музичком делу
-Разумевање музике као дела националне и светске културне баштине и њеног историјског континуитета.
Специфичне предметне компетенције:

-Музичко извођење, извођење сложенијих мелодијских и ритмичких модела певањем, препознавање и извођење нових ритмичких фигура -синкопа, триола, комбинације осмина и шеснаестина, препознавање предзнака(повисилица и снизилица) и нових лествица.
-Слушање и анализа- способност аудитивног препознавања гласова,облика инструменталне музике и стилских карактеристика композиција.
-Продубљивање знања о инструментима са диркама, препознавање аудитивно и визуелно
-Стваралачко изражавање- примена музичких знања у креирању сопствених ритмичких мотива, звучних прича и покрета уз музику.
Облици рада:

Фронтални рад: излагање нових теоријских садржаја,заједничко слушање музичких примера и усмеравање пажње ученика
Групни рад: певање песама по слуху и из нотног текста, вежбање ритмичких комбинација и реализација сложенијих музичких пројеката
Рад у паровима: међусобна провера тачности певања, тактирања, препознавање нотног записа-темпо, динамика, лествице, предзнаци, метричке ознаке
Индивидуални рад:самостално музичко извођење.решавање ритмичких и мелодијских проблема у нотном тексту, индивидуално изражавање кроз покрет

Методе рада:

Метода живе речи: објашњавање појмова, анализа слушаних дела и вођење разговора са ученицима.
Метода демонстрације: наставниково певање, свирање и показивање правилне технике певања, дисања и тактирања.
Методе практичног рада: певање песама по слуху и из нотног текста, свирање на инструментима Орфовог инструментаријума.
Илустративно-демонстративна метода: коришћење визуелних средстава (слике инструмената, видео снимци концерата, апликације).

Активности ученика:

-Певање: изводе химну,народне,дечије и уметничке песме једногласно и двогласно
-Певање песама на страним језицима-језици националних мањина, песме уметничке музике у оригиналу и у преводу на српски језик.
-Уочавање стилских карактеристика музике средњег века и ренесансе,историјски контекст настанка дела.
-Слушање и анализа музичких примера: прате музичке примере, препознају вокалне и инструменталне извођачее, боју гласа, структуру композиције.
-Записивање и тактирање: пишу ноте у линијском систему и изводе тактове 2/4,3/4,4/4,6/8
Стварање музике: осмишљавају и импровизују мелодију на задати текст, учествују у музичким квизовима и играма.

Активности наставника:
-Планира и организује: припрема наставе, материјала, аудио-видео примера, конципирање структуре сваког часа.
-Усмерава и води ученике кроз градиво: интонира песме, коригује певање ученика, усмерава пажњу током слушања музике.
-Прати и вреднује: континуирано посматра напредак ученика, бележи њихова постигнућа и пружа повратну информацију.
-Мотивише, ствара подстицајну атмосферу без страха од грешке и подстиче ученике на ваннаставне музичке активности.

Ресурси:

-Уџбеник за музичку културу за 6 разред
-Аудио-визуелна средства: рачунар, пројектор, интернет, звучници,дигитална база звучних примера
-Музички инструмент-синтисајзер, металофони за ученике

Дидактичко-методичко остваривање програма:
-Принцип очигледности и доживљаја: сваки теоријски појам обавезно се уводи тек после слушања и музичког примера.
-Повезаност садржаја: области-певање,свирање,слушање музике, теорија музике се не реализују изоловано, већ се прожимају унутар истог часа.
-Поступност: рад на песмама (мелодији и ритму) иде од познатог ка непознатом, од лакшег ка тежем, од једногласа ка двогласу.

-Корелација: повезивање музичког садржаја са српским језиком (текстови песама), историјом (епоха,традиција) и ликовном културом, страним језицима, географијом (традиционална музика разних народа).

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Формативно оцењивање:
-Континуирано праћење ангажовања, мотивације и напретка на сваком часу.
-Описи ученикових реакција на ритам, тачност интонације, ангажовање и рад на часу, заинтересованост за предмет.
-Усмена повратна информација током самог процеса учења.
Сумативно оцењивање:
-Бројчано оцењивање на основу дефинисаних критеријума (провера певања песама из нотног текста, тактирање, прецизност у ритму и сл).
-Слушање музике- препознавање инструмената, гласова, композиције.
Кратне провере знања из музичке писмености- нотне вредности, тактирање,динамика, темпо.

Начин прилагођавања рада ученицима:
За ученике који раде по ИОП-1 и ИОП-2
-Смањење обима текста песама за памћење.
-Акценат за једноставној ритмичкој пратњи песама.
-Прилагођавање графичког приказа нота- већи фонт, боје за различите ноте
-Слушање музике- препознавање јаких контраста (јако- тихо,брзо-споро, мушки и женски гласови, виолина-контрабас, флаута- тромбон и сл).
За талентоване ученике:
-Сложенији извођачки задаци, певање двогласа, трогласа, канона, свирање
-Додатни истраживачки задаци: презентације о омиљеним композиторима или инструментима.
-Укључивање у рад школске хорске секције, учествовање у школским приредбама, такмичења соло певача и малих вокалних састава на школском, општинском и градском нивоу.

Обавезни наставни предмет
Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**
Разред:6.разред
Годишњи фонд часова:108(72+36)

Циљ учења предмета: учења *Физичког и здравственог васпитања* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Опште предметне компетенције:

Предмет и методика

Поучавање и учење

Подршка развоју личности ученика

Комуникација и сарадња

Специфичне предметне компетенције:

Познавање дисциплине и области физичког васпитања

Методика рада и планирање наставе

Безбедност и превенција

Праћење и вредновање напретка

Облици рада: фронтални облик рада; групни облик рада; рад у станицама-полигони; индивидуални облик рада

Методе рада: методе поучавања; учење моторичких вештина; метода живе речи-вербална метода; метода демонстрације

Активности ученика: атлетика и базична кретања; спортска гимнастика и акробатика; основни елементи спортских игара; ритмичка гимнастика и плес; здравствено васпитање; мерења и тестирања

Активности наставника: припремне активности; реализација часа; евалуација и администрација

Теме

Физичке способности
Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине
Физичка и здравствена култура

Обавезни садржаји: Техника истрајног трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника спринтерског трчања. Техника високог и ниског старта. Скок увис (прекорачна техника). Бацање лоптице (до 200 г).

Препоручени садржаји: Техника штафетног трчања. Скок удаљ.Бацања кугле 2 kg. Бацање „вортекс-а". Тробој.

Обавезни садржаји: Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације.

Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.

Обавезни садржаји: Вежбе на тлу. Прескоци и скокови. Вежбе у упору. Вежбе у вису.

Ниска греда. Гимнастички полигон.

Препоручени садржаји: Вежбе на тлу (напредне варијанте). Висока греда.Трамболина.

Прескок. Коњ са хватаљкама. Вежбе у упору (сложенији састав). Вежбе у вису (сложенији састав).

Основни елементи технике и правила; вођење лопте, хватања и додавања лопте, шутирања на гол, финтирање, принципи индувидуалне одбране**,** основна правила рукомета/мини рукомета.

Спортски полигон.

Покрети уз ритам и уз музичку пратњу.
Ритмичка вежба без реквизита.
Скокови кроз вијачу.
Народно коло „Моравац”.
Народно коло из краја у којем се школа налази.
Основни кораци друшвених плесова.

Препоручени садржаји: Вежбе са обручем. Вежбе са лоптом. Сложенији скокови кроз вијачу. Циљ и сврха вежбања у физичком и здравственом васпитању. Основна правила.

Рукомета/минирукомета и Малог фудбала. Понашање према осталим субјекатима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у физичком и здравственом васпитању.Уредно постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Упознавање ученика са најчешћим облицима насиља у физичком васпитању и спорту. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација). Писани и електорнски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...). Физичко вежбање и естетика (правилно обликовање тела). Планирање дневних активности. Физичка активност, вежбање и здравље. Основни принципи вежбања и врсте физичке активности. Одржавање личне опреме за вежбање и поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања. Лична и колективна хигијена пре и после вежбања. Утицај правилне исхране на здравље и развој људи. Исхрана пре и после вежбања Прва помоћ: (значај прве помоћи, врсте повреда.) Вежбање и играње на чистом ваздуху – чување околине приликом вежбања

Препоручени садржаји
Напредни елементи технике, тактике и правила игре: (хватања котрљајућих лопти, дриблинг, шутирања на гол, финтирање, основни принципи колективне одбране).

Исходи:
По завршетку шестог разреда ученик ће бити у стању да:
-примени комплексе простих и опште припремних вежби у већем обиму и интензитету у самосталном вежбању;
- користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама;
- упоређује резултате тестирања са вредностима за свој узраст;
- примени досегнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу;
-разликује атлетске дисциплине;
-развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике;
-одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела
-схвати вредност спортске гимнастике за сопствени развој;
-изведе елементе кошаркашке технике;
-примени основна правила кошарке;
-користи елементе кошарке у игри;
-примени основне елементе тактике у одбрани и нападу;
-учествује на унутар одељенским такмичењима;
-изведе кретања у различитом ритму;
-игра народно коло;
-изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура;
-изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;
-објасни својим речима значај примењених вежби

-процени ниво сопствене дневне физичке активности;
-препозна начине за побољшање својих физичких способности;
-препозна могуће последице недовољне физичке активности;
-правилно се понаша на вежбалиштима као и на спортским манифестацијама;
-примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње;
-одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима;
-примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама;
-примерено се понаша као посматрач на такмичењима;
-решава конфликте на друштвено прихватљив начин;
-пронађе и користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско рекративних активности;
-прихвати победу и пораз;
-вреднује спортове без обзира на лично интересовање;
-примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама

Ресурси:

Просторни-сала за физичко,отворени терени,помоћне просторије
Материјално –технички ресурси-справе,лопте,струњач
Дидактички и информатички ресурси-планови,дневник
Људски ресурси-наставни кадар

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Физичке способности
Моторичке вештине,спорт и спортске дисциплине
Здравствена култура
Утврђивање иницијалног стања
Спровођење вежби и учења техника
Утврђивање финалног стања
Редовна настава
Слободне наставне активности и секције
Активности у природи
Правила организације наставе

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Ангажованост и труд
Индивидуални напредак
Усвојеност знања

Начин прилагођавања рада ученицима
Смањивање и повећавање задатака
Дозирање оптерећења
Измене правила у играма

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Француски језик**
Разред : шести разред
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:
Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција
Специфичне предметне компетенције:
Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.
Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад
Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Теме:
On se connaît
- Se présenter
- Présenter quelqu'un
- Saluer
- Raconter une journée à l'école
- Dire l'heure

Qu'est-cequ'on va faire cette année ?
- Remplir une fiche d'inscription
- Donner / demander des renseignements
-Exprimer son opinion

C'est ma famille
- Présenter sa famille
- Décrire une personne
- Décrire son animal de compagnie
- Parler de ses goûts
- Raconter un événement passé (1)

Les fêtes approchent
- Raconter un événement passé (2)
- Raconter sa journée au passé
- Offrir et recevoir des cadeaux

Notre environnement
- Parler de ses projets
- Parler du recyclage et du tri des déchets
- Donner des recommandations, des conseils, des ordres

On fait les courses
- Faire les courses
- Faire du shopping
- Faire des demandes polies

- Exprimer la quantité

Dans la ville
- Parler de l'avenir
- Faire des projets
- Décrire sa maison / son salon
- Décrire sa rue / son quartier
- Obtenir un bien, un service

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења
Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења
Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:
-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
-битно је значење језичке поруке;
-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.
Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори, дођи, објасни, прочитај, донеси, отвори/затвори свеску, покажи итд.)
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације, имитације итд).
Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).
Игре примерене узрасту.
Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.
„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ, игра наредби „роботу“, гимнастика.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.
Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, екскурзије, излета, рекламни плакат, програм приредбе, честитке, писање писма, позивнице или неке друге манифестације).
Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
извршавање прочитаних упутстава и наредби;
-рећање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:
-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
-писање честитки и разгледница;
-писање краћих текстова.
Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда два контролна и два писмена задатка у току школске године.
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Руски језик**
Разред : шести
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад

Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна,дијалошка,монолошка,пројектна настава,ИКТ у настави

Теме:

Школа и школски живот: Школски предмети, распоред часова, учионица и активности на часовима.

Слободно време и хобији: Спортске активности, интересовања, игрице и дружење са вршњацима.

Свакодневни живот и породица: Кућни послови, дневна рутина, породични односи и кућни љубимци.

Оријентација у простору и град: Сналажење на улици, превозна средства и опис краја у коме ученик живи.

Празници и култура: Обележавање значајних датума и упознавање са руском културом и обичајима

Граматика:

Предложение

Нераспространенные и распространенные предложения (*Идёт дождь/ идёт холодный дождь*;*Звенит звонок/Громко звенит школьный звонок*);

Утвердительные, вопросительные и отрицательные предложения (*Вот наш класс. Можно выйти? Нет, нельзя*).

Имя существительное

Им. пад. ед. и мн. числа в функцииподлежащего. Вин. пад. ед. ч. для обозначения направления и Предл. пад. ед. ч. для обозначения места и (*Я иду в школу. Я в школе.)*

Основные типы склонения по всем падежам.

Местоимение

Притяжательные местоимения *его,её, их* в речевых конструкциях;

Вопросительные местоимения (*кто? что? какой? Чей - без склонения).*

Имя прилагательное

Склонение по всем падежам;

Согласование с существительными.

Имя числительное

Числительные от 20 до 100 (без склонения);

Порядковые числительные до 100. Количественные и порядковые числительные в функции обозначения возраста, даты и времени (точно и приблизительно).

Глагол

Вид глагола. Будущее время;

Глаголы движения: *бежать – бегать, плыть – плавать, лететь – летать;*

Повелительное наклонение в формах 2 л. ед. и мн. числа.

Наречие

Значения:

- мера и степень (*быстро, медленно*, ...);
- модальность – в ограниченном наборе (*надо, можно, нельзя*);
- вопросительные (*где, куда, откуда, как*).

Предлог

Самые частотные предлоги: *от, до, через, вокруг, при, кроме, по, к*.

Очекивани исходи

-Ученик разуме кратке, једноставне дијалоге и монологе о блиским темама (школа, породица, слободно време).

-Идентификује кључне информације и једноставна упутства у говору који се изговара полако и разговетно.

-Чита наглас и у себи кратке текстове написане ћирилицом, разумевајући основну поенту.

-Проналази специфичне податке (време, место, имена) у једноставним текстовима попут разгледница, обавештења или краћих чланака.

-Описује једноставним реченицама људе, предмете, активности и догађаје из прошлости и садашњости.

-Учествује у кратком разговору: поставља и одговара на једноставна питања личне природе (нпр. честитање рођендана, позивање на дружење, прихватање/одбијање позива).

-Изражава време (садашње, прошло, будуће) користећи прилоге и основне глаголске облике. Пише кратке и једноставне поруке, разгледнице или имејлове о свакодневним темама.

-Правилно примењује правописна и интерпункцијска правила руског језика на основном нивоу

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика.
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори, дођи, објасни, прочитај, донеси, отвори/затвори свеску,покажи итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације, имитације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ,игра наредби „роботу“, гимнастика.Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, екскурзије, излета, рекламни плакат, програм приредбе, честитке, писање писма,позивнице или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

-писање честитки и разгледница;

-писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда **два контролна и два писмена** задатка у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Изборни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 36
Циљ учења предмета: Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.

Опште предметне компетенције: Усвајање општих знања из области људских права , демократског друштва, процеса у савременом свету и грађанског активизма.

Специфичне предметне компетенције: Ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постаје свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности. У оквиру скоро свих активности, на различитим садржајима, могућ је допринос у достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност, улогу медија и др. Кроз обрађивање тема ради се на достизању исхода, посебно оних који су кумулативни и који се не наводе у програму за шести разред, већ су у програму за пети разред, али се подразумева да се они и даље подржавају и развијају.

Развијање међупредметних компетенција: Српски језик, информатика, географија.

Облици рада: Групни, индивидуални, фронтални
Методе рада: Дијалошко-монолошке, текстуалне,истраживачке, конфронтативне.

Активности ученика: образлаже везу права и одговорности на примеру; наводи примере за групу права слобода; аргументује значај инклузивног образовања, права и потребе за образовањем свих ученика; штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; идентификује показатеље кршења права детета у свакодневном животу, примерима из прошлости, литературе; сврсисходно користи кључне појмове савременог демократског друштва: демократија, грађанин, власт; образлаже улогу грађана у друштвеном систему и систему власти на примеру; разликује стварну партиципацију ученика у одељењу и школи од симболичке и декоративне; наводи како да позитивно користи интернет и мобилни телефон за учење, информисање, дружење, покретање акција; образлаже могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца; примењује 7 правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука; препознаје ситуације дигиталног насиља и зна како да реагује и коме да се обрати за помоћ; учествује у избору теме, узорка и инструмента истраживања; учествује у спровођењу истраживања, прикупљању и обради добијених података и извођењу закључака; презентује спроведено истраживање и добијене резултате; процењује ефекте спроведеног истраживања и идентификује пропусте и грешке; у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора.

Активности наставника: наводи и образлаже везу права и одговорности на примеру; наводи примере за групу права слобода; аргументује значај инклузивног образовања, права и потребе за образовањем свих ученика; учи ученике на који начин да штите своја права, а да не угрожавају друге и њихова права; учи ученике да идентификују показатеље кршења права детета у свакодневном животу, примерима из прошлости, литературе; учи ученике да сврсисходно користе кључне појмове савременог демократског друштва: демократија, грађанин, власт; образлаже и наводи улогу грађана у друштвеном систему и систему власти на примеру; наводи разлику између стварне партиципације ученика у одељењу и школи од симболичке и декоративне; наводи како се у позитивном смислу користи интернет и мобилни телефон за учење, информисање, дружење, покретање акција; образлаже могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца; наводи 7 правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука; учи ученике да препознају ситуације дигиталног насиља и да знају како да реагују и коме да се обрате за помоћ; учествује са ученицима у избору теме, узорка и инструмента истраживања; учествује са ученицима у спровођењу истраживања, прикупљању и обради добијених података и извођењу закључака;

процењује са ученицима ефекте спроведеног истраживања и идентификује пропусте и грешке; износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; критички разматра прикупљене информације.

Ресурси: интернет, приручник, материјали у виду докумената, презентације, кратких видеа и сл.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Изборни програм Грађанско васпитање за шести разред основног образовања и васпитања организован је, као и програм за претходни разред, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише, јер између њих постоји природна веза. У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, мерљиви су, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, да лако утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају као предуслови примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија вољну компоненту која долази до изражаја на нивоу понашања. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер сви они доприносе постизању општег циља овог програма и развоју међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за пети и за шести разред. У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да остваре.
Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих може да се вишеструко искористи. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност и др. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Праћење и вредновање постигнућа се одвија на сваком часу кроз активности.

На крају сваког класификационог периода, полугодишта и школске године ученик усменим одговарањем добија описну оцену у зависности од нивоа постигнућа : истиче се, добар, задовољава.

Начин прилагођавања рада ученицима: Све теме су прилагођене ученицима блискошћу свих тема са питањима која се директно њих тичу.

Изборни наставни предмет

Назив наставног предмета**: Верска настава -Православни катихизис**
Разред: **шести**
Годишњи фонд часова: 36
Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.
Опште предметне компетенције:
Развијање новозаветне и еванђелске писмености: Ученик изграђује способност да разуме културно-историјски и духовни контекст преласка из Старог у Нови Завет, оспособљава се да се правилно користи структуром новозаветних текстова, препознаје карактеристике четири Јеванђеља, Апостолских дела и посланица, те да тумачи јеванђелске поуке и параболе.
Разумевање христолошке реалности и тајне Оваплоћења: Ученик развија дубљу теолошку и егзистенцијалну свест кроз упознавање Личности Исуса Христа као Савршеног Бога и Савршеног Човека („Богочовек Исус Христос"). Способан је да разуме смисао Христовог рођења, живота, чудеса, страдања и Васкрсења као темељног догађаја који је донео спасење, слободу и вечни живот човечанству.
Изградња еклисиолошке свести (Заједница Духа Светога): Кроз тему „Црква Духа Светога" и догађај Педесетнице (Силаска Светог Духа на апостоле), ученик развија разумевање Цркве као живог Организма и Тела Христовог. Оспособљава се да Цркву не посматра само као институцију или грађевину, већ као динамичну заједницу слободе и љубави у којој Дух Свети непрестано делује и окупља људе.
Развијање етичке компетенције кроз закон љубави: Проучавајући Христов живот и Јеванђеље, ученик развија унутрашњи морал заснован на новозаветној Новој заповести о љубави према Богу и ближњима (укључујући и непријатеље). Способан је да принципе јеванђелске етике – праштање, милосрђе, скромност и несебично служење – примени као примарни путоказ у свакодневним међуљудским односима и друштвеном животу.
Специфичне предметне компетенције:
Ученик поседује знања о структури Новог Завета, Личности Исуса Христа и настанку Цркве: познаје и објашњава историјски контекст и начине на које су Стари Завет и тадашњи свет припремали човечанство за долазак Спаситеља, разуме структуру Новог Завета, разликује четири Јеванђеља (Матеј, Марко, Лука, Јован), Апостолска дела, посланице и Откривење, те схвата појам „Блага вест", јасно дефинише Личност Исуса Христа као Богочовека – Савршеног Бога и Савршеног Човека и разуме значај Његовог Оваплоћења, Крштења, чуда, Васкрсења и Вазнесења. Зна догађај Педесетнице (Силазак Светог Духа на Апостоле) и разуме га као рођендан Цркве, препознаје Цркву као Тело Христово, односно као живу заједницу људи обједињену Духом Светим, а не само као институцију или грађевину.
Ученик примењује новозаветна знања кроз анализу текстова, дијалог и практично деловање: самостално се користи текстом Новог Завета, брзо проналази јеванђелска зачала, главе и стихове и правилно их цитира, успешно тумачи и анализира јеванђелске параболе (приче) и Христове беседе (нпр. *Беседу на гори*), пребацујући њихов духовни смисао у савремени контекст, развија вештину конструктивног дијалога, користећи јеванђелске аргументе о љубави, миру и праштању током решавања вршњачких конфликата. Креативно изражава новозаветне мотиве кроз израду мултимедијалних презентација, писање есеја, израду тематских паноа или учешће у празничним квизовима знања.
Ученик уграђује новозаветне моралне принципе у своје ставове, понашање и карактер: Усваја Христову заповест о љубави према Богу и ближњима као врховни етички закон, трудећи се да је практикује у породици, школи и друштву, негује културу праштања, милосрђа и несебичности, свесно одбацујући освету, сујету, себичност и предрасуде према другима, изграђује активан однос према заједници Цркве, препознајући важност литургијског сабрања и заједништва са другим

верницима. Развија висок степен емпатије и друштвене одговорности, показујући спремност да кроз конкретна дела (хуманитарне акције, помоћ болеснима или усамљенима) посведочи своју хришћанску веру у пракси.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...
Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...
Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.
Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.
Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце“), свеска, иконе, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.
Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.
Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.
Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Остали облици образовно-васпитног рада

План рада одељењског старешине

Шести разред

Септембар

Упознавање ученика са календаром рада школеи планом ЧОС-а
Упознавање са правилима понашања и обавезама ученика у школи
Радне навике и учење
Самопоуздање и лични развој

Октобар

Обележавање Дечије недеље
Успешни почетак школске године
Идентификација ученика за похађање допунске и додатне наставе
Октобар месец књига – одлазак на Сајам књига

Новембар

Анализа успеха на крају првог тромесечја
Упознавање са Протоколом у заштити ученика од дискриминације, насиља, занемаривања и злостављања

Радионица – Сви смо исти и сви смо различити (Дан толеранције)
Учење учења
Утицај медија на ставове ученика
Децембар
Здрав начин живота
Болести зависности и штетност пушења
Упознајемо своје потребе и потребе других
Анализа успеха на крају првог полугодишта
Јануар
Обележавање Дана Светог Саве
Фебруар
Успешна комуникација са другима
Радионица - Како препознати осећања и њима управљати
Неговање културе понашања
Март
Безбедност у саобраћају
Обележавање важних дана у вези са заштитом животне средине
Ваннаставне активности (посета библиотеци, музеју...)
Превенција вршњачког насиља у стварном и виртуелном окружењу-онлајн игрице- Пројекат Заједно и безбедно кроз детињство
Април
Анализа успеха на крају првог тромесечја
Праћење резултата на такмичењима
Међународни дан дечије књиге и Светски дан књиге и ауторских права
Шта читам кад не учим
Мај
Обележавање Дана школе
Недеља школског спорта – важност физичких активности
Односи у породици, моји родитељи, ја и остали
Организација излета
Јун
Интересовања и избор занимања
Како проводимо слободно време
Анализа успеха на крају школске године

План рада одељењске заједнице
Шести разред
Септембар
Формирање одељењске заједнице, упознавањеплана рада
Правила понашања у одељењу
Разлика између потребе и жеље
Путовао сам...
Октобар
Како се осећаш у шестом разреду?
Другарство у нашем одељењу
Важност спорта за развој духа и тела – Недеља спорта
Прочитао сам...
Новембар
Значај спота и ферплеј понања у превенцији насиља
Предавање – Промене у пубертету и психофизиолошком сазревању ученика
Уређење учионице

Шта то значи одговорно доношење одлука
Мој хоби
Децембар
Неспоразуми и како их решити
Хуманитарна акција
Пројекција видео материјала
Честитке за Нову годину
Јануар
Анализа резултата учења – Шта можемо боље?
Фебруар
Припремамо се за такмичења
Методе и технике учења
Професионална интересовања ученика
Март
Цвет и осмех сваки дан, не само за 8. март
Зашто треба да чувамо еколошку равнотежу
Моји узори
Игре по слободном избору
Април
Прихватање различитости (Разлике између полова)
Како да ускладиш сопствене поступке са поступцима твојих другара?
Одговорност у чувању школске имовине
Шетња у природи
Мај
Добре ствари ове школске године.
Игре по слободном избору
Покажи шта знаш – такмичење
Шетња у природи
Јун
Шта смо научили ове године?
Најзанимљиији догађаји, најплеменитији ђаци, најдругови... ове године
Заслужили смо одмор

Седми разред

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Српски језик и књижевност**

Разред: седми

Годишњи фонд часова: 144

Циљ учења предмета:

Циљ наставе српског језика је да сви ученици стекну базичну језичку и писменост и напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

Наставни садржаји:

Лектира

Лирика

1. Јован Дучић: Подне

2. Милан Ракић: Божур

3. Владислав Петковић Дис: Међу својима

4. Милутин Бојић: Плава гробница

5. Десанка Максимовић: Крвава бајка

6. Стеван Раичковић: После кише

7. Јован Јовановић Змај: Јутутунска јухахаха

8. Рабиндранат Тагоре: Папирни бродови

9. Вислава Шимборска: Облаци

Књижевни термини и појмови

Опкорачење. Рефрен. Цезура. Везани и слободни стих. Ауторске лирске песме: рефлексивна и сатирична песма. Језичко-стилска изражајна средства: метафора, алегорија, градација, словенска антитеза, фигуре понављања (асонанца и алитерација).

Функција мотива у композицији лирске песме. Песма у прози.

Епика

1.Народна бајка (једна по избору): Међедовић / Чудотворни прстен / Златоруни ован

2. Стефан Митров Љубиша: Кањош Мацедоновић (одломак)

3. Радоје Домановић: Вођа (одломак)

4. Петар Кочић: Кроз мећаву

5. Иво Андрић: Јелена, жена које нема (одломак)

6. Данило Киш: Прича о печуркама / Еолска харфа

7. Алфонс Доде: Последњи час / Владимир Набоков: Лош дан

8. Дневник Ане Франк (одломак)

9. Ефраим Кишон: Код куће је најгоре (једна прича по избору)

10. Афоризми (Душан Радовић и други)

Књижевни термини и појмови

Фабула и сиже. Статички и динамички мотиви. Композиција. Епизода. Идејни слој књижевног текста. Хумор, ирониja и сатира. Врсте карактеризације књижевног лика.

Унутрашњи монолог. Хронолошко и ретроспективно приповедање. Дневник. Путопис. Аутобиографија. Легендарна прича. Предања о постанку бића, места и ствари. Афоризам. Пословице, изреке; питалице; загонетке.

Драма

1. Бранислав Нушић: Власт (одломак)

2. Вида Огњеновић: Кањош Мацедоновић (одломак о сусрету Кањоша и Фурлана)

Књижевни термини и појмови

Драмска радња; етапе драмске радње: увод, заплет, врхунац, перипетија, расплет. Драмска ситуација. Драма у ужем смислу.

Научнопопуларни и информативни текстови

Обавезна дела

1.Михајло Пупин: Са пашњака до научењака (одломак)

2.Јелена Димитријевић: Седам мора и три океана (одломак) / Милош Црњански: Наша небеса („Крф, плава гробница“ –одломак)

Једно дело по избору

1. Јован Цвијић: Охридско језеро (одломак) / Пеђа Милосављевић: Потера за пејзажима

2. Светлана Велмар Јанковић: Српски Београд деспота Стефана (Капија Балкана)

3.Уметнички и научнопопуларни текстови о природним лепотама и културноисторијским споменицима завичаја

4. Избор из енциклопедија и часописа за децу

Домаћа лектира

1. Епске народне песме покосовског тематског круга (Смрт војводе Приједзе, Диоба Јакшића и песма по избору)

2. Епске народне песме о хајдуцима и ускоцима (Мали Радојица, Стари Вујадин, Старина Новак и кнез Богосав; Иво Сенковић и ага од Рибника, Ропство Јанковић Стојана)

3. Свети Сава у књижевности:

- одломак из Житија Светог Симеона (о опроштају оца од сина);

- избор из народних прича и предања (на пример Свети Сава и ђаво, легенде о Светом Сави);

- избор из ауторске поезије о Св. Сави (на пример Матија Бећковић: Прича о Светом Сави)

4. Мирослав Антић: Плави чуперак и Шашава књига (избор)

5. Антоан де Сент Егзипери: Мали Принц; Момо Капор: Мали Принц

6. Јован Стерија Поповић: Покондирена тиква

7. Душан Ковачевић: Свемирски змај

8. Дејан Алексић: Ципела на крају света / Игор Коларов: Дванаесто море

Допунски избор лектире

(бирати 3 дела)

1. Милорад Павић: Руски хрт (одломак)

2. Тургењев: Шума и степа

3. Антон Павлович Чехов: Чиновникова смрт

4. Јанко Веселиновић: Хајдук Станко (одломак из првог дела романа)

5. Гордана Малетић: Катарке Београда (прича Зебња и друге)

6. Урош Петровић: Загонетне приче

7. Александар Манић: У свитање света

8. Јасминка Петровић: Лето кад сам научила да летим

9. Градимир Стојковић: Хајдук у Београду

10. Корнелија Функе: Срце од мастила

11. Душица Лукић: Земља је у кварy (избор)

12. Гордана Брајовић: из збирке песама Индија, Индија (Пролази слон пун мириса, Пролази слон пун Хималаја)

13. Душан Поп Ђурђев: Лет лионског Икара

Граматика

Грађење и основна значења глаголских облика: футур II, императив, потенцијал; трпни гл. придев, гл. прилог садашњи и гл. прилог прошли. Подела глаголских облика на просте и сложене и на личне (времена и начини) и неличне.

Непроменљиве врсте речи: везници, речце, узвици.

Појам синтагме (главни члан и зависни чланови); врсте синтагми: именичке, придевске, прилошке и глаголске. Атрибут у оквиру синтагме.

Логички субјекат. Сложени глаголски предикат.

Напоредни односи међу реченичним члановима – саставни, раставни и супротни.

Појам комуникативне и предикатске реченице.

Независне предикатске реченице – напоредни односи међу независним реченицама (саставни, раставни, супротни).

Зависне предикатске реченице (изричне, односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, последичне и поредбене).

Реченични чланови исказани речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом.

Конгруенција – основни појмови.

Правопис

Правописна решења у вези са обрађеним глаголским облицима.

Интерпункција у вези са зависним реченицама (запета, тачка и запета). Писање скраћеница. правописних знакова.

Ортоепија

Дугоузлазни и дугосилазни акценат.

Исходи:

- користи књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима која чита;

- истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;

- чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу са узрастом;

- разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста;

- разликује основне одлике стиха и строфе –укрштену, обгрљену и парну риму; слободни и везани стих; рефрен;

- тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и песничке слике у одабраном лирском тексту;

- локализује књижевна дела из обавезног школског програма;

- разликује етапе драмске радње;

- разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта;

- разликује облике казивања (форме приповедања);

- идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију;

- анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста;

– уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким;

- разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела;

- критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образложи свој став;

- доведе у везу значење пословица и изрека са идејним слојем текста;

- препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину;

- размотри аспекте родне равноправности у вези са ликовима књижевно-уметничких текстова;

- препоручи књижевно дело уз кратко образложење;

- упореди књижевно и филмско дело настало по истом предлошку, позоришну представу и драмски текст.

- разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом;

- одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима;

- уочи делове именичке синтагме;

- разликује граматички и логички субјекат;

- разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да;

- препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама;

- идентификује врсте зависних реченица;

- искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом;

- примени основна правила конгруенције у реченици;

- доследно примени правописну норму;

- разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат.

- говори на задату тему поштујући књижевнојезичку норму;

- разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила;

- састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа;

- напише једноставнији аргументативни текст позивајући се на чињенице;

- користи технички и сугестивни опис у изражавању;

- препозна цитат и фусноте и разуме њихову улогу;

- пронађе потребне информације у нелинеарном тексту;

- напише електронску (имејл, СМС) поруку поштујући нормативна правила;

- примени различите стратегије читања (информативно, доживљајно, истраживачко и др.);

- састави текст репортажног типа (искуствени или фикционални);

- правилно употреби фразеологизме и устаљене изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима.

Опште предметне компетенције:

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Основни ниво

Говори јасно поштујући књижевнојезичку норму. Пажљиво и с уважавањем слуша саговорника. Саставља говорени или писани текст једноставне структуре. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита и тумачи краће једноставније књижевне и неуметничке текстове. Образлаже свој доживљај књижевног текста. Проналази и вреднује основне информације у неуметничком тексту. Разликује књижевни од народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и врстама реченица. Правилно употребљава речи из свакодневне комуникације, уџбеника и лектире. Зна ауторе књижевних дела из обавезног школског програма. Разликује усмену од ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног текста из обавезне школске лектире, наводећи примере. Тумачи тематске слојеве књижевног дела и свој доживљај уметничког дела.

Средњи ниво

Усмено јасно формулише своје мишљење. Стваралачки саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе дужег једноставнијег књижевног и неуметничког текста. У различите сврхе чита, тумачи и критички промишља књижевне и неуметничке текстове. Износи јасан став о тексту који чита. Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа. Разликује гласове, облике и врсте речи и реченица српског језика и уме да примени одређена граматичка правила6 у говору и писању. Правилно употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања. Књижевни текстови обухватају књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове. Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик. Једноставност/сложеност текста одређује се на основу неколико основних критеријума. То су: садржај/тема (потребно предзнање), број нових информација, употребљена лексика, структура реченице, структура текста, дужина реченице и текста и сл.

Граматичка правила предвиђена наставним програмом.. Књижевна дела из обавезног школског програма локализује у основне књижевне контексте. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Користи основне књижевне термине у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Анализира издвојен проблем у књижевном делу и уме да аргументује своје мишљење и ставове на основу примарног текста. Примењује стратегије читања примерене типичним жанровима. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу.

Напредни ниво

У званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из језика, књижевности и културе. Саставља једноставнији говорени и писани аргументативни текст. У писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе користи препоручену литературу. Чита и критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености. Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Уочава гласовне промене у речима. Одређује подврсте речи и начине

грађења речи. Анализира основне моделе реченица. Користи језик као низ могућности које му служе у изражавању. Критички чита, тумачи и вреднује књижевна дела средње сложености из обавезног и изборног школског програма. Самостално уочава проблеме у књижевном делу. Користи више гледишта у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове. Анализира и пореди њихове истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике. Користи препоручену секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком.

Специфичне предметне компетенције:

Специфична предметна компетенција: **Језик**

Основни ниво

Разуме шта је језик, поштује свој језик и поштује друге језике. Разликује појмове књижевног и народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и реченицама. Разуме значење речи из уџбеника, лектире и свакодневне комуникације и уме правилно да их употреби у одговарајућем облику и контексту. Говори јасно и саговорника слуша пажљиво, уз уважавање. Саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Влада основним жанровима писане комуникације потребним за учешће у друштвеном животу. Примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа.

Средњи ниво

Разликује основне језичке групе у Европи и одређује место српског језика у породици словенских језика. Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа. У говору и писању примењује одређена граматичка правила у вези са гласовима, облицима и врстама речи и са реченицама српског језика. Употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања. Примењује правописна правила у сложенијим примерима и уме да се служи речницима, приручницима и енциклопедијама. Јасно формулише своје мишљење. Саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе једноставнијег књижевног и неуметничког текста.

Напредни ниво

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Има шира знања о гласовима, врстама, подврстама и облицима речи и реченица српског језика и зна да примени та знања у говору и писању. Има богат речник и доживљава језик као низ могућности које му служе у изражавању. Говори о одабраним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом, примењујући основне говорничке вештине. Саставља једноставнији аргументативни текст. Користи препоручену литературу у писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе, имајући на уму читалачку публику. Доследно примењује правописну норму из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом.

Специфична предметна компетенција: **Књижевност**

Основни ниво

Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита, разуме и парафразира краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Уме укратко да опише свој доживљај књижевног дела и издвоји тражене информације у неуметничком тексту. Познаје ауторе књижевних дела предвиђених програмом. Прави разлику између усмене и ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног дела из обавезне школске лектире. Анализира издвојен проблем у краћем једноставнијем књижевном тексту. Своје утиске и закључке илуструје основним примерима из књижевног и неуметничког текста.

Средњи ниво

Тумачи и критички промишља дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Истраживачки тумачи кључне чиниоце структуре књижевног дела, као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Познаје основне књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела. Самостално анализира издвојен проблем у књижевном тексту и уме да аргументује своје мишљење. Познаје основне стратегије читања и уме да их примени у типичним читалачким ситуацијама. Заузима јасан став према тексту који чита. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу. Испољава читалачку радозналост (нпр. радо посећује библиотеке) и схвата значај читања за развој сопствене опште културе и знања.

Напредни ниво

Доживљајно, истраживачки и критички чита, тумачи и вреднује књижевне и неуметничке текстове средње сложености из школског програма. Уочава и анализира проблеме у таквим књижевним текстовима. Користи више гледишта у тумачењу књижевног дела. Пореди истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике анализираног књижевног дела са другим делима. Аргументовано износи свој суд о тексту. Користи препоручену основну и секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком. Има развијену читалачку културу; чита ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда, способности аргументације и исказивања мишљења и ставова. Уме да препоручи књижевно дело и да образложи свој избор. Исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад

Методе рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, вербалне (монолошка, дијалошка),текстуална (текст метода),интерактивна (кооперативна), учење путем открића и решавања проблема, практично учење, мисаоно учење, искуствено учење.

Активности наставника: организатор наставе (усклађује циљеве, исходе, планира садржаје, средства, методе), реализатор наставе (ствара прилике за учење, презентира садржаје, води циљани разговор, омогућује примену стечених вештина, даје повратне информације), партнер у нед. комуникацији (одговара на ученичка питања, поставља питања...), партнер у афективној комуникацији са децом (помаже им да упознају и прихвате своје и емоције других, разговара са децом када им је потребна помоћ, сарађује са родитељима, психологом, педагогом) мотивише ученике и развија њихова интересовања, прети напредовање ученика, оцењивач, утиче на социјалне односе у одељењу, самоевалуација (прати ефекте сопственог рада).

Активности ученика: мислиоци, решаваоци проблема, активни посматрачи, активни слушаоци, активни слушаоци у комуникацији, организатори, планери, самопроцењивачи, партнери.

Корелација: са историјом, географијом, музичком и ликовном културом, страним језицима

Ресурси: Читанка, Граматика, Радна свеска, рачунар, пројектор

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура – 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба.

У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

Остваривање наставе и учења

Књижевност

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у прилици да критички сагледавају поетику њихових дела са канонским вредностима

Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да

буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.
Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.
Предвиђени часови у оквиру подобласти *Језичка култура* у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти *Књижевност*, што доприноси функционалном повезивању наставног градива.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: са појмом дечји часопис или енциклопедија за децу упознати се на конкретном тексту из часописа / енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом и седмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. Поређење књижевног и научнопопуларног текста о истој теми (нпр. средњовековни начин живота у Београду за време Деспота Стефана Лазаревића у књижевном тексту Гордане Малетић и научнопопуларном тексту Светлане Велмар Јанковић) омогућава ученику да лакше уочи ту врсту разлике. У седмом разреду уводе се и неки гранични, нефикционални жанрови: дневник, путопис и аутобиографија, па ученици треба да разумеју како се и у текстовима који почивају на стварносном искуству примењују књижевни поступци.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом *тумачења текста* ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имлицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе (посебно у вези са рефлексивним песмама и сатиричним делима).

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно. У погледу разумевања лирских књижевних дела на постојеће знање о врстама стихова, строфа и риме надовезују се појмови цезуре и опкорачења, уочавање разлике између везаног и слободног стиха, и песме у стиху и прози. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, усвајају се нове врсте лирских песама (рефлексивна и сатирична). Знање о стилским фигурама допуњава се контрастом, хиперболом, метафором, алегоријом, словенском антитезом, асонанцом и алитерацијом. Постојећа знања о елементима епског дела (појам мотива, разлика фабуле и сижеа), о композицији и облицима казивања / приповедања благо се усложњавају и продубљују (увођење појмова о статичким и динамичким мотивима, о епизоди,унутрашњем монологу, разликовање хронолошког и ретроспективног приповедања). Знање о народној епици проширује се увођењем легендарне приче и етиолошких и културно-историјских предања (која не треба терминолошки именовати, због тога су само описно назначена у програму).

У претходним разредима ученик је подстицан да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире и да разликује хумористички, дитирамбски и елегични тон у певању/приповедању/драмској радњи. Та умења треба продубити уочавањем разлика између хумористичког, иронијског и сатиричног тона у певању / приповедању и довођењем основног тона певања / приповедања у везу са идејним слојем текста. Такође, пошто овладају појмом мотивације,

ученици треба да развију способност разликовања реалистичке и натприродне мотивације (и њених различитих видова: чудесне мотивације у народној бајци, фантастике и научне фантастике у уметничкој књижевности) на одабраним примерима из лектире.

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

Језик

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин се код ученика развија и свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма.

Настава морфологије подразумева заокруживање знања о грађењу глаголских облика. Као нови садржаји усвајају се: грађење и значење футура II, императива и потенцијала; трпног глаголског придева, глаголског прилога садашњег и глаголског прилога прошлог. Неопходно је повезати нове садржаје са градивом обрађеним у претходним разредима, па прегледом свих обрађених глаголских облика направити синтезу и поделити све глаголске облике најпре на личне и неличне, а потом личне глаголске облике на времена и начине. Такође, потребно је указати и на поделу свих глаголских облика на просте и сложене. Посебно треба обратити пажњу на футур I као сложени глаголски облик, који се само због правописног решења јавља у облику једне речи. Футур II треба првенствено сврставати у начине, али треба напоменути да се њиме могу изразити и временска значења (о чему ће више учити у средњој школи). Употребу трпног глаголског придева треба објаснити најтипичнијим примерима пасивних конструкција. Систематизовати поделу врста речи усвајањем нових садржаја: везника, речци и узвика.

Настава синтаксе подразумева увођење појма синтагме и уочавање главног и зависног члана у оквиру ње. На јасним и неспорним примерима ученици кроз вежбања уочавају главни и зависни члан, као и врсту синтагме. Уводи се атрибут и то као синтагматски, а не реченични члан. Важно је указати на то које врсте речи се јављају у оквиру атрибута. У ранијим разредима обрађен је граматички субјекат, а сада се уводи и појам логичког субјекта. Неопходно је повезивање са раније обрађеним градивом и на примерима показати разлику између граматичког и логичког субјекта. Прости глаголски предикат је усвојен у ранијим разредима, а сада се уводи и сложени глаголски предикат. Потребно је да ученици уоче разлику између сложеног предиката и зависних реченица са везником *да*. Уводи се појам комуникативне и предикатске реченице. Мора се указати на надређени појам (комуникативна реченица) и показати однос ова два типа реченица (једна комуникативна реченица може садржати више предикатских реченица). У оквиру напоредних односа међу независним реченицама и реченичним члановима обрађују се само саставни, раставни и супротни однос. Усвајају се основни типови зависних реченица у једноставним примерима, а то се повезује са морфолошким знањима о везницима, с једне стране, а с друге са правописним решењима у вези са запетом. Нови садржаји из синтаксе могу да се систематизују и исказивањем реченичних чланова речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Потребно је указати на разлику између синтагме и предлошко-падежне конструкције. Уводи се појам конгруенције који се илуструје једноставним примерима. На овом нивоу само се уводи појам, а типови конгруенције и друга сложена питања остају за обраду у средњој школи.

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим темама и на часовима граматике и на часовима књижевности. На пример, када се обрађује грађење глаголских облика, треба обрадити и правописна решења у вези са писањем глаголских облика. То подразумева и обнављање наученог и усвајање нових садржаја (нпр. писање негације уз глаголе, писање облика у футуру I, облици помоћног глагола у потенцијалу, облици императива и сл.). У вези са усвајањем типова реченица неопходно је обрадити интерпункцију, првенствено, запету као најважнији интерпункцијски знак. Потребно је јасно навести правила када се запета мора писати, а када је запета необавезни знак или одлика стила. Повезивање садржаја из граматике и књижевности врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним делима. У основним цртама потребно је указати на специфичност књижевноуметничког стила, где се понекад, као резултат пишчеве креативности, намерно не примењују правописна правила (нарочито у поезији). Комбиновање правописних знакова усваја се још у млађим разредима у вези са управним говором, али се сада указује на остале типове комбиновања правописних знакова, пре свега на употребу запете иза скраћеница и редних бројева. Писање скраћеница односи се на обнављање наученог у вези са скраћеницама, али и на проширивање типова скраћеница које се наводе у важећем правопису.

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у SMS комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Језичка култура

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Иако је област језичке културе програмски конституисана као посебно подручје, предвиђено је да се у целокупној настави српског језика и књижевности повезује са другим двема областима: са књижевношћу и са језиком. Област *Језичка*

култура обухвата усмено и писмено изражавање. Притом, једнаку пажњу би требало посветити усменом и писаном изражавању.

На овом узрасту требало би разматрати специфичности два функционална стила: књижевноуметничког и публицистичког. Ученике би требало подстицати да у задатом наменски креираном мешовитом тексту проналазе и разврставају реченице с обзиром на то да ли припадају књижевноуметничком или публицистичком стилу. Потом, да пронађу реченицу написану публицистичким стилом у тексту који је написан књижевноуметничким стилом и обрнуто. Требало би да објасне сличности и разлике између ова два функционална стила, да препознају и образложе елементе оба стила у адекватно одабраним текстовима, развијајући способност разумевања њихових особености.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да у усменој и писменој форми конципирају саставе према смерницама које ће им бити задате. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи уз обавезну употребу ових речи; да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена (ограничен број речи); да у тексту који састављају употребљавају искључиво одређене граматичке моделе или одређену лексику. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да мењају крај (или друге погодне делове) литерарног предлошка; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Веома важна компетенција – која се налази у основи виших нивоа разумевања текста, јесте вештина аргументације. Имајући у виду да развој аргументованог мишљења има значајну улогу у образовању јер може позитивно да утиче на усвајање знања, током наставе језичке културе требало би проверавати у којој мери су ученици у стању да разумеју аргументативне текстове. Требало би подстицати ученике да аргументовано образлажу свој став везан за проблемску ситуацију у књижевном делу; да аргументовано образлажу свој експлицитно изнети став о неком, за њих, значајном питању; да у низу образложења неког/нечијег става издвајају аргументе којима је тај став образложен и одбацују делове текста који нису повезани са аргументацијом; да аргументима искажу зашто се не слаже са аргументима других. Такође, требало би их оспособити да тумаче поступке јунака у књижевном делу, позивајући се на аргументе који проистичу из текста.

Један од основних облика усменог и писменог изражавања – описивање, представља темељан програмски садржај за усавршавање и неговање ваљане језичке културе ученика. На овом узрасту ученици би требало да користе обе врсте описа: технички и сугестивни, односно требало би их оспособити да описују одређени предмет, појам или биће, најпре објективно (технички опис), а потом изражавајући сопствене утиске (сугестивни опис). Такође, требало би их подстицати да смишљају паралелно обе врсте описа истог предмета описивања; да проналазе елементе оба описа у мешовитом тексту; да открију „уљеза" (технички опис *залутао* у сугестивни и обрнуто); да препознају ситуације у којима би требало употребити једну или другу врсту описа и да образложе своје мишљење; да на основу готовог техничког и сугестивног описа уочавају одлике једног и другог начина описивања.

Једна од форми изражавања која је у функцији оспособљавања ученика да свој језички израз унапреде, обогате и прилагоде одређеној комуникативној ситуацији може бити и репортажа. Ученике би требало упутити у основне карактеристике овог новинарског жанра како би могли да напишу састав репортажног типа (на пример, репортажа о школи, екскурзији и слично).

Током наставе језичке културе на овом узрасту требало би указати ученицима, између осталог, и на методе приказивања извора и идеја, као и додатних појашњења која се користе у тексту. Требало би их подстицати да објашњавају разлоге и функције цитирања; да тумаче проблемске ситуације уочене у књижевним и другим текстовима помоћу цитата; да тумаче значај и смисао употребљене фусноте на задатом примеру; да разликују цитате и парафразе у задатим примерима. Такође, требало би има указати на правила која се тичу писања експонираних бројева којима се означавају фусноте на крају реченице.

Оспособљавање ученика за успешно читање, коришћење и разумевање нелинеарног текста један је од задатака наставе језичке културе на овом узрасту. Ученици би требало да направе једноставне табеле на основу задатог текста који садржи податке погодне за табеларни приказ; да читају податке из табеле и тумаче их; да праве једноставне дијаграме на основу задатих података, као и да тумаче податке из једноставнијих дијаграма и да изводе закључке на основу тих података. Требало би да смештају садржаје погодних граматичких јединица у табеларне приказе и да на основу података из нелинеарног текста саставе линеарни текст и друго.

Имајући у виду утицај медијских технологија на језик, током наставе језичке културе требало би подстицати ученике да примењују експлицитну норму и када комуницирају посредством савремених информационо-комуникационих технологија. Ученике би требало подстицати, на пример, да анализирају имејл/SMS поруке, уочавајући у њима огрешења о нормативна правила, да претварају имејл/SMS поруке у којима нису испоштована нормативна правила у оне у којима ће бити поштована, као и да на основу краћих задатих текстова пишу имејл или SMS поруку.

Примењивање различитих стратегија читања повезано је са разумевањем прочитаног и са успешним читањем текста. Стога би у настави језичке културе требало подстицати ученике, на пример, да уочавају разлике у функцији и квалитету различитих типова читања; да дефинишу ситуације у којима би требало употребити неку стратегију читања; да вежбају да брзо, временски ограничено пронађу информације у задатом тексту; да тумаче доживљај прочитаног текста; да разликују чињенице од коментара у склопу истраживачког читања; да аргументовано образлажу читалачки доживљај.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, потребно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. Кроз говорне вежбе треба указивати и на основне особине правилног и доброг говора (није важно само шта се каже већ и како се каже), као и на најчешћа огрешења као што су употреба поштапалица, непримерене лексике и сл. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. На овом узрасту најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области.

Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке.

Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина. Применом језичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику, са нарочитим нагласком на фразеологизме и устаљене изразе (примере узимати из обрађених текстова).

Препоручује се да се ради осам домаћих задатака (писаних састава).

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње).

Ученици се оцењују из следећих области:

-вештина читања и разумевање прочитаног,

-писано изражавање,

-граматика и лексика,

- књижевност и усмено изражавање.

Писмено изражавање оцењује се кроз израду обавезна четири писмена задатка, као и писање осам домаћих задатака којим се континуирано развија писменост ученика и припрема за израду писменог задатка. Истовремено се путем кратких правописних диктата проверава усвојеност одређених правописних правила и ради на отклањању грешака. Познавање граматике, лексике, књижевности и књижевне теорије проверава се кроз израду контролних задатака након савладаних програмских садржаја (систематизација наставне теме).

Усмено изражавање ученика вреднује се кроз говорне и сценске вежбе (усмено излагање на одређену тему, рецитовање и казивање наученог текста, препричавање, драматизације одломака из књижевних дела, учествовање у расправи, формулисање свог мишљења, култура комуникације ...).

Вештина читања и разумевање прочитаног текста, као и богатство лексике, вреднује се кроз свакодневни рад ученика у одељењу – од тумачења књижевних дела до решавање језичких задатака.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Наставник планира израду Индивидуалног образовног плана у односу на педагошки профил и могућности, то јест специфичности сваког ученика.

Допунска настава

Допунски рад се организује за ученике који из објективних разлога у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја. Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад . Допунски рад организује се током целе наставне године, односно одмах чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја. Чим савлада одређену тешкоћу или отклони недостатак, ученик престаје с допунским радом ван редовне наставе.

План и програм допунске наставе

септембар − октобар

Врсте речи, служба речи, историја језика: старословенски језик,Ћирило и Методије, правопис

новембар − децембар

Глаголски облик-актив и пасив, главни реченични чланови, падежи-значење и функција, правопис

фебруар − март

Синтагме, врсте напоредних односа међу реченичним члановима, врсте напоредних односа међу независним реченицама, апозитив

април − мај

Врсте напоредних односа и служба речи, правопис-увежбавање правописних норми

Додатна настава

Циљ додатне наставе је развијање говорне културе, развијање логичког мишљења и радних навика,оспособљавање за самостални истраживачки рад, оспособљавање за правилно тумачење текста, развијање осећања за самосталан стваралачки рад.

План и програм додатне наставе

септембар − октобар

Поезија српске модерне, Историја језика-рад на текстовима писаним старословенским језиком.

новембар − децембар

Падежна синонимија, правописне промене, књижевно дело по избору ученика-тумачење (разумевање битних одлика књижевног дела ;тема,композиција,ликови,језик)

фебруар − март

Школско такмичење-припрема (збирка текстова), школско такмичење из језика и језичке културе, припрема за општинско такмичење(збирка тестова), општинско такмичење из језика и језичке културе, основна стилска изражајна средства.

април − мај

Акценат, припрема за градско такмичење из језика и језичке културе(збирка тестова), учешће на градском такмичењу, проучавање локалног говора;састављање речника локалних речи и израза и њихово замењивање речима и изразима из стандардног књижевног језика, анализа драмског дела по избору – Нушић. Разговор о гледаној позоришној представи (глума и глумци, режија и редитељ,текст и писац, музика и композитор)

јун

Збирка песама из Дневника прочитаних књига (тумачење,стилска анализа), казивање стихова из самосталног ученичког стваралаштва.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред**:** седми
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција: разумевање говора, разумевање текста, усмено изражавање, писано изражавање, медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења, познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:
фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад
Методе рада:
аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави.

Наставни садржаји:

The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи.

The Past Simple Tense глагола to be и осталих глагола (правилних и неправилних).

The Past Continuous Tense.

The Present Perfect Tense учесталијих глагола (правилних и неправилних).

Питања са Who/What/Where/When/Why…

Питања са препозиционим глаголима.

Употреба и изостављање чланова при ближем одређивању лица, у фиксним изразима (go to school/by car/on foot...), са основним географским појмовима (називима улица, градова, држава...)

(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; већи градови у земљама циљне културе.

The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости, The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости.

Поређење придева по једнакости as…as, not so/as…as.

Поређење придева са less и the least.

Придеви са наставцима –ed и –ing.

Творба и употреба прилога за начин (beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...)

Употреба одређеног члана уз суперлатив придева.

Употреба/изостављање одређеног члана уз називе места. (споменици, музеји, улице, паркови…).

Релативне заменице who, which, that, whose, where...

Неодређене заменице (somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything…).

Питања са What…like, How, Why…

Негативни префикси un-, im-...

Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can’t, may...)

Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Past Simple, Future Simple)

What (a/an) + adjective + noun

Question tags

(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике

The Present Continuous Tense за унапред договорене радње.

Заповедни начин.

Изрази: How about…? What about…? Why don't we…? Would you like…? Do you want…? Shall we…? Let's...

Модални глаголи за изражавање предлога – can/could/may/might.

Модални глаголи should за давање савета.

Први кондиционал.

Повратне заменице.

(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.

Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – can/could/may.

Would you like…?

Will за изражавање молби.

Индиректне наредбе и молбе

Герунд и инфинитив.

(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања

Заповедни начин.

Први кондиционал.

Пасивни облик модалних глагола.

(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом

The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи.

The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи.

Разлике у употреби глаголских облика The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense.

The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају.

Нулти кондиционал.

Питања са препозиционим глаголима.

Модални глагол can за изражавање способности.

Пасивни облик глагола у простим временима.

Question tags

(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања, традиција и обичаји

The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе.

The Past Continuous Tense, све употребе

Used to.

Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense.

The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са ever, never, just, already, yet…

Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Present Perfect Simple Tense.

Модални глагол could за изражавање способности у прошлости

Питања са Who/What/Where/When/Why…

Питања са препозиционим глаголима.

Пасивни облик глагола у свим временима.

(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости

Would like + именица/инфинитив глагола.

Stative verbs (want, promise, believe, think...)

The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања.

Going to за изражавање планова, намера и предвиђања на основу чулних опажања.

The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи.

Present Simple Tense за изражавање будућих радњи које су де распореда.

Временске зависне реченице.

Пасивни облици глагола у простим временима.

(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.

Stative verbs (be, want, need, have, hurt, feel, smell, taste…)

Why don’t we/you + инфинитивна основа глагола.

Would like + именица/инфинитив глагола.

Употреба придевско-предлошких израза tired of / sick of / fed up with / bored with / disappointed with/by / happy for/about / angry with / proud of / interested in...

The Present Simple / Past Simple / Presen Perfect Simple Tense

Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can’t, may...)

Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)

Заповедни начин

Gerund/Infinitive

too (adjective) to/(not) enough (adjective) to

Предлози за изражавање положаја и просторних односа: in front of, behind, between, opposite, along, above, against...

Предлози са глаголима кретања: onto, into...

Предлошки изрази са именицама за означавање страна света: north of, south of, to the south, to the west...

Придеви изведени од именица за означавање страна света: western, eastern...

Компаратив и суперлатив придева

Заповедни начин

Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)

Употреба/изостављање одређеног члана са основним географским појмовима (називима градова, држава, река, планина, мора, океана...)

(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.

Заповедни начин.

Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе – can/can’t, must/mustn’t, have

to/don’t/doesn’t have to, had to/didn’t have to, shoud/shouldn’t.

Let/Make + инфинитивна основа глагола.

Индиректне молбе и глаголи.

Пасивни облик глагола у комбинацији са модалима.

(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.

Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend's/ friends'/ children's books.

Присвојне заменице mine, yours…

Питања са Whose.

(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.

Придевско-предлошке фразе – interested in, good/bad at, crazy about…

Глаголи like/love/hate/enjoy/can't stand + глаголска именица

Питања са What, Who, Why …

Модални глаголи за изражавање закључака о садашњости.

(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.

Stative verbs (think, like, agree, believe…)

Питања са What, Why, How …

Пасивни облик глагола у простим временима.

Пасивни облик модалних глагола.

(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима

Основни бројеви преко 1000

Небројиве именице: information, advice, news, homework...

Грађење именица за изражавање димензија: high-height, long-length, deep-depth, wide-width...

(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

Исходи:

-разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе;

-поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставнија језичка средства;

-размени једноставније информације личне природе;

-у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;

-разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;

-опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања избивања користећи једноставнија језичка средства;

-разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење;

-упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;

-затражи и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;

-разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих;

-упути уобичајене молбе и захтеве;

-честита, захвали се и извини се користећи једноставнија језичка средства;

-разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;

-пружи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;

-разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости;

-разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа;

-размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости;

-опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;

-разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости;

-размени појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;

-опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости;

-опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.

-разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих;

-размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима;

-саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа;

-разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих;

-изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;

-разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговори на њих;

-затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета и бића у простору и правцу кретања;

-опише правац кретања и просторне односе једноставним, везаним исказима;

разуме једноставније забране, правила понашања, своје и туђе обавезе и реагује на њих;

-размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту, као и на своје и туђе обавезе;

-саопшти правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;

-разуме једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност;

-формулише једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност;

-пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто;

-разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих;

-изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;

-разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих;

-изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење;

-разуме једноставније изразе који се односе на количину и цену;

-пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставнија језичка средства;

-пита/каже/израчуна колико нешто кошта.

Активности ученика:
Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа, Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).
Класирање и упоређивање, „превођење“ исказа у гест и геста у исказ. Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова. Уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности Одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

Извршавање прочитаних упутстава и наредби; Ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом, проналажење недостајуће речи; повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама; попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг); писање честитки и разгледница; писање краћих текстова.

Активности наставника:

прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика

Ресурси:

Уџбеник,радна свеска,дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла,интернет,вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове.. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада.

Наставник се води следећим смерницама како би ученици остварили исходе који се пре свега тичу комуникативне функције језика односно оспособљавања да користе језик у свакодневном животу:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд).
Мануелне активности (израда паноа, презентација, реклама, видео клипова, објава на интернету и сл).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).
Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.
„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.
Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације,).
Разумевање писаног језика:
-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
-извршавање прочитаних упутстава и наредби;
-рећање чињеница логичким или хронолошким редоследом.
Писмено изражавање:
-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
-писање честитки и разгледница;
-писање краћих текстова.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда **два контролна** задатка и два писмена задатка у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика

-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Биологија**

Разред: **седми**

Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ наставе биологије је развијање функционалне биолошке писмености, разумевање живог света и основних животних процеса, развијање свести о значају очувања природе, здравља и животне средине, као и подстицање истраживачког и критичког мишљења код ученика.

Опште предметне компетенције:

Ученик: разуме основне биолошке појмове и процесе; уочава повезаност живих бића и средине; примењује знања у свакодневном животу; развија одговоран однос према здрављу и природи; користи различите изворе информација; развија способност посматрања, закључивања и експерименталног рада; развија еколошку свест.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик: препознаје и класификује жива бића; описује грађу и функцију организма; објашњава животне процесе; анализира односе у екосистему; примењује правила здравог живота; користи лабораторијски прибор и микроскоп; тумачи резултате посматрања и огледа.

Облици рада: фронтални рад; индивидуални рад; рад у пару; групни рад; лабораторијски рад; теренски рад; пројектна настава.

Методе рада: метода разговора; демонстративна метода; метода практичних радова; истраживачка метода; текстуална метода; проблемска настава; метода учења путем открића.

Тематске целине

Наслеђивање
Еволуција
Екологија
Екосистеми
Биосфера
Заштита природе

Исходи

Ученик:
-објашњава основе наслеђивања;
-разуме процес еволуције;
-анализира односе у екосистему;
-објашњава значај биодиверзитета;
-предлаже мере заштите животне средине.

Активности ученика: посматрање; описивање; упоређивање; мерење; вођење белешки; израда модела и паноа; извођење огледа; рад на пројектима; презентација резултата.

Активности наставника: планира и организује наставу; мотивише ученике; демонстрира огледе; прати напредовање ученика; подстиче истраживачки рад; организује практичне активности; вреднује постигнућа ученика.

Ресурси: уџбеници; радна свеска; лабораторијски прибор; микроскоп; модели; презентације; интернет ресурси; школска библиотека; природни материјали.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Настава се реализује кроз комбинацију теоријског и практичног рада. Посебан акценат ставља се на активну улогу ученика, експериментални рад, теренску наставу и примену знања у свакодневном животу. Програм подстиче корелацију са другим предметима: хемијом, географијом, физиком и здравственим васпитањем.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): **Формативно оцењивање** усмено испитивање; активност на часу; домаћи задаци; практични радови; пројектни задаци; лабораторијске вежбе.

Сумативно оцењивање писмени задаци; тестови; усмено испитивање; контролне вежбе; практичне провере;

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе; диференцирани задаци; додатна подршка ученицима; прилагођени наставни материјали; додатни изазовни задаци за напредне ученике; визуелна и практична подршка.

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Географија**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:
Циљ наставе географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.
Задаци:
-Стицање знања о основним објектима, појавама и процесима на Земљи;
-Картографско описмењавање, употреба географских карата и других извора информација у процесу учења и истраживања у свакодневном животу;
- Стицање знања о објектима, појавама и процесима у географском омотачу Земље и у непосредном окружењу;
-Разумевању узрочно-последничне повезаности појава и процеса у географском омотачу;
-Развијању географског мишљења заснованог на повезаности и међуусловљености географских појава и процеса у простору и времену;
- Развијању естетских опажања и осећања проучавањем и упознавањем природних и других феномена у геопростору;
- Развијање ставова о превентиви, заштити и унапређењу животне средине..

Дидактичко-методичко упутство за остваривање програма

Регионална географија
На првим часовима наставник ће упознати ученике са предметом и задацима проучавања, као и поделом регионалне географије, ослањајући се на њихова већ стечена географска знања из 6. разреда о појму географске регије, а са циљем разумевања комплексних односа и веза између географских објеката, појава и процеса у географској средини. У обради садржаја о регионалној географији, требало би указати на то да светско копно није једноличан или хомоген географски простор, већ да га одликује заступљеност различитих физичко-географских и друштвено-географских елемената, које га чине хетерогеним. Објаснити да се регионална географија изучава са циљем да би ученици сазнали какви су односи и везе између природе и људи, као и да би постали свесни да опстанак живота на Земљи зависи од њиховог међусобног односа. Објаснити ученицима да су принципи регионализације (физичко-географски и друштвено-географски) правила на основу којих се врши подела хетерогене Земљине површине на хомогене географске регије, као нпр. геоморфолошке, климатске, хидрографске, педолошке, биогеографске, економске (рударске, аграрне, индустријске, туристичке), урбане, културне, историјске, политичке и друге регије. На крају обраде наставне теме Регионална географија, указати на то да одређене регије карактерише сличан географски изглед (физиономске регије), а да друге поседују једну или неколико функција (фунционалне регије).

Географске регије Европе
Реализацијом исхода друге теме Географске регије Европе ученици ће стећи знања о географским целинама Европе – Јужна, Средња, Западна, Северна и Источна Европа, као и њиховим географским специфичностима и развојним карактеристикама које их издвајају у односу на суседне географске регије, политичком поделом и одабраним државама. При обради Јужне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине регије (нпр. колевка европске цивилизације,

период географских открића, хуманизам, ренесанса...), етно-лингвистичку хетерогеност (романски, јужнословенски и изоловане групе народа), привредне одлике кроз везу са природним условима и ресурсима, са освртом на туризам (позната туристичка регија света / краљица туризма) и политичку поделу. У оквиру Јужне Европе препоручује се обрада држава бивше СФР Југославије, Италија, Шпанија и Грчка. У оквиру Средње Европе обрадити културно-цивилизацијске тековине регије (процват науке, културе и технологије захваљујући хуманизму и ренесанси, културно-уметнички правци, традиција народних фестивала, филмска индустрија и сл.), савремене демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој, урбанизацију (велики градови, агломерације, конурбације и мегалополиси) и политичку поделу. Препоручује се обрада Савезне Републике Немачке у оквиру регије. Западну Европу обрадити кроз културно-цивилизацијске тековине регије (велика колонијална царства, индустријске револуције...), демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој (најразвијенија европска регија), урбанизацију (индустријски градови, конурбације нпр. Ранштад, Велики Лондон, Париз, Фламански дијамант...), политичку поделу, као и географска обележја Републике Француске и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске. У оквиру Северне Европе посебно анализирати везу природних ресурса (енергенти, руде, минералне сировине) са привредним развојем (специјализована индустрија, висок животни стандард становништва) и анализирати етничка обележја, политичку поделу и основне географске карактеристике Норвешке. При обради Источне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине, етничку хетерогеност (Руси, Татари, Украјинци, Белоруси, Казаси, Јермени,..), природне услове и ресурсе, привредне карактеристике и политичку поделу. Обрадити Руску Федерацију, трансконтиненталну државу, која чини највећи део Источне Европе и Северне Азије. На крају наставне теме Географске регије Европе објаснити значај Европске уније у свету, као пример интеграционих процеса.

За цртање тематских карата о географским регијама Европе користити неме карте, на којима се могу издвојити карактеристичне регије и њихови географски садржаји. При цртању и тумачењу тематских карата долази до изражаја самосталност у раду ученика и усавршава се вештина практичне примене географске карте у настави.

Кроз читаву тему важно је нагласити да се временом географске регије Европе развијају и мењају функције. Важно је искористити велике могућности које географија као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања.

Ученике не оптерећивати квантитативним вредностима, већ инсистирати на појаве и процесе који утичу на развој европских регија. У циљу подстицања толеранције и солидарности код ученика, указати на постајање различитих социјалних, етничких и културних група у Европи.

Азија

На почетку наставне теме Азија обрађују општегеографске одлике овог континента, и то: географски положај, границе и величина, природне одлике, становништво, насеља, привреда и политичка и регионална подела, након чега се прелази на регионалне целине: југозападну, јужну, југоисточну, источну и централну Азију.

Приликом обраде положаја, границе и величине Азије, кључно је да се истакне да је Азија саставни део јединствене копнене целине Евроазија, да се овај континент разграничи од Европе и од Африке, да ученици увиде да се Азија простире и на северној и на јужној, као и на источној и западној Земљиној полулопти. Даље, важно је да се ученицима објасни шта значи да је Азија део Старог света и да ова знања повежу са знањима која стичу на часовима историје (Велика географска открића). Код приказивања величине Азије важно је да ученици стекну представу о односима површине и броја становника у поређењу са осталим континентима, а посебно са Европом.

Разумевање природних одлика Азије кључно је за касније схватање просторне дистрибуције становништва, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја појединих привредних грана (пољопривреде, индустрије, саобраћаја и туризма) на континенту. Као посебно значајне садржаје у овој области истичемо: настанак набраних планина и острвских архипелага, тумачење појава

вулканизма и трусова у светлу теорија литосферних плоча, различите узроке постанка пустиња у југозападној, јужној и централној Азији, климатску и мозаичност живог света Азије, и др.
Приликом обраде становништва Азије пажњу би требало усмерити на разумевање просторне дистрибуције становништва, поларизованог демографског развоја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структуре становништва (групе народа, најмногољуднији народи). Ученици не треба да памте податке из области демографске статистике, они треба да разумеју односе величина, без фактографског памћења података. Насеља Азије представљају прави мозаик људских насеобина што је условљено факторима природне средине, специфичностима привреде и културно-цивилизацијског развоја. Ученицима овде треба приказати контрасте руралних насеља (нпр. у пустињама Југозападне Азије, у Индији, на Тибету, рибарска насеља у Југоисточној Азији, итд.) и вишемилионских градова, центара глобалних политичких и економских процеса (нпр. Сингапур, Токио, Шангај...). Привредне одлике Азије могу се обрадити на различите начине: кроз приказ територијалног размештаја привредних грана, сагледавање утицаја природних и друштвених фактора на развој привреде или кроз истицање регионалних специфичности развоја и размештаја привреде.
Како би се остварио принцип очигледности и знања користе се зидне географске карте, а ученици атласе и неме карте. Коришћење ових наставних средстава није само себи сврха, тачније њихова употреба не завршава се лоцирањем географских објеката на картама већ представља основу за даље тумачење каузалних и функционалних односа између проучаваних географских објеката, појава и процеса.

Африка
Приликом обраде положаја, границе и величине Африке важно је истаћи да се она пружа меридијански што за последицу има јасну диференцираност континента на природне зоне од екватора према југу и северу. Указати на границу Африке према Азији као и на припадајућа острва овом континенту.
Знања која ученици стичу изучавањем климе, хидрографије и рељефа Африке важна су за разумевање просторне дистрибуције становништва, положаја насеља, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја пољопривреде, рударства и туризма на континенту. Значајно је истаћи хидрографске карактеристике Нила, Нигера и реке Конго и језера Викторија, Њаса и Тангањика, као места значајне концентрације становништва, насеља и пољопривреде. Приликом обраде флористичких и зоогеографских карактеристика континента указати и на географске факторе ендемизма фауне Мадагаскара.
Приликом обраде наставних садржаја о становништву Африке битно је разумевање просторне дистрибуције становништва (пренасељени, густо, ретко и ненасељени простори), природног прираштаја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структуре становништва.
У оквиру политичко-географских одлика Африке посебно се треба осврнути на процесе колонизације и деколонизације као и на ефекте ових процеса у савременим економско-политичким односима афричких држава (неоколонијализам). Регионалну поделу Африке иницијално би требало посматрати кроз физичко-географску и културно-цивилизацијску поларизацију континента на Афрички Медитеран и Сахарску Африку на северу и Подсахарску Африку на југу. Поред климе као главног физичко-географског фактора други значајан фактор поларизације је Арапско-исламска цивилизација на северу и Негро-афричка цивилизација на југу. Као последица етничке и демографске хетерогености Подсахарске Африке, треба указати на одређене друштвено-политичке разлике унутар ње. Приликом обраде ове теме треба се осврнути на савремене географске проблеме Африке као што су дезертификација, екстремно високи природни прираштај, несташица хране, интензивне миграције ка Европи, прекомерну експлоатацију природних ресурса, итд. Обрада ових садржаја би требало да допринесе формирању ставова код ученика, према овим актуелним географским темама.

Северна Америка

За достизање исхода у оквиру ове теме важно је указати на положај овог континента између Атлантског и Тихог океана као и на повезаност/раздвојеност са суседним континентима. Ово је посебно значајно у контексту саобраћајно-географског положаја, економске повезаности са обалама других континената. У реализацији исхода који се односе на издвајање регија, потребно је нагласити постојање две културне целине на територији Северне Америке: Англоамерике (САД и Канада) и Латинске Америке (Средња Америка) и кроз корелацију са садржајима историје објаснити значај насељавања Америка.

При обради природних одлика Северне Америке битно је указати на генезу рељефа континента и издвојити карактеристичне рељефне целине. Овде треба објаснити настанак Канадског штита, Кордиљера, Апалача, Средишњих низија и других особених целина. Познавање рељефа овог континента веома је значајно и за разумевање његове климе и распореда природних зона. У том смислу потребно је нагласити меридијанску циркулацију ваздуха и морске струје. У регионализацији простора овог континента важно је применити и физичко-географски принцип регионализације.

При обради наставне јединице становништва Северне Америке потребно је указати на етапе насељавања континента (присуство староседелаца, утицај европских досељеника, тзв. претапање у једну нацију и сл.). У реализацији исхода који се односе на објашњења демографских процеса значајно је сагледати разлике у популационом развоју средњеамеричких и англоамеричких народа, последичне миграције према САД и Канади, разлике у структурама становништва и слично.

За достизање исхода који се односи на разумевање процеса урбанизације препоручује се указивање на разлике у друштвено-економском развоју и културном наслеђу Англоамерике и Латинске Америке, степену урбанизације, физиономији села и градова, разликама између планског и стихијског развоја, миграцијама из села у градове, начину живота и слично.

Исходи који се односе на разумевања и објашњења економских процеса такође могу да се реализују кроз анализу диспаритета развоја између Англо и Латинске Америке. Они се могу обрадити анализом природних и друштвених фактора привредног развоја, анализом привредних сектора, посматрањем просторног размештаја делатности и сл. У остваривању исхода који се односе на утицаје човека на животну средину сврсисходно је указати на везу између експлоатације природних ресурса, квалитета живота, потрошње и утицаја на животну средину.

Исходи који се односе на регионалну поделу овог простора могу да се реализују применом различитих начина издвајања карактеристичних регија (физичко-географске или друштвено-економске регије). У погледу политичке поделе, такође је могуће препознати разлике између политичко-географске уситњености средњеамеричког простора с једне стране и постојање две популационо и територијално велике, а истовремено високоразвијене државе Англоамерике.

Јужна Америка

За достизање исхода који се односе на дефинисање географског положаја потребно је нагласити у којим топлотним појасевима се простире Јужна Америка, затим повољност положаја између Тихог и Атлантског океана, као и велику удаљеност од осталих континената. У погледу друштвено-географске компоненте положаја важно је истаћи колонизацију, латиноамеричко наслеђе, поделу на интересне сфере између Шпаније и Португалије и сл.

Природне одлике Јужне Америке могу се систематично обрадити почев од генетских типова рељефа и редоследа постанка појединих целина. Препоручује се да се климатске одлике континента анализирају кроз утицај климатских фактора, чиме се уједно објашњавају и типови климе. На тај начин се реализују исходи о утицају климатских фактора на климу и распоред природних зона. Исход који се односи на препознавање негативних утицаја човека на животну средину може да се реализује анализом значаја и неконтролисане сече амазонских селваса.

При обради садржаја Становништво Јужне Америке потребно је истаћи културно-цивилизацијске узроке велике етничке и расне разноликости. У остваривању исхода који се односе на развој насеља Јужне Америке препорука је да се акценат стави на узроке стихијских процеса

урбанизације и на последично велики јаз који постоји између развоја милионских градова с једне стране и бројних сеоских насеља у Андима, Амазонији и слично. Важно је нагласити везу између рурално-урбаних миграција и великих контраста који постоје у простору јужноамеричких градова. Препоручује се да се привреда Јужне Америке сагледа кроз анализу утицаја природних и друштвених фактора привредног развоја. У привредној структури потребно је указати на значај делатности примарног и секундарног сектора. У објашњењу политичке поделе простора Јужне Америке битно је указати на културно-цивилизацијске узроке поделе. Достизање исхода је могуће кроз практичне активности у оквиру самосталних или групних задатака, тако да ученици сами проуче и представе одлике одабраних регионалних целина или држава.

Аустралија и Океанија

За достизање исхода у оквиру географског положаја ученицима треба да се укаже на димензије континента као и на просторни обухват Океаније (припадајућа острва Меланезији, Микронезији и Полинезији). Важно је указати на факторе географске изолованости Аустралијског континента у односу на остале континенте као и последице које се огледају у специфичним биогеографским и антропогеографским одликама. Физичко-географски садржаји треба да укажу на геотектонску еволуцију Аустралије (Пангеа, Гондвана), постанак планина као и на постанак острва Океаније (вулканска острва, атоли). Истаћи факторе који су довели до формирања пустиња, великог коралног гребена као и аутентичне аустралијске флористичке и зоогеографске области. Приликом обраде становништва Аустралије и Океаније указати на домицилно становништво (Аборицини, Маори) и придошло европско и азијско становништво. Извршити периодизацију етно-демографског развоја Аустралије и Океаније на предколонијални и колонијални период. Указати на савремене демографске процесе (природни прираштај, миграције) и насељеност континента (насељени и ненасељени простори). У политичко-географској анализи указати на процесе колонизације, деколонизације и формирања независних држава. Истаћи значај саобраћајно-географског и политичко-географског положаја острва Океаније у контексту савремених економских, политичких и војних процеса. Приликом обраде насеља Аустралије указати на природне факторе формирања савремене мреже насеља.

Поларне области

За достизање исхода у оквиру наставне теме Поларне области препоручени садржај чине карактеристичне одлике ових простора. У том смислу, пажњу треба посветити специфичностима оријентације на половима (нпр. помоћу звезда, компаса, Сунца), дужини обданице и ноћи, висини Сунца над хоризонтом, односима копна и мора, историјату истраживања, садашњим истраживањима, као и међународној подели ових простора.

Исходи:

-Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и предлаже различите начине издвајања регија;

-Доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко-географским одликама простора.

-Проналази на карти државе проучаване регије и именује их;

-Приказује на немој карти најважније географске појмове: континенте, океане, мора, облике разуђености обала, низије, планине, реке, језера, државе, градове, туристичке атракције, културно-историјске споменике;

-Препознаје облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену регију;

-Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу;

-Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету;

-Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама;
-Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама;
-Открива узроке и последице процеса урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;
-Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава;
Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи;
-Иистражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету;
-Доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко-географским одликама простора.
-Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе;
-Проналази на карти државе проучаване регије и именује их;
-Приказује на немој карти најважније географске појмове: континенте, океане, мора, облике разуђености обала, низије, планине, реке, језера, државе, градове, туристичке атракције, културно-историјске споменике;
-Препознаје облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену регију;
-Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу;
-Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента;
-Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету;
-Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама;
-Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама;
-Открива узроке и последице процеса урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;
-Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава;
-Изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља;
-Објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност;
-Доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко-географским одликама простора;
-Препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама.

Наставна средства:уџбеник; пројектор; рачунар; табла; свеска; географске карте; географски атлас неме карте.

Иновације
-коришћење дигиталних уџбеника;
-коришћење онлајн платформи за учење

Начин провере остварености образовних исхода: писмене провере знања; усмене провере знања; активност на часу; рад у тиму; коришћење ИКТ у настави математике; самостална израда пројеката.

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета**: Историја**
Разред: седми
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Опште предметне компетенције:

Временска и просторна оријентација: Разумевање протока времена, рачунање година и повезивање историјских догађаја са географским простором.

Рад са историјским изворима: Способност разликовања, проналажења и тумачења писаних докумената, материјалних остатака (археолошких налаза) и усмених предања.

Историјско разумевање: Објашњавање узрочно-последичних веза у друштву (зашто се нешто догодило и какве су биле последице) и разумевање начина живота људи у прошлости.

Развој критичког мишљења: Процењивање историјских личности и догађаја, као и упоређивање различитих извора података.

Неговање културног наслеђа: Изграђивање свести о важности очувања материјалне и духовне баштине, како локалне тако и глобалне

Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво:

-Ученици: користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном и свакодневном контексту; издвајају и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости и садашњости и повезују их са временским и просторним оквирима; именују раздобља прошлости, историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу; показују историјски простор на историјској карти; разликују узроке од последица кључних догађаја; објашњавају значај научних открића, технолошких изума и уметничких дела за развој цивилизације.

-Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; користе различите историјске и друге изворе информација у елементарном истраживању; издвајају, у изворима информација, податке који су кључни за тему на којој раде; читају податке са карте, из графикона и табела; препознају стереотипе, пропаганду и манипулацију у изворима; откривају различите погледе, вишеструке перспективе на исти догађај, појаву или личност; идентификују историјске теме у уметничким и књижевним делима.

-Ученици разумеју различита значења појма историја и објашњавају повезаност историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања; препознају историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама; познају историјски развој људских права и објашњавају кључне појаве, догађаје и процесе као и улогу личности у њиховом развоју; објашњавају значај културно-историјског наслеђа и савремене историјске културе за формирање личног и групних идентитета; издвајају репрезентативне примере културно-историјског наслеђа сопственог и других народа; учествују у активностима чији је циљ неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје, као и очување културне баштине у непосредном окружењу.

Средњи ниво:

-Ученици издвајају специфичности појмова из историје цивилизације и повезују их са појмовима из других наставних предмета; објашњавају утицај кључних појава, догађаја, процеса и личности на развој друштва, државе, привреде и културе у прошлости и садашњости; повезују и објашњавају узроке и последице појава, догађаја и процеса у различитим историјским периодима; доводе у везу и објашњавају међусобни утицај географских карактеристика, друштвених и културних појава, уметничких и научно-технолошких достигнућа у националној и општој историји у различитим временским и просторним оквирима.

-Ученици: селектују и процењују историјске изворе и друге изворе информација према релевантности и сазнајној вредности за одређену тему; идентификују вишеструке перспективе на одређене историјске појаве, догађаје и процесе; уочавају сложеност појединих историјских појава и процеса; анализирају сличности и разлике у изворима који се односе на исту појаву, догађај или личност; доводе у везу стереотипе и пропаганду са историјским околностима у којима су настали; разликују митове, легенде и уметничке представе од историјских чињеница; планирају и спроводе истраживање на одређену тему; представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима уз коришћење дигиталних технологија.

-Ученици: објашњавају значај историје, као наставног предмета и као науке, за разумевање савремених друштвених токова, за изградњу историјске свести утемељене на резултатима историјске науке и за формирање ставова, личног и колективних идентитета; разумеју утицај стереотипа , пропаганде и различитих врста манипулације на појаве и догађаје током прошлости и садашњости; аргументовано дискутују о различитим темама и у различитим окружењима, уз уважавање мишљења и ставова саговорника; повезују културно-историјску баштину са историјским и савременим контекстом и учествују у организовању и спровођењу активности усмерених на развој културе сећања, уз поштовање традиције и културног идентитета различитих заједница.

Напредни ниво:

-Ученици: имају развијен речник појмова и користе га за објашњавање специфичности појмова из историје цивилизације као и у комуникацији у школском и ваншколском окружењу; процењују значај историјских појава, догађаја, процеса и личности и повезују их са одговарајућим хронолошким и просторним оквиром; анализирају повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје и процењују значај те повезаности за развој друштва и државе у националним оквирима; формулишу аргументе и објашњавају узроке и последице промена које су кроз историју доживљавала друштва, државе, културе, привреда и народи; процењују утицај научно-технолошких и уметничких достигнућа на живот појединца и група у прошлости и садашњости.

-Ученици: претражују изворе информација за одређену тему на матерњем и страном језику; критички просуђују историјске, али и савремене изворе информација, њихову садржину, веродостојност и поузданост; селектују и анализирају податке о догађају, појави, процесу, личности и постављају хипотезу; формулишу истраживачко питање и, у складу са његовом природом, бирају одговарајуће методолошке принципе историјске науке; доносе закључке и резултате представљају на различите начине – усмено, писано, табеларно, графички уз коришћење дигиталних технологија; реконструишу и приказују промене на историјско-географском простору поређењем историјских карата са савременим политичким картама; разликују научну од уметничке интерпретације историјског догађаја, појаве и/или личности.

-Ученици: образлажу улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова; разумеју значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности; анализирају друштвене појаве и институције и идентификују промене које су током историјског развоја доживеле; изражавају критички став према различитим врстама манипулације и супротстављају им се користећи аргументе засноване на науци; покрећу и спроводе активности усмерене на неговање културно-историјске баштине и развој културе сећања.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању на основу сликовних историјских извора,доприноси раду у пару или у групи, користи историјске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности наставника: Припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Ресурси: Уџбеник и свеска, историјски извори, историјске карте и атласи, фотографије, илустрације и репродукције уметничких дела, документарни филмови и видео материјали,

PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет, енциклопедије...

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика рада, уз коришћење историјских извора, ИКТ-а и мултимедијалних садржаја, са циљем развоја критичког мишљења, функционалног знања и активног учешћа ученика у наставном процесу.

Начин праћења постигнућа ученика: Постигнућа ученика прате се континуирано кроз усмено и писмено проверавање, активност на часу, рад на историјским изворима, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног и сумативног оцењивања.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Физика**
Разред**: седми**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења предмета: да сви ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа, - да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, - да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, - да упознају природне појаве и основне природне законе, - да се оспособе за уочавање и распознавање физичких појава у свакодневном животу и за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање, - да оформе основу научног метода и да се усмере према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Тематско планирање из физике за седми разред обухвата пет наставних тема са укупно 72 часа, од чега су 32 часа предвиђена за обраду новог градива, а 40 часова за остале типове наставе.

Тема „Сила и кретање" реализује се кроз 22 часа, односно 8 часова обраде и 14 часова осталих типова наставе. У оквиру теме „Кретање тела под дејством силе теже. Сила трења" планирано је укупно 13 часова, од чега 6 часова обраде и 7 часова осталих активности.

Тема „Равнотежа тела" обухвата 11 часова, са 6 часова обраде и 5 часова осталих типова наставе. За тему „Механички рад и енергија. Снага" предвиђено је укупно 18 часова, од чега је 8 часова намењено обради, а 10 часова осталим облицима наставног рада. Последња тема, „Топлотне појаве", реализује се кроз 8 часова, са 4 часа обраде и 4 часа осталих активности.

По завршетку седмог разреда ученик ће бити у стању да разликује скаларне и векторске физичке величине, као и да користи и анализира резултате мерења различитих физичких величина и приказује их табеларно и графички. Ученик ће анализирати зависност брзине и пређеног пута од времена код праволинијских кретања са сталним убрзањем и примењивати Њутнове законе динамике на кретање тела из окружења.

Такође, ученик ће показати од чега зависи сила трења и на основу тога процењивати како може променити њено деловање. Биће у стању да демонстрира појаве инерције тела, убрзаног кретања, кретања тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења. Самостално ће изводити експерименте из области кинематике и динамике, као што су огледи са Атвудовом машином или колицима са теговима, прикупљати податке мерењем, одређивати тражене физичке величине и објашњавати добијене резултате.

Ученик ће показивати врсте и услове равнотеже чврстих тела и наводити примере простих машина које се користе у свакодневном животу. Биће у стању да прикаже како сила потиска утиче на понашање тела потопљених у течност и да наведе услове пливања тела на води.

Поред тога, ученик ће повезивати појмове механички рад, енергија и снага и израчунавати рад силе теже и рад силе трења. Разликоваће кинетичку и потенцијалну енергију тела и повезивати њихове промене са извршеним радом, као и демонстрирати важење закона одржања енергије на примерима из окружења. Решаваће квалитативне, квантитативне и графичке задатке који се односе на кинематику и динамику кретања тела, трење, равнотежу полуге, силу потиска и законе одржања.

У области топлотних појава ученик ће разликовати појмове температуре и количине топлоте и приказивати различите механизме преноса топлоте са једног тела на друго. Анализираће промене стања тела, као што су промена димензија, запремине и агрегатног стања приликом грејања или хлађења, и наводити методе добијања топлотне енергије, као и примере њеног рационалног коришћења.

Опште предметне компетенције: Ученик развија научни и критички начин мишљења, примењује знања из физике у свакодневном животу, уочава и објашњава физичке појаве, користи физичке величине, мерне инструменте и јединице, развија способност решавања проблема, повезује знања из физике са другим предметима, развија одговоран однос према природи и техници, развија комуникацијске и сарадничке вештине.

Специфичне предметне компетенције:
На основном нивоу ученик уме да препозна гравитациону силу и силу трења која делује на тела у мировању или равномерном кретању. Разликује врсте кретања према облику путање, препознаје равномерно кретање и израчунава средњу брзину, пређени пут или време ако су му познате друге две величине. У области мерења чита мерну скалу, препознаје мерила и инструменте за мерење физичких величина, користи основне јединице SI система и основна правила мерења. Зна да мери дужину, масу, запремину, температуру и време. У области енергије и топлоте зна да агрегатно стање зависи од температуре и да се механичким радом може мењати температура тела. Поседује основне мануелне способности за рад у лабораторији и придржава се правила понашања у њој.

На средњем нивоу ученик препознаје еластичну силу, силу потиска и особине инерције, разуме основне особине гравитационе и еластичне силе и силе потиска, као и услове равнотеже полуге. Разуме утицај односа сила на врсту кретања, примењује појам густине и зна да хидростатички притисак зависи од висине стуба флуида. Препознаје убрзано кретање и користи изведене јединице SI система, као и јединице ван SI система. Користи префиксе и претвара јединице, зна када је потребно понављати мерења и разуме директну и обрнуту пропорционалност. Уме да

препозна векторске физичке величине и интерпретира табеларне и графичке приказе. У области експеримента уме да прикаже резултате мерења табеларно и графички и да изводи једноставна уопштавања и закључке.

На напредном нивоу ученик разуме и примењује услове равнотеже полуге и однос сила које делују на тело у мировању или равномерном кретању. Примењује односе физичких величина које описују равномерно променљиво праволинијско кретање и разуме одржање укупне механичке енергије при слободном паду. Разуме грешке мерења и уме да претвара јединице изведених физичких величина у SI систем. Препознаје карактеристичне процесе промене агрегатних стања и разуме везу између рада, снаге, енергије и температуре. У експерименталном раду уме да донесе релевантне закључке на основу резултата мерења и да препозна питања која се могу испитивати посматрањем или експериментом.

Облици рада: фронтални рад, индивидуални рад, рад у пару, групни рад, тимски рад, лабораторијски рад, пројектна настава.
Методе рада: монолошко – дијалошка, индивидуална, демонстрациона, метода практичних радова и огледа, ИКТ метода.

Активности ученика: посматрање и описивање физичких појава, извођење огледа и мерења, решавање рачунских и практичних задатака, рад у групи и пару, вођење бележака и израда домаћих задатака, коришћење дигиталних садржаја и симулација; излагање и образлагање решења.

Активности наставника: планира и организује наставни процес, мотивише ученике за рад и истраживање, демонстрира огледе и упућује ученике у правилан рад, прати напредовање ученика, прилагођава наставу могућностима ученика, подстиче сарадњу и активно учешће ученика, користи различита наставна средства и дигиталне алате, вреднује и оцењује постигнућа ученика.

Ресурси: уџбеник и радна свеска, лабораторијски прибор, мерни инструменти, наставни листићи, рачунар, пројектор и интернет, дигиталне презентације и симулације, видео материјали

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Настава физике реализује се кроз повезивање теоријских садржаја са практичним примерима и огледима. Ученици се подстичу на активно учешће, истраживачки рад, логичко закључивање и примену знања у свакодневним ситуацијама. Посебан акценат ставља се на развој функционалног знања, експериментални рад и коришћење информационо-комуникационих технологија.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика.

Формативно оцењивање: праћење активности на часу, провера домаћих задатака,праћење практичног и лабораторијског рада, самостални и групни рад, презентације и пројекти, бележење напредовања ученика.

Сумативно оцењивање: усмене провере; контролне вежбе, тестови знања, практичне провере знања.

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе, прилагођавање тежине задатака, додатна објашњења и подршка, употреба различитих наставних средстава, рад у мањим групама, подстицање вршњачке подршке, додатни и допунски рад, прилагођавање темпа рада у складу са могућностима ученика, употреба визуелних и дигиталних материјала ради лакшег усвајања садржаја.

Програм допунске наставе

План и програм допунске наставе

Програм допунске наставе из физике за седми разред реализује се кроз 36 часова и намењен је ученицима којима је потребна додатна подршка у савладавању наставних садржаја. Циљ наставе је развијање основних знања, разумевање физичких појава и оспособљавање ученика за примену наученог у решавању задатака и практичним ситуацијама.
У оквиру теме „Равномерно променљиво праволинијско кретање", ученици уче да разликују врсте кретања, мере и израчунавају брзину и убрзање и користе њихове мерне јединице. Настава се реализује кроз објашњавање нејасних појмова, израду рачунских задатака и увођење графичког приказивања и решавања проблема. Ученици кроз слушање, посматрање, опажање, упоређивање и хеуристички разговор развијају способност логичког закључивања и повезивања физичких појава са свакодневним животом. За ову тему планирано је 8 часова.
Тема „Њутнови закони механике / Кретање тела под дејством силе теже" обухвата упознавање ученика са другим и трећим Њутновим законом механике и динамичким мерењем силе. Ученици се упознају са појавама слободног пада, хица навише и наниже, силом трења, силом отпора средине и безтежинским стањем тела. Настава се реализује кроз разговор, објашњавање, показивање примера и решавање задатака. За ову тему предвиђено је 10 часова.
У оквиру теме „Равнотежа", ученици уче да слажу и разлажу векторске величине, препознају услове равнотеже тела и објашњавају силу потиска и Архимедов закон. Настава обухвата објашњавање нејасних појмова, израду рачунских задатака и различите облике активног учешћа ученика у наставном процесу. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Механички рад, снага и енергија" има за циљ да ученици разумеју када се врши механички рад и да је он једнак промени енергије, као и да науче како се израчунава снага. Ученици разликују кинетичку и потенцијалну енергију и усвајају мерне јединице рада, снаге и енергије. Настава се реализује кроз објашњавање, решавање задатака и анализу примера из праксе. За ову тему предвиђено је 6 часова.
У оквиру теме „Топлотне појаве", ученици усвајају знања о томе да се укупна енергија тела састоји од кинетичке и потенцијалне енергије молекула унутар тела, као и начине одређивања количине топлоте и њене мерне јединице. Настава обухвата објашњавање нејасних појмова, израду рачунских задатака и различите облике активног учешћа ученика. За ову тему планирано је 6 часова.

Програм додатне наставе

План и програм додатне наставе

Програм додатне наставе из физике за седми разред намењен је ученицима који показују веће интересовање за физику и желе да прошире и продубе своја знања кроз решавање сложенијих задатака, примену савремених наставних средстава и истраживачки рад. Циљ наставе је развијање логичког мишљења, способности закључивања и примене физичких закона у различитим ситуацијама. За реализацију програма планирано је укупно 36 часова.

У оквиру теме „Равномерно променљиво праволинијско кретање", ученици повезују и примењују стечена знања о равномерно променљивом кретању и Њутновим законима ради решавања сложених графичких и рачунских задатака и објашњавања појава у природи. Настава се реализује коришћењем рачунара, аплета и симулација различитих врста кретања у свакодневном животу. Ученици решавају рачунске задатке, користе графике и развијају способност графичког приказивања и решавања проблема. За ову тему планирано је 8 часова.

Тема „Њутнови закони механике / Кретање тела под дејством силе теже" омогућава ученицима да повежу и примене знања о кретању тела под дејством силе теже и силе трења како би решавали сложене задатке и објашњавали природне појаве. Ученици се додатно упознају са појмом апсолутне и релативне грешке, као и са правилним руковањем мерилима и инструментима као што су метарска трака, лењир, хронометар, мензура, вага и динамометар. Настава се реализује уз помоћ рачунара, аплета, видеозаписа и симулација различитих облика међусобног деловања тела, као и кроз израду рачунских задатака. За ову тему предвиђено је 10 часова.

У оквиру теме „Равнотежа", ученици примењују знања о слагању и разлагању сила, равнотежи тела и примени полуге ради решавања сложених графичких и рачунских задатака. Настава се реализује коришћењем рачунара, симулација и различитих примера који омогућавају боље разумевање појмова и законитости. За ову тему планирано је 6 часова.

Тема „Механички рад, снага и енергија" има за циљ да ученици повежу и примене стечена знања о механичком раду, снази и енергији како би самостално изводили закључке, решавали сложене задатке и објашњавали појаве у природи. Настава се реализује употребом рачунара, аплета и симулација, као и кроз израду рачунских задатака и анализу практичних примера. За ову тему предвиђено је 6 часова.

У оквиру теме „Топлотне појаве", ученици повезују и примењују знања о преношењу топлоте, термичком ширењу тела, потиску и Архимедовом закону како би решавали сложене задатке и објашњавали различите природне појаве. Настава се реализује помоћу симулација, видео записа и рачунских задатака, уз активно учешће ученика у анализирању и закључивању. За ову тему планирано је 6 часова.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Хемија**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 72

Циљ учења/наставе хемије је је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развијеспособности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.
Кључни појмови садржаја: хемија, супстанца, елемент, једињење, смеша, хемијска лабораторија, оглед, хемијско својство, хемијска промена/хемијска реакција, атом, молекул, јон, ковалентна веза, јонска веза, хемијски симбол, хемијска формула, хемијска једначина, Периодни систем елемената, масени процентни састав, количина супстанце, оксид, киселина, хидроксид, со, pH вредност.
Корелација:
Математика, биологија, географија, историја, физика, ликовна култура, музичка култура, техника и технологија, физичко и здравствено васпитање, српски језик, страни језик.

Наставне области:

Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас
Атоми и хемијски елементи

Молекули елемената и једињења, јони и јонска једињења

Хомогене и хетерогене смеше

Хемијске реакције и хемијске једначине

Израчунавања у хемији

Водоник и кисеоник, и њихова једињења; Соли

Исходи

На крају седмог разреда ученик ће знати, умети да:

-идентификује и објашњава појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, и принципима одрживог развоја;
-правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини;
-експериментално појединачно и у групи испита, опише и објасни физичка и хемијска својства супстанци, и физичке и хемијске промене супстанци;
-повезује физичка и хемијска својства супстанци са применом у свакодневно животу и различитим професијама;
-налази потребне информације у различитим изворима користећи основну хемијску терминологију и симболику;
-објашњава основну разлику између хемијских елемената и једињења, и препознаје примере хемијских елемената и једињења у свакодневном животу;
-објашњава по чему се разликују чисте супстанце од смеша и илуструје то примерима;

-разликује хомогене и хетерогене смеше, наводи примере из свакодневног живота и раздваја састојке смеша;
-представља структуру атома, молекула и јона помоћу модела, хемијских симбола и формула;
-повезује распоред електрона у атому елемента с положајем елемента у Периодном систему елемената и својствима елемента;
-разликује хемијске елементе и једињења на основу хемијских симбола и формула;
-разликује типове хемијских веза, препознаје тип хемијске везе у супстанцама и повезује са својствима тих супстанци;
-објасни процес растварања супстанце и квантитативно значење растворљивости супстанце;
-изводи израчунавања у вези с масеним процентним саставом раствора;
-напише једначине хемијских реакција и објасни њихово квалитативно и квантитативно значење;
-квантитативно тумачи хемијске симболе и формуле користећи појмове релативна атомска и молекулска маса, количина супстанце и моларна маса;
-опише и објасни физичка и хемијска својства водоника и кисеоника;
-разликује оксиде, киселине, хидроксиде и соли на основу хемијске формуле и назива, и опише основна својства ових класа једињења;
-индикаторима испита и на pH скали процени киселост раствора;
-тумачи ознаке са амбалаже супстанци/комерцијалних производа.

Начин остваривања програма:

Настава хемије остварује се кроз следеће основне облике: излагање садржаја хемије тема уз одговарајуће демонстрационе експерименте, решавање квалитативних и квантитативних задатака, лабораторијске вежбе, системско праћење сваког појединачног ученика, коришћење метода рада које доприносе бољем разумевању садржаја тема и остваривању образовних исхода, домаћи задаци, пројектни задаци, реферати, читање популарне литературе, коришћење интернета и др.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 144

Циљ учења предмета:
Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Садржај:
Реални бројеви (21; 8 + 13)
Квадрат рационалног броја.
Решавање једначине $x^2 = a$,
$a \geq 0$; постојање ирационалних бројева (на пример решења једначине $x^2 = 2$).
Реални бројеви и бројевна права.
Квадратни корен, једнакост $\sqrt{a^2} = |a|$.
Децимални запис реалног броја; приближна вредност реалног броја; апсолутна грешка. Основна својства операција с реалним бројевима.

Функција директне пропорционалности $y = kx$,
$k \in R\backslash\{0\}$.
Продужена пропорција.
Питагорина теорема (19; 6 + 13)
Питагорина теорема (директна и обратна). Важније примене Питагорине теореме.
Конструкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима $\sqrt{2}, \sqrt{3}, \sqrt{5}$, итд.
Растојање између две тачке у координатном систему.
Цели алгебарски изрази (48; 19 + 29)
Први део
Степен чији је изложилац природан број; степен декадне јединице чији је изложилац цео број; операције са степенима; степен производа, количника и степена.
Други део
Алгебарски изрази. Полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у сређени облик полинома). Квадрат бинома и разлика квадрата.
Растављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата. Примене.
Многоугао (21; 9 + 12)
Круг (18; 7 + 11)
Обрада података (5)

Исходи:
-израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција;
-одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима;
-на основу реалног проблема састави и израчуна вредност једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима;
-одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку;
-нацрта график функције $y = kx$, $k \in R\backslash\{0\}$;
-примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама;
-примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима;
-трансформише збир, разлику и производ полинома;
-примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома;
-растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закон и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата);
-примени трансформације полинома на решавање једначина;
-примени својства страница, углова и дијагонала многоугла;
-израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост;
-конструише ортоцентар и тежиште троугла;
-примени ставове подударности при доказивању једноставнијих тврђења и у конструктивним задацима;
-примени својства централног и периферијског угла у кругу;
-израчуна обим и површину круга и његових делова;
-преслика дати геометријски објекат ротацијом;
-одређује средњу вредност, медијану и мод.

Опште предметне компетенције:

Специфичне предметне компетенције:

Сарадња
-активно и конструктивно учествује у раду групе или пара
-поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пара
-доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе
-критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада.

Решавање проблема
-препознаје проблем, рашчлањује га на делове и уочава везе и односе између њих на основу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства
-планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активност, врши избор извора информација, средстава која ће користити, са ким ће сарађивати и консултовати се)
-решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењемразличитих предмета и ваншколским искуством
-самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачности и прецизности решења
-формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара. Стечена нова сазнања и вештине повезује у јединствену целину са претходним
-проверава применљивост решења у пракси и користи знања и вештине у новим ситуацијама.

Рад са подацима и информацијама
-користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника
-користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области.

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву:
-препознаје сопствене вредности и своје могућности у односу на будуће образовање и професионалну оријентацију. Спреман је да учествује у самосталним и тимским пројектима
-је способан да развије идеју, представи је, образложи и преговара у тиму о њеној оријентацији
-зна да постави реалне циљеве и наоснову датих могућности уме да планира и проналази начине њиховог остваривања.

Комуникација
-уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене
-уважава саговорника реагујући на оно што говори
-изражава своје ставове и мишљења, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.

Компетенција за учење
-има позитиван и одговоран став према учењу
-мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење. -разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје.

-користи различите изворе информација и има критички однос према њима
-примењије одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и временом
-способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања. Користи могућности ваншколског учења, негује и развија лична интересовања.

Дигитална компетенција
-уме да претражује, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи могућности ИКТ
-уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТ средства
-ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу

Облици рада:фронтални, групни, индивидуални, рад у паровима.

Методе рада:метода разговора, метода усменог излагања, хеуристичка метода, метода писаних радова, метода рада с текстом, метода демонстрације, метода писмених и графичких радова.

Активности ученика:
Стичу знања, математичку културу; посматрају, опажају и логички закључују, показују културне, радне, етичке и естетске навике; стичу способност изражавања математичким језиком у усменом и писменом облику; пишу, цртају, обављају основне рачунске операције.

Активности наставника:
При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.
Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ресурси: Настава се реализује у **опремљеном кабинету за математику**, уз коришћење рачунара, геометријског прибора (шестар, лењири, угломер), уџбеника и других извора информација.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена,

активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.
При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.
На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Остваривање наставе и учења

Реални бројеви – Увести појам квадрата рационалног броја p/q и илустровати га површином квадрата чија је страница управо p/q, на основу чега ученици треба да закључе да је квадрат произвољног рационалног броја ненегативан број.
При израчунавању квадрата рационалних бројева равноправан статус треба дати квадрирању бројева у запису p/q и у децималном запису.
Код решавања једначина облика $x^2 = a$, ученици уз наставникову помоћ изводе следеће закључке: дата једначина се може свести на једначину $x^2 = a = b^2$ и може имати једно ($a = 0$) или два решења ($a > 0$), али може бити и без решења ($a < 0$). Приликом увођења ознаке за квадратни корен нагласити разлику између, на пример, вредности $\sqrt{4}$ и решења једначине $x^2 = 4$.
У даљем раду показати да неке једначине облика $x^2 = a$ (на пример $x^2 = 2$) немају решења у скупу рационалних бројева, тј. да се у скупу рационалних мерних бројева не може израчунати мерни број странице квадрата чија је површина 2 (не инсистирати да ученици репродукују одговарајући доказ). На тај начин мотивисати увођење ирационалних бројева, јер из претходног следи да осим рационалних бројева треба имати на располагању и неке друге бројеве (на пример оне чији квадратни корен није рационалан број). Тада се уводи скуп реалних бројева као унија два дисјунктна скупа – скупа рационалних и скупа ирационалних бројева. Сада је природно и да се „рационална" права прошири у реалну праву и покаже како на таквој реалној правој постоје рационалне и ирационалне тачке. Нагласити, међутим, да скуп (позитивних) ирационалних бројева, осим квадратних корена рационалних бројева, садржи и многе друге елементе, од којих ће неки бити поменути касније (рецимо број π).
На конкретним примерима ученици треба да уоче да сваки рационалан број има коначну или бесконачну периодичну децималну репрезентацију, а ирационални бројеви бесконачну непериодичну репрезентацију и обратно (ове чињенице не треба доказивати у општем случају). При израчунавању вредности корена и рачунања са кореним, када су њихове вредности ирационални бројеви, користити калкулатор или расположиве софтвере.
За све реалне бројеве без обзира да ли имају коначну или бесконачну децималну репрезентацију увести појам приближне вредности и појам апсолутне грешке. Правила заокругљивања реалних бројева увести на следећи начин: на конкретним примерима, посматрањем могућих граница (интервала) у зависности од прецизности, ученици бирају приближне вредности тако да се при заокругљивању бира вредност са мањом апсолутном грешком, након чега се формулишу правила.
Основна својства операција сабирања и множења реалних бројева посматрати и анализирати у поређењу с одговарајућим својствима у скупу рационалних бројева. Основна својства операције кореновања у R^+ треба такође реализовати на примерима при чему се посебно третирају збир,

разлика, производ и количник корена и њихови односи са кореном збира, разлике, производа и количника. При том посебну пажњу обратити на једнакост $\sqrt{a^2} = |a|$ и њено тумачење.

У оквиру ове теме се обрађује и функција директне пропорционалности $y = kx$ коју треба увести на конкретним примерима блиским искуству ученика (раст дужине пута са временом путовања при константној брзини, смањење водостаја реке ако је дневни пад протока константан ...). У почетним примерима ученици цртају тачкасти график којим се приказује функција за дискретне вредности промењљиве, након чега се долази до конструкције графичког приказа у координатном систему. Тематску јединицу продужена пропорција треба, такође, реализовати на конкретним примерима (подела дате суме у датој размери, одређивање углова троугла ако је дат њихов однос, присуство метала у легурама ...). Посебну пажњу поклонити вези продужене пропорције са класичном двојном пропорцијом.

Питагорина теорема – Питагорина теорема је од великог значаја за даље математичко образовање и потребно је пажљиво методички и дидактички обрадити. Као мотивација за тему могу се користити историјски подаци најпре о потреби човека за употребом и конструкцијом правоуглих троуглова током изградње различитих објеката у укупном напретку цивилизације, а чије је законитости Питагора уочио и математички уобличио и формулисао. На примеру египатског троугла експериментом са конопцем, цртежом или симулацијом на неком од динамичких софтвера упознати ученике са теоремом, а затим је и исказати и дати комплетан доказ. Потребно је да ученици схвате концепт Питагорине теореме, а не да напамет науче исказ. У том циљу током вежбања инсистирати на различитим ознакама катета и хипотенузе, као и различитим положајима самог правоуглог троугла, како би се ученици оспособили да Питагорину теорему користе касније у образовању у различитим задацима из планиметрије, стереометрије и тригонометрије. Упознати ученике са карактеристичним Питагориним тројкама кроз примере и напоменути да таквих тројки има бесконачно много. Формулисати обрат Питагорине теореме и применити га у задацима.

У другом делу теме пажњу је потребно усмерити на примену Питагорине теореме на конструкције дужи чији је мерни број дужине ирационалан број и примену на квадрат, правоугаоник, једнакокраки и једнакостранични троугао, ромб и правоугли и једнакокраки трапез. Ученици треба да примењују Питагорину теорему и на једнакокрако правоугли троугао, правоугли троугао са углом од 30° и одређивање растојања двеју тачака у координатном систему.

Уколико наставник има техничких могућности у учионици, након усвајања Питагорине теореме на традиционалан начин, део ове теме може обрадити коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера који ученицима може још очигледније дочарати Питагорину теорему и примену теореме у различитим геометријским задацима и проблемима из свакодневног живота.

Цели алгебарски изрази – У првом делу ове теме уводи се појам степена промењљиве природним бројем и изводе се основна својства те операције (множење и дељење степена једнаких основа, степеновање степена, као и правила за степен производа и количника). Ученици треба у потпуности да овладају одговарајућим трансформацијама да би, између осталог, били припремљени за упознавање са операцијама са полиномима које следе. Такође, уводи се појам степена са изложиоцем који је нула или негативан цео број, али само у случају основе која је декадна јединица. Примери обухватају краће записивање врло малих рационалних бројева (примене у физици), као и канонско представљање рационалних бројева у децималном запису.

Други део теме обухвата операције с целим алгебарским изразима (полиномима). Најпре се уводи појам полинома и увежбава израчунавање вредности таквог израза за конкретне вредности промењљивих који у њему учествују. Затим се дефинишу основне операције са полиномима (сабирање, одузимање и множење) и увежбава довођење полинома на сређени облик. Притом се, по потреби, користи дистрибутивни закон (у облику $(a + b)(x + y) = ax + ay + bx + by$) и формула за квадрат бинома (у облику $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$).

У наставку ове теме ученици треба да, на погодним примерима, уоче потребу растављања полинома на чиниоце (посебно у циљу решавања једначина). Затим треба увежбати то растављање

коришћењем претходно наведених формула (али сада записаних у облику $ax + ay + bx + by = (a + b)(x + y)$, односно $a^2 + 2ab + b^2 = (a + b)^2$), као и формуле за разлику квадрата. Примере растављања тзв. непотпуног квадратног тринома обрађивати само на додатној настави. Сем поменуте примене на решавање једначина (на пример, облика $ax^2 + bx = 0$ и $x^2 – c^2 = 0$), овде се могу приказати примери решавања геометријских проблема за које је потребно познавање операција са полиномима.

Многоугао – Многоугао увести као део равни ограничен многоугаоном линијом. Нагласити разлику између конвексних и неконвексних многоуглова, али даља разматрања ограничити само на конвексне многоуглове. Ученике треба наводити да уоче зависност броја дијагонала, као и зависност збира унутрашњих углова од броја темена многоугла. Приликом увођења правилних многоуглова, ученици треба да уоче да постоје многоуглови који нису правилни иако су све њихове странице једнаке, као и да постоје многоуглови који нису правилни иако су сви њихови углови једнаки. Посебно истаћи осну симетричност правилног многоугла и број оса симетрије, као и чињенице да се око правилног многоугла може описати круг и да се у њега може уписати круг. Из одговарајућих формула за једнакостранични троугао, ученици, уз помоћ наставника ако је потребно, изводе формуле којима се у правилном шестоуглу успостављају везе између странице, дуже дијагонале, краће дијагонале, полупречника уписаног и описаног круга.

Кроз разноврсне примере и задатке (који се односе на троуглове, четвороуглове и правилне многоуглове) истицати примену ставова подударности троуглова и поступно развијати код ученика вештину доказивања. Доказати најважније особине троуглова и паралелограма. Увести појмове ортоцентар, тежишна дуж и тежиште троугла, и навести њихове особине. Примену ставова подударности и њихових последица проширити и на конструктивне задатке. Истаћи разлику између цртања и конструкције. Посебно треба издвојити 1) конструкције троуглова које поред датих страница/углова одређује и једна висина, односно тежишна дуж; 2) конструкције паралелограма и трапеза које поред датих страница/углова одређује и висина; 3) конструкције делтоида; 4) конструкције правилних многоуглова са 3, 4, 6, 8 или 12 темена које одређује страница, односно полупречник описаног/уписаног круга. На примерима илустровати ситуације када конструктивни задатак има више решења или нема решења, али не инсистирати на оваквим задацима. Израчунавање обима и површине многоугла илустровати разноврсним примерима и задацима.

Приликом израчунавања површине користити разлагање многоуглова на троуглове и четвороуглове. Посебну пажњу посветити израчунавању површине правилног шестоугла. Важно је укључити и одређени број практичних примена рачунања површина.

Круг – Полазећи од раније стечених знања и дефиниција кружне линије и кружне површи, треба размотрити могуће положаје и односе круга и праве, а такође и два круга у равни. Ученике треба подсетити на дефиниције тангенте и тетиве круга и искористити Питагорину терему за успостављање везе између полупречника круга, тетиве и централног одстојања тетиве. Централне теме су увођење појмова централног и периферијског угла, уочавање и доказивање тврђења о њиховом међусобном односу, као и одређивање обима и површине круга. Ученици би требало да експериментално утврде сталност односа обима и пречника кружнице. Када се уведе број π, ученике треба информативно упознати са његовом ирационалном природом. После обраде обима и површине круга, треба извести формуле за дужину кружног лука, површину кружног исечка и кружног прстена. У практичним израчунавањима користити приближну вредност 3,14 али повремено радити и са проценама 3,142; 22/7; 3,1.

У оквиру дела теме који се односи на ротацију, треба се ограничити на ротације једноставнијих фигура око задате тачке и за задати угао. Објаснити ученицима позитиван и негативан смер ротације и урадити неколико примера ротације у координатном систему. Важно је да ученици уоче да се дужине дужи и величине углова не мењају при ротацији.

Обрада података – Ову тему реализовати као пројектни задатак. Циљ пројектног задатка је да ученици овладају појмовима средња вредност, медијана и мод и истовремено се увере у применљивост обраде података у свакодневној пракси. Препорука је да се пројектни задатак

реализује на конкретним примерима и предлог је да у седмом разреду то буде прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме се могу одабрати из животног окружења и њихов садржај би требало да буде близак узрасту ученика (на пример: коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих ...). Број питања у анкети не мора бити велики, највише 5-6, а истраживање треба реализовати тако да узорак не буде премали, али ни превелик и да се може реализовати у најближем окружењу (школа, породица, комшилук ...).

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе треба да буде и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се учник налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену и давање повратне информације, а у ченике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у ствраивању исхода предмета.
формтивно оцењивање ученика: домаћи задатак, обавезан преглед и дискусија, питања и одговори у току наставе, интеракција наставник-ученик,ученик-ученик, активност ученика и резултати групног,тимског и индивидуалног рада, понашање ученика и однос према предмету
сумативно оцењивање ученика: усмени одговори и изражавање, кратке провере усвојеног знања(10-15 минута), писмени и контролни задаци, пректични радови , презентације и пројекти, полугодишњи и годишњи тест.

Праћење и вредновање наставе и учења
Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава индивидуалним потребама и карактеристикама ученика, обезбеђујући једнаке шансе за напредак у подстицајној средини без дискриминације

Програм допунске наставе

План и програм допунске наставе

Допунска настава се организује према индивидуалним потребама ученика који имају потешкоћа у савладавању основног нивоа исхода.

Фокус: Савладавање основних операција, решавање једноставних једначина и овладавање основним геометријским појмовима.

Време реализације: Организује се зависно од потреба и броја заинтересованих ученика

Програм додатне наставе

План и програм додатне наставе за седми разред

Додатна настава је усмерена на ученике који показују веће интересовање и постижу резултате на **напредном нивоу**.

Фокус: Решавање сложених бројевних израза у реалним ситуацијама, коришћење дељивости у проблемским задацима, конструкције фигура које нису непосредно дате и решавање задатака логичко-комбинаторне природе.

Циљ: Припрема за такмичења и дубље разумевање математичких концепта кроз нестандардне задатке

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**

Разред: **седми**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:
Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа;
развијање способности ученика за опажање квалитета ликовних елемената-линије, боје,облике; оспособљавање ученика за артикулисано ликовно изражавање, упознавањем слободног ритмичког компоновања; покреће стваралачко мишљење; проширивање сазнања и искуства ученика у коришћењу различитих материјала и средстава за рад у процесу ликовног изражавања. подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за обилажењем музеја, као и чување културних добара и естетског изгледа животне средине; стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље упознају природне законитости и друштвене појаве; мотиваисање ученика на активан однос на заштиту и унапређење човекове природне и културне средине.
Међупредметне компетенције:
Компетенција за целоживотно учење. Комуникација. Рад с подацима и информацијама. Дигитална компетенција. Решавање проблема. Сарадња. Одговорно учешће у демократском друштву. Одговоран однос према здрављу. Одговоран однос према околини. Предузимљивост и предузетничка компетенција.
Специфичне предметне компетенције:
Естетичка компетенција
Облици рада: индивидуални облик рада, фронтални (колективни) облик рада, рад у паровима, групни облик рада.
Методе рада: Вербално текстуалне методе (кроз разговор и дискусију постепено увођење у дефинисање основних ликовних елемената и њихова примена у различитим ликовним медијима. Илустративне методе (корелација са природом и другим наставним предметима, историјом уметности као конкретним примерима датих ликовних проблема- линија, облик, боја, мрља ; -

практичнодемонстративна метода у различитим ликовним техникама (цртачким, сликарским, вајарским); креирање вежби; - подстицање, коректура, естетска анализа и вредновање.

Активности ученика:перцепција- кроз разговор и дискусију развијају опажање ритма, линија и облика у природним и вештачким материјалима; аперцепција примена претходно стеченог занања прво кроз појединачне, а потом и комбинације ликовних техника- цртачке, сликарске, вајарске - повезивање

Активности наставника:
припрема за час; усмеравање активности на самостални рад са наглашеном индивидуалношћу; усмеравање на инерактивни рад- у пару и групи са поделом задатака; естетска анализа и самовредновање;

Ресурси:
Аудио визуелна средства, фотографије, ученички радови.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:
-Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...).
-Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).
-Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).
-Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).
-Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).
-Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).
-Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).
-Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).
-Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и

материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава сваком ученику појединачно као и одељењу у зависности од специфичних карактеристика.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета:
Разумевање историјског континуитета: сагледавање развоја музичке уметности кроз различите историјске епохе и стилове;
Критичко вредновање: развијање естетских критеријума за анализу сложенијих вокалних,инструменталних и вокално-инструменталних дела
Извођачка зрелост: унапређивање музичких способности кроз колективно извођење аранжмана прилагођених променама у гласу (мутација)
Опште предметне компетенције:
Музичка писменост: способност препознавања и анализе као и контекста настанка музичких дела у оквиру историјских епоха
Естетска компетенција: формирање аргументованог критичког става према музици барока,класицизма, традиционалној и популарној музици
Културна свест и изражавање: разумевање музике као кључног носиоца друштвених, историјских и уметничких вредности човечанства
Специфичне предметне компетенције:
Музичко извођење : извођење сложенијих песама,једногласно и вишегласно и ритмичко-мелодијских аранжмана уз поштовање стила епохе
Слушање и анализа музике : аудитивно препознавање карактеристика стилских епоха, облика (симфоније, сонатног облика) и структуре симфонијског оркестра
Креативно изражавање : повезивање музике са другим уметностима кроз истраживачки рад, презентације и креативне пројекте
Облици рада: **фронтални рад**: Излагање историјско- стилских карактеристика, вођено слушање и анализа кључних композиција светске баштине
групни рад: тимски рад на истраживачким пројектима (нпр.презентација о бароку,класицизму,најзначајнијим композиторима, представницима барока и класицизма), као и вежбање вишегласних партитура
рад у паровима: међусобна анализа слушаних дела, квизови знања о композиторима и провера музичко-теоријских појмова
индивидуални рад: самосталан рад на задацима слушања музике, извођење појединачних одломака из популарних композиција музике барока или класицизма и писање есеја-осврта на музичко дело
Методе рада:
-Историјско- компаративна метода; поређење музичких стилова различитих епоха -нпр. Контраст између полифоније барока и хомофоније класицизма
-Метода живе речи и дискусије : разговор о естетским вредностима дела и друштвеном положају уметника кроз историју
-Метода демонстрације: наставниково извођење тема, приказивање видео снимака опера, балета и концерата симфонијских оркестара
-Методе практичног рада: певање песама и израда интерактивних дигиталних презентација

Активности ученика:
-Певање: изводе химну, духовне, традиционалне, световне и уметничке песме различитих епоха, прилагођавајући се опсегу гласа у мутацији;
-Слушање и анализа музичких примера: препознају звучне карактеристике епоха -барок и класицизам, и састав симфонијског оркестра;
-Препознају аудитивно и визуелно жичане музичке инструменте-гудачке и трзалачке
-Записују и истражују- воде белешке, користе дигиталне алате за израду презентација о стваралаштву композитора барока и класицизма;
-Вреднују: износе критичко мишљење о поруци, карактеру и естетској вредности музичког дела.

Активности наставника:
-Планира и организује, конципира и модерира: припрема репрезентативне аудио и видео примере за сваку историјску епоху и води ученике кроз хронологију музике;
-Подстиче и усмерава: усмерава ученике у истраживачком раду, подстиче критичку дискусију и повезивање музике са општом историјом;
-Прати и вреднује: континуирано посматра напредак ученика, бележи њихова постигнућа и пружа повратну информацију.

Ресурси:
-Уџбеник за музичку културу за 7 разред
-Аудио-визуелна средства: рачунар, пројектор, интернет, звучници, дигитална база звучних примера- платформе са снимцима опера, балета и симфонијских концерата
-Музички инструмент-синтисајзер

Дидактичко-методичко остваривање програма:
- Хронолошко- тематски принцип: садржаји се обрађују пратећи историјски ток, али увек са полазиштем у живом звучном примеру (доживљај испред теорије)
-Корелација међу предметима: интензивна сарадња са предметима историја (историјске епохе), ликовна култура (барок, класицизам) и српски језик (књижевност одговарајућих епоха)

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Формативно оцењивање:
-Континуирано праћење ангажовања, мотивације и напретка на сваком часу
- Бележење ангажовања у групним пројектима и истраживачким задацима о композиторима
-Усмена повратна информација током самог процеса учења
Сумативно оцењивање:
-Бројчано оцењивање на основу дефинисаних критеријума (препознавање стилова и доминантних инструмената у делу, препознавање и карактеристика гудачких и трзалачких инструмената)
-Слушање музике- препознавање инструмената, гласова, композиције, историјске епохе.

Начин прилагођавања рада ученицима:
За ученике који раде по ИОП-1 и ИОП-2
-Фокус је на препознавању општег расположења и карактера музике, без инсистирања на памћењу великог броја историјских чињеница и година
-Задаци се прилагођавају кроз визуелна средства -повезивање слике композитора или инструмента са звучним записом
-У извођењу учествују кроз поједностављене ритмичке задатке
За талентоване ученике
-Сложенији извођачки задаци,певање двогласа, трогласа, канона, свирање

-Додатни истраживачки задаци:презентације мање познатих занимљивости из живота композитора или историје музике
-Укључивање у рад школске хорске секције, учествовање у школским приредбама, такмичења соло певача и малих вокалних састава на школском, општинском и градском нивоу.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**
Разред:седми
Годишњи фонд часова:108
Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Опште предметне компетенције:

Предмет и методика

Поучавање и учење

Подршка развоју личности ученика

Комуникација и сарадња

Специфичне предметне компетенције:

Познавање дисциплине и области физичког васпитања

Методика рада и планирање наставе

Безбедност и превенција

Праћење и вредновање напретка

Облици рада: фронтални облик рада, групни облик рад, рад у станицама-полигон, индивидуални облик рада.
Методе рада: методе поучавања-учење моторичких вештина, метода живе речи-вербална метода, метода демонстрације.

Активности ученика: Атлетика и базична кретања, Спортска гимнастика и акробатика
Основни елементи спортских игара, Ритмичка гимнастика и плес, Здравствено васпитање, Мерења и тестирања.

Активности наставника:припремне активности, реализација часа, евалуација и администрација

Теме

Физичке способности моторичке вештине, спорт и спортске вештине, физичка и здравствена култура.

Обавезни садржаји:Техника истрајног трчања.Истрајно трчање – припрема за крос.Техника спринтерског трчања.Техника високог и ниског старта.Скок увис (прекорачна техника).Бацање лоптице (до 200 г).
Препоручени садржаји:Техника штафетног трчања.Скок удаљ. Бацања кугле 2 kg. Бацање „вортекс-а". Тробој. Обавезни садржаји Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности
Обавезни садржаји:Вежбе на тлу. Прескоци и скокови. Вежбе у упору. Вежбе у вису. Ниска греда. Гимнастички полигон. Препоручени садржаји. Вежбе на тлу (напредне варијанте). Висока греда. Трамболина. Прескок. Коњ са хватаљкама. Вежбе у упору (сложенији састав). Вежбе у вису (сложенији састав).
Одбојка:Основни елементи технике, тактике и правила игре.
Футсал:Игра уз примену правила.
Рукомет:Игра уз примену правила.
Кошарка:Сложенији елементи технике, тактике и правила игре.
Активност по избору
Спортски полигон.

Покрети уз ритам и уз музичку пратњу. Ритмичка вежба без реквизита. Скокови кроз вијачу.
Народно коло „Моравац". Народно коло из краја у којем се школа налази. Основни кораци друшвених плесова. Препоручени садржаји. Вежбе са обручем. Вежбе са лоптом. Сложенији скокови кроз вијачу. Циљ и сврха вежбања у физичком и здравственом васпитању. Основна правила рукомета/минирукомета и малог фудбала.
Понашање према осталим субјекатима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у физичком и здравственом васпитању. Уредно постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Упознавање ученика са најчешћим облицима насиља у физичком васпитању и спорту. „Ферплеј" (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација). Писани и електорнски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...). Физичко вежбање и естетика (правилно обликовање тела).Планирање дневних активности. Физичка активност, вежбање и здравље. Основни принципи вежбања и врсте физичке активности. Одржавање личне опреме за вежбање и поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања. Лична и колективна хигијена пре и после вежбања. Утицај правилне исхране на здравље и развој људи.Исхрана пре и после вежбања
Прва помоћ:
– значај прве помоћи,
– врсте повреда. Вежбање и играње на чистом ваздуху – чување околине приликом вежбања.

Препоручени садржаји
Напредни елементи технике, тактике и правила игре:
-хватања котрљајућих лопти,
-дриблинг,
-шутирања на гол,
-финтирање,
-основни принципи колективне одбране

Исходи учења:
По завршетку седмог разреда ученик ће бити у стању да:
-примени комплексе простих и опште припремних вежби у већем обиму и интензитету у самосталном вежбању;

-користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама;
-упоређује резултате тестирања са вредностима за свој узраст;
-примени досегнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу;
-разликује атлетске дисциплине;
-развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике;
-одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела;
-схвати вредност спортске гимнастике за сопствени развој;
-изведе елементе одбојкашке технике;
-примени основна правила одбојке; елементе одбојке у игри;
-примени основне елементе тактике у одбрани и нападу;
-учествује на унутар одељенским такмичењима;
-изведе кретања у различитом ритму;;
-изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура, игра народно коло
-изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;
-објасни својим речима значај примењених вежби;
-процени ниво сопствене дневне физичке активности;
-препозна начине за побољшање својих физичких способности;
-препозна могуће последице недовољне физичке активности;
правилно се понаша на вежбалиштима као и на спортским манифестацијама;
-мере безбедности у вежбању у школи и ван ње;
-одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима;
-примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама;
-примерено се понаша као посматрач на такмичењима;
-наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље
-разликује здраве и нездраве начине исхране
-направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника
-вреднује спортове без обзира на лично интересовање;
-примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама.

Ресурси:

-Просторни-сала за физичко,отворени терени,помоћне просторије
-Материјално –технички ресурси-справе,лопте,струњаче
-Дидактички и информатички ресурси-планови,дневник
-Људски ресурси-наставни кадар

Дидактичко-методичко остваривање програма:
-Физичке способности
-Моторичке вештине,спорт и спортске дисциплине
-Здравствена култура
-Утврђивање иницијалног стања
-Спровођење вежби и учења техника
-Утврђивање финалног стања
-Редовна настава
-Слободне наставне активности и секциј
-Активности у природи
-Правила организације наставе

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Ангажованост и труд, индивидуални напредак, усвојеност знања.

Начин прилагођавања рада ученицима: смањивање и повећавање задатака, дозирање оптерећења, измене правила у играма

Програм секција

План и програм допунске наставе за 5.-8 разреда

Одбојкашка секција-ученици 5-8разреда
36 часова годишње
Циљ-Продубљивање спортских знања,развој специфичних моторичких способности и припрема ученика за такмичења
Задаци-Усавршавање технике и тактике спорта,развијање фер плеја,тимског рада,здравих навика и селекције школске екипе

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Техника и технологија**
Разред: седми
Годишњи фонд часова: 72 (2 часа недељно)

Циљ учења предмета: Циљ наставе и учења предмета техника и технологија је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена и професионална интересовања, и поступа предузимљиво и иницијативно.

Опште предметне компетенције: Ученик разуме неопходност рада као основне и најважније људске делатности; разуме и усваја привредне и етичке вредности рада сваког појединца, као и важност тимског рада. Ученик стиче знања и вештине из техничко-технолошких области у корист сопственог развоја и чини прве одлуке везане за будуће школовање и професију. Ученик користи информационо-комуникационе технологије (у даљем тексту ИКТ) при решавању проблема у различитим областима и истражује нове могућности њихове примене.

Специфичне предметне компетенције:

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 **(СПК 1): Техничко-технолошко окружење и ресурси**

Познавањем најважнијих достигнућа и личности у машинству, индустрији и роботици, ученици уочавају повезаност техничко-технолошког напретка са развојем друштва, преласком на аутоматизовану производњу и унапређивањем квалитета живота људи. На основу познавања врсте, особина (механичких и технолошких) и начина обраде (скидањем и без скидања струготине) повезују машинске материјале (метале, легуре, пластику, гуму) са могућностима њихове употребе у машинској индустрији и свакодневном животу. На основу врсте машина (погонских и радних) наводе појам и функцију коју обављају у производним процесима и енергетици. Наводе конструктивне елементе (осовине, вратила, лежишта) и елементе за пренос кретања (зупчасте, каишне, ланчане преноснике) који чине један кинематички систем/механизам и

објашњавају њихову улогу. Ученици разумеју важност заштите животне средине и штетност утицаја машинске индустрије, фабрика и термоенергетских постројења на ваздух, воду и земљиште.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2**): Техничка и дигитална писменост**

Мере и контролишу основне физичке величине и димензије машинских елемената правилном применом прибора и инструмената за мерење и контролу (лењир, помично мерило – нониус). Праве разлику између правилног и неправилног коришћења електричних уређаја, алата, производних машина и дигиталних интерфејса у кабинету. Цртају једноставне машинске делове скицом и техничким цртежом примењујући правила машинског техничког цртања (котирање, пресеци, ортогонална пројекција машинских елемената). Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем апликација из Office пакета (за прорачун преносних односа или табеларни приказ машинских података) и других доступних апликација за рачунарску графику и 3D моделовање машинских делова (нпр. *Tinkercad*), као и софтвера за програмирање микроконтролера. Употребом савремених техничких и технолошких достигнућа у автоматизацији (роботи, сензори, паметни уређаји) увиђају значај технике и технологије у свакодневном животу.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)**: Конструкторско стваралаштво и предузетништво**

Праћењем техничко-технолошког развоја у индустрији 4.0, машинству и информационим технологијама, развијају радозналост, интересовање за наставак школовања за различита технолошка и инжењерска занимања (машински техничар, програмер, мехатроничар). Стечена знања у руковању алатима за обраду метала и пластике вешто користе за монтажу механизама, једноставне машинске поправке и решавање практичних проблема, примењујући мере заштите на раду. Учествују у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине, коришћењу обновљивих извора енергије и рециклажи индустријског отпада, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у модерном друштву и саобраћају (као возачи бицикала и лаких електричних возила). Графичка и конструкторска решења својих модела возила или робота саопштавају путем машинских техничких цртежа и кодних алгоритама. Применом правила рационалног коришћења енергије у домаћинству и разумевањем ефикасности топлотних и електричних машина дају допринос уштеди кућног буџета. Развијају предузетничке вештине кроз тимски рад на пројектима из роботике и конструкторског моделовања, стичу одговоран однос према свом и раду других уважавањем различитости и међусобном толеранцијом током заједничког решавања проблема на часу.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици објашњавају појам машине и механизма, издвајајући битне карактеристике погонских, преносних и радних машина које склапају из конструктора. На основу стечених знања из машинске технике, роботике и дигиталне писмености, анализирају рад механичких система и врше избор одговарајућих конструкторских елемената за моделовање. Користе стечена теоријска и практична знања о механичким преносницима (зупчасти, каишни, ланчани) у оквиру комплета конструктора за анализу преноса кретања и силе. Уважавајући правила енергетске ефикасности,

ученици објашњавају начине покретања модела помоћу електромотора, коришћења топлотне енергије и алтернативних извора енергије кроз конструкторске комплете. Анализирају да ли је масовна машинска производња у складу са принципима очувања животне средине и рециклаже делова од метала и пластике. Ученици познају примере примене ИКТ-а у управљању савременим системима производње и заштити на раду са техничким средствима.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
На основу анализе симулиране ситуације у кабинету или саобраћају, увиђају потенцијалне сигурносне ризике при раду са елементима конструктора и кретању возила. Самостално или тимски израђују техничку документацију за моделе и машинске елементе из конструктора у оквиру мини пројекта, користећи прибор за техничко цртање или рачунарске апликације (CAD софтвере). На основу ортогоналних пројекција и пресека израђују 3Д моделе конструкторских делова користећи одговарајуће програме. Састављају и симулирају рад једноставних механичких склопова и роботских модела из конструктора (нпр. преко интерфејса или микроконтролера) ради провере стечених знања о управљању. Анализирају примере примене аутоматизације и паметних машина претрагом интернета и других расположивих ресурса.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Конструкторским моделовањем макета и модела машина из комплета конструктора које су сами креирали или по понуђеном конструктивном решењу, презентују моторичке вештине спајања материјала (растављиве и нерастављиве везе елемената), организацијске вештине и алгоритамски приступ. Применом мера безбедности и употребом енергетски ефикасних погонских система на моделима стичу корисне навике мотивишући друге да их следе. Анализом развоја машинства од прве индустријске револуције до данас развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за машинска и технолошка занимања. Ученици креирани модел из конструктора (нпр. модел возила, дизалице или ветрогенератора) маркетиншки представљају у школи и локалној заједници ради промоције предузетничких вештина. Графичка решења саопштавају путем склопних цртежа и детаља, испољавајући креативност и оригиналност.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
На основу критичке анализе карактеристика погонских и радних машина, уређаја и техничких материјала, ученици издвајају битне карактеристике технологије обраде метала. Кроз развој техничког стваралаштва, током израде задатих практичних вежби од метала, повезују конструкцију модела и механизама са њиховом стварном наменом. Ученици на основу знања о дигиталним и техничким уређајима прате развој основних компоненти и алата који се користе за савремену обраду материјала и управљање машинама.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
На основу анализе машинских елемената и склопова из задатих вежби, предлажу мере за њихово унапређење уз уважавање естетских и функционалних компоненти. Анализирају техничку документацију и поступке ручне и машинске обраде метала током реализације предвиђених практичних задатака у радионици. Састављају сложеније конструкције од метала пратећи технички цртеж, врше спајање елемената и анализирају како се ови механички делови могу повезати са дигиталним системима за управљање. Уочавају међусобну повезаност најважнијих

подсистема (погонски, преносни, управљачки и кочиони) код возила друмског саобраћаја и сложених саобраћајних средстава.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Конструкторским моделовањем и ручном обрадом метала кроз задате вежбе, ученици презентују напредне моторичке, организацијске вештине, прецизност у раду и алгоритамски приступ при планирању операција обраде. Израђеним функционалним предметима и машинским елементима дају употребну вредност у свакодневном животу, чиме усвојена знања из машинске технике добијају функционални значај. Анализом техничкотехнолошког развоја, кроз практичан рад са металним материјалима, развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за различита инжењерска и занатско-техничка занимања.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Настава технике и технологије се одвија у две групе у форми блок часа.

Обрађују се следеће **наставне теме:**

Животно и радно окружење (6 часова)
Техничка и дигитална писменост (18 часова)
Саобраћај (6 часова)
Ресурси и производња (20 часова)
Конструкторско моделовање (22 часова)

Исходи програма по наставним темама:

Животно и радно окружење

- повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада;
- повеже ергономију са здрављем и конфором људи при употреби техничких средстава;
- анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине;
- истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству.
-

Техничка и дигитална писменост

- самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање;
- користи CAD технологију за креирање техничке документације;
- образложи предности употребе 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета;
- управља моделима користећи рачунар;
- објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, „паметних“ телефона и осталих савремених ИКТ уређаја;
- објасни улогу и значај вештачке интелигенције и њену примену у свакодневном животу.

Саобраћај

- разликује врсте транспортних машина;
- повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом;
- провери техничку исправност бицикла;
- демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда.

Ресурси и производња

- аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи;
- идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене;
- користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења;
- врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду;
- објасни улогу одређених елемената машина и механизама на једноставном примеру;
- образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса;
- објасни основе конструкције робота;
- класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом.

Конструкторско моделовање

- самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта;
- изради производ у складу са принципима безбедности на раду;
- тимски представи идеју, потупак израде и производ;
- креира рекламу за израђен производ;
- врши е-кореспонденцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје;
- процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).

Активности ученика: Ученици су активни слушаоци, прате излагање наставника, претражују Интернет ради истраживања о развоју индустрије и погонских машина, анализирају преносне односе механизама и израђују дигиталне презентације. Пратећи упутства, ученици записују кључне појмове, цртају у своју свеску скице и машинске техничке цртеже примењујући правила котирања, те креирају алгоритамске кодове за управљање роботима. Активно учествују у раду на часу и самостално или у тимовима израђују моделе - макете машинских елемената, механизама (зупчасти, каишни пренос) и робота према техничком цртежу из кутије са материјалом.
Активности наставника: Предаје, записује на табли, црта на табли, помаже ученицима са потешкоћама у цртању, презентује ученицима мултимедијалне садржаје, упућује их на разне адресе на Интернету, објашњава правилну и безбедну употребу ИКТ уређаја, подстиче ученике да примењују дигиталне технологије у изради задатака, инсистира на практичној примени стечених знања, процењује ниво постигнућа оцењивањем, охрабрује, помаже и подстиче ученике, омогућава ученицима да сами изводе закључке, самовредновање реализације програма, планирање новина и измена за следећу школску годину
Ресурси:
Људски: два наставника реализују наставу у једном одељењу које је подељено у две групе.
Дидактичко – материјални: уџбеник, конструкторски комплет, дигитални уџбеник, радна свеска, алат за обраду.

Технолошки ресурси: ИКТ опрема (рачунари, пројектори, паметне табле, образовне платформе).
Просторни ресурси: кабинет

Начин праћења постигнућа ученика:

Формативно: Континуирано посматрање - наставник бележи у педагошку свеску или е-дневник редовност доношења прибора/кутије са материјалом, степен залагања, безбедно руковање алатима и сарадња у групи. Сваки напредак ученика у остваривању исхода описује се кроз три нивоа: Основни ниво: Ученик препознаје машинске елементе, зна чему служе и именује их са цртежа; Средњи ниво: Ученик самостално црта једноставне елементе у CAD-у и склапа готов модел према упутству; Напредни ниво: Ученик модификује механизам, уочава квар на макети, оптимизује потрошњу материјала и самостално пројектује део пројекта

Сумативно: Оцењивање крајњих исхода на основу коначног резултата рада и уноси се у есДневник. У складу са Правилником о оцењивању у основном образовању, сумативно оцењивање у 7. разреду из предмета Техника и технологија (ТиТ) представља вредновање постигнућа ученика на крају наставне теме или циклуса. Оцена је јавна, образложена и изводи се на основу јасних критеријума. Критеријуми по оценама за сумативно оцењивање: Графички/практични рад, креативност и безбедност, усмена провера и ИКТ.

Начин прилагођавања рада ученицима из предмета Техника и технологија у 7. разреду заснива се на прилагођавању сложених машинских, конструкторских и алгоритамских задатака могућностима ученика. С обзиром на то да се у седмом разреду ученици први пут сусрећу са машинском графиком, механизмима, преносницима кретања и роботиком (програмирањем), прилагођавање је кључно да се превазиђу изазови са апстрактним и логичким мишљењем, фином моториком при склапању ситних машинских елемената и дигиталном писменошћу. Прилагођавање захтева и тежине задатака, рад у пару, групи, додатна појашњења ученицима којима је потребна помоћ у савладавању градива, индивидуализација за ученике са сметњама у развоју. За успешније ученике припрема напредних задатака и проширивање захтева.

Програм секције

План и програм секције: **Моделарство за седми разред**
Годишњи фонд часова: 36 часова (1 час недељно)
Циљ: Проширивање знања стечених на редовној настави, развијање предузимљивости, тимског рада, еколошке свести и вештина безбедног рада са алатима и материјалима.
Циљна група: Ученици од 5. до 8. разреда који показују посебно интересовање за техничко стваралаштво
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.
Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.
Садржај рада моделарске секције:
1. Увод у моделарство (2 часа)
2. Техничка писменост (10 часова)
3. Ресурси и производња (10 часова)
4. Конструкторско моделовање (14 часова)
Исходи програма по наставним темама:

1. Увод у моделарство
- ученик зна садржај и циљ секције.

2. Техничка писменост:
- зна да направи скицу на основу сопствених замисли,
- зна да нацрта технички цртеж,
- уме правилно да користи прибор за техничко цртање.
3. Ресурси и производња
-повезује својства природних материјала са применом
-објасни технологије прераде и обраде дрвета и коже, производње текстила и папира
-сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже, дрвета, лима, жице, спаја електротехничке и електронске компоненете на, бредборд плочи
-правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега...)
4. Конструкторско моделовање
– самостално/тимски врши избор макете/модела и образлаже избор;
– креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова)
– припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује;
– израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења
Активности ученика:
Упознаје се са радом секције; учествује у договору о раду секције; уочава основна правила приликом цртања техничких цртежа, скице, врсте линија, правила котирања и примене размере, цртање и тумачење електротехничких и електронских шема; препознаје и правилно примењује савремене материјале и технологије, правилно користи разне алате и прибор за ручну обраду папира, дрвета, текстила, коже, лима, жице; развија сопствену креативност, оригиналност и психомоторне способности; самостално израђује једноставан модел од идеје до реализације.

Динамика рада кроз школску годину (Од септембра до априла/маја). С обзиром на то да школска општинска такмичења почињу крајем првог полугођа динамика рада секције је следећа:
Септембар – Октобар (Селекција и теорија):
-Тестирање и избор ученика за секцију.
-Пролазак кроз теоријске основе из уџбеника и подела ученика по областима.
Новембар – Јануар (Интензиван практичан рад):
-Рад са алатима и конструкторима.
-Израда задатака са претходних такмичења (наставник анализира брзину и прецизност ученика).
Фебруар (Симулација такмичења):
-Решавање комплетних тестова из претходних година у задатом временском року (45 минута).
-Израда практичног задатка „на време“ (најчешће 90 или 120 минута у зависности од разреда).
Фебруар – Април (Такмичарски циклус):
-Одлазак на Општинско, Окружно и Државно такмичење.
-Анализа грешака између два нивоа такмичења и отклањање недостатака у изради модела.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Информатика и рачунарство**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 36
Циљ учења:
Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Област/тема: **ИКТ**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста;
- користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста
- објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја;
- креира растерску слику у изабраном програму;
- креира векторску слику у изабраном програму;
- користи алате за уређивање и трансформацију слике
- креира гиф анимацију;
- креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана;

Садржаји:

Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа.

Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика).

Рад у програму за растерску графику.

Рад у програму за векторску графику.

Израда гиф анимација.

Коришћење алата за снимање екрана.

Компетенције:

Дигитална компетенција која подразумева управљање подацима и информацијама

Компетенција за решавање проблема

Математичка и логичка компетенција за анализу података

Комуникација и сарадња у дигиталном окружењу

Компетенција за учење учења

Област/тема: **Дигитална писменост**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- разликује појмове URL, DNS, IP адреса;
- објасни појмове хипервеза и хипертекст;
- креира, форматира и шаље електронску пошту;
- обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; -
- препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити;
- сарадднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа;
-подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веб локацији;

Садржаји:

URL, DNS, IP адреса.

Хипервеза и хипертекст.

Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште.

Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта).

Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама /упитницима...) у облаку.

Компетенције:

Дигитална компетенција за безбедно и одговорно коришћење технологије

Грађанска компетенција која се односи на права и одговорности у дигиталном друштву

Критичко мишљење

Комуникација и сарадња

Одговорно доношење одлука

Област/тема: **Рачунарство**

Исходи:
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике;
- употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика;
- планира, опише и имплементира решење једноставног проблема;
- проналази и отклања грешке у програму;

Садржаји:
Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике.
Основне карактеристике изабране графичке библиотеке.
Методе за исцртавање основних геометријских облика.
Подешавање боја и положаја објеката.
Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика.

Компетенције:
Компетенција за решавање проблема
Математичка компетенција
Алгоритамско и рачунарско размишљање
Дигитална компетенција
Креативност и иновације

Област/тема: **Пројектни задатак**

Исходи:
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка:
- креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације;
- креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка;
- поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника;
- вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.

Садржаји:
Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења.
Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима.
Вредновање резултата пројектног задатака.

Компетенције:
Сарадња и тимски рад
Комуникацијска компетенција
Самосталност и одговорност
Предузимљивост и иницијатива
Дигитална компетенција
Критичко и рефлексивно мишљење

Праћење и вредновање наставе и учења:
Праћење активности и залагања ученика на часу, увид у самостални рад ученика, бележење напретка ученика у педагошкој документацији, анализа постигнућа ученика, повратна информација ученицима, упоређивање почетног и завршног нивоа знања.
Напредак ученика прати се кроз посматрање рада и активности, усмену и писану проверу знања, анализу урађених задатака и бележење постигнућа.

Међупредметна корелација:

Математика-статистика, проценти, графичко представљање података и логичко закључивање
Техника и технологија-примена дигиталних уређаја и разумевање технолошких система
Српски језик-разумевање, анализа и јасно представљање информација и резултата
Грађанско васпитање-права детета, приватност, одговорно понашање у дигиталном окружењу

Географија-анализа података, табеларни и графички прикази
Физика-обрада резултата мерења и интерпретација података
Ликовна култура-визуелно обликовање података и израда инфографика
Кључни појмови садржаја: податак, информација, табела, ћелија, ред, колона, опсег, типови података, формула, функција, статистика, сортирање, филтрирање, графикон, форматирање, дељени документ, облак, лични подаци, приватност, права детета у дигиталном окружењу, отворени подаци, вештачка интелигенција, машинско учење, алгоритам, анализа података, пројектни задатак, дигитална безбедност.

Дидактичко-методичко остваривање програма

Област/тема: **ИКТ**

Начин и поступци остваривања програма

Наставна тема почиње радом на документу који служи као рекапитулација градива из претходна два разреда. Ученици отварају припремљени документ, читају га и логички уређују применом стилова. Наставник демонстрира израду прегледа садржаја, који ученици затим примењују. У области дигиталне слике објашњавају се разлике између векторске и растерске графике. Представљају се RGB и CMYK палете боја и њихова намена. Ученици уче о резолуцији, пикселима и односу квалитета и величине датотеке. Објашњавају се појам битмапе и основне врсте компресије слика. Наставља се рад у програму за растерску графику уз увођење појма слојева. Ученици уче да додају, бришу, сакривају и спајају слојеве и подешавају њихову провидност. Представљају се алати за селекцију и основне корекције фотографија. Обрађују се филтери као што су замућење и изоштравање и њихова примена. Ученици увежбавају геометријске трансформације и аутоматску обраду више слика. Уводи се рад у програму за векторску графику и његово радно окружење. Ученици цртају основне облике и користе алате за трансформацију и поравнање. Понавља се поступак векторизације на изабраним сликама. Разматра се појам покретне слике и принцип анимације заснован на фрејмовима. Наставник демонстрира израду једноставне 2Д анимације и рад са GIF форматом. Ученици креирају сопствену анимирану слику у изабраном алату. Разговара се о изворима информација и учењу путем интернета и видео-туторијала. Тема се завршава снимањем кратког видео-туторијала и основама обраде звука.

Област/тема: **Дигитална писменост**

Начин и поступци остваривања програма :

Ученици се подсећају значења појмова URL и IP адреса и њихове улоге у интернет комуникацији. Обнављају се појмови клијент и сервер у мрежном окружењу. Објашњава се појам домена, назив интернет домена и веб-адреса и њихова повезаност. Представљају се DNS сервис и DNS сервер као систем за превођење адреса. Ученици разумеју однос URL-а и IP адресе у оквиру веб сервиса. Уводе се појмови хипертекст и хипервеза и њихова примена на интернету. Демонстрира се додавање хипервеза у текстуалним документима и презентацијама. Представља се интернет сервис електронске поште и његова намена. Објашњава се структура адресе е-поште и поступак креирања налога. Ученици уче да креирају, форматирају и шаљу поруке са прилозима и линковима. Објашњавају се поља коме, копија и скривена копија и њихова сврха. Наглашава се значај нетикеције, правописа и заштите података у електронској комуникацији. Представља се организација порука у сервисима електронске поште и начини архивирања. Подсећају се на начине дељења садржаја и уводи се рачунарство у облаку. Представља се рад са дељеним диском и апликацијама доступним преко е-маил налога. Ученици уче како се креира, отпрема и преузима садржај са дељеног диска. Објашњавају се нивои приступа и правила безбедности и ауторских права. Демонстрира се сарадnички рад на документима, презентацијама и упитницима. Разматрају се предности и недостаци рада у облаку у односу на офлајн рад. Тема се завршава дискусијом о организацији података и њиховој безбедности у различитим окружењима.

Област/тема: **Рачунарство**

Начин и поступци остваривања програма

Креирање графичких програма реализује се у истом програмском језику и окружењу које су ученици раније користили. Пре увођења нових садржаја обнављају се основне технике

програмирања из шестог разреда. Ученици се упознају са библиотеком за 2Д графику и начином њене употребе. Наглашава се повезаност програмирања графике са принципима векторске графике. Представља се основна структура графичког програма уз коришћење припремљених шаблона. Уводи се координатни систем прозора и поређење са математичким координатним системом. Објашњавају се начини задавања боја, укључујући RGB систем. Демонстрира се цртање основних графичких примитива као што су линија, правоугаоник и круг. Ученици уче да комбинују примитиве ради креирања сложенијих облика. Објашњавају се апсолутне и релативне координате и њихова примена. Цртају се облици са математичким својствима у корелацији са наставом математике. Представљају се сложенији примитиви као што су елипса, лук и многоугао. Ученици уче да користе текст у графичким програмима и да га позиционирају. Приказује се учитавање и приказ слика у апликацији. По потреби се демонстрира и увоз звука. Ученицима се оставља простор за креативан избор цртежа. Вежба се употреба петљи кроз цртање правилних образаца. Уводи се генерисање насумичних бројева за креирање случајних облика и боја. Напредни ученици могу радити сложеније пројекте као што су анимације или једноставне игре. Ученици се подстичу да користе приручнике, туторијале и интернет ресурсе за самостално учење.

Област/тема: **Пројектни задатак**
Начин и поступци остваривања програма :
Наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложеношћу теме и расположивим ресурсима. Ученици заједно са наставником пролазе кроз све кораке пројектног рада. Наставник наглашава сваки корак, објашњава поступке и подстиче дискусију. Посебна пажња посвећује се развоју међупредметних компетенција. Подстичу се иницијатива, креативност и сарадднички односи међу ученицима. Пројектни задаци се бирају тако да буду повезани са реалним ситуацијама. Циљ је развијање стратегија учења и постепеног стицања знања. Негује се вршњачко учење и размена искустава. Ученици уче да вреднују и самовреднују своја постигнућа. Пројектни рад подразумева сарадњу са наставницима других предмета. Подстиче се повезивање знања из различитих области. Ученици уче да планирају активности и организују рад. Развијају се одговорност и тимски рад. Важан део процеса је израда дигиталних материјала насталих сарадничким радом. Ученици систематизују научене поступке кроз документацију различитих формата. Наглашава се значај јасног представљања резултата рада. Резултати пројекта се деле у оквиру школске заједнице. Подстиче се промоција ученичких радова и постигнућа. Развија се свест о значају примене знања у пракси. Тема се завршава вредновањем процеса и резултата пројектног рада.

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Француски језик**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада: фронтални,индивидуални,рад у пару, групни рад
Методе рада: аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави
Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији(учионици, спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет,Француски,Руски култ.центар, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори,дођи,објасни,прочитај,донеси, отвори/затвори свеску,покажи итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације,имитације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ,игра наредби „роботу“,гимнастика.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања,екскурзије,излета, рекламни плакат, програм приредбе,честитке , писање писма,позивнице или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

-писање честитки и разгледница;

-писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда **два контролна и два писмена** задатка у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Руски језик**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада:фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад
Методе рада:
аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави.

Теме/ Садржај програма

Поздрављање и представљање: Утврђивање исказа попут *Как вас/тебя зовут?*, *Меня зовут...*, као и израза за упознавање (*Очень приятно*, *Рад/рада с тобой познакомиться*).

Свакодневни живот и школа: Школски предмети, распоред часова, описивање учионице и школских активности.

Слободно време и хобији: Спорт, интересовања, забава, биоскоп, позориште и активности са пријатељима.

Породица и кућа: Напреднији описи чланова породице, кућних послова и стамбеног простора.

Оријентација у простору и граду: Сналажење на улици, питања за правац и превозна средства.

Граматика:
Предложение

Сложносочиненные и сложноподчиненныепредложения с союзами*кто, что, как, когда, куда, откуда*;

Прямая и косвеннаяречь;

Некоторыетипыбезличныхпредложений (*Мнехочетсяесть.*).

Имясуществительное

Существительныеженскогорода III склонение и им.сущ. на –**ия***(тетрадь, Черногория).* Род. пад. приотрицании (ед. и мн. число);

Род. пад. с числительными 2 – 5.

Местоимение

Склонениеличных и притяжательныхместоимений;

Определительное местоимение(*каждый*);

Отрицательныеместоимения (*никто*, *ничто)*.

Имяприлагательное

Сравнительнаястепень;

Краткие и полныеформыприлагательных и ихфункции.

Имячислительное

Количественныечислительныеот 100 до 1000;

Склонениеколичественныхчислительных (5-100).

Глагол

Возвратныеглаголы, в сравнении с родным языком;

Повелительноенаклонение (3 л. ед. и 3. л. мн. ч.);

Супплетивноеобразованиевидовыхпар (*брать – взять, говорить – сказать*);

Глаголыдвижения (*нести – носить, вести – водить, везти – возить*).

Наречие

Наиболее употребительные наречия (*еле – еле, чуть – чуть; ночью, сразу; пешком).*

Предлог

Систематизация предлогов по падежам.

Исходи:
-Разуме суштину и битне појединости кратких монолога, дијалога и излагања на стандардном језику о познатим темама.

-Идентификује кључне речи и информације у спором и јасном говору који се односи на њему блиске области (школа, слободно време, породица).

-Прати упутства, захтеве и наредбе наставника током рада у учионици.

-Разуме кратке, једноставне текстове (описе, приче, писма) који садрже учесталу лексику.

-Пронађе специфичне, предвидљиве информације у свакодневним материјалима као што су огласи, проспекти, јеловници и ред вожње.

-Препозна хронолошки след догађаја у тексту и логичку повезаност пасуса.

Ученик је оспособљен да:

-Опише на једноставан начин своје непосредно окружење, свакодневне активности, планове за распуст, хобије и интересовања.

-Учествује у кратким разговорима и директној размени информација о познатим темама (нпр. изрази слагање, несвесност, тражи или понуди помоћ).

-Постави и одговори на једноставна питања у вези са личним потребама (куповина, превоз, орјентација у простору).

-Напише кратке, повезане пасусе о себи, својим пријатељима, догађајима са путовања или из школе.

-Попуни формулар или упитник личним подацима.

-Састави једноставну приватну поруку, разгледницу, честитку или кратку имејл поруку.

-Препозна кључна обележја културе земаља руског говорног подручја (традиција, празници, основни географски појмови попут Москве и Санкт Петербурга).

-Примени основна правила лепог понашања и обраћања карактеристична за руски језик (разлика између *ты* и *Вы*).

Активности ученика:
посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима,повезује, пева, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише честитке, писма, пише по диктату.
Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика.
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији(учионици, спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет,Француски,Руски култ.центар, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори,дођи,објасни,прочитај,донеси, отвори/затвори свеску,покажи итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације,имитације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ,игра наредби „роботу“,гимнастика.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања,екскурзије,излета, рекламни плакат, програм приредбе,честитке , писање писма,позивнице или неке друге манифестације)

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

-писање честитки и разгледница;

-писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда **два контролна и два писмена** задатка у току школске године.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега
Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**
Разред: **седми**
Годишњи фонд часова: 36
Циљ учења предмета: Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.

Опште предметне компетенције: Усвајање општих знања из области људских права , демократског друштва, процеса у савременом свету и грађанског активизма.
Специфичне предметне компетенције: Ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постаје свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности. У оквиру скоро свих активности, на различитим садржајима, могућ је допринос у достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност, улогу медија и др. Кроз обрађивање тема ради се на достизању исхода, посебно оних који су кумулативни и који се не наводе у програму за седми разред, већ су у претходним програмима, али се подразумева да се они и даље подржавају и развијају.

Развијање међупредметних компетенција: Српски језик (књижевна дела која говоре о политичком животу у модерном добу), историја.

Облици рада: Групни, индивидуални, фронтални
Методе рада: Дијалошко-монолошке, текстуалне,истраживачке, конфронтативне.

Активности ученика: образлаже личну одговорност у заштити свог здравља и својих права; својим речима описује карактеристике људских права; својим речима описује везу између права појединца и општег добра; дискутује са наставником о односу права и правде и сукобу права; образлаже сврху постојања политичких странака; аргументује потребу ограничења и контролу власти; наводи кораке од предлагања до усвајања закона; образлаже на примеру могућност утицаја грађана на одлуке Народне скупштине; препознаје и одупире се различитим облицима вршњачког притиска; препознаје опасност када се нађе у великој групи људи и штити се; учествује у организацији, реализацији и евалуацији симулације Народне скупштине; у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора.

Активности наставника: наводи и описује основне карактеристике људских права; истиче везу између права појединца и општег добра; дискутује са ученицима о односу права и правде и о сукобу права; образлаже сврху постојања политичких странака;аргументује потребу ограничења и контролу власти; наводи кораке од предлагања до усвајања закона; образлаже на примеру могућност утицаја грађана на одлуке Народне скупштине; упознаје ученика са различитим облицима вршњачког притиска;указује ученику како да препозна опасност када се нађе у великој групи људи и заштити се; учествује са ученицима у организацији, реализацији и евалуацији симулације Народне скупштине; у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима ученика, комуницира на конструктиван начин; критички разматра и користи информације из различитих извора.

Ресурси: интернет, приручник, материјали у виду докумената, презентације, кратких видеа и сл.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Изборни програм Грађанско васпитање за седми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза. У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развој међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за претходне разреде.
У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на

комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност, улогу медија и др. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање): Континуирано се прати напредовање ученика у достизању исхода, посебно оних који су кумулативни и који се не наводе у програму за седми разред, већ су у претходним програмима, али се подразумева да се они и даље подржавају и развијају.

Праћење и вредновање постигнућа се одвија на сваком часу кроз активности. На крају сваког класификационог периода, полугодишта и школске године ученик усменим одговарањем добија описну оцену у зависности од нивоа постигнућа : истиче се, добар, задовољава.

Начин прилагођавања рада ученицима: Све теме су прилагођене ученицима блискошћу свих тема са питањима која се директно њих тичу.

Изборни предмет

Назив наставног предмета**: Верска настава**

Разред: **седми**

Годишњи фонд часова: 36

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције:
Развијање дијалошког и егзистенцијалног приступа Богопознању: Ученик развија способност да Личност Бога не посматра као апстрактну силу, већ да Богопознање гради кроз искуство заједнице, слободе и љубави. Оспособљава се да разуме како се Бог открива и познаје кроз Сина Свог Исуса Христа унутар заједнице Цркве, чиме развија унутрашњу духовну зрелост.
Изградња догматске и конфесионалне писмености (Символ вере): Ученик изграђује компетенцију разумевања и усвајања кључних догматских истина хришћанске вере формулисаних у Никео-цариградском Символу вере. Способан је да препозна и заступа јединство Цркве Христове као саборне заједнице која превазилази просторне, временске и националне границе, градећи тиме стабилан сопствени верски идентитет.
Разумевање и практиковање светотаинског живота: Кроз проучавање светотаинског живота Цркве, ученик развија дубоку свест о Светим Тајнама (Крштење, Миропомазање, Евхаристија, Покајање...) као догађајима који реално уводе човека и творевину у заједницу са Васкрслим Христом. Оспособљава се да разуме практични и преображајни значај ових тајни за сопствени живот и унутрашње етичко деловање.
Утемељење националног, духовног и историјског идентитета: Проучавајући тему „Српска Црква кроз векове", ученик развија историјску свест и поштовање према светосавском наслеђу, улози Српске Православне Цркве у очувању идентитета, државности, културе и писмености сопственог народа. Оспособљава се да баштини вредности својих предака кроз делатну љубав, родољубље и истовремено неговање верске и културне толеранције у савременом свету.

Специфичне предметне компетенције:

Ученик поседује теоријска знања о Православној догматици, Светим Тајнама и историјском путу Спске Православне Цркве, схвата и објашњава појам Богопознања, правећи јасну разлику између рационалног знања о Богу и личног искуства заједнице са Њим кроз љубав и слободу, познаје садржај, структуру и значење Никео-цариградског Символа вере и разуме зашто је он темељ догматског јединства Цркве Христове. Набраја, дефинише и разликује кључне Свете Тајне у Православној Цркви (Крштење, Миропомазање, Евхаристија/Причешће, Покајање/Исповест, Свештенство, Брак, Јелеосвећење) и разуме њихов светотаински смисао. Познаје преломне историјске тренутке из историје Српске Православне Цркве (добијање аутокефалности 1219. године, улогу Светог Саве, изградњу манастира, обнову Патријаршије и савремени контекст).

Ученик успешно примењује стечена знања кроз анализу текстова, историјско истраживање и практични живот, уме течно да изговори и смисаоно протумачи сваки члан Символа вере, повезујући га са учењем о Светој Тројици, Цркви и Васкрсењу, самостално истражује историјске изворе, припремајући реферате, дигиталне презентације или паное о значајним личностима из српске црквене историје (нпр. Свети Сава, Свети цар Лазар, Свети Василије Острошки, Патријарх Павле), препознаје и правилно учествује у светотаинском животу Цркве (припрема за Свету Тајну Покајања/Исповести и активно приступање Светој Евхаристији), анализира међусобну повезаност између црквених догмата и свакодневних моралних одлука, користећи аргументе вере у дискусијама на часу.

Ученик уобличава свој духовни и национални идентитет, градећи етичке ставове у заједници, изграђује чврст духовни и културни идентитет утемељен на светосавском наслеђу, показујући одговорно родољубље и очување традиције, прихвата светотаински живот као унутрашњи покретач за лични морални преображај – труди се да кроз Исповест и Причешће развије искреност, скрушеност, праштање и делатну љубав према ближњима, свесно заступа и чува јединство у свим заједницама којима припада (породица, одељење, школа, Црква), препознајући себичност и одвојеност као препреке за истински живот.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу.

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце“), свеска, иконе, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.

Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Осми разред

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Српски језик и књижевност**

Разред: **осми**

Годишњи фонд часова: 136

Циљ учења предмета:

Циљ наставе српског језика и књижевности је да сви ученици стекну базичну језичку писменост и напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.
Наставни садржаји:

Лектира

Лирика
1. Ђура Јакшић: „Отаџбина”
2. Јован Јовановић Змај: „Светли гробови”
3. Јован Јовановић Змај: „Ђулићи” (избор)
4. Десанка Максимовић: „Пролетња песма” / „Опомена”
5. Момчило Настасијевић: „Труба”
6. Иван В. Лалић: „Ветар”
7. Марина Цветајева: „Месечев сјај”

Епско-лирске врсте
1. Бранко Радичевић: Ђачки растанак (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”)
2. Народна епско-лирска песма: Женидба Милића Барјактара

Епика
1. Вук Стефановић Караџић: О народним певачима
2. Вук Стефановић Караџић: Житије Ајдук Вељка Петровића (одломак)
3. Доситеј Обрадовић: Живот и прикључениja (одломак)
4. Прота Матеја Ненадовић: Мемоари (од-ломак)
5. Петар Петровић Његош: Горски вијенац (одломак „Бадње вече”)
6. Симо Матавуљ: „Пилипенда”
7. Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити”
8. Милош Црњански: Сеобе (одломак) / Роман о Лондону („Пролеће је стигло у Лондон”)
9. Бранимир Ћосић: Покошено поље (одломак из прве књиге „Читава једна младост”)
10. Дино Буцати: „Колумбар”

11. Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић: Роман као држава (избор одломака из огледа: „Кратка историја читања”, „Последњих сто читалаца”, „Нова генерација електронске књиге”, „Скакутаво читање или повратак фусноте”, „Романи без речи”).
Драма
1. Данило Киш: Ноћ и магла
2. Петар Кочић: Јазавац пред судом (одломак)
3. Жан Батист Поклен Молијер: Грађанин племић (одломак)
Научнопопуларни и информативни текстови
1. Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима”
2. Милутин Миланковић: Кроз васиону и векове (одломак)
3. Хилда Дајч: Писма − одломак, (обавезна напомена о власнику права: ©Јеврејски историјски музеј)
4. Споменка Крајчевић: Кругом двојке (избор одломака: „Унутрашња пруга”: „Станица пристаниште” – „Почетак и крај”, „Одлазак”; „Станица Калемегдан” – „Гозбе”, „Теорија”; „Станица Браће Барух” – „Извесност”, „Тајна”; „Станица Вуков споменик” – „Простор”, „Булеварска бајка”)
5. Герман Титов: „25 сати у свемиру”
Са наведеног списка, обавезан је избор два дела за обраду.
Домаћа лектира
1. Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије: „Почетак буне против дахија”; „Бој на Мишару”, „Бој на Чокешини”...)
2. Љубавне народне лирске песме („Српска дјевојка”, „Љубавни растанак”...); обичајне народне лирске песме (избор)
3. Избор из савремене српске поезије (нпр. Васко Попа: „Очију твојих да није”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Војислав Карановић: „О читању поезије”, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”...)
4. Иво Андрић: Деца („Деца”, „Књига” и „Панорама”)
5. Бранислав Нушић: Сумњиво лице
6. Клод Кампањ: Због мојих петнаест година
7. Давид Албахари, Мамац
Допунски избор лектире
(бирати 3–6 дела)

1. Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови”
2. Оскар Давичо: „Србија” / „Детињство” (избор)
3. Бранко Ћопић: Мала моја из Босанске Крупе
4. Станислав Винавер: Ратни другови („Аритон”)
5. Народна приповетка: Усуд
6. Вук Стефановић Караџић: Српски рјечник (избор, нпр. „Отмица”...);
7. Растко Петровић: Африка (одломци)
8. Радослав Братић: Мајсторова рука (одломак)
9. Милорад Павић: Хазарски речник, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци)
10. Душан Ковачевић: Ко то тамо пева
11. Гроздана Олујић: Гласам за љубав
12. Џон Селинџер: Ловац у житу
13. Ричард Бах: Галеб Џонатан Ливингстон
14. Кајо Ритер: Дечко који није био из Ливерпула
15. Џон Бојн: Дечак у пругастој пиџами
16. Сју Таузенд: Дневник Адријана Мола.

Књижевни термини и појмови
Стилска средства: анафора и епифора, апострофа.
Лирске врсте: народне љубавне песме, обичајне песме (сватовске, тужбалице и здравице); љубавна песма (ауторска).
Епско-лирске врсте: поема, балада. Драмски спев. Мемоари. Биографија.
Граматика
Језик Словена у прапостојбини; сеобе Словена и стварање словенских језика. Мисија Ћирила и Методија. Почетак писмености код Срба.
Старословенски језик и писма (глагољица и ћирилица).
Развој српског књижевног језика: српскословенски, рускословенски, славеносрпски језик.
Вук Караџић – реформа језика, писма и правописа.
Књижевни језик код Срба од Вука до данас (основни подаци).
Основне језичке групе у Европи и место српског језика у породици словенских језика.
Дијалекти српског језика: екавски (призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански) и ијекавски (зетско-рашки и источнохерцеговачки). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни (нормирани) језик. Службена употреба језика и писма према Уставу. Језици националних мањина (основни подаци).
Језик – основне особине говорног и писаног језика.
Грађење речи:
– основни модели: извођење, слагање, префиксација;
– просте речи и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице);
– састав твореница: корен, творбена основа, префикс, суфикс.
Систематизација претходно обрађених садржаја из фонетике, морфологије и синтаксе.
Фонетика: подела гласова и гласовне промене.
Морфологија: врсте и подврсте речи и њихове категорије.
Синтакса: реченични чланови (састав и функција); независне и зависне реченице; слагање реченичних чланова.
Правопис
Писање имена из страних језика са акцентом на њихову промену.
Спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме).
Генитивни знак.
Црта и цртица; други интерпункцијски и правописни знаци.
Ортоепија
Краткоузлазни и краткосилазни акценат; правила о распореду акцената и неакцентованих дужина (основни појмови).

Исходи

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
– повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита;
– чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова;
– одреди род књижевног дела и књижевну врсту;
– прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера;
– разликује ауторску приповетку од романа;
– анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима);
– уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње;
– разликује заплет и расплет као етапе драмске радње;
– разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача (наратора) у односу на писца;

– разликује облике казивања (дијалог, монолог, унутрашњи монолог, нарација, дескрипција)
– увиђа звучне, визуелне, тактилне, елементе песничке слике;
– одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту;
– анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди;
– анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста;
– уочава хумор у књижевном делу;
– разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона;
– илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима;
– уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину;
– препоручи књижевно дело уз кратко образложење;
– упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст;
– употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање;
– разликује и гради аугментативе и деминутиве;
– саставља обавештење, вест и кратак извештај;
– разуме основна значења књижевног и неуметничког текста;
– проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту;
– драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста;

Опште предметне компетенције:
Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевне и неуметничке текстове из националне и светске културне баштине прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.
Основни ниво
Говори јасно поштујући књижевнојезичку норму. Пажљиво и с уважавањем слуша саговорника. Саставља говорени или писани текст једноставне структуре. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита и тумачи краће једноставније књижевне и неуметничке текстове. Образлаже свој доживљај књижевног текста. Проналази и вреднује основне информације у неуметничком тексту. Разликује књижевни од народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и врстама реченица. Правилно употребљава речи из свакодневне комуникације, уџбеника и лектире. Зна ауторе књижевних дела из обавезног школског програма. Разликује усмену од ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног текста из обавезне школске лектире, наводећи примере. Тумачи тематске слојеве књижевног дела и свој доживљај уметничког дела.
Средњи ниво
Усмено јасно формулише своје мишљење. Стваралачки саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе дужег једноставнијег књижевног и неуметничког текста. У различите сврхе чита, тумачи и критички промишља књижевне и неуметничке текстове. Износи јасан став о тексту који чита. Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа. Разликује гласове, облике и врсте речи и реченица српског језика и уме да примени одређена граматичка правила6 у говору и писању. Правилно употребљава фонд речи у

складу са основним нивоом образовања. Књижевни текстови обухватају књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове. Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик. Једноставност/сложеност текста одређује се на основу неколико основних критеријума. То су: садржај/тема (потребно предзнање), број нових информација, употребљена лексика, структура реченице, структура текста, дужина реченице и текста и сл.

Граматичка правила предвиђена наставним програмом.. Књижевна дела из обавезног школског програма локализује у основне књижевне контексте. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Користи основне књижевне термине у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Анализира издвојен проблем у књижевном делу и уме да аргументује своје мишљење и ставове на основу примарног текста. Примењује стратегије читања примерене типичним жанровима. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу.

Напредни ниво

У званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из језика, књижевности и културе. Саставља једноставнији говорени и писани аргументативни текст. У писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе користи препоручену литературу. Чита и критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености. Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Уочава гласовне промене у речима. Одређује подврсте речи и начине грађења речи. Анализира основне моделе реченица. Користи језик као низ могућности које му служе у изражавању. Критички чита, тумачи и вреднује књижевна дела средње сложености из обавезног и изборног школског програма. Самостално уочава проблеме у књижевном делу. Користи више гледишта у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове. Анализира и пореди њихове истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике. Користи препоручену секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком.

Специфичне предметне компетенције:

Специфична предметна компетенција: **Језик**

Основни ниво

Разуме шта је језик, поштује свој језик и поштује друге језике. Разликује појмове књижевног и народног језика. Препознаје говор мржње као негативну појаву у друштву. Примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовима, облицима речи и реченицама. Разуме значење речи из уџбеника, лектире и свакодневне комуникације и уме правилно да их употреби у одговарајућем облику и контексту. Говори јасно и саговорника слуша пажљиво, уз уважавање. Саставља једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште. Користи оба писма, дајући предност ћирилици. Влада основним жанровима писане комуникације потребним за учешће у друштвеном животу. Примењује правописну норму у једноставним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа.

Средњи ниво

Разликује основне језичке групе у Европи и одређује место српског језика у породици словенских језика. Познаје основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и разуме његов значај за културу и историју српског народа. У говору и писању примењује одређена граматичка правила у вези са гласовима, облицима и врстама речи и са реченицама српског језика. Употребљава фонд речи у складу са основним нивоом образовања. Примењује правописна правила у сложенијим примерима и уме да се служи речницима, приручницима и енциклопедијама. Јасно формулише

своје мишљење. Саставља логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст, тумачећи основне идејне и формалне елементе једноставнијег књижевног и неуметничког текста.

Напредни ниво

Разликује дијалекте српског језика на основу њихових основних особина. Има шира знања о гласовима, врстама, подврстама и облицима речи и реченица српског језика и зна да примени та знања у говору и писању. Има богат речник и доживљава језик као низ могућности које му служе у изражавању. Говори о одабраним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом, примењујући основне говорничке вештине. Саставља једноставнији аргументативни текст. Користи препоручену литературу у писању рада на задату тему из језика, књижевности и културе, имајући на уму читалачку публику. Доследно примењује правописну норму из сваке правописне области предвиђене обавезним школским програмом.

Специфична предметна компетенција: **Књижевност**

Основни ниво

Разговетно и течно чита. У различите сврхе чита, разуме и парафразира краћи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Уме укратко да опише свој доживљај књижевног дела и издвоји тражене информације у неуметничком тексту. Познаје ауторе књижевних дела предвиђених програмом. Прави разлику између усмене и ауторске књижевности. Уочава основне елементе тематске, композиционе и стилске структуре епског, лирског и драмског књижевног дела из обавезне школске лектире. Анализира издвојен проблем у краћем једноставнијем књижевном тексту. Своје утиске и закључке илуструје основним примерима из књижевног и неуметничког текста.

Средњи ниво

Тумачи и критички промишља дужи једноставнији књижевни и неуметнички текст из обавезног школског програма. Истраживачки тумачи кључне чиниоце структуре књижевног дела, као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Познаје основне књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела. Самостално анализира издвојен проблем у књижевном тексту и уме да аргументује своје мишљење. Познаје основне стратегије читања и уме да их примени у типичним читалачким ситуацијама. Заузима јасан став према тексту који чита. Самостално одабира дела за читање из опуса књижевности за децу. Испољава читалачку радозналост (нпр. радо посећује библиотеке) и схвата значај читања за развој сопствене опште културе и знања.

Напредни ниво

Доживљајно, истраживачки и критички чита, тумачи и вреднује књижевне и неуметничке текстове средње сложености из школског програма. Уочава и анализира проблеме у таквим књижевним текстовима. Користи више гледишта у тумачењу књижевног дела. Пореди истакнуте тематске, композиционе и стилске одлике анализираног књижевног дела са другим делима. Аргументовано износи свој суд о тексту. Користи препоручену основну и секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Примењује стратегије читања које су усаглашене са читалачким задатком. Има развијену читалачку културу; чита ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда, способности аргументације и исказивања мишљења и ставова. Уме да препоручи књижевно дело и да образложи свој избор. Исказује љубав и поштовање за књижевност и вредности националне културе и културе других народа.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад

Методе рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, вербалне (монолошка, дијалошка), текстуална (текст метода), интерактивна (кооперативна), учење путем открића и решавања проблема, практично учење, мисаоно учење, искуствено учење.

Активности наставника: организатор наставе (усклађује циљеве, исходе, планира садржаје, средства, методе), реализатор наставе (ствара прилике за учење, презентира садржаје, води циљани разговор, омогућује примену стечених вештина, даје повратне информације), партнер у комуникацији (одговара на ученичка питања, поставља питања...),
партнер у афективној комуникацији са децом (помаже им да упознају и прихвате своје и емоције других, разговара са децом када им је потребна помоћ,(сарађује са родитељима, психологом, педагогом) мотивише ученике и развија њихова интересовања, прети напредовање ученика, оцењивач, утиче на социјалне односе у одељењу, самоевалуација (прати ефекте сопственог рада).

Активности ученика: мислиоци, решаваоци проблема, активни посматрачи, активни слушаоци, активни слушаоци у комуникацији, организатори, планери, самопроцењивачи, партнери.
Корелација: са историјом, географијом, музичком и ликовном културом, страним језицима
Ресурси: Читанка, Граматика, Радна свеска, рачунар, пројектор

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма
Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култу- ра. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 52 часа, Језик – 50 часова и Језичка култура – 34 часа. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 136 часова. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Предвиђени часови у оквиру области Језичка култура у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти Књижевност, што доприноси преливању и функционалном повезивању наставног градива. Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета. На крају осмог разреда исходи досегнути у разредима од петог до осмог здружују се у стандарде, дефинисане у различитим областима предмета, на три нивоа ученичких постигнућа.

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од да- тих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретних наставних јединица. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

Остваривање наставе и учења
Књижевност

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма, лирско-епска дела и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају канонском корпу- су дела националне и светске књижевности и обогаћен је актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време. Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења. Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све области предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива. Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини). – Први српски устанак: народне епске песме новијих времена, Вук Караџић: Ајдук Вељко Петровић, Прота Матија Ненадовић: Мемоари. – Доживљај рата: трагичка слика ратних разарања – лични, национални, историјски поглед и промишљање, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Милош Црњански: Сеобе, Бранимир Ћосић: Покошено поље, Хилда Дајч: Писма, Клод Кампањ: Због мојих петнаест година, Давид Албахари: Мамац. – О Првом светском рату: Бранимир Ћосић: Покошено поље (одломак), Станислав Винавер: Ратни другови („Аритон”); о Другом светском рату: Данило Киш: Ноћ и магла, Хилда Дајч: Писма, Клод Кампањ: Због мојих петнаест година; Давид Албахари: Мамац, Душан Ковачевић: Ко то тамо пева, Џон Бојн: Дечак у пругастој пиџами – Родољубива тематика: Бранко Радичевић: Ђачки растанак (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”), Ђура Јакшић: „Отаџбина“, Ј. Јовановић Змај: „Светли гробови“, Петар Кочић: Јазавац пред судом, Момчило Настасијевић: „Труба”, Станислав Винавер: Ратни другови („Аритон”), Оскар Давичо: Србија, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”. – Социјална тематика: Симо Матавуљ: „Пилипенда”, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Петар Кочић: Јазавац пред судом, Оскар Давичо: Србија, Милош Црњански:

Роман о Лондону, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Гроздана Олујић: Гласам за љубав (различити социјални слојеви у социјализму). – Мотив изгнанства, напуштања завичаја: Милош Црњански: Сеобе, Роман о Лондону, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Давид Албахари: Мамац. – Упознавање са знаменитим личностима српске историје кроз биографска, аутобиографска дела или биографски слој у тексту: Вук Стефановић Караџић: О народним певачима, Вук Стефановић Караџић: Житије Ајдук Вељка Петровића (одломак), Доситеј Обрадовић: Живот и прикљученија (одломак), Милорад Павић: Хазарски речник, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци). – Приближавање специфичности српских обичаја и традиције: обичајне народне лирске песме; Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима”, Вук Стефановић Караџић: Српски рјечник (избор), П. П. Његош: Горски вијенац (одломак „Бадње вече”). – Проблеми одрастања, специфичности прелазног доба из детињства у адолесценцију: Иво Андрић: Деца, Клод Кампањ: Због ом мојих 15 година, Гроздана Олујић: Гласам за љубав, Џон Селинџер: Ловац у житу, Сју Таузенд: Дневник Адријана Мола, Оскар Давичо: Детињство (избор); Кајо Ритер: Дечко који није био из Ливерпула. – Породични односи – топлина, сета и трагично проживљавање: Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Иво Андрић: „Панорама”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”, Иван В. Лалић: „Ветар”, Давид Албахари: Мамац, Данило Киш: Ноћ и магла, Милош Црњански: Роман о Лондону, Џон Селинџер: Ловац у житу, Гроздана Олујић: Гласам за љубав, Кајо Ритер: Дечко који није био из Ливерпула. – Љубавна тематика: љубавне народне лирске песме; Ј. Јовановић Змај: Ђулићи, Десанка Максимовић: „Пролетња песма” или „Опомена”, Марина Цветајева: „Месечев сјај”, Васко Попа: „Очију твојих да није”, Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови”, Бранко Ћопић: „Мала моја из Босанске Крупе”. – Мисаона тематика, трагање за смислом постојања; о пролазности или вечности: Јован Јовановић Змај: „Светли гробови”, Петар Петровић Његош: Горски вијенац (одломак „Бадње вече”), Иван В. Лалић: „Ветар”, Ричард Бах: Галеб ЏонатанЛивингстон. – Промишљање идеје и поступка уметничког и књижев- ног стваралаштва; улога и важност књижевности: Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић (есеј из књи- ге Роман као држава), Војислав Карановић: „О читању поезије”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Радослав Братић: Мајсторова рука (одломак). – Преиспитивање судбинског одређења људског живота и повезивање са архетипским слојем нашег постојања: народна епско-лирска песма: Женидба Милића Барјактара, народна приповетка: „Усуд”, Иван В. Лалић: „Ветар”, Дино Буцати: „Колумбар”. – Елементи комике и хумора кроз које провејавају сатирични тонови и тужна или трагична слика живота: Петар Кочић: Јазавац пред судом, Молијер: Грађанин племић (одломак), Бранислав Нушић: Сумњиво лице, Душан Ковачевић: Ко то тамо пева, Бранко Радичевић: Ђачки растанак (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”). – Различити облици путописног наратива кроз које је могуће упознати ученике са културолошким, историјским, научно-биографским специфичностима које произилазе из ове прозе: Милутин Миланковић: Кроз васиону и векове (одломак), Споменка Крајчевић: Кругом двојке (одломци), Герман Титов: „25 сати усвемиру”, Растко Петровић: Африка (одломци). Текстови: Доситеј Обрадовић: Живот и прикљученија (одломак), Милорад Павић: Хазарски речник, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци) могу се користити и у настави језика, у лекцијама које су везане за историју српског језика. Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начи- не различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, честои вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно

схватити. При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу саисходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе. У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно. У осмом разреду потребно је извршити целовите систематизације градива у оквиру класификовања књижевних родова и врста усмене и ауторске књижевности. Посебну пажњу ваља поклонити лирско-епским врстама, балади и поеми, (које се у овом разреду први пут именују), као и књижевнонаучним врстама: аутобиографији, биографији, дневнику, мемоарима и путопису. Систематизација савладаних књижевних термина захтева обраду и обнављање једног истог књижевног појма на више начина: после препознавања и уочавање његове функције у тексту; сагледавање истог појма/термина у различитим контекстима, што доприноси поузданом усвајању и дуготрајном памћењу наученог, а послужиће и као одлична подлога за даљи рад у средњојшколи. Посебна пажња приликом систематизовања наставног градива из старијих разреда основне школе поклања се интеграционим чиниоцима наставне интерпретације, а то су: тематско-мотивски слој дела, идејни слој текста, структура (композиција) дела, карактеризација ликова, облици казивања (форме приповедања) и језичко-стилски слој дела. Кад је реч о лирици, систематизују се и знања о версификацији. Језичкостилским изражајним средстви- ма прилази се с доживљајног становишта; полази се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па се потом истражује језичко-стилска условљеност и њене посебности. Уз помоћ Дневника читања, вођеног у старијим разреди- ма основне школе, ученици се подсећају књижевних дела, која су прочитали од петог до осмог разреда, и њихових аутора. Из основне школе пожељно је да понесу стечена знања о знаменитим писцима и њиховим делима (предвиђеним програмима наставе и учења), као и основне информације из живота писаца и податке везане за различите типове локализовања књижевноуметничких текстова. Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом, седмом и осмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Исходи везани за наставну област Књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у наста- ви стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање

(читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела. Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе. Часови додатне наставе пружају могућност наставнику да уз помоћ програма, али и самостално, формира садржаје који ће се на тим часовима обрађивати, у зависности од индивидуалних интересовања својих ученика. Препоручује се заснивањепроблемског, корелативног и истраживачког приступа садржајима из књижевности, организовање пројектне наставе и рад са талентованим ученицима на припреми за такмичење из књижевности. Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи. Како су Стандарди ученичких постигнућа, дефинисани за крај другог циклуса обавезног образовања, диференцирани по нивоима (основни, средњи и напредни), на крају осмог разреда важно је самерити успех појединаца, али и одељења у целини, спрам нивоа ученичких постигнућа.

Језик

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању. Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин код ученика се и развија свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма. Настава граматике у осмом разреду започиње градивом из историје језика. Ученике треба упознати са тим ко су били Словени, где је, према научним сазнањима, била њихова постојбина. Такође, потребно је дати неколико основних информација о њиховом заједничком прајезику, из кога су се издвојиле три групе словенских језика. Део који се односи на сеобе Словена, стварање словенских језика, и улогу Ћирила и Методија треба повезати са наставом историје (подсетити ученике на градиво из 6. разреда, пре свега на лекције „Мисија Ћирила и Методија” и „Рана писменост и култура јужних Словена”). Почетак писмености код Срба треба везати за старословенски језик и два писма, глагољицу и ћирилицу (с тим у вези треба поменути спис „О писменима” Црнорисца Храбра). Даљи развој српског књижевног језика треба објаснити етапно, преко српскословенског, рускословенског и славеносрпског, све до појаве народног језика. У оквиру теме Књижевни језик код Срба од Вука до данас, ученици треба да стекну основ- на знања о почецима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. Треба поменути најпре реформу

ћирилице Саве Мркаља, а потом Вукову реформу језика, писма и правописа. Ово градиво треба функционално повезати са наставом књижевности (дела Вука Караџића, Бранка Радичевића и Петра Петровића Његоша и 1847. година). Потом ученике тре- ба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама. Ученике треба упознати са основним језичким групама у Европи и то функционално повезати са наставом страних језика (нпр. указати на то да француски припада романској групи, руски словенској, а енглески и немачки германској групи језика). Важно је дати као примере поједине речи на основу којих ће ученици уочити језичке сличности, односно разлике. Потом словенске језике поделити на три групе и навести који језици припадају којој групи. На тај начин нагласити место српског језика у породици словенских језика. О дијалектима српског језика ученици треба да стекнуосновна знања: како су распоређени, како се називају (екавски – призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански и ијекавски – зетско-рашки и источнохерцеговачки) и по којим се типичним особинама разликују. Нарочито је важно нагласити да су и екавски и ијекавски књижевни изговори српског језика (ука- зати на ијекавски изговор писаца као што су, нпр. Његош, Ћопић, Караџић). Такође је важно нагласити да постоји народни језик (као скуп дијалеката) и књижевни језик, који има своју одређену норму и мора се учити и неговати. Ученицима треба објаснити шта је службена употреба језика и писма према Уставу Србије: српски језик као службени језик и ћирилица као службено писмо, док се латиница јавља као алтернативно писмо. Такође, треба нагласити да у Србији живе и припадници других народа, којима су поред српског језика и писма у службеној употреби и њихови језици и писма (Мађари, Албанци, Словаци, Румуни, Бугари, Македонци, Бошњаци, Роми и др.). У оквиру теме Језик – основне особине говорног и писаног језика потребно је у основним цртама указати на сличности и разлике говорног и писаног језика: говорни језик има неке вредности које тешко могу да се пренесу писаним путем (нпр. акценат, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), док писани језик има неке карактеристике које нема усмени (врста слова: велика и мала слова и сл.). Усмени и писани језик разликују се и по брзини преношења поруке (три пута брже говоримо него што пишемо). Област грађење речи треба повезати са знањима из морфологије. Треба јасно направити разлику између морфологије и твор- бе речи, пошто се у морфологији јављају само различити облици једне исте речи (додавање граматичких морфема на граматичку основу), док се у творби речи додавањем творбених морфема до- бија нова реч. Треба указати на три основна модела грађења речи – извођење, слагање и префиксацију. Примери треба да буду добро одабрани и неспорно да представљају дати тип творбе. Према творбеном критеријуму све речи треба поделити на просте и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице). У оквиру твореница ученици треба да уоче корен, творбену основу, префикс, суфикс, спојни вокал. На тај начин груписати и породице речи. Творбу речи треба повезати и са знањима из фонетике и указати на гласовне промене које се бележе на споју префикса/суфикса и творбене основе. Са ученицима треба радити систематизацију градива које је научено у претходним разредима. Неопходно је да се пограматичким нивоима обнове и повежу знања, и то логички и критеријално, тако што ће усвајати правила и начине функционисања граматичког система. На конкретним примерима реченица најбоље је обновити знања из морфологије (врсте речи, граматичке категорије) и синтаксе (реченични чланови, типови реченица и сл.). Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су учени- ци већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим примерима и на часовима граматике и на часовима књижевности. Треба на једноставан начин указати на адаптацију (прилагођавање) имена из страних језика и њихову промену. Питање спојеног и одвојеног писања

обрадити на једноставним, уобичајеним примерима и предочити могућност тројаког писања (сложенице, полусложенице, синтагме). Употребу генитивног знака треба повезати са дужином, која се у говору чује, а у писању бележи овим знаком. Такође, треба објаснити разлику у бележењу црте и цртице, указујући на правила употребе једног, односно другог знака.

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Језичка култура

Област Језичка култура програмски је конституисана као посебно подручје, али је неопходно да се повезује са другим двема областима: са књижевношћу и са језиком. Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање и једнаку пажњу би требало посветити и једном и другом начину изражавања. Крајњи циљ наставе језичке културе односи се на то да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. У осмом разреду наставља се са разматрањем специфичности функционалних стилова. Са ученицима треба поновити функционалне стилове који су обрађени у седмом разреду: књижевноуметнички и новинарски, а потом их упознати са одликама административног, научног и разговорног стила. Карактеристи- ке административног стила – стандардизација и унификација – требало би да буду предочене, између осталог, кроз подстица- ње ученика да напишу нпр. молбу, жалбу, радну биографију или да попуне одређене обрасце. Такође, уз административни стил би требало издвојити негативне карактеристике бирократског језика и показати их на примерима. Објективно сагледавање стварности и заснованост на појмовном мишљењу научног стила требало би ученицима представити кроз корелацију са другим наставним предметима, а посебно би им требало указати на употребу и значење термина, односно на терминолошку лексику. Чињеница да одређена језичка конструкција не мора увек представљати огрешење о језичку и стилску норму, уколико се не намеће као једини начин изражавања, можда би се ученицима најбоље могла објаснити уз разговорни стил и његове одлике. Циљ обраде свих пет функционалних стилова не би требало да буде репродукција и утискивање функционалностилистичких знања у свест ученика, већ стицање активног знања које се може применити у свакодневној комуникацији. Ученици би требало да буду оспособљени да објасне сличности и разлике између функционалних стилова, да препознају и образложе њихове елементе у адекватно одабраним текстовима, развијајући разумевање њихових особености и идући ка закључивању о њиховој природи. Притом, значајно је да ученици активно учествују у откривању и увиђању карактеристика функционалних стилова српског језика. Један од најважнијих програмских захтева језичке културе јесте богаћење речника ученика. Стога је изузетно значајно на систематичан начин приступити обради тема које се односе на лексички систем српског језика. Није нужно да се сваки лексички однос до детаља објасни ученицима, али је важно увек имати на уму сложеност и вишедимензионалност одређене лексичке појаве о којој се говори, како би се проблем или део проблема представио ученицима у складу са њиховим узрастом и могућностима. Теме из лексикологије на овом узрасту требало би да обухвате, најпре, указивање на разлику између речи и лексеме. Један од приступа овој тематици могао би бити да се реч анализира као јединица морфологије, творбе, синтаксе и лексикологије. Разматрајући метафору и метонимију као лексичке механизме, требало би, између осталог, указати на дистинкцију између поетске метафоре/метонимије и лексичке (језичке) метафоре/метонимије и

истаћи њихов значај за остваривање вишезначности (полисемије). Обрада овог градива требало би да се заснива на бројним примерима који би помогли ученицима да боље разумеју и да употребљавају метафору и метонимију у спонтаној комуникацији, што би допринело обогаћивању њихове језичке продукције и унапређивању њихове комуникативне компетенције. Примере би требало преузети из књижевноуметничких дела која се обрађују током наставе књижевности, али и из других функционалних стилова (нпр. научног, разговорног, публицистичког стила). Садржински односи међу лексемама (синонимија, антонимија и хомонимија) требало би да буду изучавани не само на најтипичнијим случајевима, који се заснивају на значењу лексеме независно од контекста, већ је неопходно узети у обзир семантичку позицију лексеме у стварној језичкој употреби. Лексеми би требало приступити као вишезначној, а не моносемантичкој јединици и требало би скретати пажњу ученицима како на примарно значење лексеме, тако и на њена секундарна значења. Требало би указати на поделу на праве и неправе синониме, односно антониме са становишта полисемантичке структуре лексеме и подстаћи ученике да дискутују о стилском ефекту употребе синонима, антонима и хомонима. Наставну јединицу која се односи на застареле речи и неологизме пожељно би било функционално повезати са наставом језика и књижевности. Такође, ученицима би требало предочити да се речи нашег језика остварују у врло различитим приликама, односно да се лексика везује за одређене сфере употребе и одређене функционалне стилове. Имајући у виду да је веома значајно не само знати одговор на различита питања, већ и знати где се одговор може пронаћи, важно је указати ученицима, пре свега, на речнике и правопис српског језика, као и на лексиконе и енциклопедије. Требало би подстицати ученике, на пример, да сами пронађу у речнику одговор о значењу одређене речи и њеној употреби и да о томе обавесте своје другове на часу. Када год је могуће, требало би завршити или започети час језичке културе подацима из одговарајућих језичких приручника, енциклопедија и сл. У оквиру наставне јединице о пропагандним текстовима (рекламама и слично) потребно је истаћи да се са овом врстом текстова ученици најчешће срећу у свакодневном животу. Посебно је важно нагласити да ови текстови, између осталог, имају манипулативну природу и своје законитости, као и да је њихова сврха попуштање, тј. пристанак примаоца поруке на нешто. Такође би требало оспособити ученике да препознају њихов пропагандни карактер. Пожељно је да ова врста текстова буде повезана са одговарајућим темама из функционалне стилистике. О расправи и есеју ученицима треба нагласити да су то текстови који се разликују од приповедања и описивања по томе што се заснивају на изношењу мишљења, ставова, чињеница и тврдњи. Требало би им објаснити да је расправа увек посвећена одређеном питању, да на њеном почетку стоји извесна сумња или дилема између два мишљења, док је на крају њихово разрешење, као и да аутор расправе тежи да снагом доказа и аргумената дође до истине и да потенцијалног саговорника (читаоца) убеди у исправност свог мишљења. Такође, потребно је истаћи да есеј представља текст у коме се излажу лични утисци и погледи на одређено питање из уметности, науке или живота. Ученицима би требало предочити сврху писања расправе и есеја и уз чешћа вежбања помоћи им да постепено и систематично усвоје правилности ова два облика изражавања, да унапређују критичко мишљење и да изграде и језички прецизно обликују своје ставове о појединим темама. Погодно би било подстицати ученике да пре писања расправе или есеја направе подсетник у коме би ученик требало да одговори на кључна питања. Поред тога, ову наставну јединицу би требало повезати са наставом књижевности, као и са другим предметима, имајући у виду теме за писање расправе или есеја. Приступ подстицању ученика да напишу приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.) требало би да буде функционалан. Притом, требало би им појаснити да је нужно у приказу изостави препричавање, да је потребно изнети основне елементе дела, као и да је неопходно дати критички суд о делу. Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, неопходно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. На овом узрасту функционалне могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеница и коментара. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени

недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама. Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; проналажење и исправљање грешака у тексту и слично. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Погодне могу бити следеће лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема. У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). У оквиру припреме за писмене вежбе и писмене задатке могу се користити неке од следећих вежби: сажимање текста; паралелно препричавање и анализа текста; успостављање нарушеног редоследа (хронолошког, смисаоног) у текстовима; претварање линеарног у нелинеарни текст и обрнуто; маркирање/подвлачење текстова; састављање питања на основу текста; писање рада на основу неколико задатих цитата; писање текстова/реченица применом различитих функционалних стилова; преобликовање текста према постављеним захтевима.

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика

Начин оцењивања:

Ученици се оцењују из следећих области:

-вештина читања и разумевање прочитаног,

-писано изражавање,

-граматика и лексика,

-књижевност,

-усмено изражавање.

Писмено изражавање оцењује се кроз израду обавезна четири писмена задатка, као и писање осам домаћих задатака којим се континуирано развија писменост ученика и припрема за израду писменог задатка. Истовремено се путем кратких правописних диктата проверава усвојеност одређених правописних правила и ради на отклањању грешака. Познавање граматике, лексике, књижевности и књижевне теорије проверава се кроз израду контролних задатака након савладаних програмских садржаја (систематизација наставне теме). Усмено изражавање ученика вреднује се кроз говорне и сценске вежбе (усмено излагање на одређену тему, рецитовање и казивање наученог текста, препричавање, драматизације одломака из књижевних дела, учествовање у расправи, формулисање свог мишљења, култура комуникације.

Начин прилагођавања рада ученицима:

Наставник планира израду Индивидуалног образовног плана у односу на педагошки профил и могућности, то јест специфичности сваког ученика.

Допунска настава

Допунски рад се организује за ученике који из објективних разлога у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја. Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад . Допунски рад организује се током целе наставне године, односно одмах чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја. Чим савлада одређену тешкоћу или отклони недостатак, ученик престаје с допунским радом ван редовне наставе.

План и програм допунске наставе

Септембар – октобар

Развој српског књижевног језика – од српскословенског до савременог књижевног језика, врсте речи служба речи.

Новембар – децембар

Зависне реченице, независне реченице, реченични чланови исказани синтагмом.

Фебруар – март

Правопис – основна правила српског књижевног језика, умеће читања, лексикологија, језичка култура .

Април – мај

Припрема за завршни испит – решавање задатака из области које ученицима нису довољно јасне.

Додатна настава

Циљ додатне наставе је развијање говорне кулуре, развијање логичког мишљења и радних навика,оспособљавање за самостални истраживачки рад, оспособљавање за правилно тумачење текста, развијање осећања за самосталан стваралачки рад.

План и програм додатне наставе

Септембар – октобар

Историја језика. Истраживачки рад на речницима. Начини грађења речи – комбиновано, слагање, деривација, претварање. Правописне норме и гласовне промене.

Новембар – децембар

Систем зависних реченица. Именичке, глаголске, придевске, прилошке синтагме. Значење глаголских облика – права и неправа значења.

Фебруар – март

Школско такмичење из језика и језичке културе. Припрема за општинско такмичење (збирка тестова). Општинско такмичење из језика и језичке културе. Метафора и метонимија, хомонимија и полисемија.

Април – мај – јун

Гледање позоришне представе по избору; анализа. Припрема за градско такмичење из језика и језичке културе. Учешће на градском такмичењу.

Обавезни предмет

Назив наставног предмета: **Енглески језик**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 68

Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:
Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста, усмено изражавање, писано изражавање, медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. **Медијација** представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад.

Методе рада: аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави.

Језички садржаји
How are you/have you been/are you doing? I'm/I've been/I'm doing fine, and you? It's been long time. / Long time no see! Yes, it's been a while.
I was born and raised/brought up in Kruševac, a town in Serbia. Where did you grow up? I live in a nuclear/an immediate family. Who do you live with?
We live in a suburb/in the suburbs/on the outskirts of the town. We share the house with another family. We've lived there since I was born. What part of town do you live in?
I've got a twin/half/step brother. Have you got any siblings? The man over there is Alex's and my stepdad.
Is Luka your relative? Yes, he's my second cousin. / He's my close/distant relative. / No, we're not related. He's just a friend of mine. What country was he born in? What/Which school did he go to? Have you got any family in an English speaking country?
Is your step brother the same age as you? No, he's twice/half as old as me. He doesn't go to school, he goes to kindergarten.
The boy in the photo is our schoolmate/teammate/roommate and our mutual friend. He's my namesake. Our name is pronounced..., but it is spelled.... My mum's the only person who calls me by my first name, and it usually means I'm in trouble! Do your friends call you by your first name or your nickname?
Dunja's my soulmate; we are inseperable.
Who's your role model? My dad's my main role model, I have always looked up to/admired him. Who has been the most important and most influential person in your life?
Mark Twain was a pen name of the American writer whose real name was Samuel Clemens. What other names did Samuel Clemens write under?
What was Agatha Christie famous for? She was famous for her detective stories.
What films did Daniel Radcliffe play in? He played the title character in the Harry Potter film series.
It's been nice meeting you/talking to you.
Have a good life!
Farewell, my friends!
The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости
The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости
The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају
Питања са Who/What/Which/Where/When/Why/How…
Питања са препозиционим глаголима
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)
Саксонски и нормански генитив
Twice/three times.../half as (adjective) as
Префикси over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...
(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; важније личности из света књижевности, музике, филма и спорта.
My aunt's an average looking young woman. She's in her early/middle/late 20s.
My uncle has grown a beard/moustache; now he looks twice as old as her.
My parents are middle-aged. My mum's a bit overweight, but my dad's really skinny/underweight.
My grandparents are elderly, but still young at heart/in spirit. How adventurous are your family?
My sister doesn't look anything like me. Who do you look like in your family?/Who do you resemble most? I resemble my mother, while my brother looks more like my father.
I was oversensitive about my looks/to criticism as a child. What were you like as a child?

What did the man look like? He looked/seemed/appeared annoyed. He also sounded strange/upset. How interesting!
Jason was wearing a hoodie and sports trousers/pants at the party. Sophia was wearing a circular/semicircular/rectangular/triangular/heart-shaped pendant made of silver/gold.
This steak is undercooked/overcooked. It tastes/smells horrible! What does your steak taste/smell like?
Novi Sad is a major city in Serbia. What's its high/main street?
New York City is nicknamed the Big Apple. Has your city/town got a nickname? By what name was your hometown previously known?
The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S. The UK flag is called the Union Jack, or Union Flag.
The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross.
Statehood Day is a national holiday in Serbia. It's celebrated on 15th February to commemorate the outbreak of the First Serbian Uprising against Ottoman rule in 1804. On the same day in 1835, during the rule of Miloš Obrenović, the first modern Serbian constitution was adopted, known as Sretenje Constitution.
Armistice Day is celebrateed in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918.
Saint Sava is considered the patron saint of education and all the schools in Serbia. He's also the patron saint of our school.
Professor Moriarty is Sherlock Holmes's mortal enemy.
My sister loves video games with immortal characters - so-called immortality games.
The series was voted the best teenage series of all times.
My score is twice as good/bad as yours.
Dragana ran half as fast as Relja.
You can't compare these two things - that's mixing apples and oranges!
It's water under the bridge!
The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости
The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и радњи које су почеле у прошлости и још увек трају
The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости
Stative verbs (look, seem, appear, sound, taste, smell...)
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)
Питања са Who...look like, What…look/taste/smell like, How (adjective)...
Префикси over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...
Twice/three times... as (adjective/adverb) as
(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике, национална обележја и сл.); метафоричка употреба језика/идиоми.
There aren't enough computers for everybody; why don't we take turns to work on them? Fine, let's do that!
Let's go out for ice cream - my treat this time! Well, I'm trying to cut down on sweets, how/what about having some fruit salad instead? Why don't we split the bill?
Let's start over, shall we? What do you mean? Can/Could you share a link to an example?
Shall I ask him to join us? I think he would love that! He'd better not be late this time!
Shall we meet at my place? Okay, what time?
Is this time next week ok with you? That sounds good to me./That would be great!

Would you like/Do you want me to help you with your English assignment? No thank you, I can manage.
You should/ought to/had better leave or you'll miss your bus. Thank you but don't worry, I'll hurry up now.
You shouldn't/had better not stick your nose in other people's business. It's impolite!
Pets shouldn't be abandoned by their owners. It's irresponsible!
The doctor advised me to have regular meals and a balanced diet in order to stay healthy. She also recommended taking up a sport instead of dieting.
My parents told me not to put off doing things I have to do, because I could regret later.
If I were you I would stop being late for school. You might get expelled.
What would you do if you were in my place/shoes?
Let's not split hairs about it!
Should/Ought to/Had better за давање савета
Изрази: How/What about…? Why don't we…? Would you like…? Do you want…? Shall we…? Let's...
Stative verbs (think, mean, sound...)
Модални глаголи за изражавање предлога и вероватноће - can/could/may/might...
Пасивни облик модалних глагола
Заповедни начин
Gerund/Infinitive
Индиректни предлози и савети
Први и други кондиционал
Негативни префикси un-, im-, ir-, il-...
(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих; метафоричка употреба језика/идиоми.
Can/Could/May I retake the listening text? I've misheard some questions.
Can/Could/Will you rewrite the essay? You've misspelled/misspelt some words.
Excuse me teacher, can you draw/pull/close the curtains? Ok, you put the light on. Can you now draw/pull/open them? Ok, let's have some sunlight in!
Could/Would you come to my place tonight if you had time? Your place, sixish!
Please don't tattle on me to my mother/teacher. / Don't be such a tattletale!
Promise not to tell anyone! I promise!
Stop showing off! Nobody likes a show-off!
Stop arguing, will you? Can I tell my side if you let me talk?
Stop beating around the bush and tell me what the problem is!
She told me to stop making fuss about nothing!
My mum asked/warned us to stop giggling.
The head teacher promised to look into the matter.
I'm sorry I overslept/overreacted. It's ok, make sure you don't do that again!
Sorry to disturb/interrupt!
Sorry, it wasn't on purpose. I'm truly sorry.
Thanks for letting me stay/for waiting for me!
Thank you, you've been very kind.
Many thanks in advance! I (really) appreciate that/your help.
Tell your parents I said thank you. Say hi for me!
Pretty please!
Happy anniversary!
Better luck next time! Fingers crossed!
Congrats on your exams!
Модални глаголи за изражавање молбе и захтева - can/could/may/will
Заповедни начин
Први и други кондиционал
Индиректне наредбе и молбе

Gerund/Infinitive
Префикси over-, mis-, over-, re...
(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
Choose a person in the classroom, but keep the name secret. Note down as much information about the person as you can. What shall we do next? Take turns to ask questions, and try to guess your partner's person!
Find out about an eco-project in your country. Produce a leaflet explaining where it is and what happens there.
What can I use this application for?
Click on the photos if you want to find out more.
If you want to make an appointment/need further information call our office at 555-333.
I think I've been overcharged for my mobile phone bill. What shall/should I do first? Dial these numbers to speak to customer service...
Read the exercise in silence/silently.
Time's up! Put down your pens and hand in your tests.
Sit tight! Sit up straight! Straighten your back! Behave yourself!
Turn sideways! Why/What for? Move over to make room for some more students.
Look me in the eye! Speak when spoken to! Don't speak/talk out of turn! Speak your mind!
Don't blame me, it's not my fault!
Don't wait for me! I might be long!
Don't peek! It's none of your business!
Don't touch the stove until is gets cool.
Hold this for me!
He told me to hold on to his arm.
Tell me who the book belongs to.
The P.E. teacher told/instructed us to pass the ball to each other/one another.
Mind your step!
Beware of the dog!
Caution: wet floor!
Danger: strong current!
Don't limit your challenges - challenge your limits!
Let go of bad memories and be happy!
Заповедни начин
Модални глаголи shall/should за тражење упутстава
Модални глаголи за изражавање вероватноће: might/may/could
Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима
Први и други кондиционал
Индиректне наредбе и молбе
Префикси over-, un-, im-, ir-, il-...
(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.
It's getting dark/late/cold/hotter...
She's getting hungry/tired/better/worse...
The weather is getting worse by the minute.
What's bothering/puzzling you? I can't solve this problem.
Who are you doing that for? I'm doing this for my classmate Milica.
Where's Jacob? He's at a sleepover. / He's sleeping/spending the night at a friend's. He often sleeps over at Filip's house. How often do you sleep over at your friends' place?
Who does the new teacher remind you of? He reminds me of my Australian uncle.
This reminds me, have you applied for the competition yet?

This is the first time I've used a crib sheet.
Can I trust you with something?
Anyone can use the application, can't they?
The class teacher tells us to always report the absent students.
I don't know what they are arguing about/who they are laughing at.
My teacher says that the English drink the most tea in the world.
My mum asks me who the message is from.
My friend wants to know which team you support / whether/if you support Red Star or Partisan.
Danilo asks how long I have kept my diary/blog.
Jelena complains that she keeps forgetting her parents' birthdays!
Do you know who I met yesterday?
What does UNICEF/the abbreviation stand for?
What happens if students misbehave in class in your school? Do they get punished for their misbehaviour?
I would/could help you if I had time now. What would you do if you were rich?
The Harry Potter film series is based on Joanna Rowling's novels. Which book is the play based on?
The story/novel is set in the 19th century.
In my country a lot of children live in a single-parent family or in a family with a step-parent and step brothers and sisters.
Some city people live in a high rise, but most people live in detached or semi-detached houses.
International Mother Language Day is held on 21 February to promote awareness of linguistic and cultural diversity.
How's Labour Day celebrated in your country?
There are approximately 1000 giant pandas remaining in the world.
It is estimated that/According to the statistics, 2 million alligators live in the state of Florida.
The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи
The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи
Stative verbs (taste, smell, remind...)
The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају и у изразима This is the first/second/third time...
Други кондиционал
Can за изражавање способности у садашњости
Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must/can't/might/may/could)
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple)
Индиректне наредбе и молбе
Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену
Gerund/Infinitive
Питања са препозиционим глаголима
Get + adjective
(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу - наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји; метафоричка употреба језика/идиоми.
I went to the park with some friends of mine yesterday afternoon.
We had a two months' holiday. What did you do on your holiday/spring/term break? We were having the time of our life!
Why didn't you tell me about that? I didn't want you to know!
My friend turned pale/jumped for joy when she heard the news.
Who forgot their phone?
When did the centre reopen?
What was the first concert you went to?Who were you there with?

My friends threw me a going away/goodbye/farewell party before I moved away/left the town/country. They saw me off at the airport.
My dad couldn't afford to go to university, but I can now.
Anastasija was able to answer all of her questions correctly, but I answered mine incorrectly.
I misheard you. I was mistaken. She misunderstood my message.
Something's just crossed my mind. I've changed my mind. Have you made up your mind yet?
I've lost my train of thoughts. / My mind's gone blank.
Have you read/heard today's/yesterday's news?
Have you passed to the next round?
Has it stopped raining?
I've misplaced my pen / miscalculated the numbers.
He's gone bananas!
We were having a rehearsal while the storm was raging/when there was a power cut.
My mum told me to stop to buy some bread on my way home.
The old lady asked/begged us to help her.
I was voted the class president in the previous class meeting.
Who was the book published by? It has been adapted into a film.
The people have been stricken by a lightning.
The cat's been run over by a car.
I haven't been invited to the party.
The industrial revolution started in the 18th century.
YouTube, the popular video sharing website, was created in 2005.
The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе
The Past Continuous Tense, све употребе
The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са ever, never, just, already, yet…
Could и was/were able to за изражавање способности у прошлости
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Perfect Simple, Past Simple)
Индиректне наредбе и молбе
Питања са Who/What/Which/Where/When/Why…
Питања са препозиционим глаголима
Герунд/Инфинитив
Префикси mis-, over-, re...
(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости; метафоричка употреба језика/идиоми.
Who are you going to the prom with?
When are you leaving for the airport? When does your plane leave? / What time is your flight?What time does the flight from Moscow arrive?Which platform does the train leave from?
When does the rerun of season 1 begin? I guess/suppose it starts in 2 weeks' time.
We're going to make up the missed class next week. Let me know when/the time!
I'll leave shool in 2 years' time. When will you leave school?What are you going to do after you leave school?
Emma will turn 15 in 2 months.
Noah might/may/could take part in the karate tournment/marathon race next week.
I think the party will be over/finished by the time/before we get to Kristina and Helena's place!
We'll figure out/decide what to do as soon as/when/after we all get together.
See you when you get back!
Take your umbrella in case it rains tonight!
I'll tell on you to the teacher unless you stop!
If it's a tie, will we be able to play another round?
If I wish on a shooting star, will my wishes come true?

What will happen if we keep littering?
What would you do if you saw aliens? Woud you run away or speak to them?
The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи
The Present Simple Tense за изражавање будућих радњи које су део утврђених распореда/програма
The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања
Модални глаголи за изражавање вероватноће: may/might/could
Going to за изражавање општих планова и намера, као и предвиђања на основу чулних опажања
Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (when, after, before, as soon as, by the time...)
Stative verbs (promise, believe, think, guess, suppose, hope...)
Пасивни облик глагола у простим временима (Future Simple)
Први и други кондиционал
Will be able to за изражавање способности у будућности
(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.
What's the matter? My finger/hand is swollen. I've been stung by a bee. That must hurt! Let me have a look. Do you need some tissues? Are you fine with this?
What's the matter with Helen? She's been bitten by a strayed dog. She needs to go to hospital. Why haven't you called an ambulance? She wants us to help her. / She asks if we could help her.
I've got goose bumps/butterflies in my stomach/stage fright. My schoolmates expect me to win/hope that I will win the race/game/competition. You needn't worry! We're on your side!
What would you like to spend the money on? Who woud you like to celebrate with if you won?
Why are you smelling the food? What does it smell like? My hands smell of onions!
Iva's tasting the coffee. She says it tastes awful. How do you like yours? Can I taste your pie?
Liam felt embarrassed by his friends' insensitive remarks. He says they really hurt him.
Sanja was pleased with her test results. She hopes to enrol in an art school if she passes her final exams with flying colours. Who wasn't happy with their marks?
What were you good at as a child? I enjoyed being active, but now I'm really into/keen on studying.
I've always been interested in clothes and fashion.
Our parents have always taught us to treat people the way we want to be treated.
I don't want this moment to ever end!
I hope you make wonderful memories today!
We need to laugh. Laughter is the best medicine!
The Present Simple / Past Simple / Presen Perfect Simple Tense
Stative verbs (be, want, wish, need, expect, hope, have, hurt, feel, smell, taste…)
Need/Needn't
Why don't/haven't you...
Питања са препозиционим глаголима
Придевско-предлошке фразе - interested in, keen on, pleased with, embarrassed by…
Глаголско-предлошке фразе - be into...
Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)
Индиректне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену
Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may...)
Први и други кондиционал
Заповедни начин
Gerund/Infinitive
(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација;
Let's meet at the entrance to/exit from the museum!

Could you tell me where the pedestrian area/zone / the main square / the city/town hall is. Go past the traffic lights and go straight on until you get to the roundabout. At the roundabout turn left. You can't miss it!
I live as close/near as you from the school.
The Science and Technology Park is twice as far as the Natural History Museum.
What would happen if the Sun was twice as far from the Earth?
Čačak is a large industrial town halfway between Kraljevo and Užice.
The baker's/pastry shop is halfway between my home and school.
I don't know where the icon is. It's on the left/right side/at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner of the screen.
Move over towards the door.
I slipped as I stepped onto the platform.
We went for a walk along the beach/river bank at dawn.
The boys swam across the lake.
This is the first time I've flown across the Atlantic.
Индиректна питања са уводним глаголом у садашњем времену
Предлошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: halfway between / on the left/right side / at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner...
Предлози са глаголима кретања: towards, onto, into, across, along...
as + adjective + as: as close/near/far... as
twice/three times... + adjective + as: twice/three times... as (far) as
(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.
You needn't take that subject. It's optional!
You mustn't cheat in exams. It's illegal!
I've had to study hard this month.
We had to make the decision in a split second.
We can't both use the bike at once so we'll have to take turns.
I'm underage - I'm not allowed in pubs!
It's a rude question - you should apologise to the teacher!
I don't think you should drink that water!
I wouldn't swim here if I were you!
My parents always remind me to throw the tissue in the bin after using it.
The government/local authorities should/ought to take more care of the unemployed/homeless/poor/elderly / unemployed/homeless/poor/elderly people.
In my country the young/young people are not permitted to vote until the age of 18.
The Louvre is a must for visitors to Paris.
These are dos and don'ts of social etiquette.
Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, упозорења, правила понашања и присуства/одсуства обавезе: can/can't, must/mustn't, need/needn't, should/shouldn't, ought (not) to, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to
Употреба и изостављање одређеног члана у изразима: the unemployed/homeless/poor/elderly/young... и unemployed/homeless/poor/elderly/young... people
(Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.
He's a friend of mine. Is that a friend of your couisin's?
My father owns a book/food stall. Who's the owner of that restaurant?
This house has always belonged to my family. Who does that house belong to?
Someday, I would like to possess a sailboat.
How much money does he owe you? He ows me 100 dinars.
Саксонски, нормански и дупли генитив

Присвојне заменице mine, yours…
Stative verbs (have, own, belong, possess, owe)
(Интер)културни садржаји: однос према имовини
How do you like this colour? I'd prefer a darker/lighter shade.
My dog loves being cuddled/spending time with us.
Would you fancy a drink?
I didn't fancy swimming in that water.
We enjoyed ourselves at the party.
Please don't throw these photos away. They're really close to my heart!
I like doing jumping jacks. They are great for warming up before my gym exercise!
Cycling/Rollerblading is my most liked/preferred leisure activity.
What's your family's favourite pastime? I would say our favourite pastime has always been watching informational videos / exploring interesting places closer to home.
Yoda from the Star Wars series has been one of my best-loved science fiction characters for as long as I can remember. Who's your favourite film character?
One third of the class prefers fantasy books, they say they expand their imagination.
Stative verbs (like/dislike/love/hate/fancy/prefer...)
Gerund/Infinitive
Питања са What, Who, Why, Which, How…
(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.
I agree/disagree. So do I. / Well, I don't.
I don't agree. Neither do I. / I don't agree either. / Well, I do!
I didn't think of that - good idea!
I guess/suppose we should never learn anything by heart.
What exactly do you mean by 'lousy singing'?
It's not a big deal/no biggie.
That's embarrassing/correct/ incorrect/possible/impossible/regular/irregular/convenient/inconvenient/honest/dishonest...
How icredible/disappointing!
Stative verbs (think, guess, suppose, agree, disagree, believe, mean, promise…)
Питања са What, Why, How…
So/Neither/Either за изражавање слагања и неслагања.
Префикси un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...
(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.
It's only half-an-hour's drive / a couple of minutes' walk.
He gave me a few tips/a piece of/some advice.
They told us an interesting piece/a bit of information.
She bought a bunch of grapes/flowers / a bar of chocolate/soap / a jar of honey/jam.
The man was so weak that he could only take a sip of water.
How much sugar do you take in your tea? Half a teaspoon, please.
I don't have as many DVDs as you!
My sister doesn't eat as much chocolate as I do.
There is ten times as much traffic in my town as in yours.
The deep end of the pool is 2 metres deep. The shallow end is only half as deep.
This jacket is twice as expensive as that one.
How much is the return/one-way fare from London to Brighton?
What's the bus fare in London? A single bus fare costs £1.50.
How much did the roasted chestnuts cost? They cost 90 pence/cents a/per cone. How much did they weigh? They weighed 100 g.

None of my classmates won the prize.
Neither of my parents speaks/speak a foreign language.
Саксонски генитив са временским периодима: half-an-hour's, couple of minutes'...
Партитиви: a piece/bit/bunch/bar/jar/sip of...
Twice/three times.../half as (adjective) as
None/Neither
(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

Исходи
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- разуме општи смисао и главне информације из уобичајених текстова који се односе на представљање и тражење/ давање информација личне природе;
- тражи, саопшти, пренесе информације личне природе или податке о себи и другима;
- у неколико повезаних исказа представи себе, своју ужу/ширу породицу и пријатеље користећи једноставнија језичка средства;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;
- размени информације које се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;
- повеже неколико исказа у краћи текст којим се описују и пореде бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања;
- разуме краће низове исказа који се односе на предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење;
- упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;
- затражи и пружи детаљније информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;
- разуме краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања и реагује на њих;
- саопшти краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања;
- разуме и на прикладан начин одговори на честитку, захвалност и извињење;
- упути честитку, захвалност и извињење користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;
- разуме и следи краће низове упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;
- тражи и пружи неколико везаних једноставнијих упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање радњи и ситуација у садашњости;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање способности и умећа у садашњости;
- размени неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости;
- опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање искустава, догађаја и способности у прошлости;
- размени неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;
- опише искуства, догађаје и способности из прошлости повезујући неколико краћих исказа у смислену целину;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања у будућности;

- размени неколико исказа у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима у будућности;
- саопшти планове, намере и предвиђања;
- разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на жеље, интересовања, потребе, осете и осећања;
- размени неколико повезаних информација у вези са жељама, интересовањима, осетима и осећањима;
- искаже и образложи жеље, интересовања, потребе, осете и осећања;
- разуме краће низове исказа који описују просторне односе, оријентацију и правац кретања;
- затражи и пружи обавештења о просторним односима, оријентацији и правцу кретања;
- разуме једноставније текстове који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих;
- размени неколико информација које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе;
- разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на поседовање и припадање;
- размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на поседовање и припадање;
- разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање допадања и недопадања

- размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на изражавање допадања и недопадања и даје кратка образложења;
- разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање мишљења;
- тражи и саопшти мишљење, слагање/ неслагање и даје кратка образложења;
- разуме краће низове исказа који се односе на количину, димензије и цене;
- размени информације у вези са количином, димензијама и ценама.

Активности ученика:
Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа, Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).
класирање и упоређивање , „превођење“ исказа у гест и геста у исказ.Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова. уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности ;одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;извршавање прочитаних упутстава и наредби; рађање чињеница логичким или хронолошким редоследом, проналажење недостајуће речи ;повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);писање честитки и разгледница;писање краћих текстова.

Активности наставника:
прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања,пружа подршку,прати и евидентира рад и напредовање ученика.

Ресурси:
Уџбеник,радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење енглеског језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити

оперативне планове.. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада.
Наставник се води следећим смерницама како би ученици остварили исходе који се пре свега тичу комуникативне функције језика односно оспособљавања да користе језик у свакодневном животу:
-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
-битно је значење језичке поруке;
-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији;
-рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.
Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
-поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности
Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд).
Мануелне активности (израда паноа, презентација, реклама, видео клипова, објава на интернету и сл).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).
Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.
Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације,).
Разумевање писаног језика:
-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
-извршавање прочитаних упутстава и наредби;
-рећање чињеница логичким или хронолошким редоследом.
Писмено изражавање:
-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
-повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
-попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
-писање честитки и разгледница;
-писање краћих текстова.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Предвиђена је израда **два контролна** задатка и два писмена задатка у току школске године.
Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега.

Начин прилагођавања рада ученицима:
-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима

Обавезни наставни предмет:

Назив наставног предмета: **Биологија**

Разред: **осми**

Годишњи фонд часова: 68

Циљ учења предмета: Циљ наставе биологије је развијање функционалне биолошке писмености, разумевање живог света и основних животних процеса, развијање свести о значају очувања природе, здравља и животне средине, као и подстицање истраживачког и критичког мишљења код ученика.
Опште предметне компетенције:
Ученик: разуме основне биолошке појмове и процесе; уочава повезаност живих бића и средине; примењује знања у свакодневном животу; развија одговоран однос према здрављу и природи; користи различите изворе информација; развија способност посматрања, закључивања и експерименталног рада; развија еколошку свест.
Специфичне предметне компетенције:
Ученик: препознаје и класификује жива бића; описује грађу и функцију организма; објашњава животне процесе; анализира односе у екосистему; примењује правила здравог живота; користи лабораторијски прибор и микроскоп; тумачи резултате посматрања и огледа.
Облици рада: фронтални рад; индивидуални рад; рад у пару; групни рад; лабораторијски рад; теренски рад; пројектна настава.
Методе рада: метода разговора; демонстративна метода; метода практичних радова; истраживачка метода; текстуална метода; проблемска настава; метода учења путем открића.

Тематске целине

Човек и животна средина

Биотехнологија

Савремена биологија

Генетика и друштво

Болести зависности

Очување природе

Исходи

Ученик:
-разуме утицај човека на природу;
-објашњава примену биотехнологије;
-развија критички однос према савременим биолошким достигнућима;
-препознаје ризике болести зависности;
-примењује принципе одрживог развоја.

Активности ученика: посматрање; описивање; упоређивање; мерење; вођење белешки; израда модела и паноа; извођење огледа; рад на пројектима; презентација резултата.
Активности наставника: планира и организује наставу; мотивише ученике; демонстрира огледе; прати напредовање ученика; подстиче истраживачки рад; организује практичне активности; вреднује постигнућа ученика.
Ресурси: уџбеници; радна свеска; лабораторијски прибор; микроскоп; модели; презентације; интернет ресурси; школска библиотека; природни материјали.
Дидактичко-методичко остваривање програма:
Настава се реализује кроз комбинацију теоријског и практичног рада. Посебан акценат ставља се на активну улогу ученика, експериментални рад, теренску наставу и примену знања у свакодневном животу. Програм подстиче корелацију са другим предметима: хемијом, географијом, физиком и здравственим васпитањем.
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Формативно оцењивање: активност на часу; домаћи задаци; практични радови; пројектни задаци; лабораторијске вежбе.

Сумативно оцењивање: писмени задаци; усмено испитивање; тестови; контролне вежбе; практичне провере; закључна оцена.

Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе; диференцирани задаци; додатна подршка ученицима; прилагођени наставни материјали; додатни изазовни задаци за напредне ученике; визуелна и практична подршка.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Географија**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 68

Циљ учења:
Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Задаци наставе:
Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици се оспособљавају да стичу и развијају знања и разумевања, умења и ставове према светским и националним вредностима и достигнућима.
Задаци наставе географије су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе географије сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе географије буду у пуној мери реализовани.
Њихово остваривање допринеће оспособљавању и развијању знања, вештина, ставова и вредности који су неопходни за развој хумане, хармоничне и интеркултурно усмерене личности, способне да се сналази у сложеним условима друштва у трансформацији и да допринесе развоју своје заједнице као одговоран грађанин.

Ученици треба да:
-одређују, повезују и схватају значај географског положаја своје земље на Балкану, у Европи и у свету;
-стекну основна знања о природно-географским и друштвено-економским одликама Србије, њеним природним лепотама и културном наслеђу;
-примењују стечена знања у свакодневном животу, како би са разумевањем могли да прате друштвено-географске појаве, процесе и односе на простору наше земље, на Балкану, у Европи и у свету;
-познају својства географских објеката, појава и процеса у крају у коме живе и повезују појаве и процесе на регионалном и националном нивоу;
-развијају способности повезивања знања из географије са знањима из сродних наставних предмета;
-схватају потребу личног учешћа у заштити, обнови и унапређивању квалитета животне средине и значај очувања природе и природних ресурса;
-поседују осећања социјалне припадности и привржености сопственој нацији и култури, те активно доприносе очувању и неговању националног и културног идентитета;
-развијају међусобно уважавање, као и сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и доприносе друштвеној кохезији;
-подржавају процесе међународне интеграције наше земље;
-користе различите изворе информација и уочавају њихову важност у географским сазнањима;
-буду оспособљени да на терену осматрају, мере, анализирају, интервјуишу, скицирају и прикупљају податке и развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;
-овладају техникама тимског/групог рада и групног одлучивања;
-буду оспособљени за континуирано образовање и самообразовање.

Исходи
По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:

-Учествује у предлагању и реализацији истраживачког пројекта у локалној средини;
-Анализира тематске карте и статистичке податке и графички их приказује;
-Одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем;
-Анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије;
-Опише узроке и последице геотектонских процеса на територији Србије;
-Класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне;
-Анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије;
-Класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије;
-Наводи начине коришћења вода Србије;
-Препозна ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у случају природних непогода;
-Доведе у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора;
-Објашњава популациону динамику становништва Србије: кретање броја становника, природни прираштај и миграције;
-Изводи закључке о утицају популационе динамике на структуре становништва у нашој земљи;
-Изводи закључке о важности предузимања мера популационе политике;
-Израђује и анализира графичке приказе структура становништва;
-Објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи;

-Уз помоћ карте Србије и других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи;
-Доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи;
-Препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине;
-Описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и означава их на карти;
-Процењује важност очувања природне и културне баштине Србије;
-Објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету;

Дидактичко-методичко упутство за остваривање наставе
Планирање наставе и учења
Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака. На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.
Активности наставника: Наставник упознаје ученике са садржајем наставног градива националне геогафије у осмом разреду, даје упутства за рад, разговара са ученицима, одговара на ученичка питања, подстиче ученике да износе своја запажања о процесима у природи и друштву, објашњава непознате појмове, формира групе, наводи ученике на размишљање и логичко закључивање, истиче позитивне вредности, мотивише ученике на рад, похваљује и награђује ученике.

Активности ученика: Ученици треба редовно да носе географску карту Србије, уџбеник, радну свеску и нему карту Србије; да буду пажљиви и вредни на часу, да слушају упутства наставника, да буду активни при обради лекције, да износе своје ставове, постављају питања, труде се да уче са разумевањем, чиме стичу способност логичког размишљања, закључивања и повезивања чињеница.

Међупредметно повезивање Наставни програм географије за осми разред ослања се на савремена достигнућа и на перспективе развоја географске науке, корелативан наставним предметима биологија, математика, информатика, техничко и информатичко образовање.

Међупредметне компетенције
1.Одговорно учешће у демократском друштву
2.Естетичка компетенција

3.Комуникација
4.Одговоран однос према здрављу
5.Одговоран однос према околини
6.Предузимљивост и оријентација ка предузетништву
7.Рад са подацима и информацијама
8.Решавање проблема
9.Сарадња
10.Дигитална компетенција

Наставна средства: уџбеник и за осми разред; географски атлас; нема карта; глобус; пројектор; рачунар; табла; свеска; бојице.

Иновације: коришћење дигиталних уџбеника; коришћење паметне табле; коришћење онлајн платформи за учење.

Евалуација: писмене провере знања; усмене провере знања; активност на часу; рад у тиму; вредновање самосталног рада ученика, решавање задатака у немим картама, учествовање на такмичењима.

Обавезан наставни предмет
Назив наставног предмета**: Историја**
Разред: осми
Годишњи фонд часова: 68

Циљ учења предмета: Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Опште предметне компетенције:
Временска и просторна оријентација: Разумевање протока времена, рачунање година и повезивање историјских догађаја са географским простором.
Рад са историјским изворима: Способност разликовања, проналажења и тумачења писаних докумената, материјалних остатака (археолошких налаза) и усмених предања.
Историјско разумевање: Објашњавање узрочно-последичних веза у друштву (зашто се нешто догодило и какве су биле последице) и разумевање начина живота људи у прошлости.
Развој критичког мишљења: Процењивање историјских личности и догађаја, као и упоређивање различитих извора података.
Неговање културног наслеђа: Изграђивање свести о важности очувања материјалне и духовне баштине, како локалне тако и глобалне

Специфичне предметне компетенције:
Основни ниво:
-Ученици: користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном и свакодневном контексту; издвајају и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости и садашњости и повезују их са временским и просторним оквирима; именују раздобља прошлости, историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу; показују историјски простор на историјској карти; разликују узроке од последица кључних догађаја; објашњавају значај научних открића, технолошких изума и уметничких дела за развој цивилизације.

-Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; користе различите историјске и друге изворе информација у елементарном истраживању; издвајају, у изворима информација, податке који су кључни за тему на којој раде; читају податке са карте, из графикона и табела; препознају стереотипе, пропаганду и манипулацију у изворима; откривају различите погледе, вишеструке перспективе на исти догађај, појаву или личност; идентификују историјске теме у уметничким и књижевним делима.
-Ученици разумеју различита значења појма историја и објашњавају повезаност историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања; препознају историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама; познају историјски развој људских права и објашњавају кључне појаве, догађаје и процесе као и улогу личности у њиховом развоју; објашњавају значај културно-историјског наслеђа и савремене историјске културе за формирање личног и групних идентитета; издвајају репрезентативне примере културно-историјског наслеђа сопственог и других народа; учествују у активностима чији је циљ неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје, као и очување културне баштине у непосредном окружењу.
Средњи ниво:
-Ученици издвајају специфичности појмова из историје цивилизације и повезују их са појмовима из других наставних предмета; објашњавају утицај кључних појава, догађаја, процеса и личности на развој друштва, државе, привреде и културе у прошлости и садашњости; повезују и објашњавају узроке и последице појава, догађаја и процеса у различитим историјским периодима; доводе у везу и објашњавају међусобни утицај географских карактеристика, друштвених и културних појава, уметничких и научно-технолошких достигнућа у националној и општој историји у различитим временским и просторним оквирима.
-Ученици: селектују и процењују историјске изворе и друге изворе информација према релевантности и сазнајној вредности за одређену тему; идентификују вишеструке перспективе на одређене историјске појаве, догађаје и процесе; уочавају сложеност појединих историјских појава и процеса; анализирају сличности и разлике у изворима који се односе на исту појаву, догађај или личност; доводе у везу стереотипе и пропаганду са историјским околностима у којима су настали; разликују митове, легенде и уметничке представе од историјских чињеница; планирају и спроводе истраживање на одређену тему; представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима уз коришћење дигиталних технологија.
-Ученици: објашњавају значај историје, као наставног предмета и као науке, за разумевање савремених друштвених токова, за изградњу историјске свести утемељене на резултатима историјске науке и за формирање ставова, личног и колективних идентитета; разумеју утицај стереотипа , пропаганде и различитих врста манипулације на појаве и догађаје током прошлости и садашњости; аргументовано дискутују о различитим темама и у различитим окружењима, уз уважавање мишљења и ставова саговорника; повезују културно-историјску баштину са историјским и савременим контекстом и учествују у организовању и спровођењу активности усмерених на развој културе сећања, уз поштовање традиције и културног идентитета различитих заједница.
Напредни ниво:
-Ученици: имају развијен речник појмова и користе га за објашњавање специфичности појмова из историје цивилизације као и у комуникацији у школском и ваншколском окружењу; процењују значај историјских појава, догађаја, процеса и личности и повезују их са одговарајућим хронолошким и просторним оквиром; анализирају повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје и процењују значај те повезаности за развој друштва и државе у националним оквирима; формулишу аргументе и објашњавају узроке и последице промена које су кроз историју доживљавала друштва, државе, културе, привреда и народи; процењују утицај научно-технолошких и уметничких достигнућа на живот појединца и група у прошлости и садашњости.
-Ученици: претражују изворе информација за одређену тему на матерњем и страном језику; критички просуђују историјске, али и савремене изворе информација, њихову садржину,

веродостојност и поузданост; селектују и анализирају податке о догађају, појави, процесу, личности и постављају хипотезу; формулишу истраживачко питање и, у складу са његовом природом, бирају одговарајуће методолошке принципе историјске науке; доносе закључке и резултате представљају на различите начине – усмено, писано, табеларно, графички уз коришћење дигиталних технологија; реконструишу и приказују промене на историјско-географском простору поређењем историјских карата са савременим политичким картама; разликују научну од уметничке интерпретације историјског догађаја, појаве и/или личности.
-Ученици: образлажу улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова; разумеју значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности; анализирају друштвене појаве и институције и идентификују промене које су током историјског развоја доживеле; изражавају критички став према различитим врстама манипулације и супротстављају им се користећи аргументе засноване на науци; покрећу и спроводе активности усмерене на неговање културно-историјске баштине и развој културе сећања.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању на основу сликовних историјских извора,доприноси раду у пару или у групи,
користи историјске карте, одговара на питања, препричава, описује илустрације и фотографије, бележи непознате појмове, користи мултимедије и електронске додатке.

Активности наставника: Припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира и користи историјске и географске карте и наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, оцењује, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке.

Ресурси: Уџбеник и свеска, историјски извори, историјске карте и атласи, фотографије, илустрације и репродукције уметничких дела, документарни филмови и видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет, енциклопедије...

Дидактичко-методичко остваривање програма:Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика рада, уз коришћење историјских извора, ИКТ-а и мултимедијалних садржаја, са циљем развоја критичког мишљења, функционалног знања и активног учешћа ученика у наставном процесу.

Начин праћења постигнућа ученика: Постигнућа ученика прате се континуирано кроз усмено и писмено проверавање, активност на часу, рад на историјским изворима, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног и сумативног оцењивања.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

Програм допунске наставе

План и програм допунске наставе

Циљ допунске наставе: Отклањање тешкоћа у усвајању наставних садржаја, утврђивање и обнављање основних знања из историје савременог доба, као и развијање интересовања ученика за историјске садржаје.
Задаци допунске наставе:
Утврђивање и обнављање основних наставних садржаја
Развијање разумевања историјских појмова
Вежбање рада са историјском картом и временском линијом
Оспособљавање ученика за рад са историјским изворима
Развијање способности усменог и писменог изражавања
Подстицање самопоуздања и активног учешћа ученика

Програм додатне наставе

План и програм додатне наставе

Циљеви: омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима,
- подстицање ученика на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења
- оспособљавање за даље самообразовање,
- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење,
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација);
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности,
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада,
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Септембар: Европа и свет на почетку индустријског доба
Октобар Европа и свет на почетку индустријског доба
Новембар Српске државе и народ до средине 19. века
Децембар Српске државе и народ до средине 19. века; Европа и свет у другој половини 19. века

Јануар Европа и свет у другој половини 19. века; припрема за такмичења
Фебруар Европа и свет у другој половини 19. века; Српске државе и народ у другој половини 19. века; припрема за такмичења
Март Српске државе и народ у другој половини 19. века; припрема за такмичења

Април Српске државе и народ у другој половини 19. века; Европа, свет, српске државе и народ на почетку 20.века: припрема за такмичења
Мај Српске државе и народ у другој половини 19. века; Припрема за такмичења и анализа такмичења
Јун Систематизација

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Физика**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 68

Циљ учења предмета:
Остваривање базичне језичке и научне писмености ученика; Оспособљавање ученика за решавање проблема и задатака у непознатим ситуацијама; Оспособљавање ученика за изражавање сопственог мишљења и учешће у дискусији; Развијање мотивисаности за учење и заинтересованости за предметне садржаје; Упознавање ученика са основним природним појавама и оспособљавање за њихово уочавање и препознавање; Оспособљавање ученика за формирање основа научног метода и усмеравање ка примени физичких закона.
Укупно је планирано 68 часова. За обраду новог градива предвиђено је 29 часова, док је за остале типове часова (утврђивање, вежбање, провера, систематизација, лабораторијске вежбе, практичан рад и обнављање) предвиђено 39 часова. У оквиру прве теме „Осцилаторно и таласно кретање“ предвиђена су 3 часа за обраду и 5 часова за остале типове наставе. У другој теми „Светлосне појаве“ планирано је 6 часова за обраду и 9 часова за остале типове часова. У оквиру треће теме „Електрично поље“ предвиђено је 5 часова за обраду и 5 часова за остале облике наставе. У четвртој теми „Електрична струја“ планирано је 7 часова за обраду и 11 часова за остале типове часова. У оквиру пете теме „Магнетно поље“ предвиђена су 4 часа за обраду и 2 часа за остале облике наставе. У шестој теми „Елементи атомске и нуклеарне физике“ планирана су 3 часа за обраду и 5 часова за остале типове наставе. У оквиру седме теме „Физика и савремени свет“ предвиђен је 1 час за обраду и 2 часа за остале облике рада.
При завршетку осмог разреда ученик ће бити у стању да разуме и примењује основне појмове из области осцилаторног и таласног кретања, укључујући осциловање тела, период, фреквенцију и амплитуду, као и да објасни закон одржања механичке енергије при осциловању. Биће у стању да опише таласно кретање и основне параметре таласа, као и да разуме природу звука, његове карактеристике, појаву резонанције и значај заштите од буке.
Ученик ће бити у стању да објасни основне светлосне појаве, укључујући праволинијско простирање светлости, сенку и полусенку, помрачења Сунца и Месеца, закон одбијања и преламања светлости, као и да разуме рад равних и сферних огледала, сочива и оптичких инструмената.
Ученик ће бити у стању да објасни појаве у електричном пољу, укључујући наелектрисавање тела, Кулонов закон, електрично поље и његове карактеристике, рад силе електричног поља и електрични напон, као и појаве у атмосфери.
Ученик ће бити у стању да разуме појам електричне струје, услове за њено настајање, изворе струје, мерење електричне струје и напона, електричну отпорност, Омов закон, рад и снагу електричне струје, као и везивање елемената струјног кола и електричну струју у различитим срединама.
Ученик ће бити у стању да опише магнетно поље сталних магнета и Земље, магнетно поље електричне струје, његово дејство на проводник, као и да разуме значај научног доприноса Николе Тесле и Михајла Пупина.

Ученик ће бити у стању да објасни структуру атома, нуклеарне силе, природну и вештачку радиоактивност, врсте радиоактивног зрачења, њихово биолошко дејство, заштиту од зрачења, као и појаве фисије, фузије и примену нуклеарне енергије.
Ученик ће бити у стању да разуме улогу физике у савременом свету и њен утицај на развој других природних наука, као и примену физике у медицини и технологији.

Опште предметне компетенције:
Ученик развија научни и критички начин мишљења, примењује знања из физике у свакодневном животу и објашњава сложеније физичке појаве из области осцилаторног и таласног кретања, светлости, електрицитета, магнетизма и атомске физике. Користи физичке величине, јединице и мерне инструменте у експерименталном раду и анализи података. Развија способност решавања проблема и примене физичких закона у непознатим ситуацијама. Повезује знања из физике са другим природним и техничким предметима и уочава њихову међусобну условљеност. Развија одговоран однос према природи, енергији, технологији и безбедном раду у лабораторијским условима. Унапређује комуникацијске и сарадничке вештине кроз дискусију, тимски рад и коришћење савремених дигиталних алата у учењу физике.
Специфичне предметне компетенције:
На **основном нивоу** ученик разликује врсте осцилаторног и таласног кретања и описује основне величине којима се оно описује, као и особине звука у свакодневним ситуацијама. Препознаје појаве у оптици, као што су праволинијско простирање светлости, одбијање и преламање светлости, и описује основне особине ликова код огледала и сочива. Разликује основне појмове у електричним појавама, препознаје електрично наелектрисање, електрично поље, електричну струју и основне елементе струјног кола. Препознаје магнетно поље и основне појаве магнетизма у природи и техници. Објашњава основне појаве радиоактивности и значај заштите од зрачења. Чита и интерпретира једноставне табеларне и графичке приказе, користи основне мерне инструменте и SI јединице и примењује основна правила лабораторијског рада.
На **средњем нивоу** ученик примењује основне физичке законе у опису осцилаторног и таласног кретања и повезује физичке величине које их описују. Примењује законе одбијања и преламања светлости и објашњава формирање ликова код огледала и сочива у једноставним ситуацијама. Разуме и примењује зависности између напона, струје и отпорности у једносмерним струјним колима, као и Омов закон у основним задацима. Анализира појаве у магнетном пољу и повезује их са практичним применама. Разуме основне процесе радиоактивности, њихове ефекте и значај заштите. Користи SI систем и његове префиксе, интерпретира табеларне и графичке приказе и самостално обрађује резултате једноставних мерења. У експерименталном раду примењује основне методе истраживања, представља резултате мерења и изводи закључке на основу добијених података.
На **напредном нивоу** ученик самостално примењује физичке законе у сложенијим задацима из области осцилаторног и таласног кретања, укључујући анализу односа између периода, фреквенције и енергије осциловања. Користи и повезује законе одбијања и преламања светлости у анализи оптичких система, укључујући сложеније случајеве формирања ликова код сочива и оптичких инструмената. Самостално анализира и решава проблеме у електричним колима, примењује Омов закон и законе сложенијих струјних кола и повезује електричне величине у реалним ситуацијама. Анализира утицај магнетног поља у техничким применама и повезује електромагнетне појаве са савременим технологијама. Разуме процесе радиоактивности на концептуалном нивоу и повезује их са применом у медицини, енергетици и заштити животне средине. У експерименталном раду самостално планира једноставна истраживања, анализира резултате мерења, процењује грешке и формулише закључке на основу добијених података, као и критички вреднује добијене резултате.
Облици рада: фронтални рад, индивидуални рад, рад у пару, групни рад, тимски рад, лабораторијски рад, пројектна настава.

Методе рада: монолошко – дијалошка, индивидуална, демонстрациона, метода практичних радова и огледа, ИКТ метода.
Активности ученика: посматрање и описивање физичких појава, извођење огледа и мерења, решавање рачунских и практичних задатака, рад у групи и пару, вођење бележака и израда домаћих задатака, коришћење дигиталних садржаја и симулација; излагање и образлагање решења.
Активности наставника: планира и организује наставни процес, мотивише ученике за рад и истраживање, демонстрира огледе и упућује ученике у правилан рад, прати напредовање ученика, прилагођава наставу могућностима ученика, подстиче сарадњу и активно учешће ученика, користи различита наставна средства и дигиталне алате, вреднује и оцењује постигнућа ученика.
Ресурси: уџбеник и радна свеска, лабораторијски прибор, мерни инструменти, наставни листићи, рачунар, пројектор и интернет, дигиталне презентације и симулације, видео материјали,
Дидактичко-методичко остваривање програма:
Настава физике реализује се кроз повезивање теоријских садржаја са практичним примерима и огледима. Ученици се подстичу на активно учешће, истраживачки рад, логичко закључивање и примену знања у свакодневним ситуацијама. Посебан акценат ставља се на развој функционалног знања, експериментални рад и коришћење информационо-комуникационих технологија.
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика.
Формативно оцењивање: усмено испитивање, праћење активности на часу, провера домаћих задатака, праћење практичног и лабораторијског рада, самостални и групни рад, презентације и пројекти, бележење напредовања ученика.
Сумативно оцењивање: контролне вежбе, тестови знања, усмене провере, практичне провере знања.
Начин прилагођавања рада ученицима: индивидуализација наставе, прилагођавање тежине задатака, додатна објашњења и подршка, употреба различитих наставних средстава, рад у мањим групама, подстицање вршњачке подршке, додатни и допунски рад, прилагођавање темпа рада у складу са могућностима ученика, употреба визуелних и дигиталних материјала ради лакшег усвајања садржаја.

Програм допунске наставе

План и програм допунске наставе за 8. разред
Програм допунске наставе из физике за осми разред реализује се кроз 34 часа и намењен је ученицима којима је потребна додатна подршка у савладавању наставних садржаја. Циљ наставе је развијање основних знања, разумевање физичких појава и оспособљавање ученика за примену наученог у решавању задатака и практичним ситуацијама.
У оквиру теме „Осцилаторно и таласно кретање", ученици уче да разликују осцилаторно и таласно кретање, као и основне физичке величине којима се она описују. Посебна пажња посвећује се разумевању периода, фреквенције, амплитуде и основних особина звука. Настава се реализује кроз објашњавање нејасних појмова, решавање рачунских задатака и повезивање појава са свакодневним животом. Ученици кроз разговор, посматрање, упоређивање и вођене задатке развијају способност логичког закључивања. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Светлосне појаве" обухвата разумевање праволинијског простирања светлости, сенке и полусенке, одбијања и преламања светлости, као и формирање ликова код огледала и сочива.

Ученици се упознају са радом оптичких инструмената и основним појмовима оптике. Настава се реализује кроз објашњавање, демонстрацију, решавање задатака и коришћење примера из праксе. За ову тему предвиђено је 8 часова.
У оквиру теме „Електрично поље", ученици усвајају појмове наелектрисавања тела, електричног поља, Кулоновог закона, као и појам електричног напона и рада силе електричног поља. Посебна пажња посвећује се разумевању основних електричних појава и њиховој примени у свакодневном животу. Настава се реализује кроз објашњавање, разговор и решавање задатака. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Електрична струја" обухвата основне појмове електричне струје, струјног кола, напона, отпорности и Омовог закона, као и везивање елемената струјног кола. Ученици усвајају и основне појмове рада и снаге електричне струје. Настава се реализује кроз објашњавање, решавање рачунских задатака и практичне примере. За ову тему планирано је 9 часова.
У оквиру теме „Магнетно поље", ученици се упознају са магнетним пољем сталних магнета и електричне струје, као и са њиховим деловањем. Посебно се разматрају примери примене магнетизма у пракси. Настава се реализује кроз објашњавање, демонстрацију и разговор. За ову тему планирано је 3 часа.
Тема „Елементи атомске и нуклеарне физике" обухвата основне појмове структуре атома, радиоактивности, врста зрачења и њиховог дејства, као и примену нуклеарне енергије. Ученици се упознају са значајем заштите од зрачења. Настава се реализује кроз објашњавање и повезивање садржаја са свакодневним животом. За ову тему планирано је 2 часа.

Програм додатне наставе

План и програм додатне наставе за осми разред

Програм додатне наставе из физике за осми разред намењен је ученицима који показују веће интересовање за физику и желе да прошире своја знања кроз додатне садржаје, истраживачки рад и примену савремених наставних средстава. Циљ наставе је продубљивање знања, развијање логичког мишљења, самосталности у раду и повезивање физичких појава са свакодневним животом. За реализацију програма планирано је укупно 34 часа.
У оквиру теме „Осцилаторно и таласно кретање", ученици усвајају и продубљују знања о осцилаторном кретању, таласима и звуку, као и о физичким величинама које их описују. Посебна пажња посвећује се разумевању периода, фреквенције, амплитуде и основних особина звука, као и примени знања у решавању задатака. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Светлосне појаве" обухвата проширивање знања о праволинијском простирању светлости, одбијању и преламању светлости, као и о формирању ликова код огледала и сочива. Ученици примењују законе оптике у решавању задатака и анализи оптичких система. За ову тему планирано је 8 часова.
У оквиру теме „Електрично поље", ученици проширују знања о наелектрисању, електричном пољу, Кулоновом закону, електричном напону и раду силе електричног поља. Посебна пажња посвећује се примени физичких закона у решавању задатака и објашњавању електричних појава. За ову тему планирано је 6 часова.
Тема „Електрична струја" обухвата проширивање знања о електричној струји, струјном колу, Омовом закону, отпорности, раду и снази електричне струје, као и сложенијим везама елемената струјног кола. Ученици решавају сложеније рачунске задатке и анализирају струјна кола. За ову тему планирано је 9 часова.
У оквиру теме „Магнетно поље", ученици проширују знања о магнетном пољу сталних магнета и електричне струје, као и о њиховом деловању и примени у техници. За ову тему планирано је 3 часа.
Тема „Елементи атомске и нуклеарне физике" обухвата проширивање знања о структури атома, радиоактивности, врстама зрачења, фисији, фузији и примени нуклеарне енергије. Ученици анализирају последице и примену нуклеарних процеса. За ову тему планирана су 2 часа.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Хемија**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 68
Циљ наставе:
Циљ учења/наставе хемије је је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развијеспособности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.
Кључни појмови садржаја: хемија, супстанца, елемент, једињење, смеша, хемијска лабораторија, оглед, хемијско својство, хемијска промена/хемијска реакција, атом, молекул, јон, ковалентна веза, јонска веза, хемијски симбол, хемијска формула, хемијска једначина, Периодни систем елемената, масени процентни састав, количина супстанце, оксид, киселина, хидроксид, со, pH вредност, метали, неметали, угљоводоници, ациклична органска једињења са кисеоником, биолошки важна органска једињења, хемија животе средине, зелена хемија.
Корелација: Математика, биологија, географија, историја, физика, ликовна култура, музичка култура, техника и технологија, физичко и здравствено васпитање, српски језик, страни језик.
Начин остваривања програма: Настава хемије остварује се кроз следеће основне облике: излагање садржаја хемије тема уз одговарајуће демонстрационе експерименте, решавање квалитативних и квантитативних задатака, лабораторијске вежбе, системско праћење сваког појединачног ученика, коришћење метода рада које доприносе бољем разумевању садржаја тема и остваривању образовних исхода, домаћи задаци, пројектни задаци, реферати, читање популарне литературе, коришћење интернета и др.

Област/Садржаји
Метали, оксиди, хидроксиди
Неметали, оксиди и киселине
Соли
Органска једињења и њихова општа својства
Угљоводоници
Органска једињења са кисеоником
Биолошки важна органска једињења
Заштита животне средине и зелена хемија

Исходи
На крају теме/месеца ученик ће бити у стању да:
-зна о заступљености метала и њихових једињења у природи;
-зна физичка својства метала;
-разуме хемијска својства метала;
-повезује својства метала са положајем у периодном систему елемената;
-зна значење појмова хидроксид;
-уме да примењује правила писања формула хидроксида.
-разуме начине добијања хидроксида;
-испитује физичка својства метала;
-зна да примењује начине доказивања хидроксида индикаторима;
-разликује на основу формула оксиде, киселине и хидроксиде;
-зна својства метала која одређују њихову практичну примену;
-зна својства и примене важнијих легура;

-зна да наведе заступљеност метала и неметала, неорганских и органских једињења у живој и неживој природи;
-уме да испита и опише физичка својства метала и неметала, и повеже их с њиховом практичном применом;
-уме правилно да рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини;
-зна и уме да изведе експеримент према датом упутству, табеларно и графички прикаже податке, формулише објашњења и изведе закључке.
-зна о заступљености неметала и њихових једињења у природи;
-зна физичка својства неметала;
-разуме хемијска својства неметала;
-зна и уме да повезује својства неметала са положајем у Периодном систему елемената;
-зна и уме да примењује правила писања формула оксида;
-зна да представља хемијским једначинама реакције оксидације
-зна примене важнијих неметала и њихових једињења у свакодневном животу;
-зна значење појмова оксид и оксидација;
-зна значење појма киселина;
-разуме начине добијања киселина;
-разликује на основу формула оксиде и киселине;
-зна и уме да примењује начине доказивања киселина индикаторима
-зна значење појма соли;
-зна и уме да саставља формуле соли на основу назива;
-зна и уме да саставља називе соли на основу формуле;
-разуме начине добијања соли;
-уочава генетску повезаност оксида, киселина, хидроксида и соли;
-зна физичка својства соли;
-разуме хемијска својства соли.
-разликује на основу формула оксиде, киселине, хидроксиде и соли;
-зна примене важнијих соли;
-зна шта су електролити
-објашњава појам електролитичке дисоцијације;
-разуме реакције електролитичке дисоцијације киселина, хидроксида и соли и представља их хемијским једначинама;
-уме да тумачи pH-скалу;
-зна pH вредност воде;
-зна киселост неких супстанци из свакодневног живота (сапуна, кафе, итд.).
-зна да су једињења угљеника, изузев оксида, угљене киселине и њених соли (карбоната и хидрогенкарбоната) органска једињења;
-разуме да су различити начини повезивања угљеникових једињења узрок многобројности органских једињења;
-зна општа својства органских једињења.зна састав, поделу и физичка својства угљоводоника;
-зна и уме да саставља формуле и називе једноставнијих угљоводоника;
--зна састав, поделу и физичка својства угљоводоника;
разликује алкане, алкене и алкине на основу молекулске и структурне формуле и на основу назива;
-зна да саставља формуле и називе једноставнијих угљоводоника;
-зна да угљоводоници подлежу реакцији сагоревања у којој се ослобађа топлота разуме основне хемијске реакције алкана (супституција), алкена и алкина (адиција);
-зна да су главни природни извори угљоводоника нафта и земни гас;
-зна примене важнијих деривата нафте и земног гаса;
-зна примене важнијих полимера.

-уочава хидроксилну групу алкохола као функционалну групу која карактерише алкохоле као класу органских једињења;
-зна да примењује правила номенклатуре алкохола;
-разликује алкохоле на основу различитих подела;
-повезује добијање етанола са претходним знањима;
-разуме да су физичка и хемијска својства алкохола одређена присуством хидроксилне групе;
-уочава, испитује, анализира и закључује о својствима алкохола на основу огледа.
-повезује претходна знања са применом алкохола и разуме примену етанола као замену за фосилна горива;
-уочава функционалну групу карактеристичну за карбоксилне киселине;
-зна да примењује правила номенклатуре карбоксилних киселина;
-уме да повезује знања о органским киселинама (сирћетна, лимунска, млечна киселина) са -знањима из других предмета или из свакодневног живота;
-уме да повезује присуство карбоксилне групе са физичким и хемијским својствима карбоксилних киселина;
-зна и уме да уочава, објашњава, анализира и закључује о својствима карбоксилних киселина на основу огледа испитивања својстава сирћетне киселине.
-уме да повезује знања о општим својствима карбоксилних киселина са својствима виших масних киселина;
-разуме да су више масне киселине састојци примарних биомолекула-масти и уља;
-зна појам естара;
-разуме правила номенклатуре естара;
-разуме реакције естерификације.
-уочава својства естара на основу огледа;
-разуме утицај својстава естара присутних у природним производима на њихове одлике.
-зна хемијски састав масти и уља;
-зна физичка својства масти и уља;
-разуме основна хемијска својстава масти и уља;
-зна о значају и улози масти и уља у живим бићима;
-зна шта су угљени хидрати и о њиховом значају и улози у живим бићима;
-зна да представља структурним формулама глукозу и фруктозу;
-разуме физичка својства угљених хидрата;
-разликује према сложености моносахариде, дисахариде и полисахариде;
-зна о практичној примени угљених хидрата;
-зна структуру аминокиселина.
-зна формуле и називе важнијих аминокиселина;
-зна да су протеини природни полимери протеинских аминокиселина;
-зна значај есенцијалне аминокиселине;
-зна о значају и улози протеина у живим бићима;
-наводи животне намирнице богате мастима и уљима, угљеним хидратима и протеинима;
-зна да разликује витамине према растворљивости у води;
-зна о значају и улози витамина у људском организму;
-испитује и уочава својства масти и уља, угљених хидрата и протеина на основу огледа;
-уме да докаже скроб у намирницама.
-зна о загађивачима (неорганским и органским супстанцама) ваздуха, воде и земљишта и мерама заштите;
-зна да рукује супстанцама и комерцијалним производима у складу с ознакама опасности,упозорења и обавештења на амбалажи;
-зна да придржава се правила о начину чувања производа и
одлагању отпада;

-зна да наведе загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и опише њихов утицај на животну средину;
-зна да критички процени последице људских активности које доводе до загађивања воде, земљишта и ваздуха;
-зна да објасни значај планирања и решавања проблема заштите животне средине.

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Математика**
Разред: осми
Годишњи фонд часова: 136

Циљ учења предмета:
Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Садржај:

Сличност (16, 6+10)
Пропорционалне величине.
Талесова теорема.
Сличност троуглова.
Примене сличности

Тачка, права, раван (12, 6+6)

Однос тачке и праве, тачке и равни. Односи

правих; мимоилазне праве.

Односи праве и равни, нормала на раван, растојање тачке од

равни. Односи две равни.

Ортогонална пројекција на раван (тачке, дужи и праве)

Угао између праве и равни. Полиедар.

Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом (18, 6 +12)

Линеарна једначина.
Решавање линеарних једначина с једном непознатом.
Линеарна неједначина. Решавање линеарне неједначине са једном непознатом.
Примена у реалним ситуацијама
Призма (14, 6+8)

Призма: појам, врсте, елементи.

Мрежа праве призме. Површина праве призме.
Запремина праве призме
Пирамида (16, 6+10)

Пирамида; појам, врсте, елементи.
Мрежа пирамиде. Површина пирамиде.
Запремина пирамиде
Линеарна функција (12, 5+7)

Линеарна функција ($y = kx + n$). График линеарне функције; нула и знак функције, монотоност.
Имплицитни облик задавања линеарне функције.
Цртање и читање графика линеарних функција.
Системи две линеарне једначине са две непознате (15, 6+9)
Појам линеарне једначине с две непознате.
Појам система од две линеарне једначине с две непознате.
Решавање система методом замене и методом супротних коефицијената; графичка интерпретација система.
Примена у реалним ситуацијама.
Ваљак, купа, лопта (16, 6+10)
Ваљак и његови елементи. Мрежа ваљка.
Површина и запремина правог ваљка.
Купа и њени елементи. Мрежа купе. Површина и запремина праве купе.
Појам лопте и сфере. Пресеци лопте (сфере) и равни. Површина и запремина лопте
Пројектни задатак (5 часова)
За обнављање градива, иницијални тест и анализу теста предвиђена су 4 часа, за писмене задатке и исправку писмених задатака 8 часова.
Кључни појмови садржаја : сличност, линеарна функција, системи линеарних једначина, геометријска тела.

Исходи:

-примени Талесову теорему у геометријским задацима и реалном контексту;
-примени сличност троуглова у геометријским задацима и реалном контексту
-анализира односе тачака, правих и равни у простору и запише те односе математичким писмом;
-представља цртежом односе геометријских објеката у равни и простору и користи их приликом решавања задатака;
-уочи правоугли троугао у простору и примени Питагорину теорему у геометријским задацима и реалном контексту
-реши линеарну једначину, неједначину и систем линеарних једаначина са две непознате;
-реши реалне проблеме користећи линеарну једнасчину, неједнчину или систем линеарних једначина;
-израчуна површину и запремину прфаве призме и четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде;
-израчуна површину и запремину ваљка, купе и лопте; ваљка, купе и лопте;
-примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама;
-нацрта и анализира график линеарне функције;
-учествује у избору истраживачког пројекта и начина рада.

Опште предметне компетенције:
Компетенција за учење, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.

Специфичне предметне компетенције:

Сарадња
-активно и конструктивно учествује у раду групе или пара;
-поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи или пара;
-доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе;
-критички процењује свој рад и рад чланова групе, доприноси унапређивању рада групе и уме да представи резултате рада;
Решавање проблема
-препознаје проблем, рашчлањује га на делове и уочава везе и односе између њих на основу претходно стечених знања у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства;
-планира стратегију решавања проблема (претпоставља решења, планира редослед активност, врши избор извора информација, средстава која ће користити, са ким ће сарађивати и консултовати се);
-решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењемразличитих предмета и ваншколским искуством;
-самостално или консултујући друге особе (вршњаке, наставнике, родитеље) преиспитује начин решавања проблема, алтернативне начине решавања, тачности и прецизности решења;
-формулише објашњења и закључке на основу резултата до којих је дошао у раду, презентује их и дискутује са другим особама и преиспитује их у светлу добијених коментара;
-проверава применљивост решења у пракси и користи знања и вештине у новим ситуацијама.
Рад са подацима и информацијама
-користи податке из различитих извора, начине добијања података и на основу тога процењује њихову поузданост и препознаје могуће грешке уз помоћ наставника;
-користи информације у различитим симболичким модалитетима (табеларни, графички, текстуални приказ), чита, тумачи и примењује их, повезујући их са претходним знањем из различитих области.
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву:
-препознаје сопствене вредности и своје могућности у односу на будуће образовање и професионалну оријентацију. Спреман је да учествује у самосталним и тимским пројектима;
-је способан да развије идеју, представи је, образложи и преговара у тиму о њеној оријентацији;
-зна да постави реалне циљеве и наоснову датих могућности уме да планира и проналази начине њиховог остваривања;
Комуникација
-уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене;
-уважава саговорника реагујући на оно што говори;
-изражава своје ставове и мишљења, на позитиван, конструктиван и аргументован начин;
Компетенција за учење
-има позитиван и одговоран став према учењу;
-мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење. Разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје;
-користи различите изворе информација и има критички однос према њима;
-примењије одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и временом;

-способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања. Користи могућности ваншколског учења, негује и развија лична интересовања.

Дигитална компетенција

-уме да претражује, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи могућности ИКТ;

-уме да представи, организује и обликује одређене информације користећи на ефикасан начин могућности ИКТ средства;

-ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

Облици рада:фронтални, групни, индивидуални, рад у паровима .

Методе рада: метода разговора, метода усменог излагања, хеуристичка метода, метода писаних радова, метода рада с текстом; метода демонстрације, метода писмених и графичких радова.

Активности ученика:

Стичу знања, математичку културу; посматрају, опажају и логички закључчују, показују културне, радне, етичке и естетске навике; стичу способност изражавања математичким језиком у усменом и писменом облику; пишу, цртају, обављају основне рачунске операције

Активности наставника:

Усмерава, наводи, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, анализира, мотивише, координира, развија кооперативност, планира, организује, посматра, демонстрира, похваљује, разговара

Ресурси: Настава се реализује у опремљеном кабинету за математику, уз коришћење рачунара, геометријског прибора (шестар, лењири, угломер), уџбеника и других извора информација.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

При избору садржаја и писању исхода за предмет Математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Тачка, права и раван

Обраду међусобних односа тачака, правих и равни у простору засновати на
посматрању и анализи објеката у окружењу, користећи математичку терминологију и одговарајуће ознаке. Посебну пажњу треба посветити односима *паралелно* и *нормално* (између две праве, између праве и равни,
односно између две равни). Однос између праве и равни повезати са одговарајућим односом између праве и њене ортогоналне пројекције на раван. Угао између праве и равни (када оне нису нормалне или паралелне) увести као угао између праве и њене ортогоналне пројекције на ту раван. Обновити Питагорину теорему и илустровати њену примену примерима и задацима у вези са ортогоналним пројектовањем дужи раван. Полиедар увести као део простора ограничен многоугловима. Користећи основне примере полиедара (посебно оне који одговарају познатим реалним објектима) анализирати облик и број страна полиедара. Обновити својства коцке и квадра и кроз разноврсне примере и задатке повезати их са осталим садржајима ове наставне теме.

Предвиђене садржаје треба да прате задаци којима се подстиче оријентација у простору, просторна визуелизација, мисаоно сагледавање простора и сл. Будући да развоју ових способности значајно доприноси вештина представљања просторних односа сликама у равни, неопходно је код ученика подстицати вештину цртања (слободном руком и геометријским прибором) просторних фигура. Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица просторне фигуре у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) просторне фигуре који нису веродостојно приказани на равној слици.

Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом – Ученици су се, у претходним разредима, упознали са решавањем једноставних линеарних једначина и неједначина. На самом почетку, једначине и неједначине су решавали користећи везе међу операцијама (уочавањем непознатог сабирка, чиниоца, умањеника, умањиоца, дељеника или делиоца), а касније користећи методу теразија. Ова претходна знањапредстављају темељ за коришћење еквивалентних трансформација при решавању једначина и неједначина.
На конкретним примерима показати да линеарна једначина $ax = b$:
– у случају да је $a \neq 0$ и $b \in R$ има јединствено решење,
– у случају да је $a = 0$ и $b \neq 0$ нема решења (скуп решења једначине је празан) и
– у случају да је $a = 0$ и $b = 0$ има бесконачно много решења (сваки реалан број је решење).
У осмом разреду није предвиђено да се решавају једначине са параметрима.
Ученици треба да овладају техникама помоћу којих се неке једначине могу еквивалентним трансформацијама свести на једначину облика $ax = b$.Укључивати и примере једначина које се своде на линеарне, а помоћу којих се обнављају и користе стечена знања о:
– апсолутној вредности (само случај $|ax + b| = c$),
– формулама за квадрат бинома и разлику квадрата (случајеви када се квадратни чланови анулирају),
– условима под којима су производ, односно количник једнаки нули.
На сличан начин приступати и решавању линеарне неједначине уз истицање разлика (у случају множења негативним бројем мења се смисао неједнакости). Решења неједначина приказивати на бројевној правој и у одговарајућем скуповном запису.
Решавајући текстуалне проблеме, укључујући оне из сродних предмета, као и из реалног контекста, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих једначина и неједначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Призма и пирамида – Да би ученици што лакше упознали геометријска тела – призму и пирамиду, њихове елементе, уочавали дијагоналне пресеке и научили да израчунавају површине и запремине ових тела, треба користити њихове моделе, мреже, скице и слике. Препоручљиво је да и сами ученици цртају мреже и израђују моделе проучаваних тела.
Предвиђено је израчунавање површине и запремине следећих тела: праве тростране и четворостране призме, правилне шестостране призме, четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде. Приликом решавања задатака инсистирати на што прецизнијем цртању скице геометријског тела, водећи рачуна о цртању видљивих ивица пуном линијом и невидљивих испрекиданом линијом. Извођење формуле за запремину призме везивати за прихваћену формулу за запремину квадра. Рачунати површине и запремине помоћу основних елемената и зависних елемената (бочне висине, полупречника описаног или уписаног круга, дијагонала ...). Приликом израде задатака треба полазити од општих формула (за призму: $P = 2B + M$ и $V = BH$, за пирамиду: $P = B + M$ и $V = BH$) и анализирањем конкретног случаја решавати задатак. Посебно размотрити примере једнакоивичних тела.

На часовима систематизације применити знања о површини и запремини призме и пирамиде и у ситуацијама из свакодневног живота.

Линеарна функција Најпре поновити појам функције директне пропорционалности и њеног приказивања у координатном систему који је обрађиван у седмом разреду. Увести затим појам линеарне функције једне реалне променљиве ($y = kx + n$), не помињући општи појам функције. Показати да је график тефункције права, уз посебно разматрање случајева $k = 0$, $k > 0$, $k < 0$, као и $n = 0$, $n > 0$, $n < 0$. Увести појмове: нула функције, знак функције, растућа и опадајућа функција и објаснити како се они илуструју на графику и како зависе од коефицијената k и n.Ученици треба у потпуности да овладају поступком цртања
графика линеарне функције и његовог анализирања, тј. „читања“ својстава те функције када јој је график задат. Обрадити својства линеарне функције када је она задата имплицитном релацијом $ax + by = c$.

Системи линеарних једначина с две непознате – Ученици треба да се упознају са линеарном једначином с две непознате облика $ax + by = c$, да разумеју да је график ове једначине (када је бар један од бројева a или b различит од нуле) права и да умеју да нацртају тај график. Уводи се и појам система две линеарне једначине с две непознате, као и појам решења система као уређеног пара бројева. Системе линеарних једначина решавати методама замене и супротних коефицијената. Пажњу треба посветити и графичкој интерпретацији система две линеарне једначине с две непознате.

Решавајући разне проблеме из геометрије, физике, хемије и свакодневног живота, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих система линеарних једначина, при чему утврђују научене формалне поступке сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Ваљак, купа и лопта – Важно је истаћи да су ваљак, купа и лопта ротациона тела. Као и код призме и пирамиде, ради бољег уочавања елемената и осних пресека ваљка и купе, као и пресека лопте (сфере) и равни, користити моделе тела. Оспособити ученике за цртање мреже ваљка и купе, израду њихових модела као и што прецизнијих скица приликом решавања задатака. При обради ове теме, ваљак и купу повезати са призмом и пирамидом и указивати на аналогије између призме и ваљка, односно пирамиде и купе. Ту аналогију користити за образложење формула за површину и запремину ваљка и купе. Приликом извођења формуле за површину купе, повезати површину омотача са површином кружног исечка, а обим базе са дужином кружног лука. Пре дефинисања сфере, односно лопте потребно је подсетити се дефиниција кружнице и круга. Формуле за површину и запремину лопте се наводе без доказивања. На часовима систематизације применити знања о површини и запремини ваљка, купе и лопте у ситуацијама из свакодневног живота.

Пројектни задатак – Програмом је планиран и један пројектни задатак, по избору наставника и ученика. Примери могућих пројектних задатака:

Конструкција теста из математике за завршни испит.

Ученици се поделе у групе нехомогених математичких знања, тако да свака група има најмање три ученика.

Свака група има задатак да састави низ од 20 задатака, уз следеће услове:

– да 9 задатака буду задаци основног нивоа, 7 средњег нивоа и 4 напредног нивоа;

– да по 5 задатака буде из области *Бројеви и операције са њима* и *Алгебра и функције*, 6 из области. Геометрија и по 2 задатка из области *Мерење* и *Обрада података*.

Област и ниво за сваки од задатака у тесту одређује наставник у договору са ученицима. Улога наставника је да координира рад група, по потреби помаже ученицима, проверава да ли су тестови конструисани по договореној методологији, организује израду теста тако да сваки ученик решава

тест у чијој конструкцији није учествовао (ученици једне групе решавају појединачно тест друге групе), организује прегледање тестова и
презентацију резултата. Ученици врше избор задатака, решавају задатке, израђују кључ теста и припремају тест и кључ у неком програму за обраду текста, решавају тест друге групе, прегледају урађене тестове које је њихова група конструисала, обрађују добијене резултате и презентују их. Овај задатак може бити веома користан за ученике који се припремају за завршни испит, а мотивација за реализацију ће бити на повишеном нивоу.

2. Коришћење динамичког софтвера
У циљу боље припреме за завршни испит, ученици могу током целе године припремати аплете коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера. Подељени у групе могу сами бирати области којима ће се бавити. Након договореног временског периода групе представљају свој рад осталима и на тај начин обнављају или утврђују градиво, а подстиче се и вршњачко учење. На овај начин ученици осмог разреда остављају својој школи вредан радни материјал који ће бити од користи осталим генерацијама, а који ће се временом усавршавати и на тај начин формирати база аплета за наставу. Неке од могућих тема су: график линеарне функције; решавање неједначина са апсолутним вредностима; конструкције углова, троуглова и четвороуглова; израчунавање површина геометријских објеката; централна и осна симетрија, транслација и ротација; решавање једначина (проблеми кретања); сабирање и одузимање вектора.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

формативно оцењивање ученика: праћење наставног часа, домаћи задатак ,обавезан преглед и дискусија, питања и одговори у току наставе, интеракција наставник-ученик,ученик-ученик, активност ученика и резултати групног,тимског и индивидуалног рада, понашање ученика и однос према предмету.

сумативно оцењивање ученика: свакодневни задаци, усмени одговори и изражавање кратке провере усвојеног знања (10-15 минута), писмени и контролни задаци, пректични радови, презентације и пројекти, полугодишњи и годишњи тест

Праћење и вредновање наставе и учења
Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови)

Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава индивидуалним потребама и карактеристикама ученика, обезбеђујући једнаке шансе за напредак у подстицајној средини без дискриминације

Програм допунске наставе

План и програм допунске наставе за осми разред

Допунска настава се организује према индивидуалним потребама ученика који имају потешкоћа у савладавању основног нивоа исхода.

Фокус:Решавање једначина, неједначинаи система на основном нивоу као и израчунавање површине и заптемине геометијских тела кад су задати сви неопходни елементи.

Време реализације: Организује се зависно од потреба и броја заинтересованих ученика

Програм додатне наставе

План и програм додатне наставе за осми разред

Додатна настава је усмерена на ученике који показују веће интересовање и постижу резултате на **напредном нивоу**.

Фокус: Примена и решавање сложених линаераних једначина, неједначина и система као и њихова примена у текстуалним задацима, да решава компликоване и нестандардне задатке из свих области математике које се изучавају током основног образовања.

Циљ: Припрема за такмичења и дубље разумевање математичких концепта кроз нестандардне задатке

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Информатика и рачунарство**
Разред**: осми**
Годишњи фонд часова 34
Циљ учења:
Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.
Област/тема: ИКТ
Исходи:
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- унесе и мења податке у табели;
- разликује типове података у ћелијама табеле;
- сортира и филтрира податке по задатом критеријуму;
- користи формуле за израчунавање статистика;
- графички представи податке на одговарајући начин;
- примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату;
- приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа;
- успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци;
- унесе серију (низ) података;

- изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...);
- графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма);
- унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и сними их;
- изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...);

Садржаји:

Радно окружење програма за табеларне прорачуне.
Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време....).
Формуле и функције.
Примена формула за израчунавање статистика.
Сортирање и филтрирање података.
Графичко представљање података.
Форматирање табеле (вредности и ћелија).
Рачунарство у облаку - дељене табеле (нивои приступа, измене и коментари).

Компетенције:

дигитална компетенција (управљање подацима и информацијама)
компетенција за решавање проблема
математичка и логичка компетенција (анализа података)
комуникација и сарадња у дигиталном окружењу
компетенција за учење учења

Област/теме: **Дигитална писменост**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- наведе потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце;
- повеже ризик на интернету и кршења права деце;
- објасни појам „отворени подаци”;
- објасни појам вештачке интелигенције својим речима;
- наведе примере коришћења вештачке интелигенције у свакодневном животу;
- објасни утицај вештачке интелигенције на живот човека
- успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци;

Садржај:

Заштита личних података.
Права детета у дигиталном добу
Отворени подаци.
Појам и примена вештачке интелигенције
Садашњост и будућност вештачке интелигенције - етичка питања

Компетенције:

дигитална компетенција (безбедно и одговорно коришћење технологије)
грађанска компетенција (права и одговорности у дигиталном друштву)
критичко мишљење
комуникација и сарадња
одговорно доношење одлука

Област/теме: **Рачунарство**

Исход:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
- унесе серију (низ) података;
- изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...);

- графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма);
- унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и сними их;
- изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...);

Садржај:

Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...).
Унос података у једнодимензионе низове.
Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање).
Графичко представљање низова података.
Унос и представљање табеларно записаних података.
Анализе табеларно записаних података
Обраде табеларно записаних података (сортирање, филтрирање, ...).

Компетенције:

компетенција за решавање проблема
математичка компетенција
алгоритамско и рачунарско размишљање
дигитална компетенција
креативност и иновације

Област/ теме: **Пројектни задаци**

Исходи:

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:
-сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка;
-сарадднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка;
-самовреднује своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима;
-креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка;
-поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника;
-вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.

Садржаји:

Онлајн упитник (креирање - типови питања, дељење - нивои приступа и безбедност).
Онлајн упитник (прикупљање и обрада података, визуализација).
Отворени подаци.
Инфографик.
Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја).
Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења.

Компетенције:

сарадња и тимски рад
комуникацијска компетенција
самосталност и одговорност
предузимљивост и иницијатива
дигитална компетенција
критичко и рефлексивно мишљење

Праћење и вредновање наставе и учења:

Праћење активности и залагања ученика на часу
Увид у самостални рад ученика
Бележење напретка ученика у педагошкој документацији
Анализа постигнућа ученика
Повратна информација ученицима
Упоређивање почетног и завршног нивоа знања.

Напредак ученика прати се кроз посматрање рада и активности, усмену и писану проверу знања, анализу урађених задатака и бележење постигнућа.

Међупредметна корелација:
Математика — статистика, проценти, графикони, логичко размишљање
Техника и технологија — дигитални уређаји, алгоритамско размишљање
Српски језик — разумевање и критичка анализа информација, комуникација
Грађанско васпитање — права детета, приватност, одговорно понашање на интернету
Географија — анализа података и визуелизација (карте, графикони)
Физика — обрада и представљање резултата мерења
Ликовна култура — визуелизација података и инфографик

Кључни појмови садржаја:
податак и информација, табела, ћелија, ред, колона, опсег, типови података, формула и функција, статистика (збир, просек, минимум, максимум), сортирање и филтрирање, графикон, форматирање, дељени документи и облак, лични подаци и приватност, права детета у дигиталном окружењу, отворени подаци, вештачка интелигенција, машинско учење, лгоритам, анализа података, пројектни задатак, дигитална безбедност.

Дидактичко-методичко остварење програма

Тема/област:**ИКТ**
Начин и поступци за остварење програма
Тема обухвата разумевање појмова податак, информација и информатика и њихову улогу у свакодневном животу. Ученици се подсећају начина прикупљања, обраде и представљања података. Објашњава се значај аутоматске обраде података у савременом друштву. Представља се програм за табеларне прорачуне и његова примена у различитим областима. Наводе се примери из реалних ситуација као што су вођење евиденција и буџета. Уводе се основни појмови радног окружења: радна свеска, радни лист, ћелија, ред и колона. Ученици уче кретање кроз табелу и коришћење пречица. Обрађује се унос различитих типова података и њихово форматирање. Приказују се могућности копирања, премештања и уметања података. Објашњава се чување, увоз података и рад са шаблонима. Посебно се истиче форматирање табеле ради боље прегледности и штампе. Наглашава се значај планирања организације података пре израде табеле. Уводе се појмови ентитет и атрибути и правилно структурирање табеле. Објашњава се сортирање података по једном или више критеријума. Ученици упознају основне статистичке показатеље. Представља се употреба формула и функција као што су SUM, AVERAGE, MIN, MAX и IF. Објашњава се релативно и апсолутно адресирање и копирање формула. Приказује се филтрирање података и функције по услову. Ученици уче да представе податке графиконима ради лакше анализе. На крају се упознају са радом у облаку и дељењем табела ради сарадње.

Тема/област: **Дигитална писменост**
Начин и поступци за остварење програма
Тема се уводи разговором са ученицима о значају личних података и начинима њихове злоупотребе у дигиталном окружењу. Ученици уче да је право на приватност основно људско право које је у дигиталном добу посебно угрожено. Објашњава се како интернет сервиси, претраживачи и друштвене мреже прикупљају и користе податке о корисницима. Посебна пажња посвећује се креирању личних профила на интернету и ризицима које они носе. Ученици се упознају са правима детета из Конвенције и њиховом применом у дигиталном окружењу. Анализирају се ризици као што су дигитално насиље, говор мржње и злоупотреба идентитета. Разматра се улога одраслих у заштити дечјих права на интернету. Ученици уче о узрасним

ограничењима за коришћење онлајн сервиса и значају безбедности. Представљају се начини прикупљања и обраде података и њихова веза са грађанским правима. Упознају се са институцијом Повереника и појмом отворених података. Објашњава се економски значај података и нова занимања у овој области. У другом делу теме уводи се појам вештачке интелигенције и њене примене. Ученици дискутују о интелигенцији машина и својим искуствима са паметним уређајима. Објашњавају се појмови AI и машинско учење као кључне технологије. Наводе се примери примене као што су OCR, препознавање лица и превођење. Представљају се гласовни асистенти, аутономна возила и видео игре као области примене. Објашњава се концепт паметних градова и улога података у њиховом функционисању. Анализира се утицај алгоритама на садржај на интернету и формирање мишљења. Разматрају се етичка питања, утицај на радна места и ризици аутоматизованог одлучивања. Тема се завршава разматрањем будућности вештачке интелигенције и потребе за одговорном употребом технологије.

Тема/област: **Рачуноводство**

Начин и поступци за остварење програма

Осим у програмима за табеларна израчунавања анализу података могуће је вршити и у специјализованим програмским језицима и окружењима. У данашње време најпопуларнија окружења тог типа су Jupyther/Python, R studio и Matlab тј. Octave. Овај приступ анализи података често не одмењује него допуњује програме за табеларна израчунавања. Подаци се из информационих система и репозиторијума отворених података често могу добити у форматима програма за табеларна израчунавања. Програми за табеларна израчунавања су веома погодни за преглед тих података и могу се веома једноставно користити за унос, измену и једноставније обраде података. Са друге стране, обрада података из програмских језика доноси одређене предности и нове квалитете. Једна од важних предности је то што је сваки поступак обраде података експлицитно записан и лако га је поделити са другима у текстуалном облику (није потребно објашњавати шта је потребно урадити кроз кориснички интерфејс апликације). Разумевање смисла добијених статистика много је једноставније када се гледа експлицитно описани алгоритам који их описује, него када је поступак израчунавања раштркан кроз ћелије табеле (а у неким случајевима, попут сортирања, потпуно сакривен). Примена постојећих анализа на нове податке постаје веома једноставна, јер скриптови који описују поступак остају неизмењени и само је потребно изменити назив датотеке у којој се подаци налазе. Обрада више скупова података истовремено се своди на то да се скрипт који обрађује податке из једне датотеке окружи петљом у којој се из листе узима једна по једна путања до датотеке са подацима који ће се обрађивати . Иако су сви подаци који се обрађују обично записани табеларно, једноставније анализе обично подразумевају анализе појединачних врста тј. колона, тако да се за почетак може претпоставити да су подаци који се обрађују записани у облику низа (листе, вектора) података. Приказати како се у програмском језику могу унети низови података разног типа (низови целобројних вредности, низови реалних вредности, низови ниски, низови логичких вредности). Приказати ученицима основне начине анализе низова података (коришћењем библиотечке функционалности): израчунавање дужине низа података, израчунавање збира, просека (аритметичке средине), најмање и највеће вредности (минимума и максимума), сортирање података у неопадајућем и нерастућем редоследу, филтрирање (издвајање елемената низа који задовољавају дато својство), пресликавање (примену одређене функције тј. трансформације на сваки елемент низа) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у низу). Описати смисао сваке од наведених статистика и њихово коришћење увежбавати на реалним примерима из домена блиских ученицима. Приказати ученицима могућност визуализације низова података у различитим облицима (линијски графикон, стубичасти графикон, секторски (пита) графикон). Иако се сви табеларно записани подаци могу представити појединачним низовима (где сваки низ чува податке из појединачне колоне), програмска окружења за анализу података пружају специјализоване структуре за представљање табеларно записаних података.

Тема/област: **Пројектни задаци**

Начин и поступци за остварење програма

Осам часова током године предвиђено је за израду и евалуацију пројектних задатака. Наставник може да одабере како ће тих осам часова распоредити током школске године (на пример, могуће је свих осам часова реализовати на самом крају школске године, а могуће је 4 часа реализовати на крају првог, а 4 часа на крају другог полугодишта). Наставник дефинише неколико тема пројектних задатака које погодују развијању међупредметних компетенција, подстичу иницијативу и креативност, функционализују раније стечена знања, као и формирање вредносних ставова ученика. И у овом разреду, пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета. Теме треба да буду што ближе реалном животу и релевантне за ученике. Приликом дефинисања тема пројектних задатака, наставник може да се ослони и на пројекте који су реализовани претходне школске године и пројектне теме повеже са утврђивањем и евалуацијом њихових резултата. Ослањајући се на праксу утврђену у претходна три разреда, наставник реализацију пројектног задатка у највећој мери препушта ученицима. Ученици бирају једну од понуђених тема, а затим, у оквиру својих тимова, самостално планирају фазе реализације, у складу са расположивим временом, ресурсима и сложеношћу одабране теме. Наставник има улогу ментора - он прати и благо усмерава ученике док пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник подстиче ученике да темељно осмисле сваки од корака, дискусију у оквиру тимова и сараднички долазе до решења. Циљ наставника је да, током реализације пројектних задатака, креира образовно окружење које погодује развијању и неговању: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа. На крају пројеката, ученици треба да сумирају резултате и изведу закључке. Пожељно је да се главни закључци визуелно прикажу, у форми инфографика и презентују наставнику, осталим ученицима, али и ширем аудиторијуму (могу се поставити на интернет, приказати родитељима, ...).

Обавезни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Техника и технологија**

Разред: **осми**

Годишњи фонд часова: 68 (2 часа недељно)

Циљ учења предмета: Циљ наставе и учења је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена и професионална интересовања, и поступа предузимљиво и иницијативно.

Опште предметне компетенције: Ученик разуме неопходност рада као основне и најважније људске делатности; разуме и усваја привредне и етичке вредности рада сваког појединца, као и важност тимског рада. Ученик стиче знања и вештине из техничко-технолошких области у корист сопственог развоја и чини прве одлуке везане за будуће школовање и професију. Ученик користи информационо-комуникационе технологије (у даљем тексту ИКТ) при решавању проблема у различитим областима и истражује нове могућности њихове примене.

Специфичне предметне компетенције:

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Познавањем најважнијих достигнућа и личности у области електротехнике, електронике, рачунарства и телекомуникација, ученици уочавају утицај дигиталне револуције на развој друштва и унапређење квалитета живота. На основу познавања врста, карактеристика и проводљивости материјала (проводници, изолатори, полупроводници), повезују их са могућностима примене у

изради електричних и електронских кола. На основу врсте електричних машина, генератора и трансформатора наводе њихов појам, функцију и начин претварања енергије. Наводе савремене конструктивне елементе, инсталације и телекомуникационе системе који чине један паметан грађевински објекат и објашњавају њихову улогу. Ученици разумеју важност заштите животне средине кроз анализу утицаја конвенционалних извора енергије и значај преласка на обновљиве изворе (сунце, ветар, вода).

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Мере и контролишу основне електричне величине (напон, јачина струје, отпор) правилном применом мерних инструмената попут мултиметра. Праве разлику између безбедног и небезбедног коришћења кућних апарата, електричних инсталација, уређаја и машина у окружењу. Цртају једноставне електричне и електронске шеме примењујући стандардизоване графичке симболе и правила техничког цртања у електротехници. Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем напреднијих софтверских алата за симулацију електричних кола, као и развојних окружења за микроконтролере (нпр. ViruaLab Electricity, Tinkercad, Micro bit). Употребом савремених информационо-комуникационих технологија и паметних уређаја увиђају значај интернет ствари (IoT) у свакодневном животу.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Праћењем савременог техничко-технолошког развоја у области зелене енергије, телекомуникација и програмирања хардвера, развијају радозналост и интересовање за наставак школовања у ИТ и инжењерским занимањима. Стечена знања у руковању алатима за спајање електронских компоненти (лемилица, бредборд плоче) вешто користе за израду и поправку једноставних електронских уређаја, стриктно примењујући мере заштите на раду од удара струје. Учествују у активностима које доприносе развоју свести о правилног одлагању електронског отпада (е-отпад) и рециклажи батерија, чиме развијају одговорно понашање према природи. Своја решења паметних система и електричних кола саопштавају путем техничких и блок-шема. Применом правила рационалног коришћења електричне енергије и увођењем паметних потрошача у домаћинству директно доприносе уштеди кућног буџета. Развијају предузетничке вештине кроз креирање иновативних техничких пројеката, поштујући ауторска права, тимски рад и међусобну толеранцију.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: дијалошка метода, демонстративна метода, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, метода практичних и лабораторијских радова, пројектна настава.

Активности ученика: Претражују интернет ради прикупљања података о историјском развоју електротехнике, значајним научницима (Никола Тесла, Михајло Пупин) и израђују дигиталне презентације. Прате излагање наставника, записују кључне појмове о напону, струји и отпору, те практично користе мултиметар за мерење величина у колима. Препознају и разврставају материјале у електротехници на проводнике, изолаторе и полупроводнике. Ручно цртају електричне и електронске шеме у свеску, доследно примењујући стандардизоване графичке симболе за компоненте (отпорник, диода, транзистор, прекидач). Користе специјализоване образовне софтвере и апликације на рачунару за виртуелно спајање и тестирање електричних кола. Креирају блок-кодове или текстуалне алгоритме (нпр. за Micro:bit) за очитавање вредности са сензора и управљање потрошачима. Самостално повезују сензоре (за светло, температуру, покрет) и актуаторе (ЛЕД диоде, зујалице, релеје) на бредборд плочу и развојни систем. Активно организују радно место у кабинету, користе алате (нпр. клешта за бланширање) и стриктно се придржавају мера заштите од удара струје. Пуштају моделе у рад, врше дијагностику кварова у колу или коду, те дискутују о начинима рационалне потрошње енергије и правилном одлагању електронског отпада (е-отпада).

Активности наставника: Обезбеђује наставна средства, рачунарске апликације, симулаторе електричних кола, развојне системе (микроконтролере) и кутије са материјалом за практичан рад. Објашњава кључне појмове из електротехнике, електронике и паметних система. Демонстрира правилно и безбедно коришћење мерних инструмената (мултиметра) и алата (лемилица, клешта).

Води ученике кроз процес цртања шема, писања код за микроконтролере и повезивања електронских компоненти на бредборд плочу. Формира тимове за пројектне задатке, прати поштовање мера заштите на раду (заштита од удара струје и опекотина) и помаже у отклањању грешака у коду или везама. Оцењује тачност израде техничких шема, функционалност израђених модела, ангажовање ученика у тиму и њихову презентацију пројекта.

Ресурси:

Људски: два наставника реализују наставу у једном одељењу које је подељено у две групе.

Дидактичко – материјални: уџбеник, конструкторски комплет за 8. разред (електронске компоненте, бредборд плоче, каблови), дигитални уџбеник, радна свеска, мерни инструмент (мултиметар), материјал и алат за спајање и лемљење.

Технолошки ресурси: ИКТ опрема (рачунари са развојним окружењима за микроконтролере и софтвером за симулацију електричних кола, пројектори, паметне табле, образовне платформе, микроконтролери попут Arduino/Micro:bit уређаја).

Просторни ресурси: кабинет (опремљен наменским изворима напајања и сигурносним системима за заштиту од удара струје).

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Настава технике и технологије се одвија у две групе у форми блок часа.

Обрађују се следеће наставне теме:

Животно и радно окружење (6 часова)

Техничка и дигитална писменост (18 часова)

Саобраћај (6 часова)

Ресурси и производња (18 часова)

Конструкторско моделовање (20 часова)

Исходи програма по наставним темама:

Животно и радно окружење

- **повеже** развој електротехнике, електронике и ИКТ-а са савременим начином живота и њиховим доприносом подизању квалитета рада и становања;
- **анализира** утицај различитих извора енергије (конвенционалних и обновљивих) на заштиту и очување животне средине;
- **аргументује** значај правилне рециклаже, безбедног одлагања и штетност електронског отпада (е-отпада) и истрошених батерија по здравље и околину;
- **истражи** и предложи конкретне мере за енергетску ефикасност и рационално коришћење електричне енергије у свом домаћинству.

Техничка и дигитална писменост

- **самостално црта** и чита једноставне електричне и електронске шеме користећи стандардизоване графичке симболе;
- **користи** специјализоване образовне софтвере/апликације за рачунарску симулацију и виртуелно тестирање рада електричних кола;
- **објасни** појам, улогу и архитектуру интернет ствари („Internet of Things“ – IoT) и паметних уређаја у окружењу;
- **управља** радом модела и електронских склопова писањем наменских алгоритамских кодова у окружењима за микроконтролере (нпр. Micro:bit);
- **анализира** улогу дигиталних телекомуникационих система (жичних, бежичних, мобилних мрежа) у преносу информација.

Саобраћај

- разликује нивое аутоматизације и врсте савремених транспортних система (електрична возила, хибридна возила, аутономна возила);
- повеже електронске подсистеме и сензоре код савремених друмских возила (ABS, ESP, паркинг сензори, GPS навигација) са њиховом улогом у безбедности вожње;
- провери исправност и безбедност коришћења личних електричних превозних средстава (нпр. електрични тротинет или електрични бицикл) са аспекта техничких карактеристика и батерије;
- демонстрира познавање правила безбедног понашања и кретања у саобраћају у вези са новим законским прописима за микромобилност (електричне тротинете).

Ресурси и производња

- **идентификује** и класификује материјале у електротехници према њиховој проводљивости (проводници, изолатори, полупроводници);
- **користи** мултиметар за прецизно мерење основних електричних величина (напон, јачина струје, отпор) водећи рачуна о правилима безбедности;
- **објасни** улогу, принцип рада и примену електричних машина (генератора и електромотора) и трансформатора;
- **препознаје** и дефинише функцију основних електронских компоненти (отпорници, диоде, транзистори, кондензатори) у струјном колу;
- **врши** операције спајања и монтаже компоненти (коришћењем бредборд плоче или лемљењем) уз примену одговарајућих мера заштите на раду од удара струје и опекотина.

Конструкторско моделовање

-самостално/тимски истражи проблем, осмисли и пројектује модел (макету) паметног уређаја, инсталације или објекта у оквиру пројекта;

-изради функционалан технички модел (нпр. макету паметне куће, аларма или соларног пуњача) из кутије са материјалом, поштујући све безбедносне процедуре;

-тимски представи и презентује идеју, фазе развоја, блок-шему и крајњи функционални производ пред публиком;

-креира дигиталну рекламу или веб-презентацију за промовисање израђеног техничког производа;

-анализира трошкове израде производа и планира елементе предузетничке стратегије за његов пласман;

-процењује естетску вредност, техничку прецизност, функционалност и уредност свог рада и рада других ученика на основу унапред дефинисаних критеријума.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Формативно: Континуирано посматрање - Наставник систематски прати и бележи у педагошку свеску или есДневник редовност доношења прибора (кутије са материјалом за 8. разред), степен залагања на часу, безбедно руковање алатима (нпр. клештима за бланширање), поштовање мера заштите од удара струје и квалитет сарадње у групи током пројектног рада. Сваки напредак ученика у остваривању исхода описује се кроз три нивоа:

Основни ниво: Ученик препознаје основне електричне и електронске компоненте (отпорник, диоду, кондензатор, прекидач), именује их са шеме, разликује проводнике од изолатора и уз помоћ наставника врши једноставна мерења мултиметром.

Средњи ниво: Ученик самостално црта једноставне електричне шеме користећи стандардне симболе, спаја функционално струјно коло на бредборд плочи према датој шеми, користи образовни софтвер за виртуелну симулацију кола и склапа макету (нпр. Паметне куће) према упутству.
Напредни ниво: Ученик самостално пише или модификује алгоритамски код за микроконтролер (нпр. Micro:bit) како би управљао сензорима, уочава и отклања квар у електричном колу или коду, оптимизује потрошњу енергије у систему и самостално пројектује део паметног уређаја у оквиру тима.
Сумативно: Оцењивање крајњих исхода на основу коначног резултата рада и уноси се у есДневник. У складу са Правилником о оцењивању у основном образовању, сумативно оцењивање у 8. разреду из предмета Техника и технологија (ТиТ) представља вредновање постигнућа ученика на крају наставне теме или циклуса. Оцена је јавна, образложена и изводи се на основу јасних критеријума. Критеријуми по оценама за сумативно оцењивање: Графички/практични рад, креативност и безбедност, усмена провера и ИКТ.
Начин прилагођавања рада ученицима из предмета Техника и технологија у 8. разреду заснива се на прилагођавању сложених електротехничких, електронских, шематских и програмабилних задатака могућностима ученика. С обзиром на то да се у осмом разреду ученици први пут сусрећу са електротехничком графиком (шемама), мерењем невидљивих физичких величина (напон, струја, отпор), сигурносним ризицима при раду са струјом/алатима за лемљење и напреднијим дигиталним технологијама (микроконтролери и IoT сензори), прилагођавање је кључно да се превазиђу изазови са апстрактним размишљањем, просторном визуелизацијом инсталација, фином моториком при спајању ситних компоненти на бредборд плочу и логичким програмирањем хардвера.
Прилагођавање захтева и тежине задатака, рад у пару или инклузивној групи, додатна појашњења и демонстрације ученицима којима је потребна помоћ у савладавању градива, као и индивидуализација за ученике са сметњама у развоју. За успешније ученике припремају се напредни задаци, проширивање захтева кроз самостално пројектовање и програмирање, као и подстицање истраживачког и предузетничког духа.

Програм секције

План и програм секције**: Моделарство** за **осми** разред

Годишњи фонд часова**:** 36 часова (1 час недељно)

Циљ: Проширивање знања стечених на редовној настави, развијање предузимљивости, тимског рада, еколошке свести и вештина безбедног рада са алатима и материјалима**.**

Циљна група: Ученици од 5. до 8. разреда који показују посебно интересовање за техничко стваралаштво

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару и рад у групи.

Методе рада: диалог, демострација, илустрација, графичко – текстуалне, аудио – визуелне, методе практичног рада.

Садржај рада моделарске секције:

1. Увод у моделарство (2 часа)

2. Техничка писменост (10 часова)

3. Ресурси и производња (10 часова)

4. Конструкторско моделовање (14 часова)

Исходи програма по наставним темама:

1. Увод у моделарство

- ученик зна садржај и циљ секције.

2. Техничка писменост:

- зна да направи скицу на основу сопствених замисли,

- зна да нацрта технички цртеж,

- уме правилно да користи прибор за техничко цртање.

3. Ресурси и производња

-повезује својства природних материјала са применом

-објасни технологије прераде и обраде дрвета и коже, производње текстила и папира

-сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже, дрвета, лима, жице, спаја електротехничке и електронске компоненете на, бредборд плочи

-правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега...)

4. Конструкторско моделовање

– самостално/тимски врши избор макете/модела и образлаже избор;

– креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова)

– припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује;

– израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења

Активности ученика:

Упознаје се са радом секције; учествује у договору о раду секције; уочава основна правила приликом цртања техничких цртежа, скице, врсте линија, правила котирања и примене размере, цртање и тумачење електротехничких и електронских шема; препознаје и правилно примењује савремене материјале и технологије, правилно користи разне алате и прибор за ручну обраду папира, дрвета, текстила, коже, лима, жице; развија сопствену креативност, оригиналност и психомоторне способности; самостално израђује једноставан модел од идеје до реализације.

Динамика рада кроз школску годину (Од септембра до априла/маја)

С обзиром на то да школска општинска такмичења почињу крајем првог полугођа динамика рада секције је следећа:

1. **Септембар – Октобар (Селекција и теорија)**:

-Тестирање и избор ученика за секцију.

-Пролазак кроз теоријске основе из уџбеника и подела ученика по областима.

2. **Новембар – Јануар (Интензиван практичан рад)**:

-Рад са алатима и конструкторима.

-Израда задатака са претходних такмичења (наставник анализира брзину и прецизност ученика).

3. **Фебруар (Симулација такмичења)**:

-Решавање комплетних тестова из претходних година у задатом временском року (45 минута).

-Израда практичног задатка „на време“ (најчешће 90 или 120 минута у зависности од разреда).

4. **Фебруар – Април (Такмичарски циклус)**:

-Одлазак на Општинско, Окружно и Државно такмичење.

-Анализа грешака између два нивоа такмичења и отклањање недостатака у изради модела.

Обавезан наставни предмет:

Назив наставног предмета: **Ликовна култура**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 34

Циљ учења предмета:

Циљ наставе и учења _ликовне културе је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практичан рад,оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да израђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа.

-развијање способности ученика за опажање квалитета ликовних елемената-линије, боје,облике - оспособљаванје ученика за артикулисано ликовно изражавање, упознавањем слободног ритмичког компоновања - покреће стваралачко мишљење. -проширивање сазнања и искуства уечника у коришћењу различитих материјала и средстава за рад у процесу ликовног изражавања. подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за обилажењем музеја, као и чување културних добара и естетског изгледа животне средине -стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље упознају природне законитости и друштвене појаве. -мотиваисање ученика на активан однос на заштиту и унапређење човекове природне и културне средине.

Опште предметне компетенције:

Компетенција за целоживотно учење. Комуникација. Рад с подацима и информацијама. Дигитална компетенција. Решавање проблема. Сарадња. Одговорно учешће у демократском друштву.

Одговоран однос према здрављу. Одговоран однос према околини. Предузимљивост и предузетничка компетенција

Специфичне предметне компетенције: Естетичка компетенција- 3.улога,развој и различитост визуелних уметности;

Облици рада: индивидуални облик рада**,** фронтални (колективни) облик рада**,** рад у паровима**,** групни облик рада**.**

Методе рада:

Вербално текстуалне методе (кроз разговор и дискусију постепено увођење у дефинисање основних ликовних елемената и њихова примена у различитим ликовним медијима. Илустративне методе (корелација са природом и другим наставним предметима, историјом уметности као конкретним примерима датих ликовних проблема- линија, облик, боја, мрља ; - практичнодемонстративна метода у различитим ликовним техникама (цртачким, сликарским, вајарским); креирање вежби; - подстицање, коректура, естетска анализа и вредновање;

Активности ученика:

- перцепција- кроз разговор и дискусију развијају опажање ритма, линија и облика у природним и вештачким материјалима; - аперцепцијапримена претходно стеченог занања прво кроз појединачне, а потом и комбинације ликовних техника- цртачке, сликарске, вајарске -повезивање

Активности наставника:

- припрема за час; - усмеравање активности на самостални рад са наглашеном индивидуалношћу; - усмеравање на инерактивни рад- у пару и групи са поделом задатака; - естетска анализа и самовредновање;

Ресурси: Аудио визуелна средства, фотографије, ученички радови.

Дидактичко-методичко остваривање програма:

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

Начин праћења напредовања и постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:
– Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...).
– Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).
– Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).
– Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).

– Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).
– Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).
– Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).
– Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).
– Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Начин прилагођавања рада ученицима:
Рад се прилагођава сваком ученику појединачно као и одељењу у зависности од специфичних карактеристика.

Обавезни наставни предмет
Назив наставног предмета: **Музичка култура**
Разред: 8
Годишњи фонд часова: 34

Циљ учења предмета:

- Формирање музичког укуса: развијање критичког мишљења и естетских критеријума за селекцију музичких садржаја у савременом окружењу
-Разумевање развоја музике 19.века, оперског стваралаштва, националних школа,балета импресионизма, експресионизма,стилских праваца музике 20 века
- Разумевање модерних жанрова: упознавање са настанком, развојем и друштвеним утицајем џеза, попа и електронске музике
- Музика и медији: разумевање улоге музике у масовним медијима, филмској индустрији и дигиталним технологијама

Наставни садржаји:
Романтизам
Програмска и апсолутна музика
Соло песма
Клавирска минијатура
Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго...)
Музичко-сценска дела
Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски, Мокрањац
Импресионизам
Равел, Дебиси
Савремено доба
Жанрови: Џез, популарна музика, апстрактна музика.
Импровизација (појам)
Стравински, Прокофјев,
Коњовић, Константин Бабић, Вера Миланковић

Дувачки инструменти
Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената.
Слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба.
Слушање вокалних, вокално-иструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора.
Слушање дела традиционалне народне музике.
Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи.
Певање песама у мешовитим тактовима (7/8, 5/8) по слуху.
Певање песама у комбинацији са плесним покретом.
Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима.
Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.
Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике романтизма, импресионизма и савременог доба.
Импровизација
Креирање покрета уз музику коју ученици изводе.
Креирање ритмичке пратње.
Реконструкција музичких догађаја у стилу романтизма, импресионизма и савремене музике.
Израда дувачких инструмената од доступних материјала.

Исходи:
У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:
- повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали;
- уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у роматизму, импресионизму и савременом добу;
- препознаје националне игре у делима уметничке музике;
- наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период романтизма, импресионизма и савременог доба;
- разликује музичке форме романтизма, импресионизма и савременог доба;
- идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма, импресионизма и савременог доба;
- идентификује елементе музике ранијих епоха као инспирацију у музици савременог доба;
- препозна врсту дувачких инструмента по изгледу и звуку;
- опише начин добијања тона код дувачких инструмената;
- препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;
- објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената;
- изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи;
- користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет;
- комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом;
- учествује у креирању и реализацији школских приредби, догађаја и пројеката;
- изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност);
- примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у комуникацији и заједничком музицирању;
- се понаша у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама;
- критички просуђује утицај музике на здравље;

- користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.

Опште предметне компетенције:
- Критичко-естетска компетенција: способност селекције и вредновања музичких информација и садржаја који се пласирају кроз медије и друштвене мреже
- Дигитална и медијска писменост: употреба савремених технологија за слушање,анализу, претрагу и креирање музичког садржаја
- Културна свест и изражавање: разумевање музике као кључног носиоца друштвених, историјских и уметничких вредности човечанства,глобалне културе и субкултура младих.

Специфичне предметне компетенције:
-Музичко извођење : извођење песама различитих жанрова – традиционална,класична,поп,рок, са акцентом на интерпретацију,стил и стабилно вишегласје
-Слушање и анализа музике : аудитивно препознавање карактеристика стилских епоха, облика , жанрова популарне музике и функције примењене музике
- Креативно изражавање : повезивање музике са другим уметностима кроз истраживачки рад, мултимедијалне презентације и креативне пројекте.

Облици рада:
Фронтални рад: Излагање историјско- стилских карактеристика, вођено слушање и анализа кључних композиција светске баштине
Групни рад: тимски рад на истраживачким пројектима (нпр.презентација о романтизму, импресионизму, експресионизму,неокласицизму,националним школама,најзначајнијим композиторима, оперети, мјузиклу и сл), као и вежбање вишегласних партитура
Рад у паровима: међусобна анализа слушаних дела, квизови знања о композиторима, интервју о музичким укусима или заједничка анализа филмске музике или мјузикла
Индивидуални рад: самосталан рад на задацима слушања музике, извођење појединачних одломака из популарних и писање есеја-осврта на музичко дело.

Методе рада:
Историјско- компаративна метода; поређење музичких стилова епоха романтизма, импресионизма,експресионизма
Метода живе речи и дискусије : разговор о естетским вредностима дела и друштвеном положају уметника кроз историју, осврт на развој музике у Србији у 19. и 20.веку
Метода демонстрације: наставниково извођење тема, приказивање видео снимака опера, балета из светски познатих оперских кућа
Методе практичног рада: певање песама и израда интерактивних дигиталних презентација

Активности ученика:
-Певање: изводе химну, духовне,старограде, традиционалне, али и одабране поп и рок песме, прилагођавајући се опсегу гласа у мутацији
-Слушање и анализа музичких примера: препознају звучне карактеристике епоха - романтизам,импресионизам,експресионизам, али и стилове џеза, поп, рок, препознају улогу музике у филму и идентификују специфичне инструменте
-Препознају аудитивно и визуелно дрвене и лимене дувачке инструменте
- Записују и истражују- воде белешке, користе дигиталне алате за израду презентација о стваралаштву композитора 19 и 20 века
-Вреднују : износе критичко мишљење о поруци,карактеру и естетској вредности музичког дела

Активности наставника:
-Планира и организује, конципира и модерира: припрема репрезентативне аудио и видео примере за сваку историјску епоху и води ученике кроз хронологију музике
- Подстиче и усмерава: усмерава ученике у истраживачком раду, подстиче критичку дискусију и повезивање музике са општом историјом
-Повезује епохе и жанрове: помаже ученицима да уоче утицај класичне и традиционалне музике на савремене жанрове (рок.џез,филмска музика)
-Прати и вреднује: континуирано посматра напредак ученика, бележи њихова постигнућа и пружа повратну информацију

Ресурси:
-Уџбеник за музичку културу за 8 разред
-Аудио-визуелна средства: рачунар, пројектор, интернет, звучници, дигитална база звучних примера- платформе са снимцима опера, балета и симфонијских концерата,забавне,поп,рок и џез музике
-Музички инструмент-синтисајзер

Дидактичко-методичко остваривање програма:
- Хронолошко- тематски принцип : садржаји се обрађују пратећи историјски ток, али увек са полазиштем у живом звучном примеру (доживљај испред теорије)
-Принцип актуелности- настава у другом полугођу полази од музике, која је ученицима блиска (поп,рок,филмска музика) али је подиже на ниво естетске анализе.
-Интегративни принцип: спајање звука, слике и текста кроз анализу мултимедијалних форми (филм,позориште)
-Корелација међу предметима : интензивна сарадња са предметима историја и географија (друштвени покрети 19.и 20,века, настанак џеза и рока у Америци и Европи), ликовна култура (романтизам,импресионизам,дизајн звука и слике) и српски језик (књижевност романтизма и 20 века).

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Формативно оцењивање:
-Континуирано праћење ангажовања, мотивације и напретка на сваком часу
- Бележење ангажовања у групним пројектима и истраживачким задацима о композиторима
-Усмена повратна информација током самог процеса учења
Сумативно оцењивање:
-Бројчано оцењивање на основу дефинисаних критеријума (препознавање стилова и доминантних инструмената у делу, препознавање и карактеристика дувачких инструмената)
-Слушање музике- препознавање инструмената, гласова, композиције, историјске епохе.

Начин прилагођавања рада ученицима:
За ученике који раде по ИОП-1 и ИОП-2
-Фокус је на препознавању општег расположења и карактера музике, без инсистирања на памћењу великог броја историјских чињеница и година, препознавање јасних жанровских и емотивних разлика (нпр. весела поп песма наспрам меланхоличног блуза)
-Задаци се прилагођавају кроз визуелна средства -повезивање слике композитора или инструмента са звучним записом
-У извођењу учествују кроз поједностављене ритмичке задатке
За талентоване ученике
-Сложенији извођачки задаци,певање и креирање соптвеног једноставног звучног записа или подкаста о музици у неком софтверу, свирање

-Додатни истраживачки задаци:презентације мање познатих занимљивости из живота композитора, подстицање на писање ауторских текстова, музичких рецензија и активно учествовање у припреми школских приредби
-Укључивање у рад школске хорске секције, учествовање на такмичењима соло певача и малих вокалних састава на школском, општинском и градском нивоу.

Обавезан наставни предмет

Назив наставног предмета: **Физичко и здравствено васпитање**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова:108
Циљ учења: Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Опште предметне компетенције:
-Предмет и методика
-Поучавање и учење
-Подршка развоју личности ученика
-Комуникација и сарадња
Специфичне предметне компетенције:
-Познавање дисциплине и области физичког васпитања
-Методика рада и планирање наставе
-Безбедност и превенција
-Праћење и вредновање напретка
Облици рада: фронтални облик рада, групни облик рада, рад у станицама-полигони, индивидуални облик рада
Методе рада: методе поучавања-учење моторичких вештина, метода живе речи-вербална метода, метода демонстрације
Активности ученика:
атлетика и базична кретања, спортска гимнастика и акробатика, основни елементи спортских игара, ритмичка гимнастика и плес, здравствено васпитање, мерења и тестирања
Активности наставника:припремне активности, реализација часа, евалуација и администрација

Теме/Садржаји
Физичке способности
Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине
Физичка и здравствена култура

Обавезни садржаји: Техника истрајног трчања. Истрајно трчање – припрема за крос.Техника спринтерског трчања. Техника високог и ниског старта.Скок увис (прекорачна техника).Бацање лоптице (до 200 г).
Препоручени садржаји: Техника штафетног трчања.Скок удаљ.Бацања кугле 2 kg.Бацање „вортекс-а". Тробој.
Обавезни садржаји Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације.
Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.

Обавезни садржаји:Вежбе на тлу. Прескоци и скокови. Вежбе у упору. Вежбе у вису. Ниска греда. Гимнастички полигон.
Препоручени садржаји:Вежбе на тлу (напредне варијанте). Висока греда. Трамболина. Прескок.Коњ са хватаљкама. Вежбе у упору (сложенији састав).Вежбе у вису (сложенији састав).
Одбојка:

Основни елементи технике, тактике и правила игре.
Футсал:
Игра уз примену правила.
Рукомет:
Игра уз примену правила.
Кошарка:
Сложенији елементи технике, тактике и правила игре.

Активност по избору: Спортски полигон. Покрети уз ритам и уз музичку пратњу.
Ритмичка вежба без реквизита. Скокови кроз вијачу. Народно коло „Моравац". Народно коло из краја у којем се школа налази. Основни кораци друштвених плесова.
Препоручени садржаји: Вежбе са обручем. Вежбе са лоптом. Сложенији скокови кроз вијачу.
Циљ и сврха вежбања у физичком и здравственом васпитању. Основна правила. Рукомета/минирукомета и Малог фудбала. Понашање према осталим субјекатима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у физичком и здравственом васпитању. Уредно постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Упознавање ученика са најчешћим облицима насиља у физичком васпитању и спорту. „Ферплеј" (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација). Писани и електорнски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...). Физичко вежбање и естетика (правилно обликовање тела). Планирање дневних активности. Физичка активност, вежбање и здравље. Основни принципи вежбања и врсте физичке активности. Одржавање личне опреме за вежбање и поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања. Лична и колективна хигијена пре и после вежбања. Утицај правилне исхране на здравље и развој људи. Исхрана пре и после вежбања. Прва помоћ:(значај прве помоћи, врсте повреда.). Вежбање и играње на чистом ваздуху – чување околине приликом вежбања
Препоручени садржаји
Напредни елементи технике, тактике и правила игре:
– хватања котрљајућих лопти,
– дриблинг,
– шутирања на гол,
– финтирање,
– основни принципи колективне одбране

Исходи учења:
По завршетку осмог разреда ученик ће бити у стању да:
-примени комплексе простих и опште припремних вежби у већем обиму и интензитету у самосталном вежбању;
-користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама;
-упоређује резултате тестирања са вредностима за свој узраст;
-примени досегнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу;
-разликује атлетске дисциплине;
-развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике;
-одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела;
-схвати вредност спортске гимнастике за сопствени развој;
-изведе елементе одбојкашке технике;
-примени основна правила рукомета, фудбала, кошарке и одбојке;
-користи елементе рукомета, фудбала, кошарке и одбојке у игри;
-примени основне елементе тактике у одбрани и нападу;
-учествује на унутар одељенским такмичењима;

-изведе кретања у различитом ритму;-игра народно коло;
-изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура;
-изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;
-објасни својим речима значај примењених вежби;
-процени ниво сопствене дневне физичке активности;
-препозна начине за побољшање својих физичких способности;
-препозна могуће последице недовољне физичке активности;
-правилно се понаша на вежбалиштима као и на спортским манифестацијама;
-примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње;
-одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима;
-примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама;
-примерено се понаша као посматрач на такмичењима;
-наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље
-разликује здраве и нездраве начине исхране
-направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника
-вреднује спортове без обзира на лично интересовање;
-примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама.

Ресурси: просторни-сала за физичко,отворени терени,помоћне просторије; материјално – технички ресурси-справе, лопте, струњаче, д идактички и информатички ресурси-планови, дневник; људски ресурси-наставни кадар.

Дидактичко-методичко остваривање програма
-Физичке способности
-Моторичке вештине,спорт и спортске дисциплине
-Здравствена култура
-Утврђивање иницијалног стања
-Спровођење вежби и учења техника
-Утврђивање финалног стања
-Редовна настава
-Слободне наставне активности и секције
-Активности у природи
-Правила организације наставе
Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
-Ангажованост и труд
-Индивидуални напредак
-Усвојеност знања
Начин прилагођавања рада ученицима:
-Смањивање и повећавање задатака
-Дозирање оптерећења
-Измене правила у играма

Програм секција

План и програм допунске наставе за 5.-8 разреда
Одбојкашка секција-ученици 5-8разреда
36 часова годишње
Циљ-Продубљивање спортских знања,развој специфичних моторичких способности и припрема ученика за такмичења
Задаци-Усавршавање технике и тактике спорта,развијање фер плеја,тимског рада,здравих навика и селекције школске екипе

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Француски језик**
Разред **: осми**
Годишњи фонд часова: 72
Циљ учења предмета:
Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Опште предметне компетенције:
Функционално-прагматична компетенција: разумевање говора, разумевање текста, усмено изражавање, писано изражавање, медијација. Лингвистичка компетенција;
Специфичне предметне компетенције:
Интеркултурна компетенција-Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења, познаје положај земље у којој се говори страни језик.
Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад
Методе рада: аудио-лингвална, рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави.

Садржаји:
Unité 1 On fait connaissance
Unité 2 On fait la fête
Unité 3 On parle d'histoire
Unité 4 On lutte contre les incivilités
Unité 5 On lutte contre le gaspillage
Unité 6 On parle de nos lectures
Unité 7 On fait une sortie

Активности ученика:посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише саставе, писма честитке, пише по диктату.
Активности наставника: прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика
Ресурси: Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник, речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Планирање наставе и учења
Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода,

комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; учионица, Француски, Руски културни центар спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори,дођи,објасни,прочитај,донеси, отвори/затвори свеску,покажи,певај, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације,имитације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ,игра наредби „роботу“,гимнастика.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања,екскурзије,излета, рекламни плакат, програм приредбе,честитке , писање писма,позивнице или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

-уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време,начин, лице...);

-одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

-извршавање прочитаних упутстава и наредби;

-рећање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

-проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);

-повезивање краћег текста и реченица, са сликама;

-попуњавање формулара (пријава за курс, на граници,царини..);

-писање честитки,поздрава и разгледница;

-писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда **два контролна и два писмена** задатка у току школске године.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године. Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега

Начин прилагођавања рада ученицима:

-прилагођавање начина рада, наставног материјала

-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Обавезни изборни предмет

Назив наставног предмета: **Руски језик**
Разред : **осми**
Годишњи фонд часова: 68
Циљ учења предмета:

Циљ учења страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Опште предметне компетенције:

Функционално-прагматична компетенција:разумевање говора,разумевање текста,усмено изражавање,писано изражавање,медијација. Лингвистичка компетенција

Специфичне предметне компетенције:

Интеркултурна компетенција- Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења,познаје положај земље у којој се говори страни језик.

Облици рада: фронтални, ндивидуални, рад у пару, групни рад
Методе рада: аудио-лингвална,рад на тексту, демонстративна, дијалошка, монолошка, пројектна настава, ИКТ у настави

Теме:

- **Човек и природа**: Тема попут *"Годовой круговорот"* (Годишњи циклус) и временске непогоде (*"Непогода"*).
- **Свакодневни живот**: Слободно време, шетња и изласци (нпр. *"Неудачная прогулка"*).
- **Друштво и интересовања**: Школа, планови за будућност и дружење
- **Спорт** (" *Спорт и здоровье*")
- **Географија Русије** ("*Путешествие по России*")

Граматика
Предложение
Систематизация пройденного материала.
Имя существительное
Систематизация имен существительных.
Местоимение
Систематизация местоимений.
Имя прилагательное

Превосходная степень прилагательных;
Простые и сложные формы превосходной степени.
Имя числительное
Употребление усвоенных количественных и порядковых числительных в рамках разных тематических групп.
Глагол
Сослагательное наклонение. Образование вида с помощью префикса и суффикса (*рисовать – нарисовать; кричать – крикнуть)*;
Видовые пары от разных основ: *брать – взять, говорить – сказать, садиться – сесть.*
Повелительное наклонение (1. л. мн. числа).
Наречие
Наречия: в*ремя от времени, изо дня в день, немного, спустя, даром, ночью, пешком, сразу.*
Предлог
Систематизация предлогов по падежам.

Очекивани исходи

Разуме суштину краћих монолога и дијалога о познатим темама.

Идентификује кључне информације у једноставним аудио-записима (нпр. вести, рекламе, најаве).

Прати једноставна упутства и наредбе наставника на руском језику.

Препознаје емоције и намеру говорника кроз интонацију и нагласак.

Чита и разуме краће текстове из уџбеника, прилагођене чланке из часописа или са интернета.

Пронађе специфичне податке у текстовима као што су возни редови, менији, брошуре и писма.

Разликује битне од небитних информација у једноставном наративном тексту.

Разуме структуру електронске поште и краћих порука личне природе.

Опише свој свакодневни живот, школу, хобије, спортске активности и интересовања.

Иницира и одржава кратак разговор у вези са свакодневним ситуацијама (нпр. у продавници, на станици, у школи).

Изрази своје мишљење, допадање или недопадање на једноставан начин.

Правилно користи интонацију у изјавним, упитним и узвичним реченицама руског језика. [1, 2]

Напише кратак кохерентан текст о себи, својој породици или плановима за будућност.

Попуни формуларе и упитнике са личним подацима.

Састави приватну поруку, разгледницу или имејл пријатељу поштујући основна правила писмене кореспонденције.

Правилно користи основна правописна правила и интерпункцију руског језика.

Именице и заменице: Систематизација падежног система (употреба падежа са предлозима и без њих).

Глаголи: Глаголски вид (свршени и несвршени), рефлексивни глаголи на *-ся*, изражавање будућег времена, као и императив.

Синтакса: Безличне реченице (нпр. *Мне хочется спать*, *Ей нужно отдохнуть*) и исказивање узрочно-последичних односа уз везнике као што је *потому что*.

Гласовни систем: Изговор специфичних група гласова (нпр. *ши, жи, ци*) и правилна употреба меког и тврдог знака.

Активности ученика: посматра, разговара о посматраном, ради на илустрованим задацима, повезује, пева, црта, чита, рецитује, драматизује, смишља приче, користи дечју штампу и непознате текстове, слуша, практично комуницира, усмено говори и описује шта види, саставља реченице, прави самостални речник, пише саставе, писмачеститке, пише по диктату.
Активности наставника: прати, усмерава, вреднује, ствара ситуацију, сугерише, подстиче, дискутује, анализира, наводи на повезивање и примену знања, пружа подршку, прати и евидентира рад и напредовање ученика.
Ресурси:
Уџбеник, радна свеска, дигитални уџбеник,речник, граматика, пројектор, компјутер, табла, интернет, вебсајтови са ресурсима за учење страног језика.

Дидактичко-методичко остваривање програма:
Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до препоручених језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

-циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

-говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

-наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

-битно је значење језичке поруке;

-знања ученика мере се јасно одређеним *релативним* критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

-с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији;учионица,Француски,Руски културни центар спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

-наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

-сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

-усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

-наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

-ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

-уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

-учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

-рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

-за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: реци, одговори,дођи,објасни,прочитај,донеси, отвори/затвори свеску,покажи,певај, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације,имитације итд).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, употреби, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ,игра наредби „роботу“,гимнастика.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања,екскурзије,излета, рекламни плакат, програм приредбе,честитке , писање писма,позивнице или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време,начин, лице...);
- одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби;
- ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично);
- повезивање краћег текста и реченица, са сликама
- попуњавање формулара (пријава за курс, на граници,царини..);
- писање честитки,поздрава и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда **два контролна и два писмена** задатка у току школске године.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године.Праћење напредовања и оцењивања постигнућа ученика је формативно - праћење постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички

портфолио, пројектни задаци и др.) и сумативно - оцењивањем се прецизније процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега

Начин прилагођавања рада ученицима:

-прилагођавање начина рада, наставног материјала
-прилагођавање трајања, усмеравање пажње и темпа рада индивидуалним карактеристикама ученика
-примењивање специфичних задатака на основу ИОП-а или плана индивидуализације
-укључивање ученика, којима је потребна додатна образовна подршка, у заједничке активности у циљу подстицања напретка и интеракције са осталим ученицима.

Изборни предмет

Назив наставног предмета: **Грађанско васпитање**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 34

Циљ учења предмета: Ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постаје свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.

Опште предметне компетенције: Усвајање општих знања из области људских права , демократског друштва (равноправност између мушкараца и жена), процеса у савременом свету (медији) и грађанског активизма (вредности грађанског друштва).

Специфичне предметне компетенције: Ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постаје свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности. Развијање међупредметних компетенција: Биологија (Човек и здравље) - јер предвиђа да се ученици баве питањима родног и полног идентитета, наравно у контексту хормонских активности и индивидуалне генетичке варијабилности што се природно надовезује на садржај овог програма у делу *Родна (не)равноправност*; Историја (некад и сад) и српски језик - јер имају садржаје који се односе на појаве као што су мултикултуралност, ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам, родно засновано насиље.

Облици рада: Групни, индивидуални, фронтални
Методе рада: Дијалошко-монолошке, текстуалне,истраживачке, конфронтативне.

Активности ученика: изражава осећај љубави и поноса према домовини, а да тиме никог не угрози; образлаже зашто се одређена понашања, као што су ксенофобија, расизам, ..., могу тумачити као дискриминација; наводи примере повезаности различитих култура у једној заједници; наводи која права имају националне мањине у Србији по Уставу. наводи примере за родну равноправност и неравноправност; наводи родне стереотипе; образлаже на који начин се могу постићи позитивне мере за родну равноправност; дискутује о родно заснованом насиљу и наводи начине за реаговање у случају насиља; износи шта за њега/њу представљају медији, као и свој став о значају медија.; образлаже значај слободе медија за развој демократије; критички

анализира примере дискриминације, стереотипа у медијима; дискутује о манипулацији децом у медијима и наводи примере; критички разматра информације прикупљене у медијима.

Активности наставника: упознаје ученике са појмом патриотизам; учи их да воле своју домовину, али и да развијају толеранцију, поштовање и љубав према различитим културама; упознаје ученике са појмовима расизам, ксенофобија, антисемитизам, антициганизам као видовима дискриминације; наводи ученике да размишљају на који начин су различите културе повезане у једној заједници ; упознаје ученике са појмовима интеркултуралан и мултикултуралан, упознаје ученике са правима која националне мањине у Србији имају по Уставу; упознаје ученике са биолошким разликама, насупрот разликама које друштво ствара; упознаје ученике са појмом родне равноправности; упознаје ученике са родним стереотипима; наводии ученике да размишљају о појмовима пол и род; наводи ученике да укажу на примере родне равноправности и неравноправности; наводи ученике да заједничким размишљањем о овој теми дођу до позитивних мера којима ће се постићи родна равноправност; дискутује са ученицима о родно заснованом насиљу и реаговању у ситуацији сусрета са насилником; истиче које су основне функције медија; наглашава важност постојања кодекса новинара и кодекса деца и медији; образлаже значај слободе медија за развој демократије;дискутује о постојању дискриминације и стереотипа у медијима; наводи ученике да размишљају о манипулацији у медијима и њеном утицају на сопствено мишљење и деловање; наводи ученике да пронађу информације из различитих извора и да их критички разматрају; дискутује са ученицима о могућој злоупотреби деце у медијима; упознаје ученике са задатком и могућим темама за рад, дискусију и презентовање; помаже ученицима у реализацији задатка.

Ресурси: интернет, приручник, материјали у виду докумената, презентације, кратких видеа и сл.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Изборни програм Грађанско васпитање за осми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. По свом садржају ово је најзахтевнији програм, који се ослања на исходе у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде, на исходе из програма обавезних предмета, као и на ваншколско искуство ученика који на крају основне школе имају све сложеније социјалне релације. У програму су наведени садржаји које наставник, као и у претходним разредима, може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, да буду мерљиви и проверљиви, односно да наставник, пратећи активности ученика, може лако да утврди да ли их они достижу и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају, јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развој међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Достизање једног исхода доприноси достизању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за претходне разреде, али се очекује да постоји напредак у квалитету. На пример, исход ученик ће бити у стању да износи свој став заснован на аргументима подстиче се током више разреда, а очекује се да је квалитет аргумената све бољи. У процесу планирања наставе и учења наставник се

руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко користити. На пример, у оквиру многих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатију. То значи да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

Начин праћења постигнућа ученика (формативно и сумативно оцењивање):
Континуирано се прати напредовање ученика у достизању исхода, посебно оних који су кумулативни и који се не наводе у програму за осми разред, већ су у претходним програмима, али се подразумева да се они и даље подржавају и развијају.

Праћење и вредновање постигнућа се одвија на сваком часу кроз активности. На крају сваког класификационог периода, полугодишта и школске године ученик усменим одговарањем добија описну оцену у зависности од нивоа постигнућа : истиче се, добар, задовољава.
Начин прилагођавања рада ученицима: Све теме су прилагођене ученицима блискошћу свих тема са питањима која се директно њих тичу.

Изборни наставни предмет

Назив наставног предмета: **Верска настава**
Разред: **осми**
Годишњи фонд часова: 34

Циљ учења предмета: Циљ изучавања Верске наставе, односно Православног катихизиса јесте да ученици, кроз усвајање хришћанских врлина и јеванђелских вредности развију духовност, моралну одговорност и светосавску културу, градећи заједницу љубави према Богу и ближњима.

Опште предметне компетенције:

Изградња зреле хришћанске антропологије (Достојанство личности): Ученик развија дубоко разумевање сопственог идентитета кроз концепт „Човек је икона Божија". Оспособљава се да у себи и сваком другом човеку – без обзира на нацију, веру, пол или друштвени статус – препозна непроцењиву вредност, лепоту и боголико достојанство, чиме гради темељ за апсолутно одбацивање сваког облика насиља, дискриминације и деградације људске личности.
Усвајање подвижничко-евхаристијског начина живота (Хришћански етос): Ученик развија етичку компетенцију кроз разумевање подвижничко-евхаристијског етоса као модела постојања. Оспособљава се да слободу не схвата као себичну самовољу, већ као одговорност. Кроз појам подвига (борбе са сопственим егоизмом, манама и пороцима) и евхаристије (благодарности Богу и дељења са ближњима), ученик уобличава чврст карактер спреман на жртву, љубав и заједништво.
Есхатолошко усмеравање живота и разумевање крајњег циља: Кроз теме „Литургија и Царство Божије", ученик развија телеолошку и духовну компетенцију, схватајући да историја и људски живот имају свој коначни, вечни смисао у заједници са Богом. Оспособљава се да Свету Литургију доживи као икону будућег Царства Божијег, што му даје унутрашњу снагу, наду и оптимизам у суочавању са животним пролазностима, кризама и страховима.
Развијање егзистенцијалне одговорности према свету и друштву: Ученик повезује литургијско искуство са свакодневном друштвеном стварношћу. Оспособљава се да из учионице понесе свест о важности активног сведочења хришћанских вредности, уносећи мир, праведност, солидарност и

моралну постојаност у ширу друштвену заједницу којој ће припадати након завршетка основне школе.

Специфичне предметне компетенције:

-Ученик поседује заокружена теолошка знања о човеку, православној етици и крајњем циљу постојања: јасно објашњава теолошки концепт човека као „иконе Божије", разумејући шта значе дарови боголикости (слобода, разум, стваралаштво, способност за љубав), познаје и дефинише појам „подвижничко-евхаристијског етоса" као специфичног хришћанског начина живота који спаја лични духовни труд (подвиг) са благодарењем и заједништвом (Евхаристија). Схвата и дефинише појам есхатологије, односно учења о Царству Божијем као коначној пуноћи живота и тријумфу над смрћу. Разуме унутрашњи смисао Свете Литургије као иконе и унапред окушаног Царства Божијег у историји.

-Ученик успешно примењује стечена знања у анализи савременог друштва, доношењу одлука и практичном животу: препознаје и критички анализира искушења савременог доба (алијенација, потрошачки менталитет, егоизам, дигитална зависност) кроз призму подвижничког одрицања и контроле сопствених жеља. Аргументовано брани и заступа достојанство људске личности у вршњачким дискусијама, препознајући и одбацујући сваки облик вршњачког насиља или дигиталног понижавања као скрнављење иконе Божије. Самостално истражује и повезује литургијске симболе, редослед и радње Свете Литургије са описима Царства Божијег, израђујући напредне пројекте или мултимедијалне презентације. Примењује вештину самокритичности и покајања (као дела подвига) у свакодневним односима, лако упућујући извињење и конструишући прекинуте односе.

-Ученик уобличава свој животни карактер и вредносни систем пред ступање у средњу школу: дубоко вреднује и поштује сопствени живот и живот других, посматрајући себе и ближње као светињу и икону Божију, што му помаже да изгради стабилно самопоштовање и одбаци самодеструктивна понашања. Свесно бира одговорну слободу у заједници, замењујући себични потрошачки менталитет евхаристијским ставом захвалности за све што добија од Бога, родитеља и заједнице. Изграђује снажан животни оптимизам и храброст, укорењен у есхатолошкој нади да Царство Божије доноси коначну победу правде и љубави, што му омогућава да се без страха суочи са животним променама и избором будућег занимања. Сведочи хришћански идентитет кроз активно друштвено деловање, уносећи принципе милосрђа, истинољубивости и праведности у свако окружење у којем се нађе.

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, групни рад, амбијентални...

Методе рада: монолошка, дијалошка, демонстративно-илустративна, рад са текстом...

Активности ученика: Активно слуша, преписује са табле, одговара на питања, поставља питања, бележи непознате појмове, активно учествује у дискусији, активно учествује у закључивању, доприноси раду у пару или у групи, препричава, описује илустрације, верски садржај и иконе, изражава се кроз креативни рад (ликовно, литерарно и музичко стваралаштво на теме из Верске

наставе), користи мултимедије и електронске додатке, практично примењује научено кроз одлазак на Литургију, примену хришћанских поздрава, учешћем у хуманитарним акцијама.

Активности наставника: Планира и припрема час, одабира литературу, препоручује литературу, одабира наставна средства, објашњава, тумачи непознате појмове, поставља питања, одговара на питања, процењује, вреднује, спроводи формативно праћење и описно оцењивање, пише на табли, користи мултимедије и електронске додатке, организује амбијенталну наставу

Ресурси: Свето Писмо – Стари и Нови Завет у издању Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Библија за децу, житија Светих, верски часописи за децу („Светосавско звонце“), свеска, иконе, тематски наставни листићи, видео материјали, PowerPoint презентације, дигиталне платформе и образовни сајтови, табла/маркер, рачунар, пројектор и интернет.

Дидактичко-методичко остваривање програма: Наставни програм се остварује применом различитих наставних метода и облика, пре свега кроз литургијски и егзистенцијални приступ, где се верске истине повезују са животним искуством ученика. Настава се реализује кроз интерактивне методе, активну заједницу у учионици и амбијентални рад у православном храму. Посебан акценат ставља се на слободу изражавања, развој емпатије, међупредметну корелацију и неговање отвореног дијалога и међусобног поштовања у духу хришћанске љубави.

Начин праћења постигнућа ученика : Постигнућа ученика прате се континуирано кроз формативно оцењивање, активност на часу, домаће задатке, презентације, пројектне активности и различите облике формативног оцењивања, изводи се званична описна оцена (задовољава, добар и истиче се) која има подстицајну и васпитну функцију.

Начин прилагођавања рада ученицима: Настава се прилагођава индивидуалним могућностима, потребама и интересовањима ученика применом различитих метода, облика рада и наставних средстава, уз пружање додатне подршке и подстицање активног учешћа у наставном процесу.

План рада одељењског старешине
Осми разред

Септембар
Упознавање ученика са календаром рада школе и планом ЧОС-а
Правила понашања у школи и ван ње
Правила понашања у одељењу
Развијање позитивног односа према раду, одговорности... и Представљање програма ПО

Октобар
Организација екскурзије

ПО – Слика савременог света рада и кључне компетенције за занимања
Идентификација ученика за похађање допунске и додатне наставе
Октобар месец књига – одлазак на Сајам књига

Новембар
Анализа успеха на крају првог тромесечја
ПО – У свету врлина и вредности
Радионица – Сви смо исти и сви смо различити (Дан толеранције)
Утицај медија на ставове ученика
Превенција вршњачког насиља у стварном и виртуелном окружењу –Безбедна прослава матуре“-Пројекат Заједно и безбедно кроз детињство

Децембар
Радионица – Репродуктивно здравље
ПО – Образовни профили у средњим школама
ПО – Мрежа средњих школа
Анализа успеха на крају првог полугодишта

Јануар
Обележавање Дана Светог Саве

Фебруар
ПО – Захтеви занимања – способности и контраиндикације
Успешна комуникација са другима
Радионица – Како препознати осећања и њима управљати

Март
ПО – Припрема за реалне сусрете
Обележавање важних дана у вези са заштитом животне средине
ПО – Учење путем реалних сусрета, Рефлексија учења у оквиру реалних сусрета
Сарадња у групи и одељењу

Април
Анализа успеха на крају првог тромесечја
ПО – Моја одлука о школи и занимању (критеријуми за избор)
Праћење резултата на такмичењима
Међународни дан дечије књиге и Светски дан књиге и ауторских права

Мај
Обележавање Дана школе
ПО – Посета средњој школи/предузећу
ПО – Саветодавни рад
Припреме за завршни испит

Јун
Анализа успеха на крају школске године

План рада одељењске заједнице
Осми разред

Септембар
Формирање одељењске заједнице, упознавање плана рада
Избор ученика за Ученички парламент
Путовао сам...
Конвенција о правима деце – права и обавезе ученика

Октобар
Како се осећаш у осмом разреду?
Успех и неуспех, успех у учењу
Важност спорта за развој духа и тела – Недеља спорта
Прочитао сам...

Новембар
Учимо ли за оцену или знање?
Значај спота и ферплеј понања у превенцији насиља
Однос међу вршњацима
Уређење учионице
Дигитално насиље

Децембар
Неспоразуми и како их решити
Хуманитарна акција
Пројекција видео материјала
Честитке за Нову годину

Јануар
Анализа резултата учења – Шта можемо боље?

Фебруар
Припремамо се за такмичења
Методе и технике учења
Професионална интересовања ученика

Март
ПО – Стереотипи и предрасуде у избору занимања (8. март)
Зашто треба да чувамо еколошку равнотежу
Моји узори
Игре/активности по слободном избору

Април
Прихватање различитости (Разлике између полова)
Мој хоби
Одговорност у чувању школске имовине
Сарадничка комуникација

Мај
Недеља спорта
Шта то значи одговорно доношење одлука?
Шта смо научили ове године?
Најзанимљиији догађаји, најплеменитији ђаци, најдругови... ове године

Јун
Заслужили смо одмор

Продужени боравак

У циљу пружања помоћи запосленим родитељима ОШ „Свети Сава“ сваке школске године оранизује продужени боравак за ученике од првог до четвртог разреда. Радно време продуженог боравка је од 11.30 до 18.00 часова, а ученици могу отићи у било које време, сходно потребама родитеља. Исхрана у продуженом боравку се обезбеђује испоруком готових оброка. Родитељима је обезбеђен и јутрањи прихват деце од 6.45 часова.

Циљеви рада у боравку:

- развијање самосталности и радних навика,
- организовано учење и израда домаћих задатака, уз стручну помоћ наставника,
- развијање колективног духа и групног рада,
- развијање свести о потреби за додатним или допунским радом,
- развијање љубави и интересовања за књигом,
- организовање слободних активности према афинитетима ученика,
- развијање осећања одговорности, поштовања, према себи и другима у групи. Основни концепт продуженог боравка у нашој школи је стварање услова да ученици у целини задовоље потребу за изражавањем и комуникацијом, продубе интересовања, усаврше вештине и повећају обим и квалитет знања.

Боравак је дружење, комуникација, стасавање и оспособљавање. У средишту пажње су потребе деце. Наш императив је да ученици у боравку ослободе своје укупне могућности у циљу стваралачког изражавања сопствене личности путем уметности, спорта, музике, језика. Поред израде домаћих задатака, акценат је стављен и на многобројне секције и активности у оквиру којих ученици имају могућност да напредују и остваре свој потенцијал.

Продужени боравак у нашој школи јединствен је и по томе што се примењује прилагођавање садржаја, облика, метода и средстава васпитно-образовног рада са степеном усвојеног знања и индивидуалним могућностима ученика. Да би овај процес био успешнији, наставници у боравку користе наставне и васпитне облике и методе рада које стимулишу ученика на активност и самосталност при решавању проблема. У нашем боравку и повучени и осетљивији ученици стичу другарства, имају прилику да осете успех, постају део тима. Зато је боравак више од учења. У њему се машта, разговара, игра, мисли и дружи.

Рад у продуженом боравку се реализује након редовне наставе, а у свакодневној корелацији са редовном наставом и ваннаставним активностима.

Продужени боравак се укључује у активности које је организује школа и шира друштвена заједница. Самостални рад ученици реализују у складу са захтевима из наставних садржаја. При раду имаће стручну помоћ наставника, педагога, психолога, библиотекара. Активности ученика се одвијају у учоници, школском дворишту, салама за физичко, библиотеци, трпезарији, оближњим парковима.

Продужени боравак омогућава ученицима занимљиво и корисно проведено време, а родитељима безбедност њихове деце, сигурност и поверење у васпитно-образовни рад наставника.

Самосталан рад - часови учења

Часови учења су организовани тако да у потпуности прате рад редовне наставе:

- израда домаћих задатака (српски језик, математика, свет око нас, природа и друштво);
- утврђивање и вежбање наставних садржаја програма из свих наставних предмта;
- читање обавезне школске и домаће лектире, меморисање краћих поетских и прозних садржаја;
- довршавање ликовних радова;
- утврђивање и понављање научених песама и садржаја наставног предмета музичка култура.

Самосталним радом, уз сталну стручну и педагошку помоћ и сарадњу са наставником, ученици организовано и плански, утврђују, продубљују, примењују и усвајају нова знања, вештине и навике. Израда домаћих задатака се свакодневно организује у одређено време. Домаћи задаци урађени на часовима самосталног рада се анализирају, исправљају и вреднују, али се не оцењују. Ученици који имају тешкоће у савладавању наставног градива добијају помоћ у виду индивидуалног рада који подразумева додатно ангажовање наставника.

Напреднијим ученицима у продуженом боравку могу се плански и педагошки организовано задавати додатни задаци као што су:

- читање домаће лектире,
- читање листова и часописа за децу,
- коришћење енциклопедија и разноврсних материјала са звучним и звучно-визуелним садржајима,
- меморисање краћих поетских и прозних текстова, - вођење дневника и календара природе и друштва,
- гледање одређених телевизијских емисија едукативног карактера.

Слободно време

Слободно време у настави продуженог боравка је рекреативно-забавног карактера. Организује се по принципу потпуне слободе, избора, добровољности и самоорганизованости ученика.

Активности у оквиру слободног времена:

- организоване игре у школском дворишту (игре са природним облицима кретања, елементарне игре, игре са реквизитима),
- игре по избору ученика,
- игре у учионици (друштвене, едукативне, музичке, језичке, математичке, такмичарске), игре у свечаној сали (вежбе за обликовање тела),
- самостално читање дечје штампе и литературе,
- сређивање паноа, радног простора и личног прибора.

Слободне активности

У нашем продуженом боравку, ученици могу да похађају глуму, шах, енглески језик, а од спорта кошарку и одбојку. Слободне активности могу бити бесплатне, док постоје и оне које се плаћају.

Слободне активности које реализују учитељи у продуженом боравку су:

- припремање приредби, такмичења, продајних изложби;
- тематска израда ликовних радова и уређење паноа;
- слушање музике за децу;
- гледање образовних дечјих емисија.

Евиденција о раду продуженог боравка

Наставник у продуженом боравку обавезан је да води додатну педагошку документацију у Дневнику образовно-васпитног рада који пружа увид у евиденцију долазака ученика, организацију и реализацију процеса рада продуженог боравка и омогућава континуирано праћење развоја и успеха ученика током школске године.

У дневни рад продуженог боравка, између осталог, уписује се мишљење о раду и напредовању ученика на крају сваког класификационог периода (прво тромесечје, прво полугодиште, треће тромесечје, друго полугодиште) у току школске године. Наставник уноси податке о самосталности при изради задатака, мотивацији за рад, концентрацији ученика, времену које је ученику потребно за извршавање задатака. Уписује се и мишљење о раду ученика у слободним активностима, о прихватању активности, степену активног односа према раду, марљивости и уредности. У оквиру реализације наставе продуженог боравка, неопходна је

вишеструка сарадња са родитељима,али и наставницима из редовне наставе, предметне наставе, као и са стручном службом.

Програм културних активности школе

Програм културних активности школе обухвата активности које доприносе проширењу утицаја школе на васпитање ученика и културни развој школског окружења, као и заједничке културне активности са установама и организацијама ради обогаћивања културног живота ученика.

Циљеви:

- очување и преношење културних и друштвених вредности на млађу генерацију,
- развијање дечијег стваралаштва, креативности, естетске перцепције и укуса,
- креативно осмишљавање обележавања важних датума током године,
- побољшање информисаности ученика,
- развијање спремности ученика за прихватање различитости и упознавање са различитим културама,
- неговање слободе говора ученика, унапређивање личног развоја ученика, развијање самопуздање и личне одговорности,
- спровођење заједничких културних активности са институцијама и организацијама у локалној заједници.

Програм се остварује организацијом прославе дана школе, почетка и краја школске године и завршетка основношколског образовања и васпитања, прославе школских и државних празника, приредби, представа, изложби, концерата и такмичења, посетама установама културе, заједничким активностима школе и јединице локалне самоуправе и другим активностима које доприносе проширењу утицаја школе на васпитање ученика и културном развоју окружења школе. Све активности предвиђене овим програмом организују се у школи или у договору са јединицом локалне самоуправе у установама из области културе и спорта.

Тим за културну и јавну делатност задужен је за организацију културних и јавних догађаја на нивоу школе. Тим планира развој делатности кроз неколико нивоа: музички, литерарни, ликовни, драмски и верско-хуманитарни.

Њихов циљ је: развијање љубави према музици, песми, писаном и ликовном изражавању, учење страног језика кроз песму и игру, промовисање позоришне (сценске) уметности кроз извођење представа, као и подстицање религијског момента у развоју ученика, што се остварује кроз учешће у хуманитарним акцијама.

Планиране активности:

- обележавање школских и државних празника (Пријема ђака првака, Нова година, Дан Светог Саве, Дан школе, Завршетак школске године...),
- обележавање међународних важних датума (Дечија недеља, Дан толеранције, Дан жена, Ускрс, Међународни дан дечије књиге, Светски дан књиге и ауторских права...),
- организација културних манифестација у школи (сусрети са значајним личностима културе, представе, изложбе, концерти, такмичења, смотре...),
- организација јавних часова за представљање продуката школских пројекта,
- организација хуманитарних акција,
- посете позориштима, биоскопима, музејима, галеријама, библиотекама, културним центрима, Сајму књига...,
- развијање читалачке културе ученика кроз организацију пројекта „Оштро Перце“ и „Читам, па шта?“,
- организација заједничких активности школе и јединице локалне самоуправе, као што су спортска и музичка такмичења („Златна сирена“), такмичење рецитатора и сл.
- учешће ученика на литерарним и ликовним конкурсима,

- учешће у културним активностима на нивоу града,
- промоција рада школе и постигнућа ученика и наставника
– израда прилога за школски сајт и израда школског листа.

Реализатори активности су чланови Тима, ученици, наставници и други запослени, родитељи и представници локалне заједнице.

Програм школског спорта и спортско-рекреативних активности

Организацијом разноврсних спортских активности које се повезују са осталим образовноваспитним подручјима, школа доприноси целовитом развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, развијању и примени моторичких способности и навика, као и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада. Овим активностима ученици јачају међупредметне компетенције Брига за здравље, Сарадње, Решавање проблема.

Програмом школског спорта су обухваћени сви ученици. Спортске активности у школи одвијају се кроз: часове физичког васпитања, слободне активности, кросеве, школска и ваншколска спортска такмичења, спортске активности од значаја за друштвену средину и друге друштвене активности на плану физичке културе.

Школа активно учествује у такмичењима која организује Савез за школски спорт Републике Србије. Школа пружа могућност свим ученицима да се активно баве спортом, посебно током часова слободних наставних активности и радионица у оквиру пројеката „Обогаћени једносменски рад“

Школа у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, организује недељу школског спорта једном у току полугодишта. У нашој школи се организују и спортске активности које реализују спортски клубови у фискултурној сали наше школе.

Циљеви:

- развијање позитивног става према физичком вежбању у свакодневном животу и практиковању здравог начина живота
- развијање и практиковања здравог начина живота, развијање свести о важности сопственог здравља и његовог очувања,
- развијање свести о потреби неговања и развоја физичких способности, - развијање свести о важности безбедности, као и потреби превенције непожељних видова понашања, насиља, наркоманије и малолетничке делинквенције,
- развијање сарадње са другим ученицима и неговање другарства и пријатељства,
- развијање такмичарског духа и ферплеј односа,
- подстицање садржајног и целисходног коришћења слободног времена,
- промовисање спорта и здравог начина живота и мотивисање и подстицање ученика да се баве спортом и рекреацијом као важним сегментима у психофизичком развоју деце.

Планиране активности:

- организација недеље школског спорта у септембру, поводом обележавања Дечије недеље, и мају, поводом обележавања Дана школе,
- организација радионица/активности у оквиру часова редовне наставе и слободних наставних активности,
- организација радионица/активности и јавних часова за промоцију спорта у оквиру пројеката „Обогаћени једносменски рад“
- одељењска и међуодељењска такмичења свих ученика у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима деце,
- учешће на општинским, градским и државним такмичењима,
- организација спортских дешавања у оквиру школе у сарадњи са родитељима,
- посете спортским догађајима и учешће ученика у спортским догађајима изван школе,

- предавања и трибине за ученике и родитеље на теме у вези са здравим начином живота, спортом и рекреацијом,
- промовисање спортских постигнућа ученика.

Реализатори активности су ученици, наставници разредне наставе, наставници физичког и здравственог вапитања, наставници биологије и други наставници и родитељи.

Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, програм спречавања дискриминације и програми превенције других облика ризичног понашања

Република Србија се ратификацијом Конвенције о правима детета Уједињених нација („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 15/90 и „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97 – у даљем тексту: Конвенција), обавезала да обезбеди остваривање свих права детета, а нарочито, на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, потпуну информисаност, на правично поступање и заштиту приватности, као и да детету које је било изложено насиљу обезбеди подршку за физички и психички опоравак и његову социјалну реинтеграцију“.
Националним планом акције за децу, усвојеним фебруара 2004. године, од стране Владе Републике Србије, дефинисана је општа политика према деци за период до 2015. године. Овај план је усаглашен са Конвенцијим Уједињених нација о правима детета доношењем Закона о ратификацији бр. 15 / 90. Овим се Држава обавезала да предузме мере за спречавање насиља над децом и њихову заштиту у породици институцијама и широј друштвеној средини. Одредбе Конвенције односе се на заштиту детета од:
физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања (члан 19),
свих облика сексуалног злостављања и искоришћавања (члан 34),
отмице и трговине децом (члан 35),
свих других облика искоришћавања (експлоатације), штетним по било који вид дететове добробити (члан 36),
нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).
У Закону о основама образовања и васпитања (2003.) дефинисано је да се права детета и ученика остварују у складу са Конвенцијом. Националним планом Акције за децу успоставља се сарадња између стручњака који директно или индиректно брину о деци (образовање, здравство, сексуална заштита, полиција, правосуђе, невладине организације). На тај начин, стварајући међуресорне мреже за заштиту деце од злостављања, занемаривања и насиља, ствара се ефикасније и оперативније тело. Ради реализације овог циља, израђен је Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања. Такође, у складу са Општим протоколом, сачињен је и Посебан протокол и установе и организације, у нашем случају Основна школа „Свети Сава“, дужне су да се придржавају Протокола у заштити ученика од дискриминације, насиља, занемаривања и злостављања. Посебни протокол је обавезујући за све који учствују у животу и раду васпитно-образовне установе – деци наставницима, директору, стручним сарадницима, помоћном и административном особљу, родитељима, старатељима и представницима локалне заједнице. Њиме се детаљније разрађује интерни поступак у ситуацијама сумње или дешавања насиља, злостављања и занемаривања. Он пружа и оквир за превентивне активности и води ка унапређивању стандарда за заштиту деце, ученика.

Школа и њено окружење
Основна школа „Свети Сава“ налази се на територији општине Врачар. У њеној непосредној околини одвија се веома жив саобраћај возила и пешака. Многе здравствене и културне и образовне установе, трговински, угоститељски објекти се налазе у њеној ближој околини. Школа

излази на две паралелне улице: Макензијеву (где се налази службени улаз) и Николаја Краснова (где је улаз за двориште). Двориште је мало (800 m^2). У склопу школске зграде налази се амбуланта и предшколска установа. Видео надзором Града Београда је покривен цео спољашњи део објекта Од 16.03.2026. Школа је у процесу реконструкције. Очекивано време завршетка радова је почетак другог полугодишта школске 2026/2027. Образовно-васпитни рад се одвија у три објекта: разредна настава у ОШ „ Краљ Петар II“, предметна настава у ОШ „Исидора Секулић“, у послеподневној смени, а продужени боравак у УК „ Божидар Аџија“, у преподневној смени.

Анализа стања

У циљу повећања безбедности ученика од насиља, злостављања и занемаривања обезбеђен је видео надзор у школи, школа има физичко обезбеђење, организују се дежурства наставника у холу школе, дворишту и на ходницима и утврђена су правила понашања ученика.

Посебним Планом и програмом рада планиране су конкретне превентивне активности за повећање безбедности ученика од насиља, злостављања и занемаривања у који су укључени сви запослени у школи, сагласно радним местима и одговорностима. Управа школе, стручни сарадници, наставници, домари, техничко особље и посебно Тим за заштиту деце од насиља злостављана и занемаривања, воде перманентну бригу о овом сегменту рада школе, односно заштите деце о чему се сачињава Акциони план за сваку школску годину.

Полазећи од става да се свако насиље над децом/ученицима може спречити, важно је да установа креира климу у којој:

учи се, развија и негује култура понашања и развоја личности,

не толерише се насиље,

не ћути се у вези са насиљем,

развија се одговорност свих,

сви који имају сазнање о насиљу обавезују се на поступање.

У вези са споменутим начелима, основни систем рада се своди на примену мера превенције, мера идентификације, мера комуникације и мера интервенције.

Посебним протоколом предвиђа се спровођење превентивних и интервентних активности у циљу сузбијања и превенције насиља у школи.

Програм заштите од насиља утврђен је на основу анализе стања безбдности, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања у школи, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе.

Анализа реализације Програма заштите од насиља показала је да се у школи правовремени и доследно реагује на све ситуације или сумњу о насиљу, примњују се мере интервенције и заштите у складу са Правилником о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање. Реализују се превентивне активности у циљу сузбијања негативних образаца понашања и решавања проблема и пружања помоћи. Појачан васпитни рад, индивидуалне мере заштите и мере заштите за одељење дају у већој мери допринос у подизању свести, осетљивости и реаговања запослених, ученика и родитеља на сваку ситуацију насилног понашања.

Наставници и ученици и њихови родитељи су упознати са Посебним Протоколом и применом утврђених процедура у ситуацијама насиља у школи. Ученици знају коме треба да се обрате у ситуацијама насилног понашања. У школи се води евиденција о свим пријављеним ситуацијама насиља. Одржавају се редовни контакти са родитељима ученика чија деца испољавају насилно понашање у оквиру плана појачаног васпитног рада и плана заштите, као и планова друштвено – корисног и хуманитарног рада у циљу пружања подршке на отклањању узрока насилног понашања и развијања позитивних образаца понашања.

Школа сарађује са другим установама (здравствене и социјалне заштите) у циљу пружања подршке ученицима и родитељима.

Континуирано се прате ефекти примене појачаног васпитног рада и примене васпитних и васпитно-дисциплинских мера. Школа организује активности подршке и васпитни рад са ученицима који трпе насиље или су сведоци ситуација у којима је испољено насилно понашање.

Тим за заштиту је укључен у разматрање и анализу свих пријављених ситуација насиља. Сви чланови тима активно узимју учешће у раду тима и на конструктиван начин прилазе решавању пријављених ситуација насиља, али и својим предлозима за превентивне активности.
У циљу унапређивања рада предложена је унапређивање рада УП у предлагању разноврсних превентивних активности како на нивоу одељења тако и на нивоу школе и учешће вршњачког тима путем вршњачке едукације. Такође, применом смерница Кораци у сарадњи родитеља и школе развијати конструктивну комуникацију између родитеља и школе.
Ради стварања сигурног и подстицајног окружења, неговања атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације у којој неће бити насиља или ће га бити што мање, школа планира различите програме за превенцију насиља. Овакви програми и активности у оквиру њих омогућавају: благовремено уочавање потенцијалног насиља и отклањање ризика; припрему за адекватно реаговање ако се насиље догоди; свеобухватну ресоцијализацију учесника у насиљу; заштиту права и смањење додатне патње свих који су укључени у насиље.
Циљеви:
подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања,
дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља,
стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања,
укључивање свих интересних група (ученици, наставници, родитељи, стручни сарадници, локална заједница...) у доношење и развијање програма превенције,
подизање нивоа свести и осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање насиља,
дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговања ако се исто деси,
информисање свих укључених у живот и рад установе о процедурама и поступцима за заштиту и реаговање у ситуацијама насиља,
спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља и успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља,
стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите,
ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета у заједницу вршњака,
унапређивање компетенција наставног и ненаставног особља, деце, родитеља и др. за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања.

Планиране активности:
-упознавање запослених, ученика и родитеља са програмом заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања
-упознавање запослених, ученика и родитеља са правилима понашања и обавезама ученика и наставника и последицама кршења правила,
-јасно стављање до знања како ученицима тако и родитељима да се насиље у школи не толерише и да се о насиљу не ћути већ да се свака врста насиља пријави,
-развијање и неговање културе понашања, неговање толеранције, уважавања и међусобног прихватања,
-предавања и трибине о сагледавању ризичног понашања и његових последица,
-упознавање родитеља са Правилником о протоколу, са врстама насиља, са превентивним мерама, са акцијама које школа реализује,
-пружање подршке деци која трпе насиље и која су насилници кроз саветодавне разговоре, групне или индивидуалне,
-пружање подршке родитељима чија деца трпе насиље и чија су деца насилници кроз саветодавне разговоре, групне или индивидуалне,
-дефинисање процедура и поступака за заштиту ученика од насиља и реаговања у ситуацијама у којима се насиље дешава,

-спровођење поступака у складу са Посебним протоколом и другим актима,
-успостављање интерне заштитне мреже међу свим запосленима у школи,
-побољшање активности дежурних наставника, појачано дежурство на најфреквентнијим тачкама (ходници, двориште и око санитарних чворова) за време два велика одмора,
-вођење Књиге дежурстава у коју се бележе све активности везане за нарушавање реда,
-праћење и евидентирање врста и учесталости насиља,
-стручно усавршавање запослених из области ненасилне комуникације и конструктивног решавања конфликата,
-организовање едукативних предавања и радионица за ученике, родитеље и запослене из области ненасилне комуникације, упућивање на коришћење платформе „Чувам те“,
-обележавање Дечије недеље и Дана толеранције и учешће у хуманитарним акцијама ради развијања солидарности и емпатије код ученика,
-израда паноа на тему толеранције и ненасиља,
-осмишљавање и примена процедура за похваљивање и промовисање просоцијалних облика понашања ученика,
-укључивање ученика у спортске, културне и хуманитарне активности у школи и локалној заједници,
-организација недеље спорта и међуодељењских такмичења поводом обележавања Дана школе,
-упознавање родитеље са активностима школе у којима могу да учествују и организација заједничких активности наставника, деце и родитеља: радионице, часови, забавни и спортски програм и сл.

1.Начини на које се превентивне активности и мере уграђују у свакодневни рад и живот установе на свим нивоима:

У интересу стварања и неговања климе прихватања, толеранције и уважавања личности, укључивања свих интересних група, подизање нивоа свести и осетљивости за препознавање насиља, злостављања и занемаривања, дефинисање процедура за заштиту од насиља, информисања свих укључених у живот и рад школе и унапређење њихових компетенција, планиране су следеће активности:
-састанак Тима и редефинисање улога и одговорности,
-упознавање нових чланова тима са Посебним протоколом и са облицима насиља,
-упознавање ученика и родитеља са Посебним протоколом,
-постављање паноа са правилима понашања на зидовима ходника школе,
-организовање предавања, трибина, радионица за ученике и родитеље,
-умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља, повезивање унутар и између институција,
-коришћење платформе „Чувам те“ на часовима одељењске заједнице, у активностима Вршњачког тима и Ученичког парламента.

2. Стручно усавршавање

У циљу упознавања запослених са процедурама и поступцима за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља као и стварања и неговања климе прихватања, толеранције и уважавања, у школи се планира и организује стручно усавршавање запослених кроз реализацију и похађање акредитованих програма обуке ван установе и организовањем и похађањем активности у установи.
Садржаји стручног усавршавања:
-Упознавање са законским документима, процедурама и поступцима за заштиту;
-Оспособљавање запослених за благовремено уочавање, препознавање, реаговање на насиље, злостављање и занемаривање;
-Едукација из области ненасилне комуникације и конструктивног решавања конфликата;
-Упућивање на коришћење платформе „Чувам те".

3. Начини информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања

Информисање свих интересних група остварује се путем интернет странице школе, на седницама стручних и управних органа школе, на родитељским састанцима (заједнички родитељски састанци и на нивоу одељења), на часовима одељењске заједнице и састанцима Ученичког парламента.
Ове активности реализују се путем директног упознавања са законским и другим интерним документима школе у вези са заштитом од насиља, излагањем, радионицама... Активности реализују одељењске старешине, чланови Тима за заштиту, чланови Вршњачког тима, директор.

4. Подстицање и оспособљавање ученика за активно учешће у раду одељењске заједнице, Ученичког парламента, Школског одбора и стручних органа установе

- Учешће ученика у избору руководства одељењске заједнице, чланова Ученичког парламетнта и представника за учешће у раду Школског одбора и стручних органа школе;
- Учешће ученика у реализацији плана активности одељењске заједнице, Ученичког парламента и раду Школског одбора и стручних органа школе;
- Разматрање тема од важности за безбедно и сигурно функционисање ученика у школи, начина побољшања и унапређивања постојећих активности и међусобне комуникације на часовима одељењске заједнице, састанцима Ученичког парламента, давањем мишљења, предлога и учествовањем у доношењу одлука, подстицањем вршњачког учења и коришћењем дијалога и стратегија решавања проблема.

5. Подстицање ученика за обављање друштвено-корисног односно хуманитарног рада

Друштвено-користан рад има превентивну функцију и доприноси развијању емпатије, солидарности и сарадње, активизма, као и основних моралних вредности.
Циљ друштвеног-корисног рада је да ученици унапреде компетенције потребне за одговорно учешће у друштву, као и да се оснаже да поштују и промовишу људска права.
Када се друштвено-користан рад користи као једна од активности појачаног васпитног рада, представља облик ресторативне дисциплине- приступ којим се омогућава умањивање или отклањање начињене штете односно последица те штете, развија свест о одговорности и последицама сопственог и понашања других и поправљају односи укључених страна.
Циљ активности друштвено-корисног рада је превенција непожељног и друштвено неприхватљивог понашања ученика кроз развој пожељних и позитивних облика понашања. Активности друштвено-корисног рада планирају се Планом заштите и укључују учешће ученика, запослених и родитеља. При планирању се узима у обзир особености ученика и врста повреде која је извршена уз поштовање психичког и физичког интегритета ученика, безбедности и здравља. За развијање пожељних/позитивних облика понашања ученика и конструктивно решавање конфликата, наставник односно стручни сарадник у школи примењује саветодавни рад, технику дијалога, редионичарски рад и вршњачку медијацију.
Школа планира учешће ученика у хуманитарним акцијама, учешће у радионицама које организује Хуманитарна организација „ Дечије срце“ , посету „ Звуцима срца“, учешће у манифестацији „Радост Европе“, посета дечијем сврашту.

6. Садржаји и начини за развијање самоодговорног и друштвено одговорног понашања

Школа израђује план појачаног васпитног рада за све нивое ситуација насиља, злостављања и занемаривања, као и када се насиље између ученика догоди ван простора школе. План појачаног-васпитног рада обавезно укључује родитеље ученика као и представнике спољашње мреже заштите у случају потребе за пружањем подршке ученику и породици ван школе. Појачан васпитни рад остварује се: у оквиру одељењске заједнице, стручним радом ОС, педагога, психолога и посебних тимова.

7. Поступци за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања

- Праћење понашања и успеха ученика у наставним и ваннаставним активностима кроз рад одељењског старешине;
- Кварталним извештајима на нивоу одељењских већа;
- Саветодавним радом стручних сарадника са ученицима;
- Квалитет сарадње са родитељима;
- Едукацијом наставника за препознавањем индикатора који указују на могућност постојања насилних ситуација.

8. Начини реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа

Чланови Тима ће покретати и спроводити поступке и процедуре реаговања у ситуацијама насиља, настојати да успоставе ефикасну заштиту деце од насиља, пратити и евидентирати
врсте насиља, подстицати ублажавање и отклањање последица насиља. Тим ће сарађивати са другим институцијама: МУП-ом, Центром за социјални рад, дечији педијатром и осталим здравственим службама.

Обавезујући кораци у интервенцији на насиље за све који учествују у раду и животу школе су:

-прихватање сазнања о насиљу,
-прекидање или заустављање насиља,
-смиривање ситуације,
-консултацијео догађају и актерима уз поштовање принципа поверљивости: консултације унутар установе консултације изван установе спровођење акција,
-праћење ефеката мера и планирање нових активности и циклуса.

У складу са проценом нивоа ризика доноси се одлука о начину реаговања:

-случај се решава у установи,
-случај решава установа у сарадњи са другим установама,
-случај се прослеђује надлежним установама.

Реализатори активности су чланови Тима, наставници и остали запослени, ученици, родитељи. Они имају одређене улоге и одговорности.

Дежурни наставник:

-дежура у складу са распоредом,
-уочава и пријављује случај,
-покреће процес заштите детета (реагује одмах у случају насилног понашања, користећи неку од стратегија,
-обавештава одељењског старешину/васпитача о случају,
-евидентира случај,
-сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља. Одељењски старешина:
-уочава случајеве насилног понашања и реагује одмах,
-учествује у процесу заштите деце,

-разговара са учесницима насиља,
-информише родитеље и сарађује са њима,
-по потреби, сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља,
-прати ефекте предузетих мера,
-евидентира случај и води документацију,
-по потреби, комуницира са релевантним установама.
Тим:
-уочава случајеве насилног понашања,
-покреће процес заштите детета, реагује одмах,
-обавештава одељењског старешину и сарађује са њим,
-по потреби, разговара са родитељима,
-пружа помоћ и подршку деци/ученицима, наставницима,
-разматра случај (2. и 3. ниво) и осмишљава мере заштите,
-обавља консултације, предлаже заштитне мере, прати ефекте предизетих мера,
-по потреби, сарађује са другим установама,
-евидентира случај.
Помоћно-техничко особље,
-дежура по распореду,
-прекида насиље,
-уочава и пријављује случајеве насилног понашања.
Ученици, деца:
-уочавају случајеве насилног понашања,
-траже помоћ одраслих,
-пријављују одељењском старешини/васпитачу,
-за теже случајеве консултују чланове школског Тима,
-учествује у мерама заштите.

9. Облици и садржаја рада са свом децом и ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања

Рад са ученицима
Облици и садржај рада са свом децом и ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања припрема Тим у сарадњи са свим запосленима у школи. Ту спадају мере интервенције, али и свакодневни разговори наставника и чланова Тима са децом, рад у одељењским заједницама, укључивање Вршњачког тима.

10. Начини, облици и садржаји сарадње са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежном организационом јединицом полиције, центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима

Сарадња се одвија на састанцима Савета родитеља, на родитељским састанцима и кроз индивидуалне разговоре, као и организивањем заједничких активности на нивоу школе, хуманитарне акције ради развијања солидарности и емпатије код ученика. Организују се предавања за родитеље у вези са поштовањем дечијих права, решавањем конфликата и сл.
Сарадња са општинским институцијама се одвија кроз рад Општинског Савета родитеља деце у коме су и чланови представници школског авета родитеља. Организује се културне, спортске, забавне и друге активности за подстицање развоја писмености, креативности и фер плеја на нивоу општине у којима учествују деца, наставници и стручни сарадници школе.

11. Начини праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите

Праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима програма заштите је континуирано у току школске године. Праћење се одвија на нивоу рада одељењског старешине, одељењског већа, стручних сарадника. Вредновање и извештавање се реализује путем самовредновања као и израдом извештајас о реализацији програма заштите од насиља на нивоу Тима за заштиту од насиља. Извештај се подноси квартално Наставничком већу и савету родитеља на разматрање, а полугодишње и годишње Школском одбору на усвајање. Извештајем о рализацији програма за зашзиту од насиља обухваћено је:

учесталост инцидентних ситуација,

заступљеност различитих облика и нивоа насиља,

број повреда,

- учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака противученика и дисациплинских поступака против запослених,

- број и ефекти Планова заштите од насиља и планова појачаног васпитног рада,

остварене обуке у превенцији насиља и потребе даљег усавршавања,

број и ефекти акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака,

степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад установе.

Тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања

Задаци Тима за заштиту су да:

-припрема програм заштите,

-информише децу и ученике, запослене и родитеље о планираним активностима и могућности тражења подршке и помоћи од тима за заштиту,

-учествује у обукама и пројектима за развијање компетенција потребних за превенцију насиља, злостављања и занемаривања,

-предлаже мере за превенцију и заштиту, организује консултације и учествује у процени ризика и доношењу одлука о поступцима у случајевима сумње или дешавања насиља, злостављања и занемаривања,

-укључује родитеље у превентивне и интервентне мере и активности,

-прикупља податаке о учењеном насиљу на основу попуњених протокола и информација из Књиге дежурства и израђује извештај,

-сарађује са наставницима и родитељима ради решавања проблема понашања ученика, израђује извештај,

-прати и процењује ефекте предузетих мера за заштиту деце и ученика и даје одговарајуће предлоге директору,

-води и чува документацију,

-извештава стручна тела и органе управљања

Програм спречавања дискриминације

Програм превенције дискриминаторног понашања има за циљ превазилажење стереотипа и предрасуда, препознавање сваког дискриминаторног понашања, усвајање става нулте толеранције за све облике и врсте дисакриминације и промовисање разумевања и сарадње без обзира на етнички, културни, језички или верски идентитет. Циљеви Програма реализоваће се унапређивањем система заштите и развијањем компетенција за делотворно смањивање дискриминације кроз мере и активности у току школске године.

Програм превенције других облика ризичног понашања

Основни циљ је да се за сву децу, ученике наше школе, осигурају безбедни и оптимални услови за несметан боравак и рад у школи, као и заштита од свих облика насиља, злостављања и

занемаривања. Као саставни део рада, школа мора да омогући деци обавештења о свим питањима у вези с пушењем, алкохолом и дрогом, као и обукама деце у вези са ризицима везаним за игре на срећу (спортске кладионице, коцкање…) и компјутерске игре. Посебна пажња треба да се поклони последицама узимања дрога и других психоактивних супстанци. Децу треба упућивати на све штетне последице и ризике које могу имати на здравственом, психолошком, социјалном и економском плану. Едукација деце треба да има за циљ утицај на обликовање пожељних ставова и усвајање позитивних облика понашања.

Програм превенције малолетничке деликвенције

Један број ученика од 10 до 16 година живота има проблема у процесу социјализације у породичној, школској и друштвеној средини. Облик понашања и владања је резултат социјалног учења у породици, школи и средини. Школа као васпитно-образовна институција може да учини много у сузбијању и уклањању неприхватљивог владања.

Најважније активности у склопу превенције малолетничке деликвенције су превентивне активности које координише Тим за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања, као и ваннаставне активности које ће омогућити развој индивидуалних потенцијала и правилно усмеравања раста и развоја деце, допринети бољој социјализацији и самопоздању, ангажовање ученика путем Ученички парламента.

Програм активности за превенцију и злоупотребу ПАС

Циљ овог програма је да се операционализује систем дугорочних мера, пре свега у делу превенције наркоманије и злоупотребе и других психоактивних супстанци, чија примена ће допринети формирању здраве личности ученика.

Задаци школе:

обезбедити да ученици стичу неопходна знања која су значајна за формирање ставова, вредности и понашања која карактеришу здраву личност, способну за избор пожељних ставова живота,

обезбедити да ученици усвоје знање и облике понашања предвиђене законом и правилима која се односе на забрану коришћења ПАС,

обезбедити да се код ученика формирају механизми одбрамбеног понашања да препознају и супротставе се ситуацијама погодним за коришћење ПАС.

Да би био ефикасан у примени, програм ПАС мора бити примерен узрасту ученика, оспособљености наставника и ПП службе, програмиран и успешно реализован. У млађим разредима деца стичу знање и радне и хигијенске навике. Треба да упознају које су основне потребе организма за храном, раст и развој организма, као и основне потребе одржавања личне хигијене. У старијим разредима ученике треба упознати са појавом да неки млади користе ПАС и указати на негативне последице по здравље. Ученике треба научити да кажу „Не“, када се понуди ПАС.

Реализатори програма су разредне старешине, стручни сарадници, предметни наставници, спољни сарадници .

Програм ваннаставних активности ученика

У циљу подстицања индивидуалних склоности и интересовања, садржајног и квалитетног коришћења слободног времена, ради богаћења друштвеног живота и разоноде, развијања и неговања другарства и пријатељства Школа реализује ваннаставне активности ученика у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта. Реализација ових активности везана је и за сарадњу са локалном средином и ангажовањем Школе у разним пројектима.
Сви садржаји и активности које се реализују у току једне школске године нису унапред предвидиви, односно током године се реализују и неке активности и садржаји који нису дати у програму.
Циљеви:
- јачање образовно-васпитне делатности школе,
- подстицање индивидуалних склоности и интересовања ученика,
- подстицање деце да садржајно и целисходно користе слободно време,
- развијање и подстицање креативности и стваралаштва ученика и промоција постигнућа ученика,
- развијање читалачке и медијске писмености ученика и међупредметних компетенција,
- упознавање са занимањима у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта,
- развијање и неговања другарства и пријатељства међу ученицима.
У нашој школи велики значај се придаје ваннаставним активности и раду секција. Тежиште рада у ораганизацији јесте на оним садржајима који подстичу и развијају интересовање, радозналост, самосталност и стваралачки однос ван оквира редовне наставе. Кроз секције ученици исказују своју креативност, интересовања и способности.
Такође, организују се часови ванучионичке, теренске и амбијенталне наставе. Наставници сарађују са локалном заједницом (Деца Врачара, ДКЦ, ГО Врачар, Библиотека града Београда…), учествују у програмима и сарађују са школама у општини и граду. Школа организује: школске приредбе и културне манифестације у школи, обележавање светских дана и важних догађаја и датума, посете Сајму књига, излете и екскурзије и сл.
Од школске 2020/2021. године школа је укључена у реализацију пројекта „Обогаћени једносменски рад
У школи се организују и спортске и културне активности које реализују спортски клубови, школе глуме и страних језика.
Планиране активности:
- активности у оквиру часова одељењског старешине,
- активности у оквиру рада секција,
- културни, забавни, спортски и хуманитарни програми, пројекти, такмичења и друге манифестације у школи и локалној и широј заједници као што су Дечија недеља, Радост Европе, Дани европске баштине, „Златна сирена“, „Дабар“, „Кенгур без граница“,
- радионице/активности у оквиру пројеката „Обогаћени једносменски рад“ организација часова ванучионичке, теренске и амбијенталне наставе кроз сарадњу са културним и образовним институцијама у локалној средини,
- организација и реализација школских приредби и културних манифестација у школи,

- обележавање важних догађаја и датума,
- посете Сајму књига, излети, екскурзије и сл.

Реализатори су ученици, наставници и стручни сарадници, а по потреби и родитељи и стручњаци различитих профила.

Програм професионалне оријентације

Програм професионалне оријентације у основној школи има за циљ да развије спремност ученика да стичу знања и искуства о себи и свету рада како би доносили реалне одлуке у погледу свог даљег образовања и опредељивања, свесни шта оне значе за касније образовна и професионална опредељења као и успех у раду.

Програм се реализују кроз конкретизоване задатке у оквиру професионалног информисања, саветовања и праћења развоја и успешности ученика у школи и то кроз све облике образовно-васпитног рада: редовне наставе, додатне наставе, слободних активности, часова одељењског старешине. Део активности се одвија у сарадњи са родитељима.

У нашој школи се планира и реализује низ активности прилагођених свим узрастима ученика. Ученици се од првог дана школе обрађујући текстове из читанке упознају са занимањима приказаним у тексту, уче се промишљању о особинама и способностима потребним за неко занимање, охрабрују се да кроз ликовне радове представе занимања која познају и о којима маштају. На старијим узрастима се ученицима пружа систематизована подршка у избору занимања организовањем посебних предавања на тему професионалне орјентације, попуњавањем упитника о интересовањима ученика и организовањем психолошких тестирања коришћењем стандардизованих психолошких инструмената за професионалну орјентацију.

Носиоци активности из оквира професионалне оријентације су: учитељи, одељењске старешине, предметни наставници, психолог, педагог, библиотекар, родитељи и стручна лица других институција.

У оквиру часова редовне наставе и слободних наставних активности, додатне наставе и ваннаставних активности ученици се упознају са бројним занимањима у различитим областима рада. Тако се још у првом разреду упознају са занимањима и радним местима у школи, кроз посете библиотеци, музеју и другим установама културе упозају се са пословима људи који у њима раде и сл. Коришћењем текстова из уџбеника и посматрањем и непосредним учешћем сазнају и уочавају основне карактеристике занимања и послова у области науке, уметности, медицине, саобраћаја, безбедности, пољопривреде, туризма итд.

Наставници и стручни сарадници упознају ученике са променама који настају у свету рада и занимања, помажу ученицима да развијају и учврсте радне навике и подстичу их да и сами трагају за додатним ширим информација о подручјима рада и занимања, упућивањем на часописе, ТВ емисије, литературу, посматрање рада и послова људи у непосредној околини.

У програм рада часова одељењских старешина за све разреде укључени су и облици и садржаји посебно планирани за остваривање ПО. Садржаји рада одељењског старешине углавном се односе на разговоре у вези са значајем рада, стицањем основних знања о раду и занимањима, повезаношћу мануелног и интелектуалног рада, као и у вези са посетама различитим институцијама у локалној заједници. Такође, садржаји се односе и на формирање општих радних навика и изграђивање позитивних

особина личности најнепосредније везаних за рад, развијање ставова о друштвеној и индивидуалној вредности људског рада (учешће у хуманитарним акцијама, радним акцијама, учење, обављање домаћих послова итд...), проширивање знања о занимањима њима блиских особа и информације о свим врстама занимања и захтевима појединих занимања.

Са ученицима седмог и осмог разреда ради се по посебном плану у оквиру пројекта професионалне оријентације, путем радионица које се делом остварују на часовима одељењског старешине.

Ученицима који су се определили за неке спортске активности указује се на оне способности које долазе до изражаја у тој активности и на занимања у којима су те способности пожељне. Посебно треба ученике усмеравати према спортовима и физичким активностима за које су талентовани, а не показују интересовања (мерење физичких способности). Током реализације културних, забавних и хуманитарних активности ученицима треба указивати на значај рада, значај чувања друштвене имовине, важност радних навика за успех у животу, итд.

Професионална оријентација на преласку у средњу школу

Школа у сарадњи са установама за професионалну оријентацију помаже родитељима, односно другим законским заступницима и ученицима у избору средње школе и занимања, према склоностима и способностима ученика и у том циљу прати њихов развој и информише их о карактеру и условима рада појединих занимања.

Ради праћења индивидуалних склоности ученика и пружања помоћи ученицима и њиховим родитељима, односно другим законским заступницима у избору средње школе и занимања, у школи ради Тим за професионалну оријентацију. Тим информише о програмским задацима све школске органе: Наставничко веће, Савет родитеља, Ученички парламент и Школски одбор. Тим реализује програм професионалне оријентације за ученике седмог и осмог разреда – Професионална оријентација на преласку у средњу школу. Део програма је и програм радионица за седми и осми разред за ПО као и Акциони план, са 30 часова радионица и 30 часова реалних сусрета и других активности.

Циљеви програма:

- развијање спремности ученика да стичу знања и искуства о себи и свету рада, да објективно процењује своје потребе, способности, интересовања и особине личности у односу на захтеве жељених занимања и могућности запошљавања,
- подстицање развоја личности ученика и оспособљавање за доношење ваљане одлуке о избору даљег образовања и занимања,
- оспособљавање ученика за доношење реалне одлуке о избору одговарајућег занимања и успешније планирање правца свог професионалног развоја,
- развијање кључних компетенција за живот, планирањем каријере и укључивањем у свет рада кроз активно учење, организовањем радионица, акција, манифестација и реалних сусрета.

При постављању задатака из оквира програма професионалне оријентације пошло се од савремених научних сазнања о карактеристикама професионалног развоја и избору занимања и реалних могућности примене тих сазнања.

Општи задаци:

- упознавање, праћење и подстицање развоја индивидуалних карактеристика личности ученика значајних за усмеравање њиховог професионалног развоја и њихово подстицање да сами свесно доприносе сопственом професионалном развоју,

- упознавање ученика са светом рада и занимања, системом средњег васпитања и образовања и њихово оспособљавање за самостално прикупљање информација које се односе на свет рада и систем средњег образовања,

- формирање правилних ставова према раду,

- оспособљавање ученика за планирање свог професионалног развоја и доношење реалних и зрелих одлука у вези са избором занимања и правцима стручног оспособљавања,

- подстицање ученика на испитивачко, експлоративно понашање према себи и свету рада,

- успостављање сарадње са родитељима ученика и њихово оспособљавање за пружање помоћи деци у подстицању и усмеравању њиховог професионалног развоја,

- успостављање сарадње са установама и институцијама које могу допринети успешнијем професионалном развоју ученика.

Концепт програма за ученике седмог и осмог разреда се остварује кроз пет процесних динамичких модула:

- Самоспознаја, препознавање сопствених потенцијала,
- Информисање о занимањима и каријери,
- Упознавање са путевима образовања, мрежом школа и каријере,
- Реални сусрети са светом рада (разговор са експертима, посета предузећима),
- Доношење самосталне одлуке о избору школе и занимања.

Планиране активности:

- информисање ученика и родитеља о организацији активности програма,
- реализација активности/радионица у оквиру више наставних предмета за за остваривање Програма ПО,
- промоција средњих школа за које су ученици заинтересовани,
- сарадња са средњим школама у општини и организовање посета појединим школама,
- посета Сајма занимања и Сајма образовања,
- промоција НСЗ за заинтересоване ученике и родитеље,
- тест професионалних интересовања за све ученике осмог разреда.

Начин остваривање активности

Програм Професионалне оријентације (ПО) остварује се интеграцијом у друге наставне предмете и кроз слободне и друге активности у седмом и осмом разреду, а спроводе га Тим за ПО и стручни сарадници уз помоћ свих предметних наставника.

У реализацију програма укључују се и повезују сви актери који имају утицај на развој личности ученика, доношење одлука о избору занимања и остваривању професионалног развоја: родитељи, наставници, стручни сарадници, лекари, стручњаци при Националној служби за запошљавање, као и локална самоуправа и медији. Развијањем сарадње са свим актерима, остваривањем истраживања и упознавањем са постигнућима пројекта ПО доприноси се унапређењу и афирмацији образовно-васпитног процеса у школи, што се одражава кроз све школске планове уз то се унапређују и садржаји других пројеката у школи.

Реалним сусретима са експертима, средњим школама, предузећима, могућом праксом, школа остварује подршку ученицима кроз васпитни рад. Посебно је важно укључивање ученика осетљивих група чиме се развија толеранција, поштовање различитости и хуманих односа, као и равноправност полова и превазилажење стереотипа о подели занимања.

Садржаји програма ПО су значајни за напредовање у оквиру стручног усавршавања јер омогућују развијање и унапређење свих наставничких компетенциија (К1- К4) што се може остварити кроз огледне часове, приказ дидактичког материјала иистраживања, излагање наученог на обуци, учешће у пројектима (реализатор, презентатор, асистент, учесник, координатор).

Програм здравствене заштите

Брига о здрављу, свестраном развоју и јачању психичких и физичких способности ученика, сталан је задатак школе. Здравствена заштита ученика обухвата и стицање хигијенских навика, упознавање биолошких и физиолошких функција организма и реализацију здравствених захтева, ради обезбеђења нормалних услова за рад ученика. Овај програм се реализује уз сталну сарадњу са ДЗ Врачар и одржавање тематских предавања за ученике од стране стручњака из ДЗ.

За ученике млађих разреда реализују се предавања у сарадњи са ДЗ Врачар у школи, а за ученике старијих разреда радионице у ДЗ Врачар. За ученике четвртог и шестог разреда организује се предавање на тему „Промене у пубертету“.

Програм здравствене превенције се реализује кроз наставне садржаје различитих предмета у оквиру часова редовне наставе (Свет око нас, Природа и друштво, Биологија, Физичко и здравствено васпитање), слободних наставних активности (Здрав живот, Чувари природе), часова одељењског старешине, као и кроз радионице/активности у оквиру пројеката „Обогаћени једносменски рад“и различитим ваннаставним активностима, тј. акцијама посвећеним здравој исхрани и здравим стиловима живота.

Циљеви програма:

- стицање знања, формирање ставова и понашања ученика у вези са здрављем и здравим начином живота,
- унапређење хигијенских и радних услова у школи и елиминисање утицаја који штетно делују на здравље,
- остваривање активних односа у сарадњи школе, породице и заједнице на развоју, заштити и унапређењу здравља ученика,
- развијање здравог односа према исхрани као важном фактору који је одговоран за физичко и ментално здравље,
- повећање одговорности за властито здравље,
- развијање свести о важности превенције и заштите здравља уста и зуба,
- развијање свести о правилном држању тела, учесталости деформитета кичме, превентивним активностима,
- развијање свести о здравом начину исхране,
- развој хуманизације односа међу људима,
- упознавање са занимањима у области здравствене културе,
- развијање међупредметне компетенције Одговоран однос према здрављу.

Планиране активности:

- стална брига запослених и ученика о хигијенским условима у школи,
- преглед ученика при упису у први разред, редовни систематски прегледи, редовна вакцинација планираних узраста,
- прегледи ученика при поласку на рекреативну наставу,

- стоматолошки преглед ученика,

- предавања за ученике млађих разреда на тему правилних хигијенских навика и одржавања личне хигијене,

- предавања о пубертету и психофизиолошком сазревању ученика (четврти и шести разред) и на тему злопутребе психоактивних супстанци и алкохола (седми разред),

- радионице у вези са репродуктивним здрављем за ученике седмог и осмог разреда,

- радионице/активности у оквиру часова редовне наставе, слободних наставних активности и пројеката „Обогаћени једносменски рад“.

- осигурање ученика школе,

- стална сарадања за Домом здравља Врачар, релевантним здравстевим установама и заводима,

- подстицање ученика да се баве различитим ваннаставним активностима у организацији школе, са посебним акцентом на спортским активностима,

- реализација активности у циљу развијања међупредметне компетенције Одговоран однос према здрављу,

- обележавање датума битних за заштиту здравља и израда паноа и прилога за школски сајт.

Реализација програма одвија се у оквиру редовне наставе, тј. интеграције здравствено-васпитних садржаја у програме разредне и предметне наставе, часове одељењског старешине и одељењске заједнице и кроз ваннаставне активности, уређење школског простора, организовање предавања и разговора о здравим стиловима живота. За реализацију овог програма користе се индивидуалне и групне методе здравствено-васпитног рада (предавања, рад у малој групи, креативне радионице, гледање презентација, организовани приказ изложбе и др.). У реализацији програмских садржаја осим наставника учествоваће и родитељи, друштвено-хуманитарне, спортске, рекреативне, културне и друге организације и удружења.

У основној школи програм здравственог васпитања реализују здравствени и просветни радници, али и стручни сарадници, родитељи и представници друштвене заједнице.

Здравствена заштита ученика се врши по плану здравствене службе Дома здравља Врачар. Дом здравља се налази у непосредној близини школе. Стоматолошка заштита је свакодневна већ дуги низ година у самом објекту школе. Неопходно је да здравствено васпитање буде укључено у живот и рад школе, а када се ради о његовом информативном аспекту, да се реализује што чешће применом активних метода и путем групног рада, а не само фронталним монолозима предавача.

Здравствена заштита ученика се остварује у Дому здравља Врачар. Сарадња са педијатријском службом одвија се у очувању здравља ученика, вршења редовних вакцинација и прегледа. Стручни органи школе и наставничко веће редовно прате и врше анализу здравственог стања ученика, а после редовних прегледа доноси закључке и смернице за рад свих органа и наставника у школи. Према посебном програму са родитељима и ученицима реализује се здравствено просвећивање кроз конкретне теме. Програм је конципиран на два узрасна нивоа. Планирана је сарадња са МУП-ом у циљу едуковања стручних сарадника и наставника у борби против наркоманије. Конципиран програм унапређења здравственог васпитања који је поменут, представља јединствену васпитно-образовну област чији се задаци не могу остваривати искључиво у оквиру једног наставног предмета, јер бригу о здрављу, хигијенским условима рада у школи и ван ње, морају да прихвате сви радници школе, ђачки родитељи и друштвена средина у којој се школа налази.

Васпитање за хумане односе међу половима

Циљ овог подручја је да млади буду обавештени о хуманизацији односа између полова, планирању породице, да усвоје позитивне ставове и систем моралних вредности према себи и супротном полу, браку, породици, рађању и да прихвате понашање у планирању породице као право, обавезу и одговорност за рађање, васпитање и подизање деце.

Циљеви:

- васпитање младих за хумане односе између полова,
- подстицање физичког, психичког и социјалног развоја младих пружањем помоћи да стекну знања о себи, законитостима психофизичког развоја, проблемима одрастања и сазревања, развијањем позитивних ставова према полности, љубави и вредностима живота и здравља,
- информисање ученика у улози љубави и полности у животу човека.

Програм васпитања за хумане односе међу половима биће реализован у оквиру часова одељенске заједнице, а такође се захтева од наставника биологије, историје, географије, ликовне и музичке културе да у оквиру својих програма остваре одговарајуће општеобразовне задатке и садржаје. Школа ће имати и помоћ лекара у реализовању садржаја предвиђених за рад у одељенској заједници, путем предавања.

Програм социјалне заштите

Програм социјалне заштите подразумева пружање помоћи и оснаживање ученика за самосталан и продуктиван живот и регулисање питања социјалне искључености. Овим програмом се штити право сваког ученика на квалитетан живот и рад у школи и ученик се оспособљава за самостално и несметано укључивање у васпитно-образовни процес.

Програм социјалне заштите ученика је усмерен ка обезбеђивању адекватне образовне, материјалне и психолошке подршке ученицима из друштвено осетљивих група и ученика лошег материјалног статуса.

Школа посебно води рачуна о ученицима који имају потешкоће у продичном окружењу, као што су породица у процедури развода брака, лоши узајамни односи родитеља, озбиљнија болест ужег члана породице или ученика, тешки материјални услови и сл. За ове ученике организују се посебне активности у сарадњи са локалном заједницом, пре свега Центром за социјални рад.

Циљеви програма:

- стварање једнаких могућности за живот ученика у школи и подстицање социјалне укључености,
- обезбеђивање доступност услуга и остваривање права у социјалној заштити свим ученицима,
- пружање помоћи ученицима у превазилажењу социјалних и животних тешкоћа, - предупређивање злостављања, занемаривања и експлоатисања, односно отклањање њихових последица,
- сарадња са Центром за социјални рад – помоћ у превазилажењу породичних проблема ученика, проблема насиља и малолетничке делинквенције, помоћ у информисању родитеља о инклузивном образовању и укључивању ученика у школу.

Програм социјалне заштите школа остварује путем часова одељенске заједнице, као и на часовима грађанског васпитања и кроз заједничке активности наставника, стручних сарадника и директора. Теме које се тичу социјалне заштите ученика, наставници планирају и реализују у складу са годишњим и месечним планом рада наставника. Овај програм, такође, подразумева укључивање родитеља у читав процес превазилажења социјалних и животних тешкоћа ученика, као и осталих релевантних институције наше општине.

Планиране активности:

- евиденција социјално угрожених породица,
- саветодавни рад са социјално угроженим породицама,
- сарадња са локалном самоуправом за обезбеђивање средстава за помоћ породицама,
- посредовање у остваривању права на материјалну помоћ (уџбеници, настава у природи, екскурзије, лечења, летовање, бесплатан ручак у школској кухињи),
- сакупљачке акције репроматеријала,
- продајне изложбе ученичких радова и усмеравање новчаних средстава према социјално угроженим породицама,
- организовање хуманитарне акције „ Деца деци“
- прикупљање гардеробе, школског прибора, хигијенских средстава, играчака...,
- реализација радионица на тему „Сви исти, а сви различити.

Носиоци активности идентификују социјални проблем, те информишу путем дописа раднике Центра за социјални рад који на основу налаза и мишљења школе, одлазе на терен, преиспитују породичну ситуацију и уз помоћ различитих законских мера пружају социјалну заштиту ученицима и њиховим породицама.

Начин реализације активности

Начин реализације активности се одвија најпре у школи где стручни сарадници уз сарадњу учитеља, одељењских старешина и наставника идентификују социјални проблем независно од тога да ли је повезан с понашањем ученика и/или чланова његове породице. Стручни сарадници тада путем дописа обавештавају Центар за социјални рад, који предузимају мере из свог делокруга рада – одлазе на терен, преиспитују породичну ситуацију, обављају информативне разговоре с ученицима и/или члановима њихових породице. Када утврде потребне чињенице, реализују одређене социјалне и законске мере и пружају социјалну заштиту ученицима и њиховим породицама. У циљу ефикасније сарадње школе и Центра за социјални рад могућ је и долазак радника Центра за социјални рад у школу, где се даље формира заједнички тим за заштитуученика који прави лични план заштите ученика и ради на његовој реализацији.

Опсервација и идентификација ученика с одређеним социјалним проблемима се у школи одвија свакодневно. У почетку стручни сарадници проблем покушавају да реше уз сарадњу родитеља (службеним позивима у школу и информативним разговорима), а уколико нема разултата, по потреби током школске године, шаљу дописе Центру за социјални рад те тиме укључују Центар у решавање одређеног проблема.

Праћење резултата спроведених мера и поступака се састоји од праћења и вредновања промена упонашању ученика и уклањању социјално угрожавајућих и ризичних фактора из социјалне околине ученика. Врло је важна повратна информација Центра за социјални рад школи, односно благовремена узајамна комуникација.

Програм заштите животне средине

Заштита животне средине обухвата активности усмерене на развој еколошке свести, као и очување природних ресурса. Очување природних ресурса обухвата и упознавање са коришћењем и рационалном употребом тих ресурса у области енергетике. Школа доприноси заштити животне средине остваривањем програма заштите животне средине – локалним еколошким акцијама, заједничким активностима школе, родитеља, односно старатеља и јединице локалне самоуправе у анализи стања животне средине и акција за заштиту животне средине у складу са законом.

Циљеви програма:

- развијање свести код ученика о важности одржавања здраве животне средине,
- подизање свести код ученика, наставника и родитеља о очувању и унапређењу животне средине,
- неговање здравог односа према животној средини,
- упознавање ученика са коришћењем и рационалном употребом природних ресурса,
- развијање међупредметне компетенције Одговоран однос према околини,
- упознавање са занимањима у области заштите животне средине,
- подстицање развоја и формирање здравствених и естетских ставова и навика код ученика кроз естетско уређење школе.

У оквиру овог програма ученици се информишу о значају очувања животне средине, са посебним освртом на њихов лични допринос и ангажовање у реализацију акција на нивоу школе и локалне заједнице. Са темом екологије и заштите животне средине ученици се сусрећу у млађим разредима у оквиру предмета Свет око нас и Природа и друштво, а у старијим у оквиру Биологије, Физике, Хемија, Технике и технологије и слободних наставних активности када добијају информације о загађивачима ваздуха, глобалном отопљавању, променама у клими и њиховом утицају на живот на планети, значају одрживе енергије, значају селекције отпада и његове рециклаже, заштити вода, шума, утицајуу отпада, посебно пластике, на животну средину, опасности од пожара и поплава. Такође, ово је тема о којој се разговара и на часовима одељењског старешине, Грађанског васпитања, Српског језика и књижевности и сл.

Планиране активности:

- уређење учионица и израда одељенских паноа у вези са заштита животне средине,
- реализација радионица и пројеката у оквиру часова редовне наставе и слободних наставних активности
- реализација огледних часова, предавања, радионица и трибина о важним темама загађивања и заштите животне средине,
- обележавање важних дана у вези са заштите животне средине (Светски дан вода, Светски дан шума, Дан планете Земље, Светски дан заштите животне средине),
- учествовање на манифестацијама које организује Природњачки музеј у Београду и сарадња са музејом,
- учествовање на манифестацијама у вези са екологијом и заштитом животне средине које се организују на општини Врачар,
- одржавање зеленила у школи и школском дворишту, сарадња са Гарден центром, или неком другом фирмом и установом, ради даљег озелењавања,

- ваннаставне активности, акције на уређењу школске средине (уређење хола школе и дворишта),

- праћење и анализа загађености воде, ваздуха, земљишта,

- учешће у хуманитарним акцијама сакупљање чепова и лименки за рециклажу,

- израда предмета од рециклираног материјала,

- израда лифлета, информатора у циљу промоције одговорног односа према животној средини и израда прилога за школски сајт.

Унапређење животне средине

Садржаје овог програма неопходно је уградити у одговарајуће теме програма редовне наставе, додатног рада, слободних активности, друштвено-корисног рада и одељенских заједница ученика. Тако у оквиру програма редовне наставе треба одредити тематске целине које су повезане са садржајима из области заштите здравља и унапређивања животне средине и обрадити их у оквиру Програма заштите животне средине.

Основни циљ је стицање знања која су неопходна с обзиром на угроженост животне средине.

Садржајима треба подстицати ученике на размишљање о проблему заштите и унапређивања животне средине. У разредној настави ученицима је нужно дати објашњење везе човека и његове животне средине. Разговор о животу и раду у школи, у родитељској кући, у природној средини, о месту и ближој околини – све су то теме којима ће се указати на потребу њене заштите и унапређивања. У предметној настави, уз одговарајућу наставну јединицу, наставник ће истаћи и реализовати конкретан садржај у области заштите и унапређивања животне средине.

У реализацији нужно је веће ангажовање наставника одређених предмета – биологије, хемије, технике и технологије и др.

Сви садржаји поменутих тема (програма) садрже се у оперативним плановима одељењских заједница, односно – часа одељењског старешине.

Програм сарадње са локалном самоуправом

Школа прати и укључује се у дешавања на територији јединице локалне самоуправе и заједно са њеним представницима планира садржај и начин сарадње, нарочито о питањима од којих зависи развитак школе.

Посебно је добра сарадња са Градском општином Врачар која улаже у образовање и подржава образовно-васпитни рад школе. Сарадња се остварује кроз свакодневне контакте директора и општине, образовну подршку општине школи, кроз учешће ученика у разним тематским предавањима, учешће у радионицама за Дане европске баштине и сл.

Циљеви програма:

- остваривање сарадње и заједничког планирања активности школе и локалне заједнице,

- укључивање школе у дешавања на територији локалне самоуправе,

- јачање компетенција запослених и ученика,

- едукација ученика у области науке, уметности, културе, здравства, саобраћаја, безбедности и медија и упознавање са занимањима у тим областима,

- промоција школе и подизање угледа школе.

Планиране активности:

-сарадња са Библиотеком града Београда у организацији часова/радионица/предавања

- сарадња са Домом здравља Врачар – систематски прегледи ученика, предавања и радионице за ученике из области здравственог васпитања, специјалистички прегледи ученика осмог разреда потребни за упис у средње школе...,

- сарадња са Центром за социјални рад – помоћ у превазилажењу породичних проблема ученика, проблема насиља и малолетничке делинквенције, помоћ у информисању родитеља о инклузивном образовању и укључивању ученика у школу...,

- сарадња са МУП-ом и и Агенцијом за безбедност у саобраћају у организацији предавања и радионица за ученике „Безбедно у саобраћају“

- сарадња са ЈКП „Паркинг сервис“ у оквиру акције „Ђачко паркинг место“

- сарадња са Црвеним крстом - оспособљавање ученика и наставника за пружање помоћи и заштите у незгодама и елементарним непогодама,

- сарадња са Градском општином Врачар и Скупштином Града - образовна подршка школи, учешће у Данима европске баштине, пријем вуковаца и ђака генерације, награђивање најбољих ученика и др.,

- сарадња са Полицијском управом за град Београд и Полицијском станицом Врачар кроз подизање нивоа безбедности школе и њеног окружења,

- сарадња са Регионалним центром за таленте, Центром за промоцију науке, ДКЦ-ом, спортским и културним институцијама и Руским домом - организовање обилазака, посета и присуство одређеним програмима,

- сарадња са Удружењем пословних жена Србије током обележавање Дана девојчица,

- сарадња са Центром за образовање и културу „Божидарац 1947“ и организацијом Пријатељи деце Врачара ради заједничког учешћа у приредбама, манифестацијама, хуманитарним акцијама и такмичењима,

- сарадња са Храмом Светог Саве кроз часове верске наставе,

- сарадња са факултетима - организовање хоспитовања студената, размена искустава наставника, учешће у мини пројектима.

У реализацију програма укључени су директор, стручни сарадници, наставници и ученици, а по потреби и родитељи и представници локалне заједнице.

Програм сарадње са породицом

Школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно другим законским заступницима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења. Програм сарадње са породицом обухвата и организацију отвореног дана школе сваког месеца, када родитељи, односно други законски заступници могу да присуствују образовно-васпитном раду.

Ради праћења успешности програма сарадње са породицом, школа, на крају сваког полугодишта, организује анкетирање родитеља, односно другог законског заступника, у погледу њиховог задовољства програмом сарадње са породицом и у погледу њихових сугестија за наредно полугодиште. Мишљење родитеља, односно другог законског заступника, добијено као резултат анкетирања, узима се у обзир у поступку вредновања квалитета рада школе.

Програми у области сарадње са породицом усмерени су пре свега на јачање родитељске компетенције и имају социо-едукативни и саветодавни карактер. Сарадња са породицом одвија се плански и систематски током целе године укључујући

породице у планирање, реализацију и евалуацију те сарадње. Овакав облик сарадње је веома сложен и динамичан процес који зависи од креирања заједничког става у комуникацији са родитељима. Зато је потребно прецизно формулисање праваца за сарадњу са родитељима.

Циљ сарадње са породицом:

- побољшање информисаности школе и родитеља о укупном психофизичком и социјалном развоју ученика,
- подстицање и неговање партнерског односа, заснованог на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења наставника, ученика и родитеља,
- развијање позитивне атмосфере у школи,
- јачање родитељске компетенције,
- унапређивање сарадње са родитељима у реализацији школских активности и укључивање већег броја родитеља у активности школе.

Планиране активности:

- међусобно информисање о здрављу, психофизичким способностима и социјалном развоју ученика,
- информисање о учењу, понашању, ваннаставним школским активностима, условима рада у породици и друштвеној средини,
- индивидуални разговори и размена мишљења родитеља, наставника и стручних сарадника о напредовању и понашању ученика у породици и школи,
- укључивање родитеља у систематски васпитни рад школе путем родитељских састанака, рада Савета родитеља и индивидуалних контаката наставника и родитеља,
- разговори педагога и психолога са родитељима ради упућивања у напредак ученика,
- разговори одељењских старешина, педагога и психолога са родитељима у вези са случајевима дешавања проблема и приметног непримереног понашања и проналажењем најбољег начина за решавање настале ситуације,
- обавештавање родитеља у случајевима дешавања насиља, злостављања и занемаривања, предузимање потребних корака и сачињавање плана подршке и заштите кроз заједничко деловање породице и школе.
- упознавање родитеља са њиховим правима и обавезама и начину њиховог укључивања у живот и рад школе,
- упознавање родитеља са активностима школе у којима могу да учествују,
- организација отвореног дана школе,
- укључивање родитеља у разноврсне активности школе: реализација појединих часова (родитељи експерти), културне и спортске активности, уређење и опремање школе, донације...
- укључивање родитеља у процес професионалне оријентације ученика – родитељи као промотери одређених професија и занимања,
- организовање едукативних предавања и радионица за родитеље на родитељским састанцима или састанку Савету родитеља.

Да би се што боље одговорило потребама деце, породице и средине сарадња ће се реализовати применом и комбинацијом различитих облика сарадње:

- општи родитељски састанци,
- отворена врата,
- групни тематски родитељски састанци,
- анкетирање родитеља,
- индиректни контакти са родитељима (телефонски позиви, писана обавештења...),

- индивидуални разговори,
- радионице и учешће породице у заједничким активностима (посетиоци, волонтери, технички реализатори, помоћ у акцијама школе, израда наставних материјала и средстава, организација излета, екскурзија, наставе у природи, учешће у изради индивидулно образовних планова, спортске активности),
- писана комуникација (огласна табла, брошуре, панои, белешке о детету, ученички портфолио, извештај о дечјем напредовању, флајери, сајт школе).

Индивидуални контакти са родитељима

Индивидуални контакти са родитељима имају за циљ међусобно информисање о напредовању и укупном психофизичком и социјалном развоју ученика. Сваки одељењски старешина прима родитеље у време које сам одреди – дан отворених врата и о томе води посебну документацију. Посебно је важно интезивирати рад са родитељима ученика који показују изузетно напредовање или стагнирање у раду.

Родитељски састанци

Сваки одељењски старешина својим програмом рада утврђује број и садржај родитељских састанака који ће бити одржани током године (најмање четири, а по потреби и више). Одељењски старешина може реализовати и групне родитељске састанке уколико процени да су они сврсисходнији, на пример може да припреми информација за групу родитеља код чије деце се јављају потешкоће у развоју (помоћ родитеља у налажењу нових најбољих решења).

На родитељским састанцима поред утврђених садржаја који се тичу анализе успеха и владања, реализације наставе, организације излета, екскурзија, рада ваннаставних активности, биће реализоване и неке од педагошко-психолошких и здравствених тема. У организацији родитељских састанака и избору садржаја разговора могу, по потреби, да учествују и психолог, педагог и директор школе. Обавеза сваког одељењског старешине је да на време пријави одржавање родитељског састанка и поделе позивнице за њих. Тако ће на време све потребне информације стизати до родитеља, а руководство школе биће у прилици да непосредно одговара на питања родитеља о свим актуелним дешавањима у школи.

Евиденција родитељских састанака се води у дневнику рада.

Програм излета, екскурзија и наставе у природи

Екскурзија, излет, зимовање, летовање, и кампови су ваннаставни облици образовно-васпитног рада који се остварују ван наставе. На основу Правилника о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи израђује се план и програм реализације по разредима, који се налази у Годишњем плану рада школе. Школа, сваке године, расписује јавну набавку по процедури која се налази у Закону о јавним набавкама („Службени гласник РС“ бр. 91/2019, 92/23).

Школа организује екскурзије, наставу у природи и полудневне излете ради савладавања и усвајања дела наставног програма непосредним упознавањем појава и односа у природној и друштвеној средини. Овим облицима образовно-васпитног рада ученици упознају културно, историјско и духовно наслеђе и привредна достигнућа свог народа и националних мањина своје земље. На овај начин подстиче се дружење

ученика у другачијим околностима од школских и на тај начин развијају социјалне односе - другарство, поверење, сарадњу, узајамну солидарност.

Настава у природи је облик образовно-васпитног рада, којим се остварују обавезни наставни предмети, изборни програми, пројектна настава и ваннаставне активности из плана и програма наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања – у климатски погодном месту из здравствено – рекреативних и образовно – васпитних разлога. Организује се уз предтходну сагласност родитеља по правилу најмање 80% ученика истог разреда , уколико су створени услови за остваривање циљева и задатака.

Екскурзија је облик образовно – васпитног рада који се остварује ван школе. Представља специфичну врсту културног и рекреативног рада. Екскурзија се организује уз сагласност родитеља и није обавезна за све ученике. Школа организује екскурзију и наставу у природи уколико се за исту определи најмање 60% ученика на нивоу разреда.

Изузетно настава у природи, односно екскурзија може да се организује за ученике одељења у којем писмену сагласност да најмање 60% родитеља ученика.

Циљеви организовања наставе у природи и екскурзија:

Циљеви наставе у природи су:

-очување, подстицање и унапређивање укупног здравственог стања ученика, њиховог правилног психофизичког и социјалног развоја;

-стварање основа за усвајање активног, здравог и креативног начина живота и организовања и коришћења слободног времена;

-проширивање постојећих и стицање нових знања и искустава о непосредном природном и друштвеном окружењу;

-развијање еколошке свести и подстицање ученика на лични и колективни ангажман у заштити природе;

-социјализација ученика и стицање искустава у колективном животу, уз развијање толеранције и одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;

-развијање позитивних односа према националним, културним и естетским вредностима;

-развијање способности сагледавања развоја привредних могућности краја, односно региона који се обилаsи.

Циљеви екскурзија су:

-непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини,
-упознавање кулурног наслеђа и привредних достигнућа, а у циљу остваривања образовно– васпитне улоге школе.

Задаци наставе у природи и екскурзија

Задаци наставе у природи остварују се на основу плана и програма наставе и учења, образовно-васпитног рада и школског програма и сатавни су део годишњег плана рада школе.

Задаци који се остварују реализацијом програма наставе у природи су:

-побољшање здравља и развијање физичких и моторичких способности ученика;
-задовољавање основних дечјих потреба за кретањем и игром;
-очување природне дечје радозналости за појаве у природи и подстицање интересовања и способности за њихово упознавање кроз одговарајуће активности;
-развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности у конкретним природним и друштвеним условима;
-подстицање самосталности у процесу стицања знања кроз непосредне истраживачке задатке;
-развијање свести о потреби заштите, неговања, чувања и унапређивања природне и животне средине и изграђивање еколошких навика;
-упознавање природно-географских, културно-историјских знаменитости и лепоте места и околине;
-упознавање са начином живота и рада људи појединих крајева;
-упознавање разноврсности биљног и животињског света појединих крајева, уочавање њихове повезаности и промењивости;
-упознавање са карактеристикама годишњих доба у природи и смењивањем временских прилика;
-развијање способности сналажења тј. оријентсања у простору и времену;
-оспособљавање ученика за безбедан и правилан боравак у природи;
-развијање правилних хигијенско-здравствених навика и подстицање самосталности у обављању личне хигијене и бриге о себи,
-подстицање и стварање навика за неговање редовне физичке активности и за што чешћи боравак
-формирање навика редовне и правилне исхране;
-навикавање на правилно смењивање рада, одмора и сна;
-разумевање и уважавање различитости међу појединцима;
-подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима кроз одговарајуће активности.

Задаци екскурзија су:

-проучавање објеката и феномена у природи;
-уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима;

-развијање интересовања за природу и еколошке навике;
-упознавање начина живота и рада људи појединих крајева;
-развијање позитивног односа према: националним, кулурним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, као и позитивним социјалним односима.

Исходи организовања излета, екскурзија и наставе у природи су:
-Развијање солидарности, хуманизма, другарства и осећаја заједништва;
-Успостављање непосреднијих односа између наставника и ученика међусобно;
-Навика практиковање здравих стилова живота;
-Развијање свести о значају одрживог развоја и изграђивање еколошких навика и навика заштите животиња;
-Развијање способности проналажења, анализирања и саопштавања информација из различитих извора;
-Оснаживање ученика у професионалном развоју;
-Подстицање самосталности ученика и одговорности за сопствено понашање;
-Развијање способности оријентације у простору.
Компетенције (скуп примењивих знања, вештина и ставова) које ученик развија кроз програм излета, екскурзија и наставе уприроди:
Сарадња – активно и конструктивно учествује у раду групе; поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу у групи; поштује друге као равноправне чланове тима или групе; одговорно и савесно извршава заједничке активности стављајући интересе групе изнад сопствених, критички процењује свој рад и рад чланова групе; доприноси унапређивању рада групе и уме да представи релултате рада.
Комуникација -познаје различите облике комуникације и њихове одлике (усмену, писану, електронску итд.); уме јасно да се изрази усмено и писано, у складу са потребама и карактеристикама ситуације, поштујући ограничења у погледу дужине и намене; уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његову личност; изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин.
Одговоран однос према околини - уочава чиниоце и понашања који нарушавају природу и квалитет животне средине у широј околини и свакодневном животу; развија свест о положају човека у природи и његовој одговорности за стање животне средине и природе; активно се укључује у друштвене акције у школи и заједници које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и ка одрживом развоју; процењује и вреднује утицај својих навика у потрошњи ресурса и одлагању отпада.
Одговоран однос према здрављу - примењује правила и принципе здраве исхране (редовност, умереност, разноврсност...) и зна последице неправилне исхране; познаје основне карактеристике неких болести, принципе преноса заразних болести и шта их изазива и примењује мере превенције; брине се о личној хигијени и хигијени простора; познаје могуће последице болести зависности насталих злоупотребом психоактивних супстанци; разуме утицај природних појава и индустријских производа (фармацеутских, техничких, хемијских итд.) на здравље, чита декларације и упутства на производима, слуша савете стручњака и према њима поступа; бира стил живота и навике имајући на уму добре стране и ризике тог избора; разуме да је стил живота ствар личног избора и преузима одговорност за свој избор.
Естетичке компетенције – може да препозна естетичке елементе у различитим контекстима као што су уметничко стваралаштво, национална и светска природна и

културна баштина, језичка култура, научно мишљење, друштвени односи, друштво и појаве у друштву; показује позитиван однос према сопственој и култури других заједница, упознаје и разуме њихове вредности, повезује културну и природну баштину са историјским и географским контекстом и доприноси очувању природних и културних добара; показује осетљивост за еко културу и културу свакодневног живљења и има критички однос према употреби и злоупотреби природе.

Садржаји наставе у природи и екскурзија

Садржаји наставе у природи остварују се на основу плана и програма наставе и учења из којег се издвајају они садржаји који су погодни за остваривање циљева и задатака наставе у природи, а одговарају условима у којима се она реализује. Садржаји појединих предмета експлицитно или имплицитно упућују на погодност овог облика образовно-васпитног рада.

Садржаји екскурзија_остварују се на основу плана и програма наставе и учења, образовно-васпитног рада и саставни су део школског програма и годишњег плана рада школе.

Садржаји екскурзија у првом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:

-уочавање облика рељефа и површинских вода у околинни и природно-географских одлика Републике Србије;

-посматрање карактеристичних биљака и животиња и обилазак њихових станишта;

-посете заштићеним природним подручјима уз обилазак националних паркова, резервата, споменика природе;

-упознавање с прошлошћу и културном баштином завичаја и отаџбине уз обилазак музеја, културно-историјских споменика, етно-села, спомен-кућа знаменитих људи;

-развијање способности оријентације у простору и времену;

-обилазак привредних друштава и јавних предузећа;

-обилазак разних типова пољопривредних површина;

-подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

Садржаји екскурзија у другом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:

-упознавање са природним лепотама, природно-географским и друштвено-географским одликама Републике Србије (планине, реке, језера, бање, биљни и животињски свет, заштићени природни објекти и национални паркови, становништво, народи и етничке заједнице и др.);

-обилазак праисторијских, античких, средњевековних, нововековних и локалитета савременог доба;

-обилазак установа културе у Републици Србији;

-обилазак привредних друштава и јавних предузећа ради упознавање са различитим делатностима људи и заштитом животне средине;

-подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

За ученике једног разреда екскурзија се сваке године организује у другом подручју Републике Србије. За ученике седмог и осмог разреда, екскурзија се може организовати и у Републици Српској.

Стручна већа за разредну наставу и Стручна већа и одељењска већа на нивоу разреда предлажу, Наставничко веће усваја, а Савет родитеља се саглашава са трајањем екскурзија и изабраним дестинацијама. За ученике од првог до четвртог разреда се организују једнодневни и полудневни излети. За ученике другог циклуса се организује једнодневни излет за ученике петог разреда, за ученике шетог и седмог разреда дводневне екскурзије, а за ученике осмог разреда тродневна екскурзија.

Излети и екскурзије за ученике од од I до VIII разреда

Регија: 1
Назив регије: АП Војводина (Срем, Банат, Бачка)
Дестинације:
- Пећинци-музеј хлеба, Засавица-специјални резерват природе
- Вршац-Бела Црква-Делиблатска пешчара-Царска бара-Ечка,
- Фрушка Гора- Петроварадин-Хопово- Сремски Карловци
- Ковачица-Идвор-Суботица-Палић- Зобнатица

Регија: 2
Назив регије: Западна Србија са Таром
Дестинације:
-Троноша-Ваљево-Ћелије,
-Ваљево-Бранковина-Лелић- Стругарник

Регија: 3
Назив регије: Југозападна Србија (Златибор, Златар, Увац)
Дестинације:
-Златибор-Сирогојно-Овчарско-кабларска клисура,
-Златар-Сопоћани-Милешева-Ђурђеви Ступови- Ивањица
-Златибор-Сирогојно-Тара-Мокра гора-Бајина Башта-манастир Рача

Регија: 4
Назив регије: Централна Србија (Шумадија и Поморавље)
Дестинације:
- Природњачки музеј у Свилајнцу- Парк минијатуре манастира,-водопад Лисине
-Топола- Опленац- Орашац- Рисовача
- Манасија-Раваница,-Јагодина,-Ресавска пећина

Регија: 5
Назив регије: Ибарско-копаонички крај
Дестинације:
- Жича-Студеница- Врњачка бања-Љубостиња- Лазарица
-Врњачка Бања-Крушевац- Нови Пазар

Регија: 6
Назив регије: Јужна Србија
Дестинације
-Ниш-Пролом Бања-Ђавоља варош-Врање-Прохор Пчињски
-Београд-Ниш-Сићевачка клисура-Београд

Регија: 7
Назив регије: Источна Србија са Ђердапом
Дестинације
- Смедерево- Виминацијум- ергела Љубичево

- Ђердап- Лепенски вир- Зајечар- Гамзиград
- Лепенски вир- Сребрно језеро- Голубац
- Виминацијум-Голубачка тврђава-Ђердап хидроелектрана-тврђава Фетислам Кладово-Лепенски вир-Сребрно језеро
-Београд-ФеликсРомулиана-Неготин-ДоњиМилановац-Кладово-Лепенски Вир-Голубац-Београд

Регија: 8
Назив регије: Београд о околина
Дестинације
Авала-Шупља стена-Јајинци-Јаково-Стремен,Пећинци, Винча

Обилазак Београда -престонице Србије *(полудневни излети)*:

Дом Народне скупштине, Народно позориште, Народни музеј, Београдска тврђава, Опсерваторија, Војни музеј, Музеј Српске православне цркве, Музеј Првог српског устанка-Конак кнеза Милоша, Конак књегиње Љубице, Народна библиотека, краљевски дворови на Дедињу, Музеј града, Авала, Јајинци, Старо сајмиште, Етнографски музеј, Педагошки музеј, Музеј Вука и Доситеја, Саборна црква, Храм Светог Саве на Врачару, Црква Светог Марка, Манастир Раковица, Винча, Природњачки музеј, Ботаничка башта „Јевремовац“, зоолошки врт, Музеј Југословенске кинотеке, Музеј Николе Тесле, Музеј савремене уметности, Музеј ваздухопловства; Музеј науке и технике; Акваторијум и тропикаријум Дедиње; Пољопривредно добро Радмиловац, Фабрика Соко Штарк, Ада Циганлија, обилазак Београда са река.

Садржаји:
Садржаји наставе у природи остварују се на основу плана и програма наставе и учења из којег се издвајају они садржаји који су погодни за остваривање циљева и задатака наставе у природи, а одговарају условима у којима се она реализује. Садржаји појединих предмета експлицитно или имплицитно упућују на погодност овог облика образовно-васпитног рада.
Дестинације:
Могуће дестинације наставе у природи од 1. до 4. разреда:
Сокобања, Врњачка Бања, Матарушка Бања, Луковска Бања, Пролом Бања, Златибоор, Сирогојно, Златар, Копаоник, Ариље, Кушићи, Тара, Дивчибаре, Авала, Гучево, Гоч, Јастребац, Крупањ, Ивањица, Голија, Тршић, Виминацијум, Сребрно језеро, Ртањ, Фрушка гора, Гостиље, Брзеће, Рудник, Орашац.
Могуће дестинације излета од 1. до 4. разреда:
- Пећинци-музеј хлеба, Засавица-специјални резерват природе
-Природњачки музеј у Свилајнцу- Парк минијатуре манастира-водопад Лисине
-Смедерево- Виминацијум- ергела Љубичево
- Топола- Опленац- Орашац- Рисовача
Могуће дестинације полудневних излета од 1. до 4. разреда:
Дом Народне скупштине, Народно позориште, Народни музеј, Београдска тврђава, Опсерваторија, Војни музеј, Музеј Српске православне цркве, Музеј Првог српског устанка-Конак кнеза Милоша, Конак књегиње Љубице, Народна библиотека, краљевски дворови на Дедињу, Музеј града, Авала, Јајинци, Старо сајмиште,

Етнографски музеј, Педагошки музеј, Храм Светог Саве на Врачару, Црква Светог Марка, Манастир Раковица, Винча, Природњачки музеј, Ботаничка башта „Јевремовац“, зоолошки врт, Музеј Југословенске кинотеке, Музеј Николе Тесле, Музеј савремене уметности, Музеј ваздухопловства; Музеј науке и технике; Акваторијум и тропикаријум Дедиње; Пољопривредно добро Радмиловац, Фабрика Соко Штарк, Ада Циганлија, обилазак Београда са река, Винча „Бело брдо``-археолошки локалитет, Авала, Салаш Стремен у Јакову-манастир Фенек, Салаш Стремен у Јакову наутичко село у Бољевцима, манастир Фенек-Бојчинска шума, еколошка оаза Мали Дунав-Радмиловац, етно парк Купиново, Пећинци (музе ј хлеба), етно кућа у селу Марадик-манастир Крушедол, мини зоо-врт „Коки`` Инђија -етно кућа у селу Марадик, келтско село у Инђији-мини зоо-врт „Коки``„ Белегиш у Срему-салаш са коњичким клубом, „Стари Тамиш``, Долово, етно село Амерић, „Чардак`` Делиблаткса пешчара, Сремски Карловци-Петроварадин, Смедерево, Топола-Опленац, Орашац-Аранђеловац, Природњачки центар Србије Свилајнац, Бранковина, мали планинари-Космај-манастри Тресије, рођаци са села у Бељини-манастир Тресије, Палата науке-Ташмајдан, Зоо-врт -Калемегдан, музеј Вука и Доситеја, Саборна црква, Саборна црква-Конак кнегиње Љубице- Калемегдан, Етнографски музеј-Природњачки музеј-Калемегдан, Пионирски град, Царска бара

Програм рада школске библиотеке

Рад школске библиотеке реализује школски библиотекар кроз програм рада прилагођен наставним плановима и програмима. Школски библиотекар, својим стручним ангажовањем, доприноси унапређивању свих облика и подручја рада, тако што учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно целокупног образовног процеса, као члан школских тимова.
Програм рада школског библиотекара обухвата задатке и послове у областима: Образовно-васпитни рад, Библиотечко-информациона делатност, Културне активности и уметнички аспект образовања. Школски библиотекар сачињава планове рада (годишњи, месечни, акциони) на основу Правилника о програму свих облика рада стручног сарадника („Просветни гласник“, број 5/2012 од 19.6.2012. године).

Услови рада школске библиотеке
Како је у току комплетна реконструкција школе, у овом тренутку је непознато како ће изгледати просторија школске библиотеке.
Фонд чини 9000 књига. Већи део је намењен ученицима: лектира, белетристика, уџбеници, енциклопедије, речници, приручници, атласи, сликовнице. Библиотека поседује и мали број дечијих часописа. Наставнички фонд чине књиге из различитих научних области, стручно-педагошка и методичка литература, белетристика и стручни часописи.

Библиотечки фонд је добро организован. Књиге су у полицама смештене по УДК систему, а део школске лектире и књиге за најмлађе читаоце су смештене на посебним полицама по разредима. Приступ књигама је слободан.
Сви ученици наше школе чланови су школске библиотеке, као и сви запослени у школи.

Циљеви рада школске библиотеке и школског библиотекара:

- обезбеђивање различитих извора информација и приступа ка њима,
- развијање и неговање навике и уживања у читању и учењу код деце, као и навике коришћења библиотеке током читавог живота,
- развијање информационе/медијске/дигиталне писмености ученика и наставника- овладавање вештинама налажења и критичког процењивања датих информација,
- оспособљавање ученика да користе информације у свим облицима и на свим медијима и да овладају вештинама потребним за учење у току целог живота,
- остваривање сарадње и заједничког планирања активности наставника, школског библиотекара и локалне заједнице,
- пружање услуга за унапређивање свих облика и подручја рада образовно-васпитног процеса.

Задаци и активности школског библиотекара су:

- развијање и неговање навике читања и коришћења библиотеке код ученика и наставника,
- развијање и промовисање правилне употребе свих облика извора информација,
- стварање услова за интердисциплинарни приступ настави и електронском учењу,
- мотивисање за учење и подстицање на оспособљавања за самостално учење и образовање током целог живота,
- сарадња са наставницима, ученицима и њиховим родитељима,
- праћење и подстицање развоја ученика у индивидуалним способностима и њиховим склоностима ка интелектуалном, емоционално-социјалном и сваком другом професионалном развоју,
- пружање помоћи даровитим ученицима при налажењу и избору одговарајуће литературе, а посебно ученицима који имају тешкоће у учењу и раду, али и оним ученицима који живе у тежим социјалним приликама, сарађујући са њиховим родитељима и релевантним институцијама,
- стварање услова за што непосреднији и једноставнији приступ библиотечком фонду и расположивим изворима информација, и развијање индивидуалне стваралачке способности и креативности код ученика,
- обезбеђивање приступа програмима који раде на развијању информационе писмености, како би се корисници оспособили за проналажење, анализирање, примену и саопштавање информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо - комуникационих технологија,
- припремање и реализовање библиотечког програма намењеног ученицима са посебним потребама и посебним способностима,
- вођење аутоматизованог библиотечког пословања (инвентарисање и сигнирање, каталогизација, класификација библиотечке грађе и други послови),
- коришћење савремених облика и метода рада са ученицима,
- заштита и чување библиотечко-медијатечке грађе и периодична ревизија фонда.

Школски библиотекар планом и програмом рада и остваривањем циљева и задатака рада школске библиотеке доприноси остварењу циљева и задатака рада школе.
Сарадњом наставника и библиотекара омогућава се повезивање наставних садржаја више предмета у подручју читалачке и информационе писмености кроз различите

активности: реализација заједничког часа, планирање и реализација часова тематске и пројектне наставе, организовање радионица.
Ради подстицања личног, професионалног и социјалног развоја ученика библиотекар сарађује са наставницима у организовању програма/активности за развијање социјалних вештина, промовисање здравог стила живота, промовисање заштите човекове околине и подстицање професионалног развоја ученика, као и у организовању превентивних активности које доприносе безбедности у школи.
Библиотекар, својим радом, и у сарадњи са наставницима и другим стручним сарадницима, реализује и активности из програма културних активности школе, заштите од насиља, злостављања и занемаривања и превенције других облика ризичног понашања, професионалне оријентације, као и програма сарадње са локалном самоуправом и сарадње са породицом.

Активности библиотекара

Планирање и програмирање рада библиотеке и библиотекара
- Израда годишњег плана рада и месечних планова
- Планирање рада са ученицима у школској библиотеци и заједничких часова са наставницима
- Планирање набавке литературе и периодичних публикација за ученике, наставнике и стручне сараднике

Праћења и вредновање образовно-васпитног рада
- Учешће у изради Годишњег плана рада школе, Развојног плана и Школског програма
- Одабир и припремање литературе и друге грађе за обележавање важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком
- Вођење библиотечког пословања: набавка и обрада књига, заштита и отпис, инвентарисање и сигнирање књига, уређивање књижног фонда по УДК систему
- Стручни рад у библиотеци: организација рада библиотеке, рад са корисницима, израда извештаја о раду
- Учешће у реализацији и праћењу активности предвиђених Развојним планом школе и Школским програмом
- Праћење и вредновање реализације школских пројеката у којим учествује школски библиотекар
- Праћење реализације активности у школи и израда летописа школе
- Праћење рада школских библиотекара у свету и коришћење нових сазнања и достигнућа за побољшање сопственог рада и рада школе

Рад са наставницима
- Сарадња са наставницима око утврђивања годишњег плана обраде лектире
- Договор о коришћењу ресурса библиотеке у процесу наставе у складу са Развојним планом и Школским програмом
- Припрема и организација заједничких часова са наставницима поводом обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком
- Информисање наставника о новонабављеним књигама, подстицање наставника на коришћење стручне литературе и различитих извора информација
- Припремање електронског наставног материјала за заједничке часове тематске и пројектне наставе и реализација часова уз примену електронског учења
- Сарадња са наставницима у реализацији слободних наставних активности
- Израда приказа појединих књига и часописа и других садржаја, у штампаном и електронском облику, важних за образовно-васпитни рад и професионални развој

- Сарадња са наставницима у припреми прилога за школски сајт и школски лист

Рад са ученицима

- Упознавање ученика са радом библиотеке, рад са ученицима у библиотеци
- Упознавање ученика са УДК распоредом грађе у библиотеци
- Навикавање ученика да пажљиво користе и чувају библиотечку грађу
- Помоћ ученицима при избору књига и упућивање у читање књижевних дела
- Развијање позитивног односа према читању и важности разумевања текста
- Упознавање ученика са научно популарном и стручном литературом
- - Упознавање ученика са појмом библиотерапије и њеном важношћу за лични раст и развој
- Припремање ученика за самостално коришћење разних извора информација, упознавање са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања и помоћ у припреми и обради задате теме из различитих предмета
- Обележавање важних дана у вези са књигом, језиком, читањем и библиотеком, промовисање језичке писмености и упознавање ученика са другим врстама писмености (заједнички часови са наставницима)
- Часови у библиотеци, навикавање ученика да долазе у школску и јавну библиотеку и да учествују у културним активностима
- Развијање информационе, медијске и дигиталне писмености ученика кроз рад у школској библиотеци и на заједничким часовима са наставницима
- Коришћење савремених облика и метода рада ради развијања критичког мишљења
- Развијање индивидуалне стваралачке способности и креативности код ученика
- Оспособљавања ученика за самостално учење и образовање током целог живота.

Рад са родитељима, односно старатељима

- Сарадња са родитељима у вези са развијањем читалачких навика ученика
- Сарадња са родитељима у вези са пружањем помоћи ученицима током израде прилога за школски лист и сајт

Рад са директором, помоћником директора, педагогом и психологом

- Сарадња са стручним већима наставника, педагогом, психологом и директором школе у вези с набавком и коришћењем књижне грађе
- Сарадња са директором, помоћником директора, педагогом и психологом у припремању прилога за летопис школе, школски сајт и школски лист
- Припремање и организовање активности поводом обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотекама
- Присуство стручним већима и Наставничком већу и информисање наставника о набавци нове стручне литературе и постојању електронских извора информација важних за рад наставника/школе

Рад у стручним органима и тимовима

- Рад у школским тимовима
- Рад у Тиму за сајт, школски лист и летопис и промоција рада школе и школске библиотеке, уређивање и израда прилога за сајт школе, школски лист и летопис
- Присуство одељењским и стручним већима и Наставничком већу, сарадња са наставницима, педагогогом и психологом у планирању и организовању стручног усавршавања у установи.

Сарадња са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе

- Сарадња са Библиотеком града Београда ради обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком

- Сарадња са Библиотеком града Београда током реализације пројекта „Читам, па шта?“
- Сарадња са основним и средњим школама у општини и граду
- Рад у Друштву школских библиотекара Србије
- Сарадња са издавачима

Вођење документације, припреме за рад и стручно усавршавање

- Праћење и евиденција коришћења литературе у школској библиотеци
- Припреме за рад (припреме за часове)
- Вођење документације о раду школске библиотеке и школског библиотекара– анализа и вредновање рада школске библиотеке
- Вођење стране Школска библиотека на сајту школе
- Похађање стручних семинара и скупова
- Стручно усавршавање у установи, излагање на стручном већу и Наставничком већу

Културне активности

1. Сарадња са Библиотеком града Београда
2. Обележавање важних дана:

- Дан писмености (8. септембар), Дечија недеља (прва недеља октобра), Месец школских библиотека и Месец књиге (октобар и новембар),
- Међународни дан толеранције (16 новембар), Светски дан телевизије (21 новембар),
- Међународни дан матерњег језика (21. фебруар), Светски дан поезије (21. март),
- Међународни дан дечије књиге (2. април), Светски дан књиге и ауторских права (23. април)

Теме у области образовно-васпитног рада по разредима које се реализују на часовима библиотекара или у сарадњи са наставницима

За ученике од првог до четвртог разреда

1. Библиотека (школска библиотека и друге библиотеке намењене деци), књиге и читање
2. Упознавање са радом библиотеке, правила понашања и услови коришћења школске библиотеке
3. Комуникација и медијске поруке, Информације и како их проналазимо и користимо
4. Изражајно читање, разговор о прочитаној књизи, препричавање и тумачење
5. Обележавање важних дана у вези са књигом и библиотеком
6. Књиге некад и сад, како настаје књига (појмови: аутор, илустратор, издавач...)
7. Распоред књига у библиотеци
8. Дечје енциклопедије и часописи, Лексикони, речници и други приручници
9. Моја омиљена књига - изражавање личног става
10. Прича о медијима, Креирање медијске поруке

За ученике од петог до осмог разреда

1. Референсна збирка и њено коришћење, УДК класификација књига, Каталози
2. Електронске књиге и дигиталне библиотеке
3. Приказ књиге - изражавање личног става
4. Библиотерапија
5. Читалачка, научна и математичка писменост
6. Информациона писменост - самостално проналажење информација, провера извора информација, вредновање информација, коришћење информација, библиографско цитирање
7. Медији и медијска писменост, разумевање медијске поруке и креирање медијске поруке

8. Истраживачки рад у библиотеци
9. Дигитална писменост
10. Обележавање важних дана у вези са књигом и библиотеком

Исходи и образовни стандарди

Библиотекар својим радом доприноси развијању исхода и образовних стандарда различитих наставних предмета, нарочито у вези са писменошћу, читањем, разумевањем прочитаног, истраживачким радом и сл. (Српски језик, Историја...), као и међупреметних компетенција: Компетенција за учење, Комуникација, Рад с подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Естетичка компетенција, Решавање проблема, Сарадња итд.

Такође, библиотекар својим радом развија исходе/образовна постигнућа ученика у областима рада школске библиотеке и школског библиотекара: Библиотека, читање и писменост, Информациона, медијска и дигитална писменост и Социјалне вештине.

Исходи у областима рада школске библиотеке и школског библиотекара

Библиотека, читање и писменост:

1. Лоцира школску библиотеку, познаје школског библиотекара и учествује у активностима у библиотеци
2. Зна да школска библиотека има различите материјале и књиге у штампаном облику који могу да се позајме и разуме важност и правилно чување тог материјала
3. Разуме да су различите врсте књига смештене у различитим деловима библиотеке, зна да пронађе сликовницу или књигу за час
4. Разуме функцију библиотеке, препознаје различите типове библиотека и користи библиотеку за личне потребе и проналажење информација потребних за школу
5. Слуша и чита текстове потребне за школу и из задовољства, говори о омиљеним књигама и писцима, разликује чињеницу од измишљене приче, има културу комуникације
6. Разликује основне књижевне жанрове и одређује основне елементе, тему, ликове, заплет, време, место и идеју приче
7. Разуме да су књиге организоване у систем Универзалне децималне класификације и уме да користи тај систем да пронађе књигу
8. Разуме да су књиге из области књижевности постављене по алфабетском реду презимена аутора и уме да пронађе потребну књигу
9. Чита различиту литературу (књижевност и научна литература) у различитим облицима, потребну за школу и из задовољства и забаве
10. Уме да подели своје мишљење о прочитаном делу са другима, уме да формулише своје мишљење, јавно га искаже и да учествује у расправи
11.Разуме појам писмености и разликује појмове читалачка писменост, математичка и научна писменост, као и информациона, медијска и дигитална писменост
12. Разуме важност писмености, нарочито читалачке писмености која је услов успешног учења и образовања

Информациона писменост:

1. Разуме да на питања може да се одговори проналажењем информација, Разуме шта је информација и зна да је пронађе уз помоћ библиотекара
2. Одређује кључне речи потребне за истраживачки рад уз помоћ библиотекара/наставника
3. Прикупља информације и проналази одговор на питање користећи различите изворе информација, штампане, електронске, људске изворе...
4. У истраживачком процесу одлучује која је информација потребна, налази штампане и електронске изворе, проверава изворе, вреднује и користи информације

5. Прави белешке о прикупљеним информацијама, прави листу коришћених извора
6. Разуме прикупљене информације, интерпретира их, комбинује и ствара нове, закључује, ствара ново знање, презентује закључке на различите начине (говори, пише, црта...)
7. Формира став и користи податке да га поткрепи, цитира све коришћене изворе по моделу који даје библиотекар/наставник
8. Разуме да је погрешно преписивати од неког аутора или друга у одељењу и то представити као свој рад, Разуме појмове плагирање и парафразирање

Медијска и дигитална писменост:

1. Препознаје информације у свакодневним порукама кроз различите медије (рођенданске честитке, разгледнице са распуста, рекламе за играчке, саобраћајни знаци, упозорења), разликује варијанте гласа, звука и израза лица (гласно, тихо, срећан, љут...), Пита и одговара на питања о разлозима и функцији обавештења у различитим медијима (зашто, ко, када, где, како)
2. Препознаје различите медије (књига, ТВ, филм, радио, ЦД, ДВД, имеил, веб страна, фотографија, новине, рекламе), Пита и одговара на питања о разлозима комуникације кроз различите медије, Разговара о елементима порука (величина, боја, облик, звук, глас, покрет) различитих медија да би се привукла пажња публике
3. Зна карактеристике блиских медија и разговара о привлачењу пажње публике (домаћин, такмичар, потрошач, публика), интерпретира како ауторова намера и избор визуелних и текстуалних компоненти утиче на осећања публике
4. Препознаје тип информација које донеси различити медији, описује елементе и технике које се користе да се осмисли главна идеја поруке (боја, звук, светлост,..), открива улоге људи који стварају поруке (писац, уметник, илустратор, уредник, фотограф...)
5. Разуме да медији преносе информације одређеној публици са одређеним намерама, анализира остварени утицај медија
6. Анализира и схвата различите комбинације елемената и техника које се користе за креирање порука за одређену публику са одређеним намерама на основу година, пола, етничке, географске, социјалне и економске припадности
7. Примењује основне интернет претраживаче за тражење информација
8. Користи интернет одговорно и ефикасно, поштује процедуре сигурности на интернету, посебно важност чувања личних података
9. Користи различите медије и онлајн апликације за уметничко и лично исказивање

Социјалне вештине - сарадња са вршњацима и толеранција:

1. Сарађује са вршњацима, користи технологију у комуникацији са њима ради решавања задатка/проблема, разговара о својим идејама, уме да формулише своје мишљење, јавно га искаже и да учествује у расправи и показује толеранцију за другачије ставове
2. Препознаје право да може да изрази своје мишљење на одговарајући начин, чак и кад је другачије од идеја других, уме да формулише своје мишљење и да учествује у расправи
3. Сарађује са вршњацима у изради пројекта и презентацији кроз различите медије
4. Уме да се обраћа публици и јасно изнесе ставове и идеје, има изграђену културу комуникације (културу сопственог изражавања, као и слушање и поштовање туђег мишљења)

Начин остваривања програма

У оквиру области Рад са ученицима библиотекар треба да уводи и користи иновативне методе наставе, учења и поучавања: интердисциплинарна настава, корелација садржаја више предмета, библиотерапија, употреба нових технологија, радионице, школски пројекти...

Образовна постигнућа (стандарди и исходи) се остварују кроз активности из образовновaспитне делатности и културне и јавне делатности, на часовима библиотекара, заједничким часовима са наставницима, кроз обележавање важних дана и догађаја:

- разговор и промоција читања и учења,
- читање различитих текстова (књижевноуметничких, научнопопуларних и др.) наглас и разговор о прочитаном,
- упућивање ученика у проналажење одговарајућих информација из различитих извора информација (књиге, часописи, интернет...) у различитим облицима (штампани, електронски, мултимедијални) потребних за решавање проблема/задатка и упућивање у истраживачки рад,
- упознавање ученика са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања,
- развијање информационе, медијске и дигиталне писмености ученика и критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања,
- креативни рад ученика (писање различитих текстова на задате теме, писање текстова за литерарне конкурсе, писање текстова за школски лист, израда ликовних радова као илустрација...),
- презентација радова насталих у реализацији школских пројеката,
- такмичења и јачање самопоуздања ученика.

Библиотекар прати и оцењује оствареност исхода и образовних постигнућа кроз:

- разговор са ученицима о прочитаним текстовима,
- разговор о коришћеним информацијама за израду задатка/пројекта, поузданости извора информација и начину навођења коришћених извора,
- читање (и процену) литерарних радова ученика на различите теме,
- праћење израде радова и презентација (и избор најбољих радова) за такмичења, конкурсе, часопис.

Библиотекар ће указати предметном наставнику на постигнућа ученика, на она изузетна која наставник може наградити одличном оценом у вези са одређеним предметом, али и на лоше резултате у некој области које треба побољшавати.

Програми транзиције

Транзицијом се сматра свака осмишљена и планска подршка која се ученику пружа у континуитету, у трајању од минимум дванаест месеци до тридесет шест месеци ради отклањања препрека и примене ефикасних стратегија кроз сарадњу тренутног и будућег тима стручњака и родитеља, при преласку на наредни ниво образовања (вертикална транзиција) или у оквиру истог нивоа и исте врсте, односно у оквиру истог нивоа различитих врста образовања (хоризонтална транзиција).

Транзиција обухвата:

- упис детета у образовни систем (предшколска установа, предшколски припремни програм, основна школа, деца која са закашњењем полазе у школу, средња школа);

- хоризонтални прелазак/кретање детета унутар истог ниво образовног система (унутар предшколске установе, између типичних школа и школа за образовање деце са сметњама у развоју, музичке школе, специјалне школе);

- прелазак детета унутар истог нивоа образовног система (разредне наставе у предметну наставу, између типичних школа и између школа за образовање деце са сметњама у развоју и типичних школа).

Транзиција се односи на сву децу. То је процес тимског оперативног планирања укључивања детета у групу/одељење/установу, а који подразумева акционо планирање, имплементацију и евалуацију планираних активности и исхода. Реализатори су наставници и стручни сарадници.

Циљ програма:

- пружање подршке ученицима, родитељима и наставницима при преласку са једног нивоа образовања на други (упис у први разред, прелаз из четвртог у пети разред, прелаз из основне школе у средњу),

- прилагођавање ученика првог разреда на школски живот,

- стварање позитивног односа ученика четвртог разреда према преласку на предметну наставу и прилагођавање на нове активности,

- припремање ученика осмог разреда за упис у средњу школу,

-прилагођавање новоуписаних ученика из другог језичког подручја

- успостављање партнерске сарадње са родитељима у процесу подршке деци

- стручно усавршавање наставника у области подршке ученицима,

- сагледавање и анализа могућих препрека за потпуно учествовање ученика у школском животу у односу на начин његовог функционисања,

- израда плана потребних прилагођавања, упознавање са јаким странама ученика и са областима у којима му је потребна подршка, израда транзиционог плана.

Планиране активности

Прелазак у први разред

-сарадња са предшколском установом на изради плана транзиције

- пружање информација родитељима о упису деце у први разред и школском програму,

-релизација активности из плана транзиције у години пред полазак у школу у сарадњи са предшколском установом

- рад са родитељима ради прикупљања података о детету,

- испитивање интелектуалне, социјалне и емоционалне зрелости ученика за полазак у школу и провера спремности за упис у први разред ,

- формирање одељења првог разреда,

- упознавање учитеља са специфичностима сваког ученика,
- упознавање ученика и наставника разредне наставе,
- упознавање ученика са школским простором и активностима школе,
- идентификовање деце којима је потребна додатна подршка у образовању и пружање додатне подршке,
- саветодавни и инструктивни рад са учитиљима у вези са пружањем додатне подршке ученицима,
- организација предавања и трибина за родитеље на тему „Адапдаптација ученика првог разреда“,
- праћење развоја и напредовања ученика.

Прелазак ученика из разредне на предметну наставу

- наставници предметне наставе држе часове у четвртом разреду ради упознавања са ученицима,
- успостављање међусобних веза и развијање пријатељстава и сарадничких односа између одељења (настава у природи, излети и екскурзије, заједничко организовање приредби или других ваннаставних активности и сл.),
- упознавање детета, породице и будућег разредног старешине на завршној приредби/родитељском састанку у четвртом разреду,
- организовање тимске наставе – наставници предметне и разредне наставе раде заједно на некој теми,
- седнице одељењских већа и ндивидуални разговори (на почетку школске године) током којих учитељи упознају наставнике предметне наставе са специфичностима ученика петог разреда,
- распоређивање и праћење прилагођавања новопридлошлих ученика,
- организовање заједничких активности ученка четвртог и петог разреда на часовима одељењске заједнице или ваннаставних активности у циљу вршњачког учења и пдршке
-организовање предавања и трибина за родитеље на тему узрасних карактеристика ученика петог разреда, и прилагођавање на пети разред
- саветодавни и инструктивни рад са наставницима предметне наставе у вези са пружањем додатне подршке ученицима,
- организација предавања и трибина за родитеље на тему „Адапдаптација ученика петог разреда“,
-испитивање и праћење адаптације ученика петог разреда путем анкетирања и разговора са ученицима,
- укључивање родитеља у реализацију активности у школи где је могуће,

Прелазак из основне у средњу школу

- реализација програма професионална оријентација ученика за ученике седмог и осмог разреда
- реализација предавања за ученике седмог и осмог разреда „Како одабрати средњу школу“
- информисање родитеља/старатеља у вези са избором и припремом за пис у средње школе на крају седмог и осмог разреда.
-сарадња са средњим школама у организовању презентација средњих школа ученицима,
-сарадња са бившим ученицима школе у упознавању ученика осмог разреда са организацијом рада средњих школа.
- укључивање родитеља у реализацију програма професионална оријентација

Прелазак ученика из друге школе истог нивоа образовања и ученицима који довлазе из средина другог језичког подручја

-разговор са родитељима/законским заступником ученика у циљу упознавања основних карактеристика ученика,

-распоређивање ученика у одељење у складу са основним карактеристикама ученика и тренутним условима школе,

-праћење адаптације ученика на нову школску средину од стране одељеског старешине, стручних сарадника,

-подстицање вршњачке подршке новом ученику на нивоу одељења уз вођење одељењског старешине и кроз активности одељењске заједнице.

-организовање подршке ученицима другог говорног подручја у учењу почетног српског језика кроз ваннаставне активности.

Додатна подршка

Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припреме за наставак школовања. Ради остваривања додатне подршке , школа остварује сарадњу са органиима локалне самоуправе, као и другим организацијама , установама и институцијама на локално и ширем нивоу. За ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању школа ће предузети одговарајуће мере за унапређивање доступности одговарајућих облика као што су:

-укључивање родитеља, односно старатеља у процес оснаживања родитеља као битног фактора у унапређивању развоја и давању подршке ученицима,

- укључивање вршњачког колектива као битног фактора подршке ученицима који показују тешкоће или одређене таленте

-индивидуални појачан саветодавни рад са ученицима који показују тешкоће у учењу изражене кроз не остваривање постављених исхода и стандарда постигнућа, од стране педагога и одељењског старешине,

-организација активности за родитеље и ученике у сврху упознавање образовних профила посетама средњих школа на територији града ради припреме за упис у школу,

-планирање и организовање активности припреме прилагођавања начина полагање завршног испита,

-израда планова подршке, индивидуализације, ИОПа.

За планирање подршке током оба транзациона периода родитељи треба чешће да контактирају са члановима тима за инклузивно образовање. На преласку у пети разред интезивира се сарадња наставника разредне наставе са предметним наставницима, тимом за додатну подршку уколико је био формиран у млађим разредима. Састанцима

могу присуствовати и други стручњаци који раде са дететом на основу предлига и захтева родитеља.

Нарочито је значајан процес транзиције који обухвата благовремену и континуирану подршку пре и после поласка у школу и утиче на лакше прилагођавање новој средини, захтевима, успешан почетак школовања и што је најважније утиче на континуирани развој добробити детета.

Програм Ученичког парламента

Парламент чине по два представника сваког одељења седмог и осмог разреда. Чланове парламента бирају ученици одељењске заједнице сваке школске године. Ученички парламент има пословник о раду. Чланови парламента бирају председника. Парламент бира два представника ученика који учествују у раду школског одбора, стручног актива за развојно планирање и тима за превенцију вршњачког насиља. Ученички парламент:

- даје мишљење и предлоге стручним органима, школском одбору, савету родитеља и директору о: правилима понашања у школи, мерама безбедности ученика, годишњем плану рада, школском развојном плану, школском програму, начину уређивања школског простора, избору уџбеника, слободним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији свих манифестација ученика у школи и ван ње и другим питањима од значаја за њихово образовање;
- разматра однос и сарадњу ученика и наставника, или стручног сарадника и атмосферу у школи;
- обавештава ученике о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима ученичког парламента;
- активно учествује у процесу планирања развоја школе и у самовредновању школе. Циљеви рада Ученичког парламента:
- побољшање информисаности ученика у вези са остваривањем образовно-васпитног рада у школи,
- подстицање толеранције, активизма и креативности код ученика,
- идентификовање особина, знања и вештина код деце које су значајне за њихову активну улогу у унапређивању положаја деце у школи и друштву,
- унапређивање односа и сарадње ученика и наставника и побољшање атмосфере и живота у школи,
- организовање разних наставних и ваннаставних активности у сарадњи ученика и наставника и повећање броја ученика који учествују у њима.

Планиране активности:

- избор чланова и конституисање Парламента, избор руководства и представника за Школски одбор, Стручни актив за развојно планирање и Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације,
- упознавање са законским оквиром деловања парламента и нормативним актима школе, као и са правима и дужностима чланова,
- разматрање постигнућа ученика на класификационим периодима
- организовање обука за ненасилну комуникацију и конструктивно решавање сукоба и развијање вештина ефикасног реаговања у конфликтним ситуацијама
- упознавање са платформом „Чувам те“ и могућностима коришћења у активностима образовно-васпитног рада

- разматрање проблема у свакодневном школском животу као што су вршњачко насиље или дигитално насиље,

- сарадња са управом школе у вези са решавањем проблема понашања ученика, мерама безбедности ученика, начину уређивања школског простора, избору уџбеника, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији манифестација у школи и ван ње,

- сарадња са наставницима и управом школе у вези са иницијативама и предлозима за осавремењивање наставе,

- осмишљавање и организација културно-забавних активности, трибина и предавања, акција естетског уређења школе и хуманитарних акција

- учешће у обележавању школских и државних празника и важних дана током године 40

- упознавање ученика осмог разреда са различитим активностима у вези са завршним испитом,

- сарадња са Тимом за професионалну оријентацију у оквиру програма грађанског васпитања, дискусије на нивоу одељенских заједница на тему бодовања завршног испита, фактора који треба да утичу на избор школе, циљева које треба да постављају сами ученици и перспектива које се добијају након завршетка одређене школе (запослење, напредовање, усавршавање и целоживотно учење),

- сарадња са ученичким парламентима околних школа: размена искустава, представљање пројеката, укључивање у друштвене активности на територији општине и града,

- организација манифестације испраћај осмака, тј. програма прославе у школском дворишту, набавка мајица са обележјем школе и предлагање музичког програма,

- промоција успешних ученика, израда прилога за школски сајт,

- реализација завршног испита и међусобна подршка ученика у оквиру одељенских заједница осмих разреда у одабиру листе школа,

- учешће представника у раду Школског одбора, Стручног актива за развојно планирање и Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације.

Програм безбедности и здравља на раду

Програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно других законских заступника и јединице локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду. Безбедност и здравље на раду подразумева остваривање услова рада у којима се предузимају одређене мере и активности у циљу заштите живота и здравља запослених и других лица који на то имају право. Интерес школе, свих субјеката и сваког појединца је да се оствари највиши ниво безбедности и здравља на раду, да се нежељене последице као што су повреде на раду, професионалне болести и болести у вези са радом сведу на најмању могућу меру, односно да се остваре услови рада у којима би запослени имао осећај задовољства при обављању својих професионалних задатака. За остваривање оваквог циља неопходан је систематски приступ у превентивно моделовању и повезивање свих субјеката који су носиоци одређених

обавеза и активности. У реализацији садржаја из овог програма значајно учешће имају представници МУП-а.

Улога безбедности и заштите здравља на раду одређена је њеним циљем и обимом права и обавеза послодавца и радника. Тежња је да се у складу са законом и другим прописима из ове области, достигне највиши ниво здравствене и психофизичке заштите. У том смислу, услови рада, средства и организација рада морају бити прилагођени потребама радника а истовремено радници морају бити мотивисани за активно укључивање у све активности. Значај безбедности и здравља на раду се сагледава са хуманог, социјалног и економског становишта. Рад у хуманим условима представља задовољство за сваког појединца, али и успех и понос за организатора, послодавца и за друштво у целини.

У оквиру Програма безбедности и здравља на раду у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, Школа је донела два општа правна акта која уређују ову тему: Правилник о безбедности и здрављу на раду и Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује ОШ „Свети Сава“.

У школи је формиран Тим за безбедност и здравље на раду.

Циљ програма:

- оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад,
- обезбеђивање заштите и безбедности ученика за време боравка у Школи и за време извођења свих активности које организује Школа,
- обезбеђивање превентивних мера ради заштите живота и здравља запослених,
- обезбеђивање мера да се заустави свака врста рада која представља непосредну опасност за живот и здравље запосленог, у складу са Законом.

Планиране активности:

- упознавање запослених са законским прописима и подзаконском регулативом из области заштите на раду,
- обука запослених за противпожарну заштиту, једном у три године,
-обука запослених о безбедности здравља на раду , једном у три године
- обука запослених и ученика о начину поступања у случају земљотреса и пожара, као и начину евакуисања из школске зграде,
- иформисање запослених радника о прописаним мерама у случају епидемије,
- обука запослених радника о пружању прве помоћи,
- упознавање ученика са опасностима са којима се могу суочити за време боравка у школи и извођења других активности које организује школа, као и са начином понашања којим би се те опасности могле избећи или отклонити,
- побољшање безбедности у саобраћају ученика, предавања саобраћане полиције на тему „Безбедност у саобраћају“,
- континуирано праћење исправности инфраструктуре школе и благовремено отклањање кварова,
- превентивни и периодични преглед, испитивање опреме за рад и уређење по потреби (учионице, сала за физичко, канцеларије, кухиња и трпезарија, санитарни чворови),
- коришћење централизованог видео надзора,
- техничко и физичко обезбеђење,
- санитарни прегледи особља запосленог у кухињи, током године,
- дезинсекција и дератизација простора, два пута годишње,
- набавка заштитне опреме,
- осигурање запослених и осигурање школске имовине,

- испитивања услова радне околине,
- доношења акта о процени ризика,
- вођење евиденције у вези са повредама на раду,
- уклањање снега и леда на прилазима школи, тротоарима, улазима у школу и школском дворишту и уклањање леденица са крова,
- сарадња са државним органима и органима града Београда.

Мере, начин спровођења и поступак заштите и безбедности ученика за време боравка у Школи и за време извођења свих активности које организује Школа прописани су „Правилником о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа“ [1].

Одељењски старешина и предметни наставници су у обавези да у свакодневном контакту са ученицима, а нарочито на часовима одељењске заједнице и одељењског старешине, ученике упознају са опасностима са којима се могу суочити за време боравка у школи и извођења других активности које организује школа, као и са начином понашања којим би се те опасности могле избећи или отклонити.

---

1 „Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа“, http://ossvetisavabg.edu.rs/wp-content/uploads/2020/09/pravilnik_bezbednost.pdf

Програм школског маркетинга

Промоција школе подразумева низ активности којима се остварује боља комуникација са ученицима, родитељим и широм друштвеном заједницом у циљу боље размене информација и очувања угледа. Промоција и маркетинг школе уз истицање онога што је посебно вредно и специфично, неопходни су да би се привукла пажња јавног мњења.

Промоција добре слике о школи веома је важна за побољшање њеног рада, али, шире гледано, утиче и на побољшање слике о образовању у јавности. На пример, објављивање успеха ученика и наставника биће мотивациони и подстицајни фактор за даљи рад, а кроз нове успехе слика школе, а тиме и образовања уопште, биће боља.

Циљеви програма:

- побољшање процеса информисања корисника о свим важним питањима из живота и рада школе,
- повећања ефективности и ефикасности школе,
- побољшање мишљења наставника и ученика о школи и неговање њене добре слике у свакодневном раду и грађењу позитивне атмосфере,
- представљање и промоција целокупног рада школе у јавности,
- побољшање мишљења ученика и родитеља о школи,
- представљање постигнућа ученика и наставника у локалној и широј заједници,
- унапређивање квалитета сарадње са родитељима, локалном заједницом и медијима,
- унапређивање угледа школе ради побољшања услова за рад школе.

Циљне групе којима се школа обраћа јесу: запослени, ученици, родитељи, локална заједница, донатори, Министарство, општа јавност.

Активности подразумевају свеобухватну сарадњу актера и континуирану промоцију учења и знања унутар и ван школе. Промоција представља начин на који су корисници информисани о услузи: комуникацијом унутар школе, интерним маркетингом, као и комуникацијом са локалном заједницом, другим установама и институцијама и односима са јавношћу, тј. екстерним маркетингом.

Унутрашњи маркетинг

Унутрашњи (интерни) маркетинг се одређује као процес усмерен на наставнике и ученике у циљу повећања ефективности и ефикасности школе, а тиме и задовољства оних субјеката који се могу назвати и потрошачима или корисницима.
Наставници се у унутрашњем маркетингу могу посматрати као ресурс школе и као потрошачи. Руковођење школом тада је усмерено и на задовољење њихових потреба (и других запослених). Добри услови за рад (опремљеност школе наставним средствима), стручно усавршавање и свеукупна атмосфера јесу „производи“ намењени свим запосленима, а њихово задовољство школом може се мерити задовољством овим услугама. Усмереност на ученике огледа се у томе да наставници и други запослени у школи задовољавају потребе ученика и пружају им услуге које чине: добри услови за рад на часу и учење (пријатни амбијент, безбедност, добра комуникација), стицање знања и компетенција потребних за даље школовање, лични, професионални и социјални развој.

Спољашњи маркетинг

Спољашњи (екстерни) маркетинг обухвата активности школе којима она упознаје ученике, родитеље и локалну заједницу (кориснике ван школе) са услугама које нуди. Укључује и односе са јавношћу, тј. неговање и одржавање жељене слике школе, доброг имиџа, или доброг гласа о њој.

Планиране активности:

- редовно објављивање информација и обавештавање на седницама Школског одбора, Наставничког већа и Педагошког колегијума, на седницама стручних већа и састанцима школских тимова,
- редовно објављивање информација и обавештавање ученика, наставника и родитеља и других корисника путем огласне табле, књиге обавештења и сајта школе, на родитељским састанцима и састанцима Савета родитеља, и путем поштанских услуга,
- постављање изложби ликовних и других радова ученика школе током целе школске године у холовима школе, организовање продајних изложби и промоција ученичких радова,
- редовно ажурирање сајта школе и израда летописа школе,
- објављивање школског листа „Маштарије“ у е-форми,
- упознавање ученика, родитеља и запослених са планираним и реализованим активностима, континуирано праћење и представљање свих школских активности и успеха ученика и наставника на интернет страни, летопису и школском листу,
- организација школских пројеката и активности у којима учествују ученици, наставници и родитељи и њихово представљање кроз прилоге на посебним странама школског сајта,
- организација разних манифестација ради упознавања родитеља будућих првака са радом школе,
- организација активности у оквиру дана отворене школе и унапређење сарадње са родитељима,
- организовање културних активности школе и обележавање школских и државних празника и важних дана и промоција активности кроз прилоге на сајту школе,
- представљање рада школе кроз радове за конкурсе и чланке/радове за стручне часописе и зборнике,
- сарадња са средствима јавног информисања када се за то укаже потреба тј. кад се покаже као сврсисходно да се друштвена средина и јавност обавести о значајним збивањима у школи, реализованим пројектима и програмима, иновацијама у раду и посебним постигнућима.

Школски маркетинг остварује се кроз свакодневне активности: подучавање ученика, стварање добрих услова за рад и позитивне атмосфере, развијање добре комуникације између наставника и ученика (и родитеља), примену иновативних метода рада, сарадњу са локалном и широм заједницом.

У реализацији активности учествују ученици, наставници, стручни сарадници и остали запослени. У појединим активностима у реализацију се укључују и родитељи и представници локалне заједнице и медија.

У прилозима на школском сајту и у школском листу истиче се све оно што је посебност школе и што доприноси унапређењу рада и сталном побољшању њене слике у образовној и општој јавности.

Праћење реализације школског програма

Реализација Школског програма ће бити континуирано праћена, вреднована и самовреднована од стране Стручног актива за развој школског програма, педагошке службе и управе школе, непосредним увидом у наставни процес, проверу ученичких постигнућа и материјалних показатеља њихове успешности.

Размена искустава и идеја са активима и службама других школа, као и надлежним просветним институцијама, допринеће објективнијем сагледавању квалитета остварења школског програма. Реализација школског програма биће праћена на нивоу постигнућа ученика, професионалног ангажовања наставника, мишљења другог наставног особља и управе школе, стручне службе, затим родитеља и локалне заједнице, као и стручних институција и просветних власти.

Ученичка постигнућа ће се вредновати полазећи од њихових развојних карактеристика и потреба, и напредовања у смислу остваривања планираних исхода. Та процена ће се вршити кроз непосредну сталну комуникацију, усмене и тестовне провере, скале за индивидуално праћење напредовања и ученичке досијее. При томе ће се имати у виду и активност и задовољство детета, као и групна динамика и атмосфера у одељењу.

Активности наставника биће договаране, усклађиване и праћене на састанцима Стручног актива и ПП службе, затим кроз консултације са надзорницима за осигурање квалитета, посете другим школама иразмену искуства и идеја са њима. Пратиће се остваривање исхода и проналазити, поредити и размењивати најбрже и најефикасније методе, активности и наставна средства за њихову реализацију. Родитељи и локална заједница ће, такође, бити укључене у процену квалитета и целисходности напредовања ученика, а на основу претходног упознавања са очекиваним циљевима и исходима.

Садржај

Циљеви школског програма 1
План наставе и учења 2
Програм обавезних предмета 2
Изборни програм 3
Слободне наставне активности 3
Програм допунске 3
Програм додатне наставе 4
Програми наставе и учења 5
Први разред 5
Други разред 72
Трећи разред 111
Четврти разред 143
Пети разред 212
Шести разред 283
Седми разред 367
Осми разред 455
Програм продуженог боравка 542
Програм културних активности школе 544
Програм школског спорта и спортско-рекреативних активности 545
Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, програм спречавања дискриминације и програми превенције других облика ризичног понашања 546
Програм ваннаставних активности ученика 555
Програм професионалне оријентације 556
Програм здравствене заштите 559
Програм социјалне заштите 561
Програм заштите животне средине 563
Програм сарадње са локалном самоуправом 564
Програм сарадње са породицом 565
Програм излета, екскурзија и наставе у природи 567
Програм рада школске библиотеке 574
Програми транзиције 582
Програм Ученичког парламента 585
Програм безбедности и здравља на раду 586
Програм школског маркетинга 588
Праћење реализације школског програма 591